A. P. CEHOV

Opere, vol.4

Anton Pavlovici Cehov

OPERE

volumul IV

Povestiri

1886

Traducere de Otilia Cazimir şi Nicolae Guma

Note de: K. D. Muratova şi O.A. Bealîi

EDITURA CARTEA RUSĂ
Bucureşti, 1956

A. P. CEHOV

Opere, vol.4

eBook: Cosimo, mai 2013
versiunea 3.0 (iulie 2018)

Cuprins:

Anton Pavlovici Cehov

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

– 1886 –

Măiestrie

Ghinion

Copiii

Durere

Noaptea dinaintea judecății

Zarvă

Moartea unui actor

Un parastas

Aniuta

Ivan Matveici

Vidma

O mică glumă

Agafia

Primăvara

Multă hârtie

Coșmar

Grișa

În noaptea sfântă

Cucoanele

Senzații tari

Un bărbat cunoscut

Un om fericit

Consilierul

Un roman cu un contrabas

Spaime

Farmacista

Oameni de prisos

Corista

Institutorul

Un oaspete buclucaș

Sotul

Nenorocirea

Martirii

Un călător din clasa întâi

Talentul

Pensionarii

Un june-prim

Pe întuneric

O întâmplare banală

Limbă lungă

Un fapt mărunt din viața de toate zilele

Oameni suciți

Răzbunare

La tribunal

Un om ciudat

Mocirlă

Ssst!…

Visuri

Oameni de treabă

Un „eveniment”

Oratorul

O operă de artă

Vanka

La drum

Ea era

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

Măiestrie

Dimineaţă posomorâtă de iarnă.

Pe oglinda netedă şi sclipitoare a râului Bîstreanka, presărată pe alocuri cu zăpadă stau doi mujici: Sereojka „piticul” şi Matvei paracliserul. Sereojka, un tânăr de vreo treizeci de ani, cu picioarele scurte, rupt şi zdrenţăros, se uită încruntat la gheaţă. Din cojocul ponosit îi atârnă smocuri de lână, ca de pe dulăi, când năpârlesc. Ţine în mână un soi de compas, alcătuit din două spiţe lungi. Bătrânul Matvei, blajin la înfăţişare, cu cojoc nou şi cu pâslari, se uită cu ochii lui albaştri şi blânzi spre dealul pe al cărui povârniş dulce se cuibăreşte, pitoresc, satul. Bătrânul ţine în mână o rangă grea.

— Ei, ce facem? întrerupe Sereojka tăcerea, ridicând spre Matvei ochii mânioşi. Stăm aşa cu braţele încrucişate până deseară? Ai venit să caşti gura, diavol bătrân, ori să faci treabă?

— Bine, fac, dar… arată-mi!… mormăie cu blândeţe Matvei, clipind din ochi.

— Arată-mi!… Eu trebuie să le fac toate: eu să arăt şi tot eu să muncesc. Voi nu vă pricepeţi la nimic! Să măsori cu compasul, asta să faci! Nu putem tăia gheaţa înainte de a-i lua măsura. Măsoară! Uite compasul!

Matvei ia compasul din mâinile lui Sereojka şi, frământându-se pe loc şi aruncându-şi coatele în toate părţile, începe să deseneze pe gheaţă, neîndemânatic, o circumferinţă. Sereojka închide ochii pe jumătate, dispreţuitor, vădit încântat de stângăcia şi de nepriceperea bătrânului.

— Ei! se supără el. Nici atâta lucru nu eşti în stare să faci! Bine-a zis cine-a zis că mujicul tot mujic rămâne, nătărău! Eşti bun să paşti gâştele, nu să pregăteşti Iordanul! Dă compasul la mine. Dă-mi-l când îţi spun!

Matvei e lac de sudoare. Sereojka îi smulge compasul din mâini şi, răsucindu-se sprinten pe un călcâi, trage pe gheaţă,

cât ai clipi, o circumferinţă. Marginile viitorului Iordan sunt gata. Nu le mai rămâne decât să spargă gheaţa…

Dar înainte de a se apuca de treabă, Sereojka mai face încă multe nazuri şi fasoane, însoţindu-le de mustrări:

— Eu nu-s dator să muncesc pentru voi! Tu eşti slujbaş la biserică, tu trebuie să munceşti!

Se vede cale de-o poştă că e încântat de situaţia excepţională în care l-a pus soarta, înzestrându-l cu talentul neobişnuit de a ului lumea, o dată pe an, cu măiestria lui. Nenorocitul şi blândul Matvei e nevoit să înghită destule vorbe veninoase şi batjocuri. Şi Sereojka se apucă de treabă, furios şi îndrăcit. I-e lene. Nici n-a isprăvit bine circumferinţa, că-l şi trage aţa la deal, în sat, să bea ceai, să hoinărească şi să mai stea cu oamenii la sfat.

— Mă întorc îndată… zice el, aprinzându-şi o ţigară. Iar tu, decât să stai şi să numeri ciorile, ai face mai bine să măturі locul şi să aduci ceva, să putem sta jos.

Matvei rămâne singur. Văzduhul e plumburiu şi mohorât, dar e linişte. De după căsuţele risipite pe mal, biserica albă se uită la el cu prietenie. În jurul crucilor de aur de pe clopotniţă, se rotesc întruna ciorile. Ceva mai încolo, unde malul înalt e povârnit chiar pe marginea prăpastiei, stă nemişcat, ca încremenit, un cal cu picioarele împiedicate: fără îndoială că doarme ori se gândeşte.

Matvei stă şi el nemişcat, ca o stană de piatră, şi aşteaptă cu răbdare. Râul îngândurat şi adormit, calul, ciorile care se rotesc – toate îl îndeamnă la somn. Trece un ceas, mai trece unul – şi Sereojka nu se arată. De mult a măturat Matvei gheaţa, de mult a adus şi o ladă, ca să aibă pe ce sta jos, şi beţivanul tot nu vine. Matvei aşteaptă şi cască, cască mereu. El nu ştie ce-i plictiseala. Dacă i s-ar porunci să stea pe gheaţă o zi, o lună sau un an, el ar sta, fără să crâcnească.

În sfârşit, de după căsuţele satului se arată şi Sereojka. Calcă legănat, abia urnindu-şi picioarele. I-e lene să meargă, de aceea nu coboară pe cărare, ci apucă drumul cel mai scurt: în linie dreaptă din deal până-n vale, din care pricină se înfundă în zăpadă, se agaţă de tufe şi lunecă pe spate. Şi toate le face încet, cu opreli.

— Ce stai? se repede el la Matvei. Ce stai de pomană? Când ai de gând să spargi gheaţa, hai?

Matvei îşi face cruce, apucă ranga cu amândouă mâinile şi începe să spargă gheaţa, urmând cu grijă linia trasă cu compasul de Sereojka. Iar Sereojka se aşază pe ladă şi urmăreşte mişcările greoaie şi stângace ale ajutorului său.

— Mai uşurel pe margine! Mai uşurel! porunceşte el. Dacă nu te pricepi, nu trebuia să te apuci, dar odată ce te-ai apucat,

fă treaba cum se cuvine. Uf, ce om!

Sus, pe mal, încep a se aduna oameni. Văzând atâţia gură-cască, Sereojka se agită şi mai grozav.

— Acuşi mă răzgândesc şi nu mai fac nimic!… strigă el aprinzându-şi o ţigară puturoasă şi scuipând. Să văd, atunci, ce-o să vă faceţi fără mine? Anul trecut, la Kostiukovo, Steopka Gulkov a vrut să facă şi el Iordanul cum îl fac eu. Şi ce a ieşit? Un caraghioslâc! Atunci, cei din Kostiukovo au alergat la noi, cu droaia! A venit lume peste lume, de prin toate satele!

— Vezi că nicăieri nu se face un Iordan aşa cum se face la noi…

— Dă-i înainte, că n-avem timp de vorbă… Aşa, moşule… În toată gubernia n-ai să găseşti un Iordan ca al nostru! Soldaţii spun că poţi să cauţi mult şi bine… Chiar cele de la târg nu-s mai de seamă… Mai uşurel, hei, mai uşurel!

Matvei icneşte şi suflă greu. Nu, nu-i o muncă uşoară: gheaţa e tare şi groasă, trebuie s-o spargi şi să cari bucăţile fără întârziere şi cât mai departe, ca să nu încurce locul.

Dar oricât de grea e munca şi oricât de nesăbuite sunt poruncile lui Sereojka – pe la ora trei, un ochi de apă mare şi întunecat se cască în Bîstreanka.

— Anul trecut a ieşit mai bine… zice Sereojka nemulţumit. Nici atâta lucru nu eşti în stare să faci! Eh, cap sec ce eşti! Cum de te mai rabdă, aşa prost, pe lângă casa lui Dumnezeu? Du-te şi adă o scândură, să facem ţăruşii! Adă şi cercul, gură-cască ce eşti! Şi ascultă: caută pe undeva vreo bucată de pâine şi niscai castraveţi muraţi…

Matvei pleacă şi, după puţin, se întoarce aducând pe umeri un cerc uriaş de lemn, împodobit încă din anii trecuţi cu fel şi chip de zugrăveli. În mijlocul cercului e o cruce roşie, iar pe margini, găuri pentru ţăruşi. Sereojka ia cercul şi-l aşază peste gaura săpată în gheaţă.

— E numai bun… merge… Dacă mai împrospătăm şi vopseaua, apoi o să fie straşnic! Ei, dar ce stai? Apucă-te şi fă analogul! Sau mai bine… du-te şi adă lemnele, să facem crucea…

Matvei, care n-a mâncat şi n-a băut nimic de dimineaţă, porneşte din nou la deal. Cât de leneş e Sereojka, dar ţăruşii îi cioplește singur, cu mâna lui. Ştie doar că ţăruşii sunt făcători de minuni: cel care capătă unul după sfinţirea apelor, are noroc tot anul. Şi, oricum, asta nu-i o muncă ingrată!

Adevărata muncă însă abia a doua zi începe. Atunci îşi desfăşoară Sereojka, în faţa nepriceputului Matvei, toată măreţia iscusinţei sale. Flecăreala, mustrările, mofturile şi toanele lui nu mai au sfârşit. Dacă bietul om face o cruce înaltă

din două lemne mari, Sereojka se arată nemulţumit şi-i porunceşte s-o facă din nou. Dacă stă pe loc, Sereojka se înfurie că nu vine la el, iar dacă vine, îi strigă să stea pe loc şi să-şi caute de treabă. Nu e încântat nici de scule, nici de vreme, nici chiar de propria lui măiestrie: nimic nu-i place.

Matvei taie cu ferăstrăul o bucată mare de gheaţă pentru analog.

— De ce i-ai luat colţul? strigă Sereojka, holbându-şi la el ochii răi. De ce i-ai luat colţul, te întreb?

— Iartă-mă, pentru numele lui Dumnezeu!

— Taie altă bucată!

Matvei începe să taie alta… Şi aşa, chinurile lui nu se mai sfârşesc! Analogul trebuie să stea lângă copca acoperită de cercul împodobit cu zugrăveli, iar pe analog trebuie să cioplească o cruce şi o evanghelie deschisă. Dar asta încă nu-i de ajuns. În spatele analogului trebuie să se ridice o cruce înaltă, ca s-o vadă toată lumea, sclipind în bătaia soarelui ca bătută în diamante şi rubine, iar în vârful crucii un porumbel, tot de gheaţă. Drumul de la biserică şi până la Iordan trebuie presărat cu crengi de brad şi de ienupăr. Iată câte mai are de făcut!

Înainte de orice, Sereojka se apucă de analog, ajutându-se cu o pilă de tâmplărie, cu dalta şi cu sula. Crucea de pe analog, evanghelia şi patrafirul care atârnă i-au ieşit minunat. Acum începe să cioplească porumbelul. Şi în timp ce se sileşte să-i dea păsării expresia cuvenită de blândeţe şi de smerenie – mişcându-se ca un urs, Matvei se trudeşte cu crucea înjghebată din două lemne: o cufundă în copcă, aşteaptă să îngheţe apa pe ea, apoi o mai cufundă o dată – şi tot aşa, până ce crucea se acopere cu un strat gros de gheaţă… Munca nu e uşoară şi cere multă putere şi multă răbdare.

În sfârşit, partea cea mai migăloasă a lucrului e gata. Sereojka aleargă acum prin sat ca ieşit din minţi: se poticneşte, se ceartă şi se jură că se întoarce pe loc la râu să strice tot ce a făcut. Caută vopsele potrivite.

Buzunarele i-s pline cu lutişor galben, cu sineală, cu chinoros şi cu poleială. Fără să plătească o copeică, iese ca din puşcă dintr-o dugheană ca să intre în alta. De la dugheană şi până la cârciumă nu-i decât un pas. Intră şi bea, tot fără să plătească, apoi, scuturând din mână, aleargă mai departe. De la o casă cere sfeclă, de la alta coji de ceapă ca să facă vopsea galbenă. Se pune de pricină, îmbrânceşte, ameninţă… dar nimeni, niciun suflet de om, nu-i spune măcar „du-te încolo”. Toţi râd la el, toţi îl primesc cu plăcere şi-l cinstesc zicându-i Serghei Nikitici, pentru că toţi simt că măiestria nu e un bun al lui, personal, ci un bun al tuturor, obştesc: unul creează, ceilalţi

îl ajută. Ca om, Sereojka e secătură, leneş, beţivan şi mână spartă. Dar când umblă cu chinorosul şi cu compasul, atunci e o fiinţă superioară – adevărată slugă a lui Dumnezeu!

În sfârşit, iată şi dimineaţa Bobotezei. Curtea bisericii şi cele două maluri ale râului sunt ticsite de lume cât vezi cu ochii. Tot ce alcătuieşte Iordanul e acoperit bine cu rogojini noi. Sereojka umblă cuminte pe lângă rogojini şi încearcă să-şi stăpânească emoţia. În faţa lui sunt mii de oameni, chiar de prin parohii străine. Cei mai mulţi au făcut destule verste pe jos, prin zăpadă şi ger, numai ca să vadă Iordanul lui cel vestit. Matvei, care şi-a dus până la capăt munca lui, muncă grosolană de salahor, e din nou la biserică. Nimeni nu-l vede, nimeni nu-l aude: l-au şi uitat… Vremea e minunată… Pe cer, niciun nouraş. Soarele străluceşte orbitor.

Din deal se aud clopotele… Mii de capete se descoperă, mii de mâini se ridică făcându-şi semnul crucii.

Sereojka nu-şi mai află locul de nerăbdare. Dar iată că, în sfârşit, se aud clopotele de „Axion” şi, după vreo jumătate de ceas, se observă şi în clopotniţă, şi în mulţime, o mare mişcare: prapurii ies din biserică unul câte unul, clopotele sună vesel şi grăbit. Cu mâini tremurătoare, Sereojka smulge rogojinile… şi norodul vede ceva nemaipomenit: analogul, cercul de lemn, ţăruşii şi crucea de gheaţă – toate strălucesc în mii de culori. Crucea şi porumbelul aruncă raze atât de orbitoare, încât te dor ochii când te uiţi la ele… Dumnezeule milostiv, cât e de frumos! Din mulţime se ridică un freamăt de uimire şi de încântare, clopotele cântă şi mai tare, ziua pare şi mai luminoasă. Prapurii fâlfâie şi se leagănă ca valurile deasupra puhoiului de oameni. Strălucind de icoane şi de odăjdii, procesiunea coboară încet pe drum şi se îndreaptă spre Iordan. Preotul face semn cu mâna spre clopotniţă, să înceteze clopotele, şi începe sfinţirea apei. Preotul slujeşte îndelung şi rar, parcă anume ca să prelungească măreţia şi bucuria rugăciunii laolaltă a norodului. De jur împrejur e linişte deplină.

Dar iată că preotul scufundă crucea. Văzduhul răsună de zvon nestăpânit: pocnete de puşcă, dangăt de clopot, strigăte înflăcărate, ţipete, înghesuială şi goană după ţăruşi… Sereojka ascultă zvonul care se înalţă, vede miile de ochi aţintiţi asupra lui – şi sufletul leneşului se umple de un simţământ de slavă şi de biruinţă.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”[11], 1886, 6 ianuarie, nr. 5, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. După o migăloasă revizuire stilistică şi unele abrevieri, e publicată în „Naşe vremea”[12], nr. 52 din anul 1899 (supliment gratuit la „Peterburgskaia gazeta”, cu ilustraţii de F. Kazacinski). Cu eliminarea câtorva fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La 24 noiembrie 1899, S. Hudekov, redactor-şef la „Peterburgskaia gazeta”, îi ceru lui Cehov aprobarea să publice în numărul de Crăciun povestirea apărută în acelaşi ziar „cu şase ani în urmă”. La începutul lui decembrie, i s-a trimis lui Cehov corectura povestirii, pe care autorul a prelucrat-o cu meticulozitate.

Ghinion

Ilia Sergheici Peplov[3] şi Cleopatra Petrovna, soţia lui, ascultau la uşă cu înfrigurare. Dincolo, în salonaş, se spuneau pe cât se pare vorbe de dragoste. Acolo era fiica lor, Nataşenka şi profesorul Şciupkin[4] de la şcoala judeţeană.

— Mi se pare că merge! zicea Peplov în şoaptă, tremurând şi frecându-şi mâinile de nerăbdare. Bagă de seamă, Petrovna: îndată ce încep a vorbi despre sentimente, grăbeşte-te şi coboară icoana din perete, să mergem şi să-i binecuvântăm… Le punem icoana pe cap şi gata… Binecuvântarea asta e sfântă, nimic n-o mai poate strica… Nu mai are omul încotro, chiar dacă ne-ar da în judecată!

Dincolo de uşă avea loc următoarea discuţie:

— Lasă năravul ăsta, zicea Şciupkin, aprinzând un chibrit de pantalonii lui cu pătrăţele. Nu ţi-am scris nicio scrisoare!

— Ei, aşi! Parcă nu-ţi cunosc eu scrisul? râdea în hohote fata, alintându-se nefiresc şi trăgând cu ochiul din când în când în oglindă. Ţi l-am recunoscut imediat! Ceea ce mi se pare curios la dumneata e că eşti profesor de caligrafie, şi totuşi ai un scris ca de găină! Cum poţi învăţa pe alţii să scrie, când dumneata singur scrii aşa de urât?

— Hm… Asta nu înseamnă nimic. La caligrafie, principalul nu e scrisul… principalul e să nu se întreacă elevii cu gluma… Pe unul îl mai atingi cu linia peste cap, pe altul îl mai pui să stea în genunchi… Ce-are a face scrisul? Fleacuri! Nekrasov era scriitor, dar scria de ţi-e şi ruşine să te uiţi la scrisul lui! În „Culegerea de opere” e reprodus un facsimil.

— Una e Nekrasov şi alta eşti dumneata… (Oftează). Uite, cu un scriitor m-aş mărita cu plăcere. Toată viaţa mi-ar face poezii!

— Poezii pot să-ţi fac şi eu, dacă vrei.

— Şi despre ce ai putea dumneata să scrii?

— Despre dragoste… despre sentimente… despre ochii dumitale… O, când o să le citeşti, o să rămâi trăsnită! Or să-ţi

dea lacrimile! Însă… dacă îţi scriu poezii de dragoste, îmi dai voie să-ţi sărut mânuţa?

— Ce mare lucru!… N-ai decât să mi-o săruţi şi acum!

Şciupkin sări în picioare şi, deschizând ochii mari, îşi lipi buzele de mâna plinuţă, care mirosea a săpun cu gălbenuş de ou.

— Coboară icoana! se grăbi Peplov, ghiontind-o cu cotul pe nevastă-sa. Apoi, palid de emoţie, începu să-şi încheie nasturii de la haină. Haide, repede!

Şi fără să piardă o clipă, deschise uşa de perete.

— Copii… începu el, ridicându-şi mâinile şi clipind cu ochii plini de lacrimi. Domnul să vă binecuvânteze, copii… Să trăiţi… să vă înmulţiţi…

— Şi… şi eu vă binecuvântez… şopti Petrovna, plângând de fericire. Fiţi fericiţi, dragii mei! O, dumneata îmi răpeşti singura mea comoară! se întoarse ea spre Şciupkin. S-o iubeşti, să fii bun cu ea…

De uimire şi de spaimă, Şciupkin rămase cu gura căscată. Asaltul părinţilor fusese atât de neaşteptat şi de îndrăzneţ, încât el nu mai era în stare să îngaime un cuvânt.

„Hait, m-am prins! Am căzut în laţ! îşi zise, simţind cum i se moaie picioarele. Ai dat de dracu', frăţioare, că din asta nu-i chip să mai scapi!"

Şi Şciupkin îşi plecă resemnat capul, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Iată, luaţi-l, mă dau bătut!"

— Vă bi… vă binecuvântez… urmă tatăl, izbucnind şi el în plâns. Nataşenka, fetiţa mea… aşază-te colea, lângă el… Petrovna dă-mi icoana…

Dar deodată se opri din plâns şi obrazul i se strâmbă de mânie:

— Neroado! strigă furios către nevastă-sa. Cap sec ce eşti! Icoană-i asta?!

— O, Doamne – Dumnezeule!

Ce se întâmplase? Profesorul de caligrafie ridică ochii cu sfială şi înţelese că era salvat: în grabă, mama coborâse din perete, în locul icoanei, portretul scriitorului Lajecinikov. Bătrânul Peplov şi soţia lui, Cleopatra Petrovna, stăteau acum ruşinaţi, cu portretul în mână, neştiind ce să mai facă şi ce să mai spună. Iar profesorul de caligrafie profită de zăpăceală şi o şterse.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki"[151], 1886, nr. 2, 11 ianuarie. Titlul: *„N-a izbutit!"* Semnată: A. Cehonte. Cu însemnate modificări de stil şi titlu nou, a intrat în culegerea de opere din anul 1899, vol. II. Publicăm textul din 1899.

Cu prilejul revizuirii, numele Egozei Petrovna Peplova a fost schimbat în Cleopatra Petrovna; de asemenea au fost modificate şi o serie de fraze. Aşa, în loc de: „Şi Şciupkin îşi plecă resemnat capul, ca şi cum ar fi vrut să spună: Iată, luaţi-l, mă dau bătut!", înainte era : „...ca şi cum ar fi vrut să spună: Luaţi-l, mâncaţi-l!"

Sfârşitul povestirii publicate în „Oskolki" era întru câtva diferit : „Da' ce, asta-i icoană? Şciupkin ridică ochii şi... îi crescu inima de bucurie: în grabă, mama luase din perete portretul scriitorului Lajecinikov. Totul se prăbuşise! Profesorul de caligrafie profită de zăpăceală şi spălă putina."

Copiii

Tata, mama şi mătuşa Nadia nu sunt acasă. Au plecat la un botez, la ofiţerul cel bătrân care umblă mereu cu un căluţ sur. Aşteptându-i să se întoarcă, Grişa, Ania, Alioşa, Sonia şi Andrei, băiatul bucătăresei, stau în sufragerie în jurul mesei şi joacă loto. La drept vorbind, ar cam fi timpul să se culce. Dar parcă poţi să dormi până nu afli de la mama cum arăta copilaşul la botez şi ce mâncaseră la cină? Masa, luminată de o lampă atârnată, e pestriţă de numere, de coji de nucă, de hârtiuţe şi pătrăţele de sticlă. În faţa fiecărui jucător sunt câte două cartoane şi câte o grămăjoară de pătrăţele pentru acoperit numerele. În mijlocul mesei sclipeşte o farfurioară albă, cu cinci monede de câte o copeică. Lângă farfurioară, un măr muşcat, un foarfece şi farfuria în care copiii ar fi trebuit să pună, după cum fusese porunca, cojile de nucă. Copiii joacă pe bani. Miza: o copeică. Condiţia: dacă vreunul face coţcării, să fie imediat scos din joc. În sufragerie nu e nimeni decât jucătorii. Dădaca, Agafia Ivanovna, e jos la bucătărie, unde-i arată bucătăresei să croiască nu ştiu ce, iar Vasea, fratele lor mai mare, elev în clasa a V-a, stă întins pe divanul din salon şi se plictiseşte.

Copiii joacă pătimaş. Cel mai ahtiat, după cum i se şi vede pe faţă, e Grişa, un băieţel de nouă ani, tuns chilug, cu obrajii bucălaţi şi cu buzele groase, ca la negri. E în clasa pregătitoare, de aceea e socotit băiat mare şi mai deştept decât toţi. Nu joacă decât pe bani. Ehei, de când ar dormi el dacă n-ar fi copeicile din farfurioară! Ochişorii căprui îi aleargă, neliniştiţi şi bănuitori, pe cartoanele tovarăşilor de joc. Teama că ar putea să nu câştige, invidia şi calculele de care e plin capul lui tuns chilug, nu-i îngăduie să stea liniştit şi să chibzuiască. Se învârte ca pe ace. Când câştigă, înşfacă banii cu lăcomie şi-i vâră numaidecât în buzunar. Sora lui, Ania, o fetiţă de vreo opt ani, cu bărbia ascuţită şi cu ochi inteligenţi şi sclipitori, se teme şi ea ca nu cumva să câştige ceilalţi. Rând

pe rând se înroşeşte şi se îngălbeneşte urmărind cu atenţie jucătorii. N-o interesează banii. Pentru ea, câştigul e chestie de a amor-propriu. Sonia, cealaltă soră, fetiţă de şase ani cu părul cârlionţat şi cu obrajii rumeni, cum n-au decât copiii foarte sănătoşi, păpuşile scumpe şi pozele de pe bomboniere, joacă loto de dragul jocului. Toată faţa ei e numai încântare: oricine ar câştiga, ea râde în hohote, bate din palme şi se bucură. Aleoşa, dolofan şi rotund ca o minge, gâfâie, smiorcăie pe nas şi stă cu ochii zgâiţi la cartoane. La el nu e vorba nici de lăcomie, nici de amor-propriu. Dacă nu-l alungă de la masă şi nu-l trimit la culcare, se mulţumeşte cu atât. Ca înfăţişare, ai zice că-i un bleg, dar în fond e o mică bestie. Nu s-a aşezat la joc atât de dragul jocului, cât de al neînţelegerilor inevitabile în asemenea împrejurare. Îi face nespusă plăcere să-i vadă pe ceilalţi luându-se la ceartă şi încăierându-se. De mult are nevoie să tragă o fugă până undeva, dar nu se ridică de la masă nicio clipă, de frică să nu i se fure, în lipsă, pătrăţelele şi copeicile. Cum nu cunoaşte decât cifrele până la zece şi pe cele cu zero la sfârşit. Ania îi acoperă numerele în locul lui. Cel de al cincilea tovarăş de joc, Andrei, băiatul bucătăresei – oacheş, bolnăvicios, cu rubaşcă de stambă şi cu cruciuliţă de aramă la gât – stă nemişcat şi se uită visător la numere. Nu-i pasă nici de câştig şi nici de succesul celorlalţi, deoarece e adâncit pe de-a-ntregul în aritmetica jocului, în filozofia lui lipsită de complicaţii: Doamne, ce de-a mai cifre sunt pe lumea asta! Cum de nu se încurcă?…

Copiii strigă numerele pe rând, afară de Sonia şi de Alioşa. Având în vedere monotonia numerelor, jucătorii le-au dat, cu timpul, tot soiul de nume şi de porecle caraghioase. Aşa, lui şapte îi zic cociorva, lui unsprezece – beţişoarele, lui şaptezeci şi şapte – Semion Semionîci[16] lui nouăzeci – bunicul şi aşa mai departe. Jocul merge înainte, vioi.

— Treizeci şi doi! strigă Grişa, scoţând din căciula lui taică-su cilindrii mici şi galbeni de lemn. Şaptesprezece! Cociorva! Douăzeci şi opt, grâul ni s-a copt!

Ania vedea că Andrei l-a scăpat pe douăzeci şi opt. Altădată i-ar fi atras atenţia. Acum însă, când în farfurioară, alături de copeică stă şi amorul ei propriu, nu mai poate de bucurie.

— Douăzeci şi trei! urmează Grişa. Semion Semionîci! Nouă!

— Uite-un şvab, uite-un şvab! strigă Sonia, arătând un gândac care aleargă pe masă. Vai!

— Nu-l ucide, zice Alioşa, gros. Poate că are copii…

Sonia petrece cu ochii şvabul şi se gândeşte la copiii lui: ce mititei trebuie să fie!

— Patruzeci şi trei! Unu! urmează Grişa, chinuit de gândul că Ania a şi pus două pătrăţele pe carton. Şase!…

— Gata! Am câştigat! strigă Sonia, dând cochetă ochii peste cap şi râzând în hohote.

Feţele celorlalţi se lungesc.

— Să verificăm! zice Grişa, uitându-se cu ură la Sonia.

În virtutea dreptului celui mai mare şi mai deştept, Grişa are cuvântul hotărâtor. Ce vrea el, aceea se face. Jucătorii cercetează îndelung şi cu de-amănuntul cartonul fetei şi, spre adânca lor părere de rău, se dovedeşte că Sonia n-a făcut nicio coţcărie. Începe partida următoare.

— Vai, ce-am văzut ieri! zice Ania, ca pentru ea singură. Filipp Filippîci şi-a întors nu ştiu cum pleoapele de i s-au făcut ochii roşii, roşii… Ca la necuratul, ceva de speriat!

— L-am văzut şi eu, întăreşte Grişa. Opt! Dar la noi la şcoală este un băiat care poate să mişte din urechi… Douăzeci şi şapte!

Andrei ridică ochii la Grişa, se gândeşte puţin şi zice:

— Şi eu pot să mişc din urechi…

— Ia să vedem!

Andrei îşi strâmbă ochii, gura şi degetele şi i se pare că mişcă şi din urechi. Râd cu toţii.

— Nu-i om de treabă Filipp Filippîci ăsta, oftează Sonia. Ieri a intrat în odaie la noi şi eu eram numai în cămăşuţă… Vai, ce ruşine mi-a fost!

— Gata! strigă deodată Grişa înşfăcând banii din farfurioară. Am câştigat! Controlaţi dacă vreţi!

Băiatul bucătăresei ridică ochii şi păleşte.

— Prin urmare, eu nu mai pot juca… zice el în şoaptă.

— De ce?

— Pentru că… pentru că nu mai am bani.

— Fără bani nu se poate! hotărăşte Grişa.

Ca să se încredinţeze, Andrei se mai scotoceşte o dată prin buzunare. Dar nu găseşte nimic decât firimituri de pâine şi un capăt de creion ros. Gura i se strâmbă şi începe să clipească des din ochi, a suferinţă. E gata să plângă.

— Lasă că pun eu pentru tine! zice Sonia, care nu poate suporta privirea lui chinuită. Numai vezi să mi-i dai înapoi la sfârşit!

Se pun iarăşi mizele şi jocul merge înainte.

— Mi se pare că trag clopotele, zice Ania, făcând ochii mari.

Toţi lasă jocul şi se uită cu gurile căscate la fereastra întunecată. Dincolo de geam, în bezna nopţii, pâlpâie reflexul lămpii.

— Ţi s-a părut.

— Numai la cimitir trag clopotele noaptea… zice Andrei.

— Şi de ce trag?

— Ca să nu intre tâlharii în biserică… Fiindcă tâlharii se sperie când aud clopotele.

— Dar ce să cate tâlharii în biserică? întreabă Sonia.

— Apoi se ştie: ca să ucidă paznicii!

Un minut de tăcere. Copiii se uită unul la altul, tresar, apoi îşi reiau jocul. De data aceasta câştigă Andrei.

— A făcut coţcării, zice Alioşa ca din senin, cu glasul lui gros.

— Minţi, n-am făcut nicio coţcărie.

Andrei se îngălbeneşte, îşi strâmbă gura şi-i trânteşte lui Alioşa una peste cap. Alioşa holbează ochii cu ură, sare în picioare, pune un genunchi pe masă şi, la rândul lui, îi arde una lui Andrei peste obraz! Îşi mai trag câte o palmă, pe urmă încep să urle amândoi. Sonia, care nu poate suferi asemenea grozăvii, începe să plângă şi ea. Şi sufrageria răsună de urlete pe toate tonurile. Dar să nu credeţi cumva că jocul se sparge din pricina asta! Nu trec nici cinci minute şi iată-i din nou râzând şi vorbind liniştit. Obrajii li-s plânşi, dar asta nu-i împiedică să zâmbească. Alioşa e chiar fericit: doar n-a fost decât o neînţelegere!

În sufragerie intră Vasea, elev în clasa a V-a. E somnoros şi are aerul unui om dezamăgit.

„E revoltător! se gândeşte el, uitându-se la Grişa care-şi pipăie buzunarul şi-şi zăngăneşte copeicile. Cum se poate să dea bani pe mâna copiilor? Şi cum de li se permite să joace jocuri de noroc? Straşnică pedagogie, n-am ce zice… E revoltător!”

Însă copiii joacă dinainte cu atâta plăcere, încât îi vine şi lui gust să se aşeze lângă ei şi să-şi încerce norocul.

— Staţi că vin şi eu să joc cu voi, zice el.

— Pune repede o copeică!

— Îndată, face Vasea, scotocindu-se prin buzunare. Copeică n-am, dar am o rublă. Uite pun o rublă.

— Nu, nu, nu… pune o copeică!

— Proşti mai sunteţi! Doar rubla e mai mare decât copeica! le explică liceanul. Cine câştigă, îmi dă restul.

— Nu, te rog! Du-te!

Elevul de clasa a V-a ridică din umeri şi se duce la bucătărie să ceară mărunţiş de la servitori. Dar cei de acolo n-au nicio copeică.

— Schimbă-mi tu, îl roagă el pe Grişa, după ce se întoarce de la bucătărie. Îţi dau ceva pe deasupra pentru schimb. Nu vrei? Atunci, dă-mi zece copeici şi ia-ţi rubla.

Grişa se uită la Vasea bănuitor, numai cu coada ochiului: oare n-o fi vrând să-l tragă pe sfoară, să-l înşele?…

— Nu vreau, răspunde el, ţinându-şi mâna peste buzunar.

Vasea îşi pierde răbdarea. Are gust de sfadă. Începe să-i batjocorească pe jucători, făcându-i neghiobi şi zevzeci.

— Vasea, pun eu miza pentru tine! zice Sonia. Aşază-te.

Liceanul se aşază şi-şi ia două cartoane. Ania începe să strige numerele.

— Staţi că mi-a căzut o copeică! ţipă deodată Grişa, cu spaimă în glas. Staţi puţin!

Copiii coboară lampa şi se vâră sub masă, să caute copeica. Dau cu mâna prin scuipături, prin coji de nucă, se bat cap în cap – dar copeica nu-i nicăieri. Încep iarăşi să bâjbâie pe jos şi o caută aşa până când Vasea smuceşte lampa din mâna lui Grişa şi o aşază la locul ei. Grişa rămâne să caute singur, pe întuneric.

În sfârşit, a găsit-o. Copiii se aşază din nou la masă şi vor să reia jocul.

— Sonia a adormit! îi vesteşte Alioşa.

Cu capul cârlionţat culcat pe braţe, Sonia doarme somn dulce, adânc şi tihnit, de parcă s-ar fi culcat de cel puţin o oră. A aţipit fără să vrea, cât timp ceilalţi căutau copeica.

— Du-te şi te culcă pe patul mamei! îi zice Ania, ajutând-o să plece din sufragerie. Haide, du-te!

O însoţesc cu toţii, buluc, şi peste cinci minute patul mamei prezintă un tablou cât se poate de hazliu: Sonia doarme. Lângă ea sforăie Alioşa. Culcaţi cu capul pe picioarele lor, au adormit şi Grişa, şi Ania. Tot acolo, ca să le ţină tovărăşie, s-a cuibărit şi Andrei, băiatul bucătăresei.

Iar în jurul lor stau, risipite, copeicile care nu mai au niciun preţ până la partida următoare. Noapte bună!

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1866, nr. 19, 20 ianuarie, la rubrica „Efemeride”. Subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. Fără subtitlu, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu unele modificări de vocabular, a fost inclusă în ediţia a doua a aceleiaşi culegeri şi în reeditările ei ulterioare (de la a 3-a la a 14-a, Sankt-Petersburg, 1892-1899). A intrat, ca primă povestire, în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889 şi în reeditările ei ulterioare (ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1890, ediţia a 3-a, Sankt-Petersburg, 1895). După înlocuirea unui cuvânt în text, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

După cum spune M. P. Cehov, fratele scriitorului, în amintirile lui, Cehov a luat drept model pe copiii Maevski, pe care îi cunoscuse la Vozkresensk. Colonelul Maevski comanda o brigadă de artilerie lângă Vozkresensk. Şi, cu acest prilej, amintim că prietenia autorului cu Maevski a avut fără îndoială un rol precumpănitor în conceperea povestirii „Sărutul” cât şi a piesei „Trei surori”, deoarece, fără a fi cunoscut felul de viaţă al ofiţerilor, Cehov n-ar fi putut scrie aceste opere.

L. N. Tolstoi socotea povestirea „Copiii” ca făcând parte dintre povestirile cehoviene de „prima calitate”.

Durere

Cui să-i împărtăşesc durerea mea?...

Se înserează. Fulgi de zăpadă mari şi apoşi roiesc alene în jurul felinarelor aprinse de curând şi se aşază în strat subţire şi moale pe acoperişuri, pe spinările cailor, pe umerii şi pe căciulile oamenilor. Birjarul Iona Potapov e alb din cap până-n picioare, ca o nălucă. Stă pe capră încovoiat, atât cât se poate încovoia un trup viu, şi nici nu-i trece prin gând să se mişte. Dacă s-ar aşeza peste el un troian întreg, poate că nici atunci n-ar găsi de cuviinţă să se scuture… Căluţul lui e tot atât de alb şi de nemişcat, ca şi stăpânul. Aşa cum stă încremenit, cu forme colţuroase şi cu picioare lungi şi drepte ca nişte beţe, aduce, chiar de aproape, cu un căluţ de turtă dulce, din cei de o copeică bucata. Fără îndoială că e adâncit în gânduri. Un căluţ ca el, smuls de la plug, de la priveliştile lui obişnuite, cenuşii şi aruncat aici în vâltoarea plină de lumini monstruoase, de zgomote neîntrerupte şi de oameni grăbiţi, nu poate să nu stea pe gânduri…

Iona şi căluţul lui nu s-au urnit din loc de mult. Au ieşit din curte înainte de amiază, totuşi încă n-au făcut saftea. Şi iată că peste oraş se lasă umbra înserării. Lumina palidă a felinarelor se colorează mai viu, iar larma străzii sporeşte tot mai mult.

— Birjar, la Vîborg! aude Iona. Hei, tu, birjar!

Iona tresare şi, printre genele lipite de zăpadă, vede un militar într-o manta cu glugă.

— Du-mă la Vîborg! repetă militarul. Da’ ce-i cu tine, ai adormit? La Vîborg, îţi spun!

În semn de încuviinţare Iona smuceşte de hăţuri, de se scutură zăpada de pe spinarea calului şi de pe umerii lui. Militarul se aşază în sanie. Birjarul plescăie din buze, întinde gâtul ca o lebădă, se ridică puţin şi mai mult din deprindere decât de nevoie, învârte biciul. Căluţul îşi întinde şi el gâtul, îşi îndoaie picioarele subţiri şi se urneşte din loc, nehotărât…

— Un’ te bagi, momâie? aude Iona deodată din puhoiul întunecat care se mişcă înainte şi înapoi. Unde dracu’ te bagi? Ţine dreapta!

— Ce, nu ştii să măi? Ţine dreapta! se înfurie şi militarul.

Vizitiul unui cupeu îl înjură, un trecător care trece strada în goană se izbeşte de botul căluţului şi se uită urât la el, în timp ce-şi scutură zăpada de pe mânecă. Iona stă pe capră ca pe ace, îşi aruncă coatele în lături şi-şi roteşte ochii în jur ca un nebun, de parcă nu-şi dă seama unde se află şi ce caută acolo.

— Mari ticăloşi! face militarul în batjocură. N-au altă grijă decât să dea peste tine ori să ţi se vâre sub cal! Să ştii că s-au înţeles…

Iona se întoarce spre muşteriu şi-şi mişcă buzele… Se vede că vrea să spună ceva, dar din gâtul lui nu iese decât un fel de hârâială.

— Ce este? îl întreabă militarul.

Iona îşi strâmbă gura într-un fel de zâmbet, îşi întinde gâtul şi şuieră:

— Mie, boierule… cum să vă spun?… Mi-a murit feciorul săptămâna asta.

— Hm!… Şi de ce a murit?

Iona se întoarce cu tot trupul spre militar şi urmează:

— Apoi, cine poate să ştie? Gândesc că de friguri… A stat trei zile în spital şi pe urmă a murit… Aşa a vrut Dumnezeu.

— Fă loc, afurisitule! se aude din întuneric. Eşti chior, câine bătrân? Cască ochii mai bine!

— Haide, mână, mână… îl îndeamnă muşteriul. Aşa n-ajungem nici poimâine. Arde-l cu biciul!

Birjarul întinde iarăşi gâtul, se ridică puţin şi, cu un fel de graţie stângace, învârte biciul. Apoi întoarce capul, de câteva ori, spre muşteriu. Dar omul stă cu ochii închişi. Se vede că n-are chef de vorbă. După ce îl lasă pe Vîborg, birjarul se opreşte în faţa unui birt, se încovoaie pe capră şi rămâne din nou nemişcat… Zăpada apoasă îi zugrăveşte iarăşi în alb, şi pe el, şi pe căluţ. Trece un ceas, trec două…

Bocănind îndesat cu galoşii şi aruncându-şi vorbe murdare, pe trotuar vin trei tineri: doi înalţi şi subţiri, al treilea scurt şi cocoşat.

— Birjar, la podul Politeiski! strigă cocoşatul cu un glas dogit. Douăzeci de copeici pentru toţi trei!

Iona smuceşte din hăţuri şi plescăie din buze. Douăzeci de copeici nu-s cine ştie ce, dar el nu se gândeşte la bani… O rublă sau cinci copeici, pentru el e totuna acum, numai să aibă muşterii… Tinerii se apropie de birjar, îmbrâncindu-se şi aruncându-şi vorbe spurcate. Apoi se urcă în sanie toţi trei deodată şi încep să dezbată problema: care dintre ei să stea jos

şi care în picioare? După certuri, mofturi şi discuţii fără sfârşit, ajung la concluzia că, fiind cel mai scurt, cocoşatul trebuie să stea în picioare.

— Haide, mână! strigă cocoşatul cu glas dogit, cuibărindu-se la spatele lui Iona şi suflându-i în ceafă. Arde-l!… Ei, dar ce căciulă ai, măi frate-meu! Să cauţi tot Petersburgul şi una mai ponosită nu găseşti!…

— Hî-î… hî-î… râde Iona. De, căciulă…

— Hei, tu, „de, căciulă”, mână! Aşa ai de gând să ne duci tot drumul, hai? Poate că doreşti vreo doi dupaci peste ceafă?…

— Parcă-mi pocneşte capul… zice unul dintre cei doi lungani. Ieri, la Dukmasovi, Vaska şi cu mine am băut patru sticle de coniac.

— Nu înţeleg de ce minţi! se înfurie celălalt lungan. Minte ca un dobitoc!

— Să mă bată Dumnezeu dacă nu-i adevărat…

— E tot aşa de adevărat ca şi vorba ceea cu păduchele care tuşeşte…

— Hî-î! râde Iona. Ce veseli îs boierii!

— Ptiu, lua-te-ar dracu’!… se indignează cocoşatul. Ai de gând să mergi odată ca lumea, holeră bătrână ce eşti? Da ori ba? Aşa se mână? Arde-l cu biciul! Haide, afurisitule, dă-i! Arde-l mai bine!

Iona simte în spatele lui trupul neastâmpărat al cocoşatului şi-i aude glasul dogit. Aude cum îl înjură muşteriii, vede oamenii în jurul lui, şi încetul cu încetul sentimentul singurătăţii începe să-l părăsească. Cocoşatul înjură până ce se îneacă – o sudalmă birjărească nesfârşită – apoi tuşeşte. Lunganii încep să vorbească despre o oarecare Nadejda Petrovna. Iona întoarce capul spre ei. Îi aşteaptă să facă o pauză, apoi se întoarce iarăşi şi zice:

— Mie, săptămâna asta… cum să vă spun… mi-a murit feciorul!

— Toţi suntem muritori… oftează cocoşatul, ştergându-şi buzele de atâta tuse. Haide, mână, mână! Hotărât lucru, domnilor, că nu mai merge aşa! Când dracu’ o să ajungem?

— Mai îndeamnă-l şi tu câte un pic… ştii, după ceafă!

— Auzi, holeră bătrână? Să ştii că te ating după ceafă!… Dacă se poartă omul cu mănuşi cu de-alde voi, rămâne să meargă pe jos!… Auzi, măi năzdrăvanule? Ori poate că puţin îţi pasă de vorbele noastre?

Şi Iona mai mult aude decât simte dupacii peste ceafă.

— Hî-î… râde el. Ce veseli îs boierii… să le dea Dumnezeu sănătate!

— Ascultă, birjar, eşti însurat? îl întreabă unul dintre lungani.

— Eu? Hî-i… că poznaşi îs boierii! Acuma am o singură nevastă: pământul umed care mă adastă… Hî-î!… Adică, cum s-ar zice, mormântul!… Iaca, feciorul mi-a murit, şi eu trăiesc… Anapoda treabă! Moartea a greşit uşa… în loc să nimerească la mine, a nimerit la el…

Şi Iona se întoarce, să le povestească muşteriilor cum i-a murit feciorul. Dar tocmai atunci cocoşatul scoate un suspin de uşurare şi-i anunţă pe ceilalţi că, în sfârşit, slavă Domnului, au ajuns. După ce primeşte cele douăzeci de copeici, Iona se uită lung în urma chefliilor care dispar într-un gang întunecos. Şi iarăşi rămâne singur, şi iarăşi îl împresoară liniştea… Durerea, potolită o vreme, îl cuprinde din nou şi-i apasă mai greu încă pieptul. Ochii lui aleargă neliniştiţi şi îndureraţi pe deasupra puhoiului care se mişcă, înainte şi înapoi, pe cele două părţi ale străzii: oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte? Dar oamenii trec fără să-l ia în seamă nici pe el, nici durerea lui… Iar durerea lui e fără margini şi fără sfârşit: dacă i s-ar sparge pieptul şi s-ar revărsa, apoi fără îndoială că ar inunda întreg pământul… Şi cu toate astea, nimeni n-o vede. S-a cuibărit într-o găoace atât de mică, încât n-o vezi s-o cauţi cu lumânarea!

Iona zăreşte un portar cu un săculeţ în braţe, îşi adună curajul şi încearcă să intre în vorbă cu el.

— Ascultă drăguţă, oare cât să fie ceasul? îl întreabă.

— Nouă trecute… Dar ce te-ai oprit aici? Fă-te mai încolo!

Iona se depărtează câţiva paşi, apoi se încovoaie şi se lasă iarăşi în voia durerii. Socoteşte că n-are niciun rost să mai încerce a vorbi cu oamenii… Dar nu trec nici cinci minute şi se îndreaptă de mijloc, scuturã din cap de parcă l-ar fi săgetat o durere ascuţită şi iarăşi smuceşte de hăţuri… Nu mai poate îndura, e peste puterile lui!

„S-o iau spre casă, se gândeşte el. Spre casă!”

Şi, ca şi cum i-ar fi înţeles gândul, căluţul porneşte în trap mărunt. Peste vreun ceas şi jumătate, Iona stă lângă un cuptor mare şi murdar. Pe cuptor, pe podele şi pe bănci, sforăie oameni mulţi.

În aer e duhoare grea şi înăbuşeală… Iona se uită la cei care dorm, se scarpină şi-i pare rău că s-a întors aşa devreme acasă…

„N-am scos nici cât îmi trebuie pentru ovăz, se gândeşte el. De asta şi sunt aşa de amărât. Omul care-şi cunoaşte rostul… care-i sătul şi el, şi calul lui, e totdeauna liniştit…”

Dintr-un colţ se ridică un birjar tânăr. Cască somnoros şi se întinde spre căldarea cu apă.

— Ţi-e sete? îl întreabă Iona.

— După cum vezi!

— Ei… să fii sănătos… Da’ ştii, frate, că mi-a murit feciorul… Poate că ai auzit? Săptămâna asta, la spital… Mare pacoste!

Iona se uită să vadă ce efect au vorbele lui. Dar nu vede nimic. Tânărul s-a învelit până peste cap şi a adormit. Bătrânul oftează şi se scarpină… Cum avea tânărul nevoie să bea apă, aşa are şi el nevoie să vorbească. Acuşi se împlineşte o săptămână de când i-a murit băiatul şi el încă n-a vorbit cu nimeni despre asta aşa cum se cuvine… Trebuie să-i povestească cuiva tot, cu socoteală şi pe îndelete… Trebuie să spună cum i s-a îmbolnăvit feciorul, cum s-a chinuit, ce vorbe a spus înainte de a muri şi cum a murit… Trebuie să spună cum a fost înmormântarea şi cum s-a dus pe urmă la spital după hainele mortului. În sat a rămas fata băiatului, Anisia… Şi despre ea trebuie să vorbească… Parcă puţine are el de povestit acum? Iar cel care-l ascultă trebuie să ofteze, să suspine, să-l căineze… Cu muierile e şi mai bine să stai de vorbă, cu toate că-s proaste şi încep a plânge de la cele dintâi vorbe.

„Să mă duc să văd ce face calul, îşi zice Iona. Că am destulă vreme pentru dormit… Nicio grijă, că mă satur eu de somn!…”

Iona se îmbracă şi se duce la grajd, la căluţ. Se gândeşte la ovăz, la fân, la vremea rea… La fecioru-său nu se poate gândi când e singur… Să stea cu cineva de vorbă despre el – asta da, se poate. Dar să se gândească numai şi să şi-l închipuie cum arăta – îi vine din cale-afară de greu…

— Ronţăi, hai? îl întreabă Iona pe căluţ, văzând că-i strălucesc ochii. Ei, ronţăie, ronţăie… Dacă nu ne-a ieşit destul pentru ovăz, avem să mâncăm fân… Da… îs prea bătrân ca să mai umblu pe capră… Băiatul ar fi trebuit să umble, nu eu… Era birjar, nu glumă! Numai să fi trăit!…

Iona tace câtva timp, apoi urmează:

— Aşa, puică, aşa, iepuşoara tatei. Nu mai este Kuzma Ionîci… M-a lăsat cu sănătate şi s-a dus… S-a apucat să moară, aşa, degeaba… Să zicem că ai avea tu un mânz, şi că mânzului ăstuia i-ai fi mamă dreaptă… Şi să mai zicem că, aşa deodată, mânzişorul ăsta s-ar prăpădi… Nu-i aşa că ţi s-ar rupe inima?

Căluţul ronţăie, ascultă şi suflă peste mâinile stăpânului.

Iar Iona se înfierbântă şi începe să i le povestească toate, de-a fir a păr…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 26, 27 ianuarie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări de vocabular, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. A mai suferit neînsemnate modificări la

pregătirea ediției a doua a aceleiași culegeri și a intrat și în reeditările ei ulterioare. Cu înlocuirea unui galicism, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Din textul publicat în „Povestiri felurite", 1891, pe lângă unele schimbări de vocabular („după tradiție" înlocuit cu „după obicei", „după necesitate" cu „după nevoie", „pleacă" cu „hai, pleacă", „de tenor" cu „cu glas") și pe lângă câteva schimbări de punctuație, s-a scos fraza: „[oare nu s-o găsi, în puzderia aceea de oameni, măcar unul singur care să-l asculte?] Doar nimic nu e mai ușor decât să asculți ce-ți spune un om…"

La includerea povestirii în culegerea de opere, fraza «și vuietul străzii atinge „fortissimo"», a fost înlocuită cu: „iar larma străzii sporește tot mai mult."

Alexandr Pavlovici, fratele scriitorului, îi scria lui Cehov: „…și, fără să vreau, îmi aduc aminte de vorbele acelea din povestirea ta, unde Iona îi spune iepei: „să zicem că ai fi avut un mânzișor care a murit și că tu i-ai fi fost mamă… Ți-ar părea rău, nu?…" Bineînțeles că nu reproduc exact, dar pasajul acesta din povestire te face „nemuritor".

L. N. Tolstoi punea „Durere" în rândul povestirilor cehoviene de „prima calitate".

Motto: „Cui să-i împărtășesc durerea mea?"… e luat din psaltire.

Noaptea dinaintea judecăţii

POVESTIREA UNUI ÎMPRICINAT

— Nu-i a bine, boierule! zise surugiul întorcându-se spre mine şi arătându-mi cu biciul un iepure care ne tăia drumul.

Ştiam eu şi fără asta că soarta mi-era pecetluită. Mă duceam la tribunalul judeţean din S., unde trebuia să mă aşez pe banca acuzaţilor, pentru bigamie. Timpul era groaznic. Când am ajuns, pe noapte, la staţia de poştă, arătam ca un om tăvălit prin zăpadă, udat cu apă şi la urmă bătut zdravăn, până într-atât eram de rebegit, de ud şi de năucit de hurducătura drumului. La staţie m-a întâmpinat însuşi căpitanul de poştă – un bărbat înalt, în izmene cu dunguliţe albastre, chel, somnoros şi cu o pereche de mustăţi care păreau că-i ies din nări şi nu-l lasă să miroasă.

Iar cât despre miros, apoi ştiu că aveai ce mirosi! Când căpitanul de poştă, bombănind, suflând greu şi scărpinându-se pe după guler, deschise uşa spre „saloanele" staţiei şi-mi arătă în tăcere, cu cotul, locul unde trebuia să mă odihnesc, m-a trăsnit o duhoare atât de cumplită de acreală, de ceară roşie şi de ploşniţă, încât era cât pe ce să mă înăbuş. Lampa de tinichea, care stătea pe masă şi lumina pereţii de bârne, afuma ca o surcea aprinsă.

— Dar groaznică putoare e pe-aici pe la dumneavoastră, seniore! am strigat intrând în odaie şi punându-mi geamantanul pe masă.

Căpitanul de poştă trase aerul pe nas şi clătină din cap a neîncredere.

— Miroase ca totdeauna, zise el, apoi iarăşi se scărpină. Vi se pare pentru că veniţi de la ger. Surugiii dorm pe lângă cai, iar boierii nu put…

L-am lăsat pe căpitanul de poştă să plece şi am început să cercetez adăpostul meu vremelnic. Divanul pe care trebuia să mă culc, lat cât un pat pentru două persoane şi îmbrăcat cu

muşama, era rece ca gheaţa. Pe lângă divan, în odaie, mai erau o sobă mare de tuci, masa cu lampa despre care am vorbit, o pereche de pâslari ai nu ştiu cui, un sac de voiaj, de mână, şi, într-un colţ, un paravan. După paravan dormea cineva, liniştit. Terminând de cercetat odaia, mi-am pregătit aşternutul pe divan şi am început să mă dezbrac. Nasul mi se deprinsese cu duhoarea. Mi-am scos surtucul, pantalonii şi cizmele şi, zâmbind, îndoindu-mă şi întinzându-mă cât puteam, am pornit a sări în jurul sobei de tuci, ridicându-mi sus de tot picioarele goale… În felul acesta m-am încălzit minunat. Nu-mi rămânea acum decât să mă întind pe divan şi să dorm. Dar tocmai atunci s-a întâmplat ceva cu totul neaşteptat. Fără să vreau privirea mi-a căzut asupra paravanului… şi închipuiţi-vă spaima mea! De după paravan se uita la mine un căpşor de femeie, cu părul despletit, cu ochişorii negri şi cu un şirag de dinţi mărunţei. Sprâncenele, negre şi ele, îi tresăreau, iar pe obraji îi jucau două gropiţe nostime – semn că râdea. M-am ruşinat. Dându-şi seama că-l văzusem, căpşorul se ruşină şi el şi se trase la loc. Cu ochii în pământ, ca şi cum aş fi avut vreo vină, m-am îndreptat cuminte spre divan, m-am culcat şi m-am învelit cu şuba.

„Ce ghinion! mă gândeam. Vasăzică m-a văzut cum ţupăiam! Mai mare ruşinea…”

Şi căutând să-mi amintesc trăsăturile feţei ei drăgălaşe, m-am lăsat fără voia mea furat de gânduri. Fel de fel de imagini, care de care mai dulci şi mai ispititoare, mi se îngrămădeau în minte… când, drept pedeapsă parcă pentru gândurile mele păcătoase, am simţit deodată pe obrazul drept o înţepătură ascuţită şi dureroasă. Mi-am dus repede mâna la obraz. N-am prins nimic, dar am ghicit ce era, deoarece a început să-mi miroase a ploşniţă strivită.

— Asta-i curată bătaie de joc! am auzit în aceeaşi clipă un glas dulce de femeie. Afurisitele astea şi-au pus în gând, pesemne, să mă mănânce de vie!

Hm!… Mi-am adus aminte atunci, de bunul meu obicei de a lua totdeauna cu mine, când plec la drum, zacherlină[17]. Nici de data aceasta nu-l uitasem. Cât ai clipi am şi scos cutia din geamantan. Nu-mi rămânea acum decât să-i ofer căpşorului drăgălaş praful meu – şi cunoştinţa era gata! Dar cum să i-l ofer?…

— O, e îngrozitor!

— Doamnă, – am început cu un glas cât mai dulce. După cât înţeleg din ultima dumneavoastră exclamaţie, vă mănâncă ploşniţele. Din întâmplare, am la mine zacherlină. Dacă doriţi…

— O, mulţumesc!

— În cazul acesta, vi-l aduc îndată… – m-am bucurat. Numai să-mi iau şuba…

— Nu, nu… Daţi-mi-l peste paravan, nu veniţi aici!

— Cred şi eu că peste paravan! Nu vă speriaţi, că doar nu-s başbuzuc…

— Ce poţi să ştii? Oamenii ăştia care vin şi se duc…

— Hm!… Şi chiar dacă aş veni după paravan… n-ar fi nimic grav, mai cu seamă că sunt doctor – am minţit-o eu. – Iar doctorilor, poliţiştilor şi coaforilor de damă li-e permis să pătrundă în viaţa intimă a femeilor…

— Spuneţi drept că sunteţi doctor? Serios?

— Pe cuvântul meu! Şi în cazul acesta îmi daţi voie să vă aduc praful?

— Bine, dacă sunteţi doctor… Numai de ce să vă osteniţi? Pot să-l trimit la dumneavoastră pe soţul meu… Fedea! strigă femeia cea brună, coborând glasul. Fedea! Dar trezeşte-te odată, omule! Scoală-te şi du-te dincolo. Doctorul e atât de drăguţ să ne ofere un pic de zacherlină.

Prezenţa lui „Fedea” după paravan a fost pentru mine o noutate zguduitoare. Parcă m-ar fi lovit cineva cu maiul în creştet… Am simţit ceea ce încearcă, fără îndoială, cocoşul puştii când dă greş: ruşine, necaz şi regret… Inima mi-era atât de grea şi atât de ticălos mi s-a părut acel Fedea când a ieşit de după paravan, încât puţin a lipsit să nu strig: „Ajutor!” Era un bărbat înalt şi zdravăn, de vreo cincizeci de ani, cu cotlete cărunte, cu buze strânse de funcţionar şi cu vinişoare violete împrăştiate la întâmplare pe nas şi pe tâmple. Era în halat şi în papuci.

— Eşti foarte drăguţ, doctore… zise el luând praful şi întorcându-se spre paravan. *Merçi*... Vasăzică şi pe dumneata te-a prins viscolul?

— Da! am bombănit, culcându-mă pe divan şi trăgând furios şuba peste mine. M-a prins…

— Aşa-a!… Zinocika, pe năsucul tău fuge un pui de ploşniţă! Îmi dai voie să-l prind?

— Mă rog, râse Zinocika. Nu l-ai prins? Cogeamite consilier de stat, toată lumea se teme de tine, şi nu eşti în stare să-i vii de hac unei biete ploşniţe!

— Zinocika, în faţa unui om străin!… (Se auzi un oftat). Totdeauna faci tu aşa… Pe cuvântul meu!

— Ce porci, nu lasă omul să doarmă! am mormăit, fără să ştiu singur de ce mă înfuriasem.

Dar cei doi soţi se liniştiră curând. Am închis ochii încercând să nu mă gândesc la nimic, ca să adorm. A trecut însă o jumătate de ceas, un ceas… şi eu tot nu dormeam. În

cele din urmă vecinii mei începură şi ei să se foiască şi să se certe în şoaptă.

— Curios, nici praful ăsta nu ajută la nimic! bombănea Fedea. Atâtea ploşniţe n-am mai pomenit… Doctore! Zinocika mă roagă să te întreb: de ce or fi mirosind aşa de urât ploşniţele?

Ne-am întins la vorbă: de ploşniţe, de vreme, de iarna rusească, de medicină, la care mă pricep tot atât de puţin ca şi la astronomie, de Edison…

— Nu te jena, Zinocika… Doar e doctor! l-am auzit pe Fedea şoptind către nevastă-sa după ce vorbisem de Edison. Nu mai face mofturi şi întreabă-l… N-ai de ce să te temi. Şerveţov nu ţi-a fost de niciun folos, poate că o să-ţi fie ăsta…

— Întreabă-l tu! zise Zinocika.

— Doctore, mi se adresă Fedea, oare de ce simte nevastă-mea, câteodată, un fel de apăsare pe piept? O înăbuşă tusea, ştii, de parcă… ştii, ar coace ceva înăuntru…

— Asta-i poveste lungă, nu se poate încheia aşa, cât ai bate din palme… am încercat să ies din încurcătură.

— Ei, şi ce-i dacă-i lungă? Avem timp… tot nu putem dormi… Examineaz-o, drăguţă! Trebuie să-ţi spun că se caută cu Şerveţov… De treabă om, nimic de zis. Însă, cum să-ţi spun?… Eu unul n-am încredere în el! N-am încredere şi pace! Văd eu că nu eşti tocmai dispus, totuşi fii atât de bun! Cât timp o examinezi, eu mă duc până la căpitanul de poştă să-l rog să ne pregătească samovarul.

Şi Fedea ieşi, târşâindu-şi papucii. Am trecut după paravan; Zinocika şedea pe un divan lat, înconjurată de o mulţime de perne şi strângându-şi la gât guleraşul de dantelă al cămăşii.

— Scoate limba! am început, aşezându-mă alături de ea şi încruntând sprâncenele.

Zinocika îmi arătă limba, apoi se porni pe râs. Avea o limbă roşie, ca oricare alta. Am căutat să-i iau pulsul, dar nu i l-am găsit.

— Hm!… am mârâit.

Nu-mi aduc aminte ce întrebări i-am mai pus în timp ce mă uitam la faţa ei zâmbitoare. Ştiu doar că spre sfârşitul consultaţiei eram atât de tâmpit şi de zăpăcit încât nu-mi venea s-o mai întreb nimic.

În sfârşit iată-ne în jurul samovarului, Fedea, Zinocika şi cu mine. Trebuia să scriu reţeta, pe care am ticluit-o după toate regulile artei medicale:

Rp. *Sic transit 0,05*
Gloria mundi 1,0

Aquae distillatae 0,1[8]

Câte o lingură la fiecare două ore.

Pentru doamna Sielova

Dr. Zaiţev[9]

A doua zi dimineaţă, în timp ce – gata de drum şi cu geamantanul în mână – îmi luam adio pentru totdeauna de la noile mele cunoştinţe, Fedea mă prinse cu o mână de un nasture, întinzându-mi cu cealaltă o hârtie de zece ruble şi căutând să mă înduplece:

— Nu, nu se poate, trebuie să primeşti! Sunt deprins să plătesc orice muncă cinstită. Dumneata ai învăţat, te-ai străduit… Ţi-ai câştigat cunoştinţele cu sudoare şi sânge! Eu înţeleg lucrurile astea…

N-am avut încotro şi a trebuit să primesc hârtia de zece ruble.

În linii mari, aşa mi-am petrecut noaptea dinaintea judecăţii. Nu mai spun ce am simţit a doua zi, când s-a deschis uşa în faţa mea şi aprodul mi-a arătat banca acuzaţilor. Pot doar să mărturisesc că m-am îngălbenit şi m-am ruşinat cumplit atunci când, întorcându-mi capul, am văzut mii de ochi îndreptaţi asupra mea. Iar când mi-am aruncat privirea la feţele grave şi marţiale ale juraţilor, mi-am citit prohodul.

Dar mi-e cu neputinţă să vă descriu, iar dumneavoastră nu vă puteţi închipui spaima mea în clipa când, ridicându-mi ochii spre masa acoperită cu postav roşu, l-am văzut în fotoliul procurorului – pe cine credeţi? Pe Fedea! Stătea şi scria nu ştiu ce. Uitându-mă la el, mi-am adus aminte de ploşniţe, de Zinocika, de diagnosticul meu – şi nu un fior, ci întreg Oceanul Îngheţat mi-a trecut de-a lungul spinării… Terminând ce avea de scris, Fedea s-a uitat şi el la mine. La început nu m-a recunoscut, dar curând pupilele i s-au dilatat, falca i-a căzut în jos şi mâna a început să-i tremure. S-a ridicat încet şi m-a ţintuit cu o privire de gheaţă. Fără să-mi dau seama, m-am ridicat şi eu şi m-am uitat ţintă la el…

— Acuzat, numele dumitale… şi aşa mai departe, – începu preşedintele.

Procurorul se lăsă în fotoliu şi bău un pahar cu apă. Broboane reci de sudoare îi acopereau fruntea.

— Ehei, acum să vezi săpuneală! îmi ziceam.

După toate probabilităţile, procurorul se pregătea să mă atingă: se încrunta mereu, răsfoia declaraţiile martorilor, se strâmba, mârâia…

Dar e timpul să termin. Toate acestea le scriu în incinta tribunalului, în pauza de la prânz… Curând urmează cuvântul procurorului…

— Ce mă aşteaptă oare?

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 5, 1 februarie, cu subtitlul: *(O întâmplare din practica mea de medic şarlatan)*. Semnată: A. Cehonte. Cu un alt subtitlu şi după abrevierea textului, a intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887. Povestirea a fost revizuită stilistic pentru Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În noiembrie 1884, Cehov a trimis povestirea – dedicată lui Emil Pup (P. A. Sergheenko) şi semnată cu pseudonimul „Deadenka”,[10] – revistei „Strekoza”,[11] . Dar nu i-a fost publicată, redacţia găsind-o prea lungă pentru o revistă umoristică.

Cehov intenţiona să facă din această schiţă un vodevil, dar nu şi-a dus munca până la capăt (ciorna manuscrisului se păstrează în Arhiva centrală din Moscova).

Zarvă

Întorcându-se de la plimbare, Maşenka Pavleţkaia, o studentă tânără care abia îşi terminase facultatea, găsi în casa Kuşkinilor, unde era guvernantă, o zarvă nemaipomenită. Portarul Mihailo îi deschise uşa zăpăcit şi roşu ca racul.

Sus se auzea zgomot.

„Fără îndoială că i-a venit rău stăpânei… îşi zise Maşenka. Sau poate că s-a certat cu bărbatu-său…”

În sală şi pe coridor întâlni fetele din casă. Una dintre ele plângea. Apoi Maşenka îl văzu ieşind pe uşa odăii ei pe însuşi stăpânul casei, Nikolai Sergheici, un bărbat scund, nu prea bătrân, cu obrajii căzuţi şi cu o chelie respectabilă. Era aprins la faţă şi părea agitat… Trecu pe lângă ea fără s-o vadă şi, ridicându-şi braţele în sus, strigă:

— O, dar e îngrozitor! Câtă lipsă de tact! Câtă sălbăticie! Ce stupid! Ce meschin!

Maşenka intră în odaia ei şi acolo, pentru întâia oară în viaţă, încercă în toată adâncimea lui sentimentul de umilinţă, atât de cunoscut celor care atârnă de alţii şi mănâncă pâinea bogaţilor şi a celor sus-puşi: în odaia ei se făcea percheziţie… Stăpâna casei, Fedosia Vasilievna – o cucoană voinică, butucănoasă şi lată în umeri, cu părul lăţos, cu sprâncene negre şi dese, cu o mustăcioară abia desluşită şi cu mâinile roşii, având înfăţişarea şi purtările unei bucătărese de rând – stătea lângă masa ei şi vâra la loc într-un paneraş de lucru gheme de lână, petice, hârtiuţe… Se vede că nu se aştepta s-o vadă pe Maşenka, deoarece, când întoarse capul şi-i zări faţa palidă şi nedumerită, se tulbură şi îngăimă:

— O, iartă-mă, le-am… le-am răsturnat din greşeală… Mi-am agăţat mâneca şi…

După ce mai îngăimă nu ştiu ce, madam Kuşkina ieşi foşnindu-şi trena. Îngheţată de spaimă, Maşenka se uită mirată în jurul ei, fără să înţeleagă nimic şi fără să ştie ce să creadă. Apoi ridică din umeri. Ce căuta Fedosia Vasilievna în

paneraşul ei? Dacă era adevărat ce-i spusese, că-şi agăţase din greşeală mâneca de paneraş şi-i răsturnase lucrurile, atunci de ce era atât de roşu şi de tulburat Nikolai Sergheici când ieşea din odaia ei? De ce unul dintre sertarele mesei era tras puţin în afară? De ce era descuiată puşculiţa în care îşi strângea piesele de argint de câte zece copeici şi mărcile vechi? De deschis, o deschiseseră, dar, cu toate că zgâriaseră lacătul, nu se pricepuseră s-o încuie la loc. Etajera cu cărţi, masa, aşternutul – toate purtau urmele unei percheziţii făcute de curând. Tot aşa şi coşul cu rufe: rufele erau aşezate cu grijă, dar nu în ordinea în care le lăsase ea la plecare. Înseamnă că i se făcuse o adevărată percheziţie, o percheziţie în toată legea! Dar în ce scop şi pentru ce? Ce se întâmplase? Maşenka îşi aduse aminte de zăpăceala portarului, de zarva care mai stăruia şi acum în casă, de fata care plângea… Oare toate acestea nu erau în legătură cu percheziţia pe care i-o făcuseră adineauri? N-o fi cumva implicată în cine ştie ce afacere înspăimântătoare?… Se îngălbeni şi, sfârşită, se lăsă pe coşul cu rufe.

Atunci intră în odaie fata din casă.

— Liza, nu ştii de ce mi s-a făcut… percheziţie?

— I-a dispărut stăpânei o broşă de două mii de ruble… – îi răspunse Liza.

— Bine, dar de ce să mi se facă percheziţie mie?…

— S-a făcut la toată lumea, domnişoară. Şi mie mi s-a făcut… Ba încă pe noi ne-au dezbrăcat până la piele şi ne-au căutat… Cât despre mine, domnişoară, vă spun ca în faţa lui Dumnezeu… Nici măcar de masa de toaletă a stăpânei nu m-am apropiat, dar încă de broşa ei! Tot aşa o să declar şi la poliţie…

— Bine, dar… de ce au făcut percheziţie la mine? stărui guvernanta, tot nedumerită.

— Apoi doar vă spun că i s-a furat broşa!… Stăpâna a scotocit peste tot, cu mâna ei. Chiar şi pe Mihailo portarul tot ea l-a percheziţionat. Mai mare ruşinea! Iar Nikolai Sergheici numai se uită şi cotcodăceşte ca o găină! Degeaba tremuri, domnişoară. Aici nu s-a găsit nimic. Şi odată ce n-ai luat dumneata broşa, n-are de ce să-ţi fie frică.

— Bine, Liza, dar asta-i josnic… e umilitor! strigă Maşenka, înăbuşindu-se de indignare. E o mârşăvie, o ticăloşie! Ce drept are ea să mă bănuiască şi să umble în lucrurile mele?

— Vezi că stai la străini… oftă Liza. Cu toate că eşti domnişoară, te socotesc tot ca pe un fel de slujnică… Nu-i ca acasă la mama şi la tata…

Maşenka se trânti pe pat şi începu să plângă amar. Niciodată nu fusese atât de brutalizată, atât de adânc umilită ca acum… Ea, fiică de profesor, bine-crescută, simţită, să fie bănuită de furt şi percheziţionată ca o femeie de stradă! O umilinţă mai cumplită fără îndoială că nici nu-şi poate cineva închipui! Şi la sentimentul acesta de nedreptate se mai adaugă şi frica, o frică înspăimântătoare: oare ce-o să se mai întâmple după asta? Îi veneau în minte tot felul de absurdităţi. Dacă au putut-o bănui de furt, înseamnă că pot s-o şi aresteze, s-o dezbrace până la piele şi s-o percheziţioneze, apoi s-o ducă pe stradă cu agentul după ea şi s-o arunce într-o celulă rece şi întunecoasă, plină de şoareci şi de gândaci de umezeală, ca aceea în care a stat închisă prinţesa Tarakanova… Cine o să-i ia apărarea? Părinţii sunt departe, în provincie, n-au ei bani să alerge la ea! E singură-singurică în capitală, ca într-un câmp pustiu, fără rude şi fără prieteni… Pot să facă din ea ce poftesc…

„O, dar o să alerg pe la toţi judecătorii şi apărătorii… îşi zicea Maşenka, tremurând. Să le explic, să mă jur… Ei or să mă creadă că nu pot să fiu hoaţă!”

Deodată, Maşenka îşi aduse aminte că în coşul ei de rufe, sub cearşafuri, avea câteva dulciuri pe care, după vechiul ei obicei de la cămin, le vâra în buzunar pe furiş în timpul mesei şi le lua apoi în odaie la ea.

La gândul că taina aceasta nevinovată era cunoscută acum şi de stăpâni, se înroşi până-n vârful urechilor. Şi, de spaimă, de ruşine şi de umilinţă, inima începu să-i bată atât de tare, încât o simţea zvâcnindu-i în tâmple, în mâini şi adânc de tot, în stomac.

— Poftiţi la masă! o strigă cineva.

„Să mă duc, să nu mă duc?…”

Îşi netezi părul, îşi şterse faţa cu un prosop ud şi se duse în sufragerie. Prânzul începuse… La un capăt al mesei şedea Fedosia Vasilievna – gravă, cu faţa aspră şi lipsită de orice expresie – la celălalt, Nikolai Sergheici. De o parte şi de alta se aşezaseră invitaţii şi copiii. Serveau doi lachei în frac şi cu mănuşi albe. Toţi ştiau ce zarvă era în casă, ştiau că stăpâna era supărată şi de aceea tăceau cu toţii. Nu se auzeau decât lingurile zăngănind şi gurile mestecând.

Până la urmă, tot stăpâna rupse tăcerea.

— Ce avem felul al treilea? întrebă ea pe un lacheu, cu glas sfârşit şi îndurerat.

— *Esturgeon à la russe!* îi răspunse lacheul.

— Eu l-am comandat, Fenia… se grăbi să spună Nikolai Sergheici. Mi-era poftă de peşte. Dar dacă ţie nu-ţi place, *ma chère,* să nu-l mai servească şi gata. Eu, ştii, numai aşa… ca să fie…

Fedosiei Vasilievna nu-i plăceau mâncărurile pe care nu le comanda ea. De data aceasta, ochii i se umplură de lacrimi.

— Haide, haide, nu trebuie să ne enervăm, zise cu glas dulceag Mamikov, medicul casei, atingându-i uşor mâna şi zâmbind tot atât de dulceag. Chiar şi fără asta suntem destul de nervoasă… Dă-o încolo de broşă. Sănătatea face mai mult decât două mii de ruble!

— Dar mie nu-mi pare rău de cele două mii de ruble! răspunse stăpâna şi o lacrimă mare i se rostogoli pe obraz. Pe mine faptul în sine mă revoltă! Eu nu vreau să tolerez hoţi în casă la mine! Nu-mi pare rău de nimic, de nimic! Dar să mă fure pe mine – asta-i culmea ingratitudinii! Aşa mi se răsplăteşte mie bunătatea mea?…

Toată lumea stătea cu nasul în farfurie. Maşenkăi însă i se păru că, după vorbele stăpânei, toată lumea se uita la ea. Simţi deodată un nod în gât, izbucni în plâns şi-şi ascunse obrazul în batistă.

— *Pardon,* îngăimă ea. Nu mai pot, mă doare capul. Daţi-mi voie să plec…

Se ridică de la masă, împinse cu stângăcie scaunul care hârşâi pe parchet şi, ruşinându-se şi mai grozav, ieşi din sufragerie aproape alergând.

— Doamne, Dumnezeule! făcu Nikolai Sergheici încruntându-se. Ce nevoie era să i se facă şi ei percheziţie? Găsesc că a fost un lucru cam nelalocul lui…

— Eu nu zic că a luat ea broşa, răspunse Feodosia Vasilievna. Însă, oricum, poţi să garantezi pentru ea? Eu, drept să spun, nu prea am mare încredere în fetele astea sărace şi cu carte…

— Crede-mă, Fenia, că a fost un lucru nelalocul lui… Şi pe urmă, iartă-mă, dar legea nu-ţi dă dreptul să faci percheziţii.

— Habar n-am de legile voastre. Eu atâta ştiu şi nimic mai mult: că mi-a dispărut broşa. Şi am s-o găsesc! strigă bătând cu furculiţa în farfurie şi ochii îi sclipiră, mânioşi. Iar pe dumneavoastră, vă poftesc să mâncaţi şi să nu vă amestecaţi în treburile mele!

Nikolai Sergheici îşi lăsă ochii în jos, cuminte, apoi oftă. În vremea asta, Maşenka intrase în odaia ei şi se trântise pe pat. Nu-i mai era nici frică şi nici ruşine; în schimb, avea o poftă nestăpânită să-i cârpească două perechi de palme femeii aceleia fericite – aspră, arogantă şi mărginită.

Stătea culcată, cu obrazul vârât în pernă şi se gândea… O, ce bine ar fi să se poată duce să cumpere o broşă, pe cea mai scumpă, ca să i-o arunce apoi în obraz acestei tirane! Sau, dacă ar da Dumnezeu să sărăcească Fedosia Vasilievna şi să pornească pe drumuri la cerşit, cu traista în spinare, să-şi dea

seama ce lucru înspăimântător e să fii sărac şi să atârni de alţii – şi ea, Maşenka cea umilită, să-i dea de pomană! Sau, ce-ar fi să-i pice o moştenire mare, să-şi cumpere o caleaşcă şi să treacă uruind, prin faţa ferestrelor ei, s-o facă să moară de ciudă?…

Dar toate acestea nu erau decât visuri. În realitate, nu-i rămânea altceva de făcut decât să plece cât mai curând, să nu mai stea acolo nici un ceas măcar. Ce e drept, era îngrozitor să-şi piardă locul şi să fie nevoită să se întoarcă la părinţii ei, care erau aşa de săraci… Dar ce să facă?… Maşenka n-ar mai fi putut să vadă în ochi nici pe stăpână, nici odăiţa aceea. Se înăbuşea acolo şi-i era silă de toate. Până într-atât nu putea s-o sufere pe Fedosia Vasilievna – cu ideile ei fixe în ceea ce priveşte bolile şi cu pretinsa ei aristocraţie – încât i se părea că totul era acum grosolan şi respingător, numai şi numai pentru că femeia asta trăia pe lume. Maşenka sări de pe pat şi începu să-şi facă bagajele.

— Pot să intru?… îl auzi atunci pe Nikolai Sergheici. Se apropiase de uşă tiptil şi vorbea încet, cu blândeţe. E voie?

— Mă rog…

Nikolai Sergheici trecu pragul şi se opri lângă uşă. Avea o privire ştearsă, iar nasul mic şi roşu îi strălucea. Băuse după masă bere, şi asta se cunoştea şi după mers, şi după felul cum îi atârnau braţele, neputincioase şi fără vlagă.

— Ce înseamnă asta? întrebă el, arătând spre geamantan.

— Îmi fac bagajele. Iertaţi-mă, Nikolai Sergheici, dar eu nu mai pot să rămân în casa dumneavoastră. Prea m-a jignit percheziţia aceea!

— Înţeleg… Totuşi, nu trebuie… La ce bun? Ţi s-a făcut percheziţie… şi ce ai pierdut cu asta? Fii liniştită, că dumneata tot dumneata rămâi!

Maşenka tăcea, făcându-şi înainte bagajele. Nikolai Sergheici îşi ciupi mustăţile, ca şi cum s-ar fi gândit ce să mai spună, apoi urmă, insinuant:

— Da, înţeleg, fără îndoială… Totuşi, ar trebui să fii mai îngăduitoare. Ştii, soţia mea e nervoasă, e impulsivă… n-ar trebui s-o judeci cu prea multă asprime…

Maşenka tăcea.

— Dacă te consideri într-adevăr chiar atât de jignită, urmă Nikolai Sergheici, atunci uite, sunt gata să-ţi cer iertare. Iartă-mă!

Maşenka nu-i răspunse nimic, se aplecă doar şi mai mult asupra geamantanului. Bărbatul acela vlăguit, fără voinţă, nu însemna nimic în casă. Chiar şi faţă de servitori juca un rol jalnic de parazit şi de om inutil. Aşa că scuzele lui n-aveau nicio valoare.

— Hm… Taci? Nici asta nu-ţi ajunge? Atunci îţi cer iertare în numele soţiei mele. În numele ei… A procedat fără tact, recunosc ca un nobil ce sunt…

Nikolai Sergheici făcu câţiva paşi prin odaie, oftă, apoi zise:

— Prin urmare, dumneata ţii numaidecât să mă râcâie colea, sub inimă… Ţii să mă mustre conştiinţa…

— Ştiu că dumneavoastră nu sunteţi vinovat, Nikolai Sergheici, îi răspunse Maşenka privindu-l drept în faţă cu ochii ei mari şi plânşi. De ce vă faceţi sânge rău?

— Da, desigur… Totuşi, ştii… Nu pleca… Te rog!

Maşenka dădu din cap. Nikolai Sergheici se opri lângă fereastră şi începu să bată cu degetele în geam.

— Neînţelegerile de felul acesta sunt un adevărat chin pentru mine, zise el. Ce vrei să fac? Să-ţi cad în genunchi? Mândria dumitale a fost atinsă, din pricina asta, ai plâns şi vrei să pleci… Dar gândeşte-te că am şi eu o mândrie, pe care dumneata n-o cruţi! Sau poate vrei să-ţi mărturisesc ceea ce n-aş mărturisi nici la spovedanie? Asta vrei? Spune, vrei poate să-ţi mărturisesc ceea ce n-aş mărturisi nici pe patul de moarte?

Maşenka tăcea.

— Ei bine, *eu* am luat broşa nevestei mele! şopti repede Nikolai Sergheici. Acum eşti mulţumită? Eşti satisfăcută? Da, eu… eu am luat-o… Numai că… bineînţeles, asta rămâne numai între noi! Pentru Dumnezeu, niciun cuvânt nimănui, nici cea mai uşoară aluzie!

Uimită şi speriată, Maşenka îşi căuta de treabă înainte: apuca lucrurile şi le îndesa, mototolite şi fără nicio rânduială, în geamantan şi în coş. Mai ales acum, după mărturisirea sinceră pe care i-o făcuse Nikolai Sergheici, n-ar mai fi putut să rămână nicio clipă, şi nu înţelegea cum de putuse să stea până atunci în casa aceea.

— Şi nu trebuie să te miri… urmă Nikolai Sergheici, după ce tăcu puţin. Se întâmplă… Eu am nevoie de bani şi ea nu-mi dă. Iar casa asta, cu tot ce vezi în ea, Maria Andreevna, tatăl meu le-a agonisit pe toate, aşa că toate-s ale mele… Broşa, şi ea, a fost a mamei… Da, toate-s ale mele! Însă ea a pus mâna şi s-a făcut stăpână pe toate… Nu pot să mă judec cu ea, înţelegi… De aceea, te rog, te rog mult să mă ierţi şi… şi să rămâi. *Tout comprendre, tout pardonner…*[12] Rămâi, nu-i aşa?

— Nu! îi răspunse fata cu hotărâre şi începu să tremure. Lăsaţi-mă, vă implor.

— Eh, cum pofteşti! oftă Nikolai Sergheici aşezându-se pe o băncuţă lângă geamantan. Drept să-ţi spun, îmi plac oamenii care mai ştiu să se supere, să dispreţuiască şi aşa mai departe… Aş sta o veşnicie să mă uit la faţa dumitale

indignată… Prin urmare, nu vrei să rămâi? Da, înţeleg… Nici nu se putea altfel… Într-adevăr… E bine de dumneata, dar eu… brrr!… Nu pot să fac un pas din beciul ăsta! M-aş duce la vreuna dintre moşiile noastre, însă peste tot mă lovesc de lichelele nevestei mele… administratori, agronomi… dracu' să-i ia pe toţi! Ipotechează, supraipotechează… Peşte n-ai voie să prinzi, pe iarbă n-ai voie să calci, de copaci n-ai voie să te atingi…

— Nikolai Sergheici! se auzi din salon glasul Fedosiei Vasilievna. Agnia, pofteşte-l pe boierul!

— Vasăzică, pleci? mai întrebă o dată Nikolai Sergheici, ridicându-se repede şi îndreptându-se spre uşă. Mai bine ai face să rămâi, crede-mă. Aş veni seara aici… am mai sta de vorbă… Haide, nu pleca! Că dacă pleci dumneata, în toată casa asta nu mai rămâne un om adevărat! Şi asta e groaznic!

Faţa palidă şi suptă a lui Nikolai Sergheici o implora. Dar Maşenka clătină din cap, hotărâtă. Atunci el dădu din mână a lehamite şi ieşi.

Peste o jumătate de oră, Maşenka era deja pe drum.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 33, 3 februarie, la rubrica „Efemeride". Subtitlul: *(Fragment dintr-un roman)*. Semnată: A. Cehonte. După o substanţială revizuire stilistică, abrevieri de text şi fără subtitlu, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Moartea unui actor

Şcipţov[13], un bătrân înalt şi bine legat care juca roluri de părinte nobil şi de găgăuţă, vestit nu atât pentru talentul lui scenic, cât pentru puterea lui fizică neobişnuită, se certă grozav cu antreprenorul trupei în timpul spectacolului şi, în toiul certei, simţi deodată că parcă i se rupe ceva în piept. De obicei, la sfârşitul fiecărei certe mai aprinse, antreprenorul Jukov începea să râdă în hohote isterice, apoi leşina. De data aceasta însă, Şcipţov nu mai aşteptă obişnuitul deznodământ şi se grăbi să plece acasă. Cearta, ca şi senzaţia aceea că i se rupsese ceva în piept, îl tulburară până într-atât, încât, plecând de la teatru, uită să-şi spele machiajul de pe obraz. Îşi scoase numai barba.

Ajungând în odaia lui de la hotel, Şcipţov se plimbă câtva timp în lung şi în lat, apoi se aşeză pe marginea patului, îşi sprijini capul în pumni şi căzu pe gânduri. Rămase aşa, nemişcat şi fără să scoată o vorbă, până a doua zi la ora două, când intră la el comicul Sigaev.

— De ce n-ai venit la repetiţie, Măscărici Ivanovici? se repezi comicul la el, căutând să nu mai gâfâie şi umplând odaia cu miros de spirt. Unde mi-ai umblat?

Şcipţov nu-i răspunse nimic. Se uită numai la el cu ochii lui tulburi, vopsiţi.

— Cel puţin să-ţi fi spălat mutra! urmă Sigaev. Mi-e şi ruşine să mă uit la tine! Te-ai pilit, ori poate că eşti bolnav? Ei, dar de ce taci aşa? Eşti bolnav, te întreb?

Şcipţov tăcea. Oricât de machiată îi era faţa, privind-o mai bine, comicul nu putu să nu observe paloarea ei, care sărea în ochi, fruntea asudată şi tremurul buzelor. Picioarele şi mâinile îi tremurau şi ele, şi de altfel tot trupul uriaşului găgăuţă părea pleoştit, turtit parcă. Comicul îşi plimbă repede căutătura prin odaie, dar nu văzu nici clondire, nici sticle, şi nici vreun alt obiect suspect de felul acestora.

— Ştii, Mişutka, că eşti chiar bolnav? se îngrijoră el. Să mă bată Dumnezeu dacă nu eşti bolnav! Te-ai schimbat la faţă…

Şcipţov se uita ţintă în podea şi tăcea, abătut.

— Să ştii că ai răcit! urmă Sigaev, luându-i mâna. Ia te uită ce mâini fierbinţi ai! Ce te doare?

— Vreau a… acasă… îngăimă Şcipţov.

— Dar ce, acum nu eşti acasă?

— Nu… vreau la Veazma…

— Ei, poftim unde vrea să se ducă! Nici în trei ani nu ajungi la Veazma ceea a ta!… Ce, ţi s-a făcut dor de tătuca şi de mămuca? De când or fi putrezit ei acolo! Nici mormintele lor n-ai să le mai găseşti…

— Acolo mi-e locul na… natal…

— Ei, haide, nu mai miorlăi atâta! Sentimentalismul ăsta nesăbuit nu-i a bună… Fă-te sănătos, că mâine trebuie să-l joci pe Mitka din „Cneazul de Argint”[14]. Ştii bine că n-are cine să-l joace. Bea ceva fierbinte şi ia unt de ricin. Ai cu ce să-ţi iei unt de ricin? Adică, stai, mai bine trag eu o fugă şi-ţi cumpăr.

Comicul se scotoci prin buzunare, găsi o monedă de cincisprezece copeici şi alergă la farmacie. După un sfert de oră se întoarse.

— Uite, bea! zise el, apropiind sticluţa de gura părintelui nobil. Bea de-a dreptul din sticluţă… Dintr-odată! Uite-aşa… Ia acum o cuişoară, să nu-ţi rămână sufletul împuţit de scârboşenia asta…

Comicul mai rămase încă puţin la bolnav, apoi îl sărută cu duioşie şi plecă. Spre seară, veni la Şcipţov junele prim Brama Glinski. Talentatul actor avea cizmuliţe scurte de culoarea porumbei, purta mănuşă pe mâna stângă, fuma o ţigară de foi, ba chiar era parfumat cu eliotrop. Şi totuşi aducea grozav cu un călător aruncat într-o ţară unde nu sunt nici băi, nici spălătorii şi nici croitori…

— Am auzit că te-ai îmbolnăvit? i se adresă el lui Şcipţov, răsucindu-se într-un călcâi. Ce-i cu tine? Pentru Dumnezeu, ce-i cu tine?

Şcipţov tăcea şi nu se urnea din loc.

— De ce taci? Poate că te doare capul? Bine, bine, taci, dacă vrei, te las în pace… taci…

Brama Glinski (acesta era numele lui de teatru, dar în actul de identitate îi zicea Guskov[15] se duse la fereastră, îşi îndesă mâinile în buzunare şi începu să se uite pe stradă. În faţa lui se întindea un loc viran larg, îngrădit cu gard cenuşiu, de-a lungul căruia se înşira o pădure întreagă de brusturi rămaşi de anul trecut. Dincolo de locul viran se vedea o fabrică părăsită şi neagră, cu ferestrele bătute în scânduri. În jurul coşului se

rotea o stăncuţă întârziată. Umbrele înserării începeau să învăluie tot tabloul acela plictisitor şi lipsit de viaţă.

— Vreau acasă! auzi deodată junele prim.

— Unde acasă?

— La Veazma… locul meu natal…

— Până la Veazma sunt o mie cinci sute de verste… oftă Brama Glinski, bătând cu degetele în geam. Şi ce să cauţi la Veazma?

— Să mor acolo…

— Ia te uită ce i s-a năzărit! Să moară… Te-ai îmbolnăvit pentru întâia oară în viaţă şi-ţi închipui că, gata, ai să şi mori!… Nu, frate, pe un bivol ca tine nici holera nu-l doboară! Ai să trăieşti o sută de ani… Şi ce te doare, mă rog?

— Nu mă doare nimic, dar simt eu… simt…

— Nu simţi nimic, toate astea-s din pricină că eşti prea sănătos. Plesneşti de sănătate! Ar trebui să dai de duşcă ceva. Dar ştii? Să bei până ţi s-o înfierbânta tot trupul! N-ai idee ce bine face băutura!… Îţi mai aduci aminte cum te-ai cherchelit la Rostov pe Don? Doamne, numai cât mă gândesc şi mă îngrozesc! Adusesem un butoiaş cu vin – de-abia îl puteam ridica, Saşka şi cu mine! Şi l-ai golit tu singur, ba încă ai mai trimis să-ţi aducă şi rom… Te îmbătaseşi aşa de cumplit, că umblai să prinzi dracii cu sacul şi smulgeai din pământ felinarele cu gaz aerian! Mai ţii minte? Ţineai numaidecât să-i baţi pe greci…

Sub impresia unor amintiri atât de plăcute, faţa lui Şcipţov se lumină parcă şi ochii începură să-i strălucească.

— Ţii minte cum l-am tăvălit pe antreprenorul Savoikin? şopti el ridicând uşor capul. Ce să mai vorbim! În viaţa mea am bătut treizeci şi trei de antreprenori! Cât despre cei mai mărunţei, le-am pierdut socoteala… Şi ce antreprenori! Din cei pe care nici vântul n-avea voie să-i atingă! Am mai bătut şi doi scriitori celebri, şi un pictor…

— Atunci de ce plângi?

— La Herson am doborât cu pumnul un cal. Iar la Taganrog, m-au atacat într-o noapte vreo cincisprezece pungaşi. La toţi le-am luat căciulile de pe cap. Să-i fi văzut cum veneau în urma mea şi mă rugau: „Nene, dă-mi căciula!” Da, da, aşa era…

— Atunci, de ce plângi, nătărăule?

— Şi acuma, gata: mi-am încheiat toate socotelile… simt eu bine. Ar trebui să mă duc la Veazma…

Urmă o tăcere. Deodată, Şcipţov sări şi-şi luă căciula. Părea aiurit.

— Rămâi cu bine, frate! Plec la Veazma! zise el, clătinându-se pe picioare.

— Dar bani de drum ai?

— Hm… Mă duc pe jos!

— Ai înnebunit…

Se uitară lung unul la altul, deoarece fără îndoială că şi unuia şi altuia îi trecuseră prin minte aceleaşi imagini: câmpii necuprinse, păduri nesfârşite, mlaştini…

— Nu, hotărât că ai înnebunit! decretă junele prim. Uite ce-i frate… Mai întâi de toate, culcă-te. După aceea bea un ceai cu coniac, să transpiri. Nu uita să iei şi unt de ricin… Stai puţin, oare unde găsim noi coniac?

Brama Glinski se gândi puţin, apoi se hotărî să se ducă la negustoreasa Ţitrinnikova[16], să încerce dacă nu i-o da pe datorie: cine ştie, poate că s-o îndura muierea şi i-o da… Junele prim plecă şi, după o jumătate de ceas, se întoarse cu o sticlă de coniac şi cu unt de ricin. Şcipţov şedea nemişcat pe marginea patului, ca şi înainte, tăcea şi se uita în pământ. Înghiţi ca un automat, fără să-şi dea seama, untul de ricin pe care i-l întinse junele prim. Tot ca un automat se aşeză la masă şi-şi bău ceaiul cu coniac. Bău toată sticla, maşinal, lăsându-se apoi culcat în pat. Junele prim îl înveli cu plapuma şi cu paltonul, îl sfătui să asude zdravăn, după aceea plecă.

Se înnopta. Cu toate că băuse mult, Şcipţov nu putea să doarmă. Stătea nemişcat sub plapumă şi se uita la tavanul întunecat. Apoi, văzând Luna care se ivise la fereastră, îşi mută privirea de la tavan la satelitul pământului şi rămase aşa, cu ochii deschişi, până a doua zi. Dimineaţa, pe la orele nouă, sosi în goană antreprenorul Jukov.

— Ce-i, îngeraşule, ţi-ai pus în minte să te îmbolnăveşti? cotcodăci el încreţindu-şi nasul. Vai, vai! Dar se poate să fie bolnav un om de constituţia dumitale? Ruşine, ruşine! Ştii, chiar mă speriasem! Oare-i cu putinţă, îmi ziceam, să-l fi impresionat până într-atât discuţia noastră? Sper că nu te-ai îmbolnăvit din pricina mea, sufleţelule… Că doar şi dumneata m-ai… hm! Şi pe urmă, între colegi, nici nu se poate fără asta. Dumneata m-ai înjurat, ba chiar ai încercat, ştii, cu pumnii… dar eu tot te iubesc! Pe cinstea mea că te iubesc! Te respect şi te iubesc! Ei, poţi să mă lămureşti şi pe mine, puişorule, de ce te iubesc eu atâta? Nu-mi eşti nici rudă, nici cuscru, nici nevastă… însă cum am aflat că te-ai îmbolnăvit, parcă mi-a dat cu cuţitul în inimă…

Şi Jukov o ţinu încă mult cu declaraţiile lui de dragoste, apoi se repezi la Şcipţov să-l sărute. Şi până la urmă se înduioşă atât de cumplit, că începu să râdă isteric, gata să leşine. Dar îşi aduse aminte la timp că nu era nici acasă la el, nici la teatru şi, amânându-şi leşinul pentru o ocazie mai potrivită, plecă.

Curând după el veni tragedianul Adabaşev – un personaj sumbru şi puţin chior, care vorbea pe nas. Se uită îndelung la Şcipţov şi se gândi tot atât de îndelung, apoi făcu, deodată, următoarea descoperire:

— Ftii ceva, Mifa? zise el, pronunţând „f" în loc de „ş" şi luându-şi o înfăţişare misterioasă. Ftii una? Tu ar trebui să iei unt de ricin!

Şcipţov tăcea. Tăcu şi mai târziu, când tragedianul îi turnă pe gât doctoria cea scârboasă. La vreo două ore după plecarea lui Adabaşev, intră în odaie coaforul teatrului, Evlampi, sau, cum îl porecliseră actorii, nu se ştie de ce, Rigoletto. Şi el, ca şi tragedianul, se uită mult la Şcipţov, oftă ca o locomotivă, apoi începu să dezlege tacticos, cu opreli, legăturica cu care venise. În legăturică erau vreo douăzeci de ventuze şi câteva sticluţe.

— De la început trebuia să trimiteţi după mine. De când v-aş fi pus ventuze! zicea el cu blândeţe, în timp ce dezgolea pieptul lui Şcipţov. Uşor prinde boala rădăcini!…

Apoi Rigoletto mângâie cu palma pieptul lat al părintelui nobil şi-l acoperi cu ventuze scarificate.

— Da… zicea el după operaţie, adunându-şi în legăturică păhăruţele înroşite de sângele lui Şcipţov. Dacă trimiteaţi după mine, eu veneam… În privinţa banilor, nu trebuie să vă supăraţi… O fac aşa, din bunătate… De unde să aveţi bani, dacă momâia nu vrea să plătească? Vă rog să luaţi picăturile astea. Plăcute picături! Şi după ele, să luaţi şi untişorul ăsta!… Cel mai veritabil unt de ricin. Aşa!… Să vă fie de bine! Şi acum, rămâneţi sănătos…

Rigoletto îşi luă legăturica şi, fericit că-şi ajutase aproapele, plecă.

În dimineaţa următoare, comicul Sigaev trecu din nou pe la Şcipţov şi-l găsi într-o stare înspăimântător de proastă. Zăcea sub palton, respira greu şi-şi plimba ochii rătăciţi pe tavan, frământând convulsiv cu mâinile plapuma mototolită.

— La Veazma! şopti el văzându-l pe comic. La Veazma!

— Ei, frate, asta nu-mi mai place! şi comicul îşi desfăcu braţele a deznădejde. Uite… uite… asta, frate nu-i bine! Iartă-mă, dar… să-ţi spun drept, e curată prostie…

— Trebuie… la Veazma! Pe cuvântul meu, la Veazma!

— Nu… nu m-am aşteptat la una ca asta de la tine!… bombănea comicul, pierzându-şi cu desăvârşire capul. Dracu' ştie de ce te-ai muiat aşa? E… e… e… nu, nu-i bine! Eşti cogeamite omul, lung cât foişorul de foc, şi plângi! Ce, parcă actorii au voie să plângă?

— N-am nici nevastă, nici copii, şoptea Şciptov. Nu trebuia să mă fac actor, trebuia să rămân la Veazma! S-a dus viaţa

mea. Semion… Doamne, de m-aş vedea odată la Veazma!

— E… e… e… nu, nu-i bine! Asta-i prostie… ba chiar curată ticăloşie!

După ce Sigaev se mai linişti şi-şi mai veni în fire, începu să-l îmbărbăteze. Îl minţea, asigurându-l că colegii lui se hotărâseră să-l trimită în Crimeea pe socoteala lor, şi încă multe altele… Dar Şcipţov nu-l asculta şi şoşotea mereu nu ştiu ce despre Veazma… În cele din urmă, comicul dădu din mână a deznădejde şi, ca să-l liniştească pe bolnav, începu să vorbească şi el despre Veazma.

— Frumos oraş! îl consolă. Straşnic oraş, frate! Vestit pentru turta dulce… Grozavă turtă dulce! Dar, între noi fie vorba, nu era cine ştie ce de capul ei. După ce am mâncat câteva bucăţi, o săptămână întreagă am avut… ştii… mă-nţelegi… Dar ceea ce mi-a plăcut într-adevăr acolo, au fost negustorii! Negustorul din Veazma e mai ceva decât oricare alt negustor: când şi-o pune el în gând să te îndoape, apoi să ştii că te îndoapă, nu glumă!

Comicul vorbea, iar Şcipţov tăcea, îl asculta şi dădea din cap în semn de încuviinţare.

Către seară muri.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 40, 10 februarie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără modificări, în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu neînsemnate modificări de stil şi abrevieri, a fost inclusă în ediţia a doua şi următoarele ale aceleiaşi culegeri. Cu unele modificări de vocabular, a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un parastas

La biserica Maicii Domnului Odighitrievskaia, din satul Verhnie-Zaprudî, liturghia s-a sfârşit şi norodul iese, valuri-valuri, din sfântul lăcaş. Numai băcanul Andrei Andreici, băştinaş şi „intelectual” din Verhnie-Zaprudî, rămâne pe loc. Stă sprijinit de strana din dreapta şi aşteaptă. Obrazul lui bine bărbierit, gras şi boboşit – urmele unor vechi coşuri – oglindeşte acum două sentimente care se bat cap în cap: adâncă smerenie în faţa tainelor nepătrunse ale sorţii şi nemărginit şi prostesc dispreţ faţă de scurteicile şi de basmalele pestriţe care trec pe lângă el. Fiind zi de duminică, e gătit de sărbătoare. Poartă palton de postav cu nasturi galbeni de os, pantaloni lungi, albaştri, şi cogeamite galoşi uriaşi şi butucănoşi, aşa cum poartă de obicei numai oamenii cumpăniţi, cu scaun la cap şi prea cucernici.

Ochii lui umflaţi şi adormiţi stau întorşi spre catapeteasmă. Vede, pe rând, feţele de mult cunoscute ale sfinţilor, îl vede şi pe paznicul Matvei, care-şi umflă obrajii ca să stingă lumânările, vede sfeşnicele afumate, lăicerul ros şi pe dascălul Lopuhov ieşind grăbit din altar cu o prescură pentru epitrop… Toate acestea le-a văzut de atâtea ori, încât le ştie ca pe cele cinci degete de la mână… Un singur lucru i se pare astăzi neobişnuit şi oarecum ciudat: părintele Grigori, care nu şi-a scos încă odăjdiile, stă lângă uşa de la miazănoapte a altarului şi-şi încruntă, mânios, sprâncenele stufoase.

„La cine s-o fi încruntând aşa, Dumnezeu să-i dea sănătate? se întreabă băcanul. Uite că face şi un semn cu degetul! Ba mai bate şi din picior! Ia te uită… Ce s-o fi întâmplat, Maică Precistă? La cine s-o fi încruntând?”

Andrei Andreici se întoarce: biserica e aproape goală. Doar lângă uşă mai sunt vreo zece oameni, dar aceştia, ieşind, sunt cu spatele la altar.

— Haide odată, când te chem! Ce stai acolo ca o stană? aude el glasul furios al părintelui Grigori. Pe tine te

chem!

Băcanul se uită la faţa înroşită de mânie a părintelui Grigori şi abia acum îşi dă seama că sprâncenele încruntate şi semnul cu degetul ar putea să-l privească pe el. Tresare, coboară din strană şi se îndreaptă spre altar nehotărât, bocănind cu galoşii lui uriaşi.

— Andrei Andreici, îl întreabă preotul, aruncând o privire supărată spre obrazul lui gras şi asudat, tu ai dat pomelnicul ăsta pentru iertarea păcatelor răposatei Maria?

— Da, eu.

— Vasăzică, tu ai scris-o asta? Tu?…

Şi, furios, părintele Grigori îi vâră sub nas un petic de hârtie. Iar pe peticul acela de hârtie, pe care Andrei Andreici îl lăsase la proscomidie odată cu anafura, e scris cu litere mari şi atât de strâmbe de parcă stau gata să cadă:

„Pentru odihna sufletului roabei lui Dumnezeu Maria, preacurvita.”

— Da, e drept… eu am scris-o… răspunde băcanul.

— Cum ai îndrăznit să scrii aşa ceva? întreabă preotul în şoaptă, lungind fiecare cuvânt. Şi glasul lui răguşit e plin şi de mânie, şi de spaimă.

Uluit, băcanul se uită la preot cu o nedumerire prostească şi se înspăimântă şi el: niciodată în viaţa lui părintele Grigori nu mai vorbise aşa cu intelectualii din Verhnie-Zaprudî! Câteva clipe tac amândoi, privindu-se drept în ochi. Nedumerirea băcanului e atât de mare, încât faţa lui umflată parcă se lăţeşte, ca un aluat gata să dea afară din copaie.

— Cum ai îndrăznit? repetă preotul.

— Dar ce… ce anume? întreabă Andrei Andreici, tot atât de nedumerit.

— Nu înţelegi? zice părintele Grigori în şoaptă şi, făcând un pas îndărăt, îşi împreunează mâinile a mirare. Cap ai pe umeri, sau ce altă? Dai un pomelnic la altarul unde se sfinţeşte anafura, şi scrii în el vorbe din acelea care nici pe stradă nu se cuvine să le rosteşti! Ce holbezi ochii la mine, de parcă n-ai şti ce înseamnă cuvântul ăsta?…

— Aha, vă gândiţi la „preacurvita”? îngăimă băcanul, înroşindu-se şi clipind mărunţel din ochi. Doar Domnul, în marea lui milostenie, a iertat-o pe asta… pe… cum să-i spun… pe preacurvita… şi i-a pregătit lăcaş în ceruri! Şi pe urmă, iertaţi-mă, dar şi din cele ce scrie în cărţile sfinte cu privire la viaţa prea cuvioasei Maria Egipteanca, se vede lămurit care-i înţelesul cuvântului ăstuia…

Băcanul ar vrea să mai aducă vreun argument întru apărarea sa, dar se încurcă şi-şi şterge buzele cu mâneca.

— Aşa înţelegi tu?… şi părintele Grigori îşi înalţă braţele spre cer. Pricepe odată că Domnul a iertat – înţelegi? A iertat! Tu însă osândeşti, huleşti şi împroşti cu vorbe neruşinate – pe cine? Pe răposata ta fiică! Un păcat mai mare nu se pomeneşte nici în cărţile sfinte, nici în cele laice! Îţi mai spun o dată, Andrei, nu căuta să faci pe deşteptul! Da, frate, nu căuta… Dacă Dumnezeu te-a înzestrat cu o minte ascuţită, dar pe care nu ştii s-o foloseşti, atunci mai bine nu cerceta… Nu cerceta şi pune lacăt gurii tale!

— Bine, dar ea, cum să vă spun… iertaţi-mă… a fost actriţă! zice Andrei Andreici, ameţit.

— Actriţă!… Dar orice o fi fost, odată ce a răposat se cuvine să uiţi totul. Iar tu, te-apuci să scrii asemenea vorbe în pomelnic!

— De, asta aşa-i, părinte… încuviinţează băcanul.

— Ar trebui să te punem la post negru, se amestecă şi diaconul din fundul altarului, cu glasul lui adânc, uitându-se cu dispreţ la faţa umilită a lui Andrei Andreici. Atunci nu te-ai mai apuca s-o faci pe deşteptul! Fiică-ta a fost o actriţă mare. Despre moartea ei s-a scris şi în gazete… Ia te uită, filozoful!

— De, asta aşa-i… adevărat… se încurcă băcanul. Nu-i un cuvânt tocmai potrivit. Numai că, părinte Grigori, eu nu l-am scris ca s-o osândesc. Am căutat un cuvânt din cărţile sfinte, ca să ştiţi despre ce e vorba şi pentru cine să vă rugaţi… Doar în pomelnice se scriu fel de fel de vorbe, de pildă: pentru pruncul Ioan, pentru Pelagheia înecată, pentru ostaşul Egor, pentru Pavel cel ucis, şi altele… Asta am căutat să fac şi eu…

— Nu-i lucru înţelept ce ai făcut, Andrei! Bun e Dumnezeu şi o să te ierte, dar altă dată să bagi de seamă! Şi nu uita: n-o mai face pe deşteptul şi cată să judeci şi tu ca toată lumea. Bate zece mătănii şi du-te sănătos.

— Am înţeles, zice băcanul, fericit că scapă de morală şi luându-şi din nou aerul lui grav, de om aşezat. Zece mătănii? Am înţeles, asta-i bine! Şi acum îngăduiţi-mi, părinţele, să vă fac o rugăminte… Pentru că, oricum, sunt tatăl ei şi, după cum ştiţi şi dumneavoastră… iar ea, orice o fi fost, a fost fata mea, m-am gândit… cum să spun… să vă rog, dacă nu vă e cu supărare, să-i facem astăzi un parastas. Dă-mi voie să te rog şi pe dumneata, părinte diacone!

— Uite, asta-i cât se poate de frumos din partea ta! zice părintele Grigori dezbrăcându-se de odăjdii. Pentru asta ţi se cuvine toată lauda. N-am nimic împotrivă… Şi acum du-te, că venim şi noi îndată.

Cu acelaşi aer grav, Andrei Andreici se depărtează de altar şi, stacojiu, se opreşte în mijlocul bisericii, luându-şi o înfăţişare solemnă, ca pentru parastas.

Paracliserul Matvei aşază în faţa lui măsuţa cu coliva şi, peste câteva clipe, slujba începe.

În biserică stăruie o linişte adâncă. Nu se aude decât clinchetul de argint al cădelniţei şi cântarea tărăgănată a dascălului… Lângă Andrei Andreici stă paracliserul Matvei, apoi moaşa Makarievna cu băiatul ei Mitka, cel cu mâna seacă. Nimeni afară de ei. Dascălul cântă fals, gros şi înăbuşit, însă cântarea şi vorbele sunt atât de jalnice, încât băcanul îşi uită cu încetul de aerul lui grav şi se lasă pradă durerii. Îşi aduce aminte de Maşutka lui… Se născuse pe când el era lacheu la boierii din Verhnie-Zaprudî. Veşnic prins de treburile lui, Andrei Andreici nu-şi dăduse seama că fetiţa creştea. Vremea aceea îndelungată, în care copilul se împlineşte şi se schimbă într-o făptură gingaşă, cu păr bălai şi cu ochi visători, mari cât două copeici, trecuse fără să-şi dea seama. Aşa cum se întâmplă adeseori cu copiii slugilor favorite, fetiţa îşi făcuse educaţia laolaltă cu fetele boierilor, care, neavând ce face, o învăţaseră să scrie, să citească şi să danseze. El nu se amesteca deloc în creşterea ei. Doar rareori, când o întâlnea la poartă sau pe scară, îşi aducea aminte că era fata lui şi încerca, atât cât îi îngăduia timpul, s-o înveţe rugăciunile şi istoria sfântă. Încă de pe atunci îi mergea vestea că ar fi un bun cunoscător al canoanelor şi al sfintei scripturi. Iar fetiţa, cu toate că tată-său era totdeauna posomorât şi grav, îl asculta cu plăcere. Rugăciunile le repeta după el, căscând; în schimb, când Andrei Andreici începea să-i povestească din istoria sfântă, bâlbâindu-se şi căutând cuvinte cât mai alese, Maşutka se făcea numai urechi. Ascultându-l cum îi vorbea despre lintea lui Isav, despre pieirea Sodomei sau despre suferinţele prin care trecuse micul Iosif, fetiţa se îngălbenea şi ochii ei albaştri se făceau parcă şi mai mari.

Mai târziu, când Andrei Andreici părăsi serviciul de lacheu şi, cu banii agonisiţi, deschise o băcănie în sat, Maşutka plecă împreună cu boierii la Moscova…

Cu trei ani înainte de a muri, veni să-l vadă. Andrei Andreici abia o recunoscu. Era acum o femeie tânără, înaltă şi subţire, cu apucături şi îmbrăcăminte de cucoană. Vorbea frumos, ca din carte, fuma şi dormea până la amiază. Când Andrei Andreici o întrebă cu ce se ocupă, ea îi răspunse deschis, privindu-l drept în ochi: „Sunt actriţă!” Această sinceritate îi păru fostului lacheu peste măsură de neruşinată. Maşutka încercă să se laude cu succesele şi cu viaţa ei de actriţă, dar văzând că bătrânul se înroşeşte şi dă din mâini scârbit, tăcu. Şi timp de două săptămâni cât mai stătu acasă, nu mai schimbară niciun cuvânt, nicio privire. Înainte de a pleca, Maşutka îl rugă să se plimbe cu ea pe malul râului. Cu toate că-i venea peste

măsură de greu să se arate ziua în amiaza mare, în văzul oamenilor cinstiţi, cu fata lui, cu „actriţa”, îi făcu totuşi pe plac…

— Ce privelişti minunate sunt pe aici! striga ea încântată, mergând alene. Ce râpe, ce bălţi! Doamne, cât sunt de frumoase locurile unde m-am născut…

Şi începu să plângă.

„Priveliştile tale minunate încurcă lumea fără niciun folos… se gândea Andrei Andreici uitându-se prosteşte la râpi, fără să poată înţelege de ce era atât de încântată fata lui. Ai folos de la ele, cât lapte de la ţap!”

Iar Maşutka plângea, plângea mereu şi răsufla rar, cu lăcomie, din adâncul pieptului, de parcă presimţea că nu mai avea mult de trăit…

Andrei Andreici îşi scutură capul ca un cal pişcat de muscă şi, ca să-şi alunge amintirile dureroase, începe să-şi facă repede cruce după cruce…

— Pomeneşte, Doamne, şopteşte el, pre roaba ta, răposata Maria preacurvita, şi iartă-i ei păcatele cele de voie şi cele fără de voie…

Cuvântul neruşinat îi scapă din nou, dar el nici nu-şi dă seama: ceea ce a apucat a i se înfige în minte nu-i mai poţi scoate nici cu cleştele, darămite cu morala părintelui Grigori!

Makarievna oftează şi îngaimă şi ea ceva, răsuflând adânc, iar Mitka cel cu mâna seacă stă pierdut în gânduri…

— …unde nu este durere, nici întristare, nici suspin… cântă dogit dascălul, ţinându-şi mâna la obrazul drept.

O şuviţă albăstruie de fum se înalţă din cădelniţă şi se pierde în raza de soare piezişă, care străbate golul întunecat şi mort al bisericii. Ai zice că însuşi sufletul răposatei pluteşte, odată cu fumul de tămâie, în raza strălucitoare. Rotocoale fumurii, ca nişte cârlionţi de copil, se răsucesc şi se ridică spre fereastră, de parcă vor să se ferească din calea tristeţii şi a durerii de care e plin sufletul acela nefericit.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3581, 15 februarie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat, cu eliminarea câtorva cuvinte, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887 şi în reeditările ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888-1899). Cu modificarea unei fraze, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Cu povestirea „Un parastas” şi-a început Cehov colaborarea la ziarul „Novoe vremea” al lui A. S. Suvorin. Cum pe atunci era apolitic, Cehov nu dădea nicio importanţă faptului că ziarul „Novoe vremea” ocupa poziţii reacţionare şi că fusese stigmatizat de Saltîkov-Şcedrin cu ucigătoarea apostrofă: „Ce doriţi?” Lui Cehov nu-i păsa în ce publicaţie îşi tipărea lucrările; principalul era ca ele să fie oneste. «Ce au cu „Novoe vremea” îi spunea el lui Lazarev-Gruzinski, furios pe cei care se arătau nemulţumiţi de colaborarea lui la un organ reacţionar. Doar socoteala e foarte simplă. Să zicem că ziarul are cincizeci de mii de cititori – nu vorbesc de „Novoe vremea”, ci de oricare altul, în general. Şi atunci cred că e mult mai bine ca aceşti cincizeci, patruzeci sau treizeci de mii de oameni să citească cele cinci sute de

rânduri inofensive scrise de mine decât alte cinci sute de rânduri dăunătoare, care s-ar publica în foileton, dacă nu le-aș da eu pe ale mele. Doar asta-i clar! De aceea sunt hotărât să scriu la orice publicație care mă va invita să colaborez.»

Mai târziu, odată cu părăsirea treptată a atitudinii sale politice, Cehov înțelese că punctul său de vedere nu fusese just și rupse orice legătură cu „Novoe vremea”.

Aniuta

În odăiţa cea mai ieftină a hotelului de mâna a doua „Lisabona”, Stepan Klocikov[17], student în anul trei la medicină, se plimba dintr-un colţ în celălalt, tocind cursul de zor. De mult ce citise, neobosit şi încordat, i se uscase gâtul şi broboane de sudoare îi acopereau fruntea.

Lângă geamul încrustat pe margine cu flori de gheaţă, stătea pe un scăunaş subchiriaşa lui, Aniuta, o fată brună, mică şi slăbuţă, de vreo douăzeci şi cinci de ani, neînchipuit de palidă şi cu ochii cenuşii şi blânzi. Stătea cu spatele încovoiat şi broda cu arnici roşu un guler de cămaşă bărbătească. Lucrul trebuia terminat urgent… Pendula din coridor bătu, răguşit, ora două după amiază, şi totuşi în odăiţă încă nu era dereticat. Pătura mototolită, cărţile şi pernele împrăştiate peste tot, o rochie aruncată, ligheanul mare, murdar şi plin cu zoi, în care pluteau mucuri de ţigară, gunoiul de pe podea – toate păreau zvârlite înadins claie peste grămadă, mototolite şi învălmăşite…

— Plămânul drept e compus din trei lobi… tocea înainte Klocikov. Cu ce se mărginesc… Lobul superior ajunge, pe peretele anterior al toracelui, până la coasta a patra sau a cincea, pe cel lateral până la coasta a patra… iar pe cel posterior până la *spina scapulae*...

Încercând să vadă în închipuire ceea ce citise până atunci, Klocikov îşi ridică ochii în tavan. Dar neputând să-şi facă o idee desluşită, începu să-şi pipăie, prin vestă, coastele superioare.

— Coastele astea parcă-s clape de pian, zise el. Ca să nu te încurci la socoteală, trebuie să te obişnuieşti cu ele. Da, să le cercetezi şi pe schelet, şi pe trupul viu… Aniuta, treci colea, să mă orientez!

Aniuta îşi lăsă lucrul la o parte, îşi scoase bluza şi se îndreptă din mijloc. Klocikov se aşeză în faţa ei, se încruntă şi începu să-i numere coastele.

— Hm!… Pe cea dintâi nu pot s-o găsesc… E sub claviculă… Asta-i a doua… Aşa… Asta-i a treia… asta-i a patra… Hm!… Aşa… De ce te zgribuleşti?

— Ţi-s degetele reci!

— Haide, haide… nu te mai suci atâta, că doar n-o să mori din asta! Prin urmare, coasta a treia, pe urmă a patra… Pari slabă, dar abia îţi pot pipăi coastele! Asta-i a doua… asta-i a treia… Nu, aşa mă încurc şi n-o să mi le pot fixa în minte. Mai bine să le însemn… Unde mi-e cărbunele?

Klocikov luă cărbunele şi începu să tragă pe pieptul Aniutei, în dreptul coastelor, linii paralele.

— Minunat! Totul e limpede… Şi acum, putem să şi ciocănim puţin… Ridică-te!

Aniuta se ridică şi-şi lăsă uşor capul pe spate. Klocikov începu s-o ciocănească şi se adânci atât de mult în această operaţie încât nici nu băgă de seamă că buzele, nasul şi degetele Aniutei se învineţiseră de frig. Aniuta tremura, dar se temea ca nu cumva să observe medicinistul că tremură, să n-o mai însemne cu cărbunele şi să n-o mai ciocănească. Altminteri, te pomeneşti că nu reuşeşte la examen!

— Acum, totul e limpede, zise Klocikov, oprindu-se din ciocănit. Stai aşa, să nu se şteargă cărbunele, că trebuie să mai citesc puţin…

Şi iarăşi începu să se plimbe şi să tocească. Aniuta, cu dungi negre pe piept de parcă era tatuată, stătea zgribulită de frig şi se gândea. De felul ei vorbea foarte puţin: tot timpul tăcea. Tăcea şi se gândea…

În cei şase sau şapte ani de când rătăcea prin tot soiul de hoteluri de mâna a doua, Aniuta cunoscuse vreo cinci bărbaţi ca Klocikov. Astăzi, toţi îşi terminaseră studiile, intraseră în rândul oamenilor şi, ca oameni cumsecade ce erau, o uitaseră. Unul dintre ei e la Paris acum, doi sunt doctori, al patrulea e pictor, iar despre al cincilea se zice că ar fi ajuns profesor universitar. Klocikov e al şaselea… Curând o să termine facultatea şi o să intre şi el în rândul oamenilor. Fără îndoială că o să aibă un viitor strălucit şi o să ajungă om mare. Dar deocamdată prezentul e cât se poate de sumbru: medicinistul n-are tutun, n-are ceai, iar din zahăr nu i-au rămas decât patru bucăţele. De aceea trebuie să termine cât mai repede cusătura, s-o ducă persoanei care i-a comandat-o şi, din cele douăzeci şi cinci de copeici câte i se cuvin, să-i cumpere lui Klocikov ceai şi tutun…

— Pot să intru? se auzi un glas la uşă.

Aniuta îşi aruncă repede un şal de lână pe umeri.

Era pictorul Fetisov.

— Am o rugăminte la dumneata, i se adresă el lui Klocikov, privindu-l fioros pe sub părul care-i cădea pe frunte. Fii bun şi împrumută-mi pentru vreo două ore pe încântătoarea dumitale prietenă! Pictez un tablou şi, vezi, fără model nu merge!

— Cu plăcere! primi Klocikov. Du-te, Aniuta.

— Ce să caut eu acolo? întrebă fata încet.

— Ei, lasă prostiile! Doar omul te cheamă în interesul artei, nu pentru cine ştie ce fleacuri! De ce să nu-l ajuţi, dacă poţi?

Aniuta începu să se îmbrace.

— Şi ce pictezi? întrebă Klocikov.

— O fac pe Psychea. Frumos subiect, numai că nu-mi prea reuşeşte… Sunt silit să lucrez după mai multe modele. Ieri am nimerit una care avea picioarele albastre. „De ce ţi-s picioarele albastre?" o întreb. „Apoi, iese vopseaua din ciorapi", îmi răspunde… Ei, dar văd că dumneata îi dai zor cu tocitul! Fericit om, că ai răbdare.

— Apoi, cu medicina nu-i de glumă, nu merge fără toceală.

— Hm… Iartă-mă, Klocikov, da' mare porcărie e aici la dumneata! Cum poţi trăi în mizeria asta?

— Adică, ce vrei să spui? N-am cum trăi altfel… Tată-meu nu-mi trimite decât douăsprezece ruble pe lună şi cu suma asta nu-i tocmai uşor să trăieşti ca oamenii…

— Aşa o fi… zise pictorul strâmbându-se cu scârbă. Cu toate astea, poate că tot s-ar putea trăi, cât de cât, mai altfel… Un om cult e dator să fie şi puţin estet. Nu-i aşa? Iar aici la dumneata e o harababură cum n-am mai pomenit! Patul nestrâns, zoi în lighean, gunoi pe jos… resturi de mâncare prin farfurii… ptiu!

— Asta-i drept, răspunse medicinistul şi se ruşină, însă Aniuta n-a avut timp să deretice prin casă. A fost mereu ocupată…

După ce pictorul şi Aniuta ieşiră din odaie, Klocikov se întinse pe divan şi, aşa culcat, începu să tocească. Dar adormi pe nesimţite. Când, peste o oră, se trezi, îşi sprijini capul în pumni şi se adânci în gânduri, posomorât. Îşi aduse aminte de vorbele pictorului, că un om cult e dator să fie şi puţin estet, şi interiorul lui i se păru într-adevăr antipatic şi dezgustător. Îşi imagină viitorul, se văzu primindu-şi bolnavii în cabinet, luându-şi ceaiul în sufrageria largă, alături de nevasta lui, o femeie cumsecade… Şi ligheanul cu apă murdară, în care pluteau mucuri de ţigări, i se păru şi mai scârbos, Aniuta i se păru urâtă şi şleampătă, jalnică la înfăţişare… Şi se hotărî să se despartă de ea, cu orice preţ şi fără întârziere.

După ce Aniuta se întoarse de la pictor, în timp ce-şi dezbrăca şuba, Klocikov se ridică şi-i spuse, grav:

— Uite ce e, draga mea… Stai jos şi ascultă-mă. Trebuie să ne despărţim! Într-un cuvânt, nu mai vreau să trăiesc cu tine.

Aniuta se întorsese obosită, aproape istovită. Din pricină că stătuse mult în picioare, era trasă la faţă şi slabă, cu bărbia şi mai ascuţită ca de obicei. Nu-i răspunse niciun cuvânt, numai buzele începură să-i tremure.

— Doar ştii şi tu că mai curând sau mai târziu tot o să ne despărţim, urmă medicinistul. Tu eşti o fată bună şi înţelegătoare, şi nici proastă nu eşti. Prin urmare, înţelegi…

Aniuta îşi îmbrăcă din nou şuba, înveli cusătura în hârtie fără să spună o vorbă, îşi strânse aţa şi acele. Găsind pe marginea ferestrei pacheţelul cu cele patru bucăţele de zahăr, îl aşează pe masă, lângă cărţile lui Klocikov.

— E zahărul… dumitale… zise ea încet şi se întoarse ca să-şi ascundă lacrimile.

— Ei, şi de ce plângi? o întrebă Klocikov.

Apoi, tulburat, făcu câţiva paşi prin odaie.

— Ciudată mai eşti, pe cinstea mea… Ştii foarte bine că trebuie să ne despărţim, că doar n-o să rămânem împreună o veşnicie!

Aniuta îşi adună toate legăturelele, apoi se întoarse cu faţa spre el, să-şi ia rămas-bun. Lui Klocikov i se făcu milă de ea.

„Ei, adică ce-ar fi dacă ar mai sta încă o săptămână? îşi zise el. Da, las-o să mai stea. Iar peste o săptămână, o să-i spun hotărât să plece.”

Şi, înciudat de propria lui slăbiciune, strigă răstit:

— Ei, ce mai stai? Dacă ai de gând să pleci, pleacă, iar dacă nu, scoate-ţi şuba şi rămâi! Haide, rămâi!

Aniuta îşi scoase şuba încet, în tăcere, îşi şterse nasul tot atât de încet, suspină şi, fără să facă cel mai mic zgomot, se întoarse la locul ei obişnuit, pe scăunaşul de lângă fereastră.

Studentul îşi luă cursul şi începu să se plimbe iarăşi dintr-un colţ în celălalt.

— Plămânul drept este compus din trei lobi… Pe peretele anterior al toracelui, lobul superior ajunge până la coasta a patra sau a cincea…

Iar în coridor, cineva striga cât îl ţinea gura:

— Grrigori, samovarul!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 8, 22 februarie. Semnată: A. Cehonte. Cu unele schimbări în pasajul discuţiei dintre student şi jurist, a intrat în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Apoi, temeinic refăcută, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei amănunţite revizuiri de stil şi abrevieri. Juristul a dispărut din text şi o parte din replicile lui au fost puse în gura pictorului pe care, la început, îl chema Fliusov[18]. Afară de discuţia cu juristul Klikuşin, a mai fost scoasă şi scena explicaţiei dintre student şi Aniuta. După cuvintele lui Klocikov: „Trebuie să ne despărţim!” în „Povestiri felurite” urma:

„Aniuta căscă gura, clipi din ochi, nasul şi obrajii începură să-i tremure. Buza de sus i se strâmbă spre dreapta, cea de jos spre stânga…

„— De ce să plângi? se tulbură Klocikov. Recunoaşte şi tu că, mai curând sau mai târziu, toate astea trebuie să aibă un sfârşit! Trebuie, nu-i aşa?

„— Eu… eu n-o să… n-o să… spuse Aniuta printre suspine.

„— Ce n-o să…?

„— O să… o să te ascult.

„— Dar nu-i vorba de asta! Tu eşti bună, înţelegătoare, însă… înţelege că nu se cuvine să trăim împreună. Nu se poate! Nu fi proastă şi înţelege odată!

„Faţa Aniuţei era udă ca o fereastră după ploaie. Fără să-şi şteargă lacrimile şi strâmbându-se ca de durere, fata scâncea înainte – şi, deodată, izbucni în hohote de plâns.

„— Î-în… în grija cui te las? auzi Klocikov. Par… parcă în lipsa mea o să aibă cine să… să-ţi aducă ţigări? Şi… şi… şi zahărul… Parcă se poa… poate bea ceai fără za… zahăr? O… o să te ascult.

„— La naiba… bombăni medicinistul. Bine, fie! şi dădu din mână a lehamite. Nu mai urla! Rămâi!

„Aniuta îşi suflă nasul, răsuflă adânc şi se îndreptă fără zgomot spre locul ei obişnuit: spre taburetul de lângă fereastră”.

Sfârşitul povestirii, care urma după rândurile de mai sus, a fost adăugat la ediţia din 1900.

Trimiţându-şi povestirea la „Oskolki”, Cehov scria (3 februarie 1886): „Trimit povestirea… Am atins anumite probleme, dar nu e nimic neliberal în ea.”

Ivan Matveici

Sunt cinci trecute. Un savant rus destul de cunoscut – să-i zicem, pur şi simplu, savantul – stă în cabinetul lui de lucru şi-şi roade unghiile, nervos.

— Revoltător! zice el, uitându-se mereu la ceas. Asta e culmea lipsei de respect faţă de munca şi de timpul altuia! În Anglia, un individ ca ăsta n-ar câştiga un ban şi ar crăpa de foame! Ei, lasă, că o să-mi vii dumneata!…

Şi simţind nevoia să împărtăşească şi altcuiva indignarea şi nerăbdarea lui, savantul se apropie de uşa care dă în odaia soţiei sale, bate şi începe să i se plângă:

— Ascultă, Katia, zice el furios. Dacă-l vezi pe Piotr Danilîci, să-i spui din partea mea că oamenii cumsecade nu fac ce-a făcut el. Curată măgărie! Îmi recomandă un copist, fără să ştie pe cine recomandă! Tânărul ăsta întârzie în fiecare zi, regulat, cu două sau trei ceasuri! Apoi, ăsta-i copist? Pentru mine, aceste două-trei ceasuri sunt mai preţioase decât ar fi, pentru altul, doi sau trei ani! Când o veni, o să-i trag o săpuneală să mă ţină minte, n-o să-i plătesc un ban şi o să-l dau afară! Nu, cu asemenea oameni nu face să te porţi cu mănuşi!

— În fiecare zi spui acelaşi lucru şi cu toate astea tot îl primeşti!

— Nu, astăzi m-am hotărât. Am pierdut destul timp din pricina lui. Fără supărare, o să-l înjur birjăreşte!

Dar, în sfârşit, se aude clopoţelul zbârnâind. Savantul îşi ia un aer grav, se îndreaptă din mijloc şi, aruncându-şi capul pe spate, o ia spre sală. Acolo, lângă cuier, îl găseşte pe Ivan Matveici, copistul – un tânăr ca de vreo optsprezece ani, cu faţa ovală ca un ou, fără umbră de mustăţi, îmbrăcat cu un palton ros şi ponosit şi fără galoşi. Tânărul răsuflă greu şi-şi şterge de preş, apăsat, cizmele mari şi butucănoase, încercând în acelaşi timp să ascundă de ochii slujnicei o gaură din cizmă, prin care i se zăreşte ciorapul alb. Dând cu ochii de savant,

Ivan Matveici începe să zâmbească, cu zâmbetul acela nesfârşit şi larg, puţin prostesc, pe care-l întâlneşti doar la copii şi la oamenii peste măsură de naivi.

— Bună ziua, zice el, întinzându-i savantului o mână mare şi udă. Nu vă mai doare gâtul?

— Ivan Matveici! începe savantul cu glas tremurat, trăgându-se îndărăt şi împreunându-şi degetele de la amândouă mâinile. Ivan Matveici! Şi repezindu-se la copist, îl apucă de umăr, zgâlţâindu-l uşor.

— Ce ai de gând? urmează el cu deznădejde. Ce ai de gând, răule şi urâciosule? Îţi baţi joc de mine, hai?

Judecând după zâmbetul care-i stăruie încă pe buze, Ivan Matveici se aştepta la cu totul altă primire. Dând cu ochii de faţa indignată a savantului, obrazul oval i se lungeşte şi mai mult şi, de mirare, rămâne cu gura căscată.

— Ce… ce s-a întâmplat? întreabă el.

— Mai întrebi? Şi savantul îşi împreunează iarăşi degetele. Doar ştii bine ce preţios e timpul meu, şi-mi vii abia acum! Ai întârziat două ore!… Nu te temi de Dumnezeu?

— Dar nu vin de acasă, face încurcat Ivan Matveici încercând, stângaci, să-şi dezlege fularul. Azi e ziua onomastică a mătuşii mele, şi ea stă cam la şase verste de aici… Dacă aş fi venit de-a dreptul de acasă, era altceva…

— Apoi spune şi dumneata, Ivan Matveici, dacă în purtarea dumitale este vreo logică! Trebuie să terminăm o lucrare urgentă, iar dumneata îmi umbli haihui pe la onomastice şi pe la mătuşi!… Dar dezleagă-ţi odată fularul cela! Până la urmă, e insuportabil!

Şi savantul se repede iarăşi la copist, de data asta ajutându-l să-şi dezlege fularul.

— Parcă eşti o muiere… Ei, hai să mergem!… Dar mai repede, te rog!

Suflându-şi nasul într-o batistă murdară şi mototolită şi potrivindu-şi pe trup surtucelul cenuşiu, Ivan Matveici traversează salonul cel mare şi salonaşul, îndreptându-se spre birou. Acolo îl aşteaptă de mult şi scaunul, şi hârtia, ba chiar şi ţigările.

— Stai jos, stai jos, îl zoreşte savantul, frecându-şi mâinile nerăbdător. Eşti nesuferit… Ştii că lucrarea e urgentă şi întârzii atâta! Uite, fără să vrei îţi vine să înjuri! Ei, haide, scrie… Unde ne-am oprit data trecută?

Ivan Matveici îşi netezeşte părul des ca peria şi tuns neregulat, apoi pune mâna pe condei. Savantul se plimbă de la un capăt la celălalt al odăii, se încruntă şi începe să dicteze:

— Esenţialul stă în faptul… virgulă… că unele, ca să zic aşa, forme fundamentale… ai scris? forme care sunt

condiţionate în mod exclusiv de însăşi esenţa acelor principii… virgulă… care îşi găsesc în ele expresia şi se pot întruchipa numai în ele… De la capăt… Natural, pui punct… Mai multă independenţă prezintă… prezintă… acele forme, care nu iau atât un caracter politic… virgulă… cât un caracter social…

— Acum, băieţii de liceu au altă uniformă[19]… cenuşie… zice Ivan Matveici. Pe vremea mea era mai bine: purtam tunici…

— Ei, dar scrie odată, omule! se supără savantul. Social… ai scris? Vorbind însă de transformările care se referă la organizarea funcţiunilor de stat, şi nu la reglementarea modului de viaţă al poporului… virgulă… nu putem spune că ele se deosebesc prin naţionalitatea formelor lor… ultimele trei cuvinte între ghilimele… E-e… asta… Ce spuneai despre liceu?

— Că pe vremea mea era altfel de uniformă.

— Aha… aşa… Şi de mult ai părăsit liceul?

— Apoi, v-am mai spus şi ieri! Sunt trei ani de când nu mai urmez… Am plecat din clasa a patra.

— Şi de ce l-ai întrerupt? întreabă savantul, uitându-se la ce a scris Ivan Matveici.

— Apoi… chestii familiare…

— Iar mă sileşti să-ţi atrag atenţia, Ivan Matveici! Când ai să-ţi laşi odată obiceiul de a scrie lăbărţat? Un rând trebuie să aibă cel puţin patruzeci de litere!

— Dar ce, credeţi c-o fac înadins? se supără Ivan Matveici. În schimb, sunt rânduri care au peste patruzeci de litere… Număraţi-le! Dar dacă vi se pare că scriu lăbărţat, atunci puteţi să-mi scădeţi onorariul…

— Ei, dar nu-i vorba de asta! Ce lipsă de delicateţe, pe cinstea mea… Cum zic ceva, îndată aduci vorba de bani! Principalul e ca textul să fie scris îngrijit, Ivan Matveici, îngrijit, ăsta-i principalul! Trebuie să te deprinzi să fii îngrijit în toate.

Slujnica intră în birou aducând o tavă cu două pahare de ceai şi un coşuleţ cu pesmeciori… Ivan Matveici apucă paharul stângaci, cu amândouă mâinile şi începe numaidecât să bea. Ceaiul e foarte fierbinte. Ca să nu-şi frigă buzele, Ivan Matveici se sileşte să-l soarbă în înghiţituri mici. Mănâncă un pesmecior, încă unul şi încă unul, apoi, uitându-se jenat cu coada ochiului la savant, întinde sfios mâna după al patrulea… Sorbiturile zgomotoase, mestecatul hulpav şi expresia hămesită şi lacomă a sprâncenelor lui ridicate, îl scot din fire pe savant.

— Termină mai repede, te rog… Timpul e preţios.

— Dumneavoastră puteţi să dictaţi. Eu pot să beau şi să scriu în acelaşi timp… Vă mărturisesc că mi-e foame.

— Te cred. Dacă umbli atâta pe jos!

— Da… Şi ce timp îngrozitor! Prin părţile noastre la vremea asta miroase a primăvară… Zăpada se topeşte, peste tot vezi numai băltoace…

— Mi se pare că dumneata eşti din sud, nu-i aşa?

— Din ţinutul Donului… În martie, la noi e primăvară în lege. Aici încă-i frig, lumea umblă cu şubă, pe când acolo încolţeşte iarba… peste tot e uscat… poţi chiar să prinzi tarantule.

— Dar de ce să prinzi tarantule?

— Aşa… fiindcă n-ai ce face… zice Ivan Matveici şi oftează. E aşa de distractiv! Legi un bob de smoală de un fir de aţă, îi dai drumul în gaură şi începi să baţi cu el tarantula pe spinare. Atunci îndrăcită se înfurie, se prinde cu picioruţele de smoală şi se lipeşte… Şi ce le mai făceam! Adunam câte-un paner întreg şi băgam înăuntru, peste ele, o bihorcă.

— Ce-i aceea bihorcă?

— Tot un păianjen şi tot cam ca tarantula. O bihorcă însă poate să ucidă, ea singură, o sută de tarantule.

— Mda… Ei, dar să ne căutăm de treabă… Unde ne-am oprit?

Savantul mai dictează vreo douăzeci de rânduri, apoi se aşază în fotoliu şi se adânceşte în meditaţii.

Aşteptându-l să-şi formuleze ideile, Ivan Matveici întinde gâtul încercând să-şi potrivească gulerul cămăşii. Cravata i-e strâmbă, butonii i-au sărit şi gulerul se desface mereu.

— Mda… zice savantul. Aşa… Şi zici că n-ai găsit încă nicio slujbă, Ivan Matveici?

— Nu. Unde era să găsesc? Ştiţi, m-am gândit să intru voluntar în armată. Dar tata e de părere să mă bag la o farmacie.

— Mda… Dar mai bine ai intra la universitate. Ce-i drept, examenul e greu, dar cu răbdare, cu muncă şi cu stăruinţă s-ar putea să reuşeşti. Învaţă, citeşte cât mai mult… Citeşti destul?

— Să vă spun drept, nu prea… mărturiseşte Ivan Matveici, aprinzându-şi o ţigară.

— Pe Turgheniev l-ai citit?

— Nu-u…

— Dar pe Gogol?

— Pe Gogol? Hm!… Pe Gogol… Nu, nu l-am citit!

— Şi nu ţi-e ruşine, Ivan Matveici? Vai, vai! Un băiat aşa de cumsecade, aşa de original – şi uite la el că nici măcar pe Gogol nu l-a citit! Să faci bine să-l citeşti! Îţi împrumut eu cărţile lui. Să-l citeşti numaidecât! Altfel, să ştii că ne certăm!

Se face din nou tăcere. Savantul stă într-o rână pe divanul moale şi se gândeşte, iar Ivan Matveici, lăsându-şi gulerul în pace, îşi concentrează toată atenţia asupra cizmelor. Nu observase până atunci că zăpada de pe tălpi i s-a topit şi că sub picioare i s-au adunat două băltoace mari. I-e ruşine…

— Azi nu prea merge lucrul… mormăie savantul. Mi se pare că-ţi place să prinzi şi păsări, nu?

— Numai toamna… Aici nu prind, dar acasă prindeam mereu.

— Aşa… foarte bine… Totuşi, hai să mai încercăm.

Savantul se ridică hotărât şi începe să dicteze, dar după zece rânduri se lasă iarăşi pe divan.

— Nu, cred că e mai bine să amânăm pe mâine, zice el. Vino mâine dimineaţă, dar ceva mai devreme. Aşa, pe la nouă… Numai, să te ferească sfântul să întârzii iar!

Ivan Matveici pune condeiul jos, se ridică de la masă şi se aşază pe alt scaun. Trec aşa câteva minute de tăcere. Tânărul începe să-şi dea seama că s-ar cuveni să plece, că e de prisos acolo. Dar în biroul savantului e aşa de plăcut şi de cald, e atâta lumină şi, pe deasupra, mai stăruie încă atât de viu parfumul ceaiului dulce şi al pesmeciorilor de cozonac, încât inima i se strânge numai la gândul că trebuie să se întoarcă acasă. Acolo îl aşteaptă sărăcia, foamea, frigul, bătrânul care bombăneşte şi înjură mereu – pe când aici e atâta tihnă şi atâta linişte, iar oamenii se interesează până şi de tarantulele şi de păsările lui…

Savantul se uită la ceas şi ia o carte în mână.

— Atunci, mi-l daţi pe Gogol? întreabă Ivan Matveici, ridicându-se de pe scaun.

— Ţi-l dau, ţi-l dau. Dar unde te grăbeşti aşa, drăguţă? Mai stai, mai spune-mi ceva…

Ivan Matveici se aşează la loc, zâmbind cu gura până la urechi. Aproape în fiecare seară stă în cabinetul acesta şi totdeauna simte, în glasul şi în privirea savantului, ceva nespus de blând, de prietenos şi de apropiat. Uneori i se pare că savantul chiar ţine la el, că s-a deprins cu el şi că, dacă-l ceartă când întârzie, o face numai pentru că i-e urât fără poveştile lui despre tarantule şi despre felul cum se prind sticleţii în ţinutul Donului…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 60, 3 martie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat, cu unele schimbări de vocabular în culegerea „Povestiri felurite”, Sankt-Petersburg, 1886. Cu înlocuirea unor expresii vulgare şi cu unele abrevieri de text, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

După afirmaţiile lui M. P. Cehov, cel care i-a servit de model lui Cehov pentru eroul povestirii a fost însuşi fratele lor Ivan, care, lipsit de mijloace, străbătea Moscova de la un capăt la celălalt ca să ajungă la Sokolniki, la scriitorul P. D. Boborîkin, pentru a scrie textele pe care i le dicta acesta („Anton Cehov şi subiectele lui”, Moscova, 1923).

Vidma

Se înnopta. Paracliserul Saveli Gîkin stătea întins pe patul lui mare, în căsuţa în care locuia pe vremuri paznicul bisericii. Dar nu dormea, cu toate că obişnuia să se culce odată cu găinile. De sub un capăt al plapumei unsuroase, făcută din petece de stambă de toate culorile, i se vedea părul aspru şi roşcat, iar de sub celălalt îi ieşeau la iveală picioarele mari, nespălate cine ştie de când. Stătea cu urechea aţintită… Căsuţa era gard în gard cu biserica şi singura ei ferestruică dădea în câmp. Iar acolo, în câmp, puteai să juri că se pornise o adevărată bătălie. Era greu să-ţi dai seama cine-s cei care se măcelăresc şi pentru pieirea cui se stârnise prăpădul acela. Judecând însă după urletul neîntrerupt şi sinistru, cineva suferea cumplit. Ai fi zis că o putere biruitoare urmărea pe nu ştiu cine peste câmp, răscolea pădurea, zgâlţâia acoperişul bisericii, bătea furioasă cu pumnii în fereastră, spumega de mânie şi rupea cu dinţii, iar cel urmărit urla şi se tânguia înfrânt… Bocetul jalnic se auzea când sub fereastră, când pe deasupra acoperişului, când în horn. Şi în bocetul acela nu era strigăt de ajutor, ci durerea vie şi trează că e prea târziu, că nu mai poate fi nicio scăpare. Troienele prinseseră o pojghiţă subţire de gheaţă: şi pe troiene, şi pe copaci tremurau lacrimi, iar pe drumuri şi cărări, se lăţeau băltoace întunecate – amestec de noroi şi de zăpadă topită.

Într-un cuvânt, pe pământ începuse dezgheţul, dar cerul nu-l vedea prin bezna nopţii şi turna cu nemiluita peste câmpiile dezmorţite fulgi mari de zăpadă proaspătă. Iar vântul se plimba în voie, de parcă era beat… Nu lăsa fulgii să se aşeze şi, în întuneric îi învăluia cum avea gust.

Gîkin asculta urletul acela şi se încrunta. Se încrunta deoarece ştia, sau măcar bănuia, ce urmărea prăpădul de afară şi cine-l pusese la cale.

— Lasă că ştiu eu! mormăia ameninţând cu degetul nu ştiu pe cine, sub plapumă. Ştiu eu, tot!

Pe scăunelul de lângă fereastră stătea nevasta paracliserului, Raisa Nilovna. Lampa de tinichea aşezată pe alt scăunel, sfioasă şi parcă neîncrezătoare în puterile ei, împrăştia o lumină ştearsă şi tremurătoare pe umerii ei puternici, pe rotunzimile dulci ale trupului frumos şi pe coada bogată, care atingea pământul. Nevasta paracliserului cosea saci de pânză groasă. Mâinile ei umblau repede; în schimb trupul, ochii, sprâncenele, buzele pline şi gâtul alb îi stăteau încremenite, pierdute în munca monotonă şi mecanică, şi păreau că dorm. Doar din când în când îşi înălţa capul ca să-şi destindă gâtul obosit, arunca în treacăt o privire spre fereastra dincolo de care urla viscolul, apoi se apleca iarăşi asupra lucrului. Faţa ei frumoasă, cu nasul puţin cârn şi cu gropiţe în obraji, nu arăta nimic: nici dorinţă, nici tristeţe, nici bucurie. Tot aşa nu spune nimic un havuz frumos, dar care nu mai aruncă apă.

În sfârşit a terminat un sac, l-a aruncat la o parte şi, întinzându-se cu plăcere, şi-a oprit căutătura întunecată şi încremenită asupra ferestrei… Pe geamuri lunecau lacrimi: fulgii albi şi efemeri se opreau o clipă, se lipeau de sticlă, se uitau la Raisa Nilovna şi se topeau…

— Haide, culcă-te odată! bombăni paracliserul.

Raisa Nilovna tăcea. Şi deodată genele începură să-i tremure şi ochii îi sclipiră. Saveli, care o urmărise tot timpul de sub plapumă, îşi scoase la iveală capul şi întrebă:

— Ce este?

— Nimic… Mi s-a părut că vine cineva… răspunse femeia încet.

Paracliserul zvârli plapuma de pe el cu mâinile şi cu picioarele, se ridică în genunchi pe pat şi se uită prostit la nevastă-sa. Pâlpâirea sfioasă a lămpii îi lumina faţa păroasă şi ciupită de vărsat şi-i luneca peste părul aspru şi zburlit.

— Auzi? îl întrebă nevastă-sa.

Prin urletul monoton al viscolului, Saveli desluşi un suspin subţire abia auzit, metalic parcă, aducând cu bâzâitul ţânţarului când vrea să ţi se aşeze pe obraz şi se supără că nu-l laşi în pace.

— Poşta… bombăni Saveli, lăsându-se pe călcâie.

La trei verste de biserică trecea şleahul de poştă.

Când bătea vântul dinspre drum, cei din căsuţă auzeau zurgălăii poştalionului.

— Doamne, ce gust să pleci la drum pe o vreme ca asta! oftă nevasta paracliserului.

— Aşa-i slujba la stat: vrei, nu vrei, trebuie să pleci…

Suspinul mai stărui o clipă în văzduh, apoi se stinse.

— A trecut! zise Saveli culcându-se.

Dar nici n-apucă să se învelească din nou cu plapuma, şi-i ajunse la ureche un clinchet desluşit de clopoţel. Paracliserul aruncă o privire plină de nelinişte spre nevastă-sa, sări din pat şi, legănându-se de pe un picior pe altul, îşi făcu de lucru pe lângă cuptor. Clopoţelul se mai auzi puţin, apoi amuţi dintr-odată, de parcă i s-ar fi desprins limba.

— Nu se mai aude… mormăi paracliserul, oprindu-se în faţa femeii şi privind-o cu bănuială.

Dar chiar în clipa aceea vântul se izbi în fereastră aducând cu el, iarăşi, suspinul acela metalic şi subţire… Saveli se îngălbeni, icni şi începu din nou să lipăiască pe podele cu picioarele lui goale.

— Viscolul învârte poştalionul pe loc! zise el răguşit uitându-se încruntat, numai cu coada ochiului, la nevastă-sa. Mă auzi ce-ţi spun? Viscolul învârte poştalionul pe loc!… Lasă că ştiu eu… Ştiu! Crezi că nu… crezi că nu pricep? se înfurie paracliserul. Ştiu tot, lua-te-ar naiba!

— Ce ştii? întrebă încet femeia, fără să-şi ia ochii de la fereastră.

— Ştiu că toate astea tu le-ai pus la cale, diavoliţă ce eşti! Tu, lua-te-ar naiba! Şi viscolul, şi poştalionul care se învârte pe loc, tu le-ai pus la cale toate! Tu!

— Ai turbat, nerodule… făcu femeia cu glas împăciuitor.

— De mult am băgat eu de seamă că ai sânge de căţea în tine! Am băgat de seamă chiar din ziua când ne-am luat!

— Ptiu! se sperie Raisa şi, ridicând din umeri, îşi făcu cruce. Mai bine ţi-ai face şi tu cruce, nebunule!

— Vidma tot vidmă rămâne, urmă Saveli cu glas înăbuşit şi plângăreţ, ştergându-şi nasul cu poala cămăşii. Cu toate că-mi eşti nevastă, cu toate că te tragi din neam de popi, chiar şi la spovedanie am să spun cine-mi eşti!… Ce mai încoace încolo? Apără-mă, Doamne, şi mă miluieşte! Anul trecut, în ziua proorocului Daniil şi a celor trei prunci, n-a viscolit şi n-a venit meşterul cela să se încălzească la noi? După aceea, de sfântul Alexei, omul lui Dumnezeu, nu s-a revărsat râul şi n-a venit ureadnicul[120]?… Toată noaptea a trăncănit aici cu tine, blestematul, iar dimineaţa, când a ieşit şi m-am uitat la el, ce să vezi? Avea cearcăne sub ochi şi obrajii scofâlciţi ca dracu’! Mai zi ceva!… Şi de Probajeni n-a fost de două ori furtună, şi n-a venit de două ori să mâie aici pe noapte vânătorul cela? Am văzut tot, lua-l-ar naiba! Tot! Aha, te-ai înroşit mai ceva ca racul! Aha!

— N-ai văzut nimic…

— Ei, aş! Şi iarna asta, înainte de Crăciun, în ziua celor zece mucenici din Crit, când a viscolit şi ziua şi noaptea… ţii minte? N-a rătăcit drumul pisarul mareşalului nobilimii şi n-a

nimerit tot aici, câinele?!… Că-ţi şi găsiseşi la cine să te uiţi! La un pisar, ptiu! Păcat să strici vremea lui Dumnezeu pentru unul ca el! Un diavol, un mucos, o stârpitură, toată mutra numai bube, ba mai avea şi gâtul strâmb!… Ei, să fi fost măcar frumos… dar aşa, ptiu! Satana în picioare!

Paracliserul îşi trase răsufletul, îşi şterse buzele şi ascultă din nou. Clopoţelul nu se mai auzea. Dar deodată vântul răbufni peste acoperiş şi, dincolo de fereastră, în întuneric, răsună iarăşi clinchet de zurgălăi.

— Şi acuma, tot aşa! urmă Saveli. Nu de pomană învârte vântoasa poştalionul! Să mă scuipi între ochi dacă nu te caută pe tine! Ştie el necuratul ce face, te slujeşte bine! Are să-l învârtă, şi până la urmă tot aici are să-l aducă! Ştiu eu! Văd eu! N-ai cum să te-ascunzi, palavragioaica dracului, stricata naibii! Cum a început a viscoli, cum ţi-am ghicit gândurile!

— Nerod mai eşti, măi omule! zise femeia zâmbind. Cum s-ar zice, după capul tău cel prost, eu am puterea să stric vremea când vreau?

— Aha… râzi? Nu ştiu dacă tu sau altcineva, dar atâta ştiu, că îndată ce începe să clocotească sângele în tine, se şi stârneşte vreme rea, şi, îndată ce se stârneşte vreme rea, îţi şi aduce necuratul vreun nebun aici! Totdeauna se întâmplă aşa! Orice ai zice, tu eşti de vină!

Ca să se încredinţeze şi mai bine, paracliserul îşi duse un deget la frunte, îşi închise ochiul stâng şi urmă, cu glas cântat:

— Curată nebunie! Blestemul lui Iuda! Că dacă eşti femeie şi nu satană, ar trebui să te gândeşti în gândul tău: dar dacă cei care-au venit aici nu erau nici meşteri, nici vânători, nici pisari, ci necuratul sub chipul lor? Ce zici? Te-ai gândit la asta?

— Mare nerod mai eşti şi tu, Saveli! oftă femeia uitându-se cu milă la bărbat. Pe vremea când trăia tătuca şi stătea aici, veneau la el fel de fel de oameni să-i lecuiască de friguri: şi din sat, şi de prin cătune, şi de pe la fermele armeneşti. Şi nimeni nu zicea că erau diavoli. Şi doar veneau aproape în fiecare zi… Iar dacă nimereşte careva la noi o dată pe an, la o vreme rea, să se încălzească – apoi ţie, nerodule, îndată ţi se pare lucru dracului şi intri la bănuială!

Vorbele cu tâlc ale femeii îl buimăciră pe paracliser. Îşi depărtă picioarele goale, îşi plecă fruntea şi rămase pe gânduri. Nu era cu totul încredinţat de adevărul presupunerilor lui, iar acum glasul neprefăcut şi plin de nepăsare al femeii îl încurca şi mai mult. Cu toate acestea, după ce se gândi puţin, clătină din cap şi zise:

— Eh, că doar nu vin să ceară adăpost pe noapte nişte moşnegi, acolo, ori nişte pocitanii, ci tot tineri… De ce? Hai? Şi dacă s-ar mulţămi cu atâta, să se încălzească… Dar aşa,

caută s-o bucure pe satana! Nu, muiere, nu-i pe lume lighioană mai vicleană decât neamul vostru muieresc! Minte adevărată n-aveţi nici cât un graur; în schimb, viclenie diavolească, – oho! Apără-mă şi mă miluieşte, Maică Precistă! Iaca, iar, se aude clopoţelul poştalionului… De cum a început viscolul, eu ţi-am şi ghicit gândurile! Ai făcut farmece, păienjeniţo!

— Ce te legi de mine, blestematule? îşi ieşi din fire femeia. Ce te agăţi de mine ca scaiul?

— Mă leg, pentru că dacă în noaptea asta, ferească Dumnezeu, se întâmplă ceva… apoi ascultă ce-ţi spun… Dacă se întâmplă ceva, atunci mâine dis-de-dimineaţă mă duc la Diakovo, la părintele Nikodim, şi-i spun tot! „Părinte Nikodim, am să-i spun, uite aşa şi aşa, să am iertare, nevastă-mea e vrăjitoare. De ce? Hm… Vreţi să ştiţi de ce? Apoi… uite, aşa şi pe dincolo…” Şi are să fie vai de capul tău, muiere! N-ai să-ţi primeşti osânda numai în viaţa cea de apoi, dar chiar şi în asta pământească! Nu degeaba sunt scrise în trebnic rugăciuni împotriva voastră!

Deodată se auziră bătăi în fereastră, atât de puternice şi de neaşteptate, încât Saveli se îngălbeni şi căzu, de spaimă, pe pat. Femeia sări în picioare, pălind şi ea.

— Deschideţi, pentru numele lui Dumnezeu, să ne încălzim puţin! se auzi de afară un glas adânc şi tremurat. Cine stă aici? Înduraţi-vă, oameni buni, că am rătăcit drumul!

— Dar voi cine sunteţi? întrebă femeia speriată, ferindu-se să se uite la fereastră.

— Poşta! îi răspunse alt glas.

— Nu degeaba ai făcut tu farmece! Şi Saveli dădu din mână. Toate sunt aşa cum ţi le-am spus. Am avut ori n-am avut dreptate?… Ei lasă, lasă, că ai să vezi tu!

Paracliserul sări în pat şi, smârcâind înciudat pe nas, se întoarse cu faţa la perete. Curând după aceea îl ajunse în spate un val de aer rece. Uşa scârţâi, apoi în prag se ivi un bărbat înalt, plin de zăpadă din cap până în picioare. La spatele lui se mai vedea o umbră de om, tot atât de albă…

— Să aduc şi coletele? întrebă cel din spate cu glas răguşit şi gros.

— Doar n-o să le lăsăm afară!

Zicând aşa, cel care intrase întâi începu să-şi dezlege gluga; dar pierzându-şi răbdarea, şi-o smulse de pe cap cu chipiu cu tot şi o aruncă, necăjit, spre cuptor. Apoi îşi scoase paltonul aruncându-l tot acolo şi, fără să dea bună seara, începu să se plimbe prin odaie.

Era un poştaş tânăr şi bălai, cu surtuc de uniformă ponosit şi cu cizme vechi şi murdare. După ce se încălzi plimbându-se, se aşeză la masă, îşi întinse picioarele ude peste saci şi-şi

sprijini bărbia în pumni. Faţa lui palidă, plină de pete roşii, mai purta încă urmele chinurilor şi ale spaimei prin care trecuse mai adineauri. Dar chiar aşa – răvăşită de furie, cu pecetea proaspătă a suferinţelor morale şi trupeşti, cu zăpada care i se topea pe sprâncene, pe mustăţi şi pe bărbuţa rotundă – era totuşi frumoasă.

— Viaţă de câine! bombăni poştaşul plimbându-şi căutătura pe pereţi, de parcă nu-i venea să creadă că se găsea la adăpost. Era cât pe ce să ne prăpădim! Dacă n-ar fi fost lumina de la fereastra asta, nu ştiu ce s-ar fi întâmplat cu noi… Dracu' ştie când or să se sfârşească toate! Că nu se mai mântuie odată viaţa asta de câine… Unde suntem? întrebă el coborând glasul şi aruncându-şi ochii spre femeie.

— La Colina Guleaevski, pe moşia generalului Kalinovski, îi răspunse, tresărind şi înroşindu-se, nevasta paracliserului.

— Auzi, Stepane? se întoarse poştaşul către surugiul care se împotmolise în uşă cu un balot mare de piele în spinare. Am nimerit la Colina Guleaevski!

— De… cam departe!

Zicând aceste vorbe – mai curând un oftat răguşit şi întretăiat – surugiul ieşi, ca să se întoarcă după puţin timp cu alt balot, ceva mai mic. Apoi plecă din nou, aducând o cingătoare lată de piele de care atârna sabia poştaşului, lungă şi lată ca paloşul cu care e zugrăvită Iudita lângă patul lui Holophern, în litografiile ieftine. După ce aşeză baloturile lângă perete, ieşi în tindă, se lăsă pe un scaun şi-şi aprinse luleaua.

— Poate că doriţi un ceai, după atâta drum? întrebă nevasta paracliserului.

— N-avem vreme de băut ceai! se încruntă poştaşul. Ne încălzim repede şi plecăm, să nu pierdem trenul cu poşta. Mai stăm vreo zece minute şi gata. Am să vă rog, doar, să fiţi buni şi să ne arătaţi drumul…

— Ne-a pedepsit Dumnezeu de ne-a trimis vremea asta! oftă femeia.

— Mda… Dar dumneavoastră cine sunteţi?

— Noi? Localnici… pe lângă biserică… Cum s-ar zice, din tagma bisericească… Cel care stă culcat acolo e bărbatul meu… Saveli, scoală-te şi dă bună seara la oaspeţi! Înainte, aveam aici parohie, dar de vreun an şi jumătate s-a desfiinţat. Nu mai încape vorbă că pe când stăteau boierii la moşie, erau oameni mulţi şi făcea să ţinem parohie. Dar acum, fără boieri, gândiţi-vă şi dumneavoastră: cu ce să trăiască slujitorii Domnului, dacă Markovka, satul cel mai apropiat de noi, e la

cinci verste? Saveli a rămas fără slujbă şi acum… face pe paznicul. Are grijă de biserică…

Şi poştaşul mai află că dacă Saveli s-ar duce la generăleasă şi i-ar cere câteva rânduri către episcop, ar căpăta un loc mai bun. Dar el nu se duce la generăleasă, pentru că-i leneş şi se teme de oameni.

— Cu toate astea, se cheamă că tot din tagma bisericească facem parte… adăugă nevasta paracliserului.

— Bine, dar din ce trăiţi? o întrebă poştaşul.

— Biserica are loc de fâneaţă şi grădini de zarzavat. Numai că de acolo ne vine tare puţin… oftă femeia. Părintele Nikodim din Diakovo e om lacom, şi cu toate că nu slujeşte la noi decât de sfântul Nicolae cel din vară şi de sfântul Nicolae cel din iarnă, ne ia aproape tot… N-are cine să ne facă dreptate!

— Minţi! strigă Saveli, răguşit. Părintele Nikodim e suflet sfânt, e făclia bisericii! Iar dacă ia, apoi ia ceea ce i se cuvine după regulament!

— Ei, dar supărăcios bărbat ai! zâmbi poştaşul. Şi de mult eşti măritată?

— De la duminica iertării merg pe al patrulea an. Înainte era paracliser aici tatăl meu, dar când a văzut că i se apropie ceasul, vrând să-mi rămână mie locul, a plecat la consistoriu şi a cerut să i se trimită un paracliser neînsurat, care să mă ia de nevastă. Şi uite, aşa m-am măritat…

— Aha, prin urmare, dintr-o lovitură ai prins două muşte! zise poştaşul uitându-se la spinarea lui Saveli. Te-ai ales şi cu loc şi cu nevastă…

Saveli scutură supărat dintr-un picior şi se trase şi mai mult la perete. Poştaşul se ridică de la masă, se întinse şi se aşeză pe unul dintre baloturi. După ce se gândi puţin, îşi mută sabia, alături, netezi baloturile cu mâna şi se întinse peste ele, cu un picior atârnat pe podea.

— Viaţă de câine… bombăni el, punându-şi mâinile sub cap şi închizând ochii. Nici celui mai hain tătar nu i-aş dori asemenea viaţă!

Curând se făcu linişte. Nu se auzea decât gâfâiala lui Saveli şi respiraţia regulată şi domoală a poştaşului adormit, care slobozea la fiece răsuflare, câte un „c-h-h-h…” adânc şi prelung. Din când în când îi scârţâia ceva în gât, ca o rotiţă, iar piciorul îi tresărea, foşnind pe balot.

Saveli se mai frământă o vreme sub plapumă, apoi întoarse încet capul. Femeia stătea pe scăunel cu obrajii între palme şi se uita la poştaşul adormit. Privirea ei era încremenită, ca a unui om nedumerit şi speriat.

— Ei, ce te holbezi aşa la el? şopti Saveli, cu mânie.

— Ce-ţi pasă? Stai acolo culcat! îi răspunse femeia, fără să-şi desprindă ochii de la capul cel bălai.

Saveli slobozi înciudat tot aerul din piept şi se întoarse dintr-odată cu faţa la perete. Dar după câteva minute începu iarăşi să se frământe, apoi se ridică în genunchi pe pat şi, sprijinindu-se cu mâinile de pernă, trase cu coada ochiului la nevastă-sa, care stătea tot atât de nemişcată şi se uita la străin. Obrajii îi păliseră, iar în ochi i se aprinsese o lumină ciudată. Paracliserul icni, coborî din pat târându-se pe burtă, se apropie de poştaş şi-i acoperi faţa cu o batistă.

— De ce faci asta? îl întrebă femeia.

— Ca să nu-l bată lumina în ochi…

— Atunci stinge încalte şi lampa!

Saveli se uită cu neîncredere la nevastă-sa, îşi ţuguie buzele spre lampă, dar se răzgândi şi-şi împreună mâinile.

— N-o fi şi ăsta tot vicleşug diavolesc? strigă el. Hai? Parcă este pe lume lighioană mai vicleană decât neamul vostru muieresc?

— Huo, drace împieliţat! şuieră femeia printre dinţi, încruntându-se cu mânie. Lasă că ai să vezi tu!

Şi, aşezându-se mai bine, îşi aţinti din nou privirea asupra poştaşului.

Faptul că avea faţa acoperită n-o încurca deloc. Pe ea n-o atrăgea atât chipul omului, cât întreaga lui înfăţişare, atât de nouă pentru ea. Poştaşul avea pieptul lat şi puternic, mâinile înguste şi frumoase, iar picioarele lungi, numai muşchi, erau mult mai bine făcute şi mai bărbăteşti decât cei doi „butuci” ai lui Saveli… Nu, nici nu putea fi vorba de vreo asemănare!

— Oi fi eu drac împieliţat şi duh necurat, bombăni Saveli după ce mai aşteptă puţin, însă ăştia nu trebuie să doarmă aici… Da da… Doar îs în slujba statului, şi or să ne tragă la răspundere că i-am primit la noi… Dacă ai plecat cu poşta, apoi du-o unde trebuie, nu dormi!… Hei, tu! strigă Saveli spre cel din tindă. Tu, surugiule… cum îţi zice? Vreţi să vă arăt drumul? Scoală-te şi nu te mai gândi la somn cât umbli cu poşta!

Apoi, luându-şi vânt, Saveli se repezi la poştaş şi-l trase de mânecă.

— Hei, Înălţimea Voastră! Dacă plecaţi, apoi să plecaţi. Iar dacă nu plecaţi, apoi vorba ceea… Că de dormit…

Poştaşul sări în picioare, se aşeză, îşi purtă căutătura tulbure prin odaie, apoi se culcă din nou.

— Cum, nu mai plecaţi? îi dădea înainte Saveli, trăgându-l de mânecă. Doar poşta pentru asta-i făcută, să ajungă la vreme… Hei, n-auzi? Vă arăt eu drumul!

Poştaşul deschise ochii. Încălzit şi moleşit de dulceaţa celui dintâi somn, pe jumătate adormit, văzu ca prin ceaţă gâtul alb şi privirea încremenită şi galeşă a femeii. Îşi coborî pleoapele şi zâmbi, ca şi cum tot ce vedea nu era decât un vis.

— Dar cum o să plecaţi pe o vreme ca asta? auzi atunci glasul cald al femeii. Mai bine rămâneţi la noi, să dormiţi şi să vă odihniţi sănătoşi!

— Dar poşta? se supără Saveli. Poşta cine-o s-o ducă? Tu ai s-o duci? Tu?

Poştaşul deschise iarăşi ochii, se uită la gropiţele care tremurau pe obrajii femeii, îşi aduse aminte unde se afla şi îl înţelese şi pe Saveli. Gândul că trebuia să plece la drum prin bezna îngheţata îl făcu să se cutremure din cap până-n picioare. Simţi cum îl trec fiori reci şi se zgribuli.

— Am mai putea dormi măcar cinci minute, zise el căscând. Tot am întârziat…

— Dar poate că ajungem la timp! se auzi glasul surugiului din tindă. Mai ştii? Te pomeneşti că avem noroc să întârzie şi trenul…

Poştaşul se ridică şi, întinzându-se cu plăcere, începu să-şi îmbrace paltonul.

Văzând că oaspeţii se pregăteau de plecare, Saveli necheză de bucurie.

— Hai, pune mâna! strigă la el surugiul, căznindu-se să ridice de jos balotul.

Paracliserul se apropie cu voie bună şi-l ajută să scoată afară toată încărcătura. Poştaşul încerca să-şi dezlege nodul de la glugă, în timp ce femeia i se uita drept în ochi, de parcă voia să-i pătrundă în suflet.

— Mai staţi să beţi un ceai… zise ea.

— N-aş avea nimic împotrivă… că tot am întârziat! încuviinţă poştaşul. Numai că vezi, ceilalţi au şi scos lucrurile afară!

— Haide, rămâi!… şopti femeia, lăsându-şi ochii în pământ şi apucându-l de mânecă.

Poştaşul dezlegă în sfârşit nodul şi, nehotărât, îşi petrecu gluga peste braţ. Simţea cum îl învăluie o căldură dulce acolo, lângă nevasta paracliserului.

— Ce gât… ce gât frumos ai…

Şi cu două degete îi atinse pielea albă. Văzând că femeia nu se împotriveşte, îi mângâie gâtul, apoi umărul…

— Doamne, cât eşti de…

— De ce nu rămâi?… O să bem ceai…

— Unde-l pui, măi nătăfleaţă! se auzi de afară glasul surugiului. Aşază-l de-a curmezişul…

— Haide, rămâi… N-auzi cum urlă viscolul!

Poştaşul, care încă nu se trezise bine şi nu se putea rupe din vraja somnului tânăr şi sănătos, se simţi dintr-odată cuprins de dorinţa ceea de dragul căreia uită omul şi de baloturi, şi de trenurile poştale… uită de toate. Cu privirea speriată îndreptată spre uşă, ca şi cum ar fi vrut să fugă sau să se ascundă, prinse femeia de mijloc. Se şi aplecase peste lampă, s-o stingă, când în tindă se auzi bocănit de cizme şi surugiul se ivi în prag… Iar peste umărul lui îşi înălţa gâtul Saveli. Poştaşul lăsă repede mâinile în jos şi rămase nemişcat, de parcă stătea la îndoială.

— Gata! strigă surugiul.

Poştaşul mai întârzie o clipă, scutură din cap, ca şi cum abia atunci s-ar fi trezit de-a binelea, apoi ieşi în urma surugiului. Femeia rămase singură.

— Ei, haide, urcă-te şi arată-ne drumul! auzi ea.

Un clopoţel sună domol, apoi altul – şi clinchetul melodios de zurgălăi se depărtă de căsuţă, împletind în noapte un lănţişor mărunt şi nesfârşit…

Când, încetul cu încetul, zvonul clopoţeilor se stinse, nevasta paracliserului sări de la locul ei şi începu să măsoare odaia din colţ în colţ, cu neastâmpăr. De unde până atunci n-avea un strop de sânge în obraji, acum se aprinsese toată. Faţa i se strâmbă de ură, răsufla tremurat, iar ochii îi străluceau de sălbatică mânie. Se zbătea cum se zbate în cuşcă o tigroaică zgândărită cu fierul roşu. Deodată, se opri şi se uită de jur împrejur prin bârlogul ei. Aproape o jumătate de odaie, de-a lungul unui perete întreg, era prinsă de patul lor, pe care stăteau claie peste grămadă o saltea murdară, câteva perne tari, mai mult cenuşii decât albe, plapuma şi fel de fel de boarfe dezgustătoare. Aşternutul acela părea un morman urât şi inform şi semăna cu capul lui Saveli, când îi venea lui gust să-şi ungă părul cu ulei. Pe locul dintre pat şi uşa care dădea în tinda îngheţată, se întindea cuptorul afumat, deasupra căruia spânzurau câteva cârpe şi câteva oale. Totul – laolaltă cu Saveli, care ieşise mai adineauri – era neînchipuit de murdar, de slinos şi de afumat. Aşa că, într-un cadru ca acela, părea ciudat să vezi gâtul alb şi pielea subţire şi delicată a unei femei. Nevasta paracliserului se repezi spre pat, întinzând mâinile de parcă voia să arunce jos, să calce în picioare şi să prefacă în scrum tot ce era pe el. Dar în aceeaşi clipă se trase îndărăt, ca şi cum s-ar fi temut să nu se murdărească, şi începu iarăşi să se plimbe.

Când, după vreo două ore, Saveli se întoarse plin de zăpadă şi ostenit, femeia se dezbrăcase şi se culcase în pat. Îşi ţinea ochii strânşi, dar după felul cum îi zvâcnea obrazul, paracliserul ghici că nu dormea. Pe drum, în timp ce se

întorcea acasă, se hotărâse s-o lase în pace şi să nu-i spună nimic până a doua zi. Acum însă nu se putu opri să n-o înţepe.

— Vezi, degeaba i-ai făcut farmece, că tot a plecat! zise el râzând cu răutate.

Femeia tăcu, doar bărbia îi tresări. Saveli se dezbrăcă încet, păşi peste nevastă-sa şi se culcă la perete.

— Să ştii că mâine îi spun părintelui Nikodim ce pramatie de nevastă am! bombăni, făcându-se ghem.

Femeia se întoarse repede cu faţa spre el şi-l fulgeră cu ochii.

— Mulţumeşte-te cu slujba, zise ea. Cât despre nevastă, cată-ţi alta în pădure. Ce, eu îs de nasul tău, plesni-ţi-ar ochii? Ce te tot legi de mine? Un scai, un trântor, Doamne iartă-mă!

— Ei, haide, haide… dormi acolo!

— Doamne, cât sunt de nenorocită! Şi femeia se porni pe plâns. Dacă nu erai tu, poate că mă măritam cu vreun negustor, ori poate chiar cu vreun boier! Dacă nu erai tu, azi mi-aş iubi bărbatul! De ce nu te-a astupat omătul, de ce n-ai rămas îngheţat acolo, pe drumul mare, diavole!

Femeia plânse multă vreme. În cele din urmă, oftă adânc şi se potoli. Dincolo de fereastră viscolul tot mai urla, mânios. Părea că plânge cineva, când în cuptor, când în horn, când pe după ziduri. Dar lui Saveli i se părea că-şi aude plângând propriul lui suflet. În seara aceea se încredinţase, fără umbră de îndoială, că bănuielile lui în privinţa femeii erau întemeiate. Ştia acum că, datorită puterii ei diavoleşti, nevastă-sa putea să facă ce voia cu vântoasele şi cu poştalioanele. Dar, spre adânca lui suferinţă, taina aceea, puterea aceea sălbatică şi misterioasă îi dădea femeii culcate lângă el un farmec nou şi neînţeles, pe care nu-l cunoscuse până atunci. Şi pentru că, în prostia lui şi fără să-şi fi dat seama, o poetizase – i se părea acum mai albă, mai catifelată, mai îndepărtată…

— Vidmă! bombăni el furios. Ptiu, scârbă!

Dar când femeia, potolită, începu să răsufle regulat, omul îşi apropie degetele de ceafa ei albă… apoi îi atinse cu mâna coada bogată… Femeia păru că nu simte nimic… Atunci, prinzând curaj, bărbatul o mângâie pe gât.

— Lasă-mă! strigă ea, izbindu-l cu cotul la rădăcina nasului cu atâta putere, încât omul văzu scântei înaintea ochilor.

Însă durerea de la rădăcina nasului îi trecu repede, pe când cea care-i sfredelea inima stărui încă mult timp.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3600, 8 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat cu eliminarea câtorva amănunte în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi în ediţiile ei ulterioare (de la a 2-a până la a 13-a, Sankt Petersburg, 1888-1899). Cu două modificări de vocabular, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Subiectul povestirii i-a fost inspirat lui Cehov de impresiile culese în timpul unei vacanţe de vară petrecute la Babkino.

„Vidma” a stârnit o serie de critici, exprimate în scrisorile adresate autorului. D. Grigorovici, vorbind de realismul cehovian, îi scria (25 martie 1886): „Mânuieşti cu atâta putere forma şi ai atâta simţ plastic, încât nu e absolută nevoie să vorbeşti, de pildă, de picioarele murdare şi cu unghii întoarse sau de buricul paracliserului. Aceste amănunte nu adaugă nimic la frumuseţea artistică a descrierii; dimpotrivă, impresionează neplăcut pe cititorul de gust.” Iată ce i-a răspuns Cehov lui Grigorovici (28 martie): „Sunt cu totul de aceeaşi părere cu dumneavoastră. Vulgarităţile asupra cărora îmi atrageţi atenţia, le-am simţit eu însumi atunci când am văzut povestirea tipărită. Dacă aş fi scris povestirea aceasta în 3-4 zile şi nu în douăzeci şi patru de ore, ele n-ar fi existat”… La includerea povestirii în culegerea „În amurg”, amănuntele de mai sus au fost eliminate din text.

O mică glumă

Amiază senină de iarnă… E ger de crapă pietrele şi Nadenka, fata care mă ţine de braţ, are promoroacă argintie pe cârlionţii de la tâmple şi pe pufuşorul de deasupra buzei de sus. Stăm pe un deal înalt. De la picioarele noastre şi până jos, în vale, coboară un povârniş iute, în care razele soarelui se răsfrâng ca într-o oglindă. Lângă noi e o săniuţă căptuşită cu postav roşu aprins.

— Hai să ne dăm cu săniuţa, Nadejda Petrovna! o rog eu. Măcar o dată… Te asigur că ajungem jos vii şi nevătămaţi!

Dar Nadenkăi i-e frică. Tot spaţiul acela, de la şoşonii ei mici şi până la poalele dealului de gheaţă, i se pare o prăpastie înspăimântătoare şi fără fund. Îi stă inima în loc şi i se taie răsuflarea numai cât se uită în jos, numai cât o îndemn să se urce în săniuţă! Dar încă dacă s-ar hotărî totuşi să se arunce în prăpastie! Ar muri sau şi-ar ieşi din minţi…

— Te rog! stărui eu. De ce să-ţi fie frică? Nu înţelegi că asta înseamnă laşitate?

În cele din urmă, Nadenka se învoieşte, însă văd după chipul ei că o face cu preţul vieţii. O aşez în săniuţă – e palidă şi tremură toată – o cuprind cu braţul şi ne dăm drumul în gol…

Săniuţa zboară ca vântul. Văzduhul spintecat ne biciuieşte şi ne pişcă obrazul, dureros şi cu duşmănie, urlă, ne şuieră în urechi şi încearcă să ne smulgă capul de pe umeri. Din pricina presiunii aerului nu mai putem răsufla. Ai zice că însuşi diavolul ne-a prins în ghearele lui şi, mugind sălbatic, ne târăşte de-a dreptul în iad. Lucrurile din jurul nostru se amestecă laolaltă într-o singură fâşie lungă, care aleargă nebuneşte îndărăt… Am impresia că, din clipă în clipă, o să pierim.

— Nadia, te iubesc! îngân atunci, în şoaptă.

Dar săniuţa îşi domoleşte zborul, urletul vântului şi vâjâitul tălpicilor nu ne mai sperie, răsuflăm tot mai în voie şi, în

sfârşit, ajungem în vale. Nadenka pare între viaţă şi moarte. E palidă, abia respiră… O ajut să se ridice.

— Nu mă mai dau a doua oară pentru nimic în lume! zice ea, uitându-se la mine cu ochi mari şi plini de spaimă. Pentru nimic în lume! Era cât pe ce să mor…

După câteva clipe însă îşi vine în fire şi se uită la mine întrebător: oare eu îi spusesem cele trei cuvinte sau numai i se păruse, în urletul vântului?… Eu stau liniştit lângă ea, fumez şi-mi cercetez cu atenţie o mănuşă.

Nadia mă ia de braţ şi ne plimbăm mult timp pe la poalele dealului. Se vede bine că o zgândăreşte nedumerirea: mă rog, i-au fost sau nu i-au fost spuse cele trei cuvinte? I-au fost, sau nu? E o chestiune de amor-propriu, de onoare, de viaţă, de fericire – o chestiune cât se poate de importantă, cea mai importantă dintre toate! Nerăbdătoare şi tristă, Nadenka îmi aruncă din când în când câte o căutătură iscoditoare, îmi răspunde distrată la întrebări şi aşteaptă să încep eu vorba. Doamne, ce joc, ce joc de expresii pe faţa ei drăgălaşă! Văd că se luptă cu ea însăşi, că simte nevoia să spună, să întrebe ceva, dar nu-şi găseşte cuvintele, se sfieşte, i-e frică, nu-i îngăduie bucuria…

— Ştii ceva? zice, fără să mă privească.

— Ce? o întreb.

— Ce-ar fi să ne mai dăm o dată?…

Ne urcăm pe scară, la deal. Şi iarăşi o aşez pe Nadenka în săniuţă – e palidă şi tremură toată – şi iarăşi zburăm în prăpastia înfiorătoare, şi iarăşi vântul începe să urle şi tălpicile să vâjâie. Iar când săniuţa atinge cea mai mare viteză, îi şoptesc iarăşi:

— Te iubesc, Nadenka!

După ce săniuţa se opreşte, Nadenka învăluie cu ochii dealul pe care l-am coborât în clipa aceea, apoi se uită lung la mine, ascultă cu luare aminte glasul meu nepăsător – şi toată făptura ei, până şi manşonul, şi gluga, arată cea mai desăvârşită nedumerire. Iar pe faţă i se citeşte limpede:

— Ce înseamnă asta? Cine a spus vorbele *acelea?* El le-a spus, sau poate că numai mi s-a părut?…

Nesiguranţa o tulbură, o face să-şi iasă din minţi. Biata fată nu-mi mai răspunde la întrebări, se încruntă, e gata să plângă… O întreb:

— Ce-ar fi să ne întoarcem acasă?

— Dar mie… mie îmi place să mă dau cu săniuţa! zice ea, roşindu-se. Ce-ar fi să ne mai dăm o dată?…

Da, i-o fi plăcând… însă când se aşază în săniuţă, e palidă, tremură şi abia suflă de frică, întocmai ca înainte.

Pornim a treia oară la vale. O văd cum mă priveşte în faţă, cum îmi urmăreşte mişcarea buzelor. Îmi duc batista la gură, tuşesc – şi, când ajungem la mijlocul coborâşului, izbutesc să îngân:

— Te iubesc, Nadia!

Şi Nadenka rămâne tot nedumerită. Tace şi se gândeşte nu ştiu la ce… O petrec până acasă. Pe drum caută să meargă cât mai încet, îşi răreşte paşii şi aşteaptă: oare n-o să repet, cumva, aceleaşi cuvinte? O văd cum se chinuieşte şi cum se luptă cu ea însăşi ca să nu-mi spună:

— Nu se poate să le fi spus vântul! Şi nici nu vreau să le fi spus el…

A doua zi dimineaţă primesc un bileţel: „Dacă te duci astăzi la săniuş, treci să mă iei şi pe mine. N.” Şi de atunci ne ducem în fiecare zi la săniuş, şi de câte ori coborâm la vale îi spun, încet, aceleaşi cuvinte:

— Te iubesc, Nadia!

Curând Nadenka se obişnuieşte cu vorbele acestea, aşa cum te obişnuieşti cu vinul sau cu morfina: nu mai poţi trăi fără ele. E drept că zborul în adânc o înspăimântă ca şi înainte, însă acum frica şi primejdia dau un farmec deosebit vorbelor de dragoste care, ca şi până atunci, rămân pentru ea o taină nedezlegată care-i chinuieşte sufletul. Iar bănuiţii suntem tot noi: vântul şi cu mine… Care din doi îi face declaraţia, ea nu ştie, dar s-ar părea că acum îi e totuna. Ce importanţă are paharul din care bei? Totul e să te îmbeţi…

Într-o zi, în jurul amiezii, m-am dus singur la săniuş. Amestecat în mulţime, am văzut-o pe Nadenka apropiindu-se de deal şi căutându-mă cu ochii… Apoi, sfioasă, a pornit în sus, pe scară… I-e frică să se coboare singură cu săniuţa – Doamne, cât i-e de frică! S-a făcut albă ca zăpada la obraz, tremură de parcă s-ar duce la moarte – şi totuşi păşeşte înainte, păşeşte voinicеşte, fără să se uite îndărăt. Pesemne că, până la urmă, s-a hotărât să vadă dacă nu cumva o să audă vorbele dulci şi neasemuite şi atunci când nu voi fi lângă ea. O văd cum se aşază în săniuţă, palidă şi cu gura uşor căscată de spaimă, cum închide ochii şi, luându-şi rămas-bun pentru vecie de la toate, porneşte, la vale… Vjjj… fac tălpicile. Nu pot să ştiu dacă Nadenka aude sau nu vorbele mult aşteptate…

O văd doar cum se ridică din săniuţă sfârşită, istovită. De altfel, i se vede pe faţă că nu ştie nici ea dacă le-a auzit sau nu. Spaima care a cuprins-o în timpul zborului ameţitor i-a luat până şi putinţa de a auzi, de a desluşi, de a înţelege…

Dar iată că a venit primăvara, a venit luna martie… Soarele e din ce în ce mai blând. Dealul nostru de gheaţă se înnegreşte, îşi pierde luciul, şi, până la urmă, se topeşte. Nu ne mai ducem

la săniuş. Biata Nadenka nu mai are unde să audă vorbe de dragoste. De altfel nici nu mai are cine să i le spună deoarece vântul nu mai bate, iar eu mă pregătesc să plec la Petersburg pentru mai multă vreme, poate pentru totdeauna.

Într-o seară, cu vreo două zile înaintea plecării, stau în grădiniţă. Iar grădiniţa noastră e despărţită de curtea Nadenkăi printr-un gard înalt, cu cuie… E încă destul de frig, zăpada stăruie încă pe sub grămezile de gunoaie, copacii nu s-au trezit încă la viaţă şi totuşi miroase a primăvară iar stăncuţele se pregătesc de culcare, cu mare larmă. Mă apropii de gard şi mă uit mult timp printre scânduri. O văd pe Nadenka ieşind în balcon şi aruncând spre cer o privire plină de jale şi de dor… Vântul de primăvară o bate drept în obrazul palid şi trist… Îi aduce aminte de vântul care urla la coborâş, pe vremea când auzea cele trei cuvinte. Faţa i se face tot mai tristă şi o lacrimă i se rostogoleşte pe obraz… Biata fată întinde braţele, ca şi cum ar implora vântul să-i mai aducă o dată, pe aripile lui, vorbele mult aşteptate. Atunci, odată cu bătaia vântului, îi şoptesc:

— Te iubesc, Nadia!

Doamne, ce văd? Nadenka scapă un strigăt, zâmbeşte cu toată faţa şi, veselă şi fericită, mai frumoasă ca oricând, întinde braţele în întâmpinarea vântului…

Iar eu mă duc în casă să-mi fac bagajele…

Toate acestea s-au petrecut demult. Acum, Nadenka e măritată. A luat, sau a trebuit să ia de bărbat – asta n-are nicio importanţă – pe secretarul epitropiei nobililor şi are trei copii. Însă tot n-a uitat cum ne duceam pe vremuri amândoi la săniuş şi cum vântul îi aducea în zbor cele trei cuvinte: „Te iubesc, Nadenka”… Pentru ea, aceasta e amintirea cea mai fericită, cea mai caldă şi mai fermecătoare din toată viaţa ei…

Şi acum, când şi eu am mai îmbătrânit, nu pot să-mi dau seama de ce i-am spus vorbele acele, de ce am glumit…

Publicată pentru prima oară în revista „Sverciok[211]”). 1886, nr. 10, 12 martie. Semnată: Omul fără splină. În vederea includerii în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II, povestirea a fost temeinic revizuită. Publicăm textul din 1900.

La revizie, textul din revistă a fost mult scurtat, o serie de aliniate au fost redactate din nou, iar sfârşitul schimbat cu totul.

Dăm mai jos sfârşitul, aşa cum a apărut în revistă:

«Vântul de primăvară o bate drept în obrazul palid şi trist… Îi aminteşte de vântul care-i aduce urlând, acolo, pe dealul de gheaţă, desluşit cele trei cuvinte, şi faţa i se face tristă, tristă, de parcă i-ar cere vântului să-i aducă iarăşi cuvintele cele dulci… Mă strecor ca un hoţ spre tufişuri, mă ascund după ele şi, când simt că o boare de vânt trece pe deasupra mea, abătându-se spre Nadenka, spun mai mult în şoaptă:

«— Nadia, te iubesc!

«Doamne, ce se petrece cu Nadenka? Scoate un strigăt, zâmbeşte cu toată faţa şi întinde braţele în întâmpinarea vântului… Atât îmi trebuie… Ies de după tufişuri şi, fără să-i dau timp să-şi lase braţele în jos şi să-şi deschidă gura de uimire, alerg spre ea şi…

«Dar aici, „daţi-mi voie să mă însor.”»

Agafia

În timp ce locuiam în judeţul S., aveam de multe ori prilejul să mă abat pe la grădinile de zarzavat din Dubovka, fiind oaspetele grădinarului Savva Stukaci[22], sau, cum i se mai zicea, Savka. Grădinile din Dubovka erau locul meu favorit pentru toate felurile de pescuit. Îţi iei cu tine toate uneltele, merinde din belşug şi pleci de acasă fără să ştii ziua şi ceasul când ai să te întorci. La drept vorbind nici nu mă interesa atât pescuitul, cât hoinăreala lipsită de orice grijă, mâncatul la întâmplare, taifasurile cu Savka şi întâlnirile lungi, faţă în faţă, cu nopţile liniştite de vară. Savka era un flăcău de vreo douăzeci şi cinci de ani, înalt şi frumos, sănătos şi tare ca cremenea. I se dusese vestea de om deştept şi cu scaun la cap, ştia carte, iar votcă nu bea decât rareori. Dar în ce priveşte munca, bărbatul acela tânăr şi voinic nu făcea doi bani. În muşchii lui puternici şi tari ca de frânghie, se oploşise, alături de forţă, şi o lene fără leac. Stătea în izba lui, ca toţi ceilalţi oameni din sat şi avea lotul lui de pământ, dar nu-l ara, nu-l semăna şi nici nu se îndeletnicea cu vreun meşteşug oarecare. Mamă-sa, femeie bătrână, cerşea pe la casele oamenilor, iar el trăia ca păsările cerului: nu ştia niciodată dimineaţa ce-o să mănânce la amiază. Şi nu că i-ar fi lipsit voinţa şi energia, sau că nu i-ar fi fost milă de mamă-sa, dar pur şi simplu n-avea chef să muncească şi nu recunoştea că munca i-ar folosi la ceva… Toată făptura lui răspândea acea nepăsare şi acea patimă înnăscută, de artist, pentru o viaţă de azi pe mâine, la voia întâmplării. Iar când trupul lui tânăr şi sănătos simţea nevoia să-şi pună muşchii în mişcare, flăcăul se apuca, pentru scurtă vreme, de câte o muncă cu totul nefolositoare: ascuţea ţăruşi de care nimeni n-avea nevoie, sau alerga luându-se la întrecere cu fetele. Îi plăcea, mai ales, să stea nemişcat şi adâncit în gânduri. Era în stare să rămână ceasuri întregi fără să se clintească din loc, cu ochii aţintiţi în gol. Se urnea când îi venea gust, şi asta numai dacă i se ivea prilejul să facă vreo

mişcare bruscă şi necugetată: să apuce de coadă vreun câine care trecea în goană pe lângă el, să smulgă basmaua de pe capul vreunei fete sau să sară peste vreo groapă largă. Bineînţeles că, datorită acestei economii de mişcări, Savka era sărac lipit pământului şi trăia mai prost decât un holtei bătrân. Cu vremea, datoriile lui către obşte crescuseră, aşa că el, flăcău tânăr şi voinic, fusese pus într-o slujbă de om bătrân: paznic şi sperietoare la grădinile de zarzavat. Cu toate că oamenii îl luau peste picior că-l „îmbătrâniseră" înainte de vreme, lui nu-i păsa. Slujba aceea liniştită, prielnică visărilor leneşe, era cât se poate de potrivită cu firea lui.

Mi s-a întâmplat o dată să mă prindă vremea la Savka, într-o frumoasă seară de mai. Mi-aduc aminte că stăteam culcat pe pătura lui ruptă şi ponosită, lângă intrarea colibei, de unde venea mireasmă puternică şi grea de ierburi uscate. Cu mâinile sub cap, mă uitam drept înaintea mea. La picioarele mele era o furcă de lemn, ceva mai încolo îmi atrăgea privirea o pată neagră: Kutka, căţeluşa lui Savka. Mai departe, cam la vreo doi stânjeni de Kutka, pământul era rupt de malul prăpăstios al râului. Aşa cum stăteam culcat, nu vedeam râul. Nu vedeam decât vârfurile dese ale puieţilor de răchită de pe malul nostru şi marginea zimţuită, roasă parcă, a malului dimpotrivă. Iar în fund, şi mai departe, pe o colină întunecată, se înghesuiau una în alta, ca potârnichile speriate, căsuţele satului în care stătea prietenul meu Savka. Dincolo de colină se topea încet amurgul însângerat. Nu rămăsese din el decât o fâşie îngustă roşcată, care în curând începu să se acopere cu nori mici, aşa cum se acopăr cărbunii cu spuză.

În dreapta grădinilor de zarzavat se auzea foşnind dumbrava întunecată de anini, care tresărea de câte ori se abătea pe neaşteptate vântul peste ea, iar la stânga se întindea câmpia nesfârşită. Acolo unde ochiul nu mai putea să desluşească, în umbră, câmpia de cer, se zărea clipind o luminiţă. Ceva mai la o parte stătea Savka. Cu picioarele strânse sub el turceşte, cu capul aplecat într-o parte, se uita pe gânduri la Kutka. Cârligele noastre cu nadă fuseseră de mult aşezate în apă, aşa că n-aveam altceva de făcut decât să ne lăsăm în voia odihnei atât de dragă lui Savka, cel care se odihnea mereu, cu toate că nu se ostenea niciodată. La asfinţit, roşeaţa mai stăruia încă pe cer, dar noaptea de vară începuse să învăluie firea în dezmierdările ei dulci şi adormitoare.

Încetul cu încetul totul se cufundă în cel dintâi somn adânc. Doar în dumbravă, câte o pasăre de noapte scotea prelung şi alene strigăte aproape articulate, parcă întreba: „Nu l-ai văzut pe Ni-ki-ta?" Şi numaidecât îşi răspundea singur: „L-am văzut! L-am văzut! L-am văzut!"

— Oare de ce nu cântă privighetorile în seara asta? l-am întrebat pe Savka.

Flăcăul îşi întoarse domol spre mine faţa cu trăsături mari, dar naive, expresive şi blânde, ca de femeie. Se uită cu ochii lui buni şi îngânduraţi spre dumbravă şi spre răchitiş, apoi îşi scoase încet fluierul din buzunar, îl duse la gură şi începu să facă întocmai ca privighetoarea. Şi îndată se porni, de pe malul celălalt, răspunsul zvâcnit al cârsteiului.

— Ia te uită ce mai privighetoare!… râse Savka. Diorg-diorg! Diorg-diorg! Parcă smuceşte de undiţă… I s-o fi părând, te pomeneşti, că ăsta-i cântec!

— Ba mie îmi place pasărea asta, am zis. Ştii? Când pleacă toamna spre ţările calde, cârsteiul nu zboară ca celelalte păsări, ci aleargă pe pământ. Nu zboară decât peste râuri şi mări, încolo tot drumul îl face pe jos.

— Ia te uită, diavolul!… mormăi Savka, uitându-se cu respect spre locul de unde venea strigătul cârsteiului.

Ştiindu-l mare iubitor de poveşti, i-am spus tot ce ştiam, din cărţile vânătoreşti, despre cârstei. De la cârstei, am alunecat pe nesimţite la migraţiunea păsărilor. Savka mă asculta cu luare aminte, fără să clipească măcar şi zâmbea tot timpul, fericit.

— Oare care ţară le-o fi mai dragă? mă întrebă el. A noastră sau cele de dincolo?

— Nu mai încape vorbă că a noastră. Aici văd lumina zilei, aici îşi scot puii, aşa că asta e ţara lor. Nu se duc dincolo decât ca să nu îngheţe…

— Ia te uită ce minunăţie! zise Savka, întinzându-se. Orice ai vorbi, îţi merge la inimă. Pasărea asta, omul… sau pietricica ceea de pildă, fiecare îşi are rostul ei… Ei, boierule, dacă ştiam că ai de gând să vii, apoi nu-i mai spuneam muierii să vină… Că s-a ţinut una de mine, mai zilele trecute, să vină în seara asta aici…

— Lasă, nu-i nimic, n-o să te încurc! l-am liniştit. Pot să mă culc şi în dumbravă…

— Ei, asta-i! Ce, o lua dracu’ dacă venea mâine?… Şi măcar de s-ar aşeza colea, să asculte ce vorbim – dar aşa, parcă văd că începe a se miorlăi! De faţă cu ea nu-i chip să vorbeşti mai acătării…

— Pe Daria o aştepţi? l-am întrebat după o tăcere.

— Nu… Azi e alta la rând… Agafia Strelciha…

Savka îmi răspunsese cu glasul lui obişnuit, nepăsător şi puţin înăbuşit, ca şi cum ar fi fost vorba de tutun sau de mâncare. Dar eu am tresărit. Pe Agafia Strelciha o cunoşteam… Era o femeie foarte tânără, de vreo nouăsprezece sau douăzeci de ani, care se măritase anul trecut cu un acar, un

flăcău tânăr şi deştept. Stătea în sat şi bărbatu-său venea în fiecare seară de pe linie să se culce acasă.

— N-ai s-o sfârşeşti bine, măi băiete, cu toate muierile astea! i-am spus oftând.

— Eh, ce-o fi o fi…

Şi după ce se gândi puţin, adăugă:

— Le tot spun eu muierilor, dar degeaba, că nu mă ascultă… Ce le pasă lor? Nişte proaste!

Tăcu… în vremea asta, întunericul coborî tot mai adânc şi lucrurile începură să-şi piardă conturul. Zarea de cer de peste colină se stinse şi ea, iar stelele sclipeau tot mai vii, tot mai strălucitoare… Ţârâitul monoton şi trist al greierilor, horcăitul cârsteiului şi chemarea prepeliţei nu tulburau liniştea nopţii – dimpotrivă, o făceau şi mai adormitoare. Ai fi zis că nu cântau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele şi gâzele – ci înseşi stelele care se uitau la noi din înaltul cerului…

Savka rupse, cel dintâi, tăcerea… îşi mută încet privirea de la Kutka cea neagră la mine şi zise:

— Boierule, văd că ţi se urăşte. Hai să mâncăm ceva.

Şi fără să mai aştepte răspunsul meu, se târî pe burtă în colibă, cotrobăi pe acolo aşa fel încât tot adăpostul i se cutremură ca o frunză, apoi ieşi de-a-ndăratelea şi aşeză în faţa mea o sticlă cu votcă şi o strachină de lut. În strachină erau ouă răscoapte, plăcinte din făină de secară prăjite în untură, câteva bucăţi de pâine neagră şi nu mai ştiu ce. Am băut votcă dintr-un păhărel şchiop şi am început să mâncăm… Sarea era cenuşie şi maşcată, plăcintele negre şi unsuroase, ouăle răscoapte parcă erau de cauciuc, dar cât de bune ni se păreau toate!

— Ia te uită câte bunătăţi ai, cu toate că eşti singur cuc! m-am mirat, arătându-i strachina. Cine ţi le aduce?

— Apoi, muierile… bombăni Savka.

— Şi de ce, mă rog?

— Aşa… din milă…

Dar nu numai mâncărurile, ci şi îmbrăcămintea lui Savka purta urmele „milei" femeieşti. Aşa, de pildă, am băgat de seamă că în seara aceea purta un brâu îngust de lână, nou-nouţ, iar la gâtul murdar avea legată o panglică de un roşu aprins, de care atârna o cruciuliţă de aramă. Aflasem despre slăbiciunea femeilor pentru Savka şi ştiam cât de puţin îi plăcea să vorbească despre ele, aşa că nu l-am mai întrebat nimic. Şi nici n-am mai avut când să-l întreb. Kutka cea neagră, care se învârtea pe lângă noi aşteptând cu răbdare să-i pice şi ei ceva, ciuli deodată urechile şi mârâi. În depărtare se auzi apa plescăind.

— Trece cineva râul prin vad… zise Savka.

Peste câteva minute, Kutka mârâi din nou şi începu să latre aşa fel, de parcă tuşea.

— Ţîbă! strigă la ea stăpânu-său.

Paşi sfioşi se auziră înăbuşit din umbră, apoi dinspre dumbravă se desluşi umbra unei femei. Cu toate că era întuneric, am recunoscut-o: era Agafia Strelciha. Se apropie de noi nehotărâtă, se opri şi răsuflă adânc. Nu gâfâia atât din pricina mersului, cât, fără îndoială, de frică şi din pricina impresiei neplăcute pe care o încearcă oricine trece noaptea prin vad. Văzând lângă colibă doi bărbaţi în loc de unul, ţipă uşor şi se trase un pas îndărăt…

— Aha… tu erai? zise Savka împingându-şi în gură o plăcintă.

— Eu… eu sunt, îngână femeia, scăpând din mână o legăturică şi trăgând cu coada ochiului la mine. Iakov îţi trimite plecăciuni şi mi-a poruncit să-ţi aduc… asta, nu ştiu ce o fi înăuntru…

— Ei, de ce-mi umbli cu minciuni! Auzi? Iakov!… râse Savka. Nu mai minţi degeaba, că boierul ştie ce cauţi aici! Stai jos şi fii oaspetele nostru!

Agafia se uită chiorâş la mine, apoi se aşeză, nehotărâtă.

— Gândeam că nu mai vii în seara asta… urmă Savka, după o tăcere mai lungă. Ei, ce stai? Mănâncă! Sau poate vrei un păhăruţ de votcă?

— Ce-ţi trece prin minte! îi răspunse Agafia. Mă ştii beţivă?…

— Lasă, bea… să mai prinzi la inimă… Haide!

Şi Savka îi întinse Agafiei păhăruţul cel şchiop. Femeia bău încet, fără să fi luat nimic în gură. Apoi icni adânc.

— Văd că ai adus nu ştiu ce… urmă Savka, dezlegând legăturica şi luându-şi un aer de glumă îngăduitoare. Aşa-i muierea, nu poate veni cu mâna goală… Aha, plăcinte şi cartofi!… Bine-o mai duc dumnealor! oftă el, întorcându-se spre mine. Din tot satul, numai lor le-au mai rămas cartofi din iarnă!

Prin întuneric nu desluşeam faţa Agafiei, dar după mişcarea umerilor şi a capului, bănuiam că nu-şi mai lua ochii de la Savka. Atunci, ca să nu fiu de prisos, m-am hotărât să mă plimb şi m-am ridicat. Însă chiar atunci, în dumbravă, o privighetoare aruncă fără veste două note joase, de contralto. Peste câteva clipe dădu drumul unui tril subţire şi picurat şi, după ce-şi încercă aşa glasul, se porni să cânte. Savka sări în picioare, trăgând cu urechea.

— Asta-i cea de aseară! zise el. Ei, ia stai tu!…

Şi, luând-o repede din loc, se îndreptă spre dumbravă fără să facă cel mai mic zgomot.

— Ce-ţi trebuie ţie, privighetoare? i-am strigat din urmă. Dă-o încolo!

Savka îmi făcu un semn cu mâna – că, adică, să tac – şi se mistui în întuneric. Când avea gust, Savka putea să fie şi vânător, şi pescar neîntrecut. Însă chiar şi atunci îşi risipea darurile pe mărunţişuri, aşa cum făcea şi cu puterea lui. În ce priveşte îndeletnicirile obişnuite, era leneş şi toată patima lui vânătorească şi-o cheltuia în giumbuşlucuri fără niciun rost. De pildă, nu prindea privighetorile decât cu mâna, împuşca ştiucile cu alice de potârnichi şi stătea ceasuri întregi pe malul râului, încercând să prindă câte-un peştişor de nimic cu câte-un cogeamite cârligul.

Rămânând singură cu mine, Agafia tuşi, apoi îşi trecu de câteva ori mâna peste frunte… Votca îşi făcea efectul: femeia începuse să se ameţească.

— Cum o mai duci, Agaşa? am întrebat-o într-un târziu, când tăcerea dintre noi ajunsese apăsătoare.

— Mulţumesc lui Dumnezeu… Dar te rog, boierule, să nu spui nimănui nimic… adăugă deodată în şoaptă.

— Fii pe pace, am liniştit-o. Oricum, ai multă îndrăzneală, Agaşa… Ce faci dacă află Iakov?

— Nu mai află el…

— Bine, dar dacă află?

— Nu află… că ajung acasă înaintea lui. Acuma-i pe linie şi nu se întoarce decât după ce trece trenul poştal. Iar de aici se aude când vine trenul…

Agafia îşi mai trecu o dată mâna peste frunte, apoi se uită înspre partea unde dispăruse Savka. Privighetoarea cânta mereu. O pasăre de noapte lunecă în zbor chiar pe deasupra noastră, dar simţindu-ne tresări şi, foşnind din aripi, se îndreptă spre malul celălalt.

Curând privighetoarea amuţi, dar Savka tot nu se arăta. Agafia se ridică de jos, făcu neliniştită câţiva paşi, apoi se aşeză din nou.

— De ce-o fi întârziind atâta? nu se mai putu ea stăpâni. Doar trenul n-o să treacă mâine! Acuşi trebuie să plec…

— Savka! am început să strig. Ei, Savka!

Nu-mi răspunse nici măcar ecoul. Agafia se suci pe loc cu neastâmpăr, apoi se ridică din nou.

— Trebuie să plec! zise ea, tulburată. Acuşi vine trenul! Eu ştiu când sosesc toate trenurile!

Biata femeie avea dreptate. Nu trecu nici un sfert de oră şi se auzi, departe, un uruit de tren.

Agafia se uită lung spre dumbravă, frângându-şi mâinile de nerăbdare.

— Oare pe unde o fi? urmă ea, râzând nesăbuit. Unde naiba s-o fi dus?… Eu plec, boierule, să mor dacă nu plec!

În vremea asta, uruitul se făcea tot mai desluşit. Acum se putea deosebi ţăcănitul roţilor de gâfâitul greoi al locomotivei. Deodată se auzi un fluierat şi trenul trecu, zăngănind adânc, peste pod… încă o clipă şi totul se linişti.

— Să-l mai aştept oleacă… oftă Agafia aşezându-se jos, hotărâtă. Hai să-l mai aştept!

În sfârşit, Savka se desprinse din întuneric. Păşea cu picioarele goale pe pământul jilav al grădinii, fără să facă zgomot şi mormăia încet nu ştiu ce…

— Să vedeţi ce noroc pe ea. Să te cruceşti, nu alta! râse el, vesel. Mă apropii, cum vă spun, de tufă, şi tocmai întindeam mâna, când, deodată – tace! Măi, drăcia dracului! Aştept, aştept să înceapă a cânta… dar degeaba! Până la urmă, m-am lăsat păgubaş…

Savka se trânti cu stângăcie la pământ şi, ca să nu-şi piardă echilibrul, se prinse cu mâinile de mijlocul Agafiei.

— De ce-mi stai îmbufnată, de parcă nu te-a făcut mă-ta? o întrebă el.

Cu toate că avea suflet neprefăcut şi inimă bună, Savka dispreţuia femeile. Nu le lua în seamă, le privea de sus, ba chiar se înjosea până într-atât, încât să-şi bată joc de slăbiciunea lor pentru propria lui persoană. Ştie Dumnezeu dacă nu cumva tocmai această atitudine plină de dispreţ şi de nepăsare nu era una din pricinile acelei atracţii puternice şi irezistibile pe care o avea asupra dulcineelor din sat. Era înalt şi frumos, iar ochii îi străluceau de o bunătate liniştită, chiar şi atunci când se uita la femeile pe care le dispreţuia atât. Şi totuşi această atracţie nu se putea explica numai prin înfăţişarea lui. Pe lângă frumuseţea plină de farmec, pe lângă felul lui ciudat de a se purta cu ele, trebuie să presupunem că pe femei le mai înduioşa şi starea lui de plâns, deoarece toată lumea îl socotea un nedreptăţit, un nenorocit dat afară din casa lui şi aruncat acolo, la grădinile de zarzavat.

— Ia spune-i boierului ce cauţi tu aici? urmă Savka, ţinând-o înainte pe Agafia de după mijloc. Haide, spune-i, că doar eşti femeie măritată… Ho-ho! Ce zici, Agaşa, poate mai bem câte un păhăruţ de votcă?…

M-am ridicat şi am luat-o printre straturi, de-a lungul grădinii. Straturile negre, ca morminte mari şi turtite, răspândeau miros de pământ proaspăt săpat şi umezeală dulce de plante peste care începe să cadă roua… La stânga se mai vedea încă luminiţa cea roşie. Clipea cu prietenie şi parcă zâmbea.

Se auzi un râs fericit. Râdea Agafia…

„Dar trenul? mi-am adus aminte. Trenul a trecut de mult…”

După ce am mai întârziat o vreme, m-am întors la colibă. Savka stătea turceşte, încremenit parcă şi îngâna încet, abia auzit, un cântecel din monosilabe, cam aşa ceva: „Hei tu, ei tu… eu şi tu…” Ameţită de votcă, de mângâierile pline de dispreţ ale lui Savka şi de zăduful nopţii, Agafia stătea culcată lângă el şi, tremurând, îşi sprijinea obrazul de genunchii lui. Era atât de pierdută în dragostea ei, încât nici nu văzu că mă întorsesem.

— Dar trenul a trecut de mult, Agaşa! i-am spus.

— Da, ar cam fi timpul să pleci, îmi urmă gândul Savka, scuturând din cap. Ce te-ai tolănit aici, neruşinato!

Agafia tresări, îşi ridică obrazul de pe genunchii lui, se uită o clipă la mine, apoi se ghemui iarăşi lângă el.

— Aşa-i, de mult ar fi trebuit să pleci, am mai spus o dată.

Agafia se mişcă din loc şi se ridică într-un genunchi… Se vedea bine că suferă… O jumătate de minut întreaga ei făptură arătă atât cât am putut să-mi dau seama pe întuneric, luptă şi îndoială. Păru că-şi vine în fire, îşi încordă trupul să se ridice în picioare – dar în aceeaşi clipă o putere neînduplecată şi biruitoare o împinse îndărăt. Şi iarăşi se ghemui lângă Savka.

— Eh, dă-l încolo de tren! făcu ea cu un râs sălbatic, din piept. Şi în râsul acela era şi durere, şi slăbiciune, şi o hotărâre nesăbuită.

Am plecat încet spre dumbravă şi de acolo am coborât la râu, unde erau uneltele noastre de pescuit. Apa dormea. De pe tulpina înaltă, o floare catifelată mă atinse uşor pe obraz, ca un copil care vrea să-ţi dea a înţelege că nu doarme. Neavând ce face, am căutat pe dibuite o undiţă şi am tras-o. Cârligul ieşi lesne şi rămase spânzurat în aer: nu se prinsese nimic… Malul celălalt şi satul nu se vedeau. Într-o izbă clipi o luminiţă, dar se stinse îndată. Am pipăit malul, am găsit scobitura pe care mi-o ochisem încă de cu ziuă şi m-am aşezat ca într-un fotoliu. Am stat acolo mult timp… Vedeam stelele cum începeau să se înceţoşeze şi să-şi piardă strălucirea şi simţeam cum trecea pe deasupra pământului o adiere răcoroasă, ca un suspin uşor, mângâind frunzişul sălciilor care se trezeau din somn…

— A-ga-fia!… se auzi dinspre sat un glas înăbuşit. Agafia!

Striga bărbatul Agafiei, care se întorsese şi-şi căuta speriat nevasta prin sat. În acelaşi timp, dinspre grădini se auzea un râs nestăpânit: femeia îşi pierduse capul, se îmbătase şi încerca să-şi răscumpere, cu câteva ceasuri de fericire, chinurile lungi care o aşteptau a doua zi.

Am adormit…

Când m-am trezit, Savka era lângă mine şi mă scutura încet de umăr. Peste râu, peste dumbravă, peste cele două maluri verzi ca spălate, peste copaci şi câmpie, se revărsa lumina strălucitoare a dimineţii. Razele soarelui abia răsărit străbăteau printre trunchiurile subţiri ale copacilor şi mă băteau în spate.

— Aşa prinzi dumneata peşte? râdea Savka. Hai, trezeşte-te!

M-am ridicat, m-am întins fericit şi am început să trag în piept, cu lăcomie, aerul umed şi plin de miresme.

— A plecat Agaşa? l-am întrebat.

— Uite-o, îmi arătă Savka spre vad.

M-am uitat într-acolo şi am văzut-o. Cu fusta uşor ridicată, cu părul zburlit şi cu basmaua căzută pe ceafă, Agafia trecea râul. Abia îşi mişca picioarele…

— Ştie ea, pisica, a cui carne a mâncat-o! mormăi Savka uitându-se după ea cu ochii pe jumătate închişi. Se duce cu codiţa între picioare… Stricătoare mai sunt şi muierile astea! Stricătoare ca pisicile şi fricoase ca iepurii… N-a vrut să plece proasta aseară, când i-am spus! Acuma, are s-o păţească şi ea, şi pe urmă am să mănânc şi eu bătaie la voloste… din pricina muierilor.

Agafia ieşise la mal şi o luase peste câmp, spre sat. La început mergea cu destul curaj, dar curând tulburarea şi frica o biruiră: se întoarse speriată, se opri şi răsuflă adânc.

— Iacă, vezi că se teme? zâmbi cu tristeţe Savka, uitându-se la dâra de un verde aprins care rămânea, pe iarba plină de rouă, în urma Agafiei. N-are niciun chef să se ducă! Bărbatu-său stă şi o aşteaptă de-un ceas… L-ai văzut?

Savka spusese vorbele din urmă cu zâmbetul pe buze, însă mie îmi îngheţă inima. În drum, lângă izba din marginea satului, stătea Iakov şi se uita ţintă la femeia care se întorcea la el. Nu se clintea, părea încremenit ca un stâlp. La ce se gândea? Cu ce vorbe se pregătea s-o întâmpine? Agafia mai rămase un timp în loc, mai întoarse o dată capul, ca şi cum ar fi cerut ajutor de la noi, apoi plecă mai departe. Niciodată n-am văzut un mers ca acela, nici la oamenii beţi, nici la cei cu mintea trează. Privirile bărbatului păreau că o săgetează; când mergea în linie frântă, când se răsucea pe loc îndoindu-şi genunchii şi desfăcându-şi braţele, când se trăgea îndărăt. După ce făcu aşa vreo sută de paşi, se mai întoarse o dată, apoi se lăsă la pământ.

— Măcar dacă te-ai ascunde după vreo tufă… i-am spus lui Savka. Dacă te vede bărbatul?…

— Bănuieşte el şi fără asta de unde vine Agaşka… Doar e ştiut că muierile nu vin noaptea la grădină după varză!

M-am uitat la Savka. Era palid şi obrazul i se strâmbă de milă şi de scârbă, ca la unii oameni când văd pe cineva

chinuind vreun animal.

— Pisica râde şi şoricelul plânge… oftă el.

Deodată Agafia sări în picioare, îşi dădu capul pe spate şi, cu mers îndrăzneţ, se îndreptă spre bărbatul ei. Îşi adunase pesemne toate puterile şi-şi luase inima în dinţi…

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3607, 15 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă". Semnată: An. Cehov. Povestirea a fost prescurtată pentru culegerea „În amurg", Sankt-Petersburg, 1887; apoi, cu mici schimbări de vocabular, a intrat în ediţiile următoare ale aceleaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii, în 1887, a fost scos pasajul de mai jos, care urma după fraza: „Ai fi zis că nu cântau în taină, ca să ne vrăjească, păsărelele şi gâzele – ci înseşi stelele care se uitau la noi din înaltul cerului…" „Tristeţea căuta să se strecoare în sufletul meu… încet, ca o apă călătoare şi somnoroasă, treceau prin faţa mea imaginile trecutului şi mi se părea că încep să înţeleg încremenirea tânărului Savka… Într-adevăr, la ce-ţi foloseşte să te agiţi, să doreşti, să cercetezi?

„N-ar fi mai bine să încremeneşti o dată pentru totdeauna în mireasma nopţii, sub privirea stelelor nenumărate care clipesc sfios, să fii şi tu o părticică din liniştea universală, solemnă şi măreaţă, şi să respiri, să respiri fără sfârşit? Oare rostul şi bucuria vieţii nu stau în contopirea cu această frumuseţe veşnică, atât de grăitoare şi totuşi neînţeleasă?

„Şi nu ştiu de ce mi-am adus aminte de acărița, Agafia, aşa cum o văzusem când se cununase cu acarul ei: cu faţa palidă, neîmplinită încă şi nedumerită ca de copil. Stătea alături de bărbatul său şi avea aerul că nu înţelege ce se petrece cu ea şi de ce o aşezaseră lângă el. Dar când trăgea cu coada ochiului la mustăţile lui roşcate, nedumerirea de pe faţă i se schimba într-o expresie de linişte şi de dulci presimţiri. Pe când acum, ce putere fără astâmpăr mâna fluturaşul acesta spre flacără?… O, duhuri ale nopţii, salvaţi-o!"

Salutând apariţia tânărului talent, D. Grigorovici remarca măiestria povestirilor „Agafia" şi „Vidma". „Dumneata, sunt sigur de asta – scria el la 25 martie 1886 – eşti chemat să scrii opere remarcabile cu adevărat artistice." În altă scrisoare, scrisă în 1888, Grigorovici sublinia din nou că «numai un adevărat artist ar fi putut scrie „Visuri" şi „Agafia": cele trei figuri din prima şi cele două din cealaltă sunt abia schiţate şi totuşi nu li se mai poate adăuga nimic ca să le faci şi mai vii, ca să conturezi şi mai bine caracterul şi fizionomia fiecăruia. În niciun cuvânt, în nicio mişcare nu se simte fantezia: totul e veridic, totul e conform cu realitatea. Acelaşi lucru şi în descrierea tablourilor şi imaginilor din natură: sunt abia conturate şi totuşi parcă le vezi înaintea ochilor. O asemenea măiestrie în redarea impresiilor nu se întâlneşte decât la Turgheniev şi la Tolstoi (în „Anna Karenina" sunt astfel de descrieri).»

Primăvara

Nici nu s-a topit bine zăpada şi primăvara a şi început să-şi facă drum în sufletele noastre. Dacă aţi fost vreodată în convalescenţă după o boală grea, atunci cunoaşteţi starea aceea fericită, când presimţiri nelămurite îţi taie răsuflarea şi zâmbeşti fără să ştii de ce. Se vede că printr-o asemenea stare trece acum şi natura. Pământul e încă rece, calci în băltoace de zăpadă amestecată cu noroi – dar cât de vesele, cât de prietenoase sunt toate în jurul tău şi cum îţi mângâie ochii! Văzduhul e atât de curat şi de străveziu, încât, dacă te-ai urca într-o hulubărie sau într-o clopotniţă, ai vedea fără îndoială tot pământul, de la un capăt la celălalt. Soarele luminează puternic şi razele lui neastâmpărate şi surâzătoare se scaldă prin băltoace laolaltă cu vrăbiile. Pârâul se umflă şi se tulbură: abia s-a dezmorţit, şi azi-mâine o să şi înceapă a bolborosi. Copacii sunt încă goi, dar s-au trezit iarăşi la viaţă şi respiră.

Pe o vreme ca asta e o plăcere să împingi cu mătura sau cu lopata apa murdară de prin şanţuri, să dai drumul la vaporaşe pe bălţi sau să spargi cu tocul gheaţa încăpăţânată. E o plăcere, de asemenea, să zburătăceşti porumbeii până-n naltul cerului sau să te urci prin copaci şi să aşezi colivii ca să prinzi grauri. Da, totul e plăcut în acest anotimp fericit al anului, mai ales când te simţi tânăr, când iubeşti natura, când nu eşti nici mofturos şi nici isteric şi când slujba nu te sileşte să stai închis, de dimineaţă şi până seara între patru pereţi. Dar e mai prost când eşti bolnav, când mucezeşti într-o cancelarie sau când eşti prieten cu muzele.

Într-adevăr, primăvara e primejdios să ai de-a face cu muzele.

Uitaţi-vă cât de bine, cât de nemaipomenit de bine se simt oamenii simpli. Să-l luăm, de pildă, pe grădinarul Pantelei Petrovici. Dis-de-dimineaţă şi-a luat pălăria de pai cu boruri largi şi nu se poate despărţi cu niciun chip de mucul de ţigară pe care l-a găsit în zori de zi pe alee. Uitaţi-vă la el: stă cu

mâinile în şolduri în faţa ferestrei de la bucătărie şi-i povesteşte bucătarului ce cizme straşnice şi-a cumpărat ieri. Tot trupul lui lung şi deşirat, din pricina căruia toţi cei din curte îi zic „prăjină”, arată mulţumire de sine şi demnitate. Pantelei priveşte natura conştient de superioritatea lui asupra ei, iar în privire are ceva de stăpân, ceva poruncitor, dispreţuitor chiar, ca şi cum, stând în seră sau făcându-şi de lucru prin grădină, ar fi aflat nu ştiu ce taine din împărăţia vegetalelor, pe care nimeni nu le mai ştie.

Ar fi de prisos să încerci a-l lămuri că natura e măreaţă, neînduplecată şi plină de mistere nepătrunse, în faţa cărora omul, cu toată mândria lui, nu poate decât să-şi plece capul. Lui i se pare că ştie tot, că a pătruns toate tainele, toate vrăjile şi minunile, iar primăvara cea încântătoare nu este, pentru el, decât tot o roabă, ca şi femeia uscată şi cu pieptul îngust care şade în căsuţa de lângă seră şi-i hrăneşte copiii cu ciorbă de buruiene.

D-apoi vânătorul Ivan Zaharov? Îmbrăcat cu scurta lui ponosită de postav şi cu picioarele goale în galoşi, stă lângă grajd, pe un butoiaş răsturnat cu fundul în sus şi-şi meştereşte bure din dopuri vechi. Se pregăteşte de pândă. Vede în minte drumul pe care o să meargă, cu toate cărările, gheţuşurile şi pârâiaşele lui; închide ochii, şi îndată i se arată şirul lung şi drept de copaci înalţi şi subţiri, sub care o să stea cu puşca încordându-şi auzul ascuţit şi tremurând, în răcoarea înserării, de o dulce uimire. I se pare că aude strigătul potârnichii de pădure. Aude până şi clopotele de denie de la mănăstirea din apropiere… Şi se simte bine, se simte nespus de fericit, fără să ştie singur de ce.

Iar acum, uitaţi-vă la Makar Denisîci, un bărbat tânăr din serviciul generalului Stremouhov[23] – ceva aşa între pisar şi subadministrator. Are o leafă de două ori mai mare decât grădinarul, poartă pieptare scrobite, fumează tutun de două ruble pachetul, e totdeauna sătul şi bine îmbrăcat şi de câte ori se întâlneşte cu generalul are plăcerea să-i strângă mâna albă şi puhavă, pe care sclipeşte un inel cu briliant uriaş. Şi cu toate astea, vedeţi, nu e deloc fericit! Umblă veşnic cu cărţi la subsuoară, cheltuieşte douăzeci şi cinci de ruble pentru abonamente la tot soiul de reviste şi scrie, scrie mereu… Scrie în fiecare seară şi în fiecare după amiază în timp ce toată lumea doarme, şi tot ce scrie ascunde într-o ladă mare. Pe fundul lăzii stau, frumos rânduite, pantalonii şi vestele, deasupra lor un pachet de tutun încă nedesfăcut vreo zece cutiuţe cu pilule, un fular de un roşu aprins, o bucată de săpun de glicerină în ambalaj galben şi alte nenumărate mărunţişuri. Iar pe margini se îngrămădesc sfioase topuri întregi de hârtie

mâzgălită şi vreo două sau trei numere din „Gubernia noastră”, în care Makar Denisîci a publicat câteva nuvele şi reportaje. Tot judeţul îl socoteşte scriitor şi poet, toţi văd în el un om mai deosebit, însă nimeni nu-l iubeşte. Se spune despre el că vorbeşte anapoda, că merge anapoda, ba chiar că şi fumează anapoda. Odată, chemat fiind ca martor la judecătoria de pace, a scăpat singur vorba că se ocupă cu literatura. Şi mărturisind acest lucru, s-a înroşit aşa de tare de parcă mărturisise că a furat o găină.

Iată-l plimbându-se alene pe alee… Poartă palton de un albastru închis, pălăriuţă de pluş şi ţine în mână o cravaşă. Face cinci paşi, se opreşte şi rămâne cu ochii aţintiţi spre cer sau spre cioroiul bătrân, care moţăie pe o creangă de brad.

Grădinarul stă cu mâinile în şolduri; pe faţa vânătorului e întipărită gravitatea – în timp ce Makar Denisîci umblă încovoiat, tuşeşte cu sfială şi se uită atât de acru, de parcă primăvara, cu toate miresmele şi minunăţiile ei, l-ar apăsa şi l-ar înăbuşi!… Tot sufletul i-e plin de teamă. În loc de încântare, de fericire şi de nădejde, primăvara stârneşte în el dorinţe nedesluşite, care-l tulbură – şi iată-l umblând de colo până colo, fără să ştie singur ce-i lipseşte. Într-adevăr: oare ce i-o fi lipsind?

— Ei, bună ziua, Makar Denisîci! aude deodată glasul generalului Stremouhov. Încă nu s-a întors omul de la poştă?

— Încă nu, Excelenţă, îi răspunde Makar Denisîci, uitându-se la caleaşca în care stă generalul, un bărbat voinic şi vesel, cu fetiţa lui cea mică.

— Straşnică vreme! Primăvară în toată legea! zice Stremouhov. Ai ieşit şi dumneata la plimbare? Nu cumva te inspiri, hai?

Iar în ochii lui poţi să citeşti:

„Ce om fără talent! Ce mediocritate!”

— Ştii, drăguţă? zice generalul, punând mâna pe hăţuri. Ştii ce bucată straşnică am citit eu astăzi, la cafea? Un fleac, acolo, de vreo două păginuţe, dar ce minunăţie! Păcat că nu ştii franţuzeşte, că ţi-aş da-o s-o citeşti…

Şi generalul îi povesteşte în grabă şi pe scurt, subiectul nuvelei pe care a citit-o. Makar Denisîci îl ascultă şi se simte prost, de parcă ar fi vinovat că nu e el nuvelistul francez care scrie lucruri aşa de minunate…

„Nu înţeleg ce-a găsit el în bucata asta? se întreabă apoi, uitându-se în urma caleştii care se depărtează. Un subiect banal şi răsuflat… Nuvelele mele sunt mult mai substanţiale…”

Şi Makar simte cum începe să-l roadă viermele invidiei. Amorul propriu de autor e ca o boală, ca un catar al sufletului:

cine cade în meteahna asta nu mai aude nici cântecul păsărelelor, nu mai vede nici strălucirea soarelui, nu mai simte nici apropierea primăverii… E destul să-i atingi cât de uşor rana, şi tot trupul i se închirceşte, dureros. Înveninat, Makar merge înainte şi iese pe portiţă în drumul plin de noroi. Acolo dă peste domnul Bubenţov[24], care, cocoţat într-o brişcă înaltă şi scuturându-se din tot trupul, trece grăbit pe lângă el, în trapul cailor.

— Aha, domnul scriitor! strigă Bubenţov. Salutare, salutare!

Dacă Makar Denisîci ar fi numai pisar sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe un ton atât de îngăduitor şi de indiferent. Dar el e „scriitor" – şi încă scriitor fără talent, o mediocritate!

Oameni ca domnul Bubenţov nu înţeleg nimic în legătură cu arta şi puţin le pasă de ea. Însă când dau peste mediocrităţi, peste scriitori lipsiţi de talent, sunt răi şi necruţători. Ar fi în stare să ierte pe oricine, numai pe Makar, pe ratatul acesta într-o ureche, care-şi ţine manuscrisele în ladă, nu. Grădinarul a rupt un ficus bătrân şi a lăsat să putrezească o mulţime de plante rare; generalul nu face nimic şi mănâncă averea altuia, iar domnul Bubenţov, pe vremea când era judecător de pace, intra în şedinţă o dată pe lună şi atunci se bâlbâia, încurca textele de lege şi bătea câmpii… Toate acestea se iartă şi nimeni nu le ia în seamă. Dar să treci pe lângă Makar cel fără talent, care scrie versuri şi nuvele proaste, fără să te legi de el şi să-l înţepi cu vorba, asta nu se poate. Nu se poate să nu-i spui ceva care să-l umilească. Dacă cumnata generalului îşi pălmuieşte slujnicele şi înjură la cărţi ca o spălătoreasă, dacă preoteasa nu-şi plăteşte datoriile de la joc, dacă moşierul Fliughin[25] a furat un câine de la moşierul Sivobrazov[26] – toate acestea n-au nicio importanţă. Dar dacă, mai zilele trecute, „Gubernia noastră" i-a înapoiat lui Makar o nuvelă proastă, asta o află imediat tot judeţul, şi glumele răutăcioase, discuţiile interminabile şi pline de indignare nu mai contenesc. Ba, mai mult, de atunci lui Makar Denisîci i se spune, pur şi simplu, Makarka.

Dacă scrie cumva mai altfel, nimeni nu-şi bate capul să înţeleagă de ce e „mai altfel", ci zice, de-a dreptul:

— Iar a mai turnat o prostie, nepricopsitul cela!

Gândul că nimeni nu-l înţelege, că nimeni nu vrea şi nu poate să-l înţeleagă, nu-i îngăduie lui Makar să se bucure de primăvară. I se pare că dacă oamenii l-ar înţelege, totul ar fi minunat. Dar cum ar putea să-şi dea seama cineva dacă Makar are sau nu talent, când în tot judeţul nimeni nu citeşte nimic, sau citeşte aşa fel încât mai bine n-ar citi deloc? Cum să-l facă pe generalul Stremouhov să priceapă că nuvela aceea

franţuzească n-are nicio valoare, că e superficială, banală, răsuflată – cum să-l facă să priceapă dacă afară de asemenea bucăţi uşurele omul n-a mai citit niciodată nimic?

Dar încă să vedeţi cum îl scot din sărite femeile pe bietul Makar!

— Vai, Makar Denisîci! încep ele de obicei. Păcat că n-ai fost astăzi la piaţă! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris o schiţă!

Desigur că toate acestea sunt nimicuri şi că un filozof nu le-ar da nicio atenţie şi le-ar dispreţui. Însă Makar stă ca pe jăratic. Se simte singur, orfan şi trist, cuprins de acea tristeţe pe care n-o încearcă decât oamenii foarte singuratici şi marii păcătoşi. Niciodată în viaţa lui n-a stat, măcar o singură dată, cu mâinile în şolduri ca grădinarul. Doar foarte rar, poate la cinci ani o dată, întâlnind pe undeva – în pădure, pe drum, sau în tren – vreun alt ratat, tot atât de sucit ca şi el, îl priveşte în ochi şi se înviorează din senin, pentru câteva clipe. Se înviorează şi celălalt. Se pun la vorbă, discută, se aprind, se entuziasmează şi râd în hohote, aşa fel încât cine-i vede poate să-i ia drept doi nebuni.

De obicei însă, nici aceste rare clipe nu rămân neînveninate. Ca un făcut, Makar şi celălalt ratat încep să-şi tăgăduiască unul altuia talentul, nu se recunosc de scriitori, se pizmuiesc, se urăsc, se înfurie şi, până la urmă, se despart duşmani. În felul acesta se pierde şi se risipeşte tinereţea lor – fără bucurii, fără dragoste sau prietenie, fără linişte sufletească şi fără atâtea alte lucruri despre care posomorâtului Makar îi place atât de mult să scrie, seara, în momentele lui de inspiraţie…

Iar odată cu tinereţea, trece şi primăvara.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 81, 24 martie, la rubrica „Efemeride". Subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. Povestirea a fost temeinic revăzută şi prescurtată pentru Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La revizuirea povestirii au fost eliminate o serie de caracterizări şi lăsată la o parte figura celui de al doilea ratat, a pictorului.

„Dacă Kurguzov ar fi numai pisar sau subadministrator, nimeni n-ar îndrăzni să-i vorbească pe tonul acesta. Dar fiindcă scrie, judecătorul de pace e în drept să-l trateze cu îngăduinţă, deoarece cunoaşte marele lui neajuns: e un scriitor fără talent! O mediocritate!

„Acum, îngăduiţi-mi să vă prezint alt specimen, un om care se mănâncă şi se otrăveşte singur. E feciorul părintelui Spiridon, Feofan, care a scăpat de curând din armată şi acum trăieşte pe spinarea lui tată-său. Mic şi păros ca o omidă, cu cutia de vopsele într-o mână şi cu pânza întinsă pe cadru în cealaltă, iată-l trecând, lipăind prin noroi, pe lângă diacon şi Andron, care joacă dame. Dacă ar fi numai fecior de popă, cei doi nu s-ar lega de el. Dar aşa, nu-l lasă să-şi caute de drum.

„— Vino încoace! îl strigă diaconul. Ia arată-ne şi nouă!

Diaconul şi Andron icnesc, închid ochii pe jumătate şi cercetează îndelung schiţa, fără să înţeleagă nimic…

„— Mă rog, Ce-i asta? întreabă diaconul, ciocănind cu degetul în pânză.

„— Un copac.

„— Hm… nu seamănă deloc a copac. Ai mâzgălit şi tu ceva şi nici măcar nu ştii ce… Trebuia sa faci frunzuliţă lângă frunzuliţă, ciot lângă ciot, crenguţă lângă crenguţă, ca să fie cât mai lămurit…

„— Iar de la soare, adaugă Andron, să pornească raze, aşa, linioare-linioare, ca nişte lăbuţe de păianjen…

„Feofan se simte jignit de felul acesta de a judeca arta şi se depărtează de critici, ca şi cum ar fi fost înjurat şi bătut… Iar criticii se uită cu compătimire în urma lui şi-şi dau cu părerea:

„— S-a apucat, nebunul, de o treabă la care nu se pricepe, bătu-l-ar sfântul! Ce nerod, Doamne iartă-mă! Nu-i în stare să zugrăvească un copac… şi cică-i pictor! „Pe omul rus, arta îl interesează prea puţin. Dar când e vorba de artişti fără talent şi de mediocrităţi, nu ştie ce e mila şi îndurarea. Ar fi în stare să ierte orice…"

A fost scoasă şi caracterizarea cititoarelor:

«Mai mult ca orice, pe Kurguzov îl scot din sărite femeile. Când se adună tineretul, seara, la părintele Spiridon, lui Kurguzov îi place să stea într-un colţ cu fata preotului, sora lui Feofan, şi s-o provoace la discuţii despre literatură… Ea îl ascultă, îl ascultă, apoi îşi împreunează mâinile şi zice:

«— Vai, Makar Denisîci! Păcat că n-ai fost azi aici! Dacă ai fi văzut ce caraghios se băteau doi mujici, nu mai încape vorbă că ai fi scris ceva!

«Fata preotului, ca mai toate femeile, ori nu-şi bate capul cu literatura, ori o priveşte cu ochii străzii. După ea, „tipurile" vrednice de a fi descrise îşi pierd vremea prin cârciumi, prin vagoane de clasa a treia şi prin pieţe… Despre acelaşi lucru discută uneori Kurguzov şi cu tânăra felceriţă de la zemstvă. Felceriţa e o domnişoară cultă, care a citit mult, însă părerile ei despre literatură sunt tot atât de mărginite şi stupide ca şi ale fetei preotului. Ea n-o înţelege; de aceea, n-o interesează nici forma în care e scrisă, nici imaginile şi nici adevărul pe care-l conţine; n-o interesează decât subiectul. Dacă Kurguzov ar fi scris un roman voluminos, în care eroul salvează o femeie decăzută şi-i dă toată averea lui, pentru ca el să trăiască apoi din mila celorlalţi, iar mai târziu, înşelat, intră ca voluntar în armată – toate acestea să le fi scris chiar şi cu picioarele, fata s-ar fi îndrăgostit de el… O dată, i-a citit „Cântăreţii" din „Povestirile unui vânător", fără să-i spună că era vorba de Turgheniev.

«Fata a strâmbat din nas şi a zis:

«— Ce prostie! Şi pentru asemenea fleacuri dau oamenii bani?»

Multă hârtie

DOCUMENT DE ARHIVĂ

„Cu tot respectul am onoarea a vă aduce la cunoştinţă că la 8 decembrie curent a fost observată la doi băieţi o boală care venind la noi ne-au declarat că şi pe alţii îi doare gâtul, au fierbinţeală şi pete pe tot trupul. Băieţii cu pricina învaţă la şcoala zemstvei din Jarovo. *19 noiembrie 1885.* Staroste Efim Kirilov.”

„Ministerul de Interne. Zemstva judeţului N. Către domnul Raduşnîi[27], medic de zemstvă. Având în vedere raportul starostelui din satul Kurnosovo[28], cu data de 19 noiembrie, vă invităm, stimate domn a vă deplasa în acea localitate şi a lua măsuri după toate regulile ştiinţei pentru stingerea cât mai urgentă a epidemiei de boală care, după toate semnele, pare a fi scarlatină. Din raportul mai sus arătat rezultă că aceste cazuri au apărut la şcoala din Jarovo[29], asupra căreia sunteţi rugat a vă opri atenţia. *4 decembrie 1885.* Pentru preşedinte: S. Parkin.”

„Domnului şef al poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a, judeţul N. Având în vedere adresa nr. 102 din 4 decembrie a zemstvei judeţene anexată la prezenta, vă rog, stimate domn, să dispuneţi închiderea şcolii din Jarovo până la stingerea epidemiei de scarlatină. *13 decembrie 1885.* Medic de zemstvă: Raduşnîi.”

„Ministerul de interne. Şeful poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a, judeţul N. nr. 1011. Către şcoala zemstvei din Jarovo. Domnul Raduşnîi, medic de zemstvă, ne-a adus la cunoştinţă la 13 decembrie anul curent, că în satul Jarovo a fost constatată de către Domnia Sa la copii o epidemie de scarlatină (sau, cum i se mai spune în popor, şopârlaiţă). Pentru a evita

manifestaţiunile cu caracter mai tragic ale sus-numitei boli care se propagă progresiv şi preocupaţi de grija de a lua măsurile prevăzute de lege pentru preîntâmpinarea şi curmarea cazurilor de noi contaminări, mă văd pus în situaţiunea de a vă întreba respectuos dacă nu găsiţi necesar să dispuneţi a se da drumul acasă elevilor de la şcoala zemstvei din Jarovo până la stingerea totală a epidemiei care bântuie, punându-mă în cunoştinţă de urmare în vederea dispoziţiunilor ulterioare. *2 ianuarie 1886.* Şeful poliţiei rurale Podprunin."

„Către direcţia învăţământului primar din gubernia X. Domnului inspector al învăţământului primar. Raportul învăţătorului Forteanski de la şcoala din Jarovo. Am onoarea a aduce la cunoştinţa Înălţimii Voastre că potrivit adresei nr. 1011 din 2 ianuarie a domnului şef al poliţiei rurale a circumscripţiei a 3-a, în satul Jarovo s-a iscat o epidemie de scarlatină care am onoare a aduce la cunoştinţa Domniei Voastre. *12 ianuarie 1886*. Învăţător Forteanski."

„Domnului şef al poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a, judeţul N. Având în vedere că epidemia de scarlatină a luat sfârşit încă de acum o lună, subsemnatul n-am nimic împotriva redeschiderii şcolii din Jarovo, închisă provizoriu, lucru pe care l-am adus la cunoştinţa zemstvei în două rânduri, iar acum vi-l comunic şi Domniei Voastre, rugându-vă respectuos ca în viitor să adresaţi hârtiile medicului de judeţ, că mie mi-ajunge zemstva până peste cap. Sunt ocupat de dimineaţă până seara şi n-am timp să răspund la toate năzbâtiile cancelăreşti ale Domniei Voastre. *26 ianuarie.* Raduşnîi, medic de zemstvă."

«Ministerul de interne. Înălţimii Sale domnului ispravnic al judeţului N. Din partea şefului poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a. Raport. Am onoarea a vă înainta anexat adresa nr. 31 din 26 ianuarie a medicului de zemstvă Raduşnîi pentru a fi examinată de Înălţimea Voastră şi pentru a dispune trimiterea în judecată a sus-numitului medic pentru expresii nepotrivite şi cât se poate de jignitoare ca de pildă: „năzbâtii cancelăreşti", întrebuinţate într-o hârtie oficială de serviciu. *8 februarie 1886.* Pristav Podprunin.»

Extras din scrisoarea particulară a domnului ispravnic către şeful poliţiei rurale, circumscripţia a 2-a.

„Alexei Manuilovici, îţi înapoiez raportul. Termină, te rog, cu permanentele dumitale neînţelegeri cu doctorul Raduşnîi. Un antagonism ca acesta nu cadrează câtuşi de puţin cu

situaţia unui funcţionar poliţienesc, care e dator, înainte de toate, să păstreze tact şi măsură în raporturile sale cu oamenii. Cât priveşte adresa doctorului Raduşnîi, eu nu găsesc nimic jignitor în ea. Iar despre scarlatina din satul Jarovo am auzit mai demult şi la prima consfătuire şcolară voi arăta că învăţătorul Forteanski, pe care îl consider principalul vinovat de această supărătoare scriptologie, a procedat greşit."

„Ministerul instrucţiunii publice. Inspectorul învăţământului primar din gubernia X. Nr. 810. Domnului învăţător al şcolii din Jarovo. Ca răspuns la raportul Domniei Voastre din 12 ianuarie anul curent, vă pun în vedere că cursurile şcolii ce vă este încredinţată trebuie să înceteze imediat, iar elevii să fie lăsaţi pe la casele lor, spre a preîntâmpina răspândirea epidemiei. *22 februarie 1886.* Inspectorul învăţământului primar: I. Jiletkin."

După ce va cerceta toate documentele privitoare la epidemia din satul Jarovo (afară de cele reproduse aici mai sunt încă douăzeci şi opt), cititorul va înţelege şi mai multe din următorul reportaj, publicat în nr. 36 din „Buletinul Guberniei X.":

„… terminând ce-am avut de spus cu privire la mortalitatea care a făcut ravagii printre copii, să trecem acum la ceva mai vesel şi mai plăcut. Ieri, în biserica sfântului Mihail Arhistratigul, a avut loc solemnitatea cununiei religioase a fiicei cunoscutului fabricant de hârtie M. cu cetăţeanul de onoare ereditar K. Serviciul religios a fost oficiat de preotul protoiereu Kliop Gvozdev[30], asistat de un sobor de preoţi. Răspunsurile au fost date de corul dirijat de Krasnopeorov[31]. Tânăra pereche era strălucitoare de frumuseţe şi de tinereţe. Se zice că domnul K. ar fi primit drept zestre circa *un milion de ruble* şi, pe deasupra, moşia Blagoduşnoe, cu crescătoria de cai şi cu serele în care înfloresc ananaşi şi palmieri, ceea ce, fără îndoială, vă duce cu gândul departe, spre ţările calde. După cununie, tinerii căsătoriţi au plecat imediat în străinătate. "

Minunat lucru să ai fabrică de hârtie!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 13, 29 martie. Titlul: *Scarlatina şi o căsătorie fericită (Document de arhivă).* Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări de stil, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. 1. Publicăm textul din 1899.

Coşmar

Îndată ce se întoarse de la Petersburg la moşie, la Borisov, Kunin, un bărbat tânăr, de vreo treizeci de ani, membru permanent al zemstvei pentru problemele ţărăneşti, trimise un călăreţ să-l cheme la el pe preotul Iakov Smirnov, parohul bisericii din satul Sinkovo.

Peste vreo cinci ore, părintele Iakov se înfăţişă la curte.

— Îmi pare bine de cunoştinţă! îl întâmpină Kunin la intrare. Era şi timpul: doar e un an de când sunt aici şi cu slujba, şi cu locuinţa. Fii binevenit! Dar nu mă aşteptam să fii aşa de tânăr! se miră el. Câţi ani ai?

— Douăzeci şi opt… răspunse părintele Iakov strângând cu sfială mâna care i se întinsese şi înroşindu-se fără niciun rost.

Kunin îl introduse în biroul lui şi începu să-l cerceteze cu ochii.

„Ce faţă pocită, de muiere!” îşi zise el.

Într-adevăr, faţa părintelui Iakov avea foarte multe trăsături „muiereşti”: nasul cârn, pometii rumeni, ochii mari de un albastru cenuşiu şi sprâncenele rare, abia deslușite. Părul roşcat, lung, neted şi fără lustru, îi cădea pe umeri în şuviţe drepte şi băţoase. Mustăţile abia începeau să i se schimbe în adevărate mustăţi de bărbat, iar bărbuţa era dintre acele bărbi prizărite cărora seminariştii le zic, într-o doară, „gâdilici”: rară de se vedea pielea prin ea, pe care n-ai putea-o nici pieptăna, nici peria, ci doar ciupi… Şi toată această vegetaţie sărăcăcioasă creştea la voia întâmplării, în smocuri împrăştiate, de parcă părintele Iakov se apucase să se grimeze în chip de popă şi fusese întrerupt tocmai când îşi lipea barba. Purta un anteriu în culoarea cafelei de cicoare, cu petice mari la amândouă coatele.

„Ciudat individ… îşi zise Kunin uitându-se la poalele anteriului stropite cu noroi. Vine pentru întâia oară în casă la mine şi n-are grijă să se îmbrace mai curăţel…”

— Stai te rog, părinte, începu el, mai mult fără fasoane decât prietenos, împingând un fotoliu spre masă. Haide, stai te rog!

Părintele Iakov îşi tuşi în pumn, se aşeză cu stângăcie pe marginea fotoliului, apoi îşi lăsă palmele pe genunchi. Mărunţel, cu pieptul îngust, asudat şi roşu la obraz, făcu chiar de la început o impresie neplăcută asupra lui Kunin: nici nu i-ar fi trecut prin minte că se mai găsesc în Rusia preoţi atât de puţin arătoşi, atât de prizăriţi. Iar în ţinuta părintelui Iakov, în felul lui de a-şi ţine palmele pe genunchi şi de a se aşeza pe marginea fotoliului, Kunin nu vedea numai lipsă de demnitate, ci de-a dreptul slugărnicie.

— Te-am poftit la mine, părinte, ca să discutăm… începu Kunin, lăsându-se pe speteaza fotoliului. Întâmplarea face să-mi revină plăcuta sarcină de a te ajuta în acţiunea pe care ai întreprins-o… Când m-am întors de la Petersburg, am găsit pe biroul meu o scrisoare din partea mareşalului nobilimii. Egor Dmitrievici îmi propune să iau sub patronajul meu şcoala primară parohială care urmează să se deschidă la dumneavoastră, la Sinkovo. Sunt foarte fericit, părinte, şi primesc cu dragă inimă… mai mult: cu entuziasm!

Kunin se ridică şi începu să se plimbe prin birou.

— Bineînţeles că Egor Dmitrievici ştie, şi fără îndoială că ştii şi dumneata, că nu dispun de cine ştie ce mijloace. Moşia mi-e ipotecată, aşa că trăiesc numai din salariul meu de membru permanent. Prin urmare, nu trebuie să vă aşteptaţi la un ajutor prea substanţial din partea mea, dar o să fac tot ce-mi stă în putinţă… Şi când crezi că o să puteţi deschide şcoala, părinte?

— Când vom avea bani… răspunse părintele Iakov.

— Dar în momentul de faţă aveţi ceva fonduri?

— Aproape nimic… E drept că s-a hotărât, la adunarea obştească, ca fiecare cap de familie să dea câte treizeci de copeici pe an. Dar astea-s numai făgăduieli. Deocamdată ne-ar trebui, pentru început, măcar două sute de ruble…

— Mda… îmi pare rău, dar vezi, acum nu dispun de suma aceasta… şi Kunin oftă. În călătoria mea am cheltuit tot ce-am avut, ba m-am mai şi împrumutat pe deasupra… Ia să ne mai gândim, poate găsim amândoi vreo soluţie…

Şi Kunin începu să socotească. Gândea cu glas, urmărind în acelaşi timp expresia feţei părintelui Iakov şi căutând să găsească vreun semn de înţelegere sau de încuviinţare. Dar faţa preotului era ca încremenită şi nu arăta decât sfială şi nelinişte. Uitându-te la el, ai fi putut să crezi că Kunin vorbea despre lucruri grozav de complicate, pe care părintele Iakov nu

le înţelegea şi le asculta doar aşa, din bunăcuviinţă, temându-se în acelaşi timp să nu se dea de gol că nu le înţelege.

„După cât se vede, tânărul nu-i tocmai inteligent… îşi zicea Kunin. După ce că-i din cale-afară de timid, mai e şi prostuţ pe deasupra…”

Părintele Iakov se învioră puţin, ba chiar zâmbi, doar atunci când intră în birou un lacheu aducând o tavă cu două pahare de ceai şi un coşuleţ cu pesmeciori. Preotul se grăbi să ia un pahar şi începu să bea.

— Ce-ar fi să-i scriem preasfinţitului? se socotea Kunin. Pentru că, la drept vorbind, doar nu noi, zemstva, ci autorităţile ecleziastice au ridicat problema şcolilor primare parohiale. Prin urmare ele sunt datoare, de fapt, să ne indice de unde să luăm fondurile. După cât îmi aduc aminte, am citit undeva că s-ar fi şi alocat o sumă în acest scop. Dumneata nu ştii nimic, părinte?

Dar părintele Iakov era atât de cufundat în ceaiul lui încât nu răspunse îndată la întrebare. Îşi ridică spre Kunin ochii albaştri-cenuşii, se gândi puţin şi, ca şi cum în clipa aceea şi-ar fi adus aminte de întrebare, clătină din cap, în semn că nu ştie nimic. Pe toată faţa lui lipsită de frumuseţe i se revărsase, de la o ureche până la cealaltă, o expresie de fericire şi nu i se putea citi decât cea mai banală şi mai prozaică poftă de mâncare. Sorbea fiecare picătură de ceai cu o plăcere lacomă. După ce bău paharul până la fund, îl puse pe masă, apoi îl ridică iar, îl cercetă, şi-l lăsă la loc. Expresia de fericire îi dispăru de pe faţă… Kunin îl surprinse luând din coşuleţ un pesmecior, muşcând din el o bucăţică, învârtindu-l în mână şi băgându-l apoi, repede, în buzunar.

„Ei, dar astea nu mai sunt apucături de preot! îşi zise Kunin, ridicând din umeri cu dispreţ. Să fie lăcomie popească, ori simplă neştiinţă?…”

După ce îi mai oferi încă un pahar de ceai şi după ce-l petrecu până la ieşire, Kunin se întoarse şi se întinse pe divan, lăsându-se în voia impresiei neplăcute pe care i-o lăsase vizita părintelui Iakov.

«Ce om ciudat şi ursuz! se gândi el. Murdar, neîngrijit, grosolan, prost – fără îndoială că şi beţiv… Doamne Dumnezeule şi ăsta-i preot, tată duhovnicesc! Ăsta-i învăţătorul poporului! Numai îmi închipui cu ce ironie o fi spunând diaconul, la începutul fiecărei liturghii: „Binecuvântează stăpâne!” Halal stăpân! Un stăpân fără urmă de demnitate, prost crescut, care ascunde pesmeţii în buzunar ca un şcolar… Ptiu! Doamne, unde i-au fost ochii episcopului când a hirotonisit un preot ca ăsta? Drept ce iau ei poporul, de-

i trimit asemenea învăţători? Aici avem nevoie de oameni care…»

Şi Kunin se adânci în gânduri: cum ar trebui să fie adevăratul preot rus…

„De pildă, dacă aş fi eu preot… Un preot cult şi care-şi iubeşte chemarea poate să facă multe… Ei, să fi fost eu în locul lui, de când s-ar fi deschis şcoala! D-apoi predicile! Când preotul e sincer şi plin de dragoste pentru chemarea lui, ce predici frumoase şi înflăcărate poate să ţină!”

Kunin închise ochii şi începu să ticluiască în minte o predică. Ceva mai târziu, stătea la masă şi scria grăbit.

„O s-o dau roşcovanului s-o citească în biserică.. “ îşi zicea.

Duminica următoare, Kunin plecă de dimineaţă la Sinkovo, să termine odată cu chestia şcolii şi în acelaşi timp să cunoască şi biserica, printre ai cărei enoriaşi se număra şi el. Drumul era rău, în schimb dimineaţa era frumoasă. Soarele lumina puternic şi razele lui topeau insuliţele albe de zăpadă care mai rămăseseră pe ici, pe colo. Ca şi cum îşi lua rămas-bun de la pământ, zăpada risipea scântei de diamante atât de sclipitoare, încât te dureau ochii când te uitai la ea. Iar alături, grâul de toamnă dădea zor să înverzească. Stoluri de stăncuţe zburau pe deasupra câmpiei, iar când se lăsau pe pământ, mai săreau de câteva ori înainte de a se opri locului.

Biserica de lemn, în faţa căreia se pomeni Kunin, era veche şi sură. Stâlpii pridvorului, vopsiţi cândva în alb, se scorojiseră cu totul şi păreau acum două hulube pocite. Icoana de deasupra uşii nu mai era decât o pată neagră. Această sărăcie îl mişcă pe Kunin şi-l înduioşă. Lăsându-şi ochii în jos cu smerenie, intră în biserică şi se opri lângă uşă. Slujba abia începuse. Dascălul, un bătrân cu spinarea încovoiată, citea din ceaslov cu glas subţire şi nesigur. Părintele Iakov, care slujea fără diacon, umbla prin biserică şi cădelniţa. Dacă n-ar fi fost smerenia de care se pătrunsese Kunin când intrase în bisericuţa săracă, fără îndoială că ar fi zâmbit văzându-l: odăjdiile de un galben şters, roase şi mototolite, nu erau pe măsura unui preot mărunt ca el şi se târau pe podele.

Biserica era aproape goală. Aruncând o privire asupra enoriaşilor, pe Kunin îl surprinse de la început un lucru ciudat: nu văzu decât bătrâni şi copii… Unde era generaţia muncitoare? Unde erau tinerii, unde erau bărbaţii? Dar după ce stătu puţin şi se uită mai bine la feţele îmbătrânite ale celor din jurul lui, înţelese că-i luase pe oamenii tineri drept bătrâni, însă nu dădu nicio importanţă acestei amăgiri.

Pe dinăuntru, biserica era tot atât de veche şi de sură ca şi pe dinafară. Pe catapeteasmă şi pe pereţii negri nu găseai un locuşor care să nu fie afumat şi scorojit de vreme. Cu toate că

erau destule ferestre, totul părea cenuşiu, şi în biserică stăruia o umbră de amurg.

„Ce minunat lăcaş de închinăciune pentru cei cu sufletul neprihănit… se gândea Kunin. După cum bazilica sfântului Petru de la Roma te impresionează prin măreţia ei, aşa te impresionează aici smerenia şi modestia."

Dar cucernicia i se risipi ca fumul atunci când părintele Iakov intră în altar şi începu să slujească liturghia. Hirotonisit preot de-a dreptul de pe băncile seminarului şi încă tânăr fiind, părintele Iakov nu avusese când să-şi însuşească un anumit fel de a sluji. Când citea, aveai impresia că dibuieşte, că nu ştie la care ton să se oprească: la cel înalt, de tenor, sau la cel adânc, de bas. Se ploconea cu stângăcie şi umbla grăbit, deschizând şi închizând la repezeală porţile împărăteşti… Dascălul cel bătrân, surd pesemne şi prăpădit, nu-l auzea bine când citea ecteniile, din care pricină se iscau unele încurcături: ori nu apuca părintele Iakov să-şi termine cetania şi dascălul se şi grăbea să-şi înceapă partea lui, ori părintele sfârşise de cine ştie când şi dascălul tot mai stătea cu urechea întinsă spre altar, ascultând în tăcere, până îl trăgea careva de poala surtucului. Era peltic şi avea un glas înăbuşit şi tremurător, de om bolnav… Şi, pentru a desăvârşi dezarmonia, isonul îl ţinea un băieţel care nu trecea cu capul de marginea stranei. Băieţelul cânta cu glas subţire şi piţigăiat şi părea că-şi dă toată osteneala să nu nimerească tonul. Kunin mai rămase puţin ascultând, apoi ieşi afară să fumeze. Era dezamăgit şi se uita acum aproape cu duşmănie la biserica cea mohorâtă.

— Şi se mai plâng că piere sentimentul religios în popor!… oftă el. Nici nu e de mirare, când se trimit la ţară preoţi ca ăsta!

Kunin mai intră de câteva ori în biserică, dar cum intra, cum simţea nevoia să iasă afară, la aer curat. După ce se sfârşi liturghia, se îndreptă spre casa părintelui Iakov. Pe din afară, casa nu se deosebea cu nimic de izbele ţărăneşti. Doar paiele de pe acoperiş erau aşezate mai regulat, iar la ferestre avea perdeluţe albe. Părintele Iakov îl primi într-o odăiţă luminoasă, cu lut pe jos şi cu pereţii îmbrăcaţi în tapete ieftine. Afară de unele uşoare înclinări spre lux, ca de pildă fotografiile înrămate şi pendula de greutatea căreia atârna o pereche de foarfeci – ceea ce te izbea era sărăcia mobilierului. Cercetându-l, ai fi zis că părintele Iakov îl adunase bucată cu bucată, colindând din casă în casă: de ici căpătase o masă rotundă cu trei picioare, de dincolo taburetul, din altă parte scaunul cu speteaza prea îndoită şi lăsată pe spate, apoi alt scaun, cu speteaza înaltă dar cu fundul scofâlcit, iar la altă casă oamenii fuseseră mai darnici şi-i dăduseră un fel de canapea de

scânduri, cu rezemătoare dreaptă. Această aşa-zisă canapea era vopsită în roşu închis şi mirosea cumplit a ulei. La început, Kunin voi să se aşeze pe unul dintre scaune dar, după ce se gândi puţin, se aşeză pe taburet.

— Veniţi pentru întâia oară în biserica noastră? îl întrebă părintele Iakov, agăţându-şi pălăria într-un cui mare şi strâmb.

— Da, pentru întâia oară… Uite ce e, părinte… înainte de a ne apuca de lucru, dă-mi un ceai, te rog. Îţi spun drept că mi s-a uscat sufletul!

Părintele Iakov clipi din ochi, îşi drese glasul, apoi trecu după paravan. Se auziră şoapte…

„Se vede că se sfătuieşte cu preoteasa… îşi zise Kunin. Aş fi curios să văd ce fel de preoteasă are roşcovanul."

Peste puţin părintele Iakov ieşi de după paravan roşu şi asudat şi, încercând să zâmbească, se aşeză pe marginea divanului, în faţa lui Kunin.

— Îndată punem samovarul, zise el, fără să se uite la oaspete.

„Doamne Dumnezeule, încă n-au pus samovarul! se înspăimântă Kunin în gând. De-acum stai şi aşteaptă!…"

— Ţi-am adus copia scrisorii pe care vreau să i-o trimit episcopului, începu Kunin. O să ţi-o citesc după ceai… Poate că vrei să mai adaugi ceva…

— Bine…

Tăcură. Părintele Iakov se uită cu coada ochiului, înfricoşat, la paravan, îşi netezi părul şi-şi suflă nasul.

— Straşnică vreme… zise el.

— Da… Dar bine că mi-am adus aminte. Am citit ieri un lucru foarte interesant… Zemstva din Volsk a hotărât să treacă toate şcolile ei pe seama clerului. Găsesc că faptul e caracteristic.

Kunin se ridică şi începu să se plimbe pe podeaua de lut, depănându-şi gândurile:

— Asta n-ar fi nimic, zicea el, numai clerul să fie la înălţimea chemării şi să-şi înţeleagă bine misiunea. Din păcate însă, cunosc preoţi care, în ce priveşte pregătirea şi calităţile lor morale, nu sunt buni nici măcar de furieri, dar încă de preoţi! Şi cred că eşti de aceeaşi părere cu mine, că un învăţător nepregătit nu poate să facă şcolii atâta rău, cât un preot nepregătit.

Kunin aruncă o privire spre părintele Iakov. Preotul stătea încovoiat, adâncit în gânduri şi, pe cât i se păru, nici măcar nu-l asculta.

— Laşa, vino puţin încoace! se auzi un glas de femeie după paravan.

Părintele Iakov tresări şi trecu dincolo. Se auziră din nou şoapte.

Pe Kunin începu să-l chinuiască nevoia de a bea un pahar cu ceai.

„Cine ştie când or să-mi dea ăştia ceaiul! îşi zise el uitându-se pe furiş la ceas. De altfel, mi se pare că nu sunt un oaspete tocmai dorit. Stăpânul casei nu binevoieşte să schimbe măcar o vorbă cu mine! Stă, cască ochii, şi atât!”

Kunin puse mâna pe pălărie, aşteptă până se întoarse părintele Iakov şi-şi luă rămas-bun.

— Mi-am pierdut dimineaţa de pomană! îşi zicea el furios, mergând pe drum. Parcă-i de lemn! Parcă-i butuc! Îl interesează şcoala, cum mă interesează pe mine zăpada de anul trecut! Nu, n-o să putem duce casă bună amândoi! N-o scot eu la capăt cu el!… Dacă mareşalul nobilimii ar fi ştiut ce fel de popă avem aici, nu s-ar fi grăbit să facă atâtea intervenţii pentru şcoală. Mai întâi să ne căutăm un popă ca lumea, şi numai după aceea să ne gândim la şcoală!

Acum, Kunin aproape că nu-l putea suferi pe părintele Iakov. Preotul acela cu înfăţişare jalnică, de caricatură, înfofolit în anteriul lung şi mototolit, faţa lui ca de muiere, felul cum slujea, felul cum trăia, ca şi ţinuta lui sfioasă şi slugarnică – toate îi jigneau acea fărâmă de sentiment religios pe care o mai păstra în suflet şi care pâlpâia încă undeva, într-un colţişor, alături de poveştile pe care i le spunea, cândva, dădaca. Iar amorul său propriu nu mai putea îndura nepăsarea şi lipsa de stăruinţă cu care preotul întâmpina avântul lui sincer şi fierbinte într-o chestiune care-l interesa îndeaproape…

În aceeaşi seară, Kunin se plimbă mult timp prin birou, chibzuind. Apoi se aşeză hotărât la masă şi scrise o scrisoare episcopului. După ce-i ceru binecuvântarea şi bani pentru şcoală, îi spuse, între altele, părerea lui cinstită asupra preotului din Sinkovo. „E tânăr – scria el – nu e destul de cult şi mai şi bea, pe cât se pare. Şi în general, nu corespunde ideii pe care şi-a făcut-o poporul rus, de-a lungul veacurilor, despre păstorii lui.” După ce termină scrisoarea, Kunin oftă uşurat şi se culcă, având conştiinţa împăcată că făcuse o faptă bună.

Luni dimineaţa era încă în pat când i se aduse la cunoştinţă că a venit părintele Iakov. Cum n-avea niciun chef să se scoale, porunci să i se spună că nu era acasă. Marţi, Kunin plecă la o adunare, iar sâmbătă, când se întoarse, află de la servitori că în lipsa lui părintele Iakov îl căutase în fiecare zi.

„Dar straşnic i-au mai plăcut pesmeciorii mei!” îşi zise Kunin.

Duminică pe înserat, părintele Iakov veni din nou. De data aceasta, nu numai poalele anteriului, dar până şi pălăria îi era

plină de noroi. Ca şi la prima lui vizită, preotul era roşu şi asudat şi, ca şi atunci, se aşeză numai pe marginea fotoliului. Kunin se hotărâse nici să nu mai aducă vorba despre şcoală, ca să nu-şi mai bată gura degeaba.

— Pavel Mihailovici, v-am pregătit lista cărţilor de şcoală… începu părintele Iakov.

— Mulţumesc.

Se vedea cât de colo însă că părintele Iakov nu venise pentru lista cărţilor de şcoală. Toată înfăţişarea lui arăta o adâncă tulburare. În acelaşi timp, pe faţa luminată parcă de un gând neaşteptat, se citea şi o mare hotărâre. Voia să spună un lucru important, un lucru care trebuia spus neapărat, şi se silea să-şi biruie sfiala.

„De ce tace? se înfurie Kunin. Ia te uită la el cum s-a lăţit pe scaun! Parcă eu am când să-mi pierd vremea cu el!”

Ca să înlăture cât de cât stinghereala acelei tăceri şi să ascundă lupta care se dădea în sufletul lui, preotul începu să zâmbească forţat. Şi zâmbetul acela nesfârşit şi dureros, care răzbătea prin sudoarea şi roşeaţa obrazului şi nu se potrivea deloc cu privirea încremenită a ochilor albaştri-cenuşii, îl făcu pe Kunin să-şi întoarcă privirea de la el. Îi era silă.

— Iartă-mă, părinte, dar trebuie să plec… zise el.

Părintele Iakov tresări ca un om somnoros lovit pe neaşteptate şi, zâmbind mereu, începu să-şi petreacă cu stângăcie, una peste alta, poalele anteriului. Cu toată sila pe care o simţea pentru omul acela, lui Kunin i se făcu milă de el şi căută să îndulcească oarecum izbucnirea lui prea aspră.

— Te rog să vii altă dată, părinte… zise el. Dar înainte de a pleca, am o rugăminte… Am avut şi eu câteva momente de inspiraţie şi am scris două predici… Ţi le dau să le vezi, iar dacă le găseşti bune, să le citeşti în biserică.

— Bine… îi răspunse părintele Iakov, acoperind cu palma predicile care erau pe masă. Bine, o să le iau…

După ce mai stătu câtva timp frământându-se şi petrecându-şi mereu, una peste alta, poalele anteriului, părintele Iakov încetă deodată să mai zâmbească în silă şi ridică, hotărât, capul.

— Pavel Mihailovici, zise el, făcând tot chipul să vorbească tare şi răspicat.

— Ce doreşti?

— Am auzit că aţi… cum să spun?… că aţi concediat copistul dumneavoastră şi că… acum căutaţi altul…

— Da… Vrei poate să-mi recomanzi pe cineva?

— Eu, să vedeţi… eu… N-aţi putea să-mi încredinţaţi mie această sarcină?

— Cum, vrei să te laşi de preoţie? se miră Kunin.

— Nu, asta nu, îi răspunse repede părintele Iakov, îngălbenindu-se şi tremurând din tot trupul fără niciun rost. Să mă ferească Dumnezeu! Dacă n-aveţi încredere în mine, atunci nu trebuie, nu… Mă gândeam, aşa… când n-am ce face… ca să-mi sporesc câştigul… Nu trebuie, lăsaţi!

— Hm… câştigul… Dar vezi că eu nu-i plătesc copistului decât douăzeci de ruble pe lună!

— Doamne, eu m-aş mulţumi şi cu zece! şopti părintele Iakov uitându-se în jurul lui. M-aş mulţumi şi cu zece! Vă miraţi… toată lumea se miră: „Lacom popă, nu se mai satură… Ce-o fi făcând cu banii?" Recunosc că-s lacom… şi nu-mi iert păcatul ăsta… mă osândesc… mi-e ruşine să mă uit în ochii oamenilor… Vă spun cinstit, Pavel Mihailovici… martor mi-e Dumnezeu…

Părintele Iakov îşi trase cu greu răsuflarea şi urmă:

— Pregătisem o întreagă spovedanie… dar am uitat tot şi acum nu-mi mai găsesc cuvintele. De la parohie primesc o sută cincizeci de ruble pe an şi toată lumea se miră ce fac cu banii… Dar dumneavoastră o să vă spun tot, cinstit… Patruzeci de ruble pe an plătesc la şcoala teologică pentru fratele meu, Piotr… Asta-i asigură internatul şi toate celelalte, numai hârtia şi peniţele i le cumpăr eu…

— Te cred, te cred! Dar de ce mi le spui toate astea? se apără Kunin, simţind că sinceritatea preotului îi cade ca o piatră pe suflet şi neştiind unde să se ascundă de strălucirea ochilor lui înlăcrămaţi.

— Pe urmă, mai am încă de plătit la consistoriu pentru locul meu. Mi s-a hotărât să dau două sute de ruble, câte zece pe lună… Judecaţi şi dumneavoastră: ce-mi rămâne? Afară de asta, mă simt dator să-l ajut şi pe părintele Avraam măcar cu câte trei ruble pe lună!

— Care părinte Avraam?

— Părintele Avraam, cel care-a fost preot la Sinkovo înaintea mea. L-au scos din pricina… bătrâneţii, dar a rămas tot în Sinkovo. Unde să se ducă? Cine să-l hrănească? Cu toate că-i bătrân, are şi el nevoie de un colţişor în care să trăiască, de o bucată de pâine, de o haină… Nu m-ar răbda inima să ştiu că părintele Avraam, faţă bisericească, iese la cerşit! Dacă s-ar întâmplă una ca asta, păcatul ar cădea pe capul meu! Da, pe capul meu! S-a îndatorat pe la toţi… şi tot păcatul meu e că nu i-am plătit datoriile!

Părintele Iakov sări din fotoliu şi, uitându-se ţintă în podea, ca ieşit din minţi, începu să se plimbe dintr-un colţ în celălalt al odăii.

— Doamne, Dumnezeule! se mustra, când ridicându-şi braţele, când lăsându-le în jos. Auzi-ne, Doamne, şi ne

miluieşte pre noi! De ce am mai îmbrăcat haina preoţească dacă n-am destulă credinţă şi n-am destulă putere? Deznădejdea mea e fără margini! Mântuieşte-mă, Maică Precistă!

— Linişteşte-te, părinte! îi zise Kunin.

— Foamea m-a dat gata, Pavel Mihailovici! urmă părintele Iakov. Iertaţi-mă, vă rog din suflet, dar nu mai am putere… Ştiu că dacă aş cere, dacă m-aş ploconi, fiecare m-ar ajuta… însă nu pot! Mi-e ruşine! Cum să cer la mujici? Doar serviciul dumneavoastră e aici şi vedeţi singur… Ce mână s-ar întinde să ceară de la un cerşetor? Iar ca să cer de la cei cu stare, de la moşieri, asta nu pot s-o fac. Nu mă lasă mândria! Mi-e ruşine!

Părintele Iakov dădu din mână agitat, apoi îşi trecu degetele prin păr.

— Da, mi-e ruşine! Doamne, cât mi-e de ruşine! Mândria nu-mi îngăduie să las oamenii să-mi vadă sărăcia! Când aţi fost la mine, Pavel Mihailovici, n-aveam niciun fir de ceai. Niciun firişor! Dar n-am putut să vă mărturisesc, că nu m-a lăsat mândria. Mi-e ruşine de îmbrăcămintea mea, de coatele mele peticite… Mi-e ruşine de odăjdiile mele, mi-e ruşine de foamea mea… Dar i-e îngăduit oare unui preot să fie mândru?

Părintele Iakov se opri în mijlocul biroului şi începu să vorbească singur, uitând parcă de Kunin.

— Să zicem că eu aş îndura şi foamea, şi ruşinea… Însă, Dumnezeule, mai este şi preoteasa! Doar am luat-o dintr-o casă de oameni cuprinşi. Nu-i obişnuită să muncească din greu, e delicată… A fost crescută cu ceai, cu franzelă, albă, cu cearşafuri… Când era la părinţi, cânta la pian… Şi-i tânără, n-are nici douăzeci de ani… Nu mai încape vorbă că ar vrea şi ea să se gătească, să se distreze, să facă vizite… Dar de când e la mine, a ajuns… mai rău ca o bucătăreasă, de mi-e şi ruşine s-o scot în uliţă… Doamne, Dumnezeule! Doamne, Dumnezeule! Singura bucurie care i-a mai rămas e să-i aduc, de pe unde pot, câte-un merişor, câte-un pesmecior…

Şi părintele Iakov îşi trecu din nou degetele prin păr.

— Aşa că nici vorbă nu poate fi ca în casa noastră să sălăşluiască dragostea. La noi nu e decât amărăciune… Şi, vă rog să mă credeţi, nu mă pot uita la ea fără să mi se strângă inima de jale! Doamne, ce se mai petrece pe lumea asta! Dacă s-ar scrie la gazetă tot ce se petrece, n-ar crede nimeni… Oare când o să vină sfârşitul amărurilor noastre?

— Sfârşeşte odată, părinte! aproape că strigă Kunin, speriat de tonul cu care vorbea preotul. De ce să vezi viaţa în culori aşa de mohorâte?

— Vă rog mult să mă iertaţi, Pavel Mihailovici… îngăimă, ca beat, părintele Iakov. Să mă iertaţi… Toate acestea nu sunt

decât… fleacuri. Nu trebuie să le luaţi în seamă… Singurul vinovat sunt eu şi cât oi trăi numai pe mine am să mă învinuiesc… Numai pe mine!

Părintele Iakov se uită în jurul lui şi urmă, în şoaptă:

— Odată, mă duceam în zori de zi de la Sinkovo la Lucikovo. Când am ajuns lângă malul râului, am văzut acolo o femeie care trebăluia nu ştiu ce… M-am apropiat – şi ce să vezi?… Nu puteam să-mi cred ochilor… Înspăimântător! Nevasta doctorului, a lui Ivan Sergheici, spăla rufe… O nevastă de doctor, care a învăţat la pension! Prin urmare, se sculase cu noaptea în cap, să n-o vadă oamenii, şi se dusese la o verstă departe de sat… Mândria nebiruită! Când a băgat de seamă că m-am apropiat şi i-am descoperit sărăcia, s-a făcut ca para focului… Am încremenit, m-am speriat şi m-am repezit să-i ajut. Ea însă a ascuns rufele, de frică să nu-i văd cămăşile rupte…

— Dar toate astea sunt de necrezut!… se miră Kunin, aşezându-se şi uitându-se aproape cu spaimă la faţa palidă a părintelui Iakov.

— Aşa-i, de necrezut! Niciodată nu s-a mai văzut, Pavel Mihailovici, o nevastă de doctor care să-şi spele rufele la râu! În nicio ţară din lume nu se întâmplă una ca asta. Eu, ca păstor şi ca părinte duhovnicesc, ar fi trebuit să n-o las. Dar ce puteam să fac? Ce? Că doar şi eu umblu să mă doftoricească bărbatu-său pe gratis! Aţi avut dreptate când aţi spus că toate acestea sunt de necrezut! Să vezi şi să nu crezi! Şi aşa se face că în timpul liturghiei, când mă uit din altar şi-mi văd credincioşii – pe preotul Avraam cel veşnic flămând şi pe preoteasă şi-mi mai aduc aminte şi de doctoriţă, cum i se învineţiseră mâinile în apa rece – îmi pierd capul şi rămân aşa, ca un butuc, ca un prost, până mă strigă paracliserul… E înspăimântător!

Părintele Iakov începu din nou să se plimbe.

— Doamne Isuse! strigă el, ridicându-şi braţele spre cer. Sfinţi părinţi! Nu mai pot nici sluji… Vedeţi, dumneavoastră îmi vorbiţi de şcoală, iar eu stau ca o stană de piatră, nu înţeleg nimic şi nu mă gândesc decât la mâncare… Da, chiar şi în faţa altarului!… Adică… Dar ce-i cu mine? îşi veni deodată în fire. Dumneavoastră trebuia să plecaţi. Vă rog să mă iertaţi… Eu, doar aşa… vă rog să mă iertaţi…

Kunin strânse în tăcere mâna părintelui Iakov şi îl petrecu până la uşă. Întorcându-se în birou, se opri în faţa ferestrei. De acolo îl văzu pe preot cum iese din casă, cum îşi trage peste frunte pălăria ponosită, cu boruri largi, şi cum, plecându-şi capul în pământ, de parcă-i era ruşine de spovedania lui, o ia la drum.

„Dar nu-i văd calul nicăieri!” se miră Kunin.

Şi se îngrozi la gândul că preotul făcuse în fiecare zi, pe jos, drumul până la el. Şi doar până la Sinkovo erau şapte sau opt verste şi un noroi de nu-ţi puteai scoate picioarele din el! Îi văzu apoi pe vizitiul Andrei şi pe băiatul Paramon. Săreau peste bălţoace, împroşcându-l pe părintele Iakov cu noroi, şi se apropiau de el în goană, să-i binecuvânteze. Preotul îşi scoase pălăria, îl binecuvântă întâi pe Andrei, apoi mângâie băiatul pe creştet, binecuvântându-l şi pe el.

Kunin îşi trecu mâna peste ochi şi i se păru că i se umezesc degetele. Se depărtă de fereastră şi-şi plimbă privirea înceţoşată prin odaia în care mai răsuna încă glasul acela sfios, înăbuşit parcă… Se uită pe masă… Spre norocul lui, părintele Iakov uitase, în grabă, să ia predicile… Kunin se repezi la ele, le rupse în bucăţi şi le azvârli, cu scârbă, sub masă.

— Şi eu, care habar n-aveam! gemu el, lăsându-se să cadă pe divan. Eu, care sunt de mai bine de un an pe locurile astea, membru permanent al zemstvei, judecător de pace onorific şi fac parte din comitetul şcolar! Nu, nu sunt decât o marionetă oarbă, un încrezut! Trebuie să fac ceva pentru el, şi cât mai repede! Cât mai repede!

Se zbătea chinuit, strângându-şi tâmplele între mâini şi frământându-şi mintea.

— La 20 ale lunii primesc salariul, două sute de ruble… Sub un pretext oarecare, o să dau câte ceva şi părintelui, şi doctoriţei… Pe preot o să-l chem să-mi facă o moliftă, iar cât priveşte doctorul, o să mă prefac bolnav… În felul acesta, nu-i lovesc în mândria lor… Şi pe Avraam o să-l ajut…

Îşi număra banii pe degete şi nu voia să recunoască adevărul: cele două sute de ruble abia dacă-i vor ajunge să-şi plătească administratorul, servitorii şi mujicul care-i aducea carne… Fără să vrea îşi aduse aminte de trecutul nu prea îndepărtat, când cheltuia fără nicio socoteală averea tatălui său şi, mucos de douăzeci de ani, dăruia femeilor uşoare evantaie scumpe, plătea câte zece ruble pe zi lui Kuzma birjarul şi făcea cadouri actriţelor. Şi toate acestea, numai din vanitate… Ce bine i-ar prinde acum hârtiile de o rublă, de trei ruble sau de zece ruble pe care le risipea pe vremuri!

„Părintele Avraam cheltuieşte numai trei ruble pe lună, se gândea Kunin. Cu o singură rublă, preoteasa ar putea să-şi facă o cămaşă nouă, iar doctoriţa să plătească o spălătoreasă… Şi totuşi o să-i ajut! O să-i ajut, neapărat!

Deodată Kunin îşi aduse aminte de reclamaţia pe care o înaintase episcopului şi se închirci, ca şi cum l-ar fi luat pe neaşteptate cu frig. Şi la gândul acesta o ruşine apăsătoare i se

revărsă în suflet: ruşine şi faţă de el însuşi, şi faţă de adevărul pe care nu se pricepuse să-l vadă…

Aşa a început şi s-a sfârşit încercarea sinceră de a desfăşura o activitate folositoare a unui om de bună credinţă, dar peste măsură de ghiftuit şi de fără socoteală.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3621, 29 martie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă". Semnată: An. Cehov. Cu mici abrevieri, povestirea a intrat în culegerea „În amurg", Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile ei ulterioare (de la a 2-a la a 13-a, Sankt-Petersburg, 1888-1899). A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Povestirea a făcut o puternică impresie asupra cititorilor şi a determinat pe un necunoscut să trimită redacţiei ziarului o scrisoare, semnată „Un medic", prin care recunoaşte „adevărul celor descrise" în povestire.

Cu privire la succesul „Coşmarului", iată ce scria Cehov fratelui său Alexandr (la 10 mai 1886): «…cele cinci povestiri publicate în „Novoe vremea" au stârnit la Piter atâta zarvă, că mi-e capul ameţit.»

Succesul acestor povestiri îl făcu pe N. Leikin să ceară includerea lor în culegerea de opere ale lui Cehov, în curs de apariţie, „Povestiri felurite", editată de „Oskolki". Cehov însă nu a primit: «Dintre povestirile publicate în „Novoe vremea", niciuna nu poate intra în volum» – scria el (la 6 aprilie 1886), arătând că aceste povestiri ar strica „ansamblul" culegerii umoristice.

K. D. Muratova

Grişa

Grişa, un băieţel mic şi dolofan care a venit pe lume acum doi ani şi opt luni, se plimbă cu dădaca lui pe bulevard. Poartă un burnuz lung şi vătuit, are fular, căciulă mare cu nasture în creştet şi şoşoni. Se înăbuşă de căldură şi, pe deasupra, soarele jucăuş de aprilie îi bate drept în faţă şi-i înţeapă ochii.

Păşeşte cu sfială şi neîncredere şi toată făptura lui arată o mare nedumerire.

Până acum, Grişa nu cunoştea decât lumea dintre cei patru pereţi ai odăii lui, unde într-un colţ e pătucul, în altul cufărul dădacei, în al treilea un scaun, iar în al patrulea o candelă aprinsă. Dacă te uiţi cumva sub pat, vezi o păpuşă cu mâna ruptă şi o tobă. Iar dacă te uiţi după cufărul dădacei, descoperi tot soiul de lucruri: mosoare goale, hârtiuţe, o cutie fără capac şi o paiaţă stricată. În lumea aceea, afară de dădacă şi de Grişa, mai intră adesea mama şi pisica. Mama seamănă cu o păpuşă, iar pisica seamănă cu şuba tatei, numai că şuba n-are nici ochi, nici coadă. Din lumea căreia i se zice „odaia copiilor”, uşa duce într-un loc unde toţi ai casei mănâncă şi beau ceai. Acolo se află un scaun cu picioare înalte, iar în perete atârnă o pendulă care n-are altă treabă decât să-şi legene limba şi să bată. Din odaia aceea se poate trece în alta, cu fotolii roşii. Acolo, pe covor, se vede o pată negricioasă, pentru care şi până astăzi Grişa e ameninţat cu degetul. După odaia asta mai este încă una, unde nu-i voie să intri şi de unde, de multe ori, iese tata – o persoană grozav de misterioasă! Dădaca şi mama, e lucru ştiut, au un rost pe lumea asta: îl îmbracă pe Grişa, îi dau de mâncare şi-l culcă. Dar ce rost o fi având tata – asta nu ştie nimeni. Mai este pe lume încă o fiinţă misterioasă: mătuşa care i-a dăruit toba. Mătuşa asta când vine, când pleacă. Unde-o fi plecând? De multe ori a căutat-o Grişa şi sub pat, şi după cufăr, şi sub divan, însă n-a găsit-o nicăieri…

Dar în lumea asta nouă, în care soarele îţi înţeapă ochii, sunt atâţia taţi, atâtea mame şi atâtea mătuşi, de nu mai ştii la care

să te uiţi! Mai ciudaţi însă şi mai misterioşi sunt caii. Grişa se uită la picioarele lor în mers şi nu înţelege nimic. Aruncă o privire spre dădacă, cerând lămuriri, dar dădaca tace.

Deodată, băiatul aude un tropot înspăimântător… Un grup de soldaţi, cu obrajii roşii şi cu măturiţe de baie subsuoară, vin pe bulevard în pas cadenţat, de-a dreptul spre el. Grişa îngheaţă de spaimă şi se uită întrebător la dădacă: oare n-o fi nicio primejdie? Dar dădaca nici n-o ia la fugă, nici nu plânge, ceea ce înseamnă că nu e primejdie. Grişa îi petrece cu ochii şi începe să meargă şi el în pas cu ei.

Două pisici mari, cu boturile lungi, cu limbile scoase şi cu cozile bârligate, traversează în goană bulevardul. Grişa îşi închipuie că trebuie să alerge şi el, şi se ia după pisici.

— Stai! îl strigă dădaca, apucându-l brutal de umeri. Încotro? Cine ţi-a dat voie să te zbenguieşti?

O dădacă necunoscută stă pe o bancă şi ţine pe genunchi o covăţică plină cu portocale. Trecând pe lângă ea, fără multă vorbă Grişa înhaţă o portocală.

— Ce faci? ţipă dădaca lui plesnindu-l peste mână şi smulgându-i portocala. Prostule!

Acum, lui Grişa i-ar face plăcere să poată ridica ciobul de sticlă de la picioarele lui. Ciobul licăreşte ca o candelă. Dar i-e frică să nu-l plesnească iarăşi dădaca peste mână.

— Respectele mele! aude Grişa deodată lângă urechea lui un glas gros şi sonor şi vede un bărbat înalt, cu nasturi poleiţi la haină.

Spre marea lui bucurie, omul dă mâna cu dădaca, se opreşte şi încep să vorbească amândoi. Strălucirea soarelui, uruitul trăsurilor, caii, nasturii poleiţi, – toate sunt atât de uimitor de noi pentru Grişa, şi în acelaşi timp nu-l sperie deloc, încât sufletul i se umple de încântare şi băiatul începe să râdă.

— Să mergem! Hai să mergem! strigă el către omul cu nasturii poleiţi, trăgându-l de poalele hainei.

— Unde să mergem? îl întreabă omul.

— Să mergem! stăruie Grişa.

Băieţelul ar vrea să-i explice că n-ar fi rău să-i ia cu dânşii şi pe tata, şi pe mama, şi pisica. Însă limba lui îngaimă cu totul altceva decât ceea ce doreşte el să spună.

Ceva mai târziu, dădaca o ia pe după colţul bulevardului şi intră cu Grişa într-o curte mare, în care mai este încă zăpadă. Omul cu nasturi poleiţi vine în urma lor. Ocolesc cu băgare de seamă troienele şi băltoacele, apoi urcă o scară murdară şi întunecoasă şi intră într-o odaie. În odaie e fum, miroase a untură încinsă şi o bucătăreasă străină stă lângă plită şi prăjeşte pârjoale. Bucătăreasa şi dădaca se sărută şi, împreună cu bărbatul, se aşază pe o bancă şi încep să vorbească încet.

Grişa, peste măsură de înfofolit, simte că se înăbuşă de căldură.

„De ce mi-o fi aşa de cald?” se gândeşte el uitându-se în jur.

Şi Grişa vede tavanul afumat, furca cea cu două coarne cu care se scot oalele din vatră şi cuptorul, care se uită la el cu gura lui neagră şi mare…

— Ma-a-ma! scânceşte Grişa.

— Ei, ei! strigă la el dădaca. Mai stai oleacă!

Bucătăreasa aduce pe masă o sticlă, două pahare şi o plăcintă. Cele două femei şi omul cu nasturii poleiţi ciocnesc şi beau câteva pahare. Apoi omul începe să le sărute, când pe dădacă şi când pe bucătăreasă. După aceea, toţi trei se pornesc să cânte încetişor.

Grişa întinde mâna spre plăcintă şi i se dă şi lui o bucăţică. Mănâncă şi se uită cum bea dădaca… Îi vine şi lui gust să bea.

— Dă-mi! Dă-mi dădacă! cere el.

Bucătăreasa îi dă o gură din paharul ei. Băiatul face ochii mari, se încrâncenă, tuşeşte şi multă vreme după aceea scutură din mâini, în timp ce femeia se uită la el şi râde.

Întors acasă, Grişa începe să le povestească mamei, pereţilor şi pătucului, unde a fost şi ce a văzut. Nu povesteşte atât cu limba, cât cu obrazul şi cu mâinile. Arată cum strălucea soarele, cum alergau caii, cum se uita la el cuptorul cel fioros şi cum bea bucătăreasa…

Seara, nu poate să doarmă cu niciun chip. Soldaţii cu măturiţe, pisicile cele mari, caii, ciobul de sticlă, covăţica plină cu portocale, nasturii poleiţi – toate i se învălmăşesc în minte şi-l tulbură. Se mai învârte de pe o parte pe cealaltă, mai mormăie nu ştiu ce şi în cele din urmă, nemaiputând să îndure neliniştea, începe să plângă.

— Ei, dar ştii că ai fierbinţeală! zice mama, punându-i palma pe frunte. Din ce ţi-o fi venit?

— Cuptorul! scânceşte Grişa. Fugi de-aici, cuptorule!

— Desigur că a mâncat mai mult decât trebuie… zice mama cu convingere.

Şi Grişa, cu mintea îmbâcsită de impresiile culese din viaţa cea nouă, pe care o cunoscuse cu puţin înainte, capătă de la mama o lingură cu unt de ricin.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1866, nr. 14, 5 aprilie. Semnată: A. Cehonte. Povestirea, mult schimbată, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Tema i-a fost propusă lui Cehov de către scriitorul V. Bilibin, secretarul de redacţie al revistei „Oskolki”, în scrisoarea din 4 martie 1886: „Psihologia copilului, a micului Fedea (2-3-4 ani).” După ce a scris schiţa, Cehov i-a comunicat lui Bilibin prin scrisoarea din 14 martie 1886: « „Grişa” e tema dumneavoastră. Vă mai aduceţi aminte? Mulţumesc…» V. Bilibin i-a răspuns (la 2 aprilie): « „Grişa” e foarte, foarte reuşit.»

În noaptea sfântă

Stăteam pe malul râului Goltva şi aşteptam să vină bacul de pe celălalt mal. De obicei, Goltva nu era decât un râu oarecare, liniştit şi îngândurat, care clipea sfios prin păpurişul des – pe când acum aveam în faţă un adevărat lac. Apele primăverii se revărsaseră, inundând până cine ştie unde amândouă malurile şi acoperind grădinile de zarzavat, fâneţele şi bălţile, aşa fel încât nu era de mirare să vezi ieşind la iveală, pe întinsul nesfârşit al apei, plopi şi tufe care păreau a fi, pe întuneric, stânci mohorâte.

Vremea mi se părea minunată. Era întuneric, însă eu desluşeam şi copacii, şi apa, şi oamenii… Pământul era luminat de stelele care acoperiseră tot cerul. Nu-mi amintesc să mai fi văzut vreodată atâta puzderie de stele. Într-adevăr n-aveai unde să pui degetul. Erau şi mari, cât oul de gâscă, şi mici cât sămânţa de cânepă… Pentru această petrecere sărbătorească ieşiseră toate pe cer, de la cea mai mică până la cea mai mare – spălate, cochete şi vesele. Şi toate, până la una, clipeau domol din raze. Cerul se răsfrângea în apă. Stelele se scăldau în adâncul negru, tremurând odată cu valurile mărunte ale râului. Văzduhul era cald şi liniştit… Departe, pe malul celălalt, în bezna nepătrunsă, ardeau câteva focuri răzleţe, de un roşu aprins…!

La doi paşi de mine, se vedea umbra întunecată a unui mujic purtând pălărie cu fundul înalt şi un ciomag gros şi noduros în mână.

— Mult mai întârzie bacul! am zis eu.

— Ar cam fi vremea să vină, îmi răspunse umbra.

— Şi tu aştepţi bacul?

— Nu, eu, numai aşa… căscă mujicul. Vreau să văd „luminăţia”. Aş trece eu şi dincolo, dar spun drept că n-am cinci copeici pentru bac.

— Îţi dau eu cinci copeici.

— Nu, mulţumesc… Mai bine, cu cele cinci copeici, aprind o lumânare la mănăstire, pentru mine… O să-mi fie mai de folos, că eu pot să stau şi aici. Ia te uită, că tot nu vine bacul! Parcă s-a dat la fund!

Mujicul se apropie de apă, apucă odgonul şi strigă:

— Ieronim! Ieroniiiim!…

Ca şi cum i-ar fi răspuns, de pe malul celălalt se auzi, prelung, clopotul cel mare. Glasul lui era plin şi adânc, ca struna cea groasă a contrabasului: ai fi zis că întunericul însuşi răguşise. Îndată după aceea răsună o bubuitură de tun. Bubuitura se rostogoli în bezna nopţii şi se pierdu undeva, departe, în spatele nostru. Mujicul îşi scoase pălăria şi-şi făcut cruce.

— Hristos a înviat! zise el.

Încă nu se potoliseră în văzduh valurile stârnite de cel dintâi dangăt de clopot, că răsună încă unul şi, îndată după el, al treilea. Întunericul se umplu de un zvon tremurat şi neîntrerupt. Lângă focurile cele roşii se mai aprinseră şi altele, şi toate începură să pâlpâie clipind cu nelinişte.

— Ieroni-im!… se auzi un strigăt prelung şi înăbuşit.

— Strigă cineva de pe malul celălalt, zise mujicul. Asta înseamnă că bacul nu-i nici acolo… Pesemne c-a adormit Ieronim al nostru!

Luminile de pe mal şi glasul catifelat al clopotului te chemau într-acolo… Începusem să-mi pierd răbdarea, îngrijorat – când în sfârşit, uitându-mă bine în depărtare, am văzut în beznă o umbră care aducea grozav cu o spânzurătoare. Era bacul mult aşteptat. Se apropia aşa de încet, încât, dacă nu s-ar fi văzut din ce în ce mai desluşit, ai fi zis că stătea pe loc sau că se îndrepta spre malul celălalt.

— Hai mai repede, Ieronim! strigă mujicul meu. Te aşteaptă boierul!

Bacul se apropie de mal, se clătină şi se opri scârţâind. Pe bac stătea, ţinându-se de odgon, un bărbat înalt, îmbrăcat în rasă de călugăr şi cu comănac pe cap.

— De ce ai întârziat atâta? l-am întrebat, sărind pe bac.

— Pentru numele lui Hristos, iertaţi-mă, răspunse Ieronim, încet. Mai este cineva?

— Nu mai este nimeni…

Ieronim se prinse cu amândouă mâinile de odgon, se încovoie ca un semn de întrebare şi icni. Bacul scârţâi şi se clătină. Umbra mujicului cu pălărie înaltă începu să se depărteze încetul cu încetul de mine, ceea ce însemna că bacul plecase. Curând, Ieronim se îndreptă din mijloc, împingând numai cu o singură mână. Tăceam amândoi şi ne uitam la malul către care ne îndreptam. Acolo şi începuse „luminaţia”

pe care o aştepta mujicul. Chiar lângă apă se vedeau focuri uriaşe: ardeau în vâlvătăi butoaie cu smoală. Răsfrângerile focurilor, purpurii ca Luna când răsare, se târau în fâşii lungi şi late întru întâmpinarea noastră. Flăcările luminau propriul lor fum şi umbrele omeneşti, lungite, care se mişcau în jurul focurilor. Dar mai încolo, îndărătul lor, de unde venea glasul catifelat al clopotelor, ca şi de o parte şi de alta, era aceeaşi beznă neagră şi nepătrunsă. Deodată, străpungând întunericul, o rachetă se înălţă spre cer ca o panglică de aur, descrise un arc şi, ca şi cum s-ar fi lovit de bolta cerului, pârâi şi se risipi în scântei. De pe mal se auzi un zvon prelung, ca un val de urale îndepărtate.

— Frumos! am zis.

— Nici că se poate mai frumos! suspină Ieronim.

— Aşa-i în noaptea asta, domnule! Altă dată nici nu te-ai uita la rachete, dar într-o asemenea zi te bucuri de toate deşertăciunile lumii… De unde veniţi?

I-am spus de unde veneam.

— Aşa… Apoi astăzi e zi de mare bucurie… urmă Ieronim vorbind cu glasul slab şi întretăiat de suspine, ca un om abia sculat după boală. Se bucură şi cerul, se bucură şi pământul, şi gheena… Ziua asta o sărbătoreşte toată suflarea omenească… Numai, vă rog să-mi spuneţi, domnule; oare de ce nu-şi uită omul necazurile nici când are o bucurie mare?

Am avut impresia că întrebarea lui neaşteptată voia să mă provoace la una din acele discuţii nesfârşite, întru mântuirea sufletului, care le plac atât de mult călugărilor trândavi şi plictisiţi. Cum n-aveam gust de vorbă lungă, l-am întrebat într-o doară:

— Şi ce necazuri ai dumneata, părinte?

— Apoi, necazuri ca toate necazurile, Înălţimea Voastră… Numai că astăzi, domnule, s-a întâmplat la mănăstire o nenorocire cum nu s-a mai pomenit: în mijlocul liturghiei, chiar în timpul paremiilor, a murit ierodiaconul Nikolai…

— Ce să faci, aşa a fost voia Celui de Sus! i-am răspuns împrumutând un ton călugăresc. Toţi suntem muritori. După mine, ar trebui să vă bucuraţi… Se zice că cel ce moare în ajunul Paştelui, sau de Paşte, se duce de-a dreptul în împărăţia cerurilor.

— Asta aşa-i…

Am tăcut amândoi. Umbra mujicului cu pălărie înaltă se făcuse una cu umbra malului. Butoaiele cu smoală ardeau din ce în ce mai viu.

— Chiar şi sfânta scriptură vorbeşte despre zădărnicia durerii şi dreapta judecată a minţii, rupse tăcerea Ieronim. Atunci de ce sufletul omului se zbuciumă şi nu vrea

să asculte de dreapta judecată? De ce îţi vine să plângi cu amar?

Ieronim ridică din umeri, se întoarse spre mine şi urmă, grăbit:

— Dacă aş fi murit eu, sau altul, poate că nici nu s-ar fi băgat de seamă. Dar a murit Nikolai! N-a murit altul, ci Nikolai! Nici nu-ţi vine a crede ca nu mai este pe lumea asta! Uite, stau colea, pe bac, şi mi se pare că acuşi o să-l aud strigându-mă de pe mal… Ca să nu-mi fie frică, totdeauna venea la mal şi mă striga. Se scula noaptea anume pentru asta. Bun suflet! Doamne, dacă aţi şti cât era de bun şi de milostiv! Puţine mame sunt pentru copiii lor ceea ce era Nikolai pentru mine! Mântuieşte, Doamne, sufletul lui!

Ieronim puse mâna pe odgon, dar se întoarse din nou spre mine.

— Şi ce minte luminată avea, Înălţimea Voastră! urmă, ca şi cum ar fi cântat. Şi ce glas frumos şi dulce! Întocmai aşa cum o să se spună acuşi, la liturghie: „O, iubitule! O, prea dulcele tău glas!” Şi pe lângă toate celelalte, mai avea şi un dar care nu se mai află!

— Ce fel de dar? l-am întrebat.

Călugărul mă cântări cu privirea şi, ca şi cum s-ar fi convins că eram vrednic să mi se încredinţeze o taină, zâmbi cu veselie.

— Darul de a scrie acatiste… răspunse el. O minunăţie domnule, nu altă! Aveţi să vă cruciţi când am să vă spun… Părintele arhimandrit al nostru e de prin părţile Moscovei, părintele vicar a făcut academia teologică la Kazan, avem şi ieromonahi pricepuţi, şi stareţi – dar niciunul nu se pricepe să scrie acatiste. Pe când Nikolai, un biet călugăr acolo, un ierodiacon, care nu învăţase nicăieri şi nici ca înfăţişare nu era cine ştie ce – scria! Şi cum le scria! O minunăţie!

Ieronim îşi împreună mâinile şi, uitând cu totul de odgon, urmă cu aprindere:

— Părintele vicar îşi face predicile cu multă trudă. Iar când a fost să scrie istoricul mănăstirii, i-a mâniat pe toţi fraţii care încotro, până i-a dat gata, ba s-a dus şi singur de vreo zece ori la oraş – pe când Nikolai îşi scria acatistele de parcă se juca! Şi doar a scrie un acatist nu-i aşa de uşor cum ar fi să scrii istoricul unei mănăstiri ori o predică!

— Cum, e aşa de greu să scrii un acatist? l-am întrebat.

— Grozav de greu… şi Ieronim clătină din cap. La treaba asta, dacă n-ai dar de la Dumnezeu nu-ţi ajută nici înţelepciunea, nici sfinţenia. Călugării care nu se pricep socot că e de ajuns să cunoşti viaţa sfântului căruia-i închini acatistul şi să te iei după celelalte. Dar socoteala asta, domnule, nu-i

dreaptă. Fără îndoială că cel ce scrie un acatist trebuie să cunoască cât se poate de bine viaţa sfântului, până la cel din urmă punctişor. Şi chiar dacă te iei după celelalte acatiste, trebuie să ştii cum şi ce fel să începi şi despre ce anume să scrii… De pildă, să vă spun: cel dintâi condac începe, la toate acatistele, cu „cel ales" sau „cel chemat"… Cel dintâi icos trebuie să înceapă totdeauna cu „îngerul". Acatistul către Prea Dulcele Isus, dacă vă interesează, începe aşa: „Al îngerilor făcător şi domn al puterilor"; acatistul către prea sfântă născătoare de Dumnezeu: „îngerul îngerilor trimis din ceruri", iar cel către Nicolae făcătorul de minuni: „înger după chip, pământean după fire", şi aşa mai departe. Toate încep cu „îngerul". Fără îndoială că nu se poate să nu ţii seama şi de celelalte acatiste, însă lucrul de căpetenie nu e nici viaţa sfântului şi nici legătura cu alte acatiste, ci frumuseţea şi dulceaţa cuvântului. Tot ce scrii în acatist va să fie la locul lui, scurt, dar şi amănunţit în acelaşi timp. În fiecare rând trebuie să se simtă bunătatea, blândeţea şi gingăşia: niciun cuvânt aspru, grosolan sau nepotrivit. Trebuie să scrii aşa fel, încât inima celui ce se roagă să se bucure şi să plângă, iar mintea să i se cutremure şi să i se înfricoşeze. În acatistul lui către născătoarea de Dumnezeu se află scris: „Bucură-te înălţime, la care anevoie urcă gândurile omeneşti; bucură-te adâncime, pe care nici ochii îngereşti nu te pot vedea!" În alt loc, tot în acatistul către născătoarea, spune aşa: „Bucură-te, pom luminos şi roditor, din care se hrănesc cei bine credincioşi; bucură-te, pom binecuvântat, înverzit şi înfrunzit, sub care se adăpostesc atâţia!"

Ieronim îşi acoperi faţa cu mâinile, ca şi cum s-ar fi înspăimântat de ceva ori s-ar fi ruşinat, apoi clătină din cap.

— „Pom luminos şi roditor… pom binecuvântat, înverzit şi înfrunzit…" şopti el. Ce vorbe găsea! Cu ce pricepere îl dăruise Dumnezeu! Ca să scurteze strângea mai multe vorbe şi înţelesuri laolaltă – şi ce dulce şi frumos ieşea! „Dătător de lumină celor vii…" zice el în acatistul către Prea Dulcele Isus. „Dătător de lumină"! Un cuvânt ca acesta nu-l găseşti nici în graiul de fiecare zi, nici în cărţi – dar el l-a născocit, l-a găsit în mintea lui! Pe lângă dulceaţă şi măreţie, domnule, fiecare rând cât de mic, trebuie să fie împodobit în fel şi chip, să cuprindă şi flori, şi fulgere, şi vânt, şi soare – toate minunăţiile lumii văzute! Şi fiecare strigare trebuie aşa fel alcătuită, încât să fie plăcută şi să nu supere urechea. „Bucură-te, crin înflorit în rai!" zice el în acatistul către sfântul Nikolai făcătorul de minuni. Nu zice numai aşa, „crin din rai", ci „crin înflorit în rai!" Că aşa e mai frumos şi mai dulce la auz… Da, aşa scria

Nikolai! Întocmai aşa cum vă spun. Şi nici nu pot să vă spun cât de frumos scria!

— Într-adevăr, atunci e păcat că a murit, am zis. Dar cată să-i dăm zor, părinte, că altfel întârziem…

Ieronim îşi veni în fire şi se repezi la odgon. Pe mal cântau acum toate clopotele. Se vede că se făcea înconjurul bisericii, deoarece toată partea întunecată de dincolo de butoaiele cu smoală era presărată cu luminiţe mişcătoare.

— Şi Nikolai nu-şi tipărea acatistele? l-am întrebat pe Ieronim.

— Unde era să le tipărească? oftă el. Şi pe urmă, ce rost ar fi avut? Pentru ce? La noi la mănăstire nimeni nu-şi bate capul cu aşa ceva. Nu le place… Toată lumea ştia că Nikolai scrie, dar nimeni nu-l lua în seamă. În ziua de azi, domnule, oamenii nu mai preţuiesc scrierile noi!

— N-au încredere în ele?

— Întocmai. Dacă Nikolai ar fi fost stareţ, atunci poate că fraţii s-ar fi ploconit înaintea lui. Dar el n-avea nici patruzeci de ani. Unii chiar râdeau şi-i socoteau meteahna scrisului drept păcat.

— Atunci, de ce scria?

— Aşa, mai mult pentru mângâierea sufletului său. Dintre toţi fraţii, numai eu îi citeam acatistele. Câteodată mă duceam la el într-ascuns, să nu mă vadă ceilalţi, şi tare se mai bucura că-l cercetez! Mă îmbrăţişa, mă netezea pe creştet şi mă mângâia cu vorbe blânde, ca pe un copil. Pe urmă închidea uşa chiliei se aşeza alături de mine şi începeam să citim…

Ieronim lăsă din nou odgonul şi se apropie de mine.

— Eram ca doi prieteni, îmi şopti, privindu-mă cu ochi strălucitori. Unde se ducea el, mă duceam şi eu. Când lipseam, îmi ducea dorul. Şi mă iubea mai mult decât pe toţi ceilalţi, pentru că plângeam când îi citeam acatistele. Îmi sângerează inima când îmi aduc aminte! Acum, mă simt aşa de parcă aş fi orfan sau văduvă… Ştiţi, oamenii de la noi din mănăstire îs buni, blajini, cucernici… însă niciunul nu-i mai cioplit, mai delicat… Ce vreţi, oameni simpli, oameni de jos. Toţi vorbesc tare, tropăie când merg, fac gălăgie, tuşesc… pe când Nikolai vorbea totdeauna domol şi blând, iar dacă ştia că cineva doarme sau se închină, trecea pe lângă el ca o musculiţă sau ca un ţânţăraş. Iar chipul lui era gingaş şi trist…

Ieronim oftă adânc şi puse iarăşi mâna pe odgon. Ne apropiam de mal. Din întunericul şi liniştea râului, intram cu încetul într-o împărăţie vrăjită, plină de fum înecăcios, de larmă şi de lumini pârâitoare. Acum puteam să văd desluşit cum umblau oamenii în jurul butoaielor cu smoală. Licăririle focului făceau să pară ciudate, aproape fantastice, trupurile şi

feţele lor roşii. Din când în când, printre capete şi feţe omeneşti se iveau boturi de cai, încremenite, parcă turnate în aramă roşie.

— Îndată or să înceapă a cânta canoanele de Înviere… zise Ieronim. Dar Nikolai nu mai este şi nu mai are cine să le pătrundă înţelesul… Pentru el, nu era cântare mai dulce decât asta. Fiecare cuvinţel îl pătrundea! Uite, dumneavoastră o să fiţi acolo: luaţi aminte la ce se cântă şi o să vedeţi dacă nu vi se opreşte răsuflarea!

— Dar dumneata nu vii la biserică?

— Mie nu mi-e îngăduit… Trebuie să mă duc cu bacul…

— Şi nu te poate înlocui nimeni?

— Nu ştiu… Trebuia să mă schimbe încă de la ceasurile nouă. Însă, după cum vedeţi, nu m-au schimbat… Şi drept să vă spun, tare aş fi vrut să merg şi eu la biserică…

— Eşti călugăr?

— Da… adică numai frate.

Bacul se înfipse în mal şi se opri. Am pus în palma lui Ieronim cinci copeici, preţul trecerii, şi am sărit pe uscat. Îndată se urcă pe bac, scârţâind, o căruţă mânată de un băiat. În căruţă dormea o babă. Uşor luminat de vâlvătaia focurilor, Ieronim se opinti în odgon, se încovoie şi urni bacul din loc…

Am făcut câţiva paşi prin noroi, pe urmă am dat de o cărare moale, proaspăt bătătorită. Cărarea ducea – trecând prin nori de fum, prin mijlocul gloatei învălmăşite, printre cai deshămaţi, printre căruţe şi brişti – spre poarta întunecată a mănăstirii, care părea o gaură neagră. Şi pretutindeni se auzeau scârţâituri, sforăieli şi râsete, pretutindeni se revărsau licăriri purpurii şi umbre unduitoare de fum… Un adevărat haos! Şi în înghesuiala aceea se mai găsea încă loc ca să se încarce tunuleţul şi să se vândă turtă dulce!

După zid, în curte, am dat peste aceeaşi învălmăşeală. Acolo însă era mai multă rânduială şi mai multă cuviinţă. Mirosea a ienupăr, a tămâie şi a smirnă. Oamenii vorbeau tot în gura mare, dar nu mai auzeai nici sforăieli, nici râsete. În jurul crucilor şi al lespezilor de pe morminte, stăteau înghesuiţi unul lângă altul mujici cu cozonaci şi cu legăturele. Se vede că mulţi veniseră cine ştie de unde ca să-şi sfinţească cozonacii şi erau morţi de oboseală. Pe potecuţa acoperită cu plăci de tuci, care ducea de la poartă până la uşa bisericii, fraţi tineri alergau grăbiţi, bocănind cu cizmele. Din clopotniţă, unde era mare zarvă, se auzeau strigăte.

„Ce noapte zbuciumată! îmi ziceam. Şi totuşi cât e de frumos!”

Aş fi vrut să fugă somnul, şi neastâmpărul acela să cuprindă toată firea, începând cu întunericul nopţii şi sfârşind cu

lespezile, cu crucile de pe morminte şi cu copacii pe sub care se îngrămădeau oamenii. Dar nicăieri nu era atâta frământare şi atâta învălmăşeală ca în biserică. În uşă se dădea o bătălie neîntreruptă între flux şi reflux: unii intrau, alţii ieşeau, dar se întorceau îndată, ca să mai stea puţin şi să iasă iarăşi. Credincioşii se mutau de ici-colo fără odihnă, ca şi cum ar fi căutat ceva. Valul pornea de la intrare şi se revărsa în toată biserica, tulburând până şi rândurile din faţă, unde stăteau oamenii aşezaţi, oamenii cu greutate. Nici vorbă să te poţi reculege, să te poţi închina în linişte! De altfel, nimeni nu se închina. Toată lumea părea cuprinsă de o bucurie nesăbuită şi copilărească, o bucurie care căuta doar un pretext ca să izbucnească în afară şi să se prefacă în mişcare – fie chiar şi în îmbulzeala aceea sau în acel du-te-vino lipsit de cuviinţă.

Aceeaşi ciudată neliniște se trăda până şi în oficierea sfintei slujbe a învierii. Porţile împărăteşti, ca şi cele de la miazăzi şi de la miazănoapte, erau larg deschise; în jurul policandrului pluteau nori groşi de fum de tămâie. Încotro te uitai, nu vedeai decât lumină şi strălucire şi nu auzeai decât sfârâitul lumânărilor… Nu se mai citea nimic: cântările pline de viaţă şi de veselie nu aveau să mai contenească până la sfârşitul slujbei. După fiecare cântare, preoţii îşi schimbau odăjdiile şi ieşeau să cădelniţeze, şi lucrul acesta se repeta la fiecare zece minute.

Nici n-apucasem bine să mă aşez într-un loc, când din faţa mea se stârni un val de oameni care mă aruncă îndărăt, şi pe dinainte îmi trecu un diacon înalt şi bine legat, în mână cu o lumânare lungă şi roşie. În urma lui păşea grăbit, cădelniţând, arhimandritul – cărunt şi cu mitră de aur pe cap. Când cei doi dispărură din câmpul meu de vedere, mulţimea mă împinse din nou la locul meu. Dar nu trecură nici zece minute şi se stârni alt val, şi iarăşi se arătă diaconul. De data aceasta însă, în urma lui venea vicarul – acelaşi care, după spusele lui Ieronim, scrisese istoria mănăstirii.

Amestecat în mulţime şi împărtăşind bucuria obştească mă gândeam cu adâncă tristeţe la Ieronim. De ce nu-l schimbau? De ce nu trimiteau pe bac alt călugăr, mai puţin simţitor decât el?

„Înalţă ochii tăi spre ceruri, Sioane, şi bucură-te… – cânta corul în strană. Că au venit la tine cu făclii aprinse şi fiii tăi de la apus, şi cei de la miazănoapte, şi cei de la mare şi de la răsărit…”

Mă uitam la feţele credincioşilor. Toate aveau un aer de sărbătoare. Dar nimeni nu asculta şi nu căuta să pătrundă înţelesul cântării şi nimănui nu „i se tăia răsuflarea…” De ce nu l-or fi schimbând pe Ieronim? Mi-l închipuiam stând cu

capul aplecat, undeva, lângă perete şi ascultând frumuseţea cântării sfinte… Cu inima lui simţitoare ar sorbi cu nesaţ tot ce luneca acum pe la urechile celor din jurul meu, s-ar îmbăta până la extaz, până i s-ar tăia răsuflarea – şi n-ar fi în tot sfântul lăcaş om mai fericit ca el. Dar Ieronim era acolo, pe bacul lui, şi în timp ce făcea mereu drumul de la un mal al râului întunecat la celălalt, se gândea cu durere la fratele şi prietenul care se săvârşise întru Domnul…

Din spate se porni iarăşi un val de oameni. Un călugăr gras şi zâmbitor se strecură pieziş pe lângă mine, învârtindu-şi mătăniile şi uitându-se îndărăt: făcea loc unei doamne cu pălărie pe cap şi cu palton de catifea. În urma lor venea grăbit un ţârcovnic, purtând pe deasupra capetelor un scaun.

Am ieşit din biserică. Voiam să-l văd pe Nikolai cel mort, anonimul scriitor de acatiste. Am luat-o prin curte, unde, de-a lungul zidurilor, se înşirau chiliile călugărilor şi m-am uitat pe câteva ferestre. Dar nu l-am văzut pe Nikolai şi m-am întors îndărăt. Astăzi însă nu-mi pare rău. Cine ştie, poate că dacă l-aş fi văzut, icoana pe care mi-o zugrăveşte acum închipuirea s-ar fi risipit. Pe omul acela bun, cu suflet de poet, care ieşea noaptea să-l strige pe Ieronim şi care îşi presăra acatistele cu flori, cu stele şi cu raze de soare, pe omul acela singuratic şi de nimeni înţeles, eu mi-l închipui palid şi sfios, cu trăsături delicate, blânde, triste. În ochii lui sclipea, fără îndoială, pe lângă inteligenţă şi bunătate, acel entuziasm copilăresc stăpânit, pe care l-am simţit şi în glasul lui Ieronim când îmi repeta fraze din acatistele lui.

Când s-a sfârşit liturghia şi am ieşit cu toţii din biserică, noaptea începea să se destrame. Se apropia dimineaţa. Stelele se stinseseră şi cerul era de un albastru cenuşiu, posomorât. Peste plăcile de tuci ale potecii, peste lespezile de pe morminte şi peste mugurii copacilor, căzuse rouă uşoară. Aerul era proaspăt şi răcoros. Dincolo de zidurile mănăstirii nu mai era aceeaşi mişcare ca peste noapte. Şi caii, şi oamenii păreau obosiţi şi somnoroşi. Abia îşi urneau picioarele. Iar din butoaiele cu smoală nu rămăseseră decât grămezi negre de scrum. Când e obosit şi somnoros, omului i se pare că toată firea îi seamănă, încât şi mie mi se părea că şi copacii, şi iarba cea tânără, cădeau de somn. Până şi clopotele sunau parcă mai fără viaţă şi mai puţin vesel decât noaptea. Zbuciumul se potolise şi, din toată însufleţirea, nu mai rămăsese decât o dulce oboseală şi o nesfârşită nevoie de somn şi de căldură.

Acum puteam să văd râul cu amândouă malurile lui. Deasupra apei pluteau, când aproape, când mai departe, nouraşi uşori de ceaţă. Dinspre râu venea un frig aspru. Când am sărit pe bac, am găsit acolo o brişcă şi vreo douăzeci de

bărbaţi şi de femei. Odgonul, umed şi – cum mi se părea – somnoros şi el, se întindea până cine ştie unde peste râul lat, iar pe alocuri se pierdea în ceaţa albă.

— Hristos a înviat! Nu mai e nimeni? întrebă încet cineva.

Am recunoscut glasul lui Ieronim. Acum întunericul nopţii nu mă mai împiedeca să-l văd. Era un bărbat înalt, de vreo treizeci şi cinci de ani, cu umerii înguşti, cu trăsăturile mari şi rotunjite, cu ochii leneşi închişi pe jumătate şi cu o bărbuţă încâlcită, în chip de cioc. Avea un aer nespus de trist şi de ostenit.

— Tot nu te-au schimbat? m-am mirat eu.

— Pe mine?… întrebă el, zâmbindu-mi cu toată faţa lui plină de frig şi umedă de rouă. Apoi acum, chiar că nu mai are cine să mă schimbe până dimineaţă! Că toţi se duc la părintele arhimandrit, la praznicul de Paşte…

Împreună cu un mujic cu căciulă roşcată, ca acele cofiţe din coajă de tei în care se vinde mierea, Ieronim se opinti în odgon. Icniră amândoi o dată, şi bacul se urni din loc.

Am pornit, tulburând în calea noastră ceaţa care se ridica alene. Tăceau cu toţii. Ieronim împingea numai cu o mână, cu gândul aiurea. Îşi plimbă o vreme peste chipurile noastre ochii blânzi şi spălăciţi, apoi şi-i opri pe faţa rumenă, cu sprâncene negre, a unei negustoriţe tinere, care stătea tăcută alături de mine, zgribulindu-se din pricina ceţii care-o învăluia. Şi tot timpul drumului, călugărul nu-şi mai luă ochii de la ea.

Dar în privirea aceea lungă nu era aproape nimic bărbătesc. Şi cred că Ieronim nu căuta pe faţa femeii decât trăsăturile blânde şi delicate ale prietenului său adormit întru Domnul.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3636, 13 aprilie. Semnată: An. Cehov. Povestirea a intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, în ediţiile ei ulterioare, precum şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901

Cucoanele

Feodor Petrovici, directorul învăţământului primar din gubernia N., care se credea om drept şi generos, primi în audienţă, în cancelarie la el, pe învăţătorul Vremenski.

— Nu, domnule Vremenski, îi zise el, e absolut necesar să-ţi dai demisia. Cu un glas ca al dumitale nu se poate să-ţi mai continui slujba de învăţător. Dar cum de ţi-ai pierdut glasul?

— Eram înfierbântat şi am băut o bere rece… şuieră învăţătorul.

— Păcat! Să slujeşti paisprezece ani şi deodată să dea peste dumneata o pacoste ca asta! Dracu' s-o ia de treabă! Auzi, să-şi prăpădească omul cariera pentru asemenea fleac! Şi ce ai de gând să faci acum?

Învăţătorul nu-i răspunse.

— Ai familie? îl întrebă directorul.

— Nevastă şi doi copii, Excelenţa Voastră… şuieră din nou învăţătorul.

Tăcură. Directorul se ridică de la masă şi, tulburat, începu să se plimbe prin birou.

— Nu mă duce capul ce să fac cu dumneata! începu el. Învăţător nu poţi să mai rămâi, anii de pensie nu ţi i-ai împlinit… iar ca să te las în voia sorţii, să te bată vânturile, nu mă rabdă inima. Orice s-ar spune, eşti de al nostru, ai slujit paisprezece ani… Înseamnă că e datoria noastră să te ajutăm… Dar cum să te ajut? Ce pot eu să fac pentru dumneata? Pune-te în situaţia mea: ce pot să fac pentru dumneata?

Se lăsă din nou tăcere. Directorul se plimba prin birou şi se gândea, iar Vremenski, doborât de-atâta nenorocire, stătea pe marginea scaunului şi se gândea şi el. Deodată, directorul se lumină la faţă, ba chiar pocni din degete.

— Mă mir cum de nu mi-am adus aminte mai curând! începu el repede. Ascultă, uite ce pot să-ţi propun… Săptămâna viitoare iese la pensie secretarul azilului nostru. Dacă vrei, te numesc în locul lui! Poftim!

Vremenski, care nu se aştepta la atâta bunăvoinţă, se lumină şi el.

— Nici nu se poate ceva mai bun! urmă directorul. Fă cerere imediat, astăzi, chiar…

După ce plecă Vremenski, Feodor Petrovici se simţi uşurat, ba chiar mulţumit şi fericit: nu mai avea înaintea ochilor trupul încovoiat al învăţătorului cu glas şuierător şi se bucura la gândul că, propunându-i un post liber, procedase drept şi cinstit, ca un om bun şi cu adevărat de treabă. Dar această bună dispoziţie nu ţinu mult. Îndată ce se întoarse acasă şi se aşeză la masă, soţia lui, Nastasia Ivanovna, păru a-şi aminti deodată:

— Aha, da… era cât pe ce să uit! Ieri a fost la mine Nina Sergheevna şi m-a rugat să vorbesc cu tine pentru un tânăr. Zicea că la azilul nostru o să se facă un loc liber…

— Da, dar locul acesta l-am şi promis altcuiva, zise directorul, încruntându-se. Şi pe urmă, tu ştii principiul meu: nu numesc pe nimeni prin protecţie.

— Ştiu, dar cred că pentru Nina Sergheevna poţi să faci o excepţie… Ea ţine la noi ca la familia ei, iar noi nu i-am făcut niciun bine până acum… Nici să-ţi treacă prin minte, Fedea, s-o refuzi! Cu mofturile tale ne superi pe amândouă, şi pe ea, şi pe mine!

— Şi pe cine îmi recomandă, mă rog?

— Pe Polzuhin!

— Pe care Polzuhin? Pe cel care a jucat de anul nou la reuniune rolul lui Geadţki? Pe filfizonul cela? Pentru nimic în lume!

Şi directorul lăsă furculiţa jos.

— Pentru nimic în lume! repetă el. Să mă ferească Dumnezeu!

— Dar de ce?

— Înţelege odată, dragă, că un bărbat tânăr care nu-ţi cere un serviciu direct, ci prin femei, e o secătură! De ce nu vine singur la mine?

După masă, directorul se culcă pe divanul din birou şi începu să-şi citească ziarele şi scrisorile pe care le primise.

„Iubite Feodor Petrovici – îi scria nevasta primarului. – Pretindeai odată că aş cunoaşte oamenii şi sufletul lor. Iată, ai prilejul să te convingi de acest lucru. Zilele astea va veni la dumneata un oarecare K-N. Polzuhin[32], pe care îl cunosc ca pe un tânăr foarte, foarte cumsecade, să-ţi solicite postul de secretar al azilului nostru. E un băiat cât se poate de simpatic. Dându-i concursul dumitale, o să te încredinţezi că…” şi aşa mai departe.

— Pentru nimic în lume! bombăni Feodor Petrovici. Să mă ferească Dumnezeu!

După asta, nu trecea zi fără ca directorul să nu primească scrisori de recomandaţie pentru Polzuhin. Într-o dimineaţă, i se prezintă Polzuhin însuşi – un bărbat tânăr şi gras, cu faţa rasă, de jocheu, şi îmbrăcat în haine negre…

— În chestiuni de serviciu primesc la cancelarie, nu aici, îi zise directorul, rece, după ce-i ascultă cererea.

— Iertaţi-mă, Excelenţa Voastră, dar cunoştinţele noastre comune m-au sfătuit să mă prezint aici.

— Hm!… mârâi directorul, uitându-se cu duşmănie la ghetele lui cu vârful ascuţit. După cât ştiu, urmă el, tatăl dumitale e om cu stare şi dumneata nu duci o viaţă de lipsuri, aşa că nu înţeleg ce te face să ceri postul acesta. Doar salariul e o nimica toată!

— Nu-i vorba de salariu, ci numai aşa… Oricum, e o slujbă la stat…

— Aşa-a!… Eu cred că peste o lună ai să te saturi de slujbă şi ai să te laşi păgubaş… Pe câtă vreme sunt candidaţi pentru care postul ăsta înseamnă o adevărată carieră. Da, sunt atâţia oameni săraci, care…

— N-o să mă satur de slujbă, Excelenţa Voastră! îl întrerupse Polzuhin. Vă dau cuvântul de onoare că o să-mi dau toată silinţa…

Directorul îşi ieşi din fire.

— Ascultă, domnule, de ce n-ai venit la mine de la început, întrebă el cu un zâmbet de dispreţ, ci ai găsit de cuviinţă să deranjezi în prealabil, atâtea cucoane?

— N-am ştiut că asta o să vă supere, îi răspunse Polzuhin, ruşinându-se. Dar dacă dumneavoastră, Excelenţă, nu ţineţi seamă de scrisorile de recomandaţie, vă pot prezenta certificate…

Scoase din buzunar o hârtie şi i-o întinse. Certificatul, scris într-o limbă şi cu o caligrafie de conţopist, purta semnătura guvernatorului, dar se vedea cât de colo că guvernatorul îl iscălise fără să-l citească, numai ca să scape, fără îndoială, de cine ştie ce cucoană care-l sâcâia.

— Ce să fac, mă supun… mă rog… zise directorul, după ce citi certificatul. Apoi oftă. Adă-mi mâine o cerere… N-am ce să fac…

După ce plecă Polzuhin, directorul se simţi cuprins de scârbă.

— Ce secătură! zicea, furios, plimbându-se de la un capăt la celălalt al biroului. Cu toate astea, şi-a ajuns ţinta, licheaua, filfizonul, sluga muierilor! Spurcăciunea! Animalul!

Scuipă cu năduf spre uşa pe unde dispăruse Polzuhin, dar deodată se ruşină: chiar în momentul acela intra în biroul lui o cucoană, soţia administratorului financiar.

— Numai o clipă, numai o clipă… începu cucoana. Stai jos, prietene, şi ascultă-mă cu atenţie… Se vorbeşte că ai avea un loc vacant… O să vină la dumneata, astăzi sau mâine, un tânăr, un oarecare Polzuhin…

Cucoana ciripea înainte, în timp ce directorul se uita la ea cu ochi tulburi şi prostiţi, ca un om gata să leşine. Se uita şi-i zâmbea politicos.

Iar a doua zi, când îl primi în cancelarie pe Vremenski, multă vreme directorul nu se putu hotărî să-i mărturisească adevărul. Se frământa, se bâlbâia şi nu ştia cum să înceapă şi ce să-i spună. Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul adevărat – dar limba i se împleticea ca la beţivi, urechile îi ardeau şi simţea cum îl cuprinde ciuda că e nevoit să joace un rol atât de ridicol în propria lui cancelarie şi încă faţă de un subaltern… Şi pe neaşteptate bătu cu pumnul în masă, sări în picioare şi strigă, înfuriat:

— N-am niciun loc pentru dumneata, înţelegi? N-am, n-am! Lasă-mă în pace, nu mă chinui! Într-un cuvânt, nu mă mai plictisi te rog!

Şi ieşi din cancelarie.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1866 nr. 16, 19 aprilie, cu subtitlu!: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. Refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări de stil şi a fost scurtată.

S-a scos următorul episod (care vine după bileţelul nevestei primarului):

«În aceeaşi seară, directorul se duse la Elena Egorovna, la care obişnuia să treacă pe înserate „ca să se reculeagă sufletește”… Nici n-apucă bine să se lase într-un fotoliu şi să se moleşească, că Elena Egorovna se şi aşează lângă el şi începu:

«— *A propos*… Zilele acestea o să vină la tine un tânăr, un oarecare Polzuhin. O să te roage pentru o slujbă…

«— Ei, drăcia dracului! bombăni răguşit directorul, strângându-şi pumnii de mânie şi făcându-se stacojiu. Până şi aici a ajuns, ticălosul? Ei, nu-i un măgar? Dar lasă că-i arăt eu lui slujbă!»

Sfârşitul povestirii a fost mult schimbat. Iniţial era aşa: „Ar fi vrut să-i ceară iertare, să-i spună adevărul curat, dar n-avea destul curaj să vorbească deschis cu un subaltern. Şi trebui să mintă, să mintă… să mintă până într-atât, încât se înroşi până la rădăcina părului, iar limba i se împletici în gură ca la un om beat.”

Senzaţii tari

Toate acestea s-au petrecut la un tribunal de circumscripţie din Moscova, şi nu chiar atât de demult. Nevoiţi să rămână pe noapte în tribunal, juraţii începuseră să vorbească, înainte de a se culca, despre „senzaţii tari”. Ajunseseră la acest subiect aducându-şi aminte de un martor care, după cum spunea el, încărunţise şi rămăsese bâlbâit numai din cauza câtorva clipe de groază prin care trecuse. Şi juraţii se hotărâseră să-şi răscolească amintirile şi să povestească fiecare, înainte de a adormi, câte o întâmplare. Viaţa e scurtă şi totuşi nimeni nu se poate lăuda că n-a trecut, în zilele lui, prin clipe de groază.

Un jurat povesti cum era să se înece; altul cum îşi otrăvise copilul, din greşeală, dându-i sulfat de zinc în loc de bicarbonat – şi asta noaptea, într-un ţinut fără doctori şi fără farmacii. E drept că băieţelul nu murise, dar tatăl era să-şi piardă minţile. Al treilea, un bărbat bolnăvicios şi nu prea bătrân, povesti cum încercase să se sinucidă de două ori: prima dată se împuşcase, a doua se aruncase sub tren.

Al patrulea jurat, scurt şi gras, îmbrăcat cu oarecare eleganţă, începu aşa:

— Aveam douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani, nu mai mult, când m-am îndrăgostit până peste cap de actuala mea soţie şi i-am cerut mâna… Acum m-aş biciui bucuros pentru prostia de a mă fi însurat de tânăr, dar atunci nu ştiu ce aş fi fost în stare să fac dacă Nataşa n-ar fi primit! Era o dragoste adevărată, ca în romane: pătimaşă, turbată, şi dracu’ mai ştie cum. Mă înăbuşeam de fericire şi nu ştiam unde să mă mai ascund de ea. Ajunsesem să le bat capul, şi tatei, şi prietenilor, ba şi slugilor, plictisindu-i cu nesfârşite poveşti despre dragostea mea înfocată. Oamenii fericiţi sunt cei mai sâcâitori şi mai plictisitori din lume. Mi-e ruşine şi astăzi când îmi aduc aminte cât îi sâcâiam…

Pe vremea aceea, printre prietenii mei era şi un tânăr avocat. Astăzi, avocatul cu pricina e vestit în toată Rusia, dar pe atunci

abia începea să fie cunoscut şi nu era nici aşa de bogat, nici aşa de celebru încât, întâlnind un vechi prieten, să aibă dreptul să nu-l recunoască şi să nu-şi scoată pălăria… Mă duceam la el o dată sau de două ori pe săptămână. Cum ajungeam, ne întindeam pe câte un divan şi începeam să filozofăm.

Odată, stăteam aşa pe divan şi-i spuneam că nu există profesiune mai ingrată decât avocatura. Încercam să-i demonstrez că, după ce sunt ascultaţi martorii, tribunalul se poate lipsi foarte uşor şi de procuror, şi de avocat, şi că nu mai are nevoie de ei, deoarece atât acuzarea, cât şi apărarea, nu fac decât să încurce judecata. Dacă un jurat, om în toată firea, sănătos la minte şi întreg la suflet, s-a convins că tavanul acesta e alb, că Ivanov e vinovat – nici un Demostene n-ar fi în stare să lupte cu convingerea lui şi să i-o înfrângă! Mă rog, cine ar putea să mă convingă pe mine că mustăţile mi-s roşcate, când eu ştiu că-s negre? Ascultând apărarea, poate că o să mă simt impresionat, poate că o să plâng chiar, dar convingerea mea adâncă, întemeiată în cea mai mare parte pe fapte, pe evidenţă, n-o să se schimbe cu nimic… Însă prietenul meu, avocatul, căuta să-mi demonstreze că eram tânăr şi prost şi că toate astea erau copilării. După el, un fapt evident poate fi şi mai evident dacă e prezentat de oameni pricepuţi şi cinstiţi – asta-i una la mână. Apoi, talentul e o forţă uriaşă, un uragan în stare să prefacă în pulbere până şi pietrele, darămite o nimica toată, cum sunt convingerile unor mici-burghezi oarecare şi ale unor negustoraşi de mâna doua! Unui om obişnuit îi vine tot atât de greu să lupte împotriva talentului, cum îţi vine greu să te uiţi la soare fără să clipeşti sau să opreşti vântul în loc! Prin puterea cuvântului, un simplu muritor poate converti la creştinism mii de sălbatici încăpăţânaţi. Odisseu era unul dintre oamenii cei mai neînduplecaţi din lume – şi totuşi l-au dat gata Sirenele… Şi aşa mai departe. Toată istoria e plină de asemenea exemple, iar în viaţă le întâlneşti la fiecare pas. Şi-aşa şi trebuie să fie, pentru că, altminteri, omul inteligent şi talentat n-ar avea prioritate faţă de cei proşti şi lipsiţi de talent…

Eu însă mă ţineam tare, încercând mereu să-i demonstrez că, oricum, convingerea e mai puternică decât talentul – cu toate că, la drept vorbind, nu-mi dădeam prea bine seama ce e convingerea şi ce e talentul. Fără îndoială că vorbeam numai aşa, ca să vorbesc.

— Să te luăm, de pildă, pe tine… urmă avocatul. În momentul de faţă eşti convins că logodnica ta e un înger şi că nu există în tot oraşul om mai fericit decât tine. Iar eu îţi spun că mi-ar fi de ajuns zece sau douăzeci de minute, ca să te aşezi la masa asta şi să-i scrii că strici logodna!

Am început să râd.

— Nu râde, vorbesc serios, stărui prietenul meu. Dacă vreau, peste douăzeci de minute ai fi fericit la gândul că nu mai eşti obligat să te însori. Nu zic că am cine ştie ce talent, dar nici tu nu eşti grozav!

— Încearcă! i-am spus.

— Nu, de ce? Ziceam şi eu, aşa… Eşti băiat bun şi ar fi crud să te supun la o asemenea experienţă… Şi pe urmă, astăzi n-am niciun chef.

Ne-am aşezat la masă, să cinăm. Vinul, gândul la Nataşa şi la dragostea pe care i-o purtam, mă făceau să-mi simt din plin fericirea şi tinereţea. Fericirea mea era atât de desăvârşită încât avocatul, care stătea în faţa mea şi mă privea cu ochii lui verzi, îmi părea mic, şters, nefericit…

— Totuşi încearcă! stăruii. Haide, te rog!

Avocatul clătină din cap şi se încruntă. Pesemne că începeam să-l plictisesc.

— Ştiu, zise el, că după experienţa asta ai să-mi mulţumeşti şi ai să-mi spui că sunt salvatorul tău. Totuşi trebuie să ne gândim şi la logodnica ta. Ea te iubeşte şi ruptura asta ar face-o să sufere. Şi pe urmă, e aşa de încântătoare! Te invidiez…

Avocatul oftă, mai înghiţi o gură de vin şi începu să-mi spună cât de încântătoare era Nataşa mea. Avea un dar de a descrie, neîntrecut. Putea să-ţi înşire o groază de vorbe numai despre genele unei femei sau despre degetul ei cel mic. Îl ascultam cu nespusă plăcere.

— Multe femei am văzut în viaţa mea, zicea el, dar pe cuvântul meu de cinste că Natalia Andreevna e o perlă, o fată rară, ţi-o spun ca unui prieten! Fără îndoială că are şi defecte, şi încă multe, dacă vrei. Cu toate astea, e fermecătoare.

Şi avocatul începu să-mi înşire defectele logodnicei mele. Astăzi îmi dau perfect de bine seama că vorbea despre femei în general, despre părţile lor slabe. Atunci însă mi se părea că vorbeşte numai despre Nataşa. Se extazia în faţa năsucului ei cârn, a ţipetelor şi a râsului ei ascuţit, a capriciilor ei – adică tocmai în faţa a ceea ce-mi displăcea mai mult la ea. Toate acestea, după părerea lui, erau nesfârşit de atrăgătoare, de graţioase şi profund feminine. Fără să-mi dau seama, trecu pe nesimţite de la tonul acela înflăcărat la unul părintesc, sfătos, apoi la zeflemea… Se înfierbântase de-a binelea, iar preşedintele tribunalului nu era de faţă, aşa că n-avea cine să-l potolească. Nici nu era chip să deschid gura. De altfel, ce i-aş fi putut răspunde? Prietenul meu nu-mi spunea nimic nou, ci tot lucruri de mult cunoscute. Şi tot veninul nu era în ceea ce spunea, ci în forma afurisită în care prezenta lucrurile. O formă într-adevăr diabolică! Ascultându-l atunci, m-am încredinţat că

unul şi acelaşi cuvânt poate avea o mie de înţelesuri şi de nuanţe, că totul atârnă de felul cum îl spui şi de felul cum alcătuieşti fraza. Bineînţeles că eu nu pot să reproduc nici tonul, nici felul lui de a vorbi. Vă pot spune doar că, ascultându-l şi plimbându-mă dintr-un capăt în celălalt al odăii, mă revoltam, mă indignam şi dispreţuiam împreună cu el. L-am crezut chiar şi atunci când mi-a declarat, cu lacrimi în ochi, că eram un om mare, că meritam o soartă mai bună, că mi-era dat să fac, în viitorul apropiat, fapte de seamă, pe care însurătoarea ar putea să le împiedice!

— Prietene! striga el, strângându-mi mâna cu putere. Te implor, te conjur, opreşte-te cât nu e prea târziu. Opreşte-te! Să te ferească Dumnezeu de o greşeală neînţeleasă şi crudă ca asta! Nu-ţi distruge tinereţea, prietene!

Dacă vreţi să credeţi, bine, dacă nu… cum vreţi: până la urmă însă, m-am aşezat la masă şi i-am scris logodnicei mele o scrisoare de ruptură. Scriam şi mă bucuram că nu era prea târziu să-mi repar greşeala. După ce am lipit plicul, m-am grăbit să ies în stradă ca să pun scrisoarea la cutie. Avocatul merse şi el cu mine.

— Foarte bine! Minunat! mă felicită el când scrisoarea pentru Nataşa dispăru în întunericul cutiei poştale. Te felicit din tot sufletul. Mă bucur pentru tine.

După ce am mai făcut câţiva paşi, avocatul urmă:

— Fără îndoială, căsnicia îşi are şi părţile ei bune. Eu, de pildă, fac parte dintre oamenii pentru care căsnicia şi viaţa de familie sunt totul…

Şi începu să-mi descrie cum o să fie viaţa lui de om însurat. Prin faţa mea treceau acum toate amărăciunile vieţii singuratice de holtei.

Vorbea cu aprindere de viitoarea lui soţie, de plăcerile vieţii simple de familie, iar entuziasmul lui era atât de neprefăcut, atât de încântător, încât atunci când ne-am apropiat de uşa casei lui, eram în prada celei mai cumplite deznădejdi.

— Ce-ai făcut cu mine, ticălosule? am strigat, înăbuşindu-mă de mânie. M-ai nenorocit! De ce m-ai silit să scriu scrisoarea aceea blestemată? O iubesc pe Nataşa, o iubesc!

Mă juram că o iubesc şi eram înspăimântat de fapta mea, pe care o socoteam acum absurdă şi nesăbuită. Senzaţie mai tare, mai zguduitoare decât aceea prin care am trecut atunci, domnilor, nu se poate imagina. O, ce am simţit în clipele, acelea, ce am suferit! Dacă s-ar fi găsit un om milostiv care să-mi strecoare în mână un revolver, mi-aş fi tras cu plăcere un glonţ în tâmplă!

— Ei, lasă, lasă… a început a râde avocatul bătându-mă pe umăr. Nu mai plânge. Scrisoarea n-o să ajungă la destinaţie.

Adresa de pe plic eu am scris-o, nu tu. Şi am scris-o atât de încâlcit, încât cei de la poştă n-or să priceapă nimic. Dar întâmplarea asta să-ţi fie de învăţătură: altă dată să nu mai vorbeşti despre lucruri pe care nu le înţelegi.

Şi acum, domnilor, să vorbească cel care vine la rând.

Al cincilea jurat se aşeză mai bine pe scaun, ba chiar deschisese gura să-şi înceapă povestirea, când deodată se-auzi orologiul din turnul Spasski.

— Douăsprezece… numără unul dintre juraţi. Dar, domnilor, în ce categorie clasaţi senzaţiile prin care trece acum inculpatul nostru? Ucigaşul acesta îşi petrece noaptea aici, la tribunal, în celula arestaţilor. Şi, fie că stă culcat, fie că stă pe marginea patului – că de dormit, hotărât că nu doarme – petrece o noapte albă, ascultând bătăile acestui ceas… La ce s-o fi gândind? Ce halucinaţii l-or fi chinuind?…

Şi dintr-odată toţi juraţii uitară de „senzaţiile tari". Emoţiile prin care trecuse prietenul lor atunci când îi scrisese Nataşei scrisoarea de ruptură li se păreau acum fără nicio importanţă, ba chiar fără niciun haz. Nimeni nu mai povesti nimic şi, în linişte şi tăcere, începură cu toţii să se pregătească de culcare…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta" 1886, nr. 107, 21 aprilie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul, *(Scenetă),* Semnată: A. Cehonte. Cu numeroase modificări a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, Cehov a revăzut povestirea din punct de vedere stilistic, intervenind aproape în fiecare frază. Aşa, de pildă, a înlocuit multe cuvinte din dialoguri („a scânci" cu „a plânge", „i-a căzut cu tronc" cu „s-a îndrăgostit", „şi-ar fi tras un glonţ în căpăţână" cu „şi-ar fi tras un glonţ în tâmplă", „pălăvrăgea" „cu „vorbea" şi aşa mai departe). Afară de aceasta, autorul a făcut numeroase abrevieri în întreg textul, adăugând în acelaşi timp, ici şi colo, câteva cuvinte şi câteva fraze.

Rândurile de la sfârşit: „Ce halucinaţii l-or fi chinuind? …să se pregătească de culcare" lipseau în textul iniţial.

Un bărbat cunoscut

Încântătoarea Vanda, sau, cum era trecută în buletinul de identitate, cetăţeana Nastasia Kanavkima[33], ieşind din spital, se trezi într-o situaţie cum nu mai fusese niciodată: fără adăpost şi fără o leţcaie în buzunar. Ce să facă?

Mai întâi se duse la muntele de pietate şi-şi amanetă inelul cu peruzele, singura ei bijuterie. I se dădu pe el o rublă. Dar… ce să faci cu o rublă? Cu banii aceştia nu poţi să-ţi cumperi nici o bluză scurtă, cum se poartă acum, nici pălărie înaltă şi nici pantofi în culoarea bronzului. Iar fără aceste lucruri, Vanda se simţea ca şi goală. I se părea că nu numai oamenii, dar până şi caii, până şi câinii se uitau la ea şi râdeau de îmbrăcămintea ei sărăcăcioasă! Nu se gândea decât la îmbrăcăminte. Restul – ce-o să mănânce şi unde o să doarmă – n-o tulbura câtuşi de puţin.

„De-aş întâlni un bărbat cunoscut!… îşi zicea. I-aş cere ceva bani… Pe mine n-o să mă refuze niciunul, pentru că…”

Dar nu întâlni niciun bărbat cunoscut. Mai curând îi întâlneşti seara, la *Renaissance,* dar îmbrăcată cum era şi fără pălărie, cine ar fi lăsat-o să intre la *Renaissance?* Ce era de făcut? După ce se frământă multă vreme săturându-se şi să umble, şi să stea jos, şi să se gândească, Vanda se hotărî să recurgă la o ultimă soluţie: să se ducă acasă la vreun bărbat cunoscut şi să-i ceară bani.

„Dar la cine să mă duc? se gândi ea. La Mişa nu se poate, că e însurat… Bătrânul cel cu părul roşu e la serviciu la ora asta…”

Vanda îşi aduse aminte de Finkel, medicul dentist creştinat, care-i dăruise cu trei luni înainte o brăţară şi căruia, la un dineu de la clubul german, îi turnase un pahar cu bere în cap… Şi, aducându-şi aminte de Finkel, Vanda se bucură nespus.

„Sunt sigură că el o să-mi dea… De asta nici nu mă îndoiesc, numai de l-aş găsi acasă… îşi zise ea, îndreptându-se spre casa dentistului. Dacă nu-mi dă, îi sparg toate lămpile!”

Când ajunse la uşă, planul ei era gata pregătit: o să urce scările râzând, o să dea năvală în cabinet şi o să-i ceară douăzeci şi cinci de ruble… Dar când puse mâna pe mânerul soneriei, tot planul i se risipi. Pe neaşteptate se simţi cuprinsă de teamă şi de nelinişte, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată. De obicei, când se găsea în mijlocul bărbaţilor puşi pe chef era îndrăzneaţă, impertinentă chiar. Acum însă, îmbrăcată cu rochia ei simplă şi în situaţia de solicitatoare care ar putea să nu fie primită, era sfioasă şi umilită. Se ruşină şi o prinse frica.

„Poate că m-o fi şi uitat…" îşi zise Vanda, stând la îndoială dacă să tragă sau nu de mânerul soneriei. „Cum să intru la el cu rochia asta? Parcă-s o cerşetoare, sau o femeie de rând oarecare…"

Sună, nehotărâtă.

Dincolo de uşă se auziră paşi. Era valetul.

— Doctorul e acasă? întrebă Vanda.

În clipa aceea ar fi fost mai bucuroasă să i se răspundă „nu". Dar omul nu zise nimic, o lăsă să intre în sală şi o ajută să-şi scoată paltonul. Scara i se păru extraordinar de elegantă, însă ceea ce o izbi mai mult în tot acest lux era oglinda mare, în care văzu o femeie îmbrăcată în zdrenţe, fără pălărie înaltă, fără bluză la modă şi fără pantofi în culoarea bronzului. Şi Vandei i se păru ciudat că tocmai atunci când era îmbrăcată aşa de sărăcăcios încât semăna a croitoreasă sau spălătoreasă, i se trezise în suflet sfiala şi-i dispăruseră încrederea în sine şi obrăznicia, iar în gândul ei nu-şi mai spunea Vanda ci, ca pe vremuri, Nastia Kanavkina…

— Vă rog! zise slujnica, deschizându-i uşa cabinetului. Domnul doctor vine îndată… Luaţi loc, vă rog.

Vanda se lăsă într-un fotoliu.

„O să-l rog să-mi împrumute… îşi zicea. Nu-i nicio necuviinţă în asta, că doar ne cunoaştem. Numai de-ar ieşi servitoarea asta de aici. De faţă cu ea, parcă nu ştiu cum… Oare de ce n-o fi ieşind?…"

Nu trecură nici cinci minute şi uşa se deschise ca să intre Finkel, un bărbat înalt şi oacheş, cu fălci puternice şi cu ochi bulbucaţi. Obrajii lui, ochii, burta şi şoldurile pline, arătau omul îmbuibat şi dispreţuitor şi-ţi făceau scârbă. De obicei, la *Renaissance* şi la clubul german, doctorul era cu chef. Cheltuia mult cu femeile şi îndura cu răbdare glumele lor. (De pildă, când îi turnase Vanda paharul cu bere în cap, el doar zâmbise şi o ameninţase cu degetul.) Pe când acum, avea înfăţişarea unui om somnoros şi ursuz, privirea rece şi gravă, de şef, şi mesteca nu ştiu ce în gură.

— Ce doriţi? o întrebă el pe Vanda, fără să se uite la ea.

Vanda aruncă o privire la faţa serioasă a slujnicei, la trupul îmbuibat al lui Finkel, care pesemne că n-o recunoscuse, şi se înroşi toată…

— Ce doriţi? repetă dentistul, de data aceasta cu enervare în glas.

— Mă… mă doare măseaua… îngăimă Vanda.

— Aha… Care măsea? Unde?

Vanda îşi aduse aminte că avea o măsea găunoasă.

— Una din dreapta, de jos…

— Hm! Deschideţi gura.

Finkel se încruntă, îşi ţinu respiraţia şi începu să cerceteze măseaua bolnavă.

— Vă doare? întrebă el, scociorând cu ceva ascuţit în măsea.

— Mă doare… minţi Vanda. „Dacă i-aş aduce aminte, se gândea fără îndoială că m-ar recunoaşte… Însă… de ce-o fi stând aici servitoarea asta?”

Deodată Finkel îi suflă, ca o locomotivă, drept în gură.

— Nu vă sfătuiesc s-o plombaţi… zise el. Tot n-o să vă mai puteţi folosi de ea.

După ce-o mai scociorî în măsea, murdărindu-i buzele şi gingiile cu degetele lui îngălbenite de tutun, dentistul îşi ţinu din nou respiraţia şi-i vârî în gură ceva rece… Deodată, Vanda simţi o durere înspăimântătoare, ţipă şi-l apucă de mână pe Finkel.

— Nu-i nimic, nu-i nimic… mormăi el. Nu vă speriaţi. Măseaua asta tot nu vă folosea la nimic. Trebuie să fiţi mai curajoasă.

Şi degetele lui, îngălbenite de tutun şi pline de sânge, îi vârâră sub ochi măseaua pe care i-o scosese. Slujnica se apropie şi-i lipi o ceaşcă de buze.

— Să vă clătiţi gura, acasă, cu apă rece… o sfătui Finkel. O să se oprească şi sângele…

Stătea în faţa ei şi toată înfăţişarea lui părea că spune: „Când dracu’ ai să pleci şi ai să mă laşi în pace?…”

— Rămâneţi cu bine… zise Vanda îndreptându-se spre uşă.

— Hm!… Dar mie cine-mi plăteşte pentru osteneală? o întrebă Finkel, zâmbind.

— O, da!… îşi aduse aminte Vanda, apoi se înroşi şi-i întinse rubla pe care o primise pentru inelul ei cu peruzele.

Când ieşi în stradă, Vanda simţi o ruşine şi mai cumplită, numai că acum nu-i mai era ruşine de sărăcia ei. Nu-i mai păsa că n-are pălărie înaltă şi bluză la modă. Mergea pe stradă, scuipa sânge şi fiecare scuipat înroşit îi amintea de viaţa ei, de viaţa ei grea şi lipsită de frumuseţe, de umilinţele pe care le

îndurase şi pe care avea să le îndure şi mâine, şi peste o săptămână, şi peste un an – toată viaţa, până la moarte…

— Doamne, ce viaţă îngrozitoare! şoptea ea. Ce îngrozitoare, Doamne!

Totuşi, seara următoare era din nou la *Renaissance* şi dansa. Purta o pălărie uriaşă, roşie, o bluză nouă la modă şi pantofi în culoarea bronzului. O invitase la masă un tânăr negustor venit de la Kazan.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 18, 3 mai. Titlul: *Puţină durere (O întâmplare de pe stradă)*. Semnată: A. Cehonte. Tipărită apoi, fără semnătură, dar specificându-se că a fost publicată în revista „Oskolki", în ziarul „Novosti dnea"[134], 1886, nr. 169, 23 iunie. Inclusă de Cehov în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice. Cu acest prilej i s-a schimbat şi titlul, precum şi numele dentistului, care la început se numea Şteifinkel.

Un om fericit

Din gara „Bologoe”, de pe traseul regionalei Nikolaev, pleacă un tren personal. Într-un compartiment de clasa a doua „pentru fumători”, moţăie, învăluiţi în întuneric, vreo cinci călători. Abia au mâncat şi acum, rezemaţi de speteaza canapelelor, încearcă să adoarmă. E linişte.

Deodată, uşa se deschide şi în compartiment intră un bărbat lung şi deşirat, îmbrăcat cu un palton elegant şi cu pălărie roşcată. Omul aduce mult cu reporterii de operetă sau cu cei din cărţile lui Jules Verne.

Călătorul se opreşte în mijlocul compartimentului, răsuflă greu pe nas şi, clipind din ochi, se uită lung spre canapele.

— Nu, nici ăsta nu-i! bombăneşte el. Dracu’ ştie ce-o mai fi însemnând şi asta! E de-a dreptul revoltător! Nu; nu-i nici ăsta!

Unul dintre călători îl cercetează cu atenţie şi deodată scoate un strigăt de bucurie:

— Ivan Alexeevici! Dumneata erai? Ce vânt te aduce pe aici?

Ivan Alexeevici cel deşirat tresare, se uită prostit la călător, apoi, recunoscându-l, îşi împreunează mâinile, bucurându-se şi el.

— Ia te uită, Piotr Petrovici! zice. Nu te-am văzut de-un car de ani! Habar n-aveam că eşti şi dumneata în trenul ăsta.

— Ce faci? Bine, sănătos?

— Aşa şi aşa… Numai, vezi dumneata, mi-am rătăcit vagonul şi nu-i chip să-l găsesc. Mare idiot mai sunt! N-are cine să mă bată!

Şi Ivan Alexeevici cel deşirat se leagănă pe picioare şi râde: „Hi-hi-hi.”

— Să vezi ce întâmplare! urmează el. După ce a sunat clopotul a doua oară, m-am dat jos să beau un păhăruţ cu coniac. Bineînţeles, l-am băut. Ce-ar fi să mai beau unul, mi-am zis, mai ales că staţia următoare e cine ştie unde? Şi până m-am socotit, până am băut, clopotul a sunat şi a treia oară…

M-am repezit ca un nebun şi am sărit la întâmplare în cel dintâi vagon. Apoi, spune şi dumneata: Nu-s idiot? Nu-s gâscă?

— După cât văd, eşti binedispus, zice Piotr Petrovici. Rămâi aici, cu noi. Fă-ne cinstea şi stai!

— Nu, nu… mă duc să-mi caut vagonul! La revedere!

— Bagă de seamă, pe întunericul ăsta poţi să mai şi cazi de pe platformă! Mai bine stai colea şi, când o să ajungem în gară, ai să-ţi găseşti vagonul. Haide, stai!

Ivan Alexeevici oftează şi se aşază nehotărât în faţa lui Piotr Petrovici. Se vede bine că e tulburat şi stă ca pe spini.

— Unde te duci? îl întreabă Piotr Petrovici.

— Eu? În lumea largă! În capul meu e o harababură aşa de cumplită, încât singur nu ştiu încotro mă duc! Unde mă mână soarta, acolo mă duc şi eu. Ha-ha!… Ia ascultă, drăguţă, ai văzut vreodată un idiot fericit? Nu? Atunci poftim, uite-te la mine: ai în faţa dumitale pe cel mai fericit dintre muritori! Da, da! Nu mi se vede pe faţă?

— Cum nu, se vede… că ai cam tras la măsea!

— Îmi închipui ce mutră idioată oi fi având! Păcat că n-am o oglindă, să mă văd. Simt, frate, cum mă tâmpesc! Pe cuvântul meu! Ha-ha!… Închipuieşte-ţi că-s în voiaj de nuntă… Apoi, spune şi dumneata, nu-s o gâscă?

— Dumneata?… Cum? Te-ai însurat?

— Chiar astăzi, stimabile! Şi îndată după cununie, am şi plecat la gară.

Urmează felicitările şi întrebările de rigoare.

— Ia te uită… râde Piotr Petrovici. De aceea eşti aşa de gătit!

— Da, da… Şi ca să fie tabloul întreg, m-am şi parfumat… Sunt într-al nouălea cer! Am uitat şi de griji, şi de gânduri, şi nu mai am decât o singură senzaţie, ceva aşa… cum dracu' să-i zic?… Mulţumire sufletească, poate? De când mă ştiu, nu m-am simţit aşa de bine!

Şi Ivan Alexeevici închide ochii şi clatină din cap.

— Da, sunt revoltător de fericit! urmează el. Gândeşte-te şi dumneata: acuşi o să mă duc în vagonul meu şi acolo, pe canapeluţa de lângă fereastră, stă fiinţa care, ca să zic aşa, mi-e devotată cu trup şi suflet. E blondă şi are un năsuc… şi nişte degeţele… O, sufleţelul meu! Îngeraşul meu! Păpuşica mea! Filoxera inimii mele! D-apoi picioruşul?… Doamne! Nu ca picioroangele noastre, nu! Un picioruş mic-mititel, fermecător… o nebunie! Uite, acum l-aş lua şi l-aş mânca! Ei, dar dumneata nu poţi să înţelegi nimic! Dumneata eşti prozaic şi îndată ai să începi a despica firul în patru: că-i aşa, că-i pe dincolo… Zi-i holtei cu suflet sterp şi pace! Numai când o fi să

te însori ai să-ţi aduci aminte de vorbele mele! Unde-o fi acum Ivan Alexeevici? – ai să zici. Aşa… Şi, cum îţi spuneam, acuşi o să mă duc în vagonul meu. Acolo mă aşteaptă cu nerăbdare… se bucură de pe acum de întoarcerea mea! Mă întâmpină cu un zâmbet… Eu mă aşez lângă ea şi, cu două degete, o apuc de guşuliţă…

Ivan Alexeevici îşi întoarce capul şi izbucneşte într-un râs fericit.

— Apoi îmi las căpăţâna asta a mea pe umărul ei mititel şi o cuprind cu braţul de după mijloc. Şi, ştii, în jurul nostru e o linişte… un întuneric plin de poezie… O, în clipa asta aş îmbrăţişa pe toată lumea! Piotr Petrovici, îmi dai voie să te îmbrăţişez?

— Mă rog, mă rog…

Prietenii se îmbrăţişează în râsul general al călătorilor, apoi tânărul şi fericitul însurăţel vorbeşte înainte:

— Şi pentru ca tâmpenia să fie şi mai cumplită, sau, cum se spune în romane, pentru ca iluzia să fie şi mai desăvârşită – te duci la bufet şi dai de duşcă două-trei păhăruţe. Şi pe loc, în capul şi în pieptul meu se petrece ceva, cum nici în poveşti nu se pomeneşte! Vezi, sunt un om oarecare, o nimica toată, însă mie mi se pare că-s uriaş… că pot să îmbrăţişez lumea întreagă!

Călătorii se uită la însurăţelul cel cherchelit, se molipsesc şi ei de buna lui dispoziţie şi le piere somnul. Curând, în jurul fericitului se adună cinci ascultători în loc de unul, Ivan Alexeevici se învârte ca pe ace, dă mereu din mâini şi, împroşcându-i cu scuipat, turuie din gură ca o morişcă şi râde în hohote. Împreună cu el râd şi ceilalţi.

— În viaţă, domnilor, principalul e să gândeşti cât mai puţin. Ducă-se dracului de analize!… Dacă-ţi vine gust să bei – bea, fără să mai filozofezi dacă-ţi prieşte ori nu… La naiba cu toate filozofiile şi cu toate psihologiile!

Conductorul trece prin vagon.

— Ascultă, drăguţă, i se adresează tânărul însurăţel, când ajungi la vagonul 209, caută, te rog, o doamnă cu pălărie gri garnisită cu o păsărică albă şi spune-i că eu sunt aici!

— Am înţeles. Numai că trenul ăsta n-are niciun vagon cu numărul 209. Este unul cu numărul 219.

— Fie şi 219! N-are nicio importanţă! Atunci aşa: spune-i doamnei că soţul dumisale e bine sănătos!

Ivan Alexeevici îşi ia deodată capul în mâini şi oftează:

— Soţ… Doamne… De când, oare, toate astea? Soţ… Ha-ha!… Eşti bun de bătut, nu de însurat! Ce idiot, Doamne! D-apoi ea… Până mai ieri era o fetişcană… o gâză, acolo… Nu, nu-mi vine să cred!

— În vremurile noastre ţi se pare ciudat când dai peste un om fericit, zice unul dintre călători. Mai curând dai peste un elefant alb!

— Aşa o fi, dar cine-i de vină? face Ivan Alexeevici, întinzându-şi picioarele lungi în pantofi foarte ascuţiţi. Că dacă nu eşti fericit, apoi singur eşti de vină! Întocmai. Dumneata cum crezi? Omul îşi făureşte singur propria lui fericire. E de ajuns să vrei şi gata: eşti fericit. Dar dumneata nu vrei. Dumneata te încăpăţânezi să te dai la o parte din calea fericirii!

— Ei, asta-mi place! Cum aşa?

— Foarte simplu!… Natura a hotărât ca, la o anumită perioadă a vieţii lui, omul să iubească. Îndată ce vine perioada asta – dă-i drumul, iubeşte cât poţi! Dar dumneata nu vrei să asculţi de imperativul naturii, nu ştiu ce tot aştepţi. Mai departe… Legea spune că un individ normal trebuie să se însoare… Nu există fericire în afară de căsătorie. Cum ţi-a sosit sorocul, însoară-te, n-o mai lungi… Dar dumneata nu te însori, aştepţi Dumnezeu ştie ce! Apoi, în sfânta scriptură stă scris că vinul înveseleşte inima omului… Dacă ţi-e bine şi vrei să-ţi fie şi mai bine – nu mai sta la gânduri, du-te la bufet şi bea. Principalul e să nu filozofezi, ci să-i dai înainte cu şablonul! Mare lucru şi şablonul ăsta!

— Dumneata zici că omul îşi făureşte singur propria lui fericire. Dar ce fel şi-o făureşte, dacă e de ajuns să-l doară o măsea, sau să dea peste o soacră afurisită, pentru ca toată fericirea lui să se ducă dracului, de-a berbeleacul?… Nu, întâmplarea e totul. Dacă ar da peste noi acum o catastrofă, ca aceea de la Kukuevska de pildă, alt cântec ai cânta…

— Ce copilărie! protestează tânărul însurăţel. Catastrofele vin o dată la un an! Mie nu mi-e frică de niciun fel de catastrofă, deoarece nu există niciun motiv să se întâmple întâmplările de care vorbeşti dumneata. Întâmplări de astea se întâmplă foarte rar! Ducă-se dracului! Nici nu vreau să mă gândesc la ele!… Dar stai, mi se pare că ne apropiem de haltă…

— Unde te duci? îl întreabă Piotr Petrovici. La Moscova, sau undeva mai la sud?

— Na-ţi-o bună! Adică, cum vine asta? Eu, care merg spre nord, să nimeresc undeva mai la sud?

— Bine, dar Moscova nu e la nord.

— Ştiu, însă deocamdată noi ne ducem la Petersburg! zice Ivan Alexeevici.

— Ce tot spui! Doar trenul ăsta merge la Moscova.

— Adică, cum, la Moscova? întreabă nedumerit tânărul însurăţel.

— Ciudat… Până unde ţi-ai luat bilet?

— Până la Petersburg.

— În cazul acesta, felicitările mele: te-ai urcat în alt tren.

Trece, aşa, ca o jumătate de minut de tăcere. Apoi tânărul însurăţel se ridică şi-şi poartă privirea îndobitocită asupra călătorilor.

— Aşa-i, îl lămureşte Piotr Petrovici. La „Bologoe" te-ai urcat în alt tren… înseamnă că după ce ţi-ai băut coniacul, ai avut ghinionul să nimereşti în trenul care merge în direcţia opusă!

Ivan Alexeevici păleşte, se ia cu mâinile de cap şi începe să se plimbe cu paşi grăbiţi prin compartiment.

— Mare dobitoc mai sunt! strigă el indignat. Ticălosul de mine, lua-m-ar dracu'! Ce să mă fac acum? Mi-a rămas nevasta în trenul celălalt! E singurică, mă aşteaptă, se frământă… Ce dobitoc, ce dobitoc!

Şi tânărul însurăţel se lasă pe canapea, închircindu-se de parcă l-ar fi călcat cineva pe bătătură.

— Nenorocitul de mine! oftează el. Ce mă fac acum? Ce mă fac?

— Ei, lasă, lasă… încearcă să-l mângâie ceilalţi călători. Nu-i nimic… telegrafiază nevestei dumitale şi pe urmă caută să prinzi în drum un accelerat. În felul ăsta, poţi s-o ajungi din urmă.

— Un accelerat! scânceşte tânărul însurăţel, „făuritorul propriei sale fericiri". Dar de unde să iau eu bani pentru accelerat? Toţi banii mei au rămas la nevastă-mea!

După ce şuşotesc ei între ei, pufnind de râs, călătorii pun mână de la mână şi-i oferă fericitului banii de care are nevoie.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 121, 5 mai, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul: *(Scenetă)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

Modificările de stil aduse acestei schiţe la includerea ei în culegerea „Vorbe nevinovate", apoi în Culegerea de opere au fost neînsemnate.

Catastrofa de la Kukuevka: e vorba de catastrofa de cale ferată întâmplată în vara anului 1882 pe linia Moscova-Kursk, în apropiere de satul Kukuevka. Mult timp după aceea a servit drept subiect pentru articole de ziare şi de reviste umoristice. Cehov o pomeneşte de multe ori în povestirile şi foiletoanele lui.

Consilierul

La începutul lunii aprilie a anului 1870, mama mea, Klavdia Arhipovna, văduvă de locotenent, primi o scrisoare din Petersburg, de la fratele ei Ivan, consilier, în care, printre altele, îi spunea: „Boala mea de ficat mă obligă să plec în fiecare vară în străinătate. Dar cum în momentul de faţă nu am bani disponibili ca să mă duc la Marienbad, e foarte posibil, surioară dragă, să-mi petrec vara asta la tine, în Kociuevka ta…”

După ce citi scrisoarea, maică-mea se îngălbeni şi începu să tremure din tot trupul. Apoi pe faţa ei se ivi o umbră de râs amestecat cu lacrimi şi îndată începu să plângă şi să râdă. Amestecul acesta de plâns cu râs mă face totdeauna să mă gândesc cum pâlpâie şi sfârâie o lumânare aprinsă când o stropeşti cu apă. După ce mai citi o dată scrisoarea, mama îi adună pe toţi ai casei şi, cu glas întretăiat de emoţie, începu să le spună că Gundasovii fuseseră, de toţi, patru fraţi: unul murise pe când era copil, altul îmbrăţişase cariera armelor şi murise şi el, al treilea, să nu fie cu bănat, era actor, iar al patrulea…

— Al patrulea s-a ridicat sus, sus de tot, zicea mama printre suspine. Mi-e frate drept, am crescut împreună, şi totuşi tremur, tremur toată… Gândiţi-vă numai că e consilier, egal în grad cu un general! Cum o să-l primesc, îngerul meu? Despre ce o să vorbesc cu el, eu, femeie proastă şi neştiutoare? Sunt cincisprezece ani de când nu l-am văzut! Andriuşenka, – se întoarse mama spre mine, – bucură-te, prostuţule! Dumnezeu ni-l trimite spre norocul tău!

După ce aflarăm cu toţii spiţa neamului Gundasovilor până în cele mai mici amănunte, se porni în conac o zarvă cum nu eram deprins să văd decât în ajunul sărbătorilor de Crăciun. Numai bolta cerească şi apa râului erau cruţate. Încolo, totul a fost frecat, spălat şi vopsit. Dacă bolta cerului ar fi atârnat ceva mai jos şi ar fi fost mai mică, şi dacă apa râului n-ar fi alergat

aşa de repede – fără îndoială că şi ele ar fi fost frecate cu cărămidă şi şterse cu spălătorul. Pereţii erau albi ca zăpada, totuşi au fost văruiţi din nou; podelele străluceau, totuşi au început să fie spălate în fiecare zi. Motanul Bercu (când era mic de tot i-am retezat, cu satârul de spart zahărul, mai mult de un sfert de coadă şi de atunci i s-a zis „Bercu") a fost luat din odăile boiereşti, dus la bucătărie şi dat în seama Anisiei. Iar lui Fedka i s-a spus că „o să-l pedepsească Dumnezeu" dacă or să se mai apropie câinii de cerdac. Dar mai rău decât toţi au pătimit-o bietele canapele, fotolii şi covoare! Niciodată nu mai fuseseră bătute cu atâta străşnicie ca acum, în aşteptarea oaspetelui. Auzind bătăile cu băţul, porumbeii mei se speriau şi mereu îşi luau zborul în 'naltul cerului.

A venit de mai multe ori şi croitorul Spiridon din Novostroevka, singurul din tot judeţul care avea curajul să facă haine pentru boieri. Era un om harnic şi priceput, care nu bea. Avea chiar şi oarecare fantezie şi oarecare gust. Şi cu toate acestea, hainele pe care ni le cosea erau îngrozitoare. Neîncrederea în sine îl făcea să strice totul… La gândul că nu lucrează exact după modă, descosea fiecare haină de câte cinci ori şi se ducea pe jos până în oraş, numai ca să-i studieze pe eleganţii de acolo. Şi totuşi până la urmă ne îmbrăca în nişte haine pe care chiar şi un caricaturist le-ar fi găsit din cale-afară de exagerate. Purtam pantaloni peste măsură de strâmţi şi surtuce aşa de scurte, încât totdeauna ne era ruşine în faţa fetelor.

Acest Spiridon îşi pierdu o groază de timp, numai ca să-mi ia măsurile. Mă măsură în lung şi în lat, de parcă voia să mă ferece în cercuri, însemnă fără grabă nu ştiu ce cu un creion gros pe o hârtiuţă, apoi îşi mâzgăli toate măsurătorile cu semne triunghiulare. După ce termină cu mine, îl luă în primire pe profesorul meu, Egor Alexeevici Pobedimski[35]. Neuitatul meu profesor era pe atunci la vârsta când bărbaţii urmăresc îndeaproape cum le mijesc mustăţile şi adoptă o atitudine teribil de critică faţă de îmbrăcăminte. Aşa că vă puteţi închipui sfânta groază cu care Spiridon începu să-i ia măsura. Egor Alexeevici trebui să-şi dea capul pe spate, să-şi depărteze picioarele în chip de V întors, să-şi ridice braţele sau să şi le lase în jos. Spiridon îl măsură de câteva ori, în care scop se învârti în jurul profesorului meu ca un porumbel îndrăgostit în jurul porumbiţei lui, se lăsă într-un genunchi, sau se făcu cârlig… Mama, moleşită şi istovită de alergătură şi cu dureri de cap din pricina maşinilor de călcat, urmărea toată această operaţie nesfârşită zicând:

— Bagă de seamă, Spiridon, că te pedepseşte Dumnezeu dacă strici stofa! Şi n-ai să ai parte de fericire dacă nu faci

lucrul cum trebuie!

Vorbele mamei făceau să-l treacă toate năduşelile, deoarece Spiridon nu era sigur că o să iasă lucru bun. Pentru hainele mele luă o rublă şi douăzeci de copeici, pentru costumul lui Pobedimski, două ruble. Stofa, căptuşeala şi nasturii i le dădea mama. Nu era un preţ exagerat, mai ales dacă te gândeai că de la Novostroevka şi până la noi erau nouă verste şi croitorul venea la probă de câte patru ori… Şi de câte ori încercam hainele, îmbrăcând cu greu pantalonii strâmţi şi surtucelul însăilat cu aţă albă, mama se încrunta cu dispreţ şi se minuna:

— Doamne, ce modă a mai ieşit şi astăzi! Ţi-e şi ruşine să te uiţi. Dacă n-ar fi să vină fratele meu din capitală, spun drept că nu v-aş fi făcut haine la modă!

Bucuros că nu-l scoate vinovat pe el, ci moda, Spiridon ridica din umeri, de parcă voia să spună: „Ce să faci, aşa-s vremurile!”

Emoţia cu care aşteptam sosirea oaspetelui nu se putea asemui decât cu încordarea cu care aşteaptă spiritiştii sosirea, din clipă în clipă, a spiritului. Mama avea mereu migrenă şi plângea aproape fără întrerupere. Mie îmi pierise pofta de mâncare, dormeam prost şi nu-mi învăţam lecţiile. Nici în somn nu mă părăsea dorinţa de a-l vedea cât mai curând pe general, adică pe omul acela cu epoleţi, cu gulerul brodat care-i ajungea până sub urechi şi cu sabia în mână, întocmai ca generalul din portretul atârnat în salon, deasupra divanului, care-şi holba ochii negri şi înspăimântători la oricine îndrăznea să se uite la el. Numai Pobedimski rămânea acelaşi. Nici nu se speria, nici nu se bucura; doar uneori, după ce o asculta pe mama povestind despre trecutul familiei Gundasov, zicea:

— Da, o să-mi facă plăcere să stau de vorbă cu un om nou…

Toţi cei de la conac îl socoteau un om cu totul excepţional. Pobedimski era un tânăr de vreo douăzeci de ani, cu faţa plină de coşuri, cu părul zburlit, cu fruntea îngustă şi cu nasul neobişnuit de lung; atât de lung încât, când voia să cerceteze ceva cu atenţie, trebuia să-şi plece capul într-o parte, ca găinile. După mintea noastră, nu era în toată gubernia om mai deştept, mai învăţat şi mai bine-crescut ca el. Făcuse şase clase de liceu, apoi intrase la institutul veterinar, de unde fusese dat afară după mai puţin de jumătate de an. Pobedimski ascundea cu grijă pricina pentru care fusese exmatriculat, ceea ce dădea oricui prilejul să vadă în educatorul meu un om nedreptăţit şi, până la un punct, misterios. Vorbea puţin şi numai despre probleme înalte, mânca de frupt în timpul postului şi privea de sus şi cu dispreţ viaţa înconjurătoare – ceea ce nu-l împiedeca să primească daruri de la mama, sub formă de haine, şi să

deseneze pe zmeiele mele mutre tâmpite, cu dinţii roşii. Mama nu-l iubea, deoarece îl socotea prea „mândru”, dar se pleca în faţa inteligenţei lui.

N-a trebuit să aşteptăm prea mult sosirea oaspetelui nostru. La începutul lui mai, veniră de la gară două căruţe încărcate cu geamantane uriaşe. Geamantanele acelea aveau un aer atât de impunător, încât, în timp ce le coborau, căruţaşii îşi scoteau fără voie căciulile.

„În cuferele astea, îmi ziceam eu, trebuie să fie tunici şi praf de puşcă…”

De ce praf de puşcă? Se vede că, în mintea mea, noţiunea de general era strâns legată de tunuri şi de praf de puşcă.

În dimineaţa zilei de zece mai, când m-am trezit, dădaca mi-a spus în şoaptă că „a sosit domnul unchi”. M-am îmbrăcat în grabă, m-am spălat de mântuială şi, fără să-mi mai fac rugăciunea, am ieşit puşcă din odaie. În sală am dat peste un domn înalt şi bine legat, cu favoriţi la modă, îmbrăcat într-un palton elegant. Încremenit ca în faţa unei icoane, m-am apropiat de el şi, căutând să-mi amintesc ceremonialul hotărât de mama, am bătut din călcâie, am făcut o plecăciune adâncă şi m-am întins spre mâna lui. Dar străinul nu m-a lăsat să i-o sărut şi mi-a spus că nu el era unchiul, ci Piotr, cameristul lui. Înfăţişarea acestui Piotr, mult mai bine îmbrăcat decât mine şi Pobedimski, mi-a lăsat o mare nedumerire care, la drept vorbind, nu m-a părăsit nici până astăzi: cum e cu putinţă ca oameni atât de serioşi şi de prezentabili, cu figuri atât de inteligente şi de grave, să nu fie decât nişte simpli lachei?… Şi pentru ce, oare?

Piotr îmi spuse că unchiul meu şi mama erau în grădină. M-am repezit într-acolo.

Natura, care nu cunoştea nici spiţa neamului Gundasovilor şi nici gradul unchiului meu, era mult mai nestingherită şi mai la largul ei decât mine. În grădină era o forfotă ca la iarmaroc. Spintecând văzduhul şi sărind pe alei, puzderie de grauri urmăreau, cu ţipete şi larmă, cărăbuşii. Vrăbiile se zburătăceau printre tufele de liliac, ale căror flori delicate şi parfumate ţi se vârau de-a dreptul în obraz. Încotro te întorceai, nu auzeai decât cântec de grauri, strigăte de pupăză şi de pui de gaie. Altădată aş fi început să fug după caii-dracului sau să arunc cu pietre în corbul care se cocoţase pe stogul de sub plop şi-şi întorcea în toate părţile pliscul lui bont. Dar acum n-aveam timp de zbenguială. Îmi bătea inima şi simţeam ceva ca o răceală, în stomac: aşteptam să văd bărbatul acela cu epoleţi, cu sabia scoasă şi cu ochii fioroşi.

Dar ce dezamăgire! Alături de mama se plimba prin grădină un om mărunt, subţirel şi elegant, în haine albe de mătase şi

purtând pe cap un chipiu, tot alb. Aşa cum mergea, cu mâinile în buzunare, cu capul uşor lăsat pe spate şi luând-o mereu înaintea mamei, părea să fie foarte tânăr. În toată făptura lui era atâta neastâmpăr şi atâta viaţă, încât n-am putut să descopăr bătrâneţea prădătoare decât atunci când m-am apropiat pe la spate şi i-am zărit, sub marginea chipiului, părul argintiu, tuns scurt. În locul ţinutei rigide şi grave, de general, descoperisem un mers sprinten, aproape băieţesc; în locul gulerului până sub urechi, o cravată obişnuită, albastră. Mama şi unchiul se plimbau pe alee şi vorbeau. M-am apropiat încetişor pe la spate, aşteptând ca vreunul dintre ei să se întoarcă spre mine.

— Ce frumos e aici la tine, Kladia! zicea unchiul. Ce frumos şi ce plăcut! Dacă aş fi ştiut mai demult ce minunat e, pentru nimic în lume nu m-aş mai fi dus atâţia ani în străinătate!

Unchiul se aplecă repede şi mirosi o lalea. Tot ce-i ieşea înaintea ochilor îl umplea de entuziasm şi de curiozitate, de parcă nu mai văzuse de când lumea o grădină şi o zi însorită. Omul acela ciudat mergea ca pe arcuri şi vorbea întruna, fără să-i dea răgaz mamei să spună şi ea vreun cuvânt. Deodată, la o cotitură a aleii, de după o tufă de soc, se ivi Pobedimski. Apariţia lui era atât de neaşteptată, încât unchiul tresări şi se trase uşor îndărăt. De data aceasta, profesorul meu avea pe umeri pelerina lui de gală, care-l făcea să semene, mai ales pe la spate, cu o moară de vânt. Avea o înfăţişare măreaţă şi gravă. Ţinându-şi pălăria la piept, spanioleşte, Pobedimski făcu un pas spre unchiul meu şi se înclină, aşa cum se înclină marchizii în melodrame: înainte şi puţin pieziş.

— Am onoarea să mă prezint Excelenţei Voastre, zise el tare. Sunt Pobedimski, fost audient al institutului veterinar, nobil de obârşie, astăzi pedagogul şi profesorul nepotului Domniei Voastre.

Această politeţe a profesorului meu îi plăcu mult mamei. Zâmbi şi rămase cu răsuflarea oprită, aşteptând încântată ca Pobedimski să mai adauge ceva inteligent. Dar profesorul meu se aştepta ca la această prezentare măreaţă să i se răspundă tot cu măreţie, adică să i se spună aşa cum spun generalii: „hm!” şi să i se întindă două degete. De aceea se ruşină şi se zăpăci când unchiul meu începu să râdă prieteneşte şi-i strânse mâna cu putere. Profesorul mai îngăimă nu ştiu ce, nedesluşit, tuşi şi se trase la o parte.

— Ei, spune, nu-i aşa că are haz? zise unchiul. Uite, şi-a pus pelerina asta care fâlfâie şi i se pare că-i grozav de deştept! Îmi place, pe Dumnezeul meu!… Gândeşte-te câtă îndrăzneală tinerească şi câtă viaţă e în pelerina asta idioată!… Dar

băieţelul ăsta cine-i? întrebă el, întorcându-se fără veste şi dând cu ochii de mine.

— E Andriuşenka al meu! mă prezintă mama, înroşindu-se. Mângâierea mea.

Am bătut din călcâie pe nisip şi m-am ploconit adânc.

— Bravo, băiatule… bravo, băiatule!… mormăi unchiul, trăgându-şi mâna pe care voiam s-o duc la gură şi mângâindumă pe cap. Şi zici că te cheamă Andriuşa? Aşa, aşa… pe Dumnezeul meu… înveţi?

Atunci mama, minţind puţin şi exagerând puţin, ca toate mamele, începu să-i înşire succesele mele la învăţătură şi la purtare. Iar eu mergeam alături de unchiu-meu şi, potrivit ceremonialului, îi făceam mereu temenele. Tocmai când mama căuta să aducă vorba pe departe că, având în vedere aptitudinile mele excepţionale, ar fi bine să pot intra bursier la liceul militar şi când, potrivit aceluiaşi ceremonial, trebuia să izbucnesc în lacrimi şi să-l rog să pună o vorbă bună pentru mine – unchiul se opri deodată şi, aruncându-şi braţele în lături, mirat, întrebă:

— Ei, dar ce mai e şi asta?

Pe alee venea spre noi Tatiana Ivanovna, soţia lui Feodor Petrovici, administratorul nostru, ducând pe braţ o fustă albă scrobită şi o scândură lungă de călcat. Trecând pe lângă noi, aruncă oaspetelui o privire sfioasă pe sub gene şi se înroşi.

— Nici nu se sfârşeşte bine una, şi gata: alta în rând!… făcu unchiul printre dinţi, uitându-se galeş în urma Tatianei. Aici la tine, surioară dragă, nu-i chip să faci un pas fără să dai de o surpriză… pe Dumnezeul meu!

— Tatiana e cea mai frumoasă femeie de pe la noi, îi răspunse mama. Feodor a peţit-o tocmai de la târg… la o sută de verste de aici…

Nu oricine ar fi găsit că Tatiana era chiar aşa de frumoasă. Cam de vreo douăzeci de ani, mică de stat şi plinuţă, dar mlădioasă, cu sprâncenele negre, totdeauna rumenă şi drăguţă, n-avea, pe faţa şi în toată făptura ei, nicio trăsătură mai caracteristică, nicio linie mai îndrăzneaţă, care să-ţi reţină privirea. Ai fi zis că în clipa când o crease, natura fusese lipsită de fantezie şi de precizie. Tatiana Ivanovna era o fiinţă sfioasă, ruşinoasă şi bine-crescută, călca uşor şi lin, vorbea puţin, râdea rar şi viaţa ei era tot atât de dreaptă şi de netedă ca şi părul ei lins. Unchiul o urmărea cu ochii pe jumătate închişi, zâmbind. Mama se uită lung la faţa lui surâzătoare şi-şi luă un aer grav:

— Şi dumneata, frăţioare, tot nu te-ai însurat! oftă ea.

— Nu, nu m-am însurat…

— De ce? îl întrebă ea, încet.

— Cum să-ţi spun… aşa a fost să fie! Cât am fost tânăr, a trebuit să muncesc din greu şi n-am avut când mă gândi la ale vieţii. Iar când mi-a venit şi mie gust să trăiesc, m-am uitat în urmă: aveam la spate cincizeci de ani… Pierdusem momentul! De altfel, nu-mi face nicio plăcere să vorbesc despre asta…

Mama şi unchiul oftară amândoi în acelaşi timp şi plecară înainte. Cât despre mine, am rămas în urma lor şi am alergat să-mi caut profesorul, ca să-i împărtăşesc şi lui impresiile mele. Pobedimski stătea în mijlocul curţii şi se uita, maiestuos, la cer.

— Se vede că-i om cult! a zis, dând din cap cu importanţă. Cred că o să ne înţelegem bine…

Peste vreo oră, mama veni în goană la noi.

— Mare pacoste pe capul meu, drăguţă! începu ea, gâfâind. Ştiţi că fratele meu şi-a adus lacheul, iar lacheul ăsta e aşa fel de om că, Doamne iartă-mă, nu poţi să-l culci nici în bucătărie, nici în sală. Îi trebuie numaidecât o odaie şi nu mă duce capul ce să fac! Doar să vă mut pe voi la Feodor, în atenanse, şi să-i dau odaia voastră.

Am primit bucuroşi, deoarece ştiam că o să ne simţim mult mai la largul nostru în atenanse decât în casa cea mare, sub ochii mamei.

— Şi mai am un necaz! urmă mama. Fratele meu mi-a spus că nu obişnuieşte să ia prânzul la amiază, ci tocmai la şapte seara, ca în capitală. Ce să vă spun, de-atâtea griji, mi-am pierdut şi capul! Că până la şapte seara, se usucă mâncarea în cuptor. E drept că bărbaţii nu se pricep în ale gospodăriei, cu toate că-s mai deştepţi… O să trebuiască, păcatele mele, să gătesc două rânduri de mese! Voi, copii, o să mâncaţi ca şi până acum, la amiază; iar eu, bătrână cum sunt, o să rabd de dragul frăţiorului meu până la şapte seara!

Mama oftă adânc, îmi dădu în grijă să-i plac unchiului, pe care Dumnezeu ni-l trimisese spre norocul meu, apoi alergă la bucătărie. În aceeaşi zi, Pobedimski şi cu mine ne-am mutat în atenanse, într-o odaie de trecere, aşezată între sală şi odaia de culcare a administratorului.

Cu toate că sosise unchiul şi noi ne schimbaserăm locul – împotriva aşteptărilor, viaţa îşi urma drumul ei obişnuit, lânced şi monoton. „În cinstea sosirii unchiului”, profesorul meu şi cu mine fuseserăm scutiţi de lecţii. Pobedimski, care nu citea şi nu făcea niciodată nimic, stătea ca de obicei pe pat şi se gândea la nu ştiu ce, plimbându-şi prin aer nasul lui cel lung. Doar din când în când se ridica, îşi încerca hainele cele noi, apoi se aşeza iarăşi, ca să tacă şi să se gândească. Un singur lucru îl preocupa: muştele, pe care le lăţea, fără milă, cu palma. După masă se „odihnea”, cu care prilej scotea din sărite

întreg conacul cu sforăitul lui. Cât despre mine, alergam de dimineaţă şi până seara prin grădină sau rămâneam în odaie şi făceam zmeie. Cele dintâi două-trei săptămâni nu l-am văzut decât rareori pe unchiu-meu. Stătea zile întregi în odaia lui şi lucra, fără să ţină seamă nici de muşte, nici de căldură. Puterea lui neobişnuită de a sta ţintuit la masă ni se părea o taină de nepătruns. Pentru noi leneşii, care nu ştiam ce înseamnă munca sistematică, hărnicia sa ţinea, fără îndoială, de miracol. Se scula dimineaţa în jurul lui nouă şi se aşeza la masa lui de lucru, de unde nu se ridica până la ora prânzului. După ce mânca, se aşeza din nou la lucru şi stătea aşa până noaptea târziu. De câte ori mă uitam la el prin gaura cheii, totdeauna vedeam acelaşi tablou: unchiul meu lucra la masă, scriind cu o mână şi, cu cealaltă, răsfoind o carte. Şi, oricât ar părea de ciudat, în timp ce lucra tot trupul lui n-avea astâmpăr: îşi legăna piciorul ca o limbă de pendulă, fluiera şi bătea măsura clătinând din cap. Iar în vremea asta avea un aer atât de distrat şi de neserios, de parcă nu lucra, ci se juca de-a „zerouri şi cruciuliţe”. Îl vedeam veşnic îmbrăcat cu acelaşi surtuc scurt şi elegant, purtând o cravată legată cât se poate de tinereşte, şi totdeauna, chiar prin gaura cheii, răspândea un parfum delicat, de femeie. Nu ieşea din odaia lui decât ca să ia masa, dar mânca foarte puţin.

— Nu-l înţeleg deloc pe fratele meu! se plângea mama. În fiecare zi tai câte o curcă şi câţiva porumbei, anume pentru el, compotul i-l fac chiar eu, cu mâna mea – iar el ia o farfurie cu bulion, o bucăţică de carne cât unghia – şi gata, se şi ridică de la masă! Dacă stărui şi-l rog să mănânce, se întoarce şi mai bea un pic de lapte. Ce folos poate să aibă de la laptele ăsta? Un fel de zoaie! Poţi să şi mori cu asemenea mâncare… Dacă încerc să-l fac să înţeleagă, începe să râdă şi să facă glume… Nu, hotărât că nu-i plac, drăguţul de el, bucatele noastre!

Serile însă erau mult mai vesele decât zilele. De obicei, îndată ce începea soarele să coboare în asfinţit, iar în curte se aşterneau umbre lungi, noi – adică Tatiana Ivanovna, Pobedimski şi cu mine – ne şi aşezam în cerdacul atenanselor. Până se înnopta, tăceam cu toţii. De altfel, despre ce am fi putut să mai vorbim, când de mult ne spuseserăm tot ce aveam de spus? Nu se întâmplase decât un singur lucru nou: vizita unchiului. Dar şi subiectul acesta se epuiză repede. Profesorul meu nu-şi lua o clipă ochii de la faţa Tatianei Ivanovna şi ofta adânc… Pe vremea aceea încă nu ştiam ce însemnau aceste ofuri şi nici nu căutam să le pătrund înţelesul. Acum însă ele îmi spun multe.

Când toate umbrele pământului se topeau într-una singură, fără sfârşit, Feodor administratorul se întorcea acasă, ori de la

vânătoare, ori de la câmp. Acest Feodor mi se părea sălbatic, fioros chiar. Fiul unui ţigan rusificat de prin părţile Iziumului, era tuciuriu la obraz, avea ochii mari şi negri, părul creţ şi barba încâlcită, aşa că ţăranii din Kociuevka noastră nu-i spuneau altfel decât „diavolul”. De altfel, afară de înfăţişare, mai avea şi alte apucături ţigăneşti. De pildă, nu putea cu niciun chip să stea acasă, şi-şi petrecea zilele pe câmp sau la vânătoare. Era ursuz, arţăgos şi mocnit, nu se temea de nimeni şi nu se supunea nimănui. Se purta mojic cu mama, mie îmi spunea „tu” şi se arăta plin de dispreţ faţă de cultura lui Pobedimski. Noi i le iertam toate, socotindu-l om sucit şi bolnăvicios. Iar mama ţinea la el, deoarece, cu toată firea lui de ţigan, era cât se poate de harnic şi de cinstit. Pe Tatiana Ivanovna o iubea cu patimă, ca un ţigan ce era, însă dragostea lui părea întunecată, chinuită parcă. Nu-şi mângâia niciodată nevasta de faţă cu noi, doar îşi holba ochii la ea, cu duşmănie, strâmbându-şi gura.

Când se întorcea de la câmp, îşi trântea mânios puşca într-un colţ, se urca la noi pe cerdac şi se aşeza lângă femeia lui. După ce răsufla adânc, o întreba câte ceva de-ale gospodăriei, apoi se cufunda în tăcere.

— Hai să cântăm ceva, propuneam eu.

Profesorul meu îşi acorda chitara şi, cu glas adânc, de ţârcovnic, începea „Prin văile line”. Cântam cu toţii. Profesorul meu avea voce de bas, Feodor voce subţire, de tenor, iar Tatiana Ivanovna şi cu mine, de soprano.

După ce amuţeau broaştele şi tot cerul se umplea de stele, ni se aducea, de la bucătărie, masa de seară. Intram în odaie şi ne aşezam în jurul mesei. Hămesiţi, Pobedimski şi ţiganul mâncau cu lăcomie, aşa că ar fi fost greu să-ţi dai seama când trosneau oasele din mâncare şi când fălcile lor, în timp ce Tatiana Ivanovna şi cu mine abia puteam dovedi porţiile noastre. După aceea, atenansele se cufundau în somn adânc.

Odată, spre sfârşitul lunii mai, stăteam cu toţii în cerdac şi aşteptam masa de seară. Pe neaşteptate, o umbră lunecă prin curte şi în faţa noastră ieşi, ca din pământ, unchiul Gundasov. Se uită întâi lung la noi, apoi bătu din palme şi râse cu veselie.

— Ce idilic! strigă el. Să cânţi şi să visezi la Lună! Straşnic, pe Dumnezeul meu! Pot să stau şi eu lângă voi şi să visez?

Tăceam şi ne uitam unul la altul. Unchiul se aşează pe treapta de jos a scării, căscă şi se uită la cer. Nimeni nu zicea nimic. Pobedimski însă, care de mult ţinea să stea de vorbă cu omul acela „nou”, fericit de acest prilej neaşteptat, rupse cel dintâi tăcerea. În ce priveşte discuţiile mai înalte, profesorul meu nu avea decât un singur subiect: epizootiile. Vi s-a întâmplat, fără îndoială, aflându-vă în mijlocul unei mulţimi, să nu vi se

întipărească în minte, din miile de chipuri, decât acela al unei singure persoane. Aşa şi cu Pobedimski. Din tot ce învăţase în cele şase luni cât urmase la institutul veterinar, nu reţinuse decât un singur alineat:

„Epizootiile aduc un prejudiciu incalculabil economiei noastre naţionale. Ca să lupte împotriva lor, societatea trebuie să meargă mână în mână cu guvernul."

Înainte de a i le spune toate acestea lui Gundasov, profesorul meu icni de câteva ori, încurcat, petrecându-şi mereu una peste alta poalele pelerinei. Auzindu-l că vorbeşte despre epizootii, unchiul meu se uită ţintă la Pobedimski şi scoase pe nas un sunet care aducea a râs.

— Îmi place, pe Dumnezeul meu!… mormăi el, cercetându-ne cu ochii ca pe nişte manechine. Da, asta e adevărata viaţă… Şi la drept vorbind, aşa şi trebuie să fie… Dar dumneata de ce taci, Pelagheia Ivanovna? i se adresă el Tatianei.

Femeia se sfii, şi începu să tuşească.

— Haide, domnilor, vorbiţi, cântaţi… jucaţi! Nu vă pierdeţi vremea. Că doar afurisitul ăsta de timp fuge, nu vă aşteaptă! Nici n-apucaţi să vă uitaţi bine în jurul vostru, că vă şi pomeniţi nas în nas cu bătrâneţea… pe Dumnezeul meu! Şi atunci e prea târziu să vă mai bucuraţi de viaţă. Aşa-i, Pelagheia Ivanovna… Omul nu trebuie să stea încremenit şi să tacă…

Tocmai atunci ni se aducea de la bucătărie masa de seară. Unchiul intră cu noi în casă să ne ţină tovărăşie şi înfulecă pe nerăsuflate cinci plăcinte cu brânză şi o aripă de raţă. Mânca şi se uita la noi. Se entuziasma şi se înduioşa în faţa fiecăruia. Orice prostie spunea neuitatul meu profesor şi orice mişcare făcea Tatiana Ivanovna, unchiul meu găsea că totul era drăguţ şi încântător. Iar după cină, când Tatiana Ivanovna se aşeză cuminte într-un colţişor şi începu să împletească, el nu-şi mai luă ochii de la degetele ei mici, în timp ce vorbea fără încetare.

— Grăbiţi-vă, prieteni, să vă trăiţi viaţa… zicea. Să vă ferească Dumnezeu să sacrificaţi prezentul de dragul viitorului! Prezentul înseamnă tinereţe, sănătate şi entuziasm, pe când viitorul – minciună şi fum! Cum aţi împlinit douăzeci de ani – daţi-i drumul şi puneţi-vă pe trai!

Tatiana Ivanovna scăpă o andrea. Unchiul se repezi, o ridică şi, făcând o plecăciune, i-o întinse. Abia atunci mi-am dat seama, pentru întâia oară, că erau pe lume oameni mai bine crescuţi decât Pobedimski.

— Da… urmă unchiul meu. Iubiţi… însuraţi-vă… faceţi prostii! Orice prostie e mai bună şi mai sănătoasă decât goana noastră după o viaţă raţională…

Unchiul vorbea mereu şi atât de mult încât, până la urmă, ne plictisi pe toţi. Eu, care stăteam mai la o parte pe un cufăr, moţăiam încalte de-a binelea. Mă chinuia gândul că în tot timpul acesta nu se uitase măcar o singură dată la mine. A plecat abia pe la două noaptea când, nemaiputând lupta cu oboseala, adormisem de mult.

De atunci, unchiul meu începu să vină la noi în fiecare seară. Cânta, mânca la masa noastră şi stătea regulat până la două noaptea, vorbind mereu despre unul şi acelaşi lucru. Îşi lăsă baltă toate lucrările care-l ţineau închis în odaia lui seara şi noaptea, iar către sfârşitul lui iunie, când se deprinsese să mănânce curcile şi compoturile mamei, renunţă şi la lucrul de peste zi. Îşi părăsi masa şi hârtiile şi „se dărui vieţii". Ziua umbla prin grădină fluierând, nu lăsa oamenii să-şi caute de treburi şi îi punea să-i povestească fel de fel de întâmplări. Dacă dădea cu ochii de Tatiana Ivanovna, îi ieşea grăbit înainte şi se oferea s-o ajute când ducea ceva greu, ceea ce o făcea să se ruşineze peste măsură.

Cu cât intram mai adânc în vară, cu atât unchiul meu era mai uşuratic, mai neastâmpărat şi mai distrat. Pobedimski se arăta decepţionat.

— E prea unilateral… zicea el. Nu se cunoaşte deloc că stă pe treptele cele mai înalte ale ierarhiei. Şi pe urmă, nu ştie să vorbească. După fiecare cuvânt îţi trânteşte câte un „pe Dumnezeul meu"! Nu, nu-mi place!

Din ziua în care unchiul meu începuse să vină la noi, în atenanse, în Feodor şi în Pobedimski se petrecuse o vădită schimbare. Feodor nu se mai ducea la vânătoare şi se întorcea acasă devreme. Se făcuse şi mai tăcut şi holba la nevastă-sa ochi şi mai duşmănoşi. Iar profesorul meu nu mai vorbea în faţa unchiului de epizootiile lui, stătea încruntat, ba uneori chiar zâmbea cu dispreţ.

— Ia te uită că iar vine moşneagul cel muieratic! bombăni el o dată, în timp ce unchiul se apropia de atenansele noastre.

Schimbarea aceasta căutam să mi-o explic zicându-mi că, desigur, şi unul, şi altul, erau supăraţi pe el. Distrat cum era, unchiul meu le încurca numele aşa fel, încât nici până la plecare nu era încă bine lămurit care din doi era profesorul meu şi care bărbatul Tatianei Ivanovna. Ba chiar şi Tatianei Ivanovna îi zicea când Nastasia, când Pelagheia, când Evdokia. Şi cu toate că părea entuziasmat şi încântat de noi, se purta aşa cum s-ar fi purtat cu nişte copii, râzând întruna… Fără îndoială că asta avea de ce să-i supere pe cei doi tineri. Dar nu era vorba de supărare, ci, aşa cum înţeleg astăzi, de un sentiment mult mai subtil.

Ţin minte că într-o seară stăteam pe cufăr şi mă luptam cu somnul. Simţeam cum mi se lipeau ochii cu ceva vâscos parcă şi cum trupul, frânt de alergăturile de peste zi, mi se lăsa într-o parte. Cu toate astea, mă luptam şi făceam tot chipul să-mi ţin ochii deschişi. Era aproape de miezul nopţii. Tatiana Ivanovna, îmbujorată şi smerită ca totdeauna, stătea la o măsuţă şi cosea o cămaşă pentru bărbatu-său. Dintr-un colţ, Feodor îşi zgâia ochii la ea, întunecat şi ursuz, iar în celălalt colţ pufnea pe nas Pobedimski, furios, cu faţa adâncită în gulerul înalt al cămăşii. Unchiul meu se plimba dintr-un capăt în altul al odăii, gândindu-se Dumnezeu ştie la ce. Era linişte. Nu se auzea decât foşnetul pânzei din mâinile Tatianei Ivanovna. Deodată, unchiul meu se opri în faţa ei şi zise:

— Sunteţi cu toţii aşa de tineri, aşa de plini de viaţă şi de buni, trăiţi aşa de tihnit şi de fără griji în liniştea asta, încât spun drept că vă invidiez. Simt că m-am legat de viaţa voastră şi mi se strânge inima când mă gândesc că trebuie să plec de aici… Vă rog să mă credeţi că-s sincer!

Oboseala mi-a închis ochii şi am trecut în lumea viselor. Mai târziu, când nu ştiu ce zgomot m-a trezit din somn, l-am văzut pe unchiul meu stând în faţa Tatianei Ivanovna şi privind-o cu duioşie. Îi ardeau obrajii.

— Viaţa mea s-a dus, îi spunea el, şi eu nu mi-am trăit-o! Chipul dumitale tânăr îmi aduce aminte de tinereţea pierdută şi aş primi bucuros să rămân aici până la moarte, să mă tot uit la dumneata… Mi-ar face multă plăcere să te iau cu mine la Petersburg.

— Pentru ce? întrebă deodată Feodor, răguşit.

— Te-aş pune pe masa mea de lucru, sub un clopot de sticlă, te-aş admira şi eu şi te-aş arăta şi altora. Să ştii, Pelagheia Ivanovna, că noi n-avem femei ca dumneata. Avem bogăţie, aristocraţie, avem uneori şi frumuseţe, însă această naturaleţe… această linişte sănătoasă, n-o avem…

Unchiul se aşează în faţa Tatianei Ivanovna şi o luă de mână.

— Atunci, nu vrei să mergi cu mine la Petersburg! începu el să râdă. În cazul acesta, lasă-mă să iau măcar mâna dumitale… Ce mânuţă fermecătoare! Nu mi-o dai? Bine, zgârcito, atunci îngăduie-mi cel puţin să ţi-o sărut…

În clipa aceea se auzi trosnind un scaun. Feodor sări în picioare şi, cu paşi grei şi măsuraţi, se apropie de nevastă-sa. Obrazul i se făcuse galben-cenuşiu şi-i zvâcnea. Izbi cât putu cu pumnul în măsuţă şi strigă cu glas înăbuşit:

— Nu permit!

Odată cu el sări de pe scaun şi Pobedimski. Tot atât de furios şi de palid ca şi celălalt, se apropie de Tatiana Ivanovna şi izbi şi el cu pumnul în măsuţă:

— Nu… nu permit!

— Cum?… Cum ai spus? întrebă nedumerit unchiul meu.

— Nu permit! repetă Feodor, mai izbind o dată cu pumnul în masă.

Unchiul sări ars de pe scaun şi începu să clipească din ochi, speriat. Ar fi vrut să spună ceva, dar de mirare şi de spaimă nu scoase un cuvânt. Zâmbi doar ruşinat şi cu paşi mărunţei, de bătrân, ieşi din odaie, uitându-şi la noi pălăria. Peste câtva timp, când mama, îngrijorată, veni în atenanse, Feodor şi Pobedimski încă mai băteau cu pumnul în masă, ca doi fierari cu ciocanele, strigând: „Nu permit!”

— Ce s-a întâmplat aici? întrebă mama. De ce i-a venit rău fratelui meu? Ce este?

Aruncând o privire spre Tatiana Ivanovna, care stătea palidă şi speriată, şi spre bărbatul ei turbat de mânie, mama înţelese, fără îndoială, despre ce era vorba. Oftă şi clătină din cap.

— Ei, ajunge, destul aţi bocănit în masă! zise ea. Sfârşeşte odată, Feodor! Dar dumneata de ce bocăneşti, Egor Alexeevici? Ce te privesc toate astea pe dumneata?

Pobedimski îşi veni în fire şi se ruşină. Feodor se uită ţintă întâi la el, apoi la nevastă-sa şi începu să se plimbe cu paşi mari prin odaie. După ce a ieşit mama, am văzut un lucru pe care mult timp după aceea l-am socotit ca pe un vis: l-am văzut pe Feodor cum l-a înşfăcat pe profesorul meu, cum l-a ridicat în aer şi l-a aruncat pe uşă afară…

Când m-am trezit a doua zi dimineaţă, patul profesorului meu era gol. Întrebând-o pe dădacă unde era Pobedimski, femeia mi-a răspuns în şoaptă că fusese dus la spital, în zori, să-şi lecuiască mâna ruptă. Întristat de această veste şi aducându-mi aminte de scandalul din seara trecută, am ieşit în curte. Vremea era posomorâtă. Nori grei învăluiau cerul, iar vântul se plimba în voie pe faţa pământului, stârnind praful şi învârtind hârtiuţe şi pene. Se simţea că vine ploaia. Şi oamenii, şi dobitoacele, păreau plictisiţi. Când am intrat în casă, m-au rugat să calc uşor, deoarece mama avea migrenă şi stătea în pat. Ce puteam să fac? Am ieşit în poartă, m-am aşezat pe bancă şi am încercat să înţeleg tot ce văzusem şi auzisem cu o zi înainte. Drumul pleca din poarta noastră, ocolea fierăria şi o baltă care nu seca niciodată, apoi dădea în şleaul cel mare al poştei… M-am uitat la stâlpii de telegraf în jurul cărora se învârteau nori de praf, la păsărelele somnoroase care se legănau pe sârme – şi deodată am simţit că mi-e aşa de urât, încât am început să plâng.

Pe şleaul mare trecu un bric prăfuit, plin de târgoveţi care, fără îndoială, se duceau undeva în pelerinaj. Nici nu dispăru bine bricul, şi se ivi o brişcă uşoară, cu doi cai. În brişcă stătea

în picioare, ţinându-se de cureaua vizitiului, comisarul de poliţie rurală Akim Nikitici. Spre marea mea uimire, brişca o luă spre noi şi, trecând ca vântul pe lângă mine, intră pe poartă. În timp ce mă întrebam, nedumerit, ce-o fi căutând comisarul la noi, se auzi iarăşi uruind, şi pe drum apăru o troică: în caleaşcă stătea în picioare ispravnicul, arătând cu mâna spre poarta noastră.

„Dar ăsta ce-o mai fi vrând? mă gândeam, cercetându-l cu ochii pe ispravnic, care era plin de praf din cap până-n picioare. Nu mai rămâne vorbă că Pobedimski a făcut plângere împotriva administratorului şi acum vin să-l ridice pe Feodor şi să-l ducă la închisoare."

Dar enigma nu era chiar atât de uşor de dezlegat. Comisarul şi ispravnicul nu erau decât o avangardă, deoarece, la mai puţin de cinci minute, pe poarta noastră intră o caretă. Trecu atât de repede pe lângă mine încât, aruncându-mi ochii pe gemuşor, nu izbutii să văd înăuntru decât o barbă roşcată.

Neştiind ce să mai cred şi presimţind ceva rău, am alergat în casă. În sală am dat mai întâi de mama. Era palidă şi se uita cu spaimă spre uşa dincolo de care se auzeau glasuri de bărbaţi. Oaspeţii îi picaseră pe neaşteptate, tocmai când o durea capul mai tare.

— Cine a venit la noi, mamă? am întrebat eu.

— Surioară dragă! se auzi glasul unchiului meu. Nu ne dai o gustare, guvernatorului şi mie?

— Uşor de zis, o gustare! şopti mama, încremenind de spaimă. Ce pot să le pregătesc, aşa, la repezeală? Iacă, mă fac de râs la bătrâneţe!

Mama se luă cu mâinile de cap şi fugi la bucătărie. Sosirea neaşteptată a guvernatorului ridică în picioare şi zăpăci tot conacul. Se porni un măcel înspăimântător. Se tăiară vreo zece găini, cinci curci, opt raţe şi, din grabă, căzu victimă şi gânsacul cel bătrân, întemeietorul cârdului nostru de gâşte şi favoritul mamei. Vizitiii şi bucătarul parcă îşi ieşiseră din minţi şi tăiau păsările la întâmplare, fără să mai ţină seama nici de vârstă, nici de rasă. De hatârul nu ştiu cărui sos, mi-au tăiat doi porumbei încălţaţi, scumpi, la care ţineam cum ţinea şi mama la gânsacul ei. Mult timp nu i-am putut ierta guvernatorului această crimă.

Seara, când guvernatorul şi suita lui se urcară în echipajele lor şi plecară, după ce mâncaseră pe săturate, m-am dus în casă, cu gândul să mă uit la rămăşiţele ospăţului. Aruncându-mi privirea din sală în salon, l-am văzut şi pe unchiul şi am văzut-o şi pe mama. Unchiul se plimba nervos de-a lungul peretelui, cu mâinile la spate şi ridicând mereu din umeri.

Istovită şi peste măsură de trasă la obraz, mama stătea pe divan şi urmărea cu ochi plini de suferinţă toate mişcările fratelui ei.

— Iartă-mă, surioară dragă, dar aşa nu se poate… bombănea unchiul, încreţindu-şi obrazul. Eu ţi-l prezint pe guvernator, iar tu nici nu-i întinzi mâna! L-ai făcut să se ruşineze, bietul om! Nu, asta nu se face… E frumos să fii naiv, nu zic, dar şi naivitatea are o margine… pe Dumnezeul meu!… Şi pe urmă dejunul! E cu putinţă să servească cineva asemenea mâncăruri? De pildă, ce era felul patru, care semăna cu un spălător de vase?

— Raţă în sos dulce… îi răspunse încet mama.

— Hm… raţă… Iartă-mă, surioară, însă… uite, îmi face arsuri la stomac. Mi-e rău!

Şi unchiul făcu o mutră acră şi plângăreaţă, apoi urmă:

— L-a adus dracu' pe guvernator! Ce nevoie aveam eu de vizita lui? Pff… iar mă arde! Nu mai pot dormi, nu mai pot lucra… M-am hodorogit de tot… Şi pe urmă, nu înţeleg cum puteţi trăi aici, în această împărăţie a plictiselii, fără să munciţi!… Poftim, acum începe să mă doară la lingurică!…

Unchiul se încruntă şi începu să meargă mai repede.

— Frăţioare, îl întrebă mama, încet. Cât costă o călătorie în străinătate?

— Trei mii de ruble, pe puţin… îi răspunse unchiul meu cu glas jalnic. Aş pleca, dar de unde să iau atâţia bani? N-am nicio copeică! Pff… Iar mă arde!

Unchiul se opri, aruncă o privire tristă pe fereastra cenuşie şi mohorâtă, apoi începu iarăşi să se plimbe.

Se făcu linişte… Mama se uită mult timp la icoană, chibzuind nu ştiu ce, după aceea izbucni în plâns şi zise:

— Frăţioare, îţi dau eu cele trei mii de ruble…

După vreo trei zile, geamantanele cele impunătoare erau expediate la gară, iar în urma lor plecă şi consilierul. În momentul când îşi luă rămas-bun de la mama, începu să plângă şi multă vreme nu-şi putu dezlipi buzele de mâna ei. Dar după ce se urcă în trăsură, faţa i se lumină de o bucurie copilărească… Radios şi fericit, se aşeză mai bine pe perne, îi făcu un semn de adio mamei care suspina şi, pe neaşteptate, îşi opri ochii asupra mea. Pe faţa lui se aşternu o expresie de adâncă mirare.

— Dar băieţelul ăsta cine-i? întrebă el.

Întrebarea aceasta o lovi drept în inimă pe mama care, la început, căutase să mă convingă că numai Dumnezeu îl adusese la noi pe unchiul, spre norocul meu. Dar mie prea puţin îmi păsa. Mă uitam la faţa lui fericită şi, fără să ştiu de ce, mi-era milă de el. Nu m-am mai putut stăpâni, am sărit în trăsură şi l-am îmbrăţişat cu dragoste pe omul acela uşuratic şi

plin de slăbiciuni, cum sunt, de altfel, toţi oamenii. Uitându-mă în ochii lui şi încercând să-i spun ceva care să-i facă plăcere, l-am întrebat:

— Unchiule, dumneata ai fost vreodată la război?

— Drăguţ băieţel… a început să râdă unchiul meu, sărutându-mă. Drăguţ băieţel, pe Dumnezeul meu!… Totul e aşa de firesc… aşa e viaţa, pe Dumnezeul meu!…

Trăsura s-a urnit din loc. Am rămas privind în urma ei şi încă mult timp mi-au răsunat în urechi vorbele acelea de bun rămas: „pe Dumnezeul meu…”

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3657, 6 mai. Semnată: An. Cehov. După ce i s-au făcut unele modificări, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt Petersburg, 1888 şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, textul a mai suferit mici modificări.

Un roman cu un contrabas

Muzicantul Smîcikov[36] se ducea afară din oraş la vila prinţului Bibulov, unde urma „să aibă loc” o serată cu muzică şi dans, cu prilejul unei logodne. Pe spatele lui se odihnea, într-o cutie de piele, un contrabas uriaş. Smîcikov mergea pe malul unui râu, nu tocmai impunător, dar foarte poetic, care-şi rostogolea la vale apa proaspătă.

„Ce-ar fi să mă scald?” îşi zise Smîcikov.

Fără să stea mult la gânduri, se dezbrăcă şi-şi afundă trupul în undele răcoroase. Era o seară neasemuit de frumoasă. Sufletul poetic al lui Smîcikov începea a se acorda cu armonia lumii înconjurătoare. Dar cine ar putea să spună ce sentiment dulce îi umplu inima când, depărtându-se înot cu vreo sută de paşi mai la vale, văzu o fată frumoasă stând pe malul înalt şi pescuind? Smîcikov simţi că i se opreşte răsuflarea şi încremeni, năpădit de fel de fel de sentimente: amintiri din copilărie, nostalgia trecutului, iubirea care se trezea… Doamne, şi el care credea că nu mai e în stare să iubească! După ce-şi pierduse încrederea în oameni (scumpa lui soţie fugise cu fagotistul Sobakin[37], care-i era prieten), îşi simţea sufletul pustiu şi ajunsese mizantrop.

„Ce e viaţa? se întrebase, şi nu numai o dată. Pentru ce trăim? Nu, viaţa nu e decât o poveste… un vis… o iluzie…”

Dar acum, în faţa frumoasei adormite (nu era greu să-şi dea seama că dormea), simţi deodată în piept, fără voia lui, ceva ce semăna a dragoste. Şi rămase mult timp acolo, sorbind-o pe fată din ochi…

„Ei, destul!… îşi zise el, oftând adânc. Adio, încântătoare vedenie! E timpul să mă duc la bal, la Luminăţia Sa…”

Mai aruncă o privire frumoasei lui şi era gata să plece înot îndărăt, când îi veni o idee.

„Ce-ar fi să-i las o amintire? se gândi. De pildă, să-i anin ceva în undiţă. O surpriză de la un necunoscut…”

Şi Smîcikov se apropie încet de mal, culese un buchet bogat de flori de apă şi de câmp, îl legă cu un fir de lobodă şi-l agăţă de undiţă.

Buchetul se duse la fund, trăgând după el şi pluta cea frumoasă.

Raţiunea, legile firii, ca şi starea socială a eroului meu ar cere ca romanul să se termine aici. Dar vai! Destinul autorului e neînduplecat: datorită unor împrejurări străine de voinţa lui, romanul nu se termină cu buchetul. Împotriva raţiunii şi a legilor firii, sărmanul umil contrabasist, fără niciun titlu de nobleţe, va trebui să joace un rol de seamă în viaţa fetei celei nobile, bogate şi frumoase.

Când se întoarse la mal, Smîcikov rămase încremenit: hainele lui nu mai erau acolo. I le furase nu se ştie cine… În timp ce el admira pe frumoasa necunoscută, răufăcătorii îi luaseră tot, lăsându-i doar contrabasul şi jobenul.

— Mare pacoste pe capul meu! strigă Smîcikov. O, oameni zămisliţi din şarpe! Nu mă revoltă atâta faptul că m-au lăsat fără haine (că doar hainele sunt pieritoare), cât gândul că trebuie să umblu în pielea goală, încălcând, în felul acesta, morala publică!

Se aşeză pe cutia contrabasului şi începu să chibzuiască: oare cum ar putea să iasă din situaţia aceea îngrozitoare?

„Că doar n-o să intru în pielea goală la prinţul Bibulov! se gândea el. Acolo or să fie şi cucoane… Şi unde mai pui că hoţii mi-au furat, odată cu pantalonii, şi sacâzul pe care-l aveam în buzunar!”

Atâta timp îşi frământă mintea şi atât de mult se necăji, încât începură să-l doară tâmplele.

„Aha! îşi aduse în sfârşit aminte. Nu departe de mal, în tufăriş, e un podeţ… Aş putea să stau sub podeţul acela până se întunecă şi pe urmă, la adăpostul întunericului, să mă strecor până la cea dintâi casă…”

Smîcikov se opri asupra acestui gând, îşi puse jobenul pe cap, făcu vânt contrabasului în spinare şi o luă domol spre tufăriş. Aşa cum era, gol şi cu contrabasul în spate, ai fi zis că e un semizeu din mitologie.

Şi acum, cititorule, în timp ce eroul meu stă amărât sub podeţ, să-l lăsăm puţin şi să ne întoarcem la fata care pescuia. Ce se întâmplase cu ea? Frumoasa se trezi şi, nevăzându-şi pluta, se grăbi să tragă de undiţă. Sfoara se întinse, dar cârligul şi pluta nu ieşiră la suprafaţă. Se vede că buchetul lui Smîcikov se umflase de apă şi se îngreuiase.

„Ori s-a prins un peşte mare, ori s-a înţepenit cârligul,” îi trecu fetei prin gând.

Mai trase de câteva ori, apoi ajunse la convingerea că se înţepenise cârligul.

„Mare păcat! îşi zise ea. Şi ce bine trage peştele la undiţă seara! Ce-i de făcut?”

Fără să stea mult la gânduri, fata cea misterioasă îşi aruncă de pe ea rochia străvezie şi-şi vârî în apă, până la umeri, trupul frumos, ca de marmură. Nu era tocmai uşor să desprinzi cârligul din buchetul în care se prinsese. Până la urmă însă, răbdarea şi stăruinţa învinseră. Peste vreun sfert de oră, frumoasa ieşea din apă, strălucitoare şi fericită, cu cârligul în mână.

Dar soarta necruţătoare stătea la pândă. Ticăloşii care furaseră hainele lui Smîcikov i le şterpeliseră şi pe ale ei, lăsându-i doar cutia cu viermi.

„Ce să mă fac acum? începu să plângă fata. Oare o să fiu nevoită să umblu aşa, în halul ăsta?… Nu, niciodată! Mai bine mor! Aştept până s-o face noapte şi atunci, pe întuneric, mă strecor până la mătuşica Agafia şi o trimit acasă după haine… Deocamdată însă, mă duc să mă ascund sub podeţ.”

Şi eroina noastră o luă la fugă într-acolo, aplecându-se şi alegând locurile pe unde iarba era mai înaltă. Dar când să intre sub podeţ, dădu cu ochii de un bărbat gol, cu plete de muzicant şi cu pieptul păros. Atunci fata ţipă şi-şi pierdu cunoştinţa.

Smîcikov se sperie şi el. La început, o luă pe fată drept o naiadă.

„N-o fi cumva vreo undină din râu, care vine să mă răpească? se întrebă el, şi această presupunere îl măguli, deoarece avusese totdeauna o părere cât se poate de bună despre înfăţişarea lui. Dar dacă nu-i undină, ci femeie, atunci cum se explică transformarea asta? Ce caută aici, sub podeţ? Şi ce s-a întâmplat cu ea?”

În timp ce încerca să afle răspuns la toate aceste întrebări, fata cea frumoasă îşi venea, încetul cu încetul, în fire.

— Nu mă ucide! se rugă ea în şoaptă. Sunt principesa Bibulova. Te rog din tot sufletul! Ai să capeţi bani mulţi… Adineauri, în timp ce-mi descurcam cârligul în apă, hoţii mi-au furat şi rochia cea nouă, şi pantofii, şi tot, tot!

— Domniţă! zise Smîcikov, cu rugăminte în glas. Vedeţi că şi mie mi-au furat hainele… Ba, mai mult, mi-au şterpelit şi sacâzul pe care-l aveam în buzunarul pantalonilor!

În mod obişnuit, contrabasiştii şi tromboniştii nu sunt tocmai ageri la minte. Smîcikov însă era o excepţie fericită.

— Domniţă! urmă el după aceea. După cum văd, aspectul meu vă intimidează. Dar gândiţi-vă că nici eu nu pot pleca de aici, din aceleaşi motive din care nu puteţi pleca nici dumneavoastră! Iată ce m-am gândit: n-aţi binevoi să vă

culcaţi în cutia contrabasului şi să vă acoperiţi cu capacul? Asta m-ar feri şi pe mine de ochii dumneavoastră…

Zicând aşa, Smîcikov scoase contrabasul din cutie. Câteva clipe avu impresia că, cedând cutia, îşi profanase însăşi arta lui sfântă. Dar impresia aceasta nu ţinu mult. Fata se culcă în cutie şi se făcu ghem, iar el, strângând curelele, se bucură că natura îl înzestrase cu o minte atât de ageră.

— Iată, acum nu mă mai vedeţi, domniţă, zise el. Staţi culcată acolo şi fiţi liniştită. Când s-o întuneca, o să vă duc în casa părinţilor dumneavoastră. Cât despre contrabas, pot să vin să mi-l iau şi mai târziu.

Când se făcu întuneric, Smîcikov luă pe umeri cutia cu fata cea frumoasă şi se îndreptă spre vila Bibulov. Îşi făcuse un plan: să ajungă până la cea dintâi casă, să-şi facă rost de haine, iar după aceea să-şi urmeze drumul…

„Tot răul e spre bine… îşi zicea el, stârnind praful drumului cu picioarele goale şi încovoindu-se sub povară. Nu mai încape îndoială că Bibulov o să mă recompenseze cu dărnicie pentru râvna cu care am ajutat-o pe principesă în împrejurarea de faţă…”

— Staţi bine, domniţă? o întrebă el cu tonul unui *cavalier galant* [38] care face o invitaţie la cadril. Binevoiţi a nu vă sfii şi a vă instala în cutia mea ca la dumneavoastră acasă!

Deodată, lui Smîcikov cel galant i se păru că înaintea lui mergeau, învăluite în întuneric, două umbre omeneşti. Uitându-se mai bine, se încredinţă că nu era o simplă iluzie: cele două umbre mergeau cu adevărat, ba chiar duceau în braţe nişte boccele…

„N-or fi cumva hoţii? îi fulgeră prin gând. Parcă duc ceva cu ei… Fără îndoială că-s hainele noastre!”

Smîcikov lăsă cutia pe marginea drumului şi plecă după umbre.

— Stai! strigă el. Stai! Puneţi mâna pe ei!

Cele două umbre întoarseră capul şi, văzând că erau urmărite, o luară la picior… Principesa auzi încă mult timp tropot grăbit de paşi şi strigăte: „Stai!” În cele din urmă, totul amuţi.

Smîcikov se luă cu urmărirea hoţilor. Şi fără îndoială că principesa ar fi rămas să zacă cine ştie cât pe marginea drumului, dacă n-ar fi intervenit jocul fericit al întâmplării: tocmai atunci se nimeri să treacă pe drum prietenii lui Smîcikov, flautistul Jucikov [39] şi clarinetistul Razmahaikin [40], care se duceau şi ei tot la vila lui Bibulov. Găsind cutia, cei doi se uitară miraţi unul la altul, desfăcându-şi braţele a nedumerire.

— Ia te uită, un contrabas! strigă Jucikov. Ei, dar ăsta e contrabasul lui Smîcikov! Cum de-a ajuns aici?…

— Fără îndoială că i s-a întâmplat ceva lui Smîcikov, zise Razmahaikin. Ori s-a îmbătat, ori l-au jefuit… În orice caz, nu putem lăsa contrabasul în drum. Trebuie să-l luăm cu noi.

Jucikov aburcă în spinare cutia şi muzicanţii îşi căutară de drum.

— E al dracului de greu! bombănea tot timpul flautistul. Pentru nimic în lume nu m-aş prinde să cânt pe o matahală ca asta… Uf!

Ajungând la vila prinţului Bibulov, muzicanţii lăsară cutia în locul rezervat pentru orchestră şi se duseră la bufet.

În vremea asta, în vilă începuseră să se aprindă candelabrele şi lămpile de perete. Logodnicul, consilierul Lakeici[41], funcţionar la departamentul căilor de comunicaţii, un bărbat frumos şi simpatic, stătea în mijlocul salonului, cu mâinile în buzunare şi discuta cu contele Şkalikov[42]. Vorbeau despre muzică.

— Când eram la Neapole, zicea Lakeici, am cunoscut personal un muzicant care, literalmente, făcea minuni. Şi – n-o să mă crezi – la contrabas… la cel mai banal contrabas! Scotea din el nişte triluri aşa de îndrăcite, că rămâneai de-a dreptul trăsnit! Cânta valsuri de Strauss!

— Asta-i prea din cale-afară! Nu se poate… îşi arătă îndoiala contele.

— Te rog să mă crezi! Executa chiar şi rapsodia lui Liszt. Am stat cu el în aceeaşi cameră de hotel şi, neavând ce face, am învăţat şi eu să cânt rapsodia lui Liszt la contrabas.

— Rapsodia lui Liszt?… Hm! Glumeşti…

— Nu mă crezi? râse Lakeici. Îţi dovedesc imediat! Hai cu mine la orchestră.

Logodnicul şi contele se îndreptară spre orchestră. Ajungând lângă contrabas, începură să-i desfacă grăbiţi curelele… şi – grozăvie!

Iar acum, în timp ce cititorul, dând frâu slobod imaginaţiei, îşi închipuie care a fost urmarea acestei dispute muzicale, să ne întoarcem la Smîcikov… Neputând să-i ajungă pe hoţi, veni înapoi la locul unde-şi lăsase cutia. Însă, bietul, nu-şi mai găsi nepreţuita povară. Nu ştia ce să creadă. Trecu de câteva ori înainte şi îndărăt şi, negăsind nimic, se gândi că, fără îndoială, o luase pe alt drum…

„Dar asta-i îngrozitor! îşi zise el îngheţat de spaimă, smulgându-şi părul. O să se înăbuşe în cutie! Sunt un ucigaş!”

Şi Smîcikov umblă pe drumuri, căutându-şi cutia, până târziu după miezul nopţii. Până, la urmă, istovit, se întoarse sub podeţ.

— Am s-o caut mâine, în zori de zi, se hotărî el.

Dar nici în zori de zi nu găsi nimic, aşa că trebui să aştepte sub pod căderea nopţii…

— Am s-o găsesc! striga el, scoţându-şi jobenul şi luându-se cu mâinile de păr. De-ar fi să caut un an, şi tot am s-o găsesc!

Mujicii de prin partea locului mai povestesc şi astăzi că uneori, noaptea, se vede umblând în jurul podeţului un om în pielea goală, cu părul lung şi cu joben pe cap. Iar de sub podeţ se aude, din când în când, scârţâit răguşit de contrabas…

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 23, 7 iunie, cu subtitlul: *(O feerie în împrejurimile oraşului).* Semnată: A. Cehonte. Retipărită în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări neînsemnate. Aşa s-a renunţat la subtitlu şi s-a schimbat un amănunt din text: în prima versiune, hoţii nu-i furaseră prinţesei toată îmbrăcămintea, ci-i lăsaseră cămăşuţa („lăsându-i numai cămăşuţa şi cutia cu viermi"…).

Spaime

De când mă ştiu, de trei ori mi s-a întâmplat sa trec prin câte o spaimă mare.

Cea dintâi spaimă adevărată, care a făcut să mi se zburlească părul pe cap şi să mă treacă fiorii, mi-a pricinuit-o o întâmplare cât se poate de neînsemnată, dar destul de bizară. Într-o seară de iulie, neavând ce face, am plecat la poştă să-mi iau ziarele. Era una din acele seri liniştite şi calde, aproape înăbuşitoare, cum sunt toate serile monotone de iulie care, când încep, se ţin lanţ câte o săptămână sau două, uneori şi mai mult, până le tulbură dintr-odată câte o furtună năprasnică, urmată de o binevenită ploaie torenţială, care răcoreşte văzduhul pentru mult timp.

Soarele asfinţise de mult şi peste tot se lăsase o nesfârşită umbră cenuşie. Aerul stătut şi încremenit era îmbâcsit de aburirea dulceagă, cu gust de miere, a ierburilor şi florilor.

Plecasem cu o căruţă obişnuită de cărăuşie. La spatele meu, cu capul sprijinit de un sac cu ovăz, sforăia liniştit Paşka, feciorul grădinarului, un băieţel de vreo opt ani pe care-l luasem cu mine să vadă, la nevoie, de cal. Drumul nostru era un drum de ţară îngust, dar drept ca tras cu linia, care se furişa ca un şarpe uriaş prin lanurile cu grâu înalt şi des. Amurgul palid se stingea încetul cu încetul.

Dunga rumenă a asfinţitului era tăiată acum de un nor lung şi greoi, care aducea când cu o luntre, când cu un om înfăşurat într-o plapumă…

Mersesem aşa vreo două sau trei verste, când pe pânza decolorată a amurgului începură să se ivească, unul după altul, un şir de plopi înalţi şi drepţi ca lumânările. Dincolo de plopi sclipi râul – şi deodată, ca prin farmec, înaintea ochilor mei se desfăşură un tablou neasemuit. Trebuia să opresc calul, deoarece drumul, drept până atunci, o lua la vale povârnit şi năpădit de tufişuri. Noi eram sus pe deal, iar jos, dedesubtul nostru, se deschidea o groapă largă, plină de întuneric şi de

umbre fantastice. Pe fundul acestei gropi, în şesul întins, păzit de plopi şi mângâiat de sclipirile râului, se ghemuise un sat. Acum, satul dormea… Izbele, clopotniţa bisericii şi plopii se desprindeau din amurgul cenuşiu, iar umbrele lor se răsfrângeau în oglinda netedă a râului.

L-am trezit pe Paşka, să nu se ducă de-a rostogolul din căruţă şi am început, cu băgare de seamă, să coborâm.

— Am ajuns la Lukovo? mă întrebă Paşka ridicându-şi alene capul.

— Am ajuns. Ţine hăţurile!…

Coboram cu calul de căpăstru şi mă uitam spre sat. De la cea dintâi aruncătură de ochi, mi-a atras atenţia un lucru ciudat: în partea cea mai de sus a clopotniţei, într-o ferestruică dintre cupolă şi clopote, sclipea o luminiţă. Luminiţa aceea, ca a unei candele gata să se stingă, când dispărea o clipă, când se aprindea din nou, mai vie încă. Ce căuta acolo? Ce rost avea? Nu puteam să cred că ardea dincolo de ferestruică, deoarece în turnuleţul de deasupra clopotniţei nu se aflau nici icoane, nici candele. După cât ştiam, acolo nu erau decât grinzi, praf şi pânze de păianjen. Şi apoi, ar fi fost greu să treacă cineva din clopotniţă în turnuleţ, trecerea fiind zidită.

Luminiţa aceea ar fi putut fi mai curând răsfrângerea unei lumini din afară. Dar, cu toate silinţele, n-am izbutit să descopăr vreun alt punct luminos în spaţiul larg care se desfăşura în faţa mea. Era o noapte fără lună. Geana palidă a amurgului, care abia mai pâlpâia, n-ar fi putut să se răsfrângă acolo, deoarece fereastra cu luminiţa dădea spre răsărit, nu spre apus. Gânduri ca acestea, şi altele încă, îmi umblau prin minte tot timpul cât coboram povârnişul cu calul de căpăstru. Când am ajuns în vale, m-am urcat în căruţă şi m-am mai uitat o dată la luminiţă: clipea ca şi înainte, când pierzându-se, când aprinzându-se din nou, mai vie încă.

„Ciudat, îmi ziceam, făcând fel de fel de presupuneri. Cât se poate de ciudat…”

Şi, încetul cu încetul, simţeam cum punea stăpânire pe mine un sentiment tulburător. La început, credeam că era vorba doar de ciudă: cum de nu eram în stare să-mi explic un fenomen atât de simplu? Dar mai târziu când, îngrozit, mi-am luat deodată ochii de la luminiţă şi l-am apucat de mână pe Paşka, mi-am dat seama că sentimentul acela nu era decât spaima… Simţeam cum mă pătrunde o impresie de singurătate, de nelinişte şi de frică, de parcă mă aruncase cineva, fără voia mea, în groapa aceea imensă şi plină de întuneric, în care nu eram decât eu şi clopotniţa care se uita la mine cu ochiul ei roşu.

— Paşka! am strigat, închizând ochii de groază.

— Da…

— Paşka, ce o fi însemnând luminiţa aceea din clopotniţă?

Paşka s-a uitat la clopotniţă peste umărul meu, apoi a căscat.

— Apoi, ştiu eu?…

Cele câteva vorbe schimbate cu băiatul m-au liniştit oarecum, dar nu pentru mult timp. Văzând cât eram de tulburat, Paşka şi-a holbat ochii lui mari la luminiţă, s-a mai uitat o dată la mine, pe urmă iar la luminiţă…

— Mi-e frică! a şoptit el.

Atunci, pierzându-mi minţile de spaimă, l-am cuprins cu o mână pe băiat, l-am strâns lângă mine şi am dat bici calului.

— Ce prostie! îmi ziceam. Toate astea sunt înspăimântătoare numai şi numai pentru că nu le înţeleg… Şi tot ce nu înţelegem ni se pare misterios şi ne sperie.

Căutam să mă încredinţez că am dreptate, dar în acelaşi timp nu încetam să dau bici calului. După ce am ajuns la staţie, am stat de vorbă cu căpitanul de poştă un ceas întreg, înadins, ba am mai şi citit două sau trei ziare. Totuşi neliniştea nu mă părăsea. Când ne-am întors, luminiţa nu se mai vedea. În schimb, umbrele caselor şi ale plopilor, ca şi dealul pe care trebuia să-l urcăm, îmi păreau vii. Şi nici până astăzi nu ştiu ce rost avea luminiţa aceea…

Altă spaimă pe care am tras-o mi-a fost pricinuită de o întâmplare tot atât de neînsemnată… Mă întorceam de la o întâlnire. Era ora unu noaptea, când natura e cufundată de obicei în somnul cel mai adânc şi mai dulce dinaintea dimineţii. De data aceasta însă, natura nu dormea şi n-ai fi putut spune că noaptea era liniştită. Se auzeau strigăte de cârstei, de prepeliţe şi de becaţine, cântec de privighetori şi ţârâit de greieri şi de coropişniţe. Deasupra ierbii plutea o ceaţă uşoară, iar sus, pe cer, norii alergau pe lângă Lună fără să se uite îndărăt. Natura nu dormea, de parcă i-ar fi fost frică să nu piardă, dormind, cele mai frumoase clipe din viaţa ei.

Mergeam pe o cărare îngustă, pe-alături de terasamentul căii ferate. Lumina Lunii luneca de-a lungul şinelor, peste care căzuse rouă. Umbrele uriaşe ale norilor treceau din când în când pe deasupra terasamentului. Departe înaintea mea ardea liniştit o luminiţă verde, înceţoşată.

„Înseamnă că totul e bine…” îmi ziceam, uitându-mă la luminiţa aceea.

Sufletul îmi era senin, liniştit şi fericit. Veneam doar de la întâlnire, de grăbit n-aveam de ce să mă grăbesc, somn nu mi-era, iar sănătatea şi tinereţea mea se trădau cu fiecare respiraţie, cu fiecare pas ce-mi răsuna, înăbuşit, în freamătul monoton al nopţii. Nu mai ştiu în ce stare sufletească eram

atunci, dar mi-aduc aminte că mă simţeam fericit, nespus de fericit.

Mersesem aşa poate o verstă, când deodată am auzit în urmă un uruit, ceva ca rostogolirea unei ape mari. Uruitul se făcea tot mai puternic şi se tot apropia. Am întors capul: la vreo sută de paşi se desluşea umbra neagră a dumbrăvii din care abia ieşisem. În locul acela terasamentul făcea o curbă elegantă la dreapta, pierzându-se apoi printre copaci. M-am oprit, intrigat, şi am aşteptat. La cotitură apăru curând o namilă neagră şi uriaşă care se îndrepta cu vuiet greu spre mine şi, cu iuţeala unei păsări în zbor, trecu de-a lungul şinelor, chiar pe dinaintea mea. După câteva clipe, namila dispăru, iar uruitul ei se pierdu în freamătul nopţii.

Era un vagon de marfă ca toate vagoanele, fără nimic deosebit. Dar apariţia lui aşa, singur, fără locomotivă şi încă noaptea, mă tulbură. De unde ieşise, aşa, ca din pământ, şi ce putere îl purta de-a lungul şinelor cu viteza aceea ameţitoare? De unde venea şi încotro se ducea?

Dacă aş fi fost superstiţios, aş fi crezut că diavolii şi vrăjitoarele se întorceau în bârlogul lor, la odihnă, şi mi-aş fi căutat de drum. Dar aşa, acestui fenomen nu-i puteam găsi nicio explicaţie. Nu-mi venea să cred ochilor şi mă încurcam în tot felul de presupuneri, ca o muscă într-un păienjeniş…

Şi deodată am avut impresia că eram singur, singur de tot în spaţiul acela necuprins, că noaptea, care-mi părea posomorâtă acum, nu-şi mai lua ochii de la mine, mă pândea pas cu pas, şi că toate zgomotele – strigătele păsărilor de noapte şi foşnetul copacilor – erau sinistre şi că n-aveau alt rost decât să mă înspăimânte. Fără să-mi dau seama, am rupt-o de fugă ca un nebun, căutând să alerg din ce în ce mai repede. Şi atunci am început a desluşi un lucru pe care încă nu-l băgasem de seamă: suspinele jalnice ale firelor de telegraf.

— Mai mare ruşinea! mă dojeneam. Laşitatea asta e curată prostie!…

Şi totuşi laşitatea era mai puternică decât raţiunea. Mi-am încetinit goana numai când am ajuns la luminiţa cea verde, unde am dat peste o cabină neagră de acar. Lângă ea, pe terasament, stătea o umbră: fără îndoială, paznicul.

— Ai văzut? l-am întrebat, gâfâind.

— Pe cine? Ce să văd?

— Vagonul care-a trecut în goană!…

— L-am văzut… bombăni omul, fără chef. S-a desprins din coada trenului de marfă. La versta o sută douăzeci şi unu e o pantă mare… trenul urcă la deal. Lanţurile vagonului din coadă s-au rupt… şi se înţelege că s-a desprins şi a luat-o îndărăt… Acum prinde-l, dacă poţi!…

Ciudata întâmplare era lămurită acum şi tot ce mi se păruse fantastic în ea se risipise. Spaima mi-a trecut ca prin farmec şi am putut să-mi caut mai departe de drum.

Prin cea de-a treia spaimă cumplită am trecut într-o zi de primăvară timpurie, pe când mă întorceam de la vânătoare. Se înserase. Drumul prin pădure era plin de băltoace. Plouase cu puţin înainte şi noroiul îmi plescăia sub picioare. Lumina roşie a asfinţitului se strecura printre copaci, rumenind trunchiurile albe ale mestecenilor şi frunzişul lor tânăr. Eram grozav de obosit. Abia îmi mai mişcam picioarele.

La vreo cinci sau şase verste de casă, în timp ce mergeam pe drumul de pădure, am dat fără veste de un câine mare şi negru, un terra-nova. Trecând pe lângă mine, dulăul m-a privit drept în faţă, apoi şi-a căutat de drum.

„Frumos câine… m-am gândit. Al cui o fi?”

Am întors capul. Dulăul se oprise la zece paşi în urma mea şi nu-şi mai lua ochii de la mine. Timp de un minut ne-am cercetat în tăcere, pe urmă, măgulit pesemne de atenţia mea, câinele s-a apropiat încet şi a început să dea din coadă…

Am plecat. Dulăul după mine.

„Al cui o fi? mă întrebam. De unde-o fi ieşit?”

Cunoşteam toţi moşierii până la treizeci şi patruzeci de verste împrejur, le cunoşteam şi câinii. Niciunul nu avea vreun terra-nova. Atunci de unde ieşise şi cum de nimerise în pădurea aceea pustie, pe drumul acela neumblat, pe unde nu se cară decât lemne? Să se fi rătăcit de cineva care trecuse cu căruţa pe acolo? Nici asta nu se putea, deoarece drumul nu ducea nicăieri.

M-am aşezat pe o buturugă şi am început să-mi cercetez tovarăşul de drum. Câinele se aşează şi el, îşi înălţă capul şi-şi aţinti privirea asupra mea… Se uita, fără să clipească. Şi, fie din pricina liniştii, a umbrelor şi a freamătului pădurii, fie, poate, din pricina oboselii, nu ştiu, însă privirea aceea fixă a unor ochi de câine ca toţi câinii m-a băgat în sperieţi. Mi-am adus aminte de Faust şi de buldogul lui şi m-am gândit că uneori, din cauza oboselii, oamenii nervoşi au halucinaţii. Şi atât a fost de ajuns ca să mă ridic de pe buturugă şi s-o iau la picior. Dulăul, după mine…

— Marş de-aici! am strigat la el.

Dar pesemne că dulăului i-a plăcut glasul meu, deoarece a sărit vesel şi a luat-o la galop înaintea mea.

Marş de-aici! am mai strigat o dată.

Dulăul a întors capul, mi s-a uitat drept în ochi şi a început să dea din coadă, bucuros: pesemne îi făcea plăcere că eram furios. Ar fi trebuit să-l mângâi, însă nu-mi ieşea din minte buldogul lui Faust şi spaima îmi sporea cu fiecare clipă…

Amurgul care cobora sfârşi prin a mă tulbura de-a binelea şi, de câte ori dulăul se apropia de mine şi mă atingea cu coada, închideam ochii, ca un laş. Aşa că s-a repetat povestea cu luminiţa din clopotniţă şi cu vagonul: n-am mai putut îndura şi am luat-o la goană…

Acasă am găsit un oaspete, un vechi prieten de-al meu, care, îndată ce-mi dădu bună seara, începu să mi se plângă că, venind spre mine, se rătăcise prin pădure şi-şi pierduse câinele frumos şi scump.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", nr. 162, 16 iunie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul *(Povestirea unui vilegiaturist).* Semnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus serioase modificări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a suferit numeroase modificări de stil şi s-au lăsat la o parte unele amănunte din descrierea peisajelor de la începutul povestirii.

Farmacista

Orăşelul B., care nu are, în totul, decât două sau trei uliţe înguste, e cufundat în somn adânc. În văzduhul încremenit e linişte. Doar undeva departe, poate că tocmai dincolo de oraş, se aude un lătrat de câine, subţirel şi răguşit. Încă puţin şi o să se crape de ziuă.

Tot ce e suflare omenească doarme de mult. Numai nevasta tânără a spiţerului Ciornomordik[43], proprietarul farmaciei din orăşel, nu doarme. S-a culcat până acum de vreo trei ori, dar degeaba: nu poate adormi şi nu ştie de ce. Stă în faţa ferestrei deschise, numai în cămaşă de noapte, şi se uită pe stradă. Se înăbuşă de căldură, e plictisită şi i-e ciudă… atât de ciudă, încât îi vine să plângă. Dar de ce, nici asta n-o ştie. Simte cum i se urcă mereu un nod în gât… La spatele ei, numai la câţiva paşi, sforăie cu faţa la perete însuşi Ciornomordik. Un purice flămând i s-a înfipt la rădăcina nasului, dar spiţerul nu-l simte, ba chiar zâmbeşte, deoarece tocmai atunci visează că toţi oamenii din orăşel tuşesc şi vin la el, unul după altul, să cumpere picături de mentă. Doarme aşa de adânc, încât nu l-ai putea trezi nici dacă l-ai înţepa, nici dacă l-ai dezmierda, nici chiar dacă ai trage cu tunul!

Farmacia e aproape de marginea orăşelului, aşa că nevasta spiţerului vede câmpul până cine ştie unde… Vede cerul albind cu încetul spre răsărit, apoi rumenindu-se ca în faţa unui foc uriaş – şi deodată, de după o tufă îndepărtată, iese la iveală Luna mare, cu obrazul turtit. E roşie (totdeauna când iese de după tufe, nu se ştie de ce, Luna e grozav de ruşinată).

Pe neaşteptate, în liniştea nopţii se aud paşi şi zăngănit de pinteni, apoi glasuri.

„Trebuie să fie ofiţerii care se întorc de la ispravnic şi se duc în tabără”, îşi zice farmacista.

Ceva mai târziu se ivesc două umbre, în tunici albe, ofiţereşti: una e mare şi groasă, cealaltă mai mică şi mai subţire… Vin alene de-a lungul gardului, abia târându-şi

picioarele, şi se apropie vorbind în gura mare. Când ajung în dreptul farmaciei, îşi încetinesc pasul şi se uită spre ferestre.

— Miroase a farmacie… zice ofiţerul cel subţire.

— Uite chiar farmacia! Da, mi-aduc aminte… Am fost săptămâna trecută de mi-am luat nişte unt de ricin. Farmacistul avea o mutră acră şi fălci de măgar. Ce mai fălci, nenişorule! Cu nişte fălci ca astea îi făcea praf Samson pe filisteni!

— Mda… face cel gros, cu glas adânc. Doarme farmacia, doarme şi farmacista! Dac-ai şti, Obteosov, ce frumuşică-i farmacista!

— Am văzut-o. Mi-a plăcut grozav… Ascultă, doctore, crezi că e posibil să fie ea îndrăgostită de fălcile cele de măgar? E posibil?

— O, fără îndoială că nu, oftează doctorul, de parcă l-ar fi prins mila de farmacist. O fi dormind acum, păpuşica, după ferestre… Ce zici, Obteosov[44]? Stă întinsă, cu braţele desfăcute de căldură… cu guriţa pe jumătate deschisă… Un picioruţ îi atârnă din pat… Te pomeneşti că dobitocul cela de farmacist nici nu se pricepe în chestii de astea… Pentru el ori o femeie, ori o sticlă cu creolină, e acelaşi lucru.

— Ştii ceva, doctore? zice ofiţerul, oprindu-se. Hai să intrăm şi să cumpărăm ceva! Poate o vedem pe farmacistă…

— Ce-ţi trece prin minte! Acum, noaptea?

— Ei, şi ce? Doar îs datori să vândă şi noaptea! Hai să intrăm, drăguţule!

— Să încercăm…

Ascunsă după perdele, farmacista aude cum sună dogit clopoţelul. Întorcând capul spre bărbatul ei, care sforăie dulce şi zâmbeşte, îşi trage repede rochia, îşi vâră picioarele goale în pantofi şi aleargă în farmacie.

După uşa de sticlă se zăresc două umbre… Farmacista ridică puţin fitilul lămpii şi se grăbeşte să deschidă. Nu se mai simte nici plictisită, nici înciudată şi nici nu-i mai vine să plângă. Doar inima îi bate puternic. Întâi intră doctorul cel gros, apoi Obteosov cel subţire. Acum îi putem cerceta în voie. Doctorul are o burtă respectabilă, e brun, bărbos şi stângaci. La cea mai mică mişcare pârâie tunica pe el şi-i curg sudorile pe obraz. În schimb, ofiţerul e rumen, ras ca-n palmă, cu trăsături de femeie şi mlădios ca o cravaşă englezească.

— Ce doriţi? îi întreabă farmacista, strângându-şi rochia la piept.

— Daţi-ne… î-î-î… de cincisprezece copeici pastile de mentă!

Fără să se grăbească, farmacista coboară un borcan de pe poliţă şi începe să cântărească pastilele. Clienţii o privesc de la

spate, fără să clipească: doctorul îşi ţine ochii pe jumătate închişi, ca un motan sătul, iar locotenentul e foarte grav.

— Pentru întâia oară văd o doamnă vânzând în farmacie… zice doctorul.

— Nu e de mirare… îi răspunde farmacista, trăgând cu coada ochiului la obrazul rumen al lui Obteosov. Bărbatul meu nu are niciun ajutor, aşa că de obicei îl ajut eu.

— Aşa… Dar aveţi o farmacie straşnic de simpatică! Ce de-a mai… astea… borcane de tot felul! Şi nu vă e frică să umblaţi cu atâtea otrăvuri? Brrr!

Farmacista închide punguţa şi i-o dă doctorului. Obteosov îi întinde o piesă de cincisprezece copeici. Trece aşa cam jumătate de minut de tăcere… Bărbaţii se uită unul la altul, fac un pas spre uşă, apoi iarăşi se uită unul la altul…

— Daţi-ne şi bicarbonat de sodiu de zece copeici, zice doctorul.

Mişcându-se alene, domol, farmacista întinde din nou mâna spre poliţă.

— Nu cumva aveţi în farmacie aşa ceva… îngăimă Obteosov, frecându-şi mâinile, aşa ceva, ştiţi, un fel de… vreo băutură întăritoare… apă gazoasă, să zicem? Aveţi apă gazoasă?

— Avem, îi răspunde farmacista.

— Bravo! Sunteţi o zână, nu femeie! Pregătiţi-ne, vă rog, vreo trei sticle.

Farmacista împachetează repede bicarbonatul de sodiu şi se face nevăzută în întunericul uşii.

— Ananas, nu altă! zice doctorul, făcând cu ochiul. Un ananas ca ăsta, Obteosov, nu găseşti nici în insula Madera. Ce zici? Hai? Dar… auzi cum sforăie cineva? Ăsta-i domnul farmacist în persoană, care binevoieşte să se odihnească…

Peste câteva clipe, farmacista se întoarce şi pune pe tejghea cinci sticle. Abia a ieşit din beci, din care pricină e aprinsă la obraz şi uşor tulburată.

— Sst… mai încet! zice Obteosov când, după ce a scos dopurile, farmacista scapă tirbuşonul. Nu faceţi zgomot, să nu vi se trezească bărbatul.

— Şi ce-i dacă s-o trezi?

— Doarme aşa de dulce… desigur că vă visează… În sănătatea dumneavoastră!

— Şi pe urmă, adaugă doctorul cu glasul lui gros, în timp ce apa gazoasă îi venea pe gât, bărbaţii sunt nişte dihănii aşa de plictisitoare, încât n-ar strica să doarmă tot timpul… Ehei, dacă la apa asta am avea şi un vinişor roşu!…

— Ce vă trece prin minte! râde farmacista.

— Ar fi grozav! Păcat că farmaciile nu vând şi băuturi spirtoase… De altfel… dumneavoastră trebuie să aveţi în farmacie vin, aşa, ca medicament. Aveţi *vinum gallicum rubrum?*[45]

— Avem.

— Minunat! Aduceţi-l colea! Aduceţi-l, lua-l-ar naiba!

— Cât doriţi?

— *Quantum satis!*[46]... Mai întâi puneţi-ne câte un dram în apa gazoasă şi pe urmă om vedea noi… Ce zici, Obteosov? Mai întâi cu apă, şi după aceea *per se*[47]…

Doctorul şi Obteosov se aşază la tejghea, îşi scot chipiele şi încep să bea vin roşu.

— Trebuie să recunoaştem că vinul e din cale-afară de prost! *Vinum mizerabilum*... Bineînţeles că în prezenţa… hm!… e curat nectar… Domniţă, sunteţi încântătoare! Vă sărut mânuţa… în gând.

— Ce n-aş da să fac şi eu la fel… dar nu în gând! zice Obteosov. Pe cinstea mea! Mi-aş da şi viaţa…

— Lăsaţi astea… protestează doamna Ciornomordik, înroşindu-se şi luându-şi un aer grav.

— O, dar ce cochetă sunteţi! râde încet doctorul, privind-o viclean pe sub sprâncene. Ochişorii dumitale împuşcă, nu alta! Pif, paf! Vă felicit: aţi învins! Suntem la pământ!

Farmacista se uită la obrajii lor aprinşi, îi ascultă şi curând se înviorează şi ea. E aşa de veselă acum! Vorbeşte, râde, cochetează, ba chiar, după îndelungatele rugăminţi ale clienţilor, bea două degete de vin roşu.

— Ofiţerii ar face bine să vină mai des din tabără la oraş, zice. E o plictiseală aici, ceva de spaimă. Eu una mor de urât!

— Vă cred! se indignează doctorul. Un asemenea ananas… o asemenea minune a naturii să stea în… în pustietatea asta! Bine-a zis Griboedov: „În pustietate! La Saratov!” Dar e timpul să plecăm. Încântat de cunoştinţă, cât se poate de încântat! Ce avem de plată?

Farmacista îşi ridică ochii în tavan şi-şi mişcă mult timp buzele. Apoi răspunde:

— Douăsprezece ruble şi patruzeci şi opt de copeici!

Obteosov scoate din buzunar un portofel umflat, scotoceşte mult prin teancul de hârtii şi plăteşte.

— Bărbatul dumitale doarme dulce… visează… îngăimă el la despărţire, strângând mâna farmacistei.

— Nu-mi face plăcere să mi se spună prostii…

— Ce, astea-s prostii? Dimpotrivă… nu-s deloc prostii… însuşi Shakespeare a spus: „Ferice-i cel ce-n tinereţe fu june şi s-a copt la timp.”[48]

— Lasă-mi mâna în pace!

În sfârşit, după lungi discuţii, clienţii îi sărută mâna şi ies din farmacie nehotărâţi, ca şi cum s-ar gândi dacă n-au uitat ceva.

Farmacista se întoarce repede în dormitor şi se aşază la aceeaşi fereastră. De acolo îi vede, pe doctor şi pe locotenent, depărtându-se cu regret de farmacie, iar după vreo douăzeci de paşi oprindu-se şi începând să vorbească în şoaptă. Despre ce or fi vorbind? Îi bate inima, tâmplele îi zvâcnesc şi nu ştie singură de ce… Îi bate inima de parcă cei doi, şoptind între ei, i-ar hotărî propria ei soartă.

După vreo cinci minute, doctorul îl lăsă pe Obteosov şi pleacă înainte, iar locotenentul se întoarce. Trece o dată prin faţa farmaciei, apoi încă o dată… Se opreşte în dreptul uşii, mai face câţiva paşi… În sfârşit se aude, sfios, clopoţelul.

— Ce? Cine-i acolo? întreabă deodată glasul farmacistului. Sună cineva şi tu habar n-ai! face el, supărat. Ce-i bătaia asta de joc?

Farmacistul se scoală, îşi ia halatul pe el şi trece în farmacie, legănându-se somnoros şi lipăind cu papucii pe podea.

— Ce… ce doriţi?! îl întreabă el pe Obteosov.

— Daţi-mi… daţi-mi de cincisprezece copeici pastile de mentă!

Trăgând mereu aerul pe nas, căscând, dormind de-a-n picioarelea şi izbindu-se cu genunchii de tejghea, farmacistul se înalţă la poliţă şi ia de acolo un borcan…

După câteva minute, farmacista îl vede pe Obteosov cum iese din farmacie, face doi-trei paşi şi aruncă pastilele de mentă în praful drumului. De după colţ îi iese înainte doctorul. Se opresc unul în faţa altuia apoi dispar, gesticulând, în ceaţa dimineţii…

— Cât sunt de nenorocită! îşi zice farmacista, uitându-se cu necaz la bărbatul ei care se dezbracă grăbit să se culce şi să-şi continue somnul. Doamne, cât sunt de nenorocită! repetă ea, izbucnind dintr-odată în plâns amar. Şi nimeni nu ştie, nimeni…

— Am uitat pe tejghea cele cincisprezece copeici, mormăie farmacistul, învelindu-se cu plapuma. Pune-le, te rog, în casetă…

Şi adoarme pe loc.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 25, 21 iunie. Semnată: A. Cehonte. Cu mari schimbări, a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea povestirii în culegerea de opere, autorul a schimbat numele spiţerului – în textul iniţial îl chema Traclitemberg – a făcut modificări de stil aproape la fiecare frază, a lăsat la o parte unele cuvinte, propoziţiuni şi episoade, adăugând, pe alocuri, noi amănunte.

Oameni de prisos

O seară de iunie. Sunt şase trecute. Din halta „Hilkovo”[49] pleacă spre staţiunea de odihnă, alcătuită numai din vile, un grup de vilegiaturişti care s-au coborât din tren cu câteva clipe înainte. Cea mai mare parte din ei sunt capi de familie şi merg încet, încărcaţi cu pachete, cu serviete şi cutii de pălării. Toţi au aerul unor oameni obosiţi, flămânzi şi rău dispuşi, de parcă soarele n-ar străluci şi iarba n-ar înverzi pentru ei.

Printre noii sosiţi e şi Pavel Matveevici Zaikin[50], judecător la tribunalul de circumscripţie – un bărbat înalt şi puţin adus de spate, purtând o haină ieftină de dril şi un chipiu decolorat, cu cocardă. E năduşit, aprins la faţă şi încruntat.

— Veniţi în fiecare zi la vilă? îl întreabă un vilegiaturist cu pantaloni roşcaţi.

— Nu, nu chiar în fiecare zi, îi răspunde Zaikin, ursuz. Nevastă-mea şi băiatul stau aici tot timpul, dar eu vin doar de vreo două ori pe săptămână. N-am când veni în fiecare zi. Şi pe urmă, e şi costisitor.

— Adevărat că e costisitor, oftează pantalonii roşcaţi. Din oraş şi până la gară nu poţi veni pe jos, trebuie să iei o birjă. Apoi biletul costă patruzeci şi două de copeici… Pe drum îţi mai cumperi un ziar, mai iei un păhăruţ de votcă, dacă eşti slab de înger… Cheltuieli mărunte şi fără importanţă, dar când le aduni, se ridică la vreo două sute de ruble pe vară. Acum, ca să vorbim cinstit, e mare lucru să trăieşti în sânul naturii… fără discuţie: viaţă idilică şi toate celelalte… Totuşi, după cum ştiţi, cu lefurile noastre de funcţionari trebuie să-ţi socoteşti fiecare copeică. Dacă ai cheltuit cumva una mai mult – gata, nu mai poţi dormi toată noaptea!… Da… Eu, stimate domnule – n-am onoarea să vă cunosc – primesc aproape două mii de ruble pe an, am gradul de consilier de stat, şi totuşi fumez tutun de calitatea a doua şi nu-mi rămâne o rublă disponibilă să-mi cumpăr apă minerală de Vichy, cum mi-au prescris doctorii pentru pietrele mele de la ficat!

— Ce să mai vorbim, e o mizerie! zice Zaikin, după un timp de tăcere. Eu unul, domnule, rămân la părerea că viaţa de vilegiatură au născocit-o diavolul şi femeile. În cazul de faţă, pe diavol l-a mânat ura, iar pe femei marea lor uşurătate. La drept vorbind, asta nu mai e viaţă, ci muncă silnică, iad! E cald, zăduf, nu poţi nici să respiri – şi tu umbli de colo până colo ca un bezmetic şi nu găseşti un colţişor unde să-ţi pui capul! În oraş n-ai nici mobilă, nici servitori… totul a fost cărat la vilă… Mănânci pe dracu, nu-i chip să bei un ceai pentru că n-are cine să-ţi pună samovarul, nu te speli… Iar când vii aici, în sânul naturii, trebuie să mergi pe jos prin praf şi pe căldură… ptiu! Sunteţi căsătorit?

— Desigur… Am şi trei copii, oftează pantalonii roşcaţi.

— Ce să mai vorbim, e o mizerie… Pur şi simplu, e de mirare că mai suntem în viaţă!

În sfârşit, vilegiaturiştii ajung în staţiune. Zaikin îşi ia rămas-bun de la pantalonii roşcaţi şi se îndreaptă spre vila lui. Acolo îl întâmpină o linişte de mormânt. Nu se aude decât ţiuitul ţânţarilor şi bâzâitul jalnic al unei muşte care a nimerit, la vremea prânzului, într-o pânză de păianjen. La ferestre atârnă perdeluţe de muselină, prin care se străvăd florile ofilite ale unor muşcate. Pe pereţii de bârne, lângă tablourile în ulei, dormitează nenumărate muşte. Pe sală, în bucătărie, în sufragerie – nimeni. În odaia care serveşte în acelaşi timp şi de salon, şi de odaie de oaspeţi, Zaikin îl găseşte pe Petea, băieţelul lui de şase ani. Petea stă la masă, respiră cu zgomot pe nas şi, scoţându-şi înainte buza de jos, decupează cu foarfeca valetul de caro dintr-o carte de joc.

— Tu erai, tată? zice el, fără să se întoarcă. Bună ziua!

— Bună ziua… Dar mama unde-i?

— Mama? A plecat cu Olga Kirillovna la repetiţie, că joacă teatru. Poimâine au reprezentaţia. Or să mă ia şi pe mine… Ai să mergi şi tu?

— Hm!… Şi când se întoarce?

— Zicea că diseară.

— Şi Natalia unde-i?

— A luat-o şi pe Natalia, s-o ajute la îmbrăcat acolo, la repetiţie… iar Akulina s-a dus în pădure să culeagă ciuperci… Tată, de ce când te pişcă ţânţarii li se face burta roşie?

— Nu ştiu… Fiindcă sug sânge. Şi zi, nu-i nimeni acasă?

— Nimeni. Numai eu.

Zaikin se aşază în fotoliu şi se uită câtva timp pe fereastră, prostit.

— Atunci, cine o să ne servească masa? întreabă el.

— Apoi azi nici nu s-a făcut mâncare! Mama credea că n-ai să vii şi a poruncit să nu se gătească nimic. Ea o să mănânce la

repetiţie, cu Olga Kirillovna.

— Foarte mulţumesc! Şi tu, ce ai mâncat?

— Eu am băut lapte. A cumpărat numai pentru mine, de şase copeici… Tată, dar de ce sug ţânţarii sânge?

Zaikin simte deodată că ceva greu i se furişează în ficat şi începe să-l râcâie. E aşa de înciudat şi de amărât, încât suflă anevoie şi tremură. Îi vine să sară în picioare, să bată cu picioarele în podea şi să dea drumul la o întreagă serie de înjurături… Dar aducându-şi aminte că doctorii i-au interzis să se enerveze, se ridică şi, stăpânindu-se cu greu, începe să fluiere aria din „Hughenoţii”.

— Tată, tu ştii să joci teatru? îl aude pe Petea.

— Ia mai slăbeşte-mă cu întrebările tale idioate! se supără Zaikin. Te legi de mine ca scaiul! Ai împlinit şase ani şi ai rămas tot aşa de prost ca şi pe vremea când aveai trei!… Da, eşti prost şi dezmăţat! De pildă, de ce strici cărţile de joc? Cine ţi-a dat voie?

— Nu-s cărţile tale, îi răspunde Petea, întorcându-se spre el. Natalia mi le-a dat.

— Minţi! Minţi, băiat rău ce eşti! şi Zaikin se înfurie din ce în ce mai mult. Totdeauna minţi! Eşti bun de bătut, porcule! Am să-ţi rup urechile, ai să vezi tu!

Petea sare în picioare, îşi lungeşte gâtul şi se uită ţintă la faţa congestionată şi cătrănită a lui Zaikin. Ochii mari ai băiatului încep să clipească, apoi se umplu de lacrimi, iar obrazul i se strâmbă a plâns.

— De ce mă certi? ţipă el. De ce te legi de mine, prostule! Eu nu mă leg de nimeni şi nici nu-mi fac de cap, ascult de toată lumea, şi tu… tu te înfurii! Haide, spune, de ce mă certi?

Băiatul vorbeşte atât de hotărât şi plânge cu atâta amărăciune, încât lui Zaikin i-e ruşine.

„Are dreptate, de ce m-oi fi legând de el?…”

— Ei, lasă… destul… îi spune, punându-i mâna pe umăr. Am greşit, Petiuha… iartă-mă. Tu eşti băiatul meu cel bun şi cuminte, şi-mi eşti drag…

Petea îşi şterge ochii cu mâneca hăinuţei, se aşază suspinând la locul lui şi începe să decupeze o damă. Zaikin se duce în birou. Se întinde pe divan şi, punându-şi mâinile sub cap, se adânceşte în gânduri. Lacrimile băiatului i-au risipit mânia şi durerea de ficat începe, încetul cu încetul, să i se potolească. Nu mai simte decât oboseală şi foame.

— Tată! aude el de după uşă. Vrei să-ţi arăt colecţia mea de insecte?

— Arată-mi-o!

Petea intră în birou şi-i întinde o cutie verde şi lungă. Încă înainte de a o duce la ureche, Zaikin aude gâzele zgâriind

pereţii cutiei şi bâzâind cu deznădejde. Ridică încet capacul şi vede o mulţime de fluturi, de gândaci, de muşte şi de cosaşi înfipţi în ace pe fundul cutiei. Toţi, afară de doi sau trei fluturi, sunt încă vii şi mişcă.

— Ia te uită, cosaşul ăsta tot mai mişcă! se miră Petea. L-am prins ieri dimineaţă şi încă tot n-a murit!

— Cine te-a învăţat să-i vâri în ace? îl întreabă Zaikin.

— Olga Kirillovna.

— Mai bine o înfigeai în ace pe Olga Kirillovna! zice Zaikin cu scârbă. Ia de aici cutia! E ruşine să chinuieşti aşa nişte biete vietăţi!

„Doamne, ce proastă educaţie i se dă!" îşi zice el, după plecarea lui Petea.

Şi Pavel Matveevici uită şi de oboseală, şi de foame, şi nu se mai gândeşte decât la soarta băiatului. În vremea asta, dincolo de ferestre, lumina zilei scade treptat… Aude cum se întorc grupuri de vilegiaturişti de la scăldat. Cineva se opreşte lângă fereastra deschisă a sufrageriei şi strigă: „Nu doriţi ciuperci?" Şi neprimind niciun răspuns, pleacă înainte lipăind cu picioarele goale… Când întunericul se îngroaşe până într-atât încât muşcata de după perdeluţa de muselină îşi pierde conturul, iar pe fereastră începe să intre răcoarea serii, uşa de la sală se deschide cu zgomot şi se aud paşi grăbiţi, vorbe şi râsete…

— Mama! strigă Petea.

Zaikin scoate capul din birou şi o vede pe Nadejda Stepanovna, nevastă-sa, rumenă în obraji şi plină de viaţă ca totdeauna… O însoţesc Olga Kirillovna, o blondă uscăţivă, cu pistrui mari pe faţă, şi doi bărbaţi necunoscuţi: unul tânăr şi înalt, cu părul roşcat şi cârlionţat şi cu mărul lui Adam foarte proeminent, celălalt scund şi bine legat, cu faţa rasă de actor şi cu bărbia vânătă şi strâmbă.

— Natalia, pune samovarul! strigă Nadejda Stepanovna, foşnindu-şi rochia cu zgomot. Am auzit că a venit Pavel Matveevici. Unde eşti, Pavel? Bună seara! strigă ea dând buzna în birou şi răsuflând precipitat. Ai sosit? Îmi pare aşa de bine… Au venit cu mine şi doi dintre actorii noştri amatori… hai să te prezint… Uite, cel înalt, e Koromîslov[51], cântă grozav! Iar celălalt mai mic, e un oarecare Smerkalov[52], actor de meserie… declamă straşnic!… Uf, nu mai pot, am obosit! Până mai adineauri am avut repetiţie… Merge minunat! Jucăm „Chiriaşul cu trombon" şi „Ea îl aşteaptă"… Spectacolul are loc poimâine…

— De ce i-ai adus? o întrebă Zaikin.

— Nu se putea altfel, tăicuţule! După ceai, trebuie să mai repetăm rolurile şi să mai cântăm puţin… Koromîslov şi cu

mine avem un duet… Dar stai, să nu uit! Trimite, drăguţule, pe Natalia să cumpere sardele, votcă, brânzeturi şi ce-o mai fi. Nici vorbă că rămân să mănânce cu noi… Doamne, cât sunt de obosită!

— Hm… N-am bani!

— Nu se poate, tăicuţule! E ruşine. Nu mă face să roşesc!

Peste o jumătate de oră, Natalia se duce să cumpere votcă şi gustări, iar Zaikin, după ce-şi bea ceaiul şi mănâncă o franzelă întreagă, se retrage în dormitor şi se culcă în pat, în timp ce Nadejda Stepanovna şi oaspeţii ei, gălăgioşi şi veseli, încep să-şi repete rolurile. Pavel Matveevici îl aude încă mult timp pe Koromîslov citind pe nas şi pe Smerkalov exclamând ca la teatru… După ce se termină lectura, se porneşte o discuţie nesfârşită, întreruptă din când în când de râsul ascuţit al Olgăi Kirillovna. În virtutea dreptului său de actor veritabil, Smerkalov explică rolurile, sigur de sine şi entuziasmat.

Urmează apoi duetul, iar după duet, zgomot de farfurii… Prin somn, Zaikin aude cum îl roagă toţi pe Smerkalov să recite „Păcătoasa” şi cum actorul, după ce face fasoane, începe să declame: şuieră, se bate cu pumnii în piept, râde şi plânge cu glasul lui gros şi răguşit… Zaikin se strâmbă urât şi-şi vâră capul sub plapumă…

— Aveţi mult de mers şi e întuneric, aude el, după vreun ceas, glasul Nadejdei Stepanovna. De ce nu rămâneţi pe noapte la noi? Koromîslov o să se culce pe divan, aici, în salon, iar dumneata, Smerkalov, în locul lui Petea… Pe Petea îl putem muta în biroul bărbatului meu… Prin urmare rămâneţi, nu-i aşa?

În sfârşit, când pendula bate ora două, totul se linişteşte… Uşa dormitorului se deschide şi Nadejda Stepanovna se arată în prag.

— Dormi, Pavel? şopteşte ea.

— Nu, dar ce este?

— Du-te, tăicuţule, şi te culcă în birou la tine, pe divan. Aici, în patul tău, trebuie s-o culc pe Olga Kirillovna. Du-te, drăguţule! Aş culca-o pe ea în birou, dar se teme să doarmă singură… Haide, scoală-te odată!

Zaikin se dă jos din pat, îşi pune halatul şi, luându-şi perna, pleacă în birou… Ajungând pe dibuite la divan, aprinde un chibrit şi vede că acolo s-a culcat Petea. Băiatul nu doarme. Se uită cu ochii mari la chibrit…

— Tată, dar de ce nu dorm ţânţarii noaptea? întreabă el.

— Pentru că… pentru că… bombăneşte Zaikin, pentru că noi amândoi suntem de prisos aici… N-avem măcar unde dormi!

— Tată, dar de ce Olga Kirillovna are pistrui pe obraz?

— Ia mai lasă-mă în pace şi nu mă plictisi!

După ce stă puţin la gânduri, Zaikin se îmbracă şi iese în stradă, să se răcorească… Se uită la cerul plumburiu din preajma zorilor şi la norii încremeniţi, ascultă strigătul leneş al cristeiului somnoros şi se gândeşte la ziua de mâine când, după ce s-o întoarce de la tribunal, o să se întindă în pat şi o să doarmă… Deodată, de după colţ se iveşte o umbră.

„Trebuie să fie paznicul”… îşi zice Zaikin.

Dar, după ce se mai apropie de el şi se uită mai bine, îl recunoaşte pe vilegiaturistul de ieri, cel cu pantalonii roşcaţi.

— Nu dormiţi? întreabă.

— Vedeţi că… nu prea mi-e somn… oftează pantalonii roşcaţi. Admir natura… Ştiţi, cu trenul de noapte mi-a sosit un oaspete scump… mama nevestei… Şi odată cu ea au venit şi nepoatele mele… nişte fete straşnice! Sunt aşa de fericit… cu toate că… oricum e cam umed afară… Şi dumneavoastră binevoiţi să admiraţi natura?

— Da, urlă Zaikin, şi eu admir natura… Dar nu cumva ştiţi pe undeva, prin apropiere, vreo cârciumă sau vreun restaurant, ceva?

Pantalonii roşcaţi înalţă ochii la cer şi, cu un aer grav, se adânceşte în gânduri…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, nr. 169, 23 iunie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

„Păcătoasa” – versuri de A. K. Tolstoi.

„Hughenoţii” – operă de Meyerbeer.

„Chiriaşul cu trombon” – vodevil de S. Baikov.

„Ea îl aşteaptă” – vodevil tradus din limba franceză, 1873.

Corista

Odată, pe când era mai tânără, mai frumoasă şi avea încă glas, venise în vizită la ea, în antresolul vilei unde locuia, Nikolai Petrovici Kolpakov[53], admiratorul ei. Ziua fusese nesuferit de fierbinte şi de înăbuşitoare. Kolpakov abia se ridicase de la masă, după ce băuse o sticlă întreagă de vin prost de Porto, aşa că se simţea rău şi n-avea niciun chef. Stăteau amândoi şi se plictiseau, aşteptând să se răcorească şi să iasă la plimbare.

Atunci, pe neaşteptate, se auzi în sală soneria. Kolpakov, care era fără haină şi în papuci, sări în picioare şi se uită nedumerit la Paşa.

— Trebuie să fie sau poştaşul, sau prietena mea, zise cântăreaţa.

Kolpakov nu se ruşina nici de poştaş, nici de prietena Paşei. Dar, pentru orice eventualitate, îşi luă hainele şi trecu în odaia de alături, în timp ce Paşa alergă să deschidă uşa. Spre marea ei mirare, în prag nu era nici poştaşul, nici prietena ei, ci o doamnă necunoscută, tânără, frumoasă, îmbrăcată cu gust şi, după toate aparenţele, o femeie cinstită.

Necunoscuta era palidă şi respira greu, de parcă urcase o scară înaltă.

— Ce doriţi? o întrebă Paşa.

Doamna nu-i răspunse îndată. Făcu un pas înainte, se uită încet în jurul ei prin odaie şi se lăsă pe un scaun, ca şi cum n-ar mai fi fost în stare să se ţină pe picioare de oboseală, sau i-ar fi venit rău. Apoi îşi mişcă mult timp buzele palide, încercând să spună ceva.

— Soţul meu e la dumneata? întrebă în sfârşit, ridicând spre Paşa ochii ei mari, cu pleoapele înroşite de plâns.

— Care soţ? făcu Paşa în şoaptă. Şi deodată se sperie atât de cumplit, încât îi îngheţară şi mâinile şi picioarele. Care soţ? repetă ea şi începu să tremure.

— Soţul meu… Nikolai Petrovici Kolpakov.

— Nu… nu, doamnă… Nu cunosc niciun soţ.

Urmă o clipă de tăcere. Necunoscuta îşi trecu de câteva ori batista peste buzele palide, ţinându-şi răsuflarea ca să-şi biruie tremurul lăuntric, în timp ce Paşa stătea în faţa ei nemişcată, ca încremenită, privind-o cu nedumerire şi spaimă.

— Zici că nu e aici? întrebă doamna, de data aceasta cu glasul ferm şi zâmbind, nu ştiu cum, ciudat.

— Nu… nu ştiu de cine vorbiţi.

— Scârboasă, ticăloasă, mizerabilă ce eşti!… şuieră străina printre dinţi, măsurând-o pe Paşa cu ură şi dezgust. Da, da… eşti o scârboasă. Şi sunt cât se poate de fericită că pot, în sfârşit, să ţi-o arunc în obraz!

Paşa înţelese că făcea o impresie detestabilă asupra acestei femei îmbrăcate în negru, cu ochii plini de ură şi cu degetele albe şi subţiri. Şi se simţi ruşinată de obrajii ei bucălaţi şi roşii, de ciupiturile de vărsat de pe nas şi de bretonul zburlit de pe frunte, care nu voia cu niciun chip să stea la locul lui. I se părea că dacă ar fi fost mai subţirică, mai puţin pudrată şi n-ar fi avut breton, ar fi putut ascunde că nu era o femeie cumsecade şi nu i-ar fi fost atât de ruşine şi de frică în faţa acestei misterioase necunoscute.

— Unde-i soţul meu? urmă doamna. De altfel, mi-e totuna dacă e aici sau nu. Trebuie să-ţi spun că s-au descoperit în sarcina lui o serie de fraude… Îl caută… Vor să-l aresteze… Iată ce ai făcut!

Doamna se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin odaie, tulburată. Paşa se uita la ea şi, de spaimă, nu mai putea să înţeleagă nimic.

— Chiar astăzi or să-l găsească şi or să-l aresteze, urmă doamna izbucnind în plâns, iar în plânsul ei era şi umilinţă, dar şi ură. Şi eu ştiu cine l-a împins la grozăvia asta! Ticăloasă, nemernică ce eşti! Creatură scârboasă, femeie vândută! (Buzele i se strâmbaseră şi nasul i se încreţise de silă.) Eu n-am nicio putere… ascultă, femeie pierdută ce eşti!… Eu n-am nicio putere, dumneata eşti mai tare decât mine, dar să ştii că are cine să ne apere, pe mine şi pe copiii mei! Dumnezeu vede tot! El e drept! O să te pedepsească pentru fiecare lacrimă pe care o vărs, pentru toate nopţile mele nedormite! Da, vine ea vremea să-ţi aduci aminte de vorbele mele!

Se făcu din nou tăcere. Doamna se plimba prin odaie frângându-şi mâinile, iar Paşa se uita înainte la ea, prostită, nedumerită, fără să înţeleagă nimic, de parcă aştepta să se petreacă ceva înspăimântător.

— Dar eu nu ştiu nimic, doamnă! zise şi, deodată, începu să plângă.

— Minţi! strigă necunoscuta, fulgerând-o cu o căutătură aprigă. Ştiu tot! Te cunosc de mult! Ştiu că în luna din urmă venea la dumneata în fiecare zi!

– Aşa-i. Ei, şi? Ce-i cu asta? La mine vin mulţi, dar eu nu silesc pe nimeni… Fiecare e liber să facă ce pofteşte.

— Ţi-am spus doar că s-au descoperit fraude! Bărbatul meu a delapidat de la serviciu bani străini!… Pentru dumneata… pentru una ca dumneata a făcut el o crimă ca asta! Ascultă, urmă femeia cu hotărâre, oprindu-se în faţa Paşei. Dumneata n-ai principii, dumneata nu trăieşti decât ca să faci rău, acesta doar e rostul vieţii dumitale. Cu toate astea nu cred că ai căzut atât de jos încât să nu-ţi fi rămas măcar un dram de omenie! Gândeşte-te că are nevastă şi copii… Dacă e condamnat şi trimis la ocnă – şi eu, şi copiii rămânem muritori de foame… înţelege odată! Şi totuşi este un mijloc care să-l scape şi pe el şi să ne scape şi pe noi de mizerie şi de ruşine: dacă depun chiar astăzi nouă sute de ruble, îl lasă în pace. Numai nouă sute de ruble!

— Care nouă sute de ruble? întrebă încet Paşa. Eu… eu nu ştiu… Eu n-am luat…

— Dar nu cer de la dumneata nouă sute de ruble… dumneata n-ai bani, de altfel nici n-am nevoie de banii dumitale! Altceva îţi cer… De obicei, unor femei ca dumneata bărbaţii le fac daruri scumpe. Dă-mi înapoi darurile pe care ţi le-a făcut bărbatul meu!

— Doamnă, dar el nu mi-a dat niciodată nimic! strigă Paşa cu glas ascuţit, începând să înţeleagă.

— Atunci, ce-a făcut cu banii? Că a cheltuit şi banii lui, şi pe ai mei, şi bani străini… Ce-a făcut cu ei?… Ascultă, te rog! Mi-am pierdut capul şi ţi-am spus o mulţime de lucruri neplăcute, te rog să mă ierţi… Dumneata mă urăşti, dar dacă totuşi ştii ce e aceea milă, încearcă să te pui în locul meu! Te implor, dă-mi înapoi ce ai de la el!

— Hm… zise Paşa, ridicând din umeri. Aş face-o cu plăcere, dar să mă bată Dumnezeu dacă mi-a dat vreodată ceva! V-o spun cinstit! Adică nu, aveţi dreptate… se tulbură cântăreaţa, mi-a adus o dată două fleacuri… Dacă doriţi, uite, vi le dau…

Paşa trase unul dintre sertarele măsuţei de la toaletă şi scoase de acolo o brăţară uşoară de aur şi un inel, subţirel de tot, cu piatră de rubin.

— Astea-s, zise ea, întinzându-i-le străinei.

Doamna se înroşi şi obrazul începu să-i zvâcnească. Era jignită.

— Ce înseamnă asta? strigă ea. Eu nu-ţi cer de pomană, îţi cer lucrurile care nu sunt ale dumitale… lucrurile pe care,

profitând de situaţia dumitale, le-ai stors de la soţul meu… bărbatul acesta nenorocit, lipsit de voinţă… Joi, când te-am văzut cu el în port, purtai brăţări şi broşe scumpe. N-o face cu mine pe mieluşelul nevinovat! Te întreb pentru ultima oară: îmi dai bijuteriile, sau nu?

— Ciudată mai sunteţi, pe cuvântul meu… zise Paşa, începând să se supere. Vă asigur că n-am văzut de la Nikolai Petrovici al dumneavoastră decât brăţara şi inelul pe care vi le-am arătat. El nu-mi aducea decât pateuri dulci.

— Pateuri dulci!… începu să râdă necunoscuta. Acasă copiii n-aveau ce mânca şi el căra aici pateuri dulci! Prin urmare, nu vrei să-mi dai înapoi bijuteriile?

Neprimind niciun răspuns, doamna se aşeză pe scaun şi rămase pe gânduri, cu privirea aţintită în gol.

— Ce să mă fac acum? urmă ea mai mult în şoaptă. Dacă nu găsesc nouă sute de ruble, suntem pierduţi şi el, şi eu, şi copiii… Ce să fac cu ticăloasa asta? S-o ucid, sau să-i cad în genunchi?

Doamna îşi duse batista la obraz şi începu să plângă.

— Te rog! vorbea printre suspine. Doar dumneata l-ai nenorocit şi l-ai adus la sapă de lemn! Scapă-l, te rog… Dumitale poate că nu ţi-e milă de el – dar copiii… copiii… Ce vină au bieţii copilaşi?…

Paşa îşi închipui copilaşii aruncaţi în stradă şi plângând de foame. Şi începu să plângă şi ea.

— Ce pot să fac eu, doamnă? zise. Îmi spuneţi că sunt o mizerabilă şi că eu l-am adus pe Nikolai Petrovici la sapă de lemn. Iar eu vă jur în faţa lui Dumnezeu cel drept că n-am avut niciun folos de la el… Din tot corul nostru, numai Motia are un amant bogat; noi, celelalte, îl tragem pe dracu de coadă. Nikolai Petrovici e un domn cult şi delicat… cum aş fi putut să nu-l primesc? Noi nu putem să nu primim…

— Dar eu bijuteriile ţi le cer! Dă-mi bijuteriile! Nu vezi că plâng… Că mă înjosesc?… Uite, dacă vrei, cad în genunchi în faţa dumitale! Poftim!

Paşa ţipă speriată, apărându-se cu mâinile. Simţea că această doamnă palidă şi frumoasă, care vorbea atât de ales, ca la teatru, ar fi fost fără îndoială în stare să cadă în genunchi în faţa ei. Dar ar fi făcut-o înadins, din mândrie, ca să-şi arate nobleţea caracterului, să se înalţe pe sine şi s-o înjosească pe ea – o biată coristă…

— Bine, vi le dau! îi răspunse şi începu să se agite, ştergându-şi ochii. Poftim! Numai că astea nu le am de la Nikolai Petrovici… le-am primit de la alţii… Cum binevoiţi…

Şi Paşa trase sertarul de sus al scrinului, scoase de acolo o broşă cu diamante, un şirag de mărgean, câteva inele şi o

brăţară şi i le întinse străinei.

— Luaţi-le, dacă doriţi, numai să ştiţi că de la soţul dumneavoastră n-am avut niciodată vreun folos. Luaţi-le şi îmbogăţiţi-vă! urmă Paşa, umilită de ameninţarea străinei de a-i cădea în genunchi. Iar dacă sunteţi soţia lui legitimă şi… de neam ales, atunci păstraţi-l lângă dumneavoastră. Asta-i! Nu l-am chemat eu la mine, singur a venit…

Doamna se uită printre lacrimi la bijuterii şi zise:

— Nu-s destule… Astea nu fac nici cinci sute de ruble!

Paşa se repezi la scrin şi, furioasă, mai aruncă din sertar un ceas de aur, un portţigaret şi o pereche de butoni. Apoi, desfăcându-şi braţele, strigă:

— Altceva nu mi-a mai rămas… N-aveţi decât să-mi faceţi şi percheziţie!

Străina oftă, adună într-o batistă, cu mâini tremurătoare, bijuteriile şi, fără să spună un cuvânt, fără să dea măcar din cap, plecă.

Uşa odăii de alături se deschise. Kolpakov intră. Era palid şi-şi scutura nervos capul, de parcă înghiţise chiar în clipa aceea ceva grozav de amar. Avea lacrimi în ochi.

— Ce bijuterii mi-ai adus? se repezi Paşa la el. Când mi-ai adus, dacă-mi dai voie să te-ntreb?

— Bijuterii?… Astea-s fleacuri! zise Kolpakov, scuturând mereu din cap. Doamne! A plâns în faţa ta, s-a înjosit…

— Te-ntreb: ce bijuterii mi-ai adus? strigă din nou Paşa.

— Doamne, Dumnezeule! Ea, femeie cinstită, mândră, curată… a fost gata să cadă în genunchi în faţa… în faţa uneia ca tine! Numai eu am adus-o aici! Numai eu sunt de vină!

Se luă cu mâinile de cap şi oftă:

— Nu, niciodată n-o să mi-o iert! N-o să mi-o iert! Pleacă de lângă mine… ticăloaso! strigă el cu silă, trăgându-se îndărăt din faţa Paşei şi împingând-o cu mâini tremurătoare. Da, a fost gata să cadă în genunchi… şi în faţa cui? În faţa uneia ca tine, Doamne, Dumnezeule!

Kolpakov se îmbrăcă repede şi, ferindu-se cu scârbă de Paşa, se îndreptă spre uşă şi ieşi.

Paşa se trânti pe pat şi începu să plângă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire şi se simţea oropsită. Îşi aduse aminte cum, cu trei ani în urmă, o bătuse un negustor aşa, din senin – şi începu să plângă şi mai amar.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 27, 5 iulie. Titlul: *„Cântăreaţa”. S*emnată: A. Cehonte. După ce i s-au adus modificări esenţiale, a intrat în culegerea ştiinţifico-literară „Drumeţie”, Sankt-Petersburg, 1893. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

Pentru culegerea „Drumeție”, povestirea a fost refăcută. În prima versiune, Kolpakov era portărel; acest amănunt a fost lăsat la o parte. Aproape fiecare frază a suferit modificări de stil.

Sfârșitul povestirii, așa cum a fost publicat în revista „Oskolki”, era după cum urmează: [„— Bijuteriile?… Dar astea-s fleacuri! bombăni portărelul, luându-se cu mâinile de cap.

— Doamne Dumnezeule! A plâns în fața ta, s-a înjosit!… Voia chiar să-ți cadă în genunchi! Numai eu am adus-o până aici! Numai eu sunt de vină!

„Kolpakov se scărpină nervos la ceafă și gemu.

Să se roage, să se înjosească… urmă el, uitându-se cu dispreț la Pașa. Biata femeie! Voia să cadă în genunchi… și în fața cui? În fața… uneia ca tine! Nu, asta n-o să mi-o iert niciodată! Niciodată!

„Portărelul se îmbrăcă grăbit și, ferindu-se cu dispreț de Pașa, se îndreptă spre ușă și ieși… Din clipa aceea, Pașa nu l-a mai văzut niciodată.” În culegerea „Drumeție”, sfârșitul povestirii a fost schimbat: [„… și ieși. Pașa se trânti pe pat și începu să plângă în hohote. Îi părea rău acum după bijuteriile ei, pe care le dăduse într-o clipă de necugetată pornire, și se simțea oropsită. Își aduse aminte cum, cu trei ani înainte, o bătuse un negustor așa, din senin – și începu să plângă și mai amar. Când se întunecă, se spălă, aprinse o lumânare, se pudră, apoi stătu mult în fața oglinzii să-și pieptene în sus bretonul. Dar bretonul nu voia să i se supună.”

La includerea povestirii în culegerea de opere, au fost scoase rândurile de la sfârșit: „Când se întunecă… nu voia să i se supună.” În același timp, s-au mai făcut și alte câteva modificări fără importanță.

Institutorul

Feodor Lukici Sîsoev, institutor la şcoala fabricii de manufactură „Kulikin[54] şi fiii", întreţinută de patroni, se pregătea pentru masa festivă. În fiecare an, după examene, direcţia fabricii dădea o masă, la care luau parte inspectorul învăţământului primar, toţi cei care asistaseră la examene şi administraţia fabricii. Mesele acestea, cu tot caracterul lor oficial, ţineau totdeauna mult, erau pline de veselie şi încărcate cu bunătăţi. Nemaiţinând seamă de rang, institutorii vorbeau despre roadele muncii lor cinstite, mâncau pe săturate, beau pe îndestulate, vorbeau până răguşeau şi plecau acasă seara târziu, făcând să răsune toată colonia fabricii de cântece şi de sărutări zgomotoase. Socotind după numărul de ani serviţi la şcoala fabricii, Sîsoev luase parte la treisprezece mese de acestea.

Acum se pregătea pentru a paisprezecea şi căuta să-şi compună o înfăţişare cât mai corectă şi mai sărbătorească. O oră întreagă îşi curăţă cu măturica hainele cele noi, negre, şi rămase în faţa oglinzii aproape tot atât, ca să-şi pună cămaşa la modă: butonii nu intrau în butonierele lor, şi asta dădu loc la o adevărată furtună de lamentări, de ameninţări şi de reproşuri la adresa nevestei. De-atâta ce alergase în jurul lui, biata femeie cădea din picioare de oboseală. De altfel, până la urmă căzu şi el, istovit: când i se aduseră de la bucătărie ghetele lustruite, nu mai avu putere să le încalţe. Trebui să bea puţină apă şi să se întindă în pat.

— Tare mai eşti slăbit! oftă nevastă-sa. Mai bine nu te-ai mai duce la masa asta.

— Fără morală, te rog! o întrerupse institutorul, supărat.

Se simţea prost dispus din pricină că nu era deloc mulţumit de ultimele examene. La drept vorbind, examenele îi ieşiseră minunat toţi băieţii din ultima clasă căpătaseră certificate şi premii. Şefii lui, atât cei oficiali cât şi cei din fabrică, rămăseseră încântaţi de rezultate, dar institutorul nu se mulţumea cu atât. Îi era necaz că elevul Babkin, care scria

totdeauna fără greşeală, la examen făcuse trei greşeli, că elevul Sergheev se zăpăcise şi nu ştiuse să-l înmulţească pe 17 cu 13, că inspectorul, bărbat tânăr şi fără experienţă, alesese pentru dictare o bucată grea, iar institutorul Leapunov, de la o şcoală din apropiere, pe care inspectorul îl rugase să dicteze, se purtase necolegial: când dicta, nu pronunţa cuvintele aşa cum se scriu, ci parcă le molfăia în gură…

După ce-şi încălţă ghetele cu ajutorul nevestei şi după ce se mai uită o dată în oglindă, institutorul îşi luă bastonul noduros şi plecă la masă. Dar când să intre în casa directorului fabricii, unde se organizase serbarea, i se întâmplă ceva neplăcut. Pe neaşteptate, îl apucă tusea… Şi-l scutură atât de cumplit, încât chipiul îi zbură de pe cap şi bastonul îi scăpă din mână. Auzindu-l cum tuşea, institutorii şi inspectorul şcolar ieşiră din casă şi-l găsiră pe treapta de jos a scării, lac de sudoare.

— Dumneata erai, Feodor Lukici? se miră inspectorul. Cum asta, ai… ai venit?

— Da, şi de ce să nu vin?

— Dumneata, drăguţă, ar fi trebuit să stai acasă. Astăzi nu arăţi deloc bine…

— Astăzi mă simt întocmai cum mă simţeam şi ieri. Dar dacă prezenţa mea vă indispune, pot pleca…

— Ei, dar ce înseamnă asta, Feodor Lukici? De ce vorbeşti aşa? Intră, te rog. La drept vorbind, nu noi, ci dumneata eşti sărbătoritul! Dimpotrivă, suntem foarte fericiţi…

În casa directorului fabricii, totul era pregătit pentru serbare. În sufrageria încăpătoare, cu tablouri nemţeşti în ulei şi cu miros de muşcată şi de lac, erau întinse două mese: una lungă, pentru mâncăruri, şi alta mai mică, pentru gustări. Prin storurile lăsate se strecura, sfioasă, lumina dogoritoare a amiezii… Umbra odăilor, peisajele elveţiene pictate pe storuri, muşcatele, feliile de salam, tăiate subţire, de pe farfurii – toate se uitau naiv la oaspeţi, cu un sentimentalism de fată mare. Şi toate semănau cu stăpânul casei – un neamţ mic de statură, cu burticică respectabilă, cu faţa blajină şi cu doi ochişori blânzi şi sclipitori. Adolf Andreici Bruni (aşa-l chema pe stăpânul casei) se agita ca la foc, în jurul mesei cu gustări, turna prin pahare şi umplea mereu farfuriile, căutând să fie îndatoritor şi prietenos cu toată lumea şi să-i facă pe oaspeţi să râdă. Îi bătea pe umăr, li se uita în ochi şi-şi freca mâinile.

— Într-un cuvânt, se gudura ca un căţel cuminte.

— Aha, Feodor Lukici! începu el cu glasul întretăiat dând cu ochii de Sîsoev. Ce plăcere! Ai venit, cu toate că eşti bolnav!… Domnilor, daţi-mi voie să vă anunţ o bucurie: a venit Feodor Lukici!

Institutorii stăteau îngrămădiţi lângă masa cu gustări şi mâncau. Sîsoev se încruntă: nu-i plăcea că ceilalţi începuseră să mănânce şi să bea fără să-l aştepte. Îl căută cu ochii pe Leapunov[55], cel care dictase la examen şi, apropiindu-se de el, începu:

— Nu-i deloc colegial ce ai făcut dumneata! Nu, într-adevăr… Oamenii cumsecade nu dictează aşa!

— Doamne, tot despre asta vorbeşti! făcu Leapunov, întunecat. Cum de nu te-ai mai săturat?

— Ei da, tot despre asta! Elevul Babkin nu făcea nicio greşeală, niciodată! Crezi că nu ştiu de ce dictai aşa? Voiai, pur şi simplu să cadă la examen elevii mei şi să iasă în frunte şcoala dumitale! Înţeleg eu…

— De ce îmi cauţi pricină? se oţărî Leapunov. Ce dracu' te tot legi de mine?

— Lăsaţi, domnilor, se amestecă în vorbă inspectorul, făcând o mutră jalnică. Nu face să vă certaţi pentru fleacuri. Cu trei greşeli… sau fără nicio greşeală… nu-i acelaşi lucru?

— Nu, nu-i acelaşi lucru. La mine, Babkin nu greşea niciodată!

— Uitaţi-vă cum se leagă de mine! urmă Leapunov pufnind mânios pe nas. Profită de situaţia lui de om bolnav şi ne pisează pe toţi. Numai că eu, frăţioare, nu mă uit că eşti bolnav!

— Lasă-mă în pace cu boala mea! strigă Sîsoev furios. Ce te priveşte pe dumneata? Şi ce-i tot dai mereu cu „boala, boala, boala!"… N-am nevoie de compătimirea dumitale! Şi pe urmă, de unde ai scos-o că sunt bolnav? E drept că mi-a fost cam rău înainte de examene, dar acum sunt sănătos, n-am mai rămas decât cu un fel de slăbiciune…

— Te-ai vindecat? Slavă Domnului! zise părintele Nikolai, profesorul de religie, un preot tânăr, îmbrăcat cu un elegant antereu cafeniu şi cu pantaloni pe dungă. Ar trebui să te bucuri, iar dumneata te enervezi şi aşa mai departe…

— Lasă că nici dumneata nu eşti mai breaz! îl întrerupse Sîsoev. Întrebările trebuie să fie formulate direct şi clar, pe când dumneata tot timpul parcă puneai ghicitori! Nu, aşa nu merge!

În sfârşit, după multă osteneală izbutiră să-l liniştească şi să-l aşeze la masă. Mult timp Sîsoev nu se putu hotărî la care băutură să se oprească. Până la urmă, oţărându-se, bău o jumătate de păhăruţ de rachiu verde, apoi luă o bucată de plăcintă şi începu să aleagă din umplutură, cu băgare de seamă, ouăle şi ceapa. Chiar de la prima înghiţitură, plăcinta i se păru nesărată. Puse sare, dar îndată o împinse cât colo: o sărase prea tare.

La masă îl aşezară între inspector şi Bruni. După cel dintâi fel de mâncare, potrivit unui obicei de mult statornicit, începură toasturile.

— Socotesc ca o plăcută datorie, începu inspectorul, să aduc mulţumirile mele epitropilor acestei şcoli, care nu sunt de faţă, Daniil Petrovici şi… şi… şi…

— Şi Ivan Petrovici… îi suflă Bruni.

— Şi Ivan Petrovici Kulikin, care nu-şi precupeţesc ajutorul pe care-l dau şcolii şi propun să bem în sănătatea lor…

— Din partea mea, – zise Bruni sărind în picioare de parcă-l înţepase ceva, – propun să ridicăm un pahar în sănătatea mult respectatului inspector al învăţământului primar, Pavel Ghennadievici Nadarov[56].

Scaunele se urniră din loc, feţele se luminară de zâmbet şi, ca de obicei, începură cu toţii să ciocnească paharele. Al treilea toast îl ridica totdeauna Sîsoev. Şi de data aceasta el se sculă în picioare şi începu să vorbească. Luându-şi un aer grav şi dregându-şi glasul, ţinu înainte de toate să afirme că el nu avea darul elocinţei şi că nici măcar nu se pregătise să vorbească. Spuse apoi că în cei paisprezece ani de serviciu trecuse prin multe intrigi şi lucrături, ba i se făcuseră chiar şi denunţuri, că el ştia bine cine erau duşmanii şi denunţătorii lui, dar că nu voia să le spună numele „de frică să nu strice, unora din cei de faţă, pofta de mâncare”. Totuşi, cu toate intrigile, şcoala Kulikin era întâia din toată gubernia, „şi nu numai din punct de vedere moral, dar chiar şi material”.

— Pretutindeni, zise el, institutorii primesc lefuri de două sute, cel mult trei sute de ruble, în timp ce eu primesc cinci sute. Pe lângă asta, fabrica mi-a renovat, ba chiar mi-a mobilat casa! Iar anul acesta, mi-a tapetat din nou toate odăile…

După aceea, institutorul povesti cu amănunte cum, în comparaţie cu cei de la şcolile zemstvei şi ale statului, elevii lui erau înzestraţi din belşug cu rechizite. Şi toate acestea nu se datorau, afirmă el, stăpânilor fabricii, care stăteau în străinătate şi poate că nici nu ştiau de existenţa şcolii, ci omului care, deşi de origine germană şi de religie luterană, avea un suflet de adevărat rus. Sîsoev vorbi mult, cu pauze şi înfloriturі, şi cuvântarea lui era greoaie şi supărătoare. Mai aduse vorba de câteva ori de câţiva din duşmanii lui, făcu tot felul de aluzii, se repetă şi tuşi, mişcând urât din degete. În cele din urmă obosi, transpiră şi începu să vorbească tot mai încet, cu glasul întretăiat de parcă vorbea numai pentru el, încheindu-şi discursul cam ciudat:

— Prin urmare, propun să bem pentru Bruni, adică pentru Adolf Andreici, care se află aici, printre noi… în general… şi bineînţeles…

Când termină, răsuflară cu toţii uşuraţi, ca atunci când se împroaşcă în aer apă rece ca să se potolească zăduful. Numai Bruni părea că nu simte apăsarea aceea grea. Radios, dându-şi peste cap ochii sentimentali, neamţul scutură din toată inima mâna lui Sîsoev şi se gudură din nou ca un căţel.

— O, mulţumesc! zise el lungindu-l pe „o” şi ducându-şi mâna stângă la inimă. Sunt foarte fericit că mă înţelegi! Doresc din tot sufletul să fie bine! Totuşi mă simt dator să-ţi atrag atenţia că mi-ai cam exagerat meritele. Starea înfloritoare a şcolii ţi se datorează numai dumitale, prea stimatul meu prieten Feodor Lukici! Fără dumneata, ea nu s-ar fi deosebit prin nimic de celelalte şcoli! Desigur că te gândeşti aşa: neamţul îmi face complimente, neamţul îmi spune lucruri drăguţe… Ha-ha! Nu, dragul meu Feodor Lukici, eu sunt om cinstit şi nu fac niciodată complimente. Dacă îţi plătim cinci sute de ruble pe an, asta înseamnă că te preţuim. Nu-i aşa? N-am dreptate, domnilor? Altcuiva nu i-am plăti această sumă… Gândiţi-vă că o şcoală bună e o cinste pentru fabrică!

— Sunt dator să recunosc pe faţă că şcoala dumitale e într-adevăr o şcoală excepţională, vorbi şi inspectorul. Să nu credeţi cumva că vă tămâiez! În orice caz, eu n-am mai întâlnit alta la fel în toată viaţa mea. Asistam la examene şi tot timpul mă miram… Bine, dar copiii ăştia sunt adevărate minuni! Ştiu carte, nu glumă, răspund vioi şi pe urmă… parcă-s mai altfel decât ceilalţi copii: nu-s sperioşi, nu umblă cu ascunzişuri… Şi se vede bine că te iubesc, Feodor Lukici. Dumneata eşti pedagog până în măduva oaselor. Te-ai născut, pesemne, pedagog! Îndeplineşti toate condiţiile unui bun pedagog: ai şi chemare, şi experienţă, şi dragoste de meserie… E într-adevăr de mirare cum de mai poţi avea atâta energie şi pricepere, atâta… cum să spun… atâta stăruinţă şi hotărâre, cu sănătatea dumitale şubredă! Avea dreptate cineva care spunea la comitetul şcolar că dumneata eşti, în meseria dumitale, un poet… Un adevărat poet!

Şi toţi cei din jurul mesei începură să vorbească într-un glas de talentele excepţionale ale lui Sîsoev. Parcă se rupsese un zăgaz: se porniră unul după altul valuri de discursuri deschise şi calde, din acelea pe care omul nu le ţine cât e sub controlul judecăţii prevăzătoare şi chibzuite, cât e cu mintea trează. Uitaseră şi de discursul lui Sîsoev, şi de caracterul lui nesuferit, şi de expresia răutăcioasă şi acră a feţei lui. Li se dezlegă limba până şi institutorilor numiţi de curând – tineri sfioşi şi tăcuţi, cu înfăţişare jalnică de oameni veşnic speriaţi, care nu i se adresau inspectorului decât cu „Înălţimea Voastră”. Se vedea bine că, în cercul lui, Sîsoev era o personalitate proeminentă.

Deprins în cei paisprezece ani de slujbă cu succesele şi cu elogiile, Sîsoev asculta nepăsător osanalele admiratorilor săi.

În schimb, Bruni părea nespus de fericit de laudele care i se aduceau lui Sîsoev. Nu scăpa un cuvânt, strălucea de bucurie, bătea din palme şi se înroşea, timid, de parcă pe el îl lăudau, nu pe celălalt.

— Bravo! Bravo! striga neamţul întruna. Aşa-i! Ia te uită, parcă mi-ai ghicit gândul!… Minunat!…

Şi se uita în ochii lui Sîsoev, de parcă voia să împartă cu el fericirea de care era cuprins. Până la urmă nu se mai putu stăpâni, sări în picioare şi strigă cu glasul lui piţigăiat, acoperindu-le pe toate celelalte:

— Domnilor! Daţi-mi voie să vorbesc! Tăcere!… La toate cuvintele Domniilor Voastre, eu nu pot să adaug decât unul singur: administraţia fabricii n-o să-i rămână dator lui Feodor Lukici!

Toată lumea tăcu. Sîsoev îşi ridică ochii spre faţa rumenă a neamţului.

— Noi ştim să preţuim… urmă Bruni, luându-şi un aer grav şi coborând glasul. La cuvintele Domniilor Voastre, sunt dator să adaug că… da, că familia lui Feodor Lukici va fi asigurată şi că, în acest scop, s-a şi depus la bancă, încă de acum o lună, o sumă de bani…

Sîsoev se uită nedumerit întâi la neamţ, apoi la colegi, de parcă voia să-i întrebe: adică de ce să fie asigurată familia lui şi nu el însuşi? Şi atunci, pe feţele încremenite şi în privirile aţintite asupra lui, institutorul citi altceva decât milă – pe care, de altfel, nu putea s-o sufere. Era mai curând ceva duios şi blând, şi în acelaşi timp peste măsură de sinistru, ceva care semăna cu adevărul necruţător şi care îl făcu să-şi simtă într-o clipă trupul îngheţat şi sufletul cuprins de o deznădejde fără margini. Cu faţa pălită şi crispată, sări dintr-odată în picioare şi-şi duse amândouă mâinile la cap. Câteva clipe rămase aşa, privind înspăimântat înaintea lui într-un singur punct, de parcă vedea cum se apropia moartea de care vorbise Bruni. Apoi se lăsă pe scaun şi începu să plângă.

— Linişteşte-te!… Ce-i cu dumneata?… auzea în jurul lui glasuri speriate. Bea un pic de apă! Haide, bea un pic de apă!

După câtva timp, institutorul se linişti. Dar însufleţirea de până atunci nu se mai întoarse printre comeseni. Masa se termină într-o tăcere apăsătoare şi mult mai devreme ca în ceilalţi ani.

Când ajunse acasă, înainte de toate Sîsoev se cercetă în oglindă.

„Ei, nu degeaba am plâns! îşi zise, uitându-se la cearcănele cafenii de sub ochi şi la obrajii scofâlciţi. Culoarea feţei e mult

mai normală astăzi decât ieri. Sunt anemic şi am catar la stomac, asta-i. Şi tusea tot de la stomac îmi vine…”

Liniştindu-se în felul acesta, Sîsoev se dezbrăcă, îşi curăţă îndelung, cu măturica, hainele cele negre, apoi le împături cu grijă şi le încuie în scrin.

După aceea se apropie de masa pe care se înălţa un teanc de caiete de ale elevilor lui şi, alegându-l dintre ele pe al lui Babkin, se aşeză pe scaun şi rămase în admiraţie în faţa scrisului frumos, de copil…

Şi în timp ce Sîsoev cerceta caietele de dictare ale elevilor, în odaia de alături medicul de zemstvă îi spunea în şoaptă nevestei lui că n-ar fi trebuit să-l lase să se ducă la masa aceea, mai ales că, după toate semnele, nu mai avea de trăit decât cel mult o săptămână.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, nr. 3723, 12 iulie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. După ce a fost revăzută de autor, povestirea a fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

Cu prilejul includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută şi scurtată. Numele de familie al patronilor fabricii de manufactură a fost schimbat din „Kalinkin şi fiii” în „Kulikin şi fiii”. Din textul definitiv a fost scos personajul Kamceatski, băiat de popă, suplinitorul lui Feodor Lukici, citat numai printre cei de faţă la masa sărbătorească de sfârşit de an, fără să ia parte cu nimic la desfăşurarea acţiunii.

În loc de: „Crezi că nu ştiu de ce dictai aşa? Voiai, pur şi simplu, să cadă la examen elevii mei şi să iasă în frunte şcoala dumitale. Înţeleg eu…” – în prima versiune era: „Lasă că ştiu eu de ce dictai aşa de scârbos. N-a fost decât o lucrătură perfidă: voiai să iasă şcoala dumitale mai bine ca a mea!”

În textul iniţial, cuvântarea inspectorului era întreruptă mereu de replicile lui Feodor Lukici: [«Da, minunaţi copii!] Fiecare băiat e o perlă… Să-l luăm, de pildă, Adolf Andreici, pe roşcovanul cela cu urechea crestată, cel care vorbea gros. Ţi-aduci aminte? Un băiat extraordinar! «— Aha, acela-i Sergheev! zâmbi Sîsoev, care se înviorase de când venise vorba despre băieţii lui. Da, Sergheev al nostru e un băiat şi jumătate. Dar pe Gruzdev îl mai ţii minte? Şi Gruzdev e tot aşa de bun. Pe ăştia doi nu-i dau pe toată şcoala! «— În general, toţi sunt băieţi minunaţi, urmă inspectorul. [Ştiu carte şi răspund cu vioiciune…]

«[„Şi se vede că ţin la dumneata, Feodor Lukici.] – Da, Sergheev şi Gruzdev sunt băieţi excepţionali… mormăia în vremea asta Sîsoev. Pot să mă laud cu ei. Şi dumneata ai unul la fel, – i se adresă el lui Leapunov. – Cum îl cheamă? – Sinceagov parcă… L-aş primi bucuros la mine. Şi la şcoala din Prohorov sunt doi băieţi tot aşa de buni.

«— Dar dumneata de unde ştii? îl întrebă inspectorul. «— Apoi, eu cunosc toate şcolile din judeţ… De altfel, îi cunosc aproape pe toţi băieţii… [Eşti pedagog până-n măduva oaselor…] " Continuarea acestei teme a fost de asemenea scoasă: [spre bucuria entuziastă a administratorilor săi.]

Cu capul sprijinit în pumn şi cu privirea îngândurată aţintită pieziş, Feodor Lukici vorbea din ce în ce mai mult despre băieţii lui eminenţi. – Sunt printre ei elemente excepţionale, zicea el cu un zâmbet trist. Da, da, excepţionale! Dar n-o să se aleagă nimic de capul lor. Ce îi aşteaptă după ce vor ieşi din şcoală decât fabrica, băutura şi desfrâul? [Bruni se bucura de laudele ce i se aduceau lui Sîsoev, de parcă îi erau adresate lui.]»

S-a scos de asemenea şi următorul dialog dintre Feodor Lukici şi Leapunov: [«Masa se termină într-o tăcere apăsătoare şi mult mai devreme ca în ceilalţi ani.] – Ce mi-a venit să izbucnesc în plâns? Nu pricep! se dojenea Sîsoev cu necaz, în drum spre casă. La naiba, mai mare ruşinea! La drept vorbind, neamţul n-a spus nimic… cum să zic… extraordinar. N-a vorbit omul decât de pensie… Şi atât… Or să creadă că m-am muiat de-atâta recunoştinţă… E de-a dreptul scârbos! Niciodată n-o să mi-o iert! – La mijlocul drumului spre casă, îl ajunse din urmă Leapunov.

Feodor Lukici – începu celălalt, uitându-se într-o parte şi răsuflând din greu –, am fost necuviincios cu dumneata înainte de masă, dar acum… îmi cer iertare… Iartă-mă, te rog!

«Sîsoev se uită iscoditor la el, ca şi cum căuta să găsească din nou pe faţa lui expresia aceea care stârnise atâta tulburare la masă.

«— Dumneata îmi ceri să te iert, de parcă… de parcă m-aş pregăti să plec pe lumea cealaltă… bombăni el. Adică… e drept… de câteva zile sunt aşa de acru, încât fără îndoială că par greu bolnav. Nu e de mirare că toată lumea se uită la mine ca la unul care-i cu un picior în groapă…

«— Dar ai văzut cum l-am tămâiat pe neamţ? urmă Sîsoev râzând. Cu toate că nu merita, păcătosul. Mereu îmi făcea temenele, parcă n-aş şti ce părere are despre mine. Am aflat eu că i-a spus odată lui Vahlakov: „Ca pedagog e un geniu, dar încolo e prost şi mărginit."

«— Cine ţi-a spus?

«— S-a găsit el cine să-mi spună.

«— Intrigi, Feodor Lukici! oftă Leapunov. O fi el neamţul dumitale prost, dar e băiat bun… Are suflet nobil.

«— Toţi sunt nişte nemernici şi nişte ticăloşi… Toţi indivizii aceia care au fost astăzi la masă nu fac nici două parale… Nişte scârbe… [Când ajunse acasă, înainte de toate, Sîsoev…]»

Un oaspete buclucaş

În căsuţa joasă şi plecată pe o rână a pădurarului Artiom, sub icoana mare şi afumată, stăteau doi bărbaţi: el, Artiom, un ţăran mărunţel şi slab, cu faţa boţită, ca de om bătrân, împodobită cu o bărbuţă care-i creştea din gât, şi un vânător în trecere pe acolo, un flăcău tânăr şi înalt, cu cămaşă roşie, nouă, şi cu cizme mari de baltă. Stăteau pe laviţă în faţa unei măsuţe cu trei picioare pe care pâlpâia, înfiptă într-o garafă, o lumânare de seu.

Dincolo de fereastră, în întunericul nopţii, vuia o vântoasă năprasnică, o vântoasă din acelea prin care natura vesteşte, de obicei, apropierea furtunii. Copacii gemeau jalnic, încovoindu-se. Unul dintre ochiurile ferestrei era astupat cu hârtie şi cei doi auzeau cum se izbesc în el frunzele smulse din copaci.

— Apoi uite ce este, pravoslavnice… zicea Artiom mai mult în şoaptă cu glasul lui subţire şi răguşit, în timp ce se uita ţintă la vânător, cu ochi speriaţi. Mie nu mi-e frică nici de lupi, nici de urşi, nici de alte dihănii. Nu mi-e frică decât de om. De sălbătăciuni poţi să te aperi ori cu puşca, ori cu vreo unealtă oarecare. Dar de omul cel rău, n-ai cum!

— De, asta aşa-i! În dihanie tragi cu puşca, şi gata, dar dacă încerci să tragi într-un tâlhar, răspunzi cu capul şi te înghite Siberia!

— Eu, frăţioare, fac slujbă de pădurar de aproape treizeci de ani… Dar câte am pătimit de pe urma oamenilor răi, nu-s în stare să-ţi povestesc! Pe-aici trec o mulţime de oameni. Bordeiul e la drum umblat şi pe toţi îi aduce dracu la mine. Năvăleşte câte un tâlhar din ăştia şi, fără să-şi scoată căciula, fără să-şi facă cruce, nici una, nici două începe: „Hei, tu, aşa şi pe dincolo, ia dă-mi o bucată de pâine!” Eu, de unde să scot pâine? Şi la urma urmei, cu ce drept? Ce, îs milionar, să hrănesc pe toţi beţivanii care trec pe-aici? Diavolilor ăstora, după cum ştii, li-s ochii plini de ură… că doar habar n-au nici de Dumnezeu şi nici de cruce… Fără să stea mult la gânduri,

îţi ard una după ceafă: „Dă-mi pâine!” Şi iaca, n-ai încotro. Îi dai… că doar n-ai să te iei la bătaie cu nişte nelegiuiţi ca ei! Se întâmplă să vină câte unul cu umerii laţi de un stânjen şi cu pumnul cât cizma ta. Iar eu, vezi ce bicisnic îs… mă răstorni cu degetul cel mic!… După ce-i dai tâlharului pâine, de crapă până se ghiftuieşte, se întinde cât e de lung de-a curmezişul bordeiului şi măcar „mulţămesc” nu-ţi spune!… Ba unii te mai întreabă şi de parale: „Ia spune, unde ţii banii?” D-apoi eu, de unde să am bani? De unde, mă rog?

— Se poate pădurar fără bani? râse vânătorul. Doar primeşti leafă în fiecare lună. Şi pe urmă, mai vinzi şi lemne pe sub mână…

Artiom se uită speriat cu coada ochiului la vânător şi bărbuţa îi tresări ca o coadă de coţofană.

— Eşti prea tânăr ca să-mi arunci mie asemenea vorbe, răspunse el. Pentru vorbele astea ai să răspunzi în faţa lui Dumnezeu… Dar ia spune-mi, cine eşti şi de unde?

— Sunt din Veazovka, feciorul starostelui Nefeda.

— Văd că-ţi place să umbli cu puşca… Şi mie îmi plăcea jucăria asta când eram mai tânăr… Aşa… Of, păcatele noastre, păcatele noastre! zise, căscând. Mare belea! Oameni buni îs puţini, iar răi şi ucigaşi cât lumea, Doamne fereşte!

— Mi se pare că ţi-e cam frică de mine…

— Ei, asta-i! De ce să-mi fie frică de tine? Doar văd… doar îmi dau şi eu seama… Ai intrat, ţi-ai făcut cruce, te-ai ploconit, mă rog, aşa cum se cuvine, nu ca ceilalţi… îmi dau eu seama… Ţie pot să-ţi dau şi pâine, dacă vrei. Îs văduv, foc în cuptor nu fac, samovarul l-am vândut… carne şi altele de-ale gurii n-am, că-s sărac. Dar pâine, iaca!

În clipa aceea se auzi mârâind sub laviţă şi îndată, un miorlăit. Artiom se sperie, îşi trase picioarele sub el şi se uită cu nedumerire la vânător.

— E câinele meu care se dă la pisica ta, zise vânătorul. Hei, diavolilor! strigă apoi, aplecându-se spre laviţă. *Cuş!* Că de nu, mâncaţi bătaie! Ei, dar jigărită pisică ai! Numai piele şi oase…

— E bătrână, i-ar cam fi vremea să moară… Şi zici că eşti din Veazovka?

— Nu-i dai de mâncare, asta-i. Pisică – pisică, dar şi ea e o fiinţă… un suflet, acolo… Ar trebui să-ţi fie milă…

— Nu-i lucru curat la voi, la Veazovka, îi dădea înainte Artiom, ca şi cum n-ar fi auzit ce-i spunea vânătorul. Într-un singur an biserica a fost jefuită de două ori… Că sunt pe lume şi afurisiţi de ăştia, nu-i aşa? Cum s-ar zice, nici de Dumnezeu nu se teme, darmite de oameni! Auzi dumneata, să prade casa

Domnului! Pe unii ca ăştia nu-i de ajuns să-i spânzuri! Altădată, guvernatorii îi dădeau pe mână călăului…

— Apoi, oricum l-ai pedepsi: fie că-l baţi cu biciul, fie că-l osândeşti, tot degeaba-i. Că răutatea din omul cel rău cu nimic n-o stârpeşti!

— Maică Precistă, auzi-ne şi ne miluieşte pre noi! oftă deodată pădurarul. Mântuieşte-ne de cel rău şi de cel viclean! Săptămâna trecută, la Volovie Zaimişce[57], un cosaş a tăiat cu coasa pe altul… I-a tras una în piept, de l-a şi trimis pe lumea cealaltă! Şi dacă ai şti de la ce s-au luat, Doamne fereşte! A ieşit unul dintr-o cârciumă… Băut, de!… Pe drum, s-a întâlnit cu altul, băut şi acela…

Vânătorul, care-l asculta cu atenţie, tresări deodată, întinse gâtul şi trase cu urechea.

— Stai, îl opri el pe pădurar. Mi se pare că strigă cineva…

Fără să-şi ia ochii de la fereastra întunecată, începură să asculte amândoi. Prin vuietul pădurii se desluşeau doar zgomotele care se aud de obicei când e furtună, aşa că le-ar fi fost greu să-şi dea seama dacă striga cineva după ajutor, sau se tânguia vântul în horn. Dar un vârtej trecu peste acoperiş, se izbi în hârtia care astupa ochiul cel spart şi aduse cu el un strigăt lămurit: „Ajutor!”

— Vorbeşti de lup şi lupu-i la uşă! făcu vânătorul îngălbenindu-se şi sărind de pe laviţă. Tâlharii tăi pradă pe careva!

— Miluieşte-ne, Dumnezeule! zise pădurarul în şoaptă, îngălbenindu-se şi ridicându-se şi el.

Vânătorul se uită pe fereastră, dar nu văzu nimic şi începu să se plimbe prin odăiţă.

— Şi ce noapte, ce noapte! bombănea el. Să-ţi vâri degetele în ochi, nu alta! Numai bună pentru jefuit… Auzi? iar strigă!

Pădurarul se uită la icoană, de la icoană îşi mută ochii la vânător, apoi se lăsă pe laviţă, frânt ca un om doborât de o veste neaşteptată.

— Creştinul lui Dumnezeu! începu el cu glas tânguitor. Mai bine te-ai duce până în tindă şi ai pune zăvorul… Poate că n-ar fi rău să stingem şi lumânarea…

— Şi de ce, mă rog?

— Parcă poţi să ştii ce-aduce ceasul?… Te pomeneşti că le vine în minte să se abată şi pe aici… Of, păcatele noastre!

— Ar trebui să ne ducem şi să ajutăm oamenii, iar tu îi dai înainte cu zăvorul tău! Că greu mai eşti de cap! Haide!

Vânătorul îşi aruncă puşca pe umăr şi-şi întinse mâna după căciulă.

— Hai, îmbracă-te şi ia-ţi puşca! *Ici*[58] Fleorka! îşi strigă el câinele. Fleorka!

De sub laviţă ieşi un câine cu urechile lungi şi ciupite, corcitură de setter cu câine obişnuit. Se întinse la picioarele stăpânului şi începu să dea din coadă.

— Ei, ce mai aştepţi? strigă vânătorul la pădurar. Nu vrei să mergi?

— Unde?

— Să dăm o mână de ajutor celui care strigă!

— Dar ce să caut eu acolo? Şi pădurarul se apără cu mâna, chircindu-se din tot trupul. Dumnezeu cu el…

— Şi de ce nu vrei să mergi?

— Apoi, după ce am vorbit tot despre spaime, nu fac un pas, afară în beznă, să mă omori! Dumnezeu cu el… Ce să caut eu acolo, în pădure?…

— De ce ţi-e frică? N-ai puşcă? Haide, te rog! Singur, poate că ţi-e frică, dar dacă suntem doi, e mai uşor… Ai auzit? Iar a strigat! Scoală!

— Ce-ţi trece prin minte, băiete? gemu pădurarul. Ce, îs prost să mă duc la pieire?

— Cum s-ar zice, nu mergi?

Pădurarul tăcea. Câinele, care auzise pesemne glas de om, începu să latre jalnic.

— Te mai întreb o dată: mergi? strigă vânătorul, holbând ochi răi la pădurar.

— Ce te legi de mine, hai? se oţărî omul. N-ai decât să te duci singur!

— Măi, da’ mare ticălos mai eşti! mârâi celălalt, luând-o spre uşă. *Ici,* Fleorka!

Vânătorul ieşi, lăsând uşa dată de perete. Vântul năvăli în casă. Flacăra lumânării se clătină speriată, apoi se înălţă deodată şi se stinse.

În timp ce închidea uşa în urma vânătorului, la lumina unui fulger pădurarul văzu băltoacele de pe drum, pinii din apropierea căsuţei şi umbra oaspetelui care se mistuia în întuneric. Departe, se mai auzea rostogolindu-se tunetul.

— Doamne sfinte, Doamne sfinte… mormăi pădurarul, grăbindu-se să împingă zăvorul gros în scoabele mari de fier. Ia te uită ce vreme a mai dat şi Dumnezeu!

După ce se întoarse în casă, se apropie dibuind de cuptor, se culcă şi se înveli până peste cap. Întins sub cojoc, încercă să asculte, dar nu mai auzi niciun strigăt omenesc. În schimb, tunetele erau tot mai puternice, tot mai lungi. Picături mari de ploaie, aruncate de vânt, băteau furioase în geamuri şi în hârtia din ochiul cel spart.

„Dracu l-a pus? îşi zicea pădurarul închipuindu-şi-l pe vânător ud leoarcă şi poticnindu-se de cioate. Nici vorbă că acum îi clănţănesc şi lui dinţii de frică!”

Dar nu trecură nici zece minute şi auzi paşi, apoi o bătaie puternică în uşă.

— Cine-i acolo? strigă pădurarul.

— Eu sunt, îi răspunse glasul vânătorului. Deschide!

Pădurarul se coborî de pe cuptor, căută pe pipăite lumânarea şi, după ce o aprinse, se duse să deschidă. Şi vânătorul şi câinele erau uzi până la piele. Îi prinsese ploaia cea mare şi acum curgea apa de pe ei ca dintr-o rufă nestoarsă.

— Ce-a fost acolo? întrebă pădurarul.

— O muiere mergea cu căruţa şi greşise drumul… Îi răspunse vânătorul, căutând să-şi stăpânească răsuflarea. Se încurcase într-un hăţiş…

— Ia te uită, proasta! Şi zici că s-a speriat?… Măcar ai scos-o la drum?

— N-am gust să stau de vorbă cu un ticălos ca tine!

Vânătorul îşi trânti căciula udă pe laviţă, apoi urmă:

— Văd eu acum cine-mi eşti! Un ticălos şi jumătate, un om de nimic! Şi mai eşti şi paznic, şi mai primeşti şi leafă, păcătosule!

Păşind ca un vinovat, pădurarul se furişă până la cuptor, gemu şi se culcă. Vânătorul se aşeză, rămase puţin pe gânduri, apoi se întinse pe laviţă aşa ud cum era. După câtva timp se ridică, stinse lumânarea şi se culcă din nou. Deodată răsună un trăsnet cumplit. Străinul se întoarse pe cealaltă parte, scuipă şi bombăni:

— Cică i-e frică… Dar dacă încerca vreunul s-o înjunghie pe muiere, cine s-ar fi cuvenit să-i ia apărarea? Şi mai zici că eşti om bătrân, că eşti creştin… eşti un porc, asta eşti!

Pădurarul icni şi oftă adânc. Undeva, în întuneric, Fleorka îşi scutura blana udă, împroşcând stropi de apă prin toată încăperea.

— Şi zici că puţin ţi-ar fi păsat dacă o ciopârţea careva pe muiere? urmă vânătorul. Să mă bată Dumnezeu, dar nu mi-aş fi închipuit că eşti aşa de…

Se făcu tăcere. Furtuna trecuse, bubuiturile de tunet se auzeau în depărtare, dar de plouat, ploua întruna.

— Să zicem că nu striga muierea după ajutor, ci tu… rupse omul tăcerea. Ţi-ar fi plăcut, prostule, să nu sară nimeni să te scape? M-ai scos din sărite cu ticăloşia ta, fire-ai al dracului să fii!

Şi după o tăcere mai lungă, începu iarăşi.

— Apoi, dacă ţi-e aşa de frică de oameni, nu mai încape vorbă că oi fi având bani. Omul sărac nu se teme…

— Pentru vorbele astea ai să răspunzi în faţa lui Dumnezeu!… strigă Artiom de pe cuptor, răguşit. N-am nicio copeică!

— Cine te crede? Ticăloşii îs totdeauna plini de bani… Altfel, de ce ţi-ar fi frică de oameni? Înseamnă că ai bani! Ar trebui să te jefuiesc, ca să te învăţ minte!…

Încet, Artiom se dădu jos de pe cuptor, aprinse lumânarea şi se aşeză sub icoană. Rămase acolo, galben, fără să-şi mai ia ochii de la străin.

— Uite aşa, am să te jefuiesc! urmă vânătorul ridicându-se în picioare. Ce credeai, mă rog? Pe de-alde voi, trebuie să vă înveţe omul minte! Haide, spune, unde-ţi ascunzi banii?

Artiom îşi vârî picioarele sub el şi începu să clipească des.

— Ce te-ai ghemuit aşa? Unde ţi-ai ascuns banii? Ce, n-ai limbă, diavole? De ce taci?

Şi vânătorul se apropie de pădurar.

— Ce te holbezi ca o cucuvaie, hai? Dă-mi banii, că de nu, trag în tine!

— De ce te legi de mine? schelălăi pădurarul şi începu să plângă cu lacrimi mari. Ce ţi-am făcut eu? Dumnezeu le vede toate! Pentru asemenea vorbe, ai să răspunzi în faţa lui… N-ai niciun drept să-mi ceri bani!

Vânătorul se uită la faţa plânsă a lui Artiom, se încruntă, se mai plimbă de câteva ori prin odaie, apoi îşi îndesă mânios căciula pe cap şi-şi luă puşca.

— Ptiu!… Mi-e scârbă să mă şi uit la tine! mormăi el printre dinţi. Nici să nu te văd în ochi! Şi orice ar fi, mi-e lehamite să dorm aici. Rămâi sănătos. Ei, Fleorka!

Uşa se izbi şi oaspetele buclucaş ieşi, cu câinele după el. Artiom încuie uşa în urma lui, îşi făcu cruce şi se culcă.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, nr. 190, 14 iulie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, precum şi în ediţiile următoare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere, din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Soţul

Fiind în manevre, regimentul de cavalerie din N. poposi pe noapte în orăşelul K., capitală de judeţ. Un eveniment ca acesta – cartiruirea pentru noapte a domnilor ofiţeri – tulbură şi pune în mişcare pe toată lumea. Băcanii visează să scape de salamul învechit şi ruginiu şi de „cele mai fine" sardele care zac de zece ani în rafturile lor, birturile şi celelalte localuri nu se mai închid până dimineaţa, comandantul cercului de recrutare, secretarul lui şi toată garnizoana îşi îmbracă tunicile cele mai noi, poliţia aleargă zăpăcită în toate părţile, iar cucoanele, pur şi simplu, îşi pierd capul.

Auzind că se apropie regimentul, cucoanele din orăşel îşi lăsară tingirile cu dulceaţă pe foc şi, uitând că erau nepieptănate, şi numai în capot, ieşiră grăbite pe la porţi, să-l întâmpine. Respirând greu şi tremurând de emoţie ascultau, fără să se mai sature, marşul militar. Dacă te-ai fi uitat la feţele lor palide şi înfrigurate, ţi-ai fi închipuit că marşul acela venea de-a dreptul din cer, nu din goarnele soldaţilor.

— Vine regimentul! strigau fericite. Vine regimentul!

Dar ce nevoie aveau ele de regimentul acela necunoscut, care picase acolo din întâmplare şi trebuia să plece a doua zi în zori?… Ceva mai târziu, în timp ce domnii ofiţeri stăteau în mijlocul pieţii cu mâinile la spate, căutând să rezolve problema cartiruirii, cucoanele se adunaseră la soţia judecătorului de instrucţie şi bârfeau pe întrecute regimentul. Aflaseră, Dumnezeu ştie când şi de unde, că domnul comandant e însurat dar nu trăieşte cu nevastă-sa, că soţia ajutorului de comandant naşte în fiecare an câte un copil mort, că adjutantul e îndrăgostit fără nădejde de o contesă şi că o dată a încercat chiar să se sinucidă. Ştiau tot. Aşa, când trecu pe sub ferestre un soldat ciupit de vărsat şi îmbrăcat cu rubaşcă roşie, cucoanele ştiau fără greş că era ordonanţa sublocotenentului Rîmzov şi că alerga prin oraş, căutând să ia pe datorie rachiu englezesc pentru stăpânu-său. Cu toate că nu-i văzuseră pe

ofiţeri decât din treacăt şi numai pe la spate, afirmau cu convingere că niciunul nu era frumuşel şi interesant… După ce se săturară de bârfit, cerură să vină numaidecât comandantul cercului de recrutare şi membrii comitetului de conducere a clubului şi le dădură poruncă să organizeze cu orice preţ o serată dansantă.

Dorinţa li se împlini. Pe la nouă seara, fanfara militară cânta de zor în stradă, în faţa clubului, iar înăuntru ofiţerii dansau cu doamnele din orăşel. Femeile parcă prinseseră aripi. Ameţite de dans, de muzică şi de zăngănitul pintenilor, se dăruiau cu tot sufletul acestor cunoştinţe trecătoare, uitând cu totul de civilii lor. Părinţii şi bărbaţii, trecuţi pe ultimul plan, stăteau îngrămădiţi în vestibul, în faţa unui bufet sărăcăcios. Toţi aceşti casieri, secretari şi inspectori, vlăguiţi, stângaci şi încuiaţi, erau conştienţi de mediocritatea lor şi nici măcar nu îndrăzneau să intre în sală, mulţumindu-se să privească de departe cum nevestele şi fetele lor dansează cu locotenenţii cei subţirei şi sprinteni.

Printre soţi se afla şi accizarul Kirill Petrovici Şalikov[159], un tip mărginit şi veninos, veşnic beat, cu capul mare tuns chilug şi cu buzele groase şi răsfrânte. Urmase pe vremuri universitatea, îl citise pe Pisarev şi pe Dobroliubov, cântase, dar acum nu mai era decât un funcţionar cu grad de asesor de colegiu şi, cum spunea el singur, atâta tot. Stătea în picioare, rezemat de tocul uşii şi nu-şi mai lua ochii de la nevastă-sa, Anna Pavlovna – o femeie de vreo treizeci de ani, brună şi mărunţică, cu nasul lung şi cu bărbia ascuţită, pudrată şi încorsetată – care dansa fără odihnă, de credeai că o să cadă din picioare, însă dansul îi obosise numai trupul, nu şi sufletul… Toată fiinţa ei strălucea de însufleţire şi de încântare. Pieptul îi palpita de emoţie, obrajii îi ardeau şi toate mişcările ei erau line şi languroase. Se vedea bine că, în timp ce dansa, îşi aducea aminte de trecut, de trecutul acela îndepărtat, când dănţuia la pension visând o viaţă de lux, o viaţă plină de încântare, încredinţată că o să se mărite, negreşit, cu un baron sau cu un prinţ.

Accizarul se uita la ea şi se încrunta, furios. Nu era gelos, dar în primul rând era supărat că, din pricina balului, n-avea unde să joace cărţi. În al doilea rând, nu putea suferi fanfara. În al treilea, i se părea că domnii ofiţeri aveau o atitudine prea indiferentă şi dispreţuitoare faţă de civili şi, în sfârşit, îl scotea din fire şi-l indigna – şi acesta era motivul principal – expresia aceea de fericire de pe faţa nevestei sale…

— Ţi-e şi scârbă să te uiţi! bombănea el. Ca mâine împlineşte patruzeci de ani, are o mutră de maimuţă şi ia te uită ce s-a mai pudrat, ce s-a mai pieptănat, ba şi-a pus şi

corsetul! Cochetează, face graţii şi i se pare că grozav îi mai stă de bine!… O, cât sunteţi de frumoasă!

Anna Pavlovna era atât de răpită de dans, încât nu găsea timp să se uite măcar o singură dată la bărbatul ei.

— Cred şi eu că nu le mai arde de noi, mujicii! bombănea accizarul, acru. Ne-au trecut pe linie moartă… Ce suntem noi decât nişte urşi, acolo, nişte fosile! Pe când dumneaei e regina balului. Şi se ţine încă aşa de bine, că până şi ofiţerii îi fac curte. Te pomeneşti că-i mai arde şi de amor…

În timp ce perechile jucau mazurca, faţa accizarului se strâmbă de mânie. Anna Pavlovna dansa cu un ofiţer brun, cu ochii bulbucaţi şi cu pomeţi de tătar. Ofiţerul îşi mişca picioarele cu seriozitate şi cu avânt, dar, luându-şi un aer grav, le arunca aşa fel încât părea o paiaţă trasă de sfoară. Iar Anna Pavlovna, palidă şi tremurătoare, mlădiindu-se languros şi dându-şi ochii peste cap, se silea să dea impresia că abia atinge pământul. Şi se vede că într-adevăr i se părea că nu mai este pe pământ, acolo, la clubul judeţean, ci undeva departe, departe de tot, în nori! Nu numai faţa, ci tot trupul ei arăta că e în culmea încântării… Iar accizarul nu-şi mai găsea locul: simţea nevoia să-şi bată joc de marea ei fericire, s-o facă să înţeleagă că ea, Anna Pavlovna, a uitat pe ce lume se află şi că viaţa nu e chiar atât de frumoasă cum i se pare ei acum, în clipele acestea de beţie…

— Lasă că-ţi arăt eu zâmbet de fericire! bombănea el. Ai uitat că nu mai eşti fată de pension? O mutră bătrână ca tine trebuie să înţeleagă că şi-a trăit traiul…

Şi o năvală de sentimente josnice: ură, invidie, amor propriu rănit şi acea mizantropie provincială meschină, care se naşte în sufletul micilor funcţionari ca urmare a beţiei şi a vieţii sedentare, se treziră în el şi începură să colcăie ca şoarecii… Aşteptă să se termine mazurca, apoi intră în sală şi se îndreptă spre nevastă-sa. În vremea asta, Anna Pavlovna stătea de vorbă cu cavalerul ei şi-i povestea, făcându-şi vânt cu evantaiul şi privindu-l cochetă, printre gene, cum dansa ea, pe vremuri, la Petersburg. (Îşi strângea guriţa în chip de inimioară şi vorbea din vârful buzelor: „La noi, la Piutiursbiurg…”)

— Aniuta, hai acasă! zise accizarul răguşit.

Văzându-l lângă ea, Anna Pavlovna tresări, de parcă atunci îşi aducea aminte că are un bărbat, apoi se înroşi toată: îi era ruşine că bărbatul ei era aşa de fără vlagă, aşa de ursuz – un bărbat ca oricare altul…

— Hai acasă! repetă accizarul.

— De ce? Doar nu-i târziu.

— Ba te rog să mergi acasă! repetă accizarul răspicat, încruntându-se cu răutate.

— De ce? S-a întâmplat ceva? se tulbură Anna Pavlovna.

— Nu s-a întâmplat nimic, dar aşa vreau eu: să mergi imediat acasă… Aşa vreau – şi basta! Prin urmare, fără multă vorbă te rog!

Anna Pavlovna nu se temea de bărbatul ei, dar îi era ruşine de ofiţerul care se uita la el cu mirare şi cu ironie. Se ridică şi se trase mai la o parte cu accizarul ei.

— Ce te-a apucat? se porni ea. De ce să merg acasă? Doar încă nu-i nici unsprezece!

— Aşa vreau eu – şi basta! Să faci bine să mergi.

— Ia lasă prostiile! N-ai decât să te duci singur, dacă vrei.

— Atunci să ştii că fac scandal!

Accizarul vedea cum expresia de fericire dispare treptat de pe faţa femeii, că-i e ruşine şi că suferă, şi parcă se simţi mai uşurat.

— Ce nevoie ai de mine chiar acum? îl întrebă ea.

— N-am nicio nevoie de tine, dar vreau să mergi acasă. Vreau – şi basta!

La început, Anna Pavlovna nici nu voi să audă de plecare, apoi îl rugă s-o mai lase măcar jumătate de ceas, iar la urmă, fără să ştie singură pentru ce, începu să-şi ceară iertare şi să se jure. Şi toate acestea în şoaptă şi cu zâmbetul pe buze, ca nu cumva să creadă cei din jur că ar avea vreo neînţelegere cu bărbatul ei. Căută apoi să-l asigure că n-o să mai stea mult – numai zece minute, numai cinci minute… Dar accizarul nu se lăsă înduplecat.

— Cum pofteşti, n-ai decât să rămâi. Dar să ştii că fac scandal!

În timp ce vorbea cu bărbatul ei, Anna Pavlovna se trăsese la obraz, slăbise şi parcă îmbătrânise. Palidă, muşcându-şi buzele şi abia stăpânindu-şi plânsul, trecu în vestibul şi începu să se îmbrace…

— Dar unde plecaţi? se mirau cucoanele din orăşel. Anna Pavlovna, drăguţă, unde te duci?

— O doare capul, – răspunse în locul ei accizarul.

Ieşind de la club, soţii se îndreptară spre casă fără să scoată o vorbă. Accizarul păşea în urma neveste-sii şi, în timp ce se uita la fiinţa aceea încovoiată, umilită şi frântă de durere, îşi aducea aminte de expresia de fericire care-l scosese din minţi la club. Iar conştiinţa că acea fericire dispăruse îi umplea sufletul de sentimentul biruinţei. Era vesel, era încântat – şi totuşi parcă-i lipsea ceva: ar fi vrut să se întoarcă la club şi să facă aşa fel ca toţi cei de acolo să fie plictisiţi şi amărâţi şi să-şi dea seama cât de ştearsă şi de mizerabilă e viaţa, mai ales când mergi pe stradă în beznă, când auzi cum îţi plescăie noroiul sub picioare şi ştii că mâine dimineaţă, când te trezeşti,

nu te aşteaptă altceva decât votca şi jocul de cărţi… Ce grozăvie, Doamne!

Anna Pavlovna abia îşi târa picioarele… Era încă sub vraja dansului, a muzicii, a conversaţiilor uşoare, a strălucirii şi freamătului sălii de bal. Mergea şi se întreba: de ce o pedepsise Dumnezeu aşa de crud? Se simţea tristă şi umilită, iar ura pe care i-o stârneau paşii grei ai bărbatului o înăbuşea. Tăcea, căutând să găsească cel mai insultător, cel mai veninos şi mai usturător cuvânt, ca să i-l arunce în obraz. Dar în acelaşi timp îşi dădea seama că pe accizarul ei nicio vorbă nu-l putea atinge. Ce-i păsa lui de vorbe? O situaţie mai deznădăjduită n-ar fi putut născoci nici cel mai înverşunat duşman…

Iar în vremea asta, orchestra cânta înainte şi întunericul nopţii era plin de melodii, care de care mai pătimaşe şi mai săltăreţe.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 32, 9 august. Titlul: *Accizarul.* Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită şi i s-a schimbat titlul, s-a retipărit în revista „Jurnal dlea vseh"[160], 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. 1. Publicăm textul din 1899.

Nenorocirea

Sofia Petrovna, soţia notarului public Liubeanţev[61], o femeie tânără şi frumoasă de vreo douăzeci şi cinci de ani, mergea alene pe drumul de pădure însoţită de avocatul Ilin, vecinul ei de vilă. Trecuse de ora patru după amiază. Sus deasupra drumului atârnau nori albi şi scămoşaţi, iar printre ei se zăreau, ici şi colo, frânturi de cer, de un albastru şters. Norii stăteau încremeniţi, ca aninaţi, de vârfurile pinilor bătrâni şi înalţi. Era cald şi linişte.

În depărtare, drumul era tăiat de terasamentul destul de scund al căii ferate, pe care se plimba acum, încoace şi încolo, o santinelă cu puşca la umăr. Dincolo de terasament se vedea o biserică albă, cu şase turle şi cu acoperişul ruginit…

— Nu mă aşteptam să te întâlnesc aici, zicea Sofia Petrovna cu ochii în pământ, scormonind cu vârful umbreluţei frunzele uscate. Acum însă îmi pare bine că te-am întâlnit. Trebuie să vorbesc cu dumneata, serios şi definitiv. Ivan Mihailovici, dacă într-adevăr mă iubeşti şi mă respecţi, nu mă mai urmări, te rog! Te ţii după mine ca o umbră, te uiţi la mine veşnic cu ochi răi, îmi faci declaraţii de dragoste, îmi scrii scrisori ciudate… Când or să se termine toate astea? Şi ce o să iasă de aici, Dumnezeule Doamne?

Ilin tăcea. Sofia Petrovna mai făcu doi-trei paşi, apoi urmă:

— Şi această schimbare neaşteptată din partea dumitale s-a întâmplat acum două sau trei săptămâni, cu toate că ne cunoaştem de cinci ani. Nu te mai recunosc, Ivan Mihailovici!

Sofia Petrovna se uită pieziş la însoţitorul său. Cu ochii pe jumătate închişi, Ilin urmărea cu atenţie norii cei scămoşaţi. Faţa lui era îmbufnată şi rea şi avea aerul absent al omului care suferă şi e nevoit să asculte nimicuri.

— Mă mir cum de nu-ţi dai seama de toate astea! urmă Liubeanţeva, ridicând din umeri. Înţelege odată că te angajezi într-un joc nu tocmai frumos. Sunt măritată, îmi iubesc şi-mi respect bărbatul… am o fetiţă… Se poate să nu te gândeşti la

toate astea? Şi apoi dumneata, ca vechi prieten, cunoşti părerile mele în ce priveşte familia… principiile mele în genere…

Ilin icni cu obidă şi oftă.

— „Principiile mele în ce priveşte familia…” bombăni el. O, Doamne!

— Da, întocmai… îmi iubesc bărbatul, îl respect şi, în orice caz, ţin la liniştea căminului meu. Mai curând să mor decât să-l nenorocesc pe Andrei şi pe fetiţa noastră… De aceea, Ivan Mihailovici, lasă-mă, pentru Dumnezeu! Rămâi prietenul bun şi cinstit de mai înainte şi lasă toate gemetele şi suspinele astea, care nu-ţi stau bine deloc! Am hotărât, s-a terminat! De azi înainte, niciun cuvânt… Hai să vorbim de altceva.

Sofia Petrovna trase din nou cu coada ochiului la Ilin. Avocatul se uita în sus, era palid şi-şi muşca înciudat buzele care-i tremurau. Liubeanţeva nu înţelegea de ce era furios şi ce anume îl scosese din fire. Însă paloarea lui o impresionă.

— Nu te supăra, să fim prieteni… adăugă ea, blând. Vrei? Uite mâna mea.

Ilin luă în mâinile lui mâna ei plinuţă, i-o strânse uşor şi o duse încet la buze.

— Nu mai sunt licean, bombăni el, ca să mă încânte câtuşi de puţin prietenia femeii iubite…

— Destul, destul! Am hotărât, gata! Iată că am ajuns la bancă, să stăm puţin.

Un sentiment dulce, de uşurare, năvăli în sufletul Sofiei Petrovna: spusese tot ce era mai greu şi mai delicat de spus, iar problema chinuitoare fusese pusă la punct şi lichidată. Acum putea să respire în voie şi să-l privească pe Ilin drept în faţă. Se uită la el – şi sentimentul acela egoist, de superioritate a femeii iubite asupra iubitului, o măguli. Îi făcea plăcere să vadă cum bărbatul acela mare şi puternic, cu faţa energică şi severă, cu barba neagră şi bogată – inteligent, cult şi, pe cât se spune, plin de talent – se aşeza cuminte alături de ea, lăsându-şi capul în piept. Câteva minute tăcură amândoi.

— Nimic nu e încă nici hotărât, şi nici sfârşit… începu Ilin. Mi-ai vorbit ca din carte: „Îmi iubesc şi-mi respect bărbatul… principiile mele în ce priveşte familia…” Toate astea le ştiam şi fără să mi le fi spus dumneata, ba pot să-ţi spun mai mult decât atât: îţi mărturisesc, deschis şi cinstit, că îmi consider purtarea imorală, criminală chiar. Ce vrei mai mult? Dar la ce bun să vorbim despre lucruri pe care le ştie toată lumea? În loc să-mi faci teorii, mai bine mi-ai spune ce să fac.

— Ţi-am mai spus: să pleci!

— Dumneata ştii foarte bine că am plecat de cinci ori până acum şi că de fiecare dată m-am întors de la jumătatea drumului! Pot să-ţi arăt biletele de tren, le păstrez pe toate. N-am destulă voinţă ca să fug de dumneata! Lupt, lupt din răsputeri – dar de ce dracu' mai sunt bun, dacă n-am tărie în mine, dacă sunt slab şi laş? Nu pot să lupt împotriva firii! Înţelegi? Nu pot! Încerc să fug, dar ea mă ţine pe loc. Da, e o slăbiciune josnică, vulgară!

Ilin se înroşi, se ridică în picioare şi începu să se plimbe prin faţa băncii.

— Sunt furios ca un câine turbat! mormăi el, strângându-şi pumnii. Mă urăsc şi mă dispreţuiesc! Doamne, am ajuns să mă ţin de poalele unei femei măritate ca un băieţaş desfrânat, să-i scriu scrisori idioate, să mă umilesc… O!

Ilin îşi luă capul între mâini, gemu, apoi se aşeză.

— Şi, colac peste pupăză, mai vine şi lipsa dumitale de sinceritate! urmă el cu amărăciune. Dar dacă eşti împotriva acestui joc primejdios, atunci ce cauţi aici? Ce te-a îndemnat să vii? În scrisorile mele nu ţi-am cerut decât un răspuns deschis şi hotărât: da sau nu. Iar dumneata, în loc să-mi răspunzi cinstit, cauţi să mă întâlneşti în fiecare zi „din întâmplare" şi-mi serveşti citate din cărţi!

Liubeanţeva se sperie, se înroşi şi se simţi dintr-odată stingherită, aşa cum se simt femeile cinstite când le surprinde cineva dezbrăcate.

— Vorbeşti de parcă m-ai bănui că mă joc cu dumneata… îngăimă ea. Totdeauna ţi-am răspuns deschis, iar azi… azi chiar te-am rugat!

— Parcă în chestii de astea e nevoie să te rogi? Dacă mi-ai fi spus de la început: „Pleacă" – de mult nu mai eram pe locurile acestea. Dar dumneata nu mi-ai spus. Şi niciodată nu mi-ai răspuns deschis. Ciudată şovăiala asta! Într-adevăr, dumneata ori te joci cu mine, ori…

Ilin nu-şi termină vorba, ci îşi sprijini capul în pumni. Sofia Petrovna căută să-şi aducă aminte cum se purtase cu el, de la început şi până în clipa de faţă. Îşi aminti că în tot timpul acesta se împotrivise dragostei lui, şi nu numai cu fapta, dar până şi în gândurile ei cele mai tăinuite. Cu toate astea, simţea că în vorbele avocatului era şi o mică parte de adevăr. Şi neştiind unde să caute acest adevăr, nu găsi ce să răspundă la imputările lui, cu toată silinţa pe care şi-o dădea. Şi cum tăcerea se prelungea, zise, ridicând din umeri:

— Prin urmare tot eu sunt vinovată, nu-i aşa?

— Nu-ţi fac nicio vină din nesinceritatea dumitale, oftă Ilin. Am spus şi eu aşa, fiindcă veni vorba… Lipsa dumitale de sinceritate nu e numai firească, dar e şi în firea lucrurilor. Dacă

toţi oamenii ar vorbi deschis şi s-ar apuca să fie dintr-odată sinceri, totul s-ar duce dracului de râpă!

Sofiei Petrovna nu-i ardea de filozofie, dar se bucură de prilej ca să schimbe vorba şi-l întrebă:

— Şi de ce, adică?

— Pentru că sinceri cu adevărat nu-s decât sălbaticii şi animalele. Şi cum civilizaţia a introdus în viaţă nevoia unui confort – ca, de pildă, virtutea femeii – sinceritatea nu-şi mai are rost…

Furios, Ilin scurma cu bastonul în nisip. Liubeanţeva îl asculta. Nu înţelegea chiar tot, dar această discuţie îi făcea plăcere. O încânta mai ales faptul că un om superior ca el vorbeşte cu ea, femeie obişnuită, „despre chestiuni înalte". Apoi, îi făcea o deosebită plăcere să vadă cum i se mişcă faţa palidă, tânără, vioaie şi încă supărată. Multe din câte i le spunea el ea nu le înţelegea, dar îşi dădea seama de acea neasemuită cutezanţă a omului modern cu care, fără să stea mult la gânduri, Ilin dezlega probleme grave şi trăgea concluzii categorice.

Fără veste se surprinse uitându-se la el cu admiraţie şi se sperie.

— Iartă-mă, se grăbi să spună, dar nu înţeleg de ce ai adus vorba despre nesinceritate? Îţi mai repet o dată rugămintea mea: rămâi un prieten bun şi cinstit şi lasă-mă în pace! Te rog din toată inima!

— Bine, o să încerc să mai lupt încă! oftă Ilin. O să-mi dau toată silinţa… Numai că nu prea cred să iasă ceva din această încercare a mea. Ori îmi trag un glonţ în tâmplă, ori… mă apuc de băutură, prosteşte. Nu, nu mă văd bine! Fiecare lucru are o margine, tot aşa şi lupta împotriva firii. Cum ai putea să lupţi cu nebunia? Cum ai putea să-ţi stăpâneşti aţâţarea după ce bei? Ce pot să fac dacă chipul dumitale s-a cuibărit în sufletul meu şi-mi stă tot timpul înaintea ochilor, şi zi şi noapte, ca pinul ăsta din faţa noastră? Învaţă-mă ce faptă eroică ar trebui să săvârşesc ca să scap de starea asta ticăloasă şi nenorocită, când toate gândurile, dorinţele şi visurile mele nu mai sunt ale mele, ci ale unui demon care s-a instalat în mine? Te iubesc, te iubesc aşa de mult încât mi-am ieşit din făgaşul meu, mi-am lăsat baltă şi treburile, şi prietenii, ba am uitat până şi de Dumnezeu! Niciodată în viaţa mea n-am iubit cu atâta patimă!

Sofia Petrovna, care nu se aştepta la o întorsătură ca asta, se trase cu tot trupul îndărăt şi se uită cu spaimă la Ilin. Avea lacrimi în ochi, buzele îi tremurau şi pe toată faţa i se revărsase, parcă, o expresie lacomă, de rugă.

— Te iubesc! şoptea el, apropiindu-şi ochii de ochii ei mari şi speriaţi. Eşti atât de frumoasă! Sufăr, şi totuşi îţi jur că aş

putea să stau aşa toată viaţa, să sufăr şi să te privesc în ochi. Dar… taci, te rog din suflet!

Luată prin surprindere, Sofia Petrovna căuta la repezeală cuvintele potrivite cu care ar fi putut să-l oprească. „Să plec!" se hotărî ea, dar nu izbuti să se urnească din loc şi să se ridice, deoarece Ilin îngenunchease la picioarele ei… Cuprinzându-i genunchii cu braţele, i se uita în ochi şi-i vorbea cu duioşie, cu căldură, cu patimă. Vrăjită şi înspăimântată în acelaşi timp, Sofia Petrovna nu auzea ce-i spune, pentru că tocmai atunci, în clipa primejdioasă când încleştarea mâinilor lui îi împrăştia în trup o plăcere dulce, ca aceea pe care o încerci când te cufunzi într-o baie caldă – ea căuta, cu perfidă răutate, explicaţia acelei senzaţii. Şi era furioasă că în loc să simtă cum i se revoltă virtutea, se simţea biruită de neputinţă, de lene şi de vid, ca un om beat căruia nu-i mai pasă de nimic. Doar o părticică de conştiinţă, ghemuită într-un ungher ascuns al sufletului, o zgândărea cu usturătoare ironie: „De ce nu pleci? Spune! Prin urmare, aşa trebuie să se întâmple?…"

Căutând explicaţia stărilor prin care trecea, Sofia Petrovna nu înţelegea nici de ce nu-şi trăsese mâna de care Ilin se lipise ca o lipitoare, nici motivul pentru care se grăbise să se uite în dreapta şi în stânga, odată cu el, ca să se încredinţeze că nu-i vedea nimeni. Pinii şi norii stăteau nemişcaţi şi se uitau la ei cu severitate, ca acei servitori bătrâni care, cu toate că văd năzdrăvăniile copiilor, nu spun nimic celor mari, pentru că sunt plătiţi să tacă. Doar santinela, ca înfiptă în terasament, părea că se uită spre bancă.

„N-are decât să se uite!" îşi zise Sofia Petrovna,

— Dar… ascultă, te rog! zise ea în sfârşit, cu deznădejde. Unde crezi că o să ne ducă toate acestea? Ce-o să se întâmple pe urmă?

— Nu ştiu, nu ştiu… făcu el în şoaptă şi dădu din mână, ca şi cum ar fi vrut să se apere de întrebările ei supărătoare.

Deodată se auzi un fluierat răguşit şi tremurător de locomotivă. Zgomotul acela rece şi străin, de proză banală, o făcu pe Liubeanţeva să tresară.

— Nu pot să mai rămân… trebuie să plec! zise ea, ridicându-se grăbită. Vine trenul… şi cu trenul vine şi Andrei! Trebuie să-i dau să mănânce.

Sofia Petrovna îşi întoarse faţa îmbujorată spre terasamentul căii ferate. Trecu întâi, încet, locomotiva, în urma ei trecură vagoanele. Era un tren de marfă, nu de călători cum crezuse Liubeanţeva. Profilate pe fondul alb al bisericii, vagoanele treceau în şir, unul după altul, aşa cum trec zilele omului, şi parcă nu se mai sfârşeau.

Dar trenul trecu, şi vagonul din coadă, cu felinarele şi cu conductorul lui, dispăru şi el după copaci. Sofia Petrovna se întoarse dintr-odată şi, fără să se uite la Ilin, o luă grăbită îndărăt pe alee. Se simţea acum stăpână pe sine. Cu obrajii aprinşi de ruşine, jignită – nu de Ilin, nu, ci de propria ei laşitate, de neruşinarea cu care ea, femeie cinstită şi cu principii morale, îngăduise unui bărbat străin să-i strângă genunchii – nu se gândea decât să ajungă cât mai curând la vila ei, la ai săi. Avocatul abia putea să se ţină de ea. Când coti din alee pe cărarea îngustă, Sofia Petrovna întoarse capul şi-l învălui într-o privire atât de iute, încât nu văzu decât nisipul de pe genunchii lui. Îi făcu un semn cu mâna, s-o lase în pace.

Ajungând acasă, în odaia ei, rămase câteva minute în picioare, ca încremenită. Se uita când la fereastră, când la masa ei de lucru…

— Ticăloasă ce eşti! se certa singură. Ticăloasă!

Ca să-şi facă în ciudă, căută să-şi amintească, în toate amănuntele şi fără să-şi ascundă nimic, cum, într-adevăr, se împotrivise tot timpul la curtea pe care i-o făcea Ilin, dar că nu ştiu ce o *trăgea* să se ducă să-i ceară o explicaţie. Şi nu numai atât, dar atunci când Ilia se tăvălea la picioarele ei, ea încercase o plăcere nespusă. Îşi aminti totul fără să se cruţe şi, înecându-se de ruşine, îi veni să-şi tragă palme.

„Bietul Andrei! îşi zise şi, amintindu-şi de bărbatul ei, se sili să-şi ia o expresie cât mai duioasă. Varia, biata mea fetiţă, tu nici nu ştii ce mamă ticăloasă ai! Iertaţi-mă, dragii mei! Vă iubesc mult… mult!”

Apoi, căutând să-şi dovedească ei însăşi că era încă soţie şi mamă bună, că ticăloşia nu-i atinsese încă „principiile” despre care-i vorbise lui Ilin, Sofia Petrovna alergă în bucătărie şi sări cu gura la bucătăreasă, că nu pusese încă masa pentru Andrei Ilici. Încercă să-şi imagineze cât de obosit şi de flămând o să se întoarcă bărbatul ei, îl compătimi în gura mare şi puse masa cu propriile ei mâini, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată. Apoi o căută pe Varia, o luă în braţe şi o strânse la piept cu duioşie. Fetiţa îi păru grea şi nepăsătoare, însă ea nu voi să recunoască şi începu să-i spună ce om bun, blând şi cinstit era tatăl ei.

În schimb, când se întoarse Andrei Ilici abia îi dădu bună ziua. Năvala de sentimente prefăcute se risipise fără să-i dovedească nimic. Dimpotrivă, făţărnicia lor o enervase şi o înrăise. Numai când sunt puşi la grea încercare oamenii pot să-şi dea seama că nu e deloc uşor să-ţi stăpâneşti propriile gânduri şi sentimente. Mai târziu, Sofia Petrovna povestea că în sufletul ei fusese atunci „o harababură pe care nimeni n-ar fi putut-o descurca, aşa cum n-ar fi putut să numere vrăbiile

dintr-un stol în zbor”. De pildă, faptul că nu se bucurase de întoarcerea bărbatului ei şi că nu-i plăcuse ţinuta lui la masă o făcu deodată să tragă concluzia că era gata să-l urască.

În aşteptarea supei, mort de foame şi de oboseală, Andrei Ilici se repezi la salam şi începu să mănânce cu poftă. Mesteca zgomotos şi i se mişcau muşchii de la tâmple.

„Doamne Dumnezeule, îşi zicea Sofia Petrovna, îl iubesc şi-l respect, desigur… dar de ce o fi mestecând aşa de scârbos?”

În gândurile ei era aceeaşi harababură ca şi în sentimente. Ca toţi cei nedeprinşi să lupte cu ei înşişi, Liubeanţeva făcea tot posibilul să nu se gândească la amărăciunea ei. Dar cu atât mai mult se gândea şi cu atât mai desluşit îl vedea în gând pe Ilin, nisipul de pe genunchii lui, norii scămoşaţi, trenul…

„De ce m-am dus astăzi, proasta de mine? se frământa ea. Oare nu mai sunt sigură de mine?…”

Spaima are ochii mari. Când Andrei Ilici termină ultimul fel, Sofia Petrovna se hotărâse: o să-i mărturisească totul şi o să scape de primejdie!

— Andrei, trebuie să vorbesc serios cu tine, – începu ea după masă, în timp ce bărbatul ei îşi scotea surtucul şi cizmele, ca să se culce şi să se odihnească.

— Despre ce anume?

— Hai să plecăm de aici!

— Hm… şi unde? E prea devreme ca să ne întoarcem în oraş.

— Nu, să plecăm într-o călătorie, sau aşa ceva…

— Într-o călătorie… mormăi notarul public, întinzându-se. Şi eu visez aşa ceva, dar de unde să iau bani şi pe seama cui să las biroul?

Iar după ce se gândi puţin, adăugă:

— Într-adevăr, văd că te cam plictiseşti aici. Dacă vrei, uite, pleacă tu singură!

Sofia Petrovna primi. Dar îndată îşi dădu seama că Ilin o să profite de ocazie şi o să plece şi el cu acelaşi tren, în acelaşi vagon… În timp ce se gândea aşa, se uită la bărbatul ei, sătul acum, dar încă moleşit. Întâmplător, privirea îi căzu pe picioarele lui mici, ca de femeie, încălţate cu ciorapi vărgaţi. De vârful fiecărui ciorap atârna câte o aţă…

După stor bâzâia şi se izbea în geam un bondar. Sofia Petrovna se uita la aţe, asculta bâzâitul bondarului şi se vedea călătorind cu trenul… În faţa ei stă zi şi noapte Ilin, fără să-şi ia ochii de la ea, furios de neputinţă şi palid de atâta suferinţă morală. Vorbeşte despre el, pozează în „tânăr desfrânat”, o ceartă şi-şi smulge părul din cap. Dar când se lasă întunericul şi călătorii adorm sau coboară prin staţii, cade în genunchi în faţa ei şi-i îmbrăţişează picioarele, ca adineauri pe bancă…

Sofia Petrovna se surprinse visând…

— Ascultă, singură nu plec! zise ea. Vreau să mergi şi tu cu mine!

— Astea-s fantezii, Sofocika! oftă Liubeanţev. Ar trebui să fii serioasă şi să doreşti numai ceea ce se poate.

„Când ai să afli tu adevărul, să vezi cum ai să mergi!” îşi zise Sofia Petrovna.

Hotărâtă să plece cu orice preţ, se simţi în afară de primejdie. Încetul cu încetul gândurile i se limpeziră, îşi recăpătă buna dispoziţie şi-şi permise chiar să se gândească la orice: pentru că, ori s-ar gândi, ori nu, ea tot o să plece! În timp ce bărbatul ei dormea, se înserase… Sofia Petrovna stătea în salon şi cânta la pian. Răcoarea serii, acordurile muzicii şi mai ales gândul că fusese cuminte, că înlăturase primejdia, o înveseleau. Alte femei în situaţia ei – îi spunea conştiinţa, liniştită acum – n-ar fi rezistat, fără îndoială, şi s-ar fi lăsat luate de vârtej, în timp ce ea fusese cât pe ce să moară de ruşine, suferise, iar acum fugea de o primejdie care poate că nici nu exista!… Şi Sofia Petrovna se simţi atât de mişcată de propria ei virtute şi tărie, încât de vreo trei ori se uită în oglindă.

Când se întunecă de tot, îi veniră câţiva prieteni. Bărbaţii se aşezară în sufragerie să joace cărţi, iar femeile în salon şi pe terasă. Ilin sosi cel din urmă. Era trist, întunecat şi părea bolnav. Se aşeză în colţul divanului şi nu se urni de acolo toată seara. Vesel şi spiritual de obicei, de data asta nu-şi descleşta gura, stătea încruntat şi se scărpina mereu sub ochi. Când trebuia să răspundă la câte o întrebare, zâmbea în silă, numai cu buza de sus, şi răspundea scurt şi înciudat. Făcu şi câteva spirite, dar tăioase şi impertinente. Sofiei Petrovna i se păru că nu mai avea mult până la isterie. Abia acum, stând la pian, îşi dădu seama desluşit, pentru întâia oară, că nefericitului aceluia nu-i ardea de glumă, că era bolnav sufleteşte şi că nu-şi mai afla locul. De dragul ei îşi sacrifica cele mai frumoase zile ale tinereţii şi ale carierei şi-şi cheltuia acum cel din urmă ban ca să-şi plătească vila, de dragul ei îşi părăsea în voia sorţii mama şi surorile şi, mai ales, se istovea în lupta aceea chinuitoare cu el însuşi. Fie şi numai dintr-un simplu şi banal sentiment de omenie, şi încă s-ar cuveni să-l ia mai în serios…

Toate acestea le simţea limpede până în adâncul sufletului. Dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat de Ilin şi i-ar fi spus „nu!” – fără îndoială că glasul ei ar fi fost atât de neînduplecat, încât lui i-ar fi venit greu să nu se supună. Dar nu se apropie de el şi nu-i spuse nimic; de altfel nici nu-i trecu prin minte aşa ceva… Părea că meschinăria şi egoismul, specifice tinereţii, nu se manifestaseră niciodată la ea cu atâta putere ca în seara

aceea. Îşi dădea seama că Ilin nu era fericit şi că stătea pe divan ca pe jeratic, îi era milă de el – dar în acelaşi timp prezenţa omului care o iubea până la suferinţă îi umplea sufletul de mândrie şi de conştiinţa propriei sale puteri. Îşi dădea seama că era tânără, frumoasă şi inaccesibilă şi – Doamne, ce bine că se hotărâse să plece! – în seara aceea nu se mai putea stăpâni. Cocheta, râdea mereu şi cânta mai cu patimă şi mai cu însufleţire ca oricând. Toate o înveseleau, toate i se păreau vrednice de râs. Îi venea să râdă când se gândea la întâmplarea de pe bancă şi la santinela care se uita la dânşii. Îi venea să râdă de prietenii ei, de spiritele impertinente ale lui Ilin şi de acul lui de cravată, pe care nu i-l mai văzuse niciodată până atunci: un şarpe roşu cu ochii de diamante. Şi i se părea atât de caraghios acul acela, încât îi venea să-l sărute.

Sofia Petrovna cânta cu însufleţire, cu pasiunea omului pe jumătate ameţit, de parcă voia să aţâţe durerea cuiva. Alegea numai romanţe triste, melancolice, în care era vorba de nădejdi spulberate, de trecut, de bătrâneţe… „Iar bătrâneţea se apropie, se apropie cu paşi grăbiţi…” Ca şi cum ar fi fost vreo legătură între ea şi bătrâneţe!

„Mă tem că se petrece cu mine ceva care nu-i tocmai aşa cum ar trebui să fie…” îşi zicea din când în când, în timp ce râdea şi cânta înainte.

La ora douăsprezece, prietenii se împrăştiară. Ilin plecă cel din urmă. Sofia Petrovna avu încă destul curaj ca să-l petreacă până la treapta de jos a terasei. Voia să-i spună că pleacă cu bărbatul ei, ca să-şi dea seama ce efect o să facă asupra lui această veste.

Luna se ascunsese după nori, era însă destul de lumină ca să vadă cum flutura vântul poalele pardesiului lui Ilin şi draperiile de la uşa dinspre terasă. Vedea şi cât de palid era Ilin şi cum încerca să zâmbească, strâmbându-şi buza de sus…

— Sonia, Sonicika… scumpa mea! îi şopti el, fără să-i dea răgaz să vorbească. Draga mea, iubita mea!

Într-o pornire de duioşie, cu lacrimi în glas, Ilin îi înşira cuvinte mângâietoare, unul mai fierbinte decât celălalt, şi-i spunea „tu”, ca unei soţii sau unei amante. Pe neaşteptate, o prinse cu o mână de mijloc, apucând-o cu cealaltă de cot.

— Draga mea, frumoasa mea… îi şoptea, sărutând-o pe gât, lângă ceafă. Ascultă-ţi îndemnul inimii şi vino cu mine chiar în clipa asta!

Sofia Petrovna lunecă din îmbrăţişarea lui şi înălţă capul, ca să-şi arate indignarea şi revolta. Dar nu izbuti să se indigneze, şi toată puritatea, toată virtutea ei mult lăudată abia o ajutară să îngaime cuvintele pe care le spun în asemenea împrejurări toate femeile din lume:

— Doamne, dar ai înnebunit?

— Haide, vino! urmă Ilin. M-am încredinţat şi acum, ca şi acolo, lângă banca din pădure, că eşti tot atât de fără putere ca şi mine… Nu, nici tu n-ai s-o sfârşeşti bine! Mă iubeşti, prin urmare degeaba mai cauţi să stai la tocmeală cu propria ta conştiinţă…

Văzând-o că se depărtează de lângă el, Ilin o prinse de mânecuţa de dantelă a rochiei şi se grăbi să-i spună tot ce avea de spus:

— Oricum, tot trebuie să cedezi. Dacă nu azi, atunci mâine… La ce-ţi foloseşte tărăgăneala asta? Draga, scumpa mea Sonia, sentinţa e dată: de ce să-i mai amâni executarea? De ce să te amăgeşti singură?

Sofia Petrovna se smulse de lângă el şi se făcu nevăzută pe uşă. Se întoarse în salon, închise fără să-şi dea seama pianul, se uită îndelung la vinieta de pe note, apoi se aşeză. Nu era în stare nici să stea în picioare, nici să se gândească… Nu-i mai rămăsese nimic din emoţia şi înfrigurarea de mai înainte. Simţea doar o slăbiciune cumplită, o nesfârşită lene şi plictiseală. Conştiinţa îi şoptea că în seara aceea se purtase urât şi prosteşte, ca o fetişcană fără minte, că mai adineauri se lăsase îmbrăţişată pe terasă – mai simţea şi acum ceva care o stingherea în jurul mijlocului şi lângă cot… În salon nu era nimeni şi nu ardea decât o lumânare. Liubeanţeva stătea nemişcată pe taburet în faţa pianului şi parcă aştepta ceva. Şi, ca şi cum s-ar fi folosit de întuneric şi de sfârşeala ei, o dorinţă apăsătoare şi nebiruită începu să crească încetul cu încetul şi să pună stăpânire pe ea, cuprinzându-i şi mâinile, şi picioarele, şi sufletul, ca un şarpe. N-o mai ameninţa ca până atunci, ci îi stătea în faţă, limpede, în toată goliciunea ei.

Rămase aşa vreo jumătate de ceas, fără să facă nicio mişcare, gândindu-se în voie la Ilin, apoi se ridică cu greu şi trecu în dormitor, abia târându-şi picioarele. Andrei Ilici se şi culcase. Sofia Petrovna se aşeză lângă fereastra deschisă şi se lăsă copleşită de dorinţă. În mintea ei nu mai era acum nicio „harababură”: toate gândurile şi toate simţurile nu mai aveau decât un singur scop desluşit. Încercă să se împotrivească, dar dădu din mână, a silă… În clipa aceea înţelese că duşmanul era tare şi necruţător. Ca să lupte cu el i-ar fi trebuit putere şi voinţă, şi nici obârşia, nici educaţia, nici viaţa nu-i dăduseră nimic pe care să se poată bizui.

„Desfrânată! Ticăloasă! se mustra pentru slăbiciunea ei. Prin urmare, asta îmi erai?…”

Până într-atât i se răzvrătise sufletul ei cinstit, încât îşi aruncă vorbele cele mai insultătoare pe care le cunoştea şi-şi mărturisi nenumărate adevăruri crude şi umilitoare. Îşi spuse,

de pildă, că nu fusese niciodată femeie cinstită şi că, dacă nu căzuse până atunci, era din pricină că nu i se ivise încă prilejul şi că lupta ei de fiecare zi nu fusese decât simplă distracţie şi comedie…

„Să zic că am luptat, se gândea. Dar ce luptă a fost aceea? Şi femeile care se vând luptă înainte de a se vinde, şi totuşi se vând. Straşnică luptă, n-am ce zice! A ţinut doar o zi, cât ţine viaţa unui fluture… O singură zi!"

Şi deodată înţelese că nu dragostea, că nu fiinţa lui Ilin o îndemnau să plece de acasă, ci senzaţiile care o aşteptau de aici înainte… O cuconiţă amatoare de plimbări şi de vilegiatură, ca atâtea altele!

„Au ucis măicuţa puiului cel mic" cânta nu ştiu cine dincolo de fereastră, cu glas de tenor răguşit.

„Dacă e vorba să mă duc, atunci e timpul", se gândi Sofia Petrovna. Şi deodată inima începu să-i bată cumplit.

— Andrei! aproape că strigă. Ascultă, Andrei, noi… noi mai plecăm?

— Da… Doar ţi-am spus să pleci singură!

— Dar să ştii… să ştii că dacă nu vii şi tu cu mine, s-ar putea să mă pierzi! Mi se pare că… că m-am îndrăgostit!

— De cine? o întrebă Andrei Ilici.

— Cred că asta n-are nicio importanţă pentru tine! strigă Sofia Petrovna.

Andrei Ilici se ridică, lăsă să-i atârne picioarele din pat şi se uită nedumerit la umbra întunecată a nevestei lui.

— Fantezii! zise apoi, căscând.

Nu-i venea să creadă, şi totuşi parcă se sperie. După ce se mai gândi puţin şi-i puse Sofiei Petrovna câteva întrebări fără importanţă, începu să-şi debiteze părerile lui despre familie, despre adulter… Vorbi aşa, fără vlagă, cam zece minute, apoi se culcă din nou. Sentinţele lui rămaseră fără niciun efect. Multe păreri sunt pe lume, dar cel puţin jumătate din ele aparţin oamenilor care n-au trecut prin nicio cumpănă…

Cu toate că era târziu, dincolo de ferestre tot se mai auzeau paşii vilegiaturiştilor. Sofia Petrovna îşi aruncă pe umeri o mantilă uşoară, mai zăbovi, se mai gândi…

Găsi în ea încă destulă putere ca să-i mai spună o dată somnorosului ei de bărbat:

— Dormi?… Eu ies să mă plimb puţin… Nu vrei să vii cu mine?

Era cea din urmă nădejde. Neprimind niciun răspuns, Sofia Petrovna ieşi. Afară bătea vântul şi era răcoare. Dar ea nu-şi dădea seama nici de vânt, nici de întuneric, ci mergea, mergea înainte… O ducea o putere neînduplecată şi i se părea că, dacă s-ar opri, puterea aceea ar împinge-o de la spate.

„Desfrânată! şoptea ea în neştire. Mizerabilă!…”

Se înăbuşea, ardea de ruşine şi nu ştia pe unde calcă. Dar puterea care o împingea tot înainte era mai tare şi decât ruşinea, şi decât raţiunea, şi decât frica…

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3758, 16 august, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”, Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile ulterioare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

La publicarea în culegerea de opere, textul a suferit modificări neînsemnate.

Martirii

Lizocika Kudrinskaia[62], o cuconiţă tânără cu mulţi admiratori, s-a îmbolnăvit fără veste şi atât de grav, încât bărbatul ei nici nu s-a mai dus la slujbă, ba a trimis chiar o telegramă mamei Lizocikăi la Tver. Iată povestea acestei boli, aşa cum o spune însăşi Lizocika:

— Mă dusesem la mătuşă-mea, la Lesnoe[63]. După ce am stat acolo o săptămână, am plecat cu toţii la verişoara mea, Varia. Bărbatul Variei, ştiţi, e un căpcăun şi un tiran. (Să fi avut eu un bărbat ca acela, îl împuşcam!) Cu toate astea, am petrecut minunat. Mai întâi, am jucat într-un spectacol de amatori, în piesa „Scandal într-o familie onorabilă”… Ştii, Hrustaliov[64] era straşnic în rolul lui! În pauză, am băut o limonadă foarte, foarte rece cu puţin coniac… Limonada cu coniac aduce la gust cu şampania… Am băut, dar n-am simţit nimic. A doua zi după spectacol, am făcut o plimbare călare cu Adolf Ivanîci. Vremea era cam umedă şi m-a tras curentul. Se vede că atunci am răcit. Peste vreo trei zile m-am întors acasă, să văd ce face bunul şi scumpul meu Vasea şi-n acelaşi timp să-mi iau şi rochia de mătase, cea cu floricele. Bineînţeles că Vasea nu era acasă. Atunci m-am dus la bucătărie să-i spun Praskoviei să pună samovarul. Şi, când mi-am aruncat ochii pe masă, am văzut nişte ridichi şi nişte morcovi tineri, mititei ca nişte jucărele. Am mâncat un morcov şi o ridiche, nu mai mult. Şi închipuiţi-vă că deodată m-au apucat nişte crampe!… Şi ţine-te, crampe, crampe, crampe… Să mor, nu alta! Vasea a venit de la slujbă într-un suflet! Bineînţeles că şi-a pus mâinile în cap şi s-a îngălbenit. Au alergat după doctor… înţelegi? Să mor, şi pace!

Crampele au început pe la amiază, la ora trei a venit doctorul, iar la şase Lizocika a adormit şi a dormit adânc până la două de noapte.

Pendula bate două… Lumina fină a unei lămpi mici de noapte se strecoară prin abajurul albastru. Lizocika stă culcată în pat. Boneţica de dantelă se desluşeşte, albă, pe fondul închis al unei perne roşii. Pe faţa palidă şi pe umerii rotunzi şi plini se aştern, în umbre, desenele abajurului. La picioarele bolnavei stă Vasili Stepanovici, soţul Lizocikăi. E fericit bietul că, în sfârşit, nevastă-sa e acasă, dar în acelaşi timp e foarte speriat de boala ei.

— Cum te simţi, Lizocika? întreabă el în şoaptă, văzând-o că se trezeşte.

— Mi-e mai bine… suspină Lizocika. Nu mai am crampe, dar nu mi-e somn… Nu pot să dorm, şi pace!

— N-ar fi vremea, îngeraşule, să-ţi schimb compresa?

Lizocika se ridică încet şi, cu un aer de suferinţă, îşi lasă graţios capul într-o parte. Cu gesturi solemne, abia atingând cu degetele trupul cald, Vasili Stepanîci îi schimbă compresa. Lizocika se strânge ghem şi râde – o gâdilă apa rece –, apoi se culcă din nou.

— Bietul de tine, nu dormi! suspină ea.

— Cum aş putea să dorm?

— Totul e din pricina nervilor, Vasea. Sunt o femeie grozav de nervoasă. Doctorul mi-a prescris un tratament pentru stomac, însă eu simt că nu mi-a ghicit boala. La mine nervii sunt de vină, nu stomacul, ţi-o jur! De un singur lucru mă tem: boala asta să nu ia, cumva, o întorsătură mai gravă…

— Nu, Lizocika, nu! Ai să vezi că mâine o să fii sănătoasă!

— Mă îndoiesc… Şi nu mă tem pentru mine… mie mi-e totuna, ba chiar aş fi bucuroasă să mor… Dar îmi pare rău de tine! Dacă mor eu, rămâi văduv, singur..

Vasecika o vede destul de rar pe nevastă-sa, aşa că de mult s-a deprins cu singurătatea. Totuşi vorbele Lizocikăi îl tulbură.

— Doamne, ce tot spui, mămico! Ce înseamnă gândurile astea negre?

— Ce poţi să faci? Ai să plângi, ai să fii trist câtva timp, dar până la urmă ai să te deprinzi… Ba ai să te şi însori!

Bărbatul îşi duce mâinile la cap.

— Ei, haide, haide că nu mai spun! caută să-l liniştească Lizocika. Numai că, e bine să fie omul pregătit pentru orice întâmplare.

„Dar dacă o să mor cu adevărat?” se gândeşte ea, închizând ochii.

Şi Lizocika îşi imaginează tabloul propriei sale morţi. Vede cum stau îngrămădiţi în jurul patului mama, bărbatul, verişoara Varia cu soţul ei, rudele şi admiratorii „talentului” ei, şi cum ea le şopteşte cel din urmă „iertaţi-mă”. Toţi plâng. Apoi, după ce a murit – ce paloare interesantă are sub cununa de păr negru –

o îmbracă într-o rochie trandafirie (care-i stă bine) şi o aşază într-un sicriu foarte scump, cu picioare de aur şi plin de flori. Miroase a tămâie, lumânările sfârâie… Bărbatul ei nu se depărtează o clipă de lângă sicriu, iar admiratorii talentului ei nu-şi mai iau ochii de la ea: „Parcă-i vie! E încântătoare în sicriu!” Tot oraşul nu vorbeşte decât de moartea ei prematură… Dar iată că o duc la biserică. O poartă pe umeri Ivan Petrovici, Adolf Ivanîci, soţul Variei, Nikolai Semionîci şi studentul cela cu ochii negri, care a învăţat-o să bea limonadă cu coniac. Păcat numai că nu cântă muzica. După prohod, toată lumea îşi ia rămas-bun de la ea. Biserica e plină de suspine. Se aduce capacul cu ciucuri şi… Lizocika se desparte pentru veşnicie de lumina zilei. Se bat cuiele: boc, boc, boc!

Lizocika tresare şi deschide ochii.

— Vasea, aici eşti? întrebă ea. Îmi vin nişte gânduri aşa de negre… Doamne, să fiu chiar aşa de nenorocită, încât să nu pot dormi? Vasea, fie-ţi milă de mine şi povesteşte-mi ceva!

— Ce să-ţi povestesc?

— Ceva de… dragoste, zice Lizocika pe un ton languros. Sau o anecdotă cu evrei…

Vasili Stepanîci, gata să facă orice numai să fie ea veselă şi să nu se mai gândească la moarte, îşi potriveşte doi perciuni la urechi, îşi ia o mutră caraghioasă şi se apropie de Lizocika.

— N-aveţi dija nevoie să vă drejem şasornicu? o întrebă el.

— Ba da, cum nu! râde în hohote Lizocika întinzându-i ceasul ei de aur de pe măsuţă. Uite, drege-l!

Vasea ia ceasul, îi cercetează îndelung maşinăria, apoi, chircindu-se din tot trupul, răspunde:

— Astî noi nu putem dreje… Este aici u roată la care lipseşti dija dou dinţi…

Asta e toată reprezentaţia. Lizocika râde şi bate din palme.

— Straşnic! strigă ea. Minunat! Ştii, Vasea, mare prostie faci că nu joci şi tu în spectacolele noastre de amatori! Ai un talent extraordinar! Eşti mult mai bine decât Sîsunov… Ştii, a jucat în „Onomastica mea” unul Sîsunov, un amator. Are un talent de comic, clasa întâi! Închipuieşte-ţi: un nas gros cât o gulie, ochi verzi şi un mers ca de cocor… Ne prăpădeam de râs! Stai să-ţi arăt cum mergea…

Lizocika sare din pat şi, fără boneţică pe cap, începe să umble pe jos cu picioarele goale.

— Respectele mele! zice ea gros, imitând un glas bărbătesc. Ce se mai aude bun pe aici? Ce mai e nou sub soare? Ha-ha-ha! râde apoi în hohote.

— Ha-ha-ha! îi ţine hangul Vasea.

Râzând în hohote, cei doi soţi uită de boală şi se fugăresc prin dormitor. Goana nu se sfârşeşte decât atunci când Vasea o

prinde pe Lizocika de cămaşa de noapte şi o acoperă cu sărutări fierbinţi. Dar după o îmbrăţişare mai pătimaşă, Lizocika îşi aduce aminte deodată că e grav bolnavă…

— Ce înseamnă prostiile astea? zice ea, luându-şi un aer sever şi învelindu-se cu plapuma. Ai uitat, se vede, că-s bolnavă? Multă minte mai ai, n-am ce zice!

— Iartă-mă… îngăimă bărbatul, ruşinat.

— Dacă boala o să ia cine ştie ce întorsătură gravă, să ştii că tu eşti vinovat! Răule! Urâciosule!

Lizocika închide ochii şi tace. Îşi ia din nou aerul îndurerat şi galeş de mai înainte şi începe să geamă încetişor. Vasea îi schimbă compresa şi, fericit că nevastă-sa e acasă şi nu mai umblă zăpăcită pe la mătuşi, se aşază cuminte la picioarele ei şi nu închide ochii până dimineaţa. La ora zece soseşte doctorul.

— Ei, cum ne mai simţim? o întrebă el pe Lizocika, luându-i pulsul. Ai dormit?

— Prost, răspunde Vasea în locul Lizocikăi. Foarte prost!

Doctorul se duce la fereastră şi urmăreşte cu ochii un coşar care trece pe stradă.

— Doctore, astăzi am voie să beau cafea? îl întreabă Lizocika.

— Da, ai voie.

— Dar din pat pot să mă ridic?

— Poate că s-ar putea… Totuşi e mai bine să mai stai o zi.

— E rău dispusă… şopteşte Vasea la urechea doctorului. Numai gânduri negre… o concepţie ciudată asupra vieţii… Grozav mă nelinişteşte starea ei!

Doctorul se aşază la măsuţă, îşi freacă puţin fruntea cu palma şi-i prescrie Lizocikăi bromură de natriu. Apoi îşi ia rămas-bun, promite că o să mai treacă pe seară şi pleacă. Vasea nu se duce la slujbă, rămâne la picioarele bolnavei. La amiază, se adună admiratorii talentului ei. Îngrijoraţi, speriaţi, i-au adus o groază de flori şi de cărţi franţuzeşti. Cu boneţica ei albă ca zăpada, îmbrăcată într-un „matineu” străveziu, Lizocika stă întinsă pe pat şi priveşte enigmatic, ca şi cum n-ar mai crede că o să se facă vreodată sănătoasă. Admiratorii talentului ei îl văd pe Vasea, dar de data aceasta îi iartă prezenţa: aceeaşi durere i-a adunat şi pe ei, şi pe el, în jurul patului Lizocikăi!

La ora şase seara, bolnava aţipeşte şi doarme din nou până la două noaptea. Vasea stă neclintit la picioarele ei, se luptă cu somnul, îi schimbă compresele şi-i joacă scenete din viaţa evreilor. Iar dimineaţa, după a doua noapte de chinuiri, Liza se învârte în faţa oglinzii punându-şi pălăria.

— Dar încotro, drăguţă? o întreabă Vasea privind-o cu ochi rugători.

— Cum, adică? se miră Lizocika, luându-şi o mutră speriată. Ai uitat că astăzi avem repetiţie la Maria Lvovna?…

După ce o însoţeşte până la uşă, neavând ce face, Vasea îşi ia servieta şi, de plictiseală, pleacă la slujbă. Din pricina nopţilor nedormite îl doare capul, îl doare aşa de tare, încât ochiul stâng nu-l mai ascultă şi i se închide fără voie.

— Ce-i cu dumneata, amice? îl întâmpină şeful. Ce s-a întâmplat?

Vasea dă din mână şi se aşază pe scaun.

— Nici nu mă mai întrebaţi, Luminăţia Voastră! zice el, oftând. Prin câte n-am trecut în aste două zile… Doamne, prin câte n-am trecut! Liza e bolnavă!

— Doamne! se sperie şeful. Lizaveta Pavlovna? Dar ce are?

Vasili Stepanîci nu face altceva decât îşi desface braţele şi-şi ridică ochii în tavan, de parcă ar spune: „Aşa vrea providenţa!”

— O, dragul meu, te înţeleg şi te compătimesc din toată inima! oftează şeful, dându-şi ochii peste cap. Eu, drăguţă, mi-am pierdut soţia… aşa că te înţeleg. E o pierdere atât de mare… atât de mare… O, e îngrozitor… îngrozitor! Dar sper că Lizaveta Pavlovna se simte mai bine acum? Ce doctor o caută?

— Von-Sterck.

— Von-Sterck? Mai bine îl aduceai pe Magnus, sau pe Semandriţki… Dar şi dumneata eşti palid! Şi dumneata eşti bolnav! Asta-i groaznic!

— Într-adevăr, Luminăţia Voastră… n-am prea dormit… am suferit atâta… am trecut prin atâtea!

— Şi totuşi ai venit la slujbă! De ce ai venit? Asta n-o înţeleg. Se poate să-ţi impui un asemenea efort? Se poate să-ţi faci singur un rău ca ăsta? Du-te acasă şi stai până te faci bine! Du-te când îţi spun! Sârguinţa e o mare calitate la un tânăr funcţionar, dar să nu uităm ce spuneau romanii: *mens sana in corpore sano*[65] adică minte sănătoasă în trup sănătos…

Vasea e şi el de aceeaşi părere. Îşi adună hârtiile, le vâră înapoi în servietă, apoi îşi ia rămas-bun de la şef şi se duce acasă să se culce.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 225, 18 august, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost revăzută stilistic.

Un călător din clasa întâi

Un călător din clasa întâi, care abia luase masa în restaurantul gării şi se ameţise puţin, se culcă pe canapeaua de pluş, se întinse cu voluptate şi aţipi. După ce stătu aşa vreo cinci minute, se uită cu ochi strălucitori la călătorul din faţa lui, zâmbi şi zise:

— Răposatului meu tată, fie-i ţărâna uşoară, îi plăcea, după masă, să-l scarpine câte o femeie la tălpi. Eu, îi seamăn leit, cu singura deosebire că, după masă, îmi place să-mi scarpin limba şi creierul, nu tălpile. Îmi place, păcătosul de mine, să stau la taclale cu burta plină… îmi permiţi să vorbesc cu dumneata?

— Mă rog, se învoi cel din faţă.

— După o masă bună, cel mai mic pretext îmi stârneşte ideile cele mai năstruşnice. De pildă, chiar mai adineauri, în restaurant am văzut, şi dumneata şi eu, doi tineri, şi cred că ai auzit cum unul dintre ei îl felicita pe celălalt pentru renumele pe care şi-l câştigase. „Te felicit, îi spunea, ţi-ai făcut un renume şi eşti pe cale să cucereşti gloria!” Pe cât se pare, erau doi actori sau doi gazetăraşi microscopici oarecare. Dar nu e vorba de asta. Pe mine, domnul meu, mă interesează altă problemă: ce trebuie să înţelegem, la drept vorbind, prin *„glorie”* sau *„renume”?* Dumneata ce părere ai? Puşkin definea gloria ca un petic de culoare aprinsă peste nişte zdrenţe, şi fiecare dintre noi îi dăm acelaşi înţeles ca şi Puşkin, adică un înţeles mai mult sau mai puţin subiectiv. Totuşi nimeni nu i-a găsit până acum acestui cuvânt o definiţie clară şi logică. Şi mult aş da pentru o asemenea definiţie!

— Dar de ce ai atâta nevoie de ea?

— Vezi dumneata, dacă am şti ce este gloria, te pomeneşti că am găsi şi mijloacele de a o cuceri, urmă călătorul de clasa întâi după ce se gândi puţin.

— Trebuie să vă spun, domnul meu, că pe vremea când eram şi eu mai tânăr, doream din toate puterile sufletului meu să-mi câştig un renume. Popularitatea era, ca să zic aşa,

nebunia mea. De dragul ei am învăţat, am muncit şi mi-am prăpădit nopţile, de dragul ei am răbdat de foame şi mi-am ruinat sănătatea. Şi cred, în măsura în care pot să fiu imparţial, că am avut toate şansele s-o cuceresc. În primul rând, sunt de profesie inginer. De-a lungul vieţii mele, am construit în ţara noastră vreo douăzeci de poduri renumite, am executat instalaţii de apă în trei oraşe şi n-am lucrat numai în Rusia, ci şi în Anglia şi în Belgia… În al doilea rând, am scris nenumărate articole de specialitate. Şi în al treilea, domnul meu, încă din frageda mea copilărie, am avut slăbiciune pentru studiul chimiei. Ocupându-mă în orele libere de această ştiinţă, am descoperit mijloacele de a extrage unii acizi organici, aşa că numele meu poate fi găsit în toate manualele de chimie din străinătate. Tot timpul am fost în serviciu, am ajuns până la gradul de consilier de stat şi am o foaie calificativă admirabilă. Şi la ce-mi folosesc toate astea? Uite, sunt bătrân, mâine-poimâine dau, ca să zic aşa, ortul popii, şi-s tot atât de puţin cunoscut ca şi câinele cela negru, care aleargă pe terasament!

— De unde poţi să ştii? Poate că eşti cunoscut…

— Hm!… Ia să încercăm chiar în clipa asta… Spune-mi, te rog, ai auzit vreodată de numele unuia Krikunov[66]?

Călătorul din faţă ridică ochii în tavan, se gândi puţin, apoi izbucni în râs.

— Nu, n-am auzit… răspunse el.

— E numele meu. Dumneata, intelectual şi om în vârstă, n-ai auzit niciodată de numele meu. Asta e dovada cea mai bună! Se vede că, în eforturile mele de a-mi câştiga un renume, am făcut cu totul altceva decât ceea ce trebuia să fac. N-am ştiut care sunt metodele cele adevărate şi, căutând să apuc gloria de coadă, nu m-am apropiat de ea pe unde s-ar fi cuvenit!

— Dar care sunt metodele cele adevărate?

— Dracul le ştie? Ai să-mi spui: talent? Geniu? Însuşiri excepţionale? Nicidecum, domnul meu… Odată cu mine au trăit şi au făcut carieră oameni relativ neînsemnaţi, şterşi, ba chiar mărunţei la suflet. Munceau de o mie de ori mai puţin decât mine, nu se dădeau peste cap, nu străluceau prin însuşiri deosebite şi nici nu căutau să-şi câştige un renume. Şi priveşte-i! Te împiedici la fiecare pas de numele lor prin ziare şi-l auzi pomenit în toate discuţiile! Dacă nu te-ai plictisit încă ascultându-mă, o să-ţi dau un exemplu. Pe vremuri, construiam un pod în oraşul K. Trebuie să-ţi spun că în nenorocitul acela de oraş era o plictiseală de moarte. Dacă n-ar fi fost femeile şi cărţile de joc, cred că ai fi înnebunit. Şi neavând ce face, atunci – asta e chestie veche – m-am încurcat cu o cântăreaţă. Dracu' s-o ia, dar toată lumea se prăpădea de admiraţie în faţa ei! După mine însă – cum să-ţi spun? – era o femeiuşcă banală,

ca oricare alta. O fetişcană superficială, capricioasă, interesată şi, pe deasupra, şi proastă. Mânca mult, bea zdravăn, dormea până la cinci seara – şi atâta tot pe cât se pare. Era socotită drept cocotă – că asta era adevărata ei meserie. Dar când cineva voia să vorbească despre ea mai literar, îi zicea actriţă şi cântăreaţă. Pe vremea aceea eram mare iubitor de teatru, aşa că jocul ei necinstit de-a actriţa mă scotea din sărite. Fetişcana acea n-avea nici cel mai mic drept să se considere actriţă şi nici măcar cântăreaţă. Era o fiinţă cu desăvârşire lipsită de orice talent, nesimţitoare – o fiinţă jalnică, aş putea spune. După cât îmi dau seama acum, cânta mizerabil şi tot farmecul „artei" ei stătea în faptul că ştia când să dea din picioare şi nu se ruşina deloc când intrai în cabină la ea. De obicei, juca numai vodeviluri traduse, în care putea să apară în costum bărbătesc, bine strâns pe trup. Într-un cuvânt – ptiu! Şi acum, te rog să fii atent. Ţin minte ca astăzi. Se făcea inaugurarea solemnă a podului celui nou, ca să fie dat în circulaţie. Se oficiase un tedeum, se ţinuseră discursuri, se citiseră telegrame şi aşa mai departe. Eu, îţi închipui, mă învârteam pe lângă opera mea şi mă temeam să nu-mi plesnească inima de-atâta emoţie de creator! Chestia e veche şi nu mai e cazul să fiu modest; de aceea pot să-ţi spun deschis că podul îmi ieşise extraordinar. Nu mai era un pod, ci o adevărată operă de artă, o splendoare! Şi cum puteam să nu mă emoţionez, când la inaugurare venise întreg oraşul? „Ei, îmi ziceam, tot publicul o să fie acum cu ochii numai la mine! Unde să mă ascund?"… Dar vai, domnul meu, în zadar mă tulburam! Nimeni, afară de persoanele oficiale, nu-mi dădea nici cea mai mică atenţie! Toţi stăteau pe mal şi se uitau la pod ca nişte dobitoci, dar cine-l construise, habar n-aveau! Şi de atunci, fiindcă veni vorba, trebuie să-ţi mărturisesc că nu mai pot vedea în ochi onoratul nostru public! Dar să nu-mi uit vorba. Deodată, lumea începu să se frământe şi să şuşotească… Feţele tuturor se luminară, umerii începură să se agite. „Se vede că m-au zărit!" mi-am zis. Dar ţi-ai găsit! Mă uit şi văd cum îşi făcea loc prin mulţime cântăreaţa mea, urmată de o şleahtă de nătărăi. Cortegiul era petrecut de privirile iscoditoare ale publicului. Şi mii de glasuri începură să şoptească: „Asta-i cutare… O, minunată! Fermecătoare!" Abia atunci m-au luat în seamă şi pe mine… Doi mucoşi oarecare – probabil dintre amatorii localnici de artă dramatică – s-au uitat întâi la mine, s-au uitat apoi unul la altul şi şi-au şoptit: „Ăsta-i amantul ei!" Cum îţi place?… Iar un individ scârbos, cu joben pe cap şi cu mutra nebărbierită cine ştie de când, care se tot foia lângă mine, s-a întors şi mi-a spus:

— Ştiţi cine-i doamna ceea de pe malul celălalt? Să vă spun eu: cutare… Vocea ei e mai prejos de orice critică, dar în schimb o stăpâneşte la perfecţie!…

— N-aţi putea să-mi spuneţi, l-am întrebat pe tipul cel scârbos, cine a construit podul?

— Să vă spun drept, nu ştiu! mi-a răspuns. Un inginer oarecare…

— Dar catedrala din oraşul dumneavoastră cine a construit-o?

— Nici asta n-aş putea să vă spun.

L-am întrebat apoi cine era cel mai bun pedagog, cel mai bun arhitect din oraşul lui, dar la toate întrebările mele individul mi-a răspuns că nu ştie.

— Dar poate că ştiţi, l-am întrebat la urmă, cu cine trăieşte cântăreaţa aceea?

— Cu un oarecare inginer Krikunov.

— Ei, ce zici de asta, domnul meu? Dar stai să vezi… *Minnesängeri* şi barzi nu mai sunt în vremurile noastre şi renumele ţi-l fac, aproape exclusiv, gazetele. A doua zi după sfinţirea podului, m-am repezit cu înfrigurare la ziarul local „Vestnik", să văd ce scrie despre persoana mea. Mi-am purtat mult timp ochii pe cele patru pagini şi, în sfârşit, am găsit! Ura! „Ieri, pe o vreme minunată, în faţa unei numeroase mulţimi de cetăţeni şi în prezenţa Excelenţei Sale cutare, guvernatorul guberniei, şi a celorlalte autorităţi, a avut loc sfinţirea podului celui nou…" şi aşa mai departe. Iar la sfârşit: „La această solemnitate a luat parte, strălucind de frumuseţe, şi talentata noastră artistă, răsfăţata publicului din K. Se înţelege de la sine că apariţia ei a stârnit senzaţie. Steaua era îmbrăcată…" Şi aşa mai departe. Despre mine, niciun cuvânt! Nici măcar o jumătate de cuvânt! Oricât ar părea de meschin, crede-mă că am început să plâng de ciudă!

M-am liniştit însă, zicându-mi că oamenii din provincie sunt proşti, că nu poţi să le ceri cine ştie ce şi că, dacă vrei să-ţi câştigi un renume, trebuie să te duci într-un centru intelectual, în capitală. Şi, fiindcă veni vorba de capitală, tocmai atunci prezentasem un proiect la un concurs, la Piter. Şi termenul concursului se apropia.

Mi-am luat rămas-bun de la K. şi am plecat la Piter. Până la Piter drumul era lung şi, ca să nu mi se urască, am luat un compartiment separat şi, bineînţeles, mi-am luat şi cântăreaţa cu mine. Cât a ţinut drumul am mâncat, am băut şampanie şi aşa mai departe… În sfârşit, am ajuns în centrul intelectual. Am picat acolo chiar în ziua concursului şi am avut plăcerea, domnule, să-mi sărbătoresc victoria: proiectul meu fusese distins cu premiul întâi. Ura! A doua zi am ieşit pe Nevski

Prospekt şi mi-am cumpărat ziare de şaptezeci de copeici. M-am întors în goană la hotel, m-am întins pe divan şi, abia stăpânindu-mi tremurul nervos, am început, grăbit, să citesc. Am frunzărit un ziar – nimic! Am frunzărit altul – acelaşi lucru. În sfârşit, în cel de al patrulea am dat peste următoarea informaţie: „Ieri, cu acceleratul, a sosit în Petersburg renumita artistă din provincie, cutare. Subliniem cu plăcere faptul că binecuvântata climă a sudului a avut asupra vechii noastre cunoştinţe un efect salutar. Apariţia ei scenică admirabilă. Nu mai ţin minte urmarea! Sub această informaţie, însă mult mai jos, era tipărit cu literele cele mai mărunte: „Ieri, la concursul cutare, inginerul cutare a fost distins cu premiul întâi". Atât! Şi, pe deasupra, îmi mai stâlciseră şi numele: în loc de Krikunov, scriseseră Kirkunov[67] ';). Mă rog, centru intelectual! Şi asta încă nu e nimic… Peste vreo lună, înainte de plecarea mea din Piter, toate ziarele se luau la întrecere scriind despre „divina, incomparabila, talentata noastră actriţă". Şi acum nici nu-i mai ziceau amantei mele pe numele de familie, ci pe cel mic şi pe al lui tată-său!…

După câţiva ani mă aflam la Moscova. Fusesem chemat, printr-o scrisoare scrisă de însăşi mâna primarului, să execut o lucrare despre care ziarele din Moscova urlau de mai bine de o sută de ani. În timpul liber am ţinut vreo cinci conferinţe la unul dintre muzee, în scop de binefacere. Cred că ar fi fost de ajuns ca să mă cunoască oraşul măcar trei zile, nu-i aşa? Da' de unde! Niciun ziar din Moscova n-a scris măcar un cuvinţel despre mine. Scriau despre orice: despre incendii, despre operetă, despre consilierii municipali care dormeau la şedinţe, despre negustorii beţi – numai despre proiectul meu şi despre conferinţele mele nimic, absolut nimic. D-apoi publicul cel drăguţ din Moscova!… Mergeam într-o zi în tramvaiul cu cai… Vagonul era ticsit de lume: cucoane, militari, studenţi, studente – câte o pereche din fiecare specie.

— Se zice că primăria ar fi chemat un inginer pentru nu ştiu ce proiect! m-am adresat vecinului meu, în gura mare, ca să audă tot vagonul. Nu ştiţi cumva cum îl cheamă pe inginerul cela?

Vecinul meu clătină din cap. Ceilalţi se uitară la mine cu nepăsare şi toate privirile lor spuneau: „Habar n-am".

— Se zice că nu ştiu cine a ţinut nişte conferinţe la un muzeu, m-am adresat din nou călătorilor, căutând să intru în vorbă cu ei. Am auzit că au fost interesante…

Nimeni n-a dat măcar din cap. Pesemne că nimeni nu auzise despre conferinţe, iar cucoanele nu ştiau nici măcar de existenţa muzeului. Şi asta încă n-ar fi fost nimic, dar

închipuieşte-ţi dumneata că deodată toţi călătorii năvăliră la geamuri. Ce era? Ce se întâmplase?

— Uite! Uite! mă împinse vecinul. Îl vezi pe tânărul cela smolit care se urcă în birjă? E vestitul alergător King!

Şi toţi cei din vagon începură, care mai de care, să discute cu aprindere despre alergătorii care preocupau pe vremea aceea minţile moscovite.

Aş putea să-ţi mai dau şi alte exemple, dar cred că ajung şi cele de până acum. Să admitem că, în ce mă priveşte, aş greşi, că aş fi un lăudăros şi un incapabil. Însă, afară de mine, aş putea să-ţi înşir numele multor contemporani de-ai mei, excepţionali şi în ce priveşte talentul, şi puterea de muncă, şi care totuşi au murit necunoscuţi. Navigatorii ruşi, chimiştii, fizicienii, mecanicii, agricultorii ruşi, sunt oare populari? Cunoşti pătura noastră cultă, pictorii şi sculptorii ruşi, scriitorii ruşi? Câţi dintre literaţii bătrâni, talentaţi şi muncitori, care tocesc pragurile redacţiilor câte treizeci şi trei de ani la şir, care mâzgălesc dracu' ştie câtă hârtie şi se judecă de câte douăzeci de ori pentru calomnii, ajung să iasă din muşuroiul lor? Spune-mi măcar un singur nume de corifeu al literaturii noastre, care să fi fost cunoscut înainte de a fi murit în duel, sau de a fi înnebunit, sau de a fi fost deportat, sau de a se fi aflat că trişează la cărţi!

Călătorul din clasa întâi se aprinsese aşa de cumplit, încât scăpă din gură ţigara de foi şi se ridică.

— Da, urmă el, furios. Şi alături de aceşti oameni, pot să-ţi înşir sute de nume a tot soiul de cântăreţe, de acrobaţi şi de măscărici, pe care-i cunosc până şi copiii de ţâţă!

Uşa scârţâi, se făcu curent şi în vagon intră un individ ursuz, cu pelerină, joben şi ochelari albaştri. Individul cercetă cu ochii locurile, se încruntă, apoi trecu mai departe.

— Ştii cine-i ăsta? se auzi o şoaptă sfioasă din colţul cel mai depărtat al vagonului. E N. N., celebrul trişor din Tula, care a fost dat în judecată în legătură cu afacerea de la banca din I.

— Poftim! Şi călătorul din clasa întâi începu să râdă. Pe trişorul din Tula îl cunoaşte. Dar întreabă-l dacă-i cunoaşte pe Semiradski, pe Ceaikovski sau pe filozoful Soloviov[68], şi ai să vezi că clatină din cap… Curată porcărie!

Urmară câteva minute în tăcere.

— Dă-mi voie să te întreb şi eu la rândul meu, tuşi cu sfială călătorul din faţă. N-ai auzit cumva de numele unui oarecare Puşkov?

— Puşkov?[69] Hm!… Puşkov… Nu, n-am auzit.

— E numele meu… mărturisi cel din faţă, jenat. Prin urmare, n-ai auzit de mine?… Şi eu, care de treizeci şi cinci de ani sunt profesor al unei universităţi ruse… membru al

Academiei de ştiinţe… având la activul meu nenumărate lucrări publicate…

Călătorul din clasa întâi şi cel din faţa lui se uitară unul la altul şi izbucniră în hohote de râs.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3765, 23 august, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat apoi în culegerea „Povestiri felurite”, ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891 şi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice.

Alergătorul King era un englez care a luat parte la cursa organizată de antreprenorul M.V. Lentovski în grădina Ermitage din Moscova, în vara anului 1883. Despre această cursă, Cehov a scris în foiletoanele sale „Cioburi din viaţa Moscovei”.

Talentul

Pictorul Egor Savvici, care ţine cu chirie vila unei văduve de ofiţer inferior, stă pe patul din odaia lui lăsându-se în voia melancoliei matinale. Afară începe a se simţi apropierea toamnei. Straturi de nori greoi şi leneşi învăluie cerul, vântul e rece şi pătrunzător, iar copacii, plângând jalnic, se apleacă toţi în aceeaşi parte. Frunzele îngălbenite zboară valvârtej sus, în văzduh, şi jos, pe pământ. Adio, vară! Această melancolie a firii, privită de ochii unui pictor, e frumoasă şi poetică în felul ei, dar lui Egor Savvici nu-i arde acum de frumuseţe. Nu mai poate de plictiseală şi se mângâie cu gândul că mâine părăseşte vila. Patul, scaunele, mesele, podeaua – toate sunt încărcate cu perne, pături mototolite şi panere. Prin odăi nu e măturat, perdelele de stambă de la ferestre sunt scoase. Mâine se mută în oraş.

Gazda – văduva – nu e acasă. A plecat nu ştiu unde, să angajeze căruţele care trebuie să-i încarce mâine bagajele. Katia, fiica ei, o fată de vreo douăzeci de ani, profitând de lipsa mamei, care e femeie aspră, stă de cine ştie când în odaia pictorului: chiriaşul pleacă mâine, şi ea are încă multe de spus. Vorbeşte, vorbeşte întruna şi totuşi simte că n-a spus nici a zecea parte din câte are pe suflet. Cu ochii plini de lacrimi se uită la capul lui zburlit – se uită şi cu tristeţe, şi cu încântare. Iar Egor Savvici e aşa de păros şi de zburlit, încât pare mai curând o fiară sălbatică. Părul îi atârnă mai jos de umeri, barba îi creşte din gât, din nări şi din urechi, iar ochii nu i se mai văd de după sprâncenele stufoase care-i cad în smocuri. Şi toată vegetaţia asta e atât de deasă şi de încâlcită, încât dacă s-ar încurca în ea o muscă sau un gândac, n-ar mai scăpa în vecii vecilor din codrul acela! Egor Savvici o ascultă pe Katia şi cască. E obosit. Când fata începe să suspine, se uită la ea întunecat pe sub sprâncenele stufoase, se încruntă şi-i spune cu glasul lui gros şi adânc:

— Eu nu pot să mă însor.

— De ce? îl întreabă ea încet.

— Pentru că un pictor şi, în general, un bărbat care trăieşte pentru artă, n-are dreptul să se căsătorească. Artistul trebuie să fie liber.

— Cu ce te-aş încurca eu, Egor Savvici?

— Nu vorbesc de mine, vorbesc aşa, în general… Scriitorii şi pictorii celebri nu se însoară niciodată.

— Şi dumneata ai să fii celebru, ştiu eu, însă pune-te în locul meu! Mi-e frică de mama… E aşa de rea şi de ursuză… Când o afla că nu mă mai iei, că numai aşa… o să-mi scoată sufletul. Of, păcatele mele! Şi unde mai pui că nici măcar chiria nu i-ai plătit-o!

— Dracu' s-o ia, am să i-o plătesc…

Egor Savvici se ridică şi începe să se plimbe prin odaie.

— Ar trebui să plec în străinătate! zice el.

Şi pictorul îi spune fetei că nimic nu e mai uşor decât să pleci în străinătate: e de ajuns să pictezi un tablou şi să-l vinzi.

— Aşa-i! încuviinţează Katia. Atunci de ce n-ai pictat nimic vara asta?

— Dar parcă se poate picta într-o şandrama ca asta? îi răspunde pictorul, înciudat. Şi pe urmă, de unde era să-mi procur modele?

Undeva, sub ei, se aude o uşă trântită cu mânie. Katia, care o aştepta pe mamă-sa să se întoarcă din clipă în clipă, se ridică şi fuge. Pictorul rămâne singur. Se plimbă mult timp dintr-un colţ în celălalt, cârmind printre scaune şi printre grămezile de boarfe împrăştiate. O aude pe văduvă trântind vasele şi certând în gura mare pe nişte mujici care-i ceruseră câte două ruble de căruţă. De necaz, Egor Savvici se opreşte în faţa dulăpaşului şi se uită o vreme, încruntat, la sticla cu votcă.

— De-ai crăpa odată! o aude el pe văduvă năpustindu-se asupra Katiei. De te-ar lua dracu' odată!

Pictorul bea un păhăruţ şi, încetul cu încetul, norul întunecat din suflet i se risipeşte: simte cum zâmbesc toate măruntaiele din el. Începe să viseze… În mintea lui se vede ajuns celebru. Nu-şi poate imagina operele lui viitoare, dar iată, vede ca aievea cum vorbesc ziarele despre el, cum i se vând fotografiile prin magazine şi cum se uită prietenii în urma lui cu invidie. Încearcă să-şi închipuie că se află într-un salon bogat, înconjurat de admiratoare frumoase. Dar tabloul din mintea lui e întunecat şi confuz, deoarece niciodată în viaţă nu văzuse un salon, iar pe admiratoarele cele frumoase nu le vede tocmai desluşit, fiindcă, afară de Katia, nu văzuse încă nicio admiratoare şi nicio fată cumsecade. Oamenii care nu cunosc viaţa şi-o imaginează de obicei aşa cum e în cărţi. Însă Egor

Savvici nu citise în viaţa lui nicio carte. Începuse să-l citească pe Gogol, dar adormise la pagina a doua…

— Nu se aprinde, lua-l-ar dracu'! strigă undeva jos văduva, căutând pesemne să aprindă samovarul. Katka, adu mangal!

Pictorul, care visează, simte nevoia să împărtăşească şi altcuiva visurile şi nădejdile lui. Coboară jos la bucătărie unde, lângă cuptorul afumat, văduva cea grasă şi Katia trebăluiesc, învăluite în aburul samovarului. Pictorul se aşază pe bancă, lângă o oală mare, şi începe:

— Straşnic lucru să fii pictor! Unde vreau, acolo plec. Ce vreau, aceea fac. La slujbă nu mă duc, pământul nu-l ar… N-am şefi, n-am pe nimeni pe capul meu… Singur sunt mai mare peste mine. Şi totuşi cât folos aduc omenirii!

După prânz se întinde pe pat, să se „odihnească". De obicei sforăie până se întunecă, dar de data asta abia adoarme că şi simte cum îl trage cineva de picioare şi-l strigă pe nume râzând. Pictorul deschide ochii şi-l vede pe prietenul lui Ukleikin[70], peisagistul, care îşi petrecuse vara în gubernia Kostroma.

— Ia te uită pe cine-mi văd ochii! se bucură el.

Încep strângerile de mână şi întrebările.

— Ei, ai adus ceva? Sunt sigur că ai făcut cel puţin o sută de schiţe! zice Egor Savvici, uitându-se la Ukleikin, care îşi scoate catrafusele din geamantan.

— Mda… Ceva, am făcut eu… Dar tu? Ai pictat?

Egor Savvici se vâră pe după pat şi, roşu ca racul, scoate de acolo o pânză plină de praf şi de păianjeni, întinsă pe un cadru.

— Uite… „O fată la fereastră, după despărţirea de logodnicul ei"… explică el. L-am lucrat în trei şedinţe. Dar mai are mult până o fi gata.

Tabloul o arată pe Katia, mai mult schiţată decât pictată, stând lângă fereastra deschisă. Dincolo de fereastră se vede o grădiniţă, iar în fund, orizontul liliachiu. Lui Ukleikin nu-i place tabloul.

— Mda… are mult aer… are şi expresie, zice el. Se simte şi perspectiva… Însă tufa asta ţipă… ţipă groaznic!

Pe masă şi-a făcut apariţia o sticlă.

Spre seară, la Egor Savvici vine prietenul şi vecinul lui de vilă, pictorul istoric Kostîleov[71], un bărbat de vreo treizeci şi cinci de ani, tot un începător care promite. Poartă părul lung, bluză şi guler à la Shakespeare şi arborează o ţinută plină de demnitate. Când dă cu ochii de votcă, se strâmbă, se plânge de dureri de piept, dar cedând rugăminţilor prietenilor săi, dă pe gât un păhăruţ.

— M-am gândit la un subiect, fraţilor… zice el, începând să se ameţească. Vreau să pictez pe unul dintr-ăştia, Neron…

Irod, sau Klepentian, sau pe vreun alt ticălos în genul lor, înţelegi… şi să-i opun ideea creştinismului. Pe de o parte Roma, pe de altă parte creştinismul, înţelegi… Vreau să redau pe pânză spiritul… înţelegi? Spiritul!

În vremea asta, jos, văduva ţipă fără încetare:

— Katia, adu castraveţi! Du-te, iapă, la Sidorov şi cumpără cvas!

Cei trei pictori umblă prin odaie din colţ în colţ, ca leii în cuşcă. Vorbesc întruna, vorbesc nestânjeniţi şi cu aprindere. Toţi trei sunt mişcaţi şi entuziasmaţi. Dacă ai sta să-i asculţi, ai crede că viitorul e al lor, că în curând îi aşteaptă celebritatea şi bogăţia. Dar niciunuia nu-i trece prin minte că vremea se duce, că viaţa se apropie încetul cu încetul de sfârşit, că au mâncat multă pâine străină fără să fi realizat încă nimic şi că toţi trei sunt victimele aceleiaşi legi necruţătoare, după care, dintr-o sută de începători care promit, numai doi sau trei ajung în rândul oamenilor, iar ceilalţi rămân pe dinafară şi pier, jucând rolul de carne de tun… Prietenii sunt veseli, fericiţi şi privesc cu îndrăzneală viitorul.

La două noaptea, Kostîleov îşi ia rămas-bun şi, potrivindu-şi gulerul à la Shakespeare, se duce acasă. Peisagistul rămâne să doarmă la pictorul „de genre", înainte de a se culca, Egor Savvici ia lumânarea şi se duce la bucătărie să bea apă. În săliţa îngustă şi întunecată dă peste Katia, care stă pe un cufăr cu mâinile pe genunchi şi se uită în sus. Pe faţa ei palidă şi chinuită rătăceşte un zâmbet, iar ochii îi strălucesc de fericire…

— Tu erai? La ce te gândeşti? o întreabă Egor Savvici.

— Mă gândesc că ai să ajungi celebru… îi răspunde ea aproape în şoaptă. Te şi văd om mare… Am ascultat tot ce vorbeaţi adineauri… Şi visez… visez…

Şi Katia izbucneşte într-un râs fericit, apoi plânge şi-şi lasă mâinile cu veneraţie pe umerii idolului său.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886. nr. 36, 6 septembrie. Semnată: A. Cehonte. Revăzută, povestirea a intrat în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III, Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost supusă unei serioase revizuiri stilistice.

Atitudinea autorului faţă de felul de viaţă al pictorilor de mâna a treia, atitudine pe care Cehov o dezvăluie în această schiţă, se oglindeşte şi în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov, pictor şi el: «După părerea mea, oamenii bine crescuţi se conformează în mod necesar, următoarelor principii: 1) Respectă pe semenii lor şi de aceea sunt totdeauna îngăduitori, blânzi, politicoşi, înţelegători… 3)… respectă bunul altuia, deci îşi plătesc datoriile… 5)…Ei nu spun: „Nimeni nu mă înţelege!" Sau: „Îmi risipesc talentul pe fleacuri!"… pentru că asemenea scuze nu sunt decât vorbe ieftine, vorbe banale, învechite, false 7) Dacă au talent, îl respectă. De dragul lui, jertfesc liniştea, femeile, vinul şi orice alte deşertăciuni 8) Îşi cultivă gustul pentru estetică. Ei nu pot să doarmă îmbrăcaţi, să vadă pe pereţi crăpături pline cu ploşniţe, să respire aer viciat, să calce pe o podea plină cu scuipat, să mănânce din gazorniţă… Nu beau votcă la repezeală, de-a-n picioarelea, nu adulmecă pe la dulapuri, că doar nu sunt porci şi asta o ştiu şi ei. Beau numai în lipsă de altă ocupaţie,

când au prilej… Pentru asta se cere muncă neîntreruptă, zi şi noapte, lectură continuă, studiu susţinut, voinţă. De aceea orice clipă e preţioasă.»

Pensionarii

Mihail Petrov Zotov, un bătrân târgoveţ de vreo şaptezeci de ani, prăpădit şi singur pe lume, se trezi din somn cât de frig, cât din pricina durerilor bătrâneşti din tot trupul. În odaie era încă întuneric. Candela de sub icoană se stinsese. Zotov ridică puţin perdeaua şi se uită pe fereastră. Norii care acopereau cerul se înălbeau, iar văzduhul era tot mai străveziu: înseamnă că era ora patru, patru şi ceva, nu mai mult.

Zotov icni, tuşi, apoi, zgribulindu-se de frig, se dădu jos din pat. După vechiul lui obicei, rămase mult în faţa icoanei, închinându-se. Spuse „Tatăl nostru”, „Născătoare de Dumnezeu” şi „Crezul”, pomenind un nesfârşit şir de nume. De mult uitase ale cui erau acele nume şi nu le mai pomenea decât aşa, din obişnuinţă. Şi tot din obişnuinţă îşi mătură odaia şi tinda şi aprinse samovăraşul pântecos, cu patru picioare, de aramă roşie. Dacă Zotov n-ar fi avut aceste obiceiuri, n-ar fi ştiut cu ce să-şi omoare vremea la bătrâneţe.

Încetul cu încetul samovăraşul se aprinse şi, pe neaşteptate, începu să vâjâie cu glas gros şi tremurător.

— Ei, ce te-a apucat? bombăni Zotov. Ia nu-mi mai vâjâi aşa în cap!

În aceeaşi clipă îşi aduse aminte că noaptea trecută visase sobă, iar sobă înseamnă supărare.

Visurile şi „semnele” erau singurele lucruri care-l mai făceau să cugete. Aşa că şi de data aceasta se adânci cu plăcere în dezlegarea celor două probleme: de ce vuia samovarul şi ce fel de supărare îi prevestise soba? Visul i se împlini chiar de la început: după ce clăti ceainicul şi vru să opărească ceai proaspăt, descoperi că în cutie nu mai avea niciun firicel.

— Viaţă de ocnaş! bombăni el, mutând cu limba prin gură, de colo până colo, firimiturile de pâine neagră. Viaţă de câine! Să n-ai tu măcar un fir de ceai! Să fi fost, acolo, un biet mujic, treacă-meargă. Dar aşa, cogeamite târgoveţul, proprietar de casă! Mai mare ruşinea…

Tot bombănind şi vorbind singur, Zotov îşi luă paltonul, care semăna cu o crinolină, îşi vârî picioarele în galoşii uriaşi şi butucănoşi (făcuţi de cizmarul Prohorîci în 1867) şi ieşi în curte. Văzduhul era cenuşiu, rece, liniştit şi mohorât. Curtea mare şi plină de frunze galbene, pe care tufele dese de ciulini o făceau să pară cârlionţată, era acoperită cu un strat subţire de brumă argintie, de toamnă. Niciun pic de vânt, niciun zgomot. Bătrânul se aşeză pe treptele cerdacului lăsat pe o rână – şi îndată se petrecu ceva ce se petrecea în fiecare dimineaţă: lângă el veni căţeaua lui, Lîska, o javră mare, albă şi cu pete negre, năpârlită, mai mult moartă decât vie şi chioară de ochiul drept. Lîska se apropie de el sfioasă, încovoindu-şi spinarea cu teamă, de parcă nu călca pe pământ, ci pe plăci de fier înroşit. Tot trupul ei istovit de bătrâneţe arăta o totală îndobitocire. Zotov făcu aşa, ca şi cum n-ar lua-o în seamă. Dar când Lîska, dând alene din coadă şi încovoindu-se mereu, îi linse galoşul, bătrânul bătu din picior, înciudat.

— Marş, afurisito! strigă el. De ce nu crăpi încalte odată!

Lîska se trase mai la o parte, se aşeză şi-şi aţinti căutătura singurului ei ochi asupra stăpânului.

— Diavolilor! bombăni Zotov. Numai voi îmi mai lipseaţi!

Şi, cu ochii plini de ură, bătrânul se uită la şura cu acoperişul lăsat pe-o coastă, deasupra căruia crescuseră tot soiul de buruieni. Din uşa deschisă a şurii îl privea un cap mare de cal. Măgulit pesemne de atenţia stăpânului, capul se mişcă, se împinse înainte – şi deodată ieşi la iveală un cal în toată legea, tot atât de gârbov, de sfios şi de îndobitocit ca şi Lîska, încărunţit, cu picioarele subţiri, cu burta lipită de coaste şi cu spinarea numai ciolane. Calul ieşi din şură şi se opri nehotărât, ca şi cum s-ar fi ruşinat.

— Cum de nu vă înghite pământul?… îi blestema înainte Zotov. Cum de n-aţi pierit până acum din ochii mei, afurisiţilor… Nu cumva vi-e foame? Şi faţa lui plină de ură se schimonosi într-un zâmbet dispreţuitor. Mă rog, numaidecât! Pentru un trăpaş de soi ca tine avem ovăz din cel mai bun, cât pofteşti! Mănâncă! Îţi dăm îndată! Avem bunătăţi şi pentru căţeaua asta frumoasă şi nepreţuită. Iar dacă dumneata, ca o căţea nepreţuită ce te afli, nu vrei pâine, o să-ţi dăm cărniţă…

Zotov bombăni aşa vreo jumătate de ceas, înfuriindu-se din ce în ce mai tare. În cele din urmă, nemaiputându-şi stăpâni mânia care-i clocotea în piept, se ridică şi, tropăind din galoşi, răcni de răsună toată curtea:

— Eu nu-s dator să vă dau de mâncare, trântorilor! Eu nu-s milionar, să beţi şi să mâncaţi pe socoteala mea! Nici eu n-am ce mânca, gloabe spurcate ce sunteţi, mânca-v-ar boala să vă mănânce! De pe urma voastră n-am nicio bucurie şi niciun

folos, n-am decât supărări şi pagubă! De ce nu crăpaţi odată? Ce persoane aşa de simandicoase sunteţi, de nu vă ia nici dracu'? N-aveţi decât să trăiţi, fire-aţi ai naibii, numai să ştiţi că eu nu vă mai dau de mâncare! Mi-ajunge cât v-am dat! Nu mai vreau şi basta!

Omul făcea spume la gură de furie şi de indignare, iar calul şi câinele stăteau şi-l ascultau. Nu ştiu dacă cei doi pensionari înţelegeau că le scotea pe nas mâncarea lor nenorocită, dar burţile li se supseră şi mai tare, boturile li se lungiră, iar ochii li se înceţoşară şi căpătară o expresie şi mai îndobitocită parcă. Atitudinea lor smerită îl întărâtă şi mai mult pe bătrân.

— Afară! strigă el, ieşindu-şi din fire. Plecaţi de la casa mea! Să nu vă mai văd în ochi! Nu-s dator să ţin în bătătură toate lepădăturile! Afară!

Bătrânul se apropie cu paşi mărunţi de poartă, o deschise, ridică de jos un băţ şi începu să-i alunge. Calul clătină din cap, se scutură şi se îndreptă, şchiopătând, spre poartă; căţeaua, după el. Ieşiră amândoi în uliţă, făcură aşa vreo douăzeci de paşi, apoi se opriră lângă gard.

— Lasă că vă arăt eu vouă! îi ameninţă Zotov.

După ce-şi dădu afară pensionarii, bătrânul se linişti şi începu să măture ograda. Din când în când scotea capul în uliţă: calul şi câinele stăteau ca înfipţi în pământ lângă gard şi se uitau cu tristeţe spre poartă.

— Ia mai trăiţi şi fără mine! bombănea Zotov, simţind cum, încetul cu încetul, mânia i se risipea. Să vă mai poarte şi altul de grijă! Eu îs şi zgârcit, şi rău… cu mine e greu de trăit. Mai duceţi-vă şi la altul… Uite aşa!…

Încântat de atitudinea abătută a pensionarilor şi sătul de bombăneală, Zotov ieşi în poartă şi, luându-şi un aer fioros, strigă:

— Ei, ce staţi? Ce mai aşteptaţi? Ia te uită cum s-au aşezat de-a curmezişul drumului şi nu lasă oamenii să treacă! Hai, intraţi în ogradă.

Calul şi câinele îşi plecară capetele şi, cu un aer vinovat, se întoarseră spre poartă. Simţind pesemne că nu merita atâta mărinimie, Lîska scheuna jalnic.

— De primit, vă primesc eu, da' de mâncare, puteţi să vă ştergeţi pe bot! zise Zotov, văzându-i în curte. Să ştiu bine că crăpaţi!

În vremea asta, soarele începuse să răzbească prin pâcla dimineţii. Razele lui piezişe lunecau peste bruma de toamnă. Se auziră glasuri şi paşi. Zotov aşeză mătura la locul ei şi plecă la cumătrul şi vecinul lui, Mark Ivanîci, care ţinea băcănie. Ajungând acolo, se aşeză pe un scăunel din cel care se strânge, oftă cu gravitate, îşi netezi barba şi luă vorba despre vreme. De

la vreme, cei doi cumetri trecură la diaconul cel nou, de la diacon la corişti, până se întinse un taifas în toată legea. Vorbind aşa, nu-şi dădeau seama că timpul trecea, iar când băiatul din prăvălie aduse un ceainic mare cu apă clocotită şi cumetrii se aşezară la ceai, timpul începu să zboare ca pasărea. Zotov se încălzi şi se înveseli.

— Am la tine o rugăminte, Mark Ivanîci, îndrăzni el după al şaselea pahar, ciocănind cu degetele în tejghea. Ştii, cum să-ţi spun… fă-ţi pomană şi mai dă-mi şi astăzi un căuş de ovăz.

De după lada mare de ceai la care şedea Mark Ivanîci, se auzi un oftat adânc.

— Dă-mi, fă-mi binele ăsta, urmă Zotov. Ceai poţi să nu-mi dai astăzi, nu-i nimic, dar dă-mi ovăz… Mi-e ruşine să-ţi tot cer, te-am sâcâit destul cu calicia mea, da' ce să fac… îmi moare calul de foame!

— Bine, să-ţi dau, oftă cumătrul. De ce să nu-ţi dau? Numai, spune-mi, te rog, la ce naiba mai ţii gloabele celea? Să fi fost, să zicem, un cal mai acătării… dar aşa? Ptiu! Ţi-e ruşine să te şi uiţi la el… De câine încalte nici nu mai vorbesc… ciolane goale! De ce dracu' le mai dai de mâncare?

— Apoi, ce să fac cu ei?

— Cum, ce să faci? Du-i la Ignat, la hingher şi gata! De mult ar fi trebuit s-o faci. Acolo li-e locul.

— De, ai dreptate… Cam aşa-i…

— Când tu singur trăieşti din mila altora, ce să mai ţii şi dobitoace? îi dădea înainte cumătrul. Nu că-mi pare rău de ovăz… ferească Dumnezeu! Dar vezi, frate, cum să-ţi spun… chiar aşa, în fiecare zi! Nu vezi că sărăcia ta nu mai are leac? Dai, dai, şi nu ştii când or să se sfârşească toate!

Cumătrul oftă şi-şi mângâie obrazul roşu.

— Mai bine te-ai duce şi tu pe lumea cealaltă! urmă el. Trăieşti şi nu ştii singur pentru ce… Pe cinstea mea! Iar dacă Dumnezeu nu se îndură să te ia, atunci du-te la vreun azil de bătrâni sau la vreunul pentru vagabonzi…

— De ce să mă duc la azil? Doar am neamuri… am o nepoată…

Şi Zotov începu să-i povestească pe larg că undeva, într-un cătun, avea o strănepoată, una Glaşa, fata nepoate-sii Katerina.

— E datoare să mă ţină! zicea el. Doar o să-i rămână moştenire casa, aşa că trebuie să-mi dea de mâncare! Mă duc la ea. Glaşa asta, cum s-ar zice, e fata… Katiei, înţelegi. Iar Katia, înţelegi, e fata vitregă a fratelui meu Pantelei… pricepi? O să-i rămână casa… Aşa că trebuie să-mi dea de mâncare!

— Foarte bine! Decât să fi trăit cum ai trăit, din mila altora, mai bine te-ai fi dus de mult la ea.

— Să ştii că mă duc! Să mă bată Dumnezeu dacă nu mă duc! Că doar e datoare…

Un ceas după aceea, cumetrii cinsteau câte un păhăruţ, iar Zotov, stând în mijlocul prăvălioarei, vorbea cu însufleţire:

— De mult voiam eu să mă duc la ea! Dar azi plec, plec negreşit!

— Nu mai încape vorbă! Decât să umbli fără niciun rost şi să crăpi de foame, mai bine să te duci!

— Plec chiar acum! Când o să ajung, o să-i spun aşa: uite, îţi las casa mea… în schimb, tu să-mi dai de mâncare şi să mă respecţi. Doar eşti datoare! Iar dacă nu, atunci nu-ţi dau nici casa şi nici binecuvântarea mea!… Rămâi cu bine, Ivanîci!

Zotov mai dădu pe gât un păhăruţ şi, înviorat de gândul care-i venise, grăbi spre casă… Votca îl înfierbântase şi i se cam învârtea capul. Cu toate astea nu se culcă, ci îşi adună într-o legăturică toate lucruşoarele, se închină, îşi luă toiagul şi ieşi din curte. Fără să se uite îndărăt, bombănind şi bocănind cu băţul pe caldarâm, bătrânul străbătu toată uliţa şi se pomeni în câmp. Până la cătun erau vreo zece-douăsprezece verste. Zotov mergea pe drumul uscat, se uita la cireada târgului care rumega alene iarba îngălbenită şi se gândea la schimbarea neaşteptată a vieţii sale, spre care pornise adineauri cu atâta hotărâre. Se gândea şi la pensionarii lui: plecând de-acasă, el nu închisese poarta, lăsându-le în felul acesta putinţa să plece unde vor.

Dar nu făcu nicio verstă pe câmp, când auzi paşi în urma lui. Întoarse capul şi-şi împreună mâinile, înciudat: după el, cu capul plecat şi cu coada între picioare, veneau domol calul şi Lîska…

— Marş acasă! le făcu el semn.

Dobitoacele se opriră, se uitară întâi unul la altul, apoi la stăpân. Zotov plecă mai departe – ei după el. Atunci omul se opri locului şi începu să chibzuiască. Să se ducă aşa, cu dobitoacele după el, la strănepoată-sa Glaşa, pe care nici n-o cunoştea bine, era cu neputinţă. Să se întoarcă îndărăt şi să le închidă, n-avea niciun chef şi n-avea nici cum, deoarece porţile lui nu mai erau bune de nimic.

„În şură, tot se prăpădesc… îşi zicea Zotov. Ce-ar fi să le duc la Ignat?”

Casa lui Ignat era pe imaş, la vreo sută de paşi de bariera târgului. Zotov, care nu era încă hotărât şi nu ştia bine ce să facă, se îndreptă într-acolo. Capul i se învârtea şi vedea negru înaintea ochilor.

Nu-şi aduce bine aminte ce s-a întâmplat în curtea hingherului. Nu i-a rămas decât amintirea duhorii grele de piele şi a aburului plăcut al ciorbei din care mânca Ignat,

atunci când a intrat la el. L-a văzut ca prin vis pe hingher cum l-a lăsat să aştepte vreo două ceasuri, cum a pregătit nu ştiu ce, cum şi-a schimbat hainele şi a vorbit cu o femeie despre nişte sublimat. Apoi a legat calul de un stănog şi, îndată după aceea, s-au auzit două bufnituri înăbuşite: întâi o lovitură dată în cap, apoi zgomotul unui trup mare care se prăbuşea. Când, văzându-şi prietenul mort, Lîska s-a năpustit schelălăind asupra lui Ignat, s-a auzit a treia lovitură, după care schelălăitul s-a curmat scurt. După aceea, Zotov îşi mai aduce aminte că atunci când a dat cu ochii de cele două leşuri – îndobitocit şi ameţit de băutură cum era, s-a apropiat de stănog şi şi-a lipit de trunchi propria lui frunte…

Şi până seara târziu ochii i-au rămas învăluiţi într-o ceaţă atât de tulbure, încât nu era în stare să-şi vadă nici cele cinci degete de la mână.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 246, 8 septembrie, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887 şi „Povestiri felurite", ediţia a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891: retipărită apoi, fără modificări, de editura „Posrednik"[72], Moscova, 1894. Inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un june-prim

Evgheni Alexeevici Podjarov[73], *jeune premier*[74], un bărbat înalt şi subţire, cu obrazul oval şi cu pungi pe sub ochi, sosi cu trupa într-unul dintre oraşele din sud şi, de la început, căută să facă cunoştinţă cu câteva familii onorabile.

— Aşa-i, *seniore*[75] zicea el adeseori, bălăbănindu-şi graţios piciorul ca să-şi arate ciorapii roşii. Un artist trebuie să acţioneze asupra maselor şi direct, şi indirect: direct, prin activitatea lui scenică, şi indirect, prin contactul lui nemijlocit cu publicul. Eu unul nu pricep, pe cuvântul meu, *ma parole d'honneur*[76], de ce evită actorii noştri să facă cunoştinţă cu diferite familii? De ce? Doar un artist poate exercita asupra societăţii o influenţă morală considerabilă, fără să mai vorbim de mesele de la zilele onomastice şi de plăcinte, fără să mai vorbim de soareurile fixe şi de toate distracţiile care i se oferă! Adică nu e plăcut să ştii că ai aprins o scânteie în cine ştie ce căpăţână cu pielea groasă? Dar tipii? Dar femeile? Ce femei, *mon dieu*[77]! Te apucă ameţeala! Pătrunzi în iatacul sacru al vreunei case mari de negustor, îţi alegi o piersică, pe cea mai proaspătă şi mai rumenă – şi ţi se pare că eşti în al nouălea cer! *Parole d'honneur!*

În oraşul acela din sud, Podjarov făcu cunoştinţă, printre altele, cu familia fabricantului Zîbaev. De câte ori îşi aduce aminte acum de această cunoştinţă, actorul se încruntă cu dispreţ, închide ochii pe jumătate şi-şi răsuceşte între degete, nervos, lănţişorul de la ceas.

Odată – asta s-a întâmplat de ziua onomastică a lui Zîbaev – actorul stătea în salonul noilor sale cunoştinţe şi, ca de obicei, nu-i mai tăcea gura. În jurul lui, pe fotolii şi pe canapele, stăteau şi-l ascultau cu voie bună „tipii", iar din odaia vecină venea râs de femei şi zgomot de linguriţe şi de ceşti: se servea ceaiul de seară… Stând picior peste picior şi căutând să-şi ia un aer indiferent şi plictisit, Podjarov vorbea despre succesele

lui pe scenă, sorbind după fiecare două-trei cuvinte câte o înghiţitură de ceai cu rom.

— Eu aş putea spune că sunt, mai curând, un actor de provincie, zicea el, zâmbind cu îngăduinţă, dar am avut prilejul să joc şi prin capitale… Şi, fiindcă veni vorba, o să vă povestesc o întâmplare ce caracterizează îndeajuns spiritul intelectualităţii contemporane. La Moscova, la un spectacol care se dădea în beneficiul meu, tineretul mi-a oferit atâtea cununi de laur, încât nu mai ştiam ce să fac cu ele, vă jur pe tot ce am mai scump pe lume! *Parole d'honneur!* Mai târziu, într-un moment de jenă financiară, am strâns frunzele de dafin, le-am dus la băcănie şi ghiciţi cât au cântărit? Două puduri şi opt funturi! Ha-ha! Grozav mi-au prins de bine atunci banii aceia! Trebuie să vă mărturisesc că de cele mai multe ori artiştii n-au bani. Azi ai sute şi mii, mâine n-ai o leţcaie… Azi n-ai nici de o bucată de pâine, mâine mănânci stridii şi *anchois.* Dracu' s-o ia de viaţă!

Cetăţenii îşi beau ceremonios paharele cu ceai şi-l ascultau. Gazda, încântat de un oaspete ca acela, cult şi spiritual, şi căutând să-i facă plăcere, i-l prezintă pe Pavel Ignatievici Klimov, o rudă de-a lui depărtată, bărbat de vreo patruzeci de ani, bine hrănit, îmbrăcat cu un surtuc lung şi cu pantaloni din cale afară de largi. Acest Klimov venise la oraş de prin părţile Tulei.

— Ţi-l recomand! zise Zîbaev, prezentându-i-l pe Klimov. E un îndrăgostit de teatru, pe vremuri a jucat şi el. Are o moşie în gubernia Tula.

Podjarov şi Klimov se întinseră la vorbă. Spre marea lor bucurie, se dovedi că moşierul de prin părţile Tulei locuia într-un oraş, pe a cărui scenă junele-prim jucase două stagiuni la şir. Urmă o adevărată avalanşă de întrebări cu privire la oraş, la cunoştinţele comune şi la teatru.

— Ştii, grozav mi-a plăcut mie oraşul ăsta! zicea junele-prim, arătându-şi ciorapii roşii. Ce pavaj, ce parc drăguţ… D-apoi societatea! O societate extraordinară!

— Într-adevăr, o societate extraordinară! întări moşierul.

— Cu toate că-i un oraş comercial, e totuşi un oraş de intelectuali!… De exemplu, î-î-î… directorul liceului, procurorul… corpul ofiţeresc… Şi ispravnicul e un tip bine… un *charmeur*[78], cum zic franţujii. D-apoi femeile! Allah, ce femei!

— Într-adevăr… femeile…

— Poate că vorbesc cu patimă. Nu ştiu cum s-a făcut, dar în oraşul dumneavoastră mi-a mers al dracului de bine în ce priveşte amorul! Aş putea să scriu zece romane! De pildă, să

vă povestesc unul dintre ele… Stăteam pe strada Egorievskaia, în casa în care e administraţia financiară…

— O casă roşie, netencuită?

— Întocmai… netencuită. Ţin minte ca acum. Alături, în casa Koşceev, stătea una Varenka, frumuseţea oraşului…

— Nu era cumva Varvara Nikolaevna? întrebă Klimov şi obrazul i se lumină de bucurie. Într-adevăr, o frumuseţe… Nu-i alta mai frumoasă în tot oraşul!

— Nu-i alta mai frumoasă în tot oraşul! Profil clasic… ochi mari, negri, şi o coadă până la brâu! Mă văzuse în Hamlet… şi mi-a scris o scrisoare, ştii, ca aceea pe care a scris-o Tatiana, eroina lui Puşkin. Bineînţeles că i-am răspuns…

Podjarov se uită în jurul lui şi, încredinţându-se că în salon nu era nicio cucoană, îşi dădu ochii peste cap, zâmbi trist şi oftă.

— Odată, mă întorc eu acasă după spectacol, urmă el în şoaptă, şi o găsesc stând pe divan, la mine în odaie. Lacrimi, declaraţii de dragoste… sărutări… O, a fost o noapte de neuitat, o noapte încântătoare! Romanul nostru a mai ţinut vreo două luni, dar o noapte ca aceea n-a mai fost. Ce noapte, *parole d'honneur!*

— Dă-mi voie… adică, cum vine asta? sări Klimov, făcându-se stacojiu şi holbând ochii la actor. Pe Varvara Nikolaevna o cunosc foarte bine… E nepoata mea!

Podjarov se zăpăci şi holbă şi el ochii.

— Cum vine asta? urmă Klimov, desfăcându-şi braţele. Eu o cunosc pe fata aceea şi… şi mă mir…

— Îmi parte foarte rău că s-a întâmplat aşa… îngăimă actorul, ridicându-se şi ştergându-se cu degetul cel mic la ochiul stâng. Cu toate că, de altfel, se înţelege că dumneata, ca unchi…

Oaspeţii, care până mai adineauri îl ascultaseră cu plăcere pe actor, răsplătindu-l cu zâmbete, se zăpăciră şi ei şi-şi lăsară ochii în pământ.

— Ba te rog să fii aşa de bun şi să-ţi retragi cuvintele… zise Klimov, grozav de tulburat. Te rog!

— Dacă asta… hm… dacă asta vă jigneşte, poftim! îi răspunse actorul, făcând cu mâna un gest vag.

— Şi să recunoşti că ai spus un neadevăr.

— Eu? Nu… î-î-î… eu n-am minţit, însă… regret foarte mult că am scăpat o vorbă… Şi, în general… nu înţeleg ce înseamnă tonul acesta al dumitale!

Klimov începu să se plimbe dintr-un colţ în altul al odăii – parcă chibzuia, parcă stătea la îndoială. Faţa plină i se făcea tot mai stacojie, iar venele de la gât i se umflau. După ce se

plimbă aşa câteva minute, se apropie de actor şi-i zise cu glas plângător:

— Nu, te rog să fii atât de bun şi să recunoşti că, în ce o priveşte pe Varenka, ai minţit… Te rog!

— Ciudat! ridică din umeri actorul, zâmbind în silă şi bălăbănindu-şi piciorul. Asta… asta chiar mă jigneşte!

— Prin urmare, nu vrei să recunoşti?

— Nu… nu înţeleg…

— Nu vrei? În cazul acesta, iartă-mă… dar voi fi silit să recurg la alte măsuri, mai neplăcute… Sau îţi arunc o insultă aici pe loc, stimate domn, sau… dacă eşti om de onoare, te provoc la duel… O să ne batem cu pistolul.

— La dispoziţia dumitale! răspunse răspicat junele-prim, cu un gest de dispreţ. Poftim!

Peste măsură de tulburaţi şi neştiind ce să facă, oaspeţii şi gazda îl luară pe Klimov la o parte, rugându-l să nu facă scandal. Pe la uşi se iviră capete mirate de femei… Junele-prim se mai învârti puţin, mai schimbă câteva cuvinte, apoi, cu aerul unui om care nu mai poate să rămână într-o casă unde fusese ofensat, îşi luă căciula şi, fără să-şi ia rămas-bun, plecă.

În drum spre casă, junele-prim zâmbi tot timpul cu dispreţ şi ridică din umeri. Dar când ajunse în odaia lui de la hotel şi se întinse pe divan, îl cuprinse deodată o neliniște grozavă.

„S-o ia dracu’ de treabă! îşi zicea. Nu mi-e frică mie de duel, că doar n-o să mă ucidă unul ca ăsta. Pacostea e că or să afle tovarăşii mei, şi ei ştiu foarte bine că am minţit. Ce mârşăvie! Mă fac de râs în toată Rusia!…”

Podjarov se mai gândi, mai fumă o ţigară. Apoi, ca să se calmeze, ieşi în stradă.

„Ce-ar fi să vorbesc cu bădăranul cela, îşi zise el, şi să-i bag în căpăţâna lui cea seacă că-i un prost şi un dobitoc… şi că nu mi-e frică deloc de el?…”

Junele-prim se opri în faţa casei lui Zîbaev şi se uită la ferestre. După perdelele de muselină luminile ardeau încă şi se mişcau umbre.

— Să aştept! se hotărî actorul.

Era întuneric şi frig. O ploaie nesuferită de toamnă cernea ca prin sită… Podjarov se sprijini de un felinar şi se lăsă pradă neliniştii.

Ploaia îi pătrunsese prin haine şi se simţea istovit.

Abia la două de noapte începură să iasă oaspeţii din casa lui Zîbaev… În urma tuturor se ivi în uşă şi moşierul din Tula. Oftă de răsună toată strada şi o luă pe trotuar, bocănind cu galoşii lui grei.

— Daţi-mi voie! începu junele-prim, ajungându-l din urmă. O clipă!

Klimov se opri. Actorul zâmbi, stătu puţin la îndoială, apoi zise bâlbâindu-se:

— Eu… recunosc… Am… am minţit…

— Nu aşa! Să faci bine să recunoşti în public! zise Klimov făcându-se iarăşi stacojiu. Eu nu pot să las aşa afacerea asta…

— Bine, dar îmi cer iertare! Te rog… înţelegi? Te rog! Gândeşte-te şi dumneata, duelul o să stârnească fel de fel de vorbe şi eu sunt în slujbă… am colegi… Ar putea să creadă Dumnezeu ştie ce…

Junele-prim încerca să arate că nu-i pasă, căuta să zâmbească şi să se ţină drept. Dar trupul nu-l asculta, glasul îi tremura, ochii îi clipeau mereu cu vinovăţie şi capul îi scăpăta în piept. Mormăi aşa încă mult timp. Klimov îl ascultă, se gândi, apoi oftă adânc.

— Bine, fie! zise el. Dumnezeu să te ierte. Numai bagă de seamă, tinere, altă dată să nu mai spui minciuni. Nimic nu coboară mai mult pe om ca minciuna… Da, da! Dumneata eşti tânăr, eşti om cu carte…

Moşierul din Tula îi făcea morală pe un ton blajin şi părintesc, iar junele-prim îl asculta zâmbind cu umilinţă… După ce termină Klimov, actorul rânji, se înclină şi, cu mersul unui om vinovat, chircindu-se din tot trupul, o luă spre hotelul său.

Peste o jumătate de oră, când se vârî în aşternut, Podjarov – în afară de orice primejdie acum – se simţi grozav de binedispus. Liniştit şi încântat că incidentul se încheiase în chip fericit, îşi trase plapuma peste cap, adormi imediat şi dormi tun până la zece dimineaţa.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 37, 13 septembrie. Semnată: A. Cehonte. După ce a fost revizuită şi refăcută, a intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În textul iniţial, eroul nu se numea Podjarov, ci Podjarov-Boltaiski; de cele mai multe ori numai Boltaiski, iar adversarul lui, Klimov, nu era moşier din Tula, ci un ofiţer în retragere, venit din oraşul în care Podjarov-Boltaiski se lăudase că avusese presupusa lui „cucerire”. Povestirea a suferit unele modificări de stil şi abrevieri.

Subiectul ei poate fi pus în legătură cu codexul cehovian bine cunoscut cu privire la buna creştere, expus de el însuşi în scrisoarea din martie 1886 către fratele său, N. P. Cehov. Printre alte condiţii care se cer omului bine-crescut se află şi aceasta: „Ei [oamenii bine crescuţi] sunt sinceri şi se feresc de minciună ca de foc. – Nu mint nici în chestiunile cele mai neînsemnate. Minciuna e jignitoare pentru cel căruia i se adresează şi e dezonorantă pentru cel care o debitează. Ei nu pozează… nu aruncă praf în ochii confraţilor mai mărunţi. Nu vorbesc fără rost şi nu fac pe sincerii faţă de alţii când nu sunt rugaţi. Din respect pentru urechile celorlalţi, tac de cele mai multe ori.” (Vezi nota de la schiţa „Talentul”).

Pe întuneric

O muscă, nici mare, nici mică, intră în nasul substitutului de procuror, consilierul Gaghin. O fi mânat-o curiozitatea, o fi nimerit acolo din nechibzuinţă, sau numai din cauza întunericului? Ceea ce e sigur, e că nasul lui nu suferi prezenţa unui corp străin şi, imediat, dădu semnalul de alarmă. Gaghin strănută, strănută din toată inima, cu un fel de şuierat asurzitor şi atât de puternic, încât patul se cutremură şi slobozi un zgomot de arc destins. Maria Mihailovna, soţia lui Gaghin, o femeie blondă, voinică şi grasă, tresări şi ea şi se trezi. Deschise ochii în întuneric, oftă şi se întoarse pe cealaltă parte. Peste vreo cinci minute se întoarse din nou, îşi strânse ochii mai tare, dar nu mai putu să adoarmă. După ce mai oftă o dată şi se mai învârti de pe o parte pe alta, se ridică, trecu peste bărbatul ei şi, punându-şi papucii, se duse la fereastră.

Afară era întuneric. Nu se vedeau decât umbrele copacilor şi acoperişurile negre ale şoproanelor. La răsărit cerul abia începea să pălească, dar până şi paloarea aceea era gata să fie cuprinsă de nori. Liniştea stăpânea văzduhul adormit şi cufundat în întuneric. Tăcea şi paznicul vilelor, deşi era plătit anume ca să tulbure pacea nopţii, tăcea până şi cristeiul – singura sălbăticiune înaripată căreia nu-i păsa de vecinătatea vilegiaturiştilor veniţi din capitală.

Maria Mihailovna însă tulbură toată această linişte. Cum stătea la fereastră şi se uita în curte, începu deodată să ţipe: i se păruse că dinspre grădiniţa cu plopul firav şi tuns, se strecura spre casă o umbră neagră. La început crezu că era vreo vacă sau vreun cal, însă, după ce se frecă la ochi, desluşi bine umbra unui bărbat.

I se păru apoi că umbra aceea neagră se apropie de fereastra bucătăriei şi, după ce rămase puţin locului, stând pesemne la îndoială, puse un picior pe cornişă şi… dispăru în întunericul ferestrei.

„Un hoţ!” îi trecu prin minte şi se făcu palidă ca moartea.

Într-o clipă văzu înaintea ochilor tabloul de care se tem atât de mult vilegiaturistele: hoţul intră în bucătărie, din bucătărie trece în sufragerie… argintăria e în dulap… apoi în dormitor… un topor… o faţă înspăimântătoare de bandit… bijuteriile… Genunchii i se îndoiră şi simţi cum îi trec fiori de-a lungul spinării.

— Vasea! îl zgâlţâi ea pe bărbatul ei. Basile! Vasili Prokofici! Doamne, parcă-i mort! Basile, trezeşte-te, te rog!

— Ce este? mârâi substitutul de procuror, trăgând aer în piept şi scoţând nişte zgomote de parcă rumega.

— Trezeşte-te, pentru Dumnezeu! A intrat un hoţ în bucătărie! Stăteam la fereastră şi mă uitam afară, când deodată văd pe cineva sărind pe geam în bucătărie! De acolo o să se furişeze în sufragerie… şi lingurile de argint sunt în dulap! Basile! Doar anul trecut tot aşa au intrat la Mavra Egorovna…

— Ce?… Ce vrei?

— Doamne, uite-l că n-aude! Dar pricepe odată, zăpăcitule, că mai adineauri am văzut cum a intrat un om în bucătărie la noi! Pelagheia o să se sperie şi… şi argintăria e în dulap!

— Fleacuri!

— Basile, dar eşti nesuferit! Eu îţi spun că suntem în primejdie şi tu dormi şi mârâi! Ce vrei? Să ne prade şi să ne căsăpească?

Substitutul de procuror se ridică încet şi se aşeză pe pat, căscând de gândeai că sparge văzduhul.

— Dracu’ ştie ce fel de oameni sunteţi! bombăni el. Să n-aibă omul parte de linişte nici măcar noaptea! Mă treziţi, aşa, pentru toate fleacurile!

— Dar îţi jur, Basile, că am văzut cu ochii mei cum a intrat un om pe fereastră!

— Ei, şi ce-i cu asta? N-are decât să intre… Nici vorbă că e pompierul care vine la Pelagheia.

— Cum?… Ce-ai spus?

— Am spus că trebuie să fie pompierul care vine la Pelagheia.

— Cu atât mai rău! strigă Maria Mihailovna. Mult mai rău decât dacă era un hoţ! În casa mea, eu nu permit asemenea cinism!

— Ia te uită la ea ce virtuoasă-i!… Nu permite cinism… Dar ce, asta înseamnă cinism? De ce întrebuinţezi fără rost cuvinte străine? Trebuie să ştii, doamnă, că aşa a fost de când lumea, că ăsta e un lucru consfinţit prin tradiţie. Că doar de aceea e pompier, ca să umble după bucătărese!

— Nu, Basile! Înseamnă că nu mă cunoşti! Nici nu-mi trece prin minte să permit în casa mea… aşa ceva! Te rog să faci bine să te duci imediat la bucătărie să-i porunceşti să se care!

Imediat!… Iar mâine o să-i spun Pelagheiei să nu-şi mai permită în viitor asemenea lucruri! Când o să mor eu, n-ai decât să îngădui cinism în casa dumitale. Acum însă, nu-ţi dau voie! Du-te, te rog!

— Drrace!… mârâi Gaghin cu necaz. Dar judecă şi tu, cu creierul tău microscopic de muiere: ce să caut eu acolo?…

— Basile, mă faci să leşin!

Gaghin scuipă, îşi luă papucii, mai scuipă o dată, apoi plecă spre bucătărie. Era întuneric, ca într-un butoi înfundat, şi substitutul de procuror trebuia să meargă dibuind. În drum, nimeri uşa de la odaia copiilor şi o trezi pe dădacă.

— Vasilisa, o întrebă el, mi-ai luat aseară halatul să-l cureţi. Unde l-ai pus?

— L-am dat Pelagheiei, boierule, să-l cureţe ea.

— Ce înseamnă bătaia asta de joc? Luaţi lucrurile, dar de pus la loc nu le mai puneţi!… Poftim, acum sunt nevoit să umblu fără halat.

Intră în bucătărie şi se îndreptă spre lada de sub poliţa cu cratiţe, unde dormea bucătăreasa.

— Pelagheia! începu el, pipăindu-i umărul şi zgâlţâind-o. Ascultă tu, Pelagheia! De ce te prefaci? Că doar nu dormi! Cine-a intrat mai adineauri la tine pe fereastră?

— Iaca, asta-i bună! A intrat pe fereastră! Da' cine era să intre?

— Ascultă… nu mai face pe proasta! Mai bine spune-i puşlamalei tale să se care fără multă vorbă. Auzi? N-are ce căuta aici!

— Sunteţi în toate minţile, boierule? Asta-i bună!… Aţi găsit o proastă ca mine… că mă zbucium, alerg cât e ziulica de mare, n-am nici când să-mi trag răsufletul… şi noaptea să am parte de asemenea vorbe!… Trăiesc din patru ruble pe lună… cu zahărul şi cu ceaiul meu… şi n-am de la nimeni oleacă de cinste, numai vorbe de ocară!… Am fost în serviciu şi pe la negustori, dar o ruşine ca asta nu mi-a fost dat să păţesc!

— Ei, lasă, lasă… n-o mai face pe mironosiţa! Fă bine şi spune-i soldăţoiului tău să plece fără multă vorbă. M-ai auzit?

— Faci mare păcat, boierule, urmă Pelagheia şi în glasul ei tremurau lacrimi. Sunteţi boier cu carte… sunteţi nobil, da' nu vreţi să înţelegeţi că poate şi noi… de, cu necazurile noastre… cu viaţa noastră păcătoasă… Şi femeia începu să plângă. De obijduit ne poate obijdui oricine, da' de apărat nu ne apără nimeni…

— Ei, haide, haide… că mie prea puţin îmi pasă! Cucoana m-a trimis. Din partea mea, n-ai decât să-l laşi şi pe Aghiuţă să-ţi intre pe fereastră! Pe mine nu mă priveşte.

Substitutului de procuror nu-i rămânea altceva de făcut decât să recunoască că n-avea niciun drept să-i ia acest interogatoriu şi că era mai cuminte să se întoarcă la nevastă-sa.

— Ascultă, Pelagheia, zise el. Mi-ai luat să-mi cureţi halatul. Unde l-ai pus?

— Vai, boierule, iertaţi-mă, am uitat să vi-l pun pe scaun! L-am agăţat într-un cui, lângă cuptor…

Pe pipăite, Gaghin îşi găsi halatul, îl îmbrăcă şi o luă, încet, îndărăt spre dormitor.

După plecarea bărbatului ei, Maria Mihailovna se culcă în pat şi începu să aştepte. Rămase câteva minute liniştită, pe urmă o cuprinse neliniştea.

„Ce tot umblă bâjbâind pe acolo? se gândi ea. Bine-ar fi să fie cinicul acela… Dar dacă-i vreun hoţ?”

Şi închipuirea îi aduse înaintea ochilor alt tablou: substitutul intră în bucătăria întunecoasă… o lovitură cu muchea securii… o baltă de sânge… şi bărbatul ei moare, fără să aibă măcar când scoate un strigăt!…

Trecură aşa cinci minute, cinci şi jumătate, şase… Pe fruntea femeii începură să se adune broboane reci.

— Basile! strigă ea. Basile!

— De ce strigi? Sunt aici… auzi atunci glasul şi paşii bărbatului. Ce, te taie cineva?

Şi substitutul de procuror se apropie şi se aşeză pe marginea patului.

— N-am găsit pe nimeni, zise el. Ţi s-a părut, femeie anapoda ce eşti!… Poţi să fii liniştită, tâmpita de Pelagheia e tot atât de virtuoasă ca şi stăpână-sa. Grozav mai eşti de fricoasă! Grozav mai eşti de…

Şi substitutul de procuror începu să-şi cicălească nevasta. I se speriase somnul şi nu mai avea chef de dormit.

— Straşnic mai eşti de fricoasă! râdea el. Du-te mâine la doctor, să-ţi prescrie un tratament împotriva halucinaţiilor. Eşti psihopată, asta-i!

— Miroase a catran… făcu deodată nevastă-sa.

— A catran, sau parcă a… a ceapă, sau… a ciorbă!

— Mda… Se simte ceva în aer… Ştii, nu-mi mai este somn! Să aprind lumânarea… Unde-s chibriturile? Să-ţi arăt şi fotografia procurorului general de la Curtea de Apel. Ieri şi-a luat rămas-bun de la noi şi ne-a dat la fiecare câte o fotografie. Cu autograf…

Gaghin trase un chibrit de perete şi aprinse lumânarea. Dar n-apucă să se depărteze un pas de lângă pat, ca să aducă fotografia, când auzi la spatele lui un ţipăt ascuţit, sfâşietor. Întorcându-şi capul, văzu ochii larg deschişi ai nevestei îndreptaţi asupra lui cu nedumerire, cu spaimă şi cu indignare.

— Te-ai dezbrăcat de halat la bucătărie? îl întrebă ea pălind.

— Dar ce este?

— Uită-te la tine!

Substitutul de procuror se uită – şi scoase un strigăt de mirare: în loc de halat, pe umerii lui se legăna o manta de pompier. Cum de ajunsese la el?… Şi în timp ce substitutul căuta un răspuns la această întrebare, nevasta lui îşi imagina alt tablou:

— Înspăimântător, imposibil: întuneric, linişte, şoapte… şi celelalte, şi celelalte…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta", 1886, nr. 253, 15 septembrie, la rubrica „Efemeride", cu subtitlul: *(„Amintiri din vară).* Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, schiţa a suferit unele abrevieri.

O întâmplare banală

Pe o amiază însorită de august am ajuns, împreună cu un prinţişor rus scăpătat, la marginea pădurii imense numită Şabelski, unde aveam de gând să căutăm ierunci. Ţinând seama de rolul pe care-l va juca prinţişorul meu în această povestire, cred că merită o descriere mai amănunţită. Era un bărbat înalt şi subţire, brun, destul de tânăr încă, deşi destul de atins de viaţă, cu o pereche de mustăţi lungi de poliţai, cu ochi negri bulbucaţi şi cu apucături de militar în retragere. Ca om, părea mărginit, avea o fire de oriental, dar era cinstit şi drept. Nu era nici spadasin, nici filfizon şi nici chefliu, ceea ce îţi face în ochii lumii reputaţia de om şters şi neînsemnat… Nimeni nu-l simpatiza (în judeţ nu i se spunea decât „Luminăţia Sa Găgăuţă"), dar mie îmi era foarte simpatic din pricina nenorocirilor şi a ghinioanelor din care fusese împletită toată viaţa lui. În primul rând, era sărac. Cărţi nu juca, de băut nu bea, de muncit nu muncea, nu se amesteca în treburile altora şi era veşnic tăcut. Şi cu toate acestea, izbutise, în chip cu totul misterios, să bată la tălpi cele treizeci sau patruzeci de mii de ruble pe care le moştenise de la tatăl său. Numai Dumnezeu ştie unde se duseseră toţi banii aceştia. Eu atâta ştiu că, din lipsă de control, o bună parte din ei şi-o însuşiseră administratorii, contabilii, ba chiar şi lacheii, şi că cel puţin tot pe atâta risipise în împrumuturi, în pomeni şi giruri. Aproape că nu era moşier în judeţ care să nu-i fie dator. Dădea bani oricui i-ar fi cerut, şi asta nu atât din prea mare bunătate sau din încredere în oameni, cât dintr-un fel de cavalerism exagerat. Cu alte cuvinte „Uite, vezi şi dumneata ce om cumsecade sunt!" Eu l-am cunoscut atunci când era dator vândut, când aflase de mult gustul ipotecilor de rangul al doilea şi era până într-atât de încurcat în datorii, încât i-ar fi fost cu neputinţă să se mai descurce. Erau zile când n-avea ce mânca şi umbla cu portţigaretul gol. În schimb, puteai să-l vezi

totdeauna îngrijit îmbrăcat după ultima modă şi răspândind un parfum pătrunzător de ilang-ilang.

Altă nenorocire a prinţului era singurătatea desăvârşită în care trăia. Însurat nu fusese, prieteni şi rude n-avea. Firea lui tăcută şi retrasă şi sufletul lui generos, care ieşea cu atât mai mult în evidenţă cu cât căuta să-şi ascundă sărăcia, nu-i îngăduiau să se apropie de oameni. Pentru aventuri era prea greoi, nepăsător şi rece, aşa că rareori avea de-a face cu femeile…

Când am ajuns în pădure, prinţişorul şi cu mine ne-am dat jos din brişcă şi am luat-o pe o cărare îngustă, care se pierdea printre ferigile cu frunze uriaşe. Dar n-am făcut nici o sută de paşi când, din desişul unui brădet tânăr, înalt doar de un arşin, ne ieşi înainte ca din pământ un bărbat slab şi deşirat, cu obrazul prelung, îmbrăcat într-un surtuc ponosit, cu pălărie de pai pe cap şi, în picioare, cu cizme de lac. Necunoscutul ţinea într-o mână un paner cu ciuperci, iar cu cealaltă răsucea lănţişorul ieftin care-i atârna de vestă. Când ne văzu se zăpăci, îşi potrivi vesta, tuşi politicos şi zâmbi cu plăcere, de parcă era grozav de bucuros că dăduse peste nişte oameni aşa de cumsecade ca noi. Apoi, cu totul pe neaşteptate, târându-şi prin iarbă picioarele lungi, îndoindu-se din tot trupul şi continuând a zâmbi cu plăcere, se apropie de noi, îşi ridică uşor pălăria şi începu cu un glas dulceag, care aducea cu urletul unui câine:

— Î-î-î… domnilor, deşi îmi vine foarte greu, totuşi trebuie să vă previn că vânătoarea în această pădure e interzisă. Iertaţi-mă că îndrăznesc să vă supăr fără să vă cunosc, dar… permiteţi-mi să mă prezint: Grontovski[372], contabil-şef pe moşia doamnei Kandurina!

— Suntem încântaţi. Dar de ce nu se poate vâna pe aici?

— Aşa vrea stăpâna acestei păduri!

Prinţul şi cu mine ne-am uitat unul la altul. Timp de un minut am tăcut cu toţii. Prinţul, dus pe gânduri, se uita în jos, la ciuperca veninoasă pe care o rupsese cu bastonul. Grontovski zâmbea înainte, cu acelaşi zâmbet dulce. Toată faţa lui mieroasă tresărea, şi ai fi zis că până şi lănţişorul de la vestă zâmbea, încercând să ne impresioneze prin fineţea lui. Prin aer trecu o undă de stinghereală, uşoară ca un zbor de înger. Niciunul dintre noi nu se simţea la largul lui.

— Fleacuri! i-am răspuns. Nu mai departe decât săptămâna trecută am vânat pe-aici!

— Se prea poate! chicoti Grontovski printre dinţi. La drept vorbind, toată lumea vânează pe aici, fără să ţină seama de oprelişte. Însă, deoarece ne-am întâlnit, e datoria mea… e datoria mea sfântă să vă atrag atenţia. Depind şi eu de alţii… Dacă pădurea ar fi a mea, pe cuvântul meu de onoare – pe

cuvântul lui Grontovski – că n-aş avea nimic împotriva plăcutei dumneavoastră distracţii. Dar a cui e vina că Grontovski depinde de alţii?…

Individul cel deşirat oftă şi ridică din umeri. Am încercat să discut, m-am înfuriat, i-am argumentat… Dar cu cât vorbeam mai aprins şi mai convingător, cu atât obrazul lui Grontovski se făcea mai mieros şi mai dulce. Conştiinţa că avea oarecare putere asupra noastră îi pricinuia, se vede, o deosebită plăcere.

Era încântat de tonul lui îngăduitor, de politeţea lui, de manierele lui şi-şi pronunţa afectat numele sonor, la care părea că ţine nespus. Aşa cum stătea în faţa noastră, se vedea bine că se simte la largul lui. Doar, judecând după privirile piezişe şi jenate pe care le arunca din când în când spre paner, puteai să-ţi dai seama că ciupercile – prozaică ocupaţie muierească şi ţărănească – îi stricau buna dispoziţie şi-i ofensau demnitatea.

— Nu vei fi vrând să ne întoarcem îndărăt, i-am spus. Am făcut cincisprezece verste până aici!

— Ce să-i faci! oftă Grontovski. Dacă aţi fi binevoit să faceţi nu cincisprezece, ci o sută de mii de verste, şi dacă ar fi venit până aici însuşi regele Americii sau al altei ţări depărtate, eu încă aş socoti drept datoria mea… drept o sfântă obligaţie, ca să zic aşa…

— Pădurea asta e proprietatea Nadejdei Lvovna? întrebă prinţul.

— Da, a Nadejdei Lvovna…

— E acasă?

— Da… Ştiţi ce? Duceţi-vă până la dumneaei – de aici nu e decât o jumătate de verstă, nu mai mult – şi dacă dumneaei o să vă dea un bileţel, atunci eu… bineînţeles… Ha-ha… hi-hi!…

— Da, n-ar fi rău, am zis. E mult mai uşor să ne ducem la ea, decât să ne întoarcem îndărăt… Du-te dumneata, Serghei Ivanîci, m-am întors către prinţ. Dumneata o cunoşti.

Prinţul, care se uitase tot timpul la ciuperca cea veninoasă, îşi ridică ochii la mine, se gândi puţin şi-mi răspunse:

— Am cunoscut-o cândva, mai demult, însă… nu-mi prea vine să mă duc la ea. Afară de asta, sunt şi rău îmbrăcat… Du-te dumneata, că dumneata n-o cunoşti… O să-ţi vie mai uşor.

M-am învoit. Ne-am urcat în brişcă şi, petrecuţi de zâmbetele lui Grontovski, am luat-o prin marginea pădurii spre conacul boieresc. N-o cunoşteam personal pe Nadejda Lvovna Kandurina, născută Şabelski[80], şi n-o văzusem niciodată de aproape. O ştiam doar din auzite. Se vorbea că ar fi extraordinar de bogată, cum nu mai era nimeni în toată gubernia… După moartea tatălui ei, moşierul Şabelski, moştenise, fiind singurul lui copil, câteva moşii, o crescătorie

de cai şi foarte mulţi bani. Auzisem că nu era frumoasă, cu toate că n-avea decât douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani, că n-avea niciun farmec, că era mărginită şi că nu se deosebea de celelalte boieroaice din judeţ decât prin averea ei colosală.

Totdeauna am avut impresia că bogăţia se simte, că bogaţii au ceva aparte, care le lipseşte celor săraci. De multe ori, trecând pe lângă livada întinsă a Nadejdei Lvovna, în mijlocul căreia se înălţa o casă uriaşă şi greoaie, cu storurile veşnic lăsate, mă întrebam: „Ce-o fi simţind Nadejda Lvovna în clipa de faţă? Există oare fericire dincolo de storurile astea?" Şi multe altele. Am văzut-o o dată de departe, venind de nu ştiu unde într-o cabrioletă uşoară şi elegantă, trasă de un cal alb şi frumos pe care-l mâna singură. Şi – păcătosul de mine – nu numai că am invidiat-o, dar chiar am găsit că în ţinuta şi în mişcările ei era ceva deosebit, ceva ce lipseşte celor care nu-s bogaţi – aşa cum oamenii slugarnici din fire sunt meşteri în a descoperi rasa, de la prima aruncătură de ochi, în aspectul obişnuit al indivizilor mai sus puşi decât ei. Viaţa intimă a Nadejdei Lvovna o cunoşteam numai din bârfeli. Se vorbea în judeţ că, acum vreo cinci sau şase ani, înainte de a se căsători şi în timp ce trăia încă tatăl ei, Nadejda fusese îndrăgostită moartă de prinţul Serghei Ivanovici, cel care stătea acum alături de mine în brişcă. Prinţului îi făcea plăcere să-l viziteze pe bătrân şi-şi petrecea zile întregi în odaia de biliard, jucând „piramida" până nu-şi mai simţea nici mâinile şi nici picioarele de oboseală. Dar, cu vreo jumătate de an înainte de moartea moşierului, încetase pe neaşteptate de a mai veni la Şabelski. Neavând date precise, gurile rele explicau această bruscă schimbare de raporturi în felurite chipuri. Unii pretindeau că, dându-şi seama de sentimentele pe care le nutrea pentru el Nadenka cea urâtă, prinţul socotise drept datoria lui de om cinstit să-şi întrerupă vizitele, deoarece nu se simţea în stare să-i răspundă cu aceeaşi măsură. Alţii afirmau că Şabelski, aflând de ce i se ofilea fata, i-ar fi propus prinţului celui sărac s-o ia în căsătorie. Dar prinţul, mărginit cum era, închipuindu-şi că bătrânul voia să-l cumpere cu titlu cu tot, se indignase, spusese o groază de prostii şi se certase cu el. Ce era adevărat şi ce nu din toate acestea, ar fi fost greu de spus. Dar că era totuşi o parte de adevăr se vedea din aceea că prinţul evita totdeauna să vorbească despre Nadejda Lvovna.

Mai ştiu că, foarte curând după moartea tatălui ei, Nadejda Lvovna se măritase cu un oarecare Kandurin, licenţiat în drept, băiat sărac dar descurcăreţ. Nu se măritase cu el pentru că l-ar fi iubit, ci pentru că fusese mişcată de dragostea licenţiatului în drept care, după cum se povestea, juca de minune rolul de

îndrăgostit. În timpul despre care vorbim, Kandurin, bărbatul ei, stătea la Cairo, Dumnezeu ştie de ce, de unde trimitea „note de călătorie” prietenului său, mareşalul nobilimii din judeţ. Iar ea, înconjurată de o ceată de femei trândave, care trăiau pe socoteala ei, lâncezea după storurile lăsate, căutând să-şi umple zilele plictisitoare cu mici opere de filantropie.

În drum spre conac, prinţul îşi dezlegă limba.

— Sunt trei zile de când n-am mai dat pe acasă, zise el mai mult în şoaptă, trăgând cu coada ochiului la vizitiu. S-ar părea că sunt un om în toată firea, nu o muieruşcă oarecare, şi nici prejudecăţi nu am… Şi totuşi nu pot să sufăr portăreii! Când văd un portărel la mine în casă, pălesc, încep să tremur – ba mă apucă şi cârceii la pulpele picioarelor… Ştii, Rogojin mi-a protestat poliţa!

De obicei, prinţului nu-i plăcea să se plângă de necazurile lui. Când venea vorba de sărăcie, era rezervat, grozav de susceptibil şi plin de amor propriu. De aceea, mărturisirea lui mă surprinse. Se uită lung la câmpia îngălbenită şi arsă de soare, petrecu din ochi un şir nesfârşit de cocori care pluteau pe bolta albastră, apoi se întoarse cu faţa spre mine.

— Iar până la şase septembrie, trebuie să pregătesc bani pentru bancă… procentele pentru moşie! strigă el, fără să se mai jeneze de prezenţa vizitiului. De unde să-i iau? Da, drăguţă, e greu… e foarte greu!

Prinţul îşi cercetă cocoaşele puştii, suflă fără niciun rost peste ele şi începu să caute pe sus cocorii care dispăruseră din ochii noştri.

— Serghei Ivanîci, l-am întrebat după o clipă de tăcere. Să presupunem că or să-ţi scoată în vânzare Şatilovka. Ce ai să te faci atunci?

— Eu? Nu ştiu! Şatilovka n-are cum să scape, asta-i tot atât de sigur ca doi şi cu doi fac patru. Şi totuşi nu pot să-mi imaginez o nenorocire ca asta. Nu mă pot vedea fără o bucată de pâine asigurată. Ce o să fac? De studiat, n-am studiat aproape deloc, de muncit încă n-am încercat, iar ca să intru în vreo slujbă, e cam târziu… Şi pe urmă, unde aş putea să intru? Cui aş putea să-i fiu de folos? N-ar fi mare lucru, de pildă, să intru la noi, la zemstvă. Însă… nu ştiu cum dracu’ se face, mă apucă un fel de laşitate şi nu am curaj nici de cinci parale! Dacă aş intra în slujbă, mereu mi s-ar părea că n-am ce căuta acolo. Nu sunt nici idealist, nici utopist, nici cine ştie ce om de principii, nu-s decât un om prost şi bătut în cap… un fricos şi un psihopat. Într-un cuvânt, nu-s ca toţi oamenii. Toţi sunt aşa cum trebuie să fie, numai eu fac pe… nici eu singur nu ştiu cum să spun… Miercuri l-am întâlnit pe Nareaghin. Îl ştii şi dumneata: veşnic beat, veşnic neîngrijit… nu-şi plăteşte

datoriile şi mai e şi prost pe deasupra (prinţul se încruntă şi clătină din cap)… Un tip insuportabil! Se clătina pe picioare şi-mi spunea: „Ştii mi-am pus candidatura ca judecător de pace!” Fără îndoială că n-or să-l aleagă, dar el era încredinţat că ar fi bun de judecător de pace, se socotea vrednic de sarcina asta! Are şi curaj şi încredere în el. Am trecut apoi pe la judecătorul nostru de instrucţie. Omul ăsta are o leafă de 250 ruble pe lună şi nu face aproape nimic: umblă toată ziua de colo până colo numai în cămaşă şi în izmene. Dar ia întreabă-l! E convins că munceşte şi că-şi îndeplineşte datoria! Nu, eu asta n-aş putea s-o fac! Mi-ar fi ruşine să mă uit în ochii casierului…

În clipa aceea, Grontovski trecu în galop pe lângă noi, călărind cu eleganţă un cal roib. Pe braţul stâng i se legăna panerul în care săreau în sus ciupercile albe. Când ajunse în dreptul nostru, rânji cu toţi dinţii şi ne făcu un semn cu mâna, ca unor vechi cunoştinţe.

— Dobitocul! şuieră prinţul printre dinţi, urmărindu-l cu ochii. E de mirare ce scârbă ţi se face uneori, când vezi mutrele astea încântate de sine! Un sentiment prostesc, animalic, datorat pesemne foamei… Dar despre ce vorbeam? Da, despre slujbă… Mi-ar fi ruşine să primesc leafă, deşi, la drept vorbind, asta e o prostie. Dacă am sta să privim lucrurile mai larg, mai serios, am vedea că şi în momentul de faţă mănânc ceea ce nu e al meu… Nu-i aşa? Dar acum, nu ştiu de ce, nu mi-e ruşine… Poate din pricina obişnuinţei?… Sau poate a nepriceperii mele de a-mi da seama de situaţia adevărată?… Cât despre situaţia mea, fără îndoială că e înspăimântătoare!

M-am uitat la prinţ, să văd dacă nu cumva poza. Dar chipul lui era blajin şi ochii lui urmăreau cu tristeţe calul roib care se depărta, de parcă odată cu calul se depărta şi fericirea lui.

Se vede că prinţul era în starea aceea de aţâţare şi de tristeţe, când femeile plâng fără pricină cu lacrimi domoale, iar bărbaţii simt nevoia să se jeluiască de viaţă, de ei înşişi, de Dumnezeu…

Am ajuns la poarta conacului şi m-am coborât din brişcă. Prinţul vorbea înainte.

— Odată, cineva care voia să mă supere mi-a spus că am o mutră de trişor. De altfel, şi eu am băgat de seamă că cea mai mare parte din trişori sunt negricioşi… Cred însă că dacă m-aş fi născut într-adevăr să fiu trişor, aş fi rămas până la moarte un om de treabă, deoarece n-aş fi avut destul curaj să fac rău cuiva. Îţi mărturisesc că, odată, aş fi putut să mă îmbogăţesc. Să fi minţit o singură dată în viaţă, să fi minţit în faţa mea şi în faţa unei… a cuiva care mi-ar fi iertat această minciună, sunt

sigur – aş fi băgat în buzunar un milion, bani gheaţă! Dar n-am putut. Mi-a lipsit curajul!

De la poartă şi până la conac trebuia să trec printr-o dumbravă, pe un drum lung şi drept ca un zbor de săgeată, tivit pe amândouă părţile cu tufe dese şi tunse de liliac. Conacul era o clădire mare şi greoaie, fără gust, cu o faţadă de teatru. Se înălţa, masiv, în mijlocul verdeţii, supărându-ţi ochii ca un pietroi uriaş aruncat pe un covor de iarbă catifelată. La intrarea principală m-a întâmpinat un lacheu bătrân şi gras, în frac verde şi cu ochelari mari în ramă de argint. După ce m-a măsurat cu dispreţ de sus şi până jos – eram tot plin de praf – m-a condus în saloane, fără să mă anunţe. În timp ce urcam scara acoperită cu covoare moi, am simţit un miros puternic de cauciuc. Dar când am ajuns sus, în sală, m-a învăluit acea atmosferă proprie numai arhivelor, interioarelor boiereşti şi caselor vechi de negustori bogaţi, unde ţi se pare că miroase a ceva de mult dispărut, a ceva care a trăit şi a murit lăsându-şi doar sufletul să plutească prin odăi. Din sală şi până în salon am trecut prin vreo trei sau patru încăperi. Îmi amintesc de podelele lustruite, de un galben deschis, de candelabrele învelite în tifon, de preşurile înguste şi vărgate care nu erau aşezate de la uşă la uşă, ca de obicei, ci de-a lungul pereţilor, aşa că eu, care nu îndrăzneam să calc pe podeaua lustruită cu cizmele mele grosolane de baltă, eram nevoit să descriu, în fiecare odaie, câte un patrulater. În salonul în care m-a lăsat lacheul, stăteau, învăluite în umbră, mobile vechi de pe vremea bunicilor, îmbrăcate în huse albe. Şi mobilele acelea mă priveau aspru, bătrâneşte şi, parcă din respect pentru liniştea lor, nu se auzea niciun zgomot.

Până şi pendula amuţise… Prinţesa Tarakanova părea că doarme în rama ei aurită, iar apa şi guzganii din tablou încremeniseră, ca vrăjiţi. De frică, parcă, să nu tulbure pacea care stăpânea pretutindeni, lumina zilei se strecura cu sfială prin storurile lăsate şi se aşternea, în fâşii palide şi tremurătoare, pe covoarele moi.

Trecură câteva minute, apoi în salon intră o bătrână înaltă, îmbrăcată în negru şi legată la o falcă. Se ploconi înaintea mea, ridică storurile – şi îndată, năpădite de lumina orbitoare, guzganii şi apa din tablou înviară. Tarakanova se trezi, iar fotoliile cele bătrâne şi posomorâte începură să clipească din ochi.

— Doamna vine imediat… suspină bătrâna clipind şi ea.

Am mai aşteptat câteva minute şi, în sfârşit, am văzut-o intrând pe Nadejda Lvovna. Ceea ce m-a izbit de la început a fost faptul că, într-adevăr, era urâtă: mică, slabă şi adusă din spate. Părul ei castaniu şi des era minunat, faţa deschisă şi

plină de distincţie părea tânără, iar ochii priveau cu seninătate şi inteligenţă. Însă tot acest farmec se risipea din pricina buzelor mari şi groase şi a liniei feţei, peste măsură de colţuroasă.

I-am spus cine eram şi pentru ce venisem.

— Îţi spun drept că nu mai ştiu ce să fac! îmi răspunse ea nehotărâtă, lăsându-şi ochii în jos şi zâmbind. N-aş vrea să te refuz, şi totuşi…

— Vă rog! am stăruit.

Nadejda Lvovna se uită la mine şi începu să râdă. Am râs şi eu. O amuza, fără îndoială, exact ceea ce-l încânta şi pe Grontovski: adică dreptul de a îngădui sau de a interzice. Şi deodată prezenţa mea acolo mi se păru ciudată şi fără niciun rost.

— N-aş vrea să încalc, chiar eu, o rânduială statornicită de mine, urmă Kandurina. Sunt şase ani de când am oprit vânătoarea pe moşia mea. Nu! şi ea dădu din cap, cu hotărâre. Iartă-mă, dar sunt silită să te refuz. Dacă ţi-aş permite dumitale, ar trebui să mai permit şi altora… Nu pot suferi nedreptatea. Ori tuturor, ori nimănui!

— Îmi pare rău, am oftat. Cu atât mai mult, cu cât am făcut cincisprezece verste ca să venim până aici. Nu sunt singur, am adăugat. Sunt cu prinţul Serghei Ivanîci.

Scăpasem numele prinţului fără niciun gând ascuns, fără vreo intenţie sau vreun motiv deosebit: îl scăpasem aşa, fără să mă gândesc, din naivitate. Auzindu-l, Kandurina tresări şi mă privi lung. Am observat că i se îngălbenise nasul.

— Asta n-are nicio importanţă… zise ea, lăsându-şi ochii în jos.

În timp ce vorbeam, eu stăteam lângă o fereastră. De acolo se vedea toată dumbrava împreună cu aleile, cu heleşteiele şi cu drumul pe care venisem puţin mai înainte. La capătul drumului, dincolo de poartă, se desluşea partea dindărăt a briştii noastre – iar lângă poartă, cu spatele spre conac şi cu picioarele depărtate, prinţul stătea de vorbă cu Grontovski cel deşirat.

Kandurina era lângă cealaltă fereastră, de unde se uita din când în când spre dumbravă. Dar după ce am scăpat numele prinţului, nu şi-a mai luat ochii de acolo.

— Iartă-mă, zise, căutând cu ochii pe jumătate închişi spre drum şi spre poartă, dar ar fi nedrept să-ţi permit numai dumitale să vânezi… Şi apoi, ce plăcere mai poate fi şi asta, să ucizi păsările? De ce să le ucizi? Te supără ele cu ceva?

Viaţa singuratică între patru pereţi, în umbra odăilor şi în mirosul greu al mobilei care putrezeşte, predispune la sentimentalism. Gândul pe care-l mărturisise în treacăt

Kandurina era vrednic de respect. Eu însă nu m-am putut opri să nu-i răspund:

— Dacă judecăm aşa, atunci ar trebui să umblăm desculţi. Cizmele sunt făcute din pielea animalelor pe care le ucidem…

— E bine să facem deosebire între nevoie şi capriciu, zise Kandurina cu glas înăbuşit.

Îl recunoscuse pe prinţ şi acum nu-şi mai lua ochii de la el. E greu să descrii emoţia şi suferinţa care luminau acum faţa ei urâtă! Ochii îi surâdeau plini de strălucire, buzele-i tremurau râzând, iar obrazul i se apropia tot mai mult de fereastră: aşa cum stătea, ţinându-se cu amândouă mâinile de un ghiveci cu flori, cu piciorul uşor ridicat şi cu răsuflarea oprită, părea un câine de vânătoare care stă la pândă şi aşteaptă, cu patimă şi nerăbdare, să i se strige „pil!”

M-am uitat la ea, apoi la prinţul care nu fusese în stare să mintă o singură dată în viaţa lui şi mi-a fost necaz şi pe adevărul, şi pe minciuna care joacă un rol atât de neînduplecat în fericirea tainică a oamenilor.

Deodată prinţul tresări, ochi şi trase. Uliul care plutea deasupra lui bătu din aripi şi-şi luă zborul, ca o săgeată, spre depărtări.

— A ochit prea sus!… Prin urmare, Nadejda Lvovna, am oftat depărtându-mă de fereastră, prin urmare nu ne permiteţi…

Kandurina tăcea.

— Am onoarea să vă salut, i-am spus, şi vă rog să mă iertaţi dacă v-am deranjat…

Kandurina era gata să-şi întoarcă faţa spre mine, şi chiar şi-o şi întoarse puţin, dar îndată şi-o ascunse în faldurile draperiei, ca şi cum şi-ar fi dat seama că avea în ochi lacrimi pe care trebuia să le tăinuiască…

— Mergi sănătos… Şi iartă-mă… zise ea, încet.

M-am înclinat la spatele ei şi, fără a mai încerca să calc pe covoare, am luat-o de-a dreptul peste podelele de un galben deschis. Eram bucuros că părăseam acea împărăţie a plictiselii şi a durerii poleite cu aur şi mă grăbeam, de parcă aş fi vrut să mă scutur mai repede de visul acela, apăsător şi fantastic, cu umbrele lui, cu Tarakanova şi cu candelabrele lui…

La ieşire mă ajunse din urmă fata din casă şi-mi întinse un bileţel pe care scria „Celor ce vor prezenta acest bilet, li se permite să vâneze. N. K.”

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3793, 20 septembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg” Sankt-Petersburg, 1887, apoi în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a suferit unele modificări neînsemnate.

„Prinţesa Tarakanova” – tablou de pictorul K. Flaviţki.

Limbă lungă

Natalia Mihailovna, o cuconiţă tânără care sosise chiar în dimineaţa aceea de la Ialta, stătea la masă şi vorbea fără încetare, povestindu-i bărbatului ei minunăţiile pe care le văzuse în Crimeea. Fericit, bărbatul se uita cu duioşie la faţa ei aprinsă, o asculta şi, din când în când, îi punea câte o întrebare…

— Dar se zice că viaţa e foarte scumpă acolo, se interesă el printre altele.

— Cum să-ţi spun, tăticuţule? Cred că în privinţa asta se mai şi exagerează… Nu e dracul chiar aşa de negru cum îl zugrăvesc oamenii! De pildă, odaia de la hotel în care am stat împreună cu Iulia Petrovna, o odăiţă foarte drăguţă şi convenabilă, nu ne costa decât douăzeci de ruble pe zi. Pentru că vezi, dragul meu, totul depinde de felul cum ştii să-ţi organizezi viaţa. Bineînţeles că dacă vrei să faci plimbări în munţi… pe Ai-Petri, de exemplu… unde trebuie să angajezi şi cal şi însoţitor – atunci desigur că viaţa e scumpă. Ba chiar grozav de scumpă! Dar ştii, Vasicika, ce frumuseţe de munţi sunt pe acolo! Închipuieşte-ţi nişte munţi înalţi, înalţi… de o mie de ori mai înalţi decât o biserică!… Sus, ceaţă, ceaţă, ceaţă… Jos, pietroaie mari, mari, mari… Şi pini… pini-umbrele, ştii… O, mă apucă ameţeala numai cât îmi aduc aminte!

— Fiindcă veni vorba… În lipsa ta, am citit într-o revistă despre însoţitorii tătari… Ce porcării se petrec pe-acolo! Mă rog, sunt ei într-adevăr nişte bărbaţi chiar aşa de bine?

Natalia Mihailovna făcu o strâmbătură de dispreţ şi scutură din cap:

— Da’ de unde! Nişte tătari ca toţi tătarii… răspunse. De altfel, eu nu i-am văzut decât de departe şi numai aşa, în treacăt… Mi i-a arătat nu ştiu cine, dar nu le-am dat nicio atenţie. Eu, tăicuţule, am avut totdeauna idei preconcepute în ce priveşte pe toţi cerkezii, grecii şi… maurii ăştia!…

— Da, dar se spune că ar fi nişte don-juani teribili!

— Se prea poate! Că doar se găsesc şi ticăloase din acelea care…

Deodată, Natalia Mihailovna sări în sus, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de un lucru înspăimântător, se uită câteva clipe cu ochi speriaţi la bărbatul ei şi zise, lungind cuvintele:

— O, Vasicika, ştii ce i-mo-ra-le sunt unele femei? Nici nu-ţi închipui! Şi nu femeile de jos sau din pătura mijlocie, ci din aristocraţie, din cele îngâmfate, de bonton! E îngrozitor, nu-mi venea să-mi cred ochilor! O să mor şi n-o să uit! Cum se poate să-şi piardă cineva capul până într-atât, încât… o, Vasicika, nici nu pot să-ţi spun! Şi nu mai departe, chiar prietena mea, Iulia Petrovna… Are un bărbat aşa de cumsecade, doi copii… e din lumea bună, totdeauna face pe sfânta… Şi deodată, închipuieşte-ţi!… Numai, tăticuţule, asta rămâne *entre nous*[81]... Îmi dai cuvântul că n-ai să spui nimănui nimic?

— Ei Doamne, ce-ţi trece prin minte! Desigur că n-o să spun.

— Pe cuvântul tău? Bagă de seamă! Eu am încredere în tine…

Cuconiţa îşi lăsă furculiţa pe masă, îşi luă un aer misterios şi începu, în şoaptă:

— Închipuieşte-ţi ce istorie… Pleacă Iulia Petrovna asta în munţi… Era o vreme splendidă! Ea cu însoţitorul ei înainte, eu ceva mai în urmă. Făcuserăm aşa, vreo trei sau patru verste, când deodată, înţelegi, Iulia scoate un ţipăt şi-şi duce mâinile la piept. Tătarul ei o apucă de mijloc, că altfel ar fi căzut de pe cal… Atunci însoţitorul meu şi cu mine ne apropiem de ea… Ce e? Ce s-a întâmplat? „O, strigă ea, mor! Mi-e rău! Nu pot să merg mai departe!” Închipuieşte-ţi cum m-am speriat! „Să ne întoarcem”, zic eu. „Nu, Natalie, zice, nu pot nici să mă întorc. Dacă mai fac un pas, mor de durere! Am palpitaţii!” Şi ne roagă de toţi dumnezeii, pe mine şi pe Suleiman al meu, să ne întoarcem în oraş şi să-i aducem picături Bestujev, că-i fac bine.

— Stai puţin… Nu te înţeleg bine… mormăi bărbatul, scărpinându-şi fruntea. La început ziceai că nu i-ai văzut pe tătari decât de departe, iar acum vorbeşti de nu ştiu care Suleiman…

— Iar te legi de fiecare vorbă! se încruntă cuconiţa, fără să se tulbure câtuşi de puţin. Nu pot să sufăr să mă bănuiască cineva! Nu pot să sufăr! Asta-i curată prostie!

— Nu mă leg, însă… de ce să nu spui drept? Haide, te-ai plimbat cu tătarii, să-ţi fie de bine… Dar de ce să-mi umbli cu ascunzişuri?

— Hm… cât eşti de sucit! se indignă cuconiţa. Eşti gelos pe Suleiman! Tare aş fi vrut să văd cum te-ai fi dus în munţi fără însoţitor? Aş fi vrut să te văd! Dacă nu ştii cum se trăieşte acolo, dacă nu înţelegi, atunci mai bine taci. Taci, şi basta! Acolo e imposibil să faci un pas fără însoţitor!

— Auzi dumneata?!

— Te rog, fără zâmbetele astea idioate! Eu nu sunt o Iulie oarecare… Nu că o acuz, dar eu… Cu toate că nu fac pe sfânta, nu mi-am pierdut capul până într-atâta. Cu mine, Suleiman nu-şi lua nasul la purtare… Doamne fereşte! Mametkul, tătarul Iuliei, stătea la ea… Cu al meu însă, era cu totul altceva. Cum bătea ora unsprezece, îi spuneam: „Marş, Suleiman! Şterge-o!” Şi prostuţul de tătar pleca. Eu, tăicuţule, îl ţineam din scurt, nu aşa!… Dacă se întâmpla să mârâie când era vorba de bani sau mai ştiu eu de ce, îndată mă răsteam la el: „Cu-m? Ce-e? Ce-e-e?” de-l treceau toate năduşelile… Ha-ha-ha!… Şi avea nişte ochişori negri, negri ca tăciunele, Vasicika, şi o mutrişoară prostuţă de tătar, caraghioasă, caraghioasă… Uite-aşa mi-l struneam! Uite-aşa!

— Îmi închipui… bombăni bărbatul, făcând cocoloşi din miez de pâine.

— Prostii, Vasicika! Văd eu ce-ţi trece prin minte! Ştiu la ce te gândeşti… Dar te asigur că nici măcar în timpul plimbărilor Suleiman nu întrecea măsura. De pildă, dacă plecam în munţi, sau la cascada Ucean-Su, totdeauna îi spuneam: „Suleiman, tu să mergi în urmă! Hai!” Şi el, săracul, mergea tot timpul în urmă… Chiar şi când… chiar şi în locurile cele mai impresionante, eu tot îi spuneam: „Vezi, nu uita că tu nu eşti decât un tătar, iar eu nevastă de consilier de stat!” Ha-ha!…

Cuconiţa izbucni în hohote de râs, apoi întoarse repede capul şi, cu un aer speriat, şopti:

— Dar Iulia? O, Iulia asta! Înţeleg, Vasicika: de ce nu te-ai distra, de ce nu te-ai odihni după viaţa asta deşartă, mondenă! Nimeni nu te opreşte… distrează-te cât pofteşti, cine-o să te ţină de rău? Însă ca să iei lucrurile în serios, să faci scene… nu, oricum, aşa ceva nu înţeleg! Închipuieşte-ţi că era geloasă! Spune şi tu dacă asta nu-i curată prostie? Să vezi, vine odată la ea Mametkul… slăbiciunea ei… Iulia nu era acasă… Atunci l-am chemat în odaie şi ne-am pus la vorbă, ba despre una, ba despre alta… N-ai idee cât sunt de amuzanţi tătarii ăştia! Seara a trecut pe nesimţite… Deodată intră Iulia, ca o furtună… Se repede la mine, la Mametkul… şi ne face o scenă de gelozie… ptiu! Aşa ceva nu înţeleg, Vasicika…

Vasicika icni, se încruntă şi începu să se plimbe prin odaie.

— Bine-aţi mai petrecut acolo, n-am ce zice! bombăni el zâmbind dispreţuitor.

— Ce prostie! se supără Natalia Mihailovna. Ştiu eu la ce te gândeşti! Totdeauna îţi vin în minte idei de astea scârboase! Uite, să ştii, nu-ţi mai spun nimic. Nimic!

Şi cuconiţa se bosumflă şi tăcu.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 39, 27 septembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

La includerea în culegerea de opere, schiţa a suferit câteva modificări cu totul neînsemnate.

După publicarea ei, V. Bilibici, secretarul redacţiei „Oskolki” îi scria lui Cehov (2 octombrie), cu privire la tăieturile făcute în text de către cenzură: «Cenzorul ţi-a tăiat „Limba lungă” a dumitale!»

Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele

Nikolai Ilici Beleaev, un bărbat tânăr de vreo treizeci şi doi de ani, bine hrănit şi cu faţa rumenă, proprietar de case în Petersburg şi mare amator de curse, veni într-o seară la Olga Ivanovna Irnina, cu care trăia, sau, cum spunea el însuşi, cu care prelungea un roman plictisitor. Într-adevăr, primele pagini ale acestui roman, interesante şi vii, fuseseră de mult citite. Acum, ele se tărăgănau la nesfârşit, fără să le mai aducă nimic nou, nimic atrăgător.

Negăsind-o acasă pe Olga Ivanovna, eroul nostru se întinse pe sofaua din salon şi începu să aştepte.

— Bună seara, Nikolai Ilici! auzi el un glas de copil. Mama vine îndată. S-a dus cu Sonia la croitoreasă.

Tot în salon, pe divan, stătea culcat fiul Olgăi Ivanovna, Alioşa, un băieţel de vreo opt ani, subţirel, îngrijit şi îmbrăcat ca în poze: cu hăinuţă scurtă de catifea şi cu ciorapi negri, lungi. Stătea întins pe o pernă de atlaz şi, imitând pesemne pe acrobatul pe care-l văzuse de curând la circ, ridica în sus când un picior, când pe celălalt. Când picioarele lui frumoase oboseau, intrau în acţiune braţele. După aceea, se lăsa pe brânci, încercând să-şi ridice picioarele îndărăt. Şi toate acestea le făcea cu un aer grav, răsuflând din greu, de parcă nu era nici el bucuros că Dumnezeu pusese în el atâta neastâmpăr.

— Ei, bună seara, amice! îi răspunse Beleaev. Tu erai? Nu te văzusem. Ce face mama? E sănătoasă?

Alioşa, care-şi apucase cu mâna dreaptă vârful piciorului stâng, luându-şi o poziţie cu totul nefirească, făcu o tumbă şi-şi scoase capul pe după un abajur mare, cu franjuri.

— Cum să vă spun? răspunse el, ridicând din umeri. La drept vorbind, mama nu-i niciodată sănătoasă. Doar e femeie, iar pe femei, Nikolai Ilici, totdeauna le doare câte ceva.

Neavând ce face, Beleaev începu să cerceteze faţa lui Alioşa. De când o cunoştea pe Olga Ivanovna, nu dăduse nici cea mai mică atenţie băiatului ei, de parcă nici nu observase că există: vedea un băieţel învârtindu-se mereu în jurul lui, dar ce era cu el şi ce rost avea, nu se întrebase niciodată.

În lumina mohorâtă a amurgului, faţa lui Alioşa, cu fruntea palidă şi cu ochii larg deschişi, i-o aminti pe neaşteptate pe Olga Ivanovna, aşa cum fusese în cele dintâi pagini ale romanului lor. Şi, deodată, simţi nevoia să-l mângâie pe băiat.

— Ia vino încoace, gândacule! zise el. Să te văd şi eu mai de aproape.

Băiatul sări de pe divan şi veni alergând lângă Beleaev.

— Ei, ce faci? începu Nikolai Ilici, punând mâna pe umărul lui ascuţit. Cum o duci?

— Cum să vă spun? Înainte o duceam mult mai bine.

— De ce?

— Uite-aşa! Până deunăzi, Sonia şi cu mine făceam numai o oră de muzică şi una de lectură. Acum trebuie să învăţăm şi poezii franţuzeşti… Mi se pare că v-aţi tuns de curând, nu-i aşa?

— Da, de curând.

— Tocmai, mă uitam eu… Bărbuţa parcă-i mai scurtă acum. Îmi daţi voie să vă trag puţin de barbă?… Nu vă doare?

— Nu, nu mă doare.

— Oare de ce când tragi numai de un fir te doare, dar când tragi de mai multe, nu te doare? Ha-ha! Ştiţi, păcat că nu purtaţi favoriţi! Uite, aici să vă radeţi puţin, iar de o parte şi de alta… aici şi aici, să lăsaţi părul să crească…

Băiatul se strânse lângă Beleaev şi începu să se joace cu lănţişorul lui.

— Când am să intru la liceu, urmă el, o să-mi cumpere şi mie mama un ceas. Şi am s-o rog să-mi ia un lănţişor la fel… Ce me-da-lion fru-mos! Şi tata are un medalion întocmai ca ăsta, numai că al dumneavoastră are aici nişte dunguliţe, iar al lui litere… iar la mijloc are portretul mamei… Tata poartă acum alt lănţişor care nu-i făcut din inele, ci e aşa, ca o panglică…

— De unde ştii? Nu cumva l-ai văzut pe tata?

— Eu? Nu… nu! Eu…

Prins cu minciuna, Alioşa se înroşi, apoi, zăpăcit, începu să zgârie medalionul cu unghia. Beleaev se uită ţintă în ochii lui şi-l întrebă:

— Îl vezi pe tata?

— N-nu!

— Nu aşa, vreau să-mi răspunzi deschis şi cinstit… Doar te cunosc după obraz că nu spui drept. Acum, că ai scăpat vorba,

n-o mai încurca: spune, îl vezi? Haide, prieteneşte!

Alioşa se gândi puţin.

— Dar n-o să mă spuneţi la mama? întrebă el.

— Ei, asta-i!

— Pe cuvânt de onoare?

— Pe cuvânt.

— Juraţi!

— Măi, dar nesuferit mai eşti! Drept cine mă iei?

Alioşa se uită împrejur, făcu ochii mari şi zise în şoaptă:

— Numai, pentru numele lui Dumnezeu, să nu mă spuneţi la mama… Şi în general… în general să nu spuneţi la nimeni, pentru că-i secret! Ferească Dumnezeu să afle mama, că o păţim, şi eu, şi Sonia, şi Pelagheia… Să vedeţi… Sonia şi cu mine îl vedem pe tata în fiecare marţi şi vineri. Când ne scoate Pelagheia la plimbare înainte de masă, intrăm în cofetăria lui Apfel. Acolo ne aşteaptă tata… Stă totdeauna în odăiţa ceea separată unde e o măsuţă de marmură cu o scrumieră în chip de gânsac fără spinare…

— Şi ce faceţi acolo?

— Nimic! Întâi ne dăm bună ziua, pe urmă ne aşezăm cu toţii la măsuţă şi tata ne dă cafea şi pateuri… Ştiţi, Soniei îi plac pateurile cu carne, însă eu nu pot să le sufăr! Mie îmi plac cele cu varză şi cu ouă răscoapte. Ne săturăm aşa de tare că pe urmă, la masă, ca să nu bage de seamă mama, ne silim să mâncăm cât mai mult…

— Şi despre ce vorbiţi voi acolo?

— Cu tata? Despre toate. Ne sărută, ne ia în braţe şi ne spune tot felul de snoave, ca să râdem. Ştiţi, zice că atunci când o să creştem mari, o să ne ia la el. Sonia nu vrea, însă eu vreau. Desigur că o să-mi fie urât fără mama, dar am să-i scriu scrisori. Şi pe urmă am să vin la ea în toate zilele de sărbătoare, nu-i aşa? Tata zice că o să-mi cumpere şi un cal. Tare-i bun la inimă! Eu nu înţeleg de ce nu-l cheamă mama să stea cu noi şi nu ne dă voie să-l vedem… Doar el ţine aşa de mult la mama! Totdeauna ne întreabă ce face şi cum o duce cu sănătatea. Când a fost mama bolnavă, uite-aşa s-a luat cu mâinile de cap şi… şi a început să alerge din colţ în colţ… Tot timpul ne spune s-o ascultăm şi s-o respectăm. Vă rog, e adevărat că suntem nişte nenorociţi?

— Hm… De ce să fiţi nenorociţi?

— Aşa spune tata. „Voi – zice – sunteţi nişte copii nenorociţi.” Parcă-ţi vine nu ştiu cum când îl auzi! „Şi voi sunteţi nenorociţi – zice – şi eu sunt nenorocit, şi mama e nenorocită. Rugaţi-vă lui Dumnezeu şi pentru voi, şi pentru ea.”

Alioşa rămase cu privirea aţintită la o pasăre împăiată şi căzu pe gânduri.

— Aşa-a!… făcu Beleaev. Vasăzică, de ăştia-mi eraţi? Ţineţi congrese prin cofetării? Şi zici că mama nu ştie?

— Nu!… De unde să ştie? Pelaghia n-ar spune s-o pici cu lumânarea! Alaltăieri, tata ne-a îndopat cu pere. Erau dulci ca dulceaţa! Eu am mâncat două.

— Hm… Dar… ia ascultă, despre mine tata nu spune nimic?

— Despre dumneavoastră?… Cum să vă spun?

Alioşa se uită iscoditor la Beleaev şi ridică din umeri.

— Nu spune nimic deosebit.

— Dar cam ce spune?

— Însă n-o să vă supăraţi?

— Ei, asta-i! Cred că nu mă batjocoreşte.

— Nu că vă batjocoreşte, dar ştiţi… e supărat tare pe dumneavoastră, zice că din cauza dumneavoastră mama e nenorocită şi că dumneavoastră… i-aţi distrus viaţa… Aşa-i el, ciudat! Am încercat să-i explic că sunteţi un om bun, că niciodată nu strigaţi la mama, dar el numai dă din cap…

— Chiar aşa zice, că i-am distrus viaţa?

— Da… Însă nu trebuie să vă supăraţi, Nikolai Ilici!

Beleaev se ridică, stătu puţin pe loc, apoi începu să se plimbe prin salon.

— Asta-i şi ciudat şi… caraghios! bombăni el, ridicând din umeri şi zâmbind ironic. Poftim, singur e de vină şi zice că eu i-am distrus viaţa! Ia te uită ce mieluşel nevinovat! Nu, chiar aşa ţi-a spus, că i-am distrus viaţa?

— Da, însă… aţi promis că n-o să vă supăraţi!

— Nu mă supăr, cu toate că la urma urmei, asta nu-i treaba ta! Şi apoi… e de-a dreptul caraghios! Am picat ca găina în ciorbă, şi tot eu sunt vinovat!

Se auzi clopoţelul. Băieţelul sări din loc şi ieşi în goană. Peste câteva clipe intră în salon o doamnă cu o fetiţă. Era Olga Ivanovna, mama lui Alioşa. În urma lor, ţupăind de pe un picior pe altul, venea Alioşa, cântând în gura mare şi bălăbănindu-şi braţele. Beleaev salută cu capul, plimbându-se înainte.

— Bineînţeles, pe cine era să dea vina dacă nu pe mine? bombănea el, pufnind. Are dreptate! Doar el e soţul ofensat!

— Ce tot spui acolo? îl întrebă Olga Ivanovna.

— Ce spun?… Ascultă şi tu ce propovăduieşte credinciosul tău soţ! Nu ştiam că eu sunt ticălosul şi criminalul care v-a distrus viaţa, ţie şi copiilor tăi! Toţi sunteţi nenorociţi, numai eu sunt grozav de fericit! Cât se poate de fericit!

— Nu înţeleg nimic, Nikolai! Ce s-a întâmplat?

— Poftim, ascultă ce spune domnul ăsta tinerel! zise Beleaev arătând spre Alioşa.

Alioşa se înroşi, apoi se îngălbeni deodată şi tot obrazul i se strâmbă de spaimă.

— Nikolai Ilici! şopti el. Sst!

Olga Ivanovna se uită nedumerită la Alioşa, apoi la Beleaev, apoi din nou la Alioşa.

— Întreabă-l! urmă Beleaev. Pelagheia ta, tâmpita cea bătută în cap, îi poartă prin cofetării şi pune la cale întâlniri cu tatăl lor! Dar nu-i vorba de asta. Vorba e că dumnealui pozează în victimă şi că eu sunt criminalul şi ticălosul care v-am distrus viaţa la amândoi!…

— Nikolai Ilici! scânci Alioşa. V-aţi dat cuvântul de onoare!

— Ia să mă laşi în pace! şi Beleaev dădu din mână, plictisit. Asta e mai important decât orice cuvânt de onoare. Pe mine mă revoltă minciuna şi ipocrizia.

— Nu înţeleg! zise Olga Ivanovna şi ochii i se umplură de lacrimi. Ascultă, Liolka, se întoarse ea spre băiat. E adevărat că te întâlneşti cu tata?

Alioşa n-o auzi: se uita cu spaimă la Beleaev.

— Nu, asta nu se poate! strigă mama. Mă duc s-o întreb pe Pelagheia.

Şi Olga Ivanovna ieşi.

— Doar v-aţi dat cuvântul de onoare! zise Alioşa tremurând din tot trupul.

Beleaev mai dădu o dată din mână a lehamite şi începu iarăşi să se plimbe, adâncit în amărăciunea lui. Ca şi înainte, nu-l mai lua în seamă pe băiat. Ce să-l mai intereseze un băieţel, pe el, om în toată firea, om serios? În vremea asta, Alioşa se trăsese într-un colţ şi-i povestea Soniei, îngrozit, cum fusese tras pe sfoară. Tremura, se bâlbâia, plângea. Pentru întâia oară în viaţa lui se izbise, faţă în faţă şi atât de dureros, cu minciuna. Înainte de asta nu ştiuse că, pe lângă pere dulci, pateuri şi ceasuri scumpe, mai erau pe lume şi atâtea alte lucruri, care n-au nume în limba copiilor…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 267, 29 septembrie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost revizuită stilistic. Primul aliniat suna la început aşa: „Nikolai Ilici Beleaev, un obişnuit al curselor şi al fotoliilor de orchestră, care trăia din venitul caselor sale, un bărbat îmbuibat, cu obrazul rumen şi plin de sănătate, se duse într-o seară la cuconiţa cu care prelungea la nesfârşit un roman de dragoste lung şi plictisitor. Primele pagini ale acestui roman, interesante şi vii, fuseseră de mult citite; veniseră apoi pagini searbede, lungi şi diluate, de parcă viaţa şi-ar fi depănat firul până la capăt şi acum născocea întâmplări la comandă, fără noimă”.

Oameni suciţi

Evgraf Ivanovici Şireaev, mic proprietar agricol şi fecior de popă (părintele Ioann, răposatul lui tată, primise în dar de la generăleasa Kuvşinnikova[82] 102 deseatine de pământ), stătea într-un colţ în faţa unui lighean de aramă şi se spăla pe mâini. Avea, ca de obicei, înfăţişarea unui om întunecat, mereu preocupat şi cu barba totdeauna încâlcită.

— Ce vreme! bombănea el. Asta nu mai este vreme, asta-i curată pedeapsă de la Dumnezeu! Iar plouă…

Bombănea înainte, în timp ce familia lui se aşezase în jurul mesei şi-l aştepta să se spele o dată pe mâini ca să înceapă să mănânce. Nevasta lui, Fedosia Semionovna, şi copiii – Piotr, student, Varvara, aproape domnişoară, şi trei băieţi mai mici – stăteau şi aşteptau de mult. Băieţeii, Kolka, Vamka şi Arhipka – cârni, murdari şi fălcoşi, cu părul aspru netuns de cine ştie când – se foiau cu nerăbdare pe scaune, în timp ce Piotr şi Varvara stăteau neclintiţi, de parcă le-ar fi fost totuna dacă mănâncă sau aşteaptă…

Ca şi cum ar fi vrut să le pună răbdarea la încercare, Şireaev îşi şterse mâinile încet, tot atât de încet îşi făcu şi rugăciunea, apoi se aşeză fără grabă la masă. Îndată veni şi ciorba. Din curte se auzeau cum bocăneau dulgherii cu topoarele (Şireaev îşi ridica un şopron nou) şi râsul lui Fomka, argatul, care necăjea un curcan. În fereastră băteau picături rare, dar grele, de ploaie.

Studentul Piotr, cu ochelari şi cam adus din spate, mânca schimbând mereu priviri cu maică-sa. De câteva ori îşi lăsă lingura în farfurie şi tuşi, încercând să înceapă vorba. Dar, după ce se uita ţintă la tată-său, se apuca din nou să mănânce. În sfârşit, când se aduse pe masă coleaşa, Piotr tuşi cu hotărâre şi începu:

— Ar trebui să plec astăzi, cu trenul de seară. De mult s-ar fi cuvenit să plec… am întârziat două săptămâni… Cursurile au început de la întâi septembrie.

— Apoi, pleacă! încuviinţă Şireaev. Ce mai aştepţi? Du-te cu Dumnezeu!

Urmară câteva clipe de tăcere.

— Vezi că-i trebuie bani de drum, Evgraf Ivanîci… zise mama, încet.

— Bani? Bine! Doar n-ai să pleci fără bani. Dacă ai nevoie, îţi dau chiar acum. Trebuia să-mi ceri mai demult.

Studentul oftă uşurat şi se uită, de data aceasta vesel, la mamă-sa. Şireaev scoase fără grabă portofelul din buzunar şi-şi puse ochelarii.

— Cât îţi trebuie? întrebă el.

— Drumul până la Moscova face unsprezece ruble şi patruzeci şi două de copeici…

— Ei, banii, banii! oftă bătrânul (de câte ori vedea bani, chiar când îi primea, ofta). Ţine douăsprezece ruble. Mi s-ar mai cuveni un rest, frăţioare, dar ţi-l las, să ai şi tu un ban la drum.

— Mulţumesc…

După o scurtă tăcere, studentul urmă:

— Anul trecut n-am găsit lecţii îndată ce am ajuns. Nu ştiu cum o să fie anul ăsta. Mă tem că o să treacă mult până să pot câştiga un ban. De aceea, te-aş ruga să-mi mai dai vreo cincisprezece ruble pentru odaie şi masă.

Şireaev se gândi puţin, apoi oftă:

— Ţi-ajung şi zece, făcu el. Uite, na-ţi!

Studentul îi mulţumi. Ar fi trebuit să-i mai ceară pentru haine, pentru taxa de frecvenţă şi pentru cărţi. Dar, uitându-se mai bine la bătrân, se hotărî să nu-l mai supere. În schimb, mama, mai lipsită de tact, cum sunt de altfel toate mamele, nu se putu stăpâni şi zise:

— Ai face bine să-i mai dai vreo şase ruble, Evgraf Ivanîci, să-şi cumpere o pereche de cizme. Vezi şi tu: cum să se ducă băiatul la Moscova cu rupturile astea?

— Să ia cizmele mele cele vechi. Sunt aproape noi.

— Dă-i măcar de o pereche de pantaloni. Ţi-e şi ruşine să te uiţi la el!

Îndată după asta se iviră semnele furtunii, în faţa cărora tremura întreaga familie: gâtul scurt şi gros al lui Şireaev se făcu deodată roşu ca racul, apoi roşeaţa aceea se întinse cu încetul spre urechi, de la urechi trecu la tâmple şi, treptat-treptat, i se răspândi pe toată faţa. Evgraf Ivanîci se învârti pe scaun descheindu-şi gulerul cămăşii, să nu se înăbuşe. Se lupta, pesemne, cu sentimentul care încerca să pună stăpânire pe el. Se lăsă o tăcere de mormânt. Copiii îşi ţineau răsuflarea. Numai Feodosia Semionovna, ca şi cum nu şi-ar fi dat seama ce se petrecea cu bărbatul ei, urmă:

— Doar nu mai e mic! I-e ruşine şi lui să umble aşa, flenduros!

Deodată Şireaev sări în sus şi-şi aruncă în mijlocul mesei portofelul umflat, cu atâta putere, încât o bucată mare de pâine zbură din farfurie. Pe faţă i se aşternu o expresie dezgustătoare de mânie, de amărăciune şi de lăcomie – toate laolaltă.

— Na-vă, luaţi tot! strigă el cu un glas care nu mai era al lui. Jefuiţi-mă! Luaţi-mi tot! Strângeţi-mă de gât!

Se ridică repede de la masă, se luă cu mâinile de cap şi, poticnindu-se, începu să alerge prin odaie.

— Despuiaţi-mă până la piele! striga, ascuţit. Stoarceţi-mi tot ce mi-a mai rămas! Jefuiţi-mă! Strângeţi-mă de gât!

Studentul se înroşi şi îşi lăsă privirea în pământ. Nu mai putea să mănânce. Feodosia Semionovna, care nu se deprinsese încă în cei douăzeci şi cinci de ani de căsnicie cu firea sucită a bărbatului ei, se făcu mică şi începu să bâlbâie nu ştiu ce, căutând să se apere. Pe faţa ei de pasăre, totdeauna istovită, îndobitocită şi speriată, se aşternu o expresie stupidă de uimire şi de spaimă. Băieţii şi Varvara, o fetişcană cu faţa palidă şi urâtă, îşi lăsară lingurile în farfurii şi încremeniră.

Ieşindu-şi tot mai mult din fire şi aruncând vorbe tot mai înspăimântătoare, Şireaev se repezi şi-şi deşertă portofelul pe masă.

— Luaţi! striga el tremurând din tot trupul. M-aţi mâncat, m-aţi băut, luaţi-mi încalte şi banii! Nu-mi mai trebuie nimic! N-aveţi decât să vă faceţi şi cizme noi, şi tunici!

Studentul se îngălbeni şi se ridică de la masă.

— Ascultă, tată, începu el gâfâind. Eu… eu te rog să încetezi, pentru că…

— Taci din gură! răcni bătrânul atât de tare, încât îi săriră ochelarii de pe nas. Să taci din gură!

— Înainte… înainte puteam să suport asemenea scene… dar acum m-am dezobişnuit. Înţelegi? M-am dezobişnuit!

— Taci din gură! strigă Şireaev şi începu să bată din picioare. Eşti dator să asculţi ce-ţi spun! Iar eu spun ce poftesc şi tu trebuie să taci din gură! Când eram ca tine câştigam parale bune, pe când tu, ticălosule, ştii cât mă faci să cheltuiesc? Am să te dau afară, trântorule!

— Evgraf Ivanîci! şopti Feodosia Semionovna, frângându-şi degetele. Doar el… doar Petea…

— Taci din gură! strigă la ea Şireaev, iar în ochi i se iviră lacrimi de mânie. Tu i-ai răsfăţat aşa! Tu! Numai tu eşti de vină! De respectat nu ne respectă, de rugat lui Dumnezeu nu se roagă, bani nu câştigă! Voi sunteţi zece, eu unul singur! Am să vă dau afară din casă pe toţi!

Varvara căscă gura, se uită lung la mama ei, apoi îşi mută privirea prostită la fereastră, se îngălbeni şi, scoţând un ţipăt, căzu pe speteaza scaunului. Şireaev dădu din mână a lehamite, scuipă şi ieşi repede în curte.

Aşa se terminau, de obicei, scenele de familie la Şireaevi. Din nenorocire, de data aceasta pe Piotr îl cuprinse fără veste o furie nestăpânită. Era tot atât de violent din fire şi tot atât de sucit ca şi tatăl şi ca şi bunicul său, protopopul, care-şi bătea enoriaşii cu toiagul în cap. Palid, cu pumnii strânşi, se apropie de Fedosia Semionovna şi strigă, luând cea mai înaltă notă de tenor pe care era în stare să o ia:

— Mi-e silă, mi-e scârbă de atâta ceartă! Nu-mi mai trebuie nimic de la voi. Nimic! Mai bine să mor de foame decât să iau în gură o bucăţică de pâine de pe masa voastră! Uite, luaţi înapoi banii voştri blestemaţi! Luaţi-i!

Mamă-sa se trase lângă perete şi începu să dea din mâini apărându-se, de parcă nu-i stătea înainte băiatul ei, ci o nălucă.

— Cu ce-ţi sunt eu vinovată? îngăimă printre lacrimi. Cu ce?…

Ca şi tată-său, băiatul dădu din mână şi ieşi repede în curte. Casa Şireaevilor era aşezată la marginea unei văi care se întindea prin stepă, ca o brazdă, pe o lungime de aproape cinci verste. Pe povârnişurile văii creşteau stejari şi anini, iar pe fund alerga un pârâiaş. Cu una din feţe casa se uita spre vale, cu cealaltă spre câmpie. Nu era îngrădită. În loc de împrejmuiri avea tot felul de maghernițe, care se înghesuiau una într-alta, închizând în faţa casei un spaţiu nu tocmai larg, socotit drept curte, în care umblau găini, raţe şi porci.

După ce ieşi din casă, studentul o luă pe drumul plin de noroi, spre câmpie. În aer stăruia o umezeală pătrunzătoare, de toamnă. Pe drumul murdar sclipeau ici şi colo băltoace, iar din iarba câmpului îngălbenit părea că se uită însăşi toamna, mohorâtă, putredă şi tristă. În dreapta drumului se întindea o grădină de zarzavat, proaspăt săpată. Din loc în loc se înălţau tulpini de floarea soarelui cu capetele negre acum, plecate spre pământ.

Piotr se gândi că n-ar fi rău să plece la Moscova pe jos, aşa cum era, fără şapcă, cu cizmele murdare şi fără o copeică în buzunar. Peste o sută de verste o să-l ajungă din urmă bătrânul, speriat, cu părul vâlvoi, să-l roage să se întoarcă sau să primească banii. Însă Piotr nici n-o să se uite la el: o să-şi caute de drum, înainte, tot înainte… Pădurilor despuiate or să le ia locul câmpiile mohorâte, după câmpii or să vină iarăşi pădurile. Încă puţin, şi pământul o să fie acoperit cu cea dintâi zăpadă sclipitoare, iar pâraiele or să prindă pojghiţă de gheaţă… Sleit de puteri şi sfârşit de foame, el o să cadă pe

undeva, în apropiere de Kursk sau de Serpuhov, şi o să moară. Apoi, după ce or să-l găsească mort, toate ziarele or să scrie despre studentul cutare, care a murit de foame în cutare loc…

Un câine alb cu coada murdară, care rătăcea prin grădini căutând nu ştiu ce, se uită la student, apoi se luă după el…

Piotr mergea pe drum şi se gândea la moartea lui, la durerea celor de acasă, la remuşcările lui tată-său – dar în acelaşi timp îşi imagina peripeţiile de tot felul, una mai ciudată decât alta, care-l aşteptau în drum, peisajele pitoreşti, nopţile înfiorătoare, întâlnirile neaşteptate… Îşi imagină un şir nesfârşit de pelerini, apoi o căsuţă în pădure, cu o singură ferestruică puternic luminată în beznă… Iată-l în faţa ferestruicii, rugându-se să fie lăsat înăuntru pe noapte… I se deschide – şi deodată se pomeneşte între tâlhari… Sau, şi mai bine, nimereşte la un conac mare de moşier, unde ai casei aflând cine era, îi dau să mănânce şi să bea, îi cântă la pian, îi ascultă necazurile şi, până la urmă, fata cea frumoasă a gazdelor se îndrăgosteşte de el…

Adâncit în amărăciunile şi în gândurile lui, tânărul Şireaev mergea tot înainte… În faţă, departe, pe pânza plumburie a norilor, se deslușea pata întunecată a unui han, iar dincolo de han, tocmai la orizont, ceva ca o moviliţă: staţia de cale ferată. Moviliţa îi aminti că exista o legătură între locurile acelea şi Moscova, unde ardeau acum felinare, huruiau trăsuri şi se ţineau cursuri… Şi abia se stăpâni să nu plângă de dor şi de nerăbdare. Se săturase până la deznădejde de acea natură solemnă, cu toate minunăţiile şi rânduielile ei, de acea linişte moartă care stăruia pretutindeni şi pe care începea s-o urască!

— Păzea! tună un glas la spatele lui.

Pe lângă el trecu, într-un landou uşor şi cochet, o bătrână moşieriţă pe care o cunoştea. Piotr se înclină, zâmbindu-i cu toată faţa. Dar în aceeaşi clipă îşi surprinse zâmbetul, care nu se potrivea deloc cu starea lui sufletească atât de amărâtă. Ce-l făcuse să zâmbească, în timp ce inima îi era plină de suferinţă şi de nostalgie?

Şi se gândi că, fără îndoială, însăşi natura l-a înzestrat pe om cu darul acesta de a minţi, pentru ca, chiar în clipele celei mai grele apăsări sufleteşti, să-şi poată păstra tainele, aşa cum îşi păstrează vulpea sau raţa sălbatică taina cuibului lor. Fiecare familie are bucuriile şi necazurile ei, dar, oricât ar fi ele de mari, un ochi străin nu poate să le vadă: ele rămân o taină. Iată, de pildă, moşieriţa care a trecut adineauri pe lângă el. Pentru o nedreptate, tatăl ei îndurase o jumătate din viaţă mânia ţarului Nicolae, bărbatul ei fusese cartofor, iar din cei patru feciori niciunul nu se alesese om. Nu e greu să-şi închipuie cineva câte lacrimi se vărsaseră şi câte scene cumplite se petrecuseră în familia ei. Cu toate acestea, bătrâna părea fericită şi liniştită,

şi la zâmbetul lui îi răspunsese tot cu un zâmbet. Studentul îşi mai aminti şi de unii din colegi care vorbeau fără nicio plăcere de familiile lor, şi de mamă-sa, care trebuia să mintă aproape totdeauna când era nevoită să vorbească despre bărbatul şi despre copiii ei…

Piotr rătăci pe drumuri până seara târziu, departe de casă, lăsându-se în voia gândurilor lui mohorâte. În timp ce se întorcea, se hotărî să-i vorbească cu orice preţ tatălui său şi să-l facă să înţeleagă, o dată pentru totdeauna, cât era de greu şi de chinuitor să trăiască cineva sub acelaşi acoperământ eu el.

Acasă era linişte. Sora lui, Varvara, stătea întinsă după paravan şi gemea uşor: o durea capul. Mama, cu un aer de vinovăţie şi de nedumerire pe faţă, stătea pe un cufăr lângă ea şi cârpea pantalonii lui Arhipka. Evgraf Ivanîci se plimba de la o fereastră la alta, încruntându-se mereu: era furios pe vreme. După mers, după felul cum tuşea şi chiar după ceafă, se vedea bine că se simte vinovat.

— Cum s-ar zice, te-ai răzgândit şi nu mai pleci azi? îl întrebă el.

Studentului i se făcu milă de bătrân, dar imediat îşi înfrânse această pornire şi-i răspunse:

— Ascultă, tată… Trebuie să vorbesc serios cu dumneata… Da, serios… Totdeauna te-am respectat… şi niciodată n-aş fi îndrăznit să-ţi vorbesc pe un ton ca ăsta. Însă purtarea dumitale… ieşirea pe care ai avut-o în urmă…

Bătrânul se uita pe fereastră şi tăcea. Studentul îşi frecă fruntea, de parcă îşi căuta cuvintele, apoi urmă, tulburat:

— Nu e masă lăsată de Dumnezeu, nu e ceai, fără să nu faci scandal. Toţi înghiţim cu noduri pâinea dumitale… Şi nimic nu e mai insultător decât să-ţi scoată cineva pe nas bucata de pâine pe care ţi-o întinde… Cu toate că ne eşti tată – nimeni, nici Dumnezeu şi nici natura, nu-ţi dă dreptul să ne batjocoreşti şi să ne umileşti cu atâta grosolănie, să-ţi verşi asupra noastră, a celor mai slabi, proasta dumitale dispoziţie… Pe mama ai scos-o din rândul oamenilor şi ai făcut din ea o martiră, pe soră-mea ai băgat-o în sperieţi, iar pe mine…

— Nu-i treaba ta să mă înveţi ce am de făcut! bombăni Şireaev.

— Ba da, e treaba mea! De mine poţi să-ţi baţi joc cât pofteşti, dar pe mama s-o laşi în pace! Nu-ţi dau voie s-o chinuieşti! urmă studentul, cu ochi scăpărători. Îţi faci mendrele pentru că nimeni n-a îndrăznit până acum să ţi se împotrivească. Toţi au tremurat şi au amuţit în faţa dumitale. Acum însă, s-a sfârşit! Eşti grosolan şi rău crescut! Eşti brutal… înţelegi? Brutal, sucit, nedrept! Nici mujicii nu te pot suferi!

Piotr îşi ieşise din fire. Vorbea întruna, aruncând cuvinte fără şir. Tată-său îl asculta în tăcere, încremenit. Deodată gâtul i se făcu stacojiu, roşeaţa i se întinse pe toată faţa şi Evgraf Ivanovici păru a ieşi din amorţire.

— Taci din gură! strigă el.

— Bine! nu se lăsă nici băiatul. Nu-ţi place că-ţi spun adevărul? Foarte bine! Bine! Haide, începe, ţipă! Foarte bine!

— Taci odată, când îţi spun! urlă Evgraf Ivanovici..

De după paravan se ivi Feodosia Semionovna, nedumerită şi foarte palidă. Încercă să spună ceva, dar nu putea vorbi, ci doar îşi frângea degetele.

— Numai tu eşti vinovată! strigă la ea Şireaev. Tu l-ai crescut aşa!

— Nu mai vreau să stau în casa asta! strigă studentul plângând şi uitându-se cu ură la mamă-sa. Nu mai vreau să stau cu voi!

De după paravan Varvara scoase un ţipăt şi începu să plângă în hohote. Şireaev dădu din mână a lehamite şi ieşi repede din casă.

Studentul trecu după paravan şi se întinse încet pe pat. Rămase aşa, nemişcat, fără să-şi deschidă ochii, până la miezul nopţii. Nu mai simţea acum nici ură, nici ruşine, ci doar un fel de durere nelămurită în suflet. Nu-l mai învinuia pe tată-său, nu-i mai era milă de mamă-sa şi nu-l mai chinuiau remuşcările. Îşi dădea seama că toţi ai casei treceau prin aceleaşi suferinţe – dar cine era vinovat, cine suferea mai mult şi cine mai puţin, asta numai Dumnezeu putea s-o ştie…

După miezul nopţii, Piotr trezi argatul şi-i porunci să înhame calul la ora cinci, ca să-l ducă la gară. Apoi se dezbrăcă şi se înveli, dar nu putu să adoarmă. Până dimineaţa ascultă paşii lui tată-său, care nu se culcase şi se plimba încet de la o fereastră la alta, oftând. Nimeni nu dormi în noaptea aceea.

Din când în când îi auzea pe tata şi pe mama vorbind în şoaptă. De vreo două ori mama veni la el, după paravan. Cu acelaşi aer nedumerit şi îndobitocit, făcu de mai multe ori semnul crucii asupra lui, tresărind nervos…

La cinci dimineaţa, studentul îşi luă rămas-bun de la toţi, cu duioşie, ba chiar cu lacrimi. Trecând pe lângă odaia bătrânului, aruncă o privire înăuntru. Evgraf Ivanovici, care tot nu se culcase, stătea la fereastră, îmbrăcat, şi ciocănea cu degetele în geam.

— Rămâi sănătos, eu plec, îi zise băiatul.

— Mergi sănătos… Banii sunt pe măsuţa cea rotundă… îi răspunse tatăl, fără să se întoarcă.

În timp ce argatul îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie rece, sâcâitoare. Tulpinile de floarea soarelui îşi aplecau şi mai adânc capetele, iarba părea şi mai întunecată…

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3810, 7 octombrie. Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. V. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, povestirea a fost temeinic refăcută şi mult scurtată.

Sfârşitul povestirii era cu totul altul. În locul celor două fraze din urmă: „În timp ce argatul îl ducea iarba părea şi mai întunecată…” înainte era: „Se întâmplă uneori în viaţa oamenilor nenorociri, ca de pildă moartea cuiva apropiat, o judecată sau o boală grea, care schimbă dintr-odată, aproape organic, firea individului, obiceiurile şi chiar concepţia lui asupra lumii. Aşa şi cu Piotr: uitându-se la tatăl său, înţelese că impasul prin care trecuseră amândoi lăsase urme. Se simţea de altfel că între ei se statorniceau raporturi noi şi paşnice, că trecutul fusese dat uitării. Şi, în gând, Piotr îi dori lui taică-su tot binele.

„În vreme ce Fomka, argatul, care nu se trezise încă bine, îl ducea spre gară, începu să cadă o ploaie sâcâitoare şi rece. Tulpinile de floarea soarelui îşi aplecau şi mai tare capetele, şira de paie de in părea şi mai întunecată. Printre colţurile gulerului ridicat al mantalei, studentul se uita la tulpinile de floarea soarelui, care îşi trăiau resemnate cele din urmă clipe, şi gânduri triste i se îngrămădeau în minte… Se gândea aşa: oare de ce în natură totul se plăteşte? Floarea soarelui îşi plăteşte viaţa degerând cu începutul, zilele senine de primăvară le plătim cu preţul acestei ploi reci şi pătrunzătoare. Chiar şi omenia, blândeţea şi firea blajină se capătă cu jertfe şi după lecţii dureroase. În gară găsi linişte şi somn. Trenul se târa încet, somnoros parcă, spre peron. Studentul completă pacea aceea adâncă, fumul ce ieşea alene, în rotocoale, pe coşul locomotivei, conductorul care căuta în tăcere un loc pentru el, şi i se păru că în jurul lui e linişte, pace şi cald, şi că toţi călătorii dorm atât de dulce numai pentru că pe biata lui mamă umilită o durea umărul.”

Răzbunare

Lev Savvici Turmanov, un burghez ca toţi burghezii, cu capital, cu nevastă tinerică şi cu chelie respectabilă, juca odată *vint*[83] la ziua onomastică a unui prieten de-al lui. După un „minus" serios, care făcu să-l treacă toate năduşelile, îşi aminti deodată că nu mai băuse de mult votcă. Se ridică şi, legănându-se greoi, se strecură în vârful picioarelor printre mese, traversă salonul unde dansa tineretul (acolo îl bătu părinteşte peste umăr şi-i zâmbi cu îngăduinţă farmacistului celui tânăr şi firav), apoi se furişă în grabă pe o uşă mică, spre bufet, unde pe o măsuţă rotundă stăteau înşirate tot felul de sticle cu votcă şi alte băuturi… Lângă ele, printre felurite gustări, era şi o farfurioară cu o jumătate de scrumbie, garnisită cu ceapă şi cu pătrunjel verde. Lev Savvici îşi turnă un păhăruţ de votcă, îşi flutură degetele prin aer, de parcă se pregătea să ţină un discurs, bău, se strâmbă ca de durere, apoi îşi înfipse furculiţa în scrumbie şi… Dar chiar în clipa aceea auzi vorbă dincolo de perete.

— Te pomeneşti, te pomeneşti… zicea un glas vioi de femeie. Numai, când o să se întâmple asta?

„Nevastă-mea! o recunoscu Lev Savvici. Cu cine-o fi vorbind?…"

— Când vrei, draga mea… răspunse dincolo de perete un glas plin şi adânc de bas. Astăzi, nu e tocmai potrivit, mâine sunt ocupat toată ziua…

„Ăsta-i Degteariov[84]! îşi zise Turmanov, recunoscând pe unul dintre prietenii lui. Şi tu, Brutus?… Oare să-l fi agăţat şi pe el? Ce muiere nesătulă şi fără astâmpăr! O zi nu poate să trăiască fără aventuri!"

— Da' mâine sunt ocupat, urmă basul. Dacă vrei, scrie-mi câteva cuvinte… O să mă simt încântat şi fericit… Dar să ştii că e timpul să ne organizăm mai bine corespondenţa. Trebuie să născocim ceva, numaidecât… Prin poştă nu e tocmai prudent. Dacă îţi scriu eu, curcanul tău ar putea să intercepteze

scrisoarea de la poştaş. Dacă îmi scrii tu, jumătatea mea poate s-o primească cât nu sunt eu acasă şi nu mă îndoiesc că o deschide…

— Atunci ce-i de făcut?

— Trebuie să născocim vreo şmecherie, ceva. Prin servitori nu ne putem scrie, pentru că, fără îndoială, Sobakevici[85] al tău ţine din scurt şi servitoarea, şi lacheul… Ce face el acum, joacă vint?

— Da, şi pierde ca totdeauna, blegul!

— Asta înseamnă că are noroc în dragoste! râse Degteariov. Uite ce mă gândesc, mămicule… Mâine trebuie să plec de la birou aşa fel încât la ora şase fix să fiu în grădina publică, unde am întâlnire cu supraveghetorul. Aşa că, sufleţelule, fă tot chipul şi până la ora şase, nu mai târziu, pune un bileţel în vaza de marmură – ştii, cea din stânga chioşcului îmbrăcat cu viţă de vie…

— Ştiu, ştiu…

— O să fie şi poetic, şi misterios, şi nou… Şi n-o să afle nici burtosul tău, nici credincioasa mea soţie, înţelegi?

Lev Savvici mai bău un păhăruţ de votcă, apoi se întoarse la masa de joc. Descoperirea pe care o făcuse puţin mai înainte nu-l surprinsese, nu-l mirase şi nici nu-l indignase. Trecuse de mult timpul când se indigna, când făcea scandal, când îşi certa şi chiar îşi bătea nevasta. Acum se lăsase păgubaş şi privea cu nepăsare aventurile uşuraticei lui neveste. Totuşi descoperirea nu-i făcuse plăcere. Expresii ca „curcan”, „Sobakevici”, „burtosul” şi altele îi atinseseră amorul-propriu.

„Ia te uită ce canalie e Degteariov! îşi zicea el, înscriindu-şi „minusurile”. Când mă întâlneşte pe stradă ai zice că mi-i cine ştie ce prieten, rânjeşte la mine şi mă linguşeşte – iar acum, auzi ce bazaconii spune! În faţă îmi spune „amice dragă”, iar pe la spate „curcan”, „burtos”…

Şi, cu cât se cufunda mai mult în „minusurile” lui nenorocite, cu atât se simţea mai nedreptăţit…

„Mucosul!… îşi zicea, rupând creta de necaz. Ţângăul… Nu vreau eu să-mi bat capul cu tine, că altfel ţi-aş arăta eu cine-i Sobakevici!”

În timpul mesei i-a fost peste putinţă să se uite liniştit la mutra lui Degteariov. Iar acesta, parcă înadins, îl asalta mereu cu întrebări: dacă a câştigat la cărţi, de ce e aşa de încruntat şi aşa mai departe. A avut chiar neobrăzarea, chipurile ca un bun prieten ce-i era, s-o dojenească pe nevastă-sa că n-are destulă grijă de sănătatea lui! Iar ea, ca şi cum nu se întâmplase nimic, se uita la Lev cu ochi galeşi, râdea veselă şi ciripea cu nevinovăţie, aşa fel că nici dracu’ n-ar fi putut-o bănui de necredinţă!

După ce se întoarse acasă, Lev Savvici se simţi furios şi cătrănit, de parcă la masă nu mâncase friptură de viţel, ci un galoş vechi. Poate că s-ar fi stăpânit şi ar fi uitat, dar flecăreala şi zâmbetele femeii îi aminteau în fiecare clipă vorbele acelea de ocară: curcan, gânsac, burtos…

„N-ar strica să-l pleznesc peste bot, ticălosul!… îi trecu prin minte. Sau să-l fac de râs în public…”

Îşi zicea că n-ar fi rău să-l bată, ori să-l ucidă în duel, ca pe o vrabie… ori să-l dea afară din slujbă, ori să pună în vaza de marmură vreo porcărie puturoasă, un şobolan mort, de pildă… N-ar fi rău, de asemenea, să fure din vază scrisoarea nevestei şi să lase în locul ei nişte versuri scabroase, semnate „a ta Balenă”, sau aşa ceva…

Turmanov se plimbă mult timp prin dormitor, desfătându-se cu aceste gânduri. Deodată, se opri şi se plesni cu palma peste frunte.

— Am găsit! Bravo! strigă el, ba chiar se lumină la faţă de bucurie. Straşnic o să fie! Straşnic!

După ce adormi nevastă-sa, Turmanov se aşeză la masă şi, chibzuind îndelung, prefăcându-şi scrisul şi făcând înadins greşeli de gramatică, închipui următoarea scrisoare: „Către băcanu Dulinov[86]. Stimate domnule, dacă azi 12 septembrie nai să pui până la şase două sute de rubli în oala de marmură din grădina publică de lângă chioşcu cu viţă de vie, atunci să şti că ai să fi ucis şi băcănia dumitale are să fie aruncată în aer.” Când termină de scris, Lev Savvici sări în sus de bucurie.

— Straşnică idee! repetă, frecându-şi mâinile. Minunată! O răzbunare mai bună nici Scaraoţchi n-ar fi putut inventa! Nu mai încape vorbă că negustorul o să se sperie şi o să aducă imediat cazul la cunoştinţa poliţiei. La ora şase poliţiştii or să se ascundă prin tufişuri şi… când porumbelul o să vină să-şi ia scrisoarea – gata, or să şi pună mâna pe el!… Ce-o să se mai sperie! Şi până s-o lămuri afacerea, canalia o să stea la răcoare de-o să se sature… Bravo!

Lev Savvici lipi o marcă pe scrisoare şi se duse s-o pună la cutie cu mâna lui. Adormi apoi cu un zâmbet fericit pe buze şi dormi atât de dulce cum nu mai dormise de mult. Când se trezi dimineaţa şi-şi aduse aminte de ceea ce pusese la cale, începu să fredoneze vesel, ba chiar o apucă pe necredincioasă de bărbie. În drum spre slujbă şi mai târziu, în cancelarie, nu încetă să zâmbească, imaginându-şi spaima lui Degteariov când o să se vadă căzut în cursă…

Aproape de ora şase nu se mai putu stăpâni şi alergă spre grădina publică, să se convingă cu ochii lui de situaţia jalnică a duşmanului.

„Aha!…” făcu el, întâlnind un sergent de stradă. Ajungând la chioşcul cu viţă de vie, se ascunse după un tufiş, apoi, aţintindu-şi la vază privirile lacome, începu să aştepte. Nu mai putea de nerăbdare.

La şase fix sosi şi Degteariov. După toate aparenţele junele era într-o dispoziţie excelentă. Îşi pusese jobenul strengăreşte, pe ceafă, şi parcă însuşi sufletul lui zâmbea de după poalele paltonului şi din vesta descheiată. Fluiera nu ştiu ce, fumând o ţigară de foi…

„Lasă că ai să vezi tu acuşi cine-i curcan şi Sobakevici! îşi zise Turmanov, cuprins de o bucurie răutăcioasă. Aşteaptă puţin!”

Degteariov se apropie de vază şi-şi vârî mâna înăuntru, fără grabă… Lev Savvici întinse gâtul şi-şi aţinti ochii la el… Din vază, tânărul scoase la iveală un plic nu prea mare, îl cercetă pe amândouă părţile şi ridică din umeri. Apoi, tot fără grabă, desfăcu plicul, mai ridică o dată din umeri şi pe faţă i se aşternu un aer de adâncă nedumerire: în plic erau două bancnote de câte o sută de ruble.

Degteariov cercetă îndelung cele două hârtii. Până la urmă, ridicând mereu din umeri, le îndesă în buzunar, zicând: *Merci.*

Nenorocitul de Lev Savvici auzi acel *merci.* Rămase apoi toată seara în faţa băcăniei lui Dulinov, ameninţând firma cu pumnii şi bombănind indignat:

— Laşule! Băcan păcătos! Dobitoc scârbos! Iepure burduhos! Laşule!…

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 41, 11 octombrie, cu subtitlul: *(Un vodevil din viaţa de toate zilele).* Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, şi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, textul a suferit mici modificări de stil.

Căutând să-l convingă pe Cehov să trimită schiţe umoristice la „Oskolki”, N. Leikin îi scria, la 12 octombrie 1886: «Ultima dumitale schiţă, „Răzbunare”, a picat cum nu se putea mai la timp: exact aşa ceva ne trebuia. Eu nu sunt dintre oamenii care râd uşor; totuşi, la sfârşitul povestirii, am râs. E remarcabil deznodământul acela neaşteptat. Minunată schiţă.»

La tribunal

Într-o zi mohorâtă de toamnă, în oraşul N., capitală de judeţ, în clădirea cafenie a statului – unde de obicei îşi ţineau şedinţele, pe rând, administraţia zemstvei, consiliul judecătorilor de pace, administraţia rurală, direcţia alcoolului, cercul de recrutare şi multe alte instituţii – se judecau procesele secţiei tribunalului de circumscripţie în deplasare. Cu privire la clădirea cafenie despre care am pomenit mai sus, una dintre notabilităţile oraşului făcuse următoarea glumă:

— Acolo e şi justiţia, şi poliţia şi miliţia: într-un cuvânt, un adevărat pension de domnişoare nobile!

Dar, cum zice proverbul, copilul cu două moaşe rămâne cu buricul netăiat. Aşa şi cu această clădire: ea surprindea şi indispunea pe orice nou sosit care nu era slujbaş, prin lipsa totală de confort, prin vechimea ei şi prin înfăţişarea mohorâtă, de cazarmă, atât pe dinafară, cât şi pe dinăuntru. Chiar şi primăvara, în zilele pline cu soare, părea învăluită într-o umbră adâncă. Iar în nopţile cu lumină de lună, când copacii şi căsuţele târgului, cufundate în somn tihnit, alcătuiau o singură masă de întuneric – numai ea îşi înălţa, cu stângăcie şi parcă fără niciun rost, zidurile uriaşe de piatră deasupra peisajului modest, tulburând armonia generală, numai ea nu dormea, de parcă nu putea să se scuture de amintirea păcatelor grele, de neiertat, ale trecutului. Pe dinăuntru parcă era o şură, fără nimic prietenos. Şi era curios să-i vezi pe toţi aceşti procurori, judecători şi preşedinţi ca scoşi din cutie – care acasă la ei făceau scandal pentru un firicel de praf sau pentru cea mai mică pată pe covor – cât de uşor se împăcau aici cu bâzâitul ventilatoarelor, cu duhoarea grea a lumânărilor de seu şi cu pereţii murdari şi veşnic aburiţi.

Şedinţa tribunalului de circumscripţie începu după ora nouă. Se procedă imediat, cu o vădită grabă, la judecarea pricinilor. Procesele se perindau unul după altul şi se terminau repede ca o liturghie fără cor, aşa că nimeni nu şi-ar fi putut face o idee

lămurită şi închegată din acel amestec, pestriţ şi năvalnic ca o apă în revărsare, de chipuri, de gesturi, de pledoarii, de dureri, de adevăruri şi de minciuni… Până la ora două se făcuse multă treabă: doi acuzaţi fuseseră osândiţi la muncă silnică, altul, mai norocos, la închisoare cu pierderea drepturilor civile, al patrulea fusese achitat, un proces fusese amânat…

La două fix, preşedintele anunţă judecarea procesului „privitor la mujicul Nikolai Harlamov, acuzat că şi-ar fi ucis nevasta". Completul de judecată rămăsese acelaşi ca şi la procesul precedent, numai locul apărătorului era ocupat acum de altă persoană, un tânăr licenţiat în drept, fără barbă, în uniformă cu nasturi sclipitori.

— Să fie adus acuzatul! ordonă preşedintele.

Dar acuzatul, introdus din timp, se şi îndrepta spre banca împricinaţilor. Era un mujic de vreo cincizeci şi cinci de ani, înalt şi bine legat, cu totul chel, cu faţa apatică, păroasă şi cu barba mare şi roşcată. În urma lui venea un soldat mărunţel şi sfrijit, cu puşca în mână.

Când ajunse aproape de banca acuzaţilor, soldatului din escortă i se întâmplă un mic accident: se împiedică pe neaşteptate şi scăpă puşca din mână. Dar în aceeaşi clipă o şi prinse din zbor, cu care prilej se lovi destul de tare cu patul puştii peste genunchi. În sală se auzi un râs uşor. De durere, sau poate ruşinat de stângăcia lui, soldatul se înroşi.

După obişnuitul interogatoriu, după tragerea la sorţi a juraţilor, după apelul şi depunerea jurământului martorilor, începu citirea actului de acuzare. Grefierul, un omuleţ cu pieptul îngust şi cu faţa palidă, cu tunica mult prea largă pentru trupul lui pipernicit, citea repede, cu un glas gros şi mormăit ca de dascăl, fără să ridice sau să coboare tonul, de parcă se temea să nu-şi obosească pieptul. Ventilatorul îi ţinea isonul bâzâind fără întrerupere în spatele mesei judecătorilor, şi din îmbinarea aceea de sunete ieşea un murmur monoton, care dădea liniştii din sală ceva adormitor, de narcoză.

Preşedintele, un bărbat încă tânăr, miop, cu o faţă peste măsură de obosită, stătea nemişcat în fotoliu cu palma la frunte, ca şi cum şi-ar fi ferit ochii de soare şi, ascultând bâzâitul ventilatorului şi mormăitul grefierului, se gândea la altceva. Când grefierul făcu o pauză ca să întoarcă fila, preşedintele tresări surprins, se uită la publicul din sală cu ochi mari şi înceţoşaţi, apoi se aplecă la urechea judecătorului de lângă el şi-l întrebă, cu un oftat:

— Matvei Petrovici, dumneata la cine ai tras? La Demianov?

— Da, la Demianov, îi răspunse judecătorul, tresărind şi el.

— Cred că data viitoare am să trag şi eu tot acolo. Ştii, la Tipeakov[87] e imposibil! Toată noaptea e o larmă şi o gălăgie… Bocănesc, tuşesc, copiii plâng… E imposibil!

Substitutul de procuror – brun, gras şi îmbuibat, cu ochelari în rame de aur şi cu o barbă frumoasă şi îngrijită, stătea nemişcat ca o statuie, cu obrazul sprijinit în pumn şi citea „Cain", de Byron. Ochii îi erau plini de o atenţie lacomă, iar sprâncenele i se ridicau a mirare, mai sus, tot mai sus… Din când în când, se lăsa pe speteaza fotoliului, se uita câteva clipe cu ochii pierduţi în gol, apoi se cufunda iarăşi în lectură. Apărătorul îşi plimba pe masă capătul bont al creionului şi, cu capul aplecat pe o parte, se gândea… Obrazul lui tânăr nu arăta altceva decât o plictiseală rece şi încremenită, cum vezi de obicei pe feţele şcolarilor şi ale slujbaşilor siliţi să stea în fiecare zi pe acelaşi loc, să aibă înaintea ochilor aceleaşi figuri şi aceiaşi pereţi. Pledoaria pe care urma s-o ţină nu-l tulbura câtuşi de puţin. Ce era, la urma urmei, această pledoarie? O apărare banală, făcută din ordinul şefilor, după un tipic de mult cunoscut. Ştiind de la început că va fi plictisitoare şi ştearsă, o va debita în faţa juraţilor fără convingere şi fără căldură. După aceea îl aştepta iarăşi drumul plin de noroi, prin ploaie, până la gară şi de acolo în oraş, unde curând va primi un alt ordin de plecare în judeţ, să ţină altă pledoarie… Ce plictiseală!

Acuzatul, care la început se îngălbenise şi tuşise nervos în mânecă, se linişti curând, molipsindu-se parcă şi el de monotonia şi de plictiseala generală. Se uita cu un respect dobitocesc la tunicile judecătorilor şi la feţele istovite ale juraţilor şi clipea domol. Atmosfera sălii de şedinţe şi procedura, de care se temuse atât de mult cât stătuse la închisoare, aveau acum asupra lui un efect cât se poate de liniştitor. Găsise acolo cu totul altceva decât se aştepta să găsească. Asupra lui plana o acuzare de omor, şi totuşi nu întâlnise nici feţe ameninţătoare, nici priviri indignate, nici vorbe sforăitoare de osândă, nici compătimire pentru soarta lui nenorocită: niciunul dintre cei care stăteau în fotolii nu-i aruncase măcar o privire mai lungă sau mai curioasă… Ferestrele şi zidurile mohorâte, glasul grefierului, atitudinea procurorului – toate erau pătrunse de atâta nepăsare birocratică şi răspândeau atâta răceală, de parcă ucigaşul ar fi fost un simplu obiect de cancelarie sau parcă l-ar fi judecat o maşină nevăzută, mânuită Dumnezeu ştie de cine, nu de oameni în carne şi oase…

Liniştit acum, mujicul nu-şi dădea seama că oamenii care ţineau de tribunal erau tot atât de deprinşi cu dramele şi cu tragediile vieţii ca şi cei din spitale cu moartea, şi că tocmai în această nepăsare maşinală stătea toată grozăvia sorţii lui. Ai fi

zis că dacă n-ar sta cuminte, ci s-ar ridica în picioare şi ar începe să se roage cu lacrimi în ochi cerşind îndurare, dacă s-ar căi amar, gata să moară de deznădejde – toate rugăminţile lui s-ar izbi şi s-ar sfărâma, aşa cum se sfarmă valul de stânci, de nervii tociţi şi de obişnuinţa celor de acolo.

După ce grefierul termină de citit, preşedintele netezi cu mâna, fără niciun rost, masa din faţa lui, se uită lung la acuzat cu ochii pe jumătate închişi şi abia după aceea îl întrebă, mişcându-şi greu limba:

— Acuzat, recunoşti că în seara de 9 iunie ţi-ai ucis nevasta?

— Nu recunosc, răspunse acuzatul ridicându-se în picioare şi strângându-şi la piept halatul de puşcăriaş.

Tribunalul procedă apoi, în grabă, la audierea martorilor. Au fost ascultaţi: două femei, cinci mujici şi ureadnicul care făcuse cercetările. Plini de noroi, istoviţi de drumul pe care-l făcuseră pe jos şi de aşteptarea nesfârşită în camera martorilor, abătuţi şi posomorâţi, toţi martorii au declarat cam acelaşi lucru: că Harlamov trăia „bine” cu baba lui, aşa, ca fiecare, că n-o bătea decât când se îmbăta, că în seara de 9 iunie, după asfinţitul soarelui, bătrâna fusese găsită zăcând în tindă cu ţeasta sfărâmată, iar lângă ea, într-o baltă de sânge, un topor. Când s-au dezmeticit, oamenii au vrut să-i dea de ştire lui Nikolai, dar nu l-au găsit nici în izbă, nici pe uliţă. Atunci au început să umble prin sat, să-l caute. Au scotocit toate cârciumile şi toate casele, fără să dea de el. Se făcuse nevăzut. Şi abia după două zile se înfăţişase singur la poliţie, galben, numai zdrenţe şi tremurând din tot trupul. L-au legat pe loc şi l-au băgat la răcoare.

— Acuzat, se întoarse preşedintele spre Harlamov. N-ai putea să explici tribunalului unde ai stat cele două zile de după crimă?

— Am umblat pe câmp… Nemâncat şi nebăut…

— De ce te ascundeai, dacă zici că n-ai ucis-o?

— Apoi, mă spăriesem… Mă temeam să nu mă condemnaţi…

— Aha!… Bine, stai jos.

Cel din urmă a fost audiat medicul de judeţ, cel care făcuse autopsia moartei. El declară tot ce-şi amintea din procesul verbal de autopsie, adăugând şi ce-i mai venise în minte în dimineaţa aceea, în drum spre tribunal. Preşedintele se uita cu ochii pe jumătate închişi la hainele negre, noi şi cu lustru, ale doctorului, la cravata lui frumoasă, la buzele care i se mişcau. Îl asculta, şi în minte i se închega, leneş, un gând: „Toată lumea poartă astăzi surtuce scurte. De ce şi-o fi făcut ăsta unul lung?… De ce unul lung şi nu unul scurt?…”

La spatele preşedintelui se auzi un scârţâit uşor de cizme. Era substitutul de procuror, care se apropia de masă să ia o hârtie.

— Mihail Vladimirovici, se aplecă substitutul la urechea preşedintelui, aţi văzut cât de superficial a făcut cercetările acest Koreiski? N-a audiat nici pe fratele inculpatului, nici pe staroste. Iar din descrierea izbei, nu se înţelege mai nimic…

— Ce să-i faci… ce să-i faci! oftă preşedintele, rezemându-se de speteaza fotoliului. E o ruină… o rablă!

— O, dar uitaţi-vă în sală! urmă în şoaptă substitutul de procuror. Vedeţi? În banca întâi, al treilea din dreapta… unul cu o mutră de actor?… E cel mai mare bogătaş din târg. Are aproape cinci sute de mii de ruble numerar!

— Serios? După înfăţişare n-ai crede… Ascultă drăguţă, ce-ar fi să facem o pauză?

— Să terminăm întâi instrucţia orală, şi pe urmă…

— Cum crezi… Prin urmare, – şi preşedintele îşi ridică ochii la doctor, – dumneata găseşti că moartea a fost instantanee?

— Da, datorită unei leziuni considerabile a substanţei cenuşii…

Când termină doctorul, preşedintele se uită în spaţiul dintre substitutul de procuror şi apărător şi întrebă:

— Aveţi de pus vreo întrebare?

Fără să-şi ridice ochii de pe „Cain”, substitutul de procuror clătină din cap. În schimb, apărătorul se agită deodată pe scaun şi, după ce tuşi, întrebă:

— Aş vrea să ştiu, doctore, dacă după dimensiunile rănii se poate determina starea… starea sufletească a criminalului. Cu alte cuvinte vreau să întreb dacă proporţiile leziunii ne dau dreptul să presupunem că inculpatul se afla într-o anumită stare afectivă…

Preşedintele ridică spre apărător ochii lui somnoroşi şi nepăsători. Procurorul îl lăsă pe „Cain” şi se uită la preşedinte. Dar numai se uitară unul la altul, fără ca feţele lor să arate ceva: zâmbet, mirare sau nedumerire.

— S-ar putea, se zăpăci doctorul, dacă luăm în consideraţie puterea cu care… hm… cu care criminalul a dat lovitura… Adică… iartă-mă, dar n-am prea înţeles întrebarea dumitale…

Apărătorul nu mai primi alt răspuns. De altfel, nu mai simţea nicio nevoie să-l primească. Îşi dădea seama că întrebarea aceea îi venise în minte şi-i scăpase de pe buze sub impresia liniştii din sală, a plictiselii, a bâzâitului ventilatorului…

După ce se termină depoziţia doctorului, tribunalul începu să cerceteze corpurile delicte. Cercetă întâi caftanul, pe a cărui

mânecă se vedea o pată cafenie de sânge. Întrebat asupra provenienţei petei, Harlamov declară:

— Cu vreo trei zile înainte de moartea bătrânei, Penkov[188] lăsase sânge la un cal… Mă întâmplasem şi eu acolo. Se înţelege că i-am dat o mână de ajutor şi… m-oi fi stropit…

— Cu toate astea, Penkov a declarat adineauri că nu-şi aduce aminte să fi fost şi dumneata de faţă când a lăsat sânge calului…

— N-aş putea să vă spun…

— Stai jos!

Trecură apoi la cercetarea toporului cu care fusese ucisă bătrâna.

— Ăsta nu-i toporul meu, declară acuzatul.

— Atunci, al cui e?

— N-aş putea să vă spun… Eu n-am topor…

— Mujicul nu poate trăi o zi fără topor. Şi pe urmă, vecinul dumitale, Ivan Timofeici, care ţi-a ajutat să-ţi dregi sania, a declarat că e toporul dumitale…

— N-aş putea să vă spun… numai că mă jur, ca în faţa lui Dumnezeu… (şi Harlamov întinse mâna înainte desfăcându-şi degetele) ca în faţa Ziditorului, că nici nu mai ţin minte de când n-am topor! Am avut eu unul, cam ca ăsta, parcă oleacă mai mic, dar mi l-a prăpădit fecioru-meu Prohor. Cu vreo doi ani înainte de a-l lua la armată, s-a dus după lemne, s-a pus la băut cu alţi flăcăi şi mi l-a prăpădit…

— Bine, stai jos!

Neîncrederea voită şi lipsa de bunăvoinţă a celor care-l ascultau îl supăraseră, se vede, şi-l scoseseră din fire pe Harlamov. Începu să clipească din ochi, iar pe fălci i se iviră pete roşii.

— Ca în faţa lui Dumnezeu! strigă el întinzându-şi gâtul. Dacă nu mă credeţi, atunci vă rog să-l întrebaţi şi pe fecioru-meu, pe Prohor… Proşka, unde-i toporul? întrebă deodată, cu asprime, întorcându-se scurt spre ostaşul care-l escorta. Unde-i, hai?

Urmă o clipă dureroasă. Toţi cei din sală parcă se lăsară în jos şi se făcură mai mici… Prin mintea tuturor celor de faţă trecu acelaşi gând înspăimântător, de neînchipuit, al unei nemaipomenite coincidenţe. Şi nimeni nu încercă şi nu îndrăzni să se uite la soldat. Fiecare ar fi vrut să alunge gândul acela şi să-şi închipuie că nu auzise bine.

— Acuzat, n-ai voie să vorbeşti cu santinela!… se grăbi să spună preşedintele.

Nimeni nu văzu faţa ostaşului şi spaima trecu prin sală în zbor, ca o nălucă oarbă. Comisarul de serviciu se ridică încet de la locul lui şi, bălăbănindu-şi braţele, ieşi în vârful

picioarelor. Peste câteva clipe se auziră paşi înăbuşiţi şi zgomotul obişnuit al schimbării santinelelor.

Toţi îşi ridicară capul, căutând să se uite aşa fel de parcă nu se întâmplase nimic, şi-şi văzură înainte de treabă…

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3814, 11 octombrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, precum şi în ediţiile următoare ale aceleiaşi culegeri, fiind retipărită şi în culegerea „Sclipiri”, editată la „Posrednik”, Moscova, 1895. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Un om ciudat

A trecut de miezul nopţii. În faţa uşii de la intrare, în casa moaşei Maria Petrovna Koşkima[89], o fată bătrână, se opreşte un domn înalt, îmbrăcat cu o manta cu glugă şi cu joben pe cap. Prin întunericul toamnei nu i se pot desluşi nici faţa, nici mâinile, dar după felul cum tuşeşte şi cum trage de mânerul soneriei, se vede că e vorba de un om serios, aşezat, impunător chiar. După ce clopoţelul sună de trei ori, uşa se deschide şi în prag se iveşte chiar Maria Petrovna în persoană, cu un palton bărbătesc aruncat peste fusta albă. Lampa mică şi cu abajur verde, pe care o ţine în mână, îi colorează în verzui obrazul pistruiat şi somnoros, gâtul cu vene groase şi părul roşcat şi rar care-i iese de sub boneţică.

— Pot să vorbesc cu moaşa? o întreabă domnul.

— Eu sunt. Ce doriţi?

Domnul intră în săliţă şi Maria Petrovna vede înaintea ei un bărbat înalt şi bine făcut, trecut de prima tinereţe, dar cu o faţă frumoasă şi gravă şi cu favoriţi bogaţi.

— Sunt Kiriakov, asesor de colegiu, zice el. Am venit să te rog să mergi la nevastă-mea. Şi dacă se poate, cât mai repede.

— Bine… se învoieşte moaşa. Mă îmbrac îndată. Până atunci, fiţi bun şi aşteptaţi-mă în salon.

Kiriakov îşi scoate mantaua şi intră în salon. Lumina verzuie a lămpii se aşterne cu zgârcenie pe mobila ieftină, îmbrăcată cu huse albe şi peticite, pe florile firave şi pe pervazurile uşilor, pe care se întind tulpini răsucite de iederă… Miroase a muşcată şi a creolină şi se aude tic-tacul sfios al pendulei, ruşinată parcă de prezenţa unui bărbat străin.

— Sunt gata! zice Maria Petrovna intrând în salon, după vreo cinci minute, îmbrăcată, dichisită şi mai vioaie. Să mergem!

— Da, trebuie să ne grăbim… încuviinţează Kiriakov. Dar să nu uit să te întreb: cât ai să-mi ceri pentru osteneala dumitale?

— Zău dacă ştiu… zâmbeşte încurcată Maria Petrovna. Cât o să-mi daţi…

— Nu, asta nu-mi place, îi răspunde cu răceală Kiriakov privind-o ţintă. Buna învoială face mai mult decât banii. Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, şi dumitale nu-ţi trebuie ce-i al meu. Ca să evităm orice neînţelegere, e mai cuminte să ne învoim de la început.

— Credeţi-mă că nu ştiu… Eu n-am un preţ anumit.

— Şi eu muncesc, aşa că ştiu să preţuiesc munca altuia. Nu-mi place să nedreptăţesc pe nimeni. Pentru mine, a-ţi da eu mai mult decât ţi se cuvine, sau a-mi cere dumneata mie mai mult decât trebuie, e deopotrivă de neplăcut. De aceea, insist să-mi spui care e preţul dumitale!

— Dar preţul nu e totdeauna acelaşi!

— Hm!… Având în vedere ezitările dumitale, pe care nu le înţeleg, mă văd silit să fixez eu preţul. Pot să-ţi dau două ruble.

— Vai de mine! Dar cum se poate?… sare Maria Petrovna, înroşindu-se şi trăgându-se îndărăt. Mi-ar fi şi ruşine… Decât să primesc două ruble, mai bine merg pe gratis… Uite, merg pentru cinci ruble…

— Două ruble, niciun ban mai mult! Mie nu-mi trebuie ce-i al dumitale, dar nici n-am de gând să-ţi dau cât nu face.

— Cum doriţi, dar pentru două ruble eu nu merg…

— Bine. Însă ştii că, după lege, n-ai dreptul să refuzi.

— Atunci, merg pe gratis.

— Pe gratis nu vreau eu. Fiecare muncă trebuie răsplătită. Şi eu muncesc şi înţeleg…

— Pentru două ruble, nu merg… declară cu sfială Maria Petrovna. Dacă vreţi, merg pe gratis…

— În cazul acesta, îmi pare foarte rău că te-am deranjat degeaba… Am onoarea să te salut.

— Cum sunteţi şi dumneavoastră… îngăimă moaşa, petrecându-l pe Kiriakov în săliţă. Dacă ţineţi numaidecât, uite, merg cu trei ruble.

Kiriakov se încruntă şi se gândeşte două minute încheiate, uitându-se atent în podea, apoi declară hotărât: „Nu!” şi iese în stradă. Nedumerită şi ruşinată, moaşa închide uşa în urma lui şi se întoarce în odaia ei.

„Un bărbat aşa de frumos şi de serios, şi totuşi aşa de ciudat, Doamne iartă-mă…” îşi zice culcându-se.

Dar nu trece nici o jumătate de ceas, şi clopoţelul sună din nou. Moaşa se scoală şi dă, în săliţă, peste acelaşi Kiriakov.

— Ce zăpăceală cumplită peste tot! zice el. Nici farmaciile, nici sergenţii de stradă, nici portarii, într-un cuvânt nimeni nu cunoaşte adresele moaşelor! Aşa că sunt pus în situaţia să primesc condiţiile dumitale. Îţi dau trei ruble, însă… ţin să-ţi

spun că am obiceiul, atunci când angajez o servitoare, sau folosesc serviciile cuiva, să mă înţeleg dinainte, ca să nu mai fie vorba, la plată, de cine ştie ce adaosuri, bacşişuri sau altele… Fiecare e dator să primească ce i se cuvine.

Maria Petrovna nu-şi mai bate capul să-l asculte. Simte de pe acum că-i e lehamite şi scârbă de el şi că vorba lui monotonă şi măsurată îi pică pe suflet ca o piatră. Se îmbracă şi iese cu el în stradă. În văzduh e linişte, dar e atât de frig şi de înnorat, încât luminiţele felinarelor abia se zăresc. Noroiul plescăie sub picioare. Moaşa se uită cu atenţie în jur, dar nu zăreşte nicio birjă…

— Se vede că nu-i departe? întreabă ea.

— Nu, nu-i departe, îi răspunde Kiriakov, ursuz.

Fac cotul pe o stradă, apoi pe a doua, pe a treia… Kiriakov păşeşte alături de ea, şi până şi după mers se cunoaşte că e om serios şi aşezat.

— Ce vreme rea! caută să înceapă vorba moaşa.

Dar Kiriakov păstrează aceeaşi muţenie plină de gravitate. Se vede cum se sileşte să calce numai pe pietrele netede, ca să nu-şi strice galoşii. În sfârşit, după un drum lung, moaşa pătrunde într-o sală de unde se zăreşte un salon mare, mobilat cu grijă. Prin odăi şi chiar şi în dormitorul unde zace lehuza, nu mai e nimeni… Nu se văd nici rude, nici babele care umplu de obicei casele în care se aşteaptă un nou-născut. Doar bucătăreasa, cu faţa îndobitocită şi speriată, aleargă năucă de colo până colo. Se aud gemete adânci.

Trec aşa trei ceasuri. Maria Petrovna stă lângă patul lehuzei şi-i spune nu ştiu ce în şoaptă. Cele două femei au avut când să se cunoască mai de aproape, să bârfească, să ofteze…

— Dumneata n-ai voie să vorbeşti! îi spune moaşa îngrijorată, dar tot ea o ameţeşte cu întrebările.

Dar iată că uşa se deschide şi în dormitor intră, călcând încet şi grav, însuşi Kiriakov. Se aşază pe un scaun şi-şi netezeşte favoriţii. Se face tăcere… Maria Petrovna se uită cu sfială la faţa lui frumoasă, însă nepăsătoare, ca de lemn, şi-l aşteaptă să înceapă vorba. Dar Kiriakov tace cu încăpăţânare, gândindu-se cine ştie la ce. Pierzându-şi răbdarea, moaşa se hotărăşte să i-o ia înainte şi repetă formula care se spune de obicei în asemenea împrejurări:

— Slavă ţie Doamne, avem un om mai mult pe lume!

— Da, asta-i plăcut, zice Kiriakov cu aceeaşi faţă nemişcată. Deşi, dacă stai să te gândeşti, ca să ai copii de prisos trebuie să ai şi bani de prisos. Copilul nu se naşte sătul şi îmbrăcat…

Pe faţa lehuzei trece un aer de vinovăţie, de parcă ar fi adus pe lume o fiinţă vie fără să i se fi îngăduit, numai aşa, dintr-un

simplu capriciu. Kiriakov se ridică oftând şi iese din odaie, grav.

— Ce aspru e dumnealui, Doamne iartă-mă… zice moaşa către lehuză. Nici nu zâmbeşte măcar…

Lehuza îi povesteşte că *dumnealui* e totdeauna aşa… E om cinstit, drept şi chibzuit, econom, cu socoteală – însă toate aceste calităţi le are în proporţii atât de neobişnuite, încât pe muritorii de rând îi înăbuşă. Cu rudele s-a certat, servitorii nu stau la el mai mult de o lună, prieteni n-au, nevasta şi copiii trăiesc veşnic cu frica în sân, tremurând la fiecare pas. Nu bate, nu strigă, are mult mai multe calităţi decât defecte… şi totuşi când pleacă el de acasă toată lumea se simte mai uşurată, mai la largul ei. De ce o fi el aşa, singură nu ştie…

— Ligheanele astea trebuie curăţate frumos şi duse în cămară, zice Kiriakov, intrând din nou în dormitor. Şi sticluţele trebuie puse bine, că poate or să mai folosească şi altă dată.

Toate câte le spune el sunt lucruri simple şi banale. Dar Dumnezeu ştie de ce, moaşa se simte uluită, începe să-i fie frică de omul acesta şi tresare de câte ori îi aude paşii. Dimineaţa, când să plece, zăreşte în sufragerie pe băieţelul lui Kiriakov, un licean palid şi tuns chilug care-şi bea ceaiul… În faţa băiatului stă însuşi Kiriakov, spunându-i cu glasul lui monoton şi măsurat:

— Văd că de mâncat ştii să mănânci, dar trebuie să ştii să şi munceşti… Uite, adineauri ai înghiţit o îmbucătură şi sunt sigur că nu te-ai gândit că îmbucătura aceea costă bani, şi că banii se câştigă cu muncă… Mănâncă şi gândeşte-te la cele ce ţi-am spus…

Moaşa se uită la faţa năucită a băiatului şi are impresia că nici aerul nu se simte la largul lui, că până şi zidurile stau gata-gata să se năruiască nemaiputând suporta prezenţa apăsătoare a acelui om ciudat… Pierzându-şi capul de spaimă şi simţind cum îi sporeşte ura împotriva lui, Maria Petrovna îşi înşfacă legăturelele şi iese în grabă.

Ajungând la jumătatea drumului, îşi aduce aminte că a uitat să-i ceară cele trei ruble. Dar după ce stă puţin pe loc şi se gândeşte, dă din mână a lehamite şi pleacă mai departe.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 43, 25 octombrie. Titlul: *Căpcăunul.* Semnată: A. Cehonte. Cu titlul schimbat s-a publicat în revista „Jurnal dlea vseh”, 1898, nr. 12. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În revista „Jurnal dlea vseh” a fost publicată numai după ce i s-au făcut modificări de stil şi s-au eliminat unele cuvinte şi fraze.

În culegerea de opere, schiţa a intrat aproape fără modificări.

La 23 octombrie 1886, odată cu schiţa, Cehov îi scria directorului Leikin de la „Oskolki”: «Vă trimit „Căpcăunul”. Mi se pare însă că schiţa nu e tocmai reuşită; în orice caz, e mult mai slabă decât povestirea dumneavoastră „De sărbători” pe care-o găsesc al dracului de bună.»

Mocirlă

I

Un ofiţer tânăr, îmbrăcat cu o tunică sclipitor de albă, intra călare, legănându-se graţios în şa, în curtea mare a fabricii de votcă „M. E. Rotştein succesori”. Steluţele de pe epoleţii locotenentului, trunchiurile albe ale mestecenilor şi grămezile de sticlă spartă împrăştiate ici şi colo prin curte răsfrângeau zâmbetul nepăsător al soarelui. Totul era învăluit în frumuseţea plină de sănătate şi de lumină a zilei de vară şi nimic nu împiedica verdeaţa tânără şi grea de sevă să freamăte vesel şi să arunce priviri jucăuşe cerului albastru şi senin. Nici priveliştea şoproanelor de cărămidă, murdare şi afumate, nici mirosul înăbuşitor de basamac nu izbuteau să strice voia bună care stăpânea pretutindeni. Locotenentul sări vesel din şa, îşi lăsă calul în seama unui argat care-i ieşise înainte şi, netezindu-şi cu un deget mustăcioara neagră şi subţire, intră pe uşa principală. Pe treapta de sus a scării vechi şi luminoase, acoperită cu un preş moale, îl întâmpină o slujnică. Femeia nu mai era tânără şi părea cam încrezută. Fără o vorbă, locotenentul îi întinse cartea de vizită.

În timp ce trecea cu cartonaşul în mână de-a lungul saloanelor, slujnica putu să citească: „Alexandr Grigorievici Sokolski”[90]. După câteva clipe se întoarse aducându-i răspuns locotenentului că domnişoara nu putea să-l primească, deoarece nu se simţea tocmai bine. Sokolski se uită în tavan şi-şi scoase înainte buza de jos.

— Îmi pare rău! zise el. Ascultă, drăguţă, începu apoi, repede. Du-te şi spune-i Suzanei Moiseevna că trebuie să-i vorbesc neapărat! Neapărat! N-o s-o reţin decât un minut. O rog să mă ierte…

Slujnica ridică din umeri şi, cu paşi leneşi, o luă îndărăt spre stăpâna ei.

— Bine! oftă ea, întorcându-se după câtva timp. Poftiţi!

Locotenentul o urmă, trecând prin vreo cinci sau şase încăperi mari, mobilate luxos, apoi printr-un coridor şi, în sfârşit, se pomeni într-o odaie pătrată, încăpătoare, în care de la început îl surprinse mulţimea plantelor înflorite şi un miros de iasomie, atât de dulceag şi de puternic, că-ţi făcea greaţă. Florile se întindeau în spalier de-a lungul pereţilor, astupând ferestrele, atârnând din tavan şi încolăcindu-se prin colţuri, aşa fel încât încăperea părea mai curând o seră decât o odaie de locuit. Piţigoi, canari şi sticleţi zburau prin verdeaţă şi se izbeau în geamuri, ciripind.

— Vă rog să mă iertaţi că vă primesc aici, auzi locotenentul un glas plin, de femeie, care vorbea îndulcindu-l pe „r”. Am avut ieri o migrenă îngrozitoare şi, ca să nu se repete şi astăzi, fac tot posibilul să nu mă mişc. Ce doriţi?

Drept în faţa uşii, într-un fotoliu mare, bătrânesc, stătea o femeie îmbrăcată într-un halat scump chinezesc, cu un şal pe capul dat pe spate şi rezemat de o pernă. De sub şalul împletit, de lână, nu i se vedea decât nasul lung şi palid, uşor coroiat şi ascuţit la vârf şi un singur ochi, mare şi negru. Halatul larg îi ascundea şi statura, şi formele. Dar, după mâna albă şi frumoasă, după glas, după singurul ochi şi după nas, n-ai fi putut să-i dai mai mult de douăzeci şi şase sau douăzeci şi opt de ani.

— Vă rog să mă iertaţi că am insistat atâta… începu locotenentul bătând din pinteni. Am onoarea să mă prezint: Sokolski. Am venit cu o însărcinare din partea vărului meu Alexei Ivanovici Kriukov[91], vecinul dumneavoastră, care…

— Da, îl cunosc! îl întrerupse Suzana Moiseevna. Îl cunosc pe Kriukov. Vă rog să vă aşezaţi, nu-mi place să am ceva mare înaintea ochilor…

— Vărul meu vă roagă, prin mine, să-i faceţi un serviciu, urmă locotenentul bătând încă o dată din pinteni înainte de a se aşeza. Iată despre ce este vorba: răposatul dumneavoastră tată a cumpărat iarna aceasta ovăz de la vărul meu, rămânându-i dator o sumă oarecare de bani. Scadenţa poliţelor e abia peste o săptămână, însă vărul meu vă roagă insistent, dacă se poate, să i le achitaţi chiar astăzi!

În timp ce vorbea, locotenentul trăgea cu coada ochiului în dreapta şi în stânga.

„Mi se pare că mă aflu chiar în dormitor!” îşi zise.

Într-un ungher, unde verdeaţa era mai deasă şi mai înaltă, sub un baldachin trandafiriu, ca de înmormântare, se vedea un pat cu aşternutul răvăşit, încă nestrâns. Alături, pe două fotolii, zăceau grămezi de îmbrăcăminte femeiască mototolită. Poale şi mâneci cu danteluţe şi volănaşe spânzurau pe covorul pe care se desluşeau, ici şi colo, şireturi albe, două-trei mucuri de

ţigară şi hârtiuţe de la caramele… De sub pat ieşeau la iveală boturile boante sau ascuţite ale unui întreg şir de pantofi de tot felul. Şi locotenentului i se păru că parfumul dulceag de iasomie nu venea de la flori, ci din pat şi de la şirul acela de pantofi.

— Şi ce valoare au poliţele? întrebă Suzana Moiseevna.

— Două mii trei sute de ruble.

— Oho! făcu evreica, arătându-şi şi celălalt ochi, tot atât de mare şi de negru. Şi dumneavoastră spuneaţi că e vorba de o sumă oarecare! De altfel, mi-e totuna dacă plătesc acum sau peste o săptămână. Dar în cele două luni care au trecut de la moartea tatălui meu a trebuit să fac aşa de multe plăţi… şi am avut atâtea griji mărunte, că mi se învârte capul! Gândiţi-vă că ar trebui să plec în străinătate şi în loc să plec, trebuie să mă ocup de fleacuri! Votcă, ovăz…, mormăi ea închizându-şi ochii pe jumătate, ovăz, poliţe, dobândă – sau, cum spune contabilul meu şef, „dubândă”… E groaznic! Ieri l-am dat afară, pur şi simplu, pe accizar. Dăduse buzna la mine cu Trallesul lui. I-am spus: du-te la dracu’ cu Trallesul tău cu tot, că nu primesc pe nimeni! Mi-a sărutat mâna şi a plecat… Mă rog, oare vărul dumitale n-ar putea să mai aştepte vreo două-trei luni?

— Grea problemă! râse locotenentul. Vărul meu poate să mai aştepte şi un an, însă eu nu mai pot aştepta! Trebuie să vă spun că pentru mine mă zbat. Eu sunt cel care are nevoie cu orice preţ de bani şi, ca un făcut, vărul meu n-are nicio rublă disponibilă. Aşa că, – vrând, nevrând, sunt silit să umblu şi să fac rost… Mai adineauri am fost la un mujic arendaş, acum am venit la dumneavoastră, de aici plec în altă parte şi tot aşa, până o să adun cinci mii de ruble. Am absolută nevoie de această sumă!

— Ce tot spui? Ce nevoie poate să aibă un bărbat tânăr de atâţia bani? Capricii, nebunii?… Poate că i-ai băut sau i-ai pierdut la cărţi? Ori poate că te însori?

— Aţi ghicit! râse locotenentul şi, ridicându-se puţin de pe scaun, bătu din pinteni. Într-adevăr, mă însor…

Suzana Moiseevna se uită ţintă la el, făcu o mutră acră, apoi oftă.

— Nu înţeleg ce gust e ăsta la oameni, să se însoare! zise ea căutându-şi batista în jurul ei. Viaţa e aşa de scurtă şi omul e aşa de puţin liber… Şi să te mai legi încă!

— Fiecare cu punctul lui de vedere…

— Da, aşa-i, fiecare cu punctul lui de vedere… Însă aş vrea să ştiu: te însori cu o fată săracă? Din dragoste aprinsă? Şi pentru ce ai nevoie numaidecât de cinci mii de ruble şi nu de patru sau de trei mii?

„Dar lungă limbă mai are!” îşi zise locotenentul, apoi îi răspunse:

— Să vedeţi. După lege, un ofiţer nu are voie să se însoare înainte de a împlini douăzeci şi opt de ani. Dacă ai gust să te însori înainte, ori renunţi la carieră, ori depui o garanţie de cinci mii de ruble.

— Aha, acum înţeleg! Dar să te mai întreb ceva: doar singur spuneai adineauri că fiecare cu punctul lui de vedere… E posibil ca logodnica dumitale să fie o fiinţă deosebită, o fiinţă extraordinară… totuşi nu înţeleg un lucru: cum poate un om de treabă să trăiască cu o femeie? Să mă ucizi şi n-o să înţeleg! Slavă Domnului, am douăzeci şi şapte de ani, dar în viaţa mea n-am văzut o femeie cumsecade. Toate-s afectate, imorale, mincinoase… Eu nu pot suferi decât cameristele şi bucătăresele. Pe aşa-zisele femei de treabă, nu le las să se apropie de mine nici la o bătaie de puşcă! Şi mulţumesc lui Dumnezeu că nici ele nu mă pot suferi şi nu-mi fac avansuri! Când au nevoie de bani, trimit la mine pe bărbaţii lor, nu vin singure pentru nimic în lume. Şi nu din mândrie, nu, ci pur şi simplu din laşitate: se tem să nu le fac scene… O, înţeleg foarte bine că mă urăsc! Cum să nu mă urască? Eu scot la lumina zilei, pe faţă, ceea ce ele caută să ascundă cât pot şi de Dumnezeu şi de oameni. În cazul ăsta, cum poţi să nu urăşti pe cineva? Fără îndoială că ţi s-au spus tot felul de bazaconii despre mine…

— Sunt aici de puţin timp, aşa că…

— Ei, haide, haide… te cunosc după ochi! Parcă soţia vărului dumitale nu ţi-a dat fel de fel de sfaturi la plecare? Se poate să laşi un bărbat tânăr să se ducă la o femeie aşa de îngrozitoare ca mine, fără să-i atragi atenţia? Ha-ha!… Şi ce mai face vărul dumitale? Straşnic bărbat! Şi e şi frumos… L-am văzut de câteva ori la biserică. Ce te uiţi aşa la mine? Mă duc foarte des la biserică. Toţi avem acelaşi Dumnezeu. Pentru un om cult, forma n-are nicio importanţă, ci ideea… Nu-i aşa?

— Într-adevăr, fără îndoială… zâmbi locotenentul.

— Da, ideea… Dar ştii, nu semeni deloc cu vărul dumitale. Şi dumneata eşti frumos, nu zic, însă el e mult mai bine. E de mirare cât de puţin semănaţi!

— Nu e nimic de mirare, că doar nu suntem decât veri.

— Da, ştiu… Şi ai nevoie de bani chiar astăzi? De ce numaidecât astăzi?

— Zilele astea mi se termină concediul.

— Hm, ce să fac cu dumneata? oftă Suzana Moiseevna. Fie, o să-ţi dau banii, cu toate că ştiu că ai să mă ţii de rău… După nuntă ai să te certi cu nevasta şi ai să spui aşa: „Dacă jidanca

cea parşivă nu mi-ar fi dat banii, poate că acum eram liber ca păsările cerului!” E frumoasă logodnica dumitale?

— Da, destul…

— Hm!… Totuşi e bine să aibă măcar frumuseţe, decât nimic… cu toate că nici cea mai straşnică frumuseţe nu poate să-i răscumpere prostia!

— Original! râse locotenentul. Sunteţi femeie, şi totuşi antifeministă!

— Femeie… zâmbi Suzana. Parcă ce sunt eu vinovată că mi-a dat Dumnezeu învelişul ăsta? Sunt tot atât de vinovată că sunt femeie, cum eşti dumneata că ai mustăţi! Doar nu vioara îşi alege cutia… Eu ţin grozav de mult la mine, însă când îmi aduce aminte cineva că sunt femeie, încep să nu mă mai pot suferi. Ei, acum ieşi, te rog, că vreau să mă îmbrac. Aşteaptă-mă în salon.

Locotenentul ieşi. Respiră adânc, ca să alunge parfumul greu de iasomie, din pricina căruia începuse să-l doară capul şi să-l gâdile în gât. Era buimăcit.

„Cât e de ciudată! îşi zicea uitându-se în jurul lui. Vorbeşte cu şir… însă peste măsură de mult şi de fără perdea! Trebuie să fie o psihopată.”

Salonul în care se găsea acum era bogat mobilat, cu pretenţii de lux şi de modernism. Erau acolo tipsii de bronz înnegrit cu imagini în relief, lămpi vechi de perete şi statuete japoneze, iar pe mese albumuri cu vederi din Nisa şi de pe Rin. Dar toată această înclinare spre lux şi modernism nu făcea decât să accentueze lipsa de gust pe care o denunţau atât de ţipător cornişele aurite, tapetele cu flori, feţele de masă de catifea în culori prea vii şi picturile proaste în ulei cu rame grele. Lipsa de gust era desăvârşită de acea îngrămădeală fără rost şi de acea impresie de neisprăvit, când pe de o parte ţi se părea că lipseşte ceva, iar pe de alta că multe dintre lucruri ar trebui aruncate afară. Era vădit că mobila nu fusese cumpărată toată deodată, ci rând pe rând, de ocazie şi pe la licitaţii.

Nici locotenentul nu avea cine ştie ce gust. Totuşi observă şi el că întreg mobilierul purta acea pecete caracteristică, pe care nici luxul şi nici moda n-o pot face să dispară: lipsa atingerii unei mâini de femeie gospodină, care, precum se ştie, dă încăperilor o notă de căldură, de poezie şi de intimitate. În salonul acela parcă te lua cu frig, ca în sălile de aşteptare de prin gări, ca în cluburi sau în *foyer*-urile teatrelor.

În toată încăperea nu era aproape nimic specific evreiesc, afară doar de un tablou mare înfăţişând întâlnirea lui Jacov cu Isav. Locotenentul se uita împrejur şi se gândea, ridicând din umeri, la noua şi ciudata lui cunoştinţă şi la felul ei liber de a se comporta şi de a vorbi. Dar iată că uşa se deschise şi în prag

se ivi chiar ea – înaltă şi subţire, îmbrăcată cu o rochie neagră, lungă şi foarte strânsă la mijloc, care-i stătea pe trup ca turnată. Locotenentul nu-i mai vedea acum numai nasul şi ochii, ci şi faţa albă şi prelungă, şi părul negru şi creţ ca o blăniţă de miel. Nu-i păru urâtă, totuşi nu-i plăcu. Nu-l atrăgeau, în general, feţele care nu erau specific ruseşti, iar în cazul de faţă găsea că atât părul negru şi creţ, cât şi sprâncenele dese ale gazdei nu se potriveau deloc cu obrazul alb – de o albeaţă care îi amintea, nu ştia de ce, parfumul dulceag de iasomie – şi că urechile şi nasul ei erau prea galbene, ca de mort, sau ca modelate în ceară străvezie. Zâmbindu-i, ea îi arătă, odată cu dinţii, şi gingiile palide. Şi nici lucrul acesta nu-i plăcu.

„Ce sfrijită şi ce gălbejită!… îşi zise locotenentul. Fără îndoială că-i nervoasă ca o curcă!”

— Iată-mă, în sfârşit! Să mergem! zise Suzana luând-o repede înaintea lui şi rupând, din mers, frunzele uscate de pe plantele de ornament. Îţi dau banii imediat şi, dacă vrei, îţi servesc chiar şi un aperitiv. Două mii trei sute de ruble! După un gheşeft ca ăsta sunt sigură că ai să mănânci cu poftă! Îţi place apartamentul meu? Cucoanele de pe aici pretind că la mine miroase a usturoi. În spirite de astea, de bucătărie, se iroseşte toată inteligenţa lor. Dar mă grăbesc să te asigur că la mine nu se găseşte usturoi nici măcar în pivniţă. Odată, când a venit la mine doctorul şi mâncase usturoi, l-am rugat să-şi ia pălăria şi să se ducă să-şi împrăştie parfumul în altă parte… În casă la mine miroase a medicamente, nu a usturoi. Tatăl meu a zăcut paralizat un an şi jumătate, aşa că toate odăile au prins un iz de medicamente. Un an şi jumătate! Îmi pare rău că a murit, dar îmi pare şi bine: groaznic s-a mai chinuit!

Trecu, urmată de ofiţer, prin două încăperi la fel cu salonul, apoi printr-o sală de recepţie şi se opri în cabinetul ei, unde se afla un birou mic de cucoană, încărcat cu tot soiul de bibelouri. Pe covorul de lângă birou stăteau împrăştiate câteva cărţi deschise, cu colţurile îndoite, iar prin uşa nu prea mare se zărea o masă cu aperitive.

Fără să tacă din gură o clipă, Suzana scoase din buzunar o legătură de chei mici şi descuie un dulăpaş ciudat, cu capacul curb şi uşor aplecat. Când capacul se ridică, dulăpaşul scârţâi o melodie tristă, care-i aminti locotenentului cântecul unei harpe eoliene. Suzana mai alese încă o cheie şi mai descuie încă o dată.

— Aici îmi am şi galeriile subterane şi uşile secrete, zise ea, scoţând de acolo o servietă de marochin, nu prea mare. Caraghios dulăpaş, nu-i aşa? Şi când te gândeşti că în servieta asta e un sfert din averea mea… Vezi cât e de durdulie? Cred că n-ai de gând să mă strângi de gât, nu-i aşa?

Suzana ridică ochii la locotenent şi râse cu bunătate. Locotenentul râse şi el.

„Ei, dar ştii că e simpatică?” îşi zise, uitându-se cum îi alergau cheile printre degete.

— Uite-o! făcu Suzana, găsind cheiţa de la servietă. Şi acum, domnule creditor, te rog să scoţi la iveală poliţele. În fond, mare prostie mai sunt şi banii ăştia! Un lucru de nimic – şi totuşi ce mult le place femeilor! Ştii, eu sunt evreică până în măduva oaselor, ţin la nebunie la Şmilii şi la Iancălii mei. Dar ceea ce mă dezgustă la cei de un sânge cu mine e patima lor de a se îmbogăţi… Adună fără să ştie măcar pentru ce adună! Viaţa trebuie s-o trăieşti şi să te bucuri de ea, iar lor li-e frică să cheltuiască un bănuţ de prisos! În privinţa asta, eu semăn mai curând cu un husar decât cu un Şmil. Nu pot suferi să-mi stea banii multă vreme în acelaşi loc. În general, mi se pare că nu prea semăn a evreică. Nu mă dă prea mult de gol accentul? Ce zici?

— Cum să vă spun? se cam încurcă locotenentul. Dumneavoastră vorbiţi corect, numai că… îl cam îndulciţi pe „r”…

Suzana începu să râdă, apoi vârî cheiţa în încuietoarea servietei. Locotenentul scoase din buzunar pachetul cu poliţe şi-l aşeză pe masă împreună cu un carneţel de note.

— Nimic nu dă de gol pe un evreu mai mult decât accentul, urmă Suzana uitându-se veselă la locotenent. Oricât ar încerca el s-o facă pe rusul sau pe franţuzul, pune-l să spună „puf” şi el o să-ţi spună: pofff… Eu pronunţ corect: puf! puf! puf! Nu-i aşa?

Începură să râdă amândoi.

„Pe cinstea mea că e simpatică!” îşi zise Sokolski.

Suzana lăsă servieta pe un scaun, făcu un pas spre locotenent şi, apropiindu-şi faţa de a lui, urmă şi mai veselă:

— După evrei, pe nimeni nu iubesc mai mult decât pe ruşi şi pe franţuji. Eu n-am învăţat cine ştie ce carte în liceu şi nu cunosc bine istoria, dar mi se pare că soarta universului e în mâinile acestor două popoare. Am trăit mult timp în străinătate… chiar şi la Madrid am stat o jumătate de an… Am cercetat cu atenţie lumea de pe acolo şi am ajuns la convingerea că, afară de cel rus şi de cel francez, nu mai există alt popor cumsecade. Să luăm, de pildă, limbile… Limba germană e limba cailor, cea engleză – nici că se poate ceva mai tâmpit: fait-fiit-fiuit! Italiana e plăcută când e vorbită rar, dar când le auzi pe italience turuind din gură pe limba lor, nu se deosebeşte cu nimic de jargonul evreiesc! Poloneza? Doamne, Dumnezeule! Nici nu-şi poate închipui cineva limbă mai scârboasă! „Ne pepşi, Petşe, pepşem, vepşa, bo mojeş,

pşepepşits vepşa pepşem”. Asta înseamnă: „Petre, nu pipăra cu piper purcelul, că ai putea să pipărezi prea mult purcelul cu piper”. Ha-ha-ha!

Suzana Moiseevna îşi dădu ochii peste cap şi începu să râdă atât de sănătos şi de molipsitor, încât privind-o, locotenentul izbucni şi el într-un hohot de râs vesel şi zgomotos. Apucându-l de un nasture, femeia urmă:

— Nu mă îndoiesc că dumitale nu-ţi plac evreii… Nici vorbă că au multe păcate, ca orice naţie. Dar parcă ei sunt de vină? Nu, nu ei sunt vinovaţi, ci femeile lor. Ele sunt mărginite, lacome, fără pic de poezie, plictisitoare… Dumneata n-ai trăit niciodată cu o evreică şi nu poţi să ştii ce podoabe sunt!

Suzana Moiseevna pronunţă vorbele din urmă tărăgănat, fără tragere de inimă şi fără veselie. Apoi tăcu de parcă s-ar fi speriat de propria ei sinceritate – şi deodată faţa i se strâmbă în chip ciudat şi neînţeles. Fără să clipească, ochii i se aţintiră asupra locotenentului şi buzele i se deschiseră uşor, arătând dinţii încleştaţi. Pe obraji, pe gât şi chiar pe piept i se aşternu o expresie rea, de felină. Fără să-şi ia ochii de la oaspete, se aplecă din mijloc într-o parte şi, cu o repeziciune de pisică, înşfăcă ceva de pe masă. Totul se petrecu doar în câteva clipe. Urmărindu-i mişcările, locotenentul zări cele cinci degete mototolind poliţele, văzu apoi hârtiile albe şi foşnitoare trecând ca fulgerul pe dinaintea ochilor lui şi dispărând în pumnul ei. Trecerea atât de bruscă şi de surprinzătoare, de la râsul blajin la crimă, îl ului până într-atât, încât se îngălbeni şi se trase un pas îndărăt…

În timpul acesta, fără să-şi ridice de la el privirea ochilor ei sfredelitori şi speriaţi, Suzana îşi pipăia şoldul cu pumnul strâns, căutându-şi buzunarul. Pumnul i se zbătea nervos în jurul buzunarului, ca un peşte pe uscat, fără să-l nimerească. Încă puţin şi poliţele ar fi dispărut în cotloanele tainice ale îmbrăcăminţii femeieşti. Dar în aceeaşi clipă locotenentul scăpă un strigăt nu prea puternic şi, mai mult din instinct decât din calcul, prinse mâna evreicei aproape de încheietură. Rânjind şi mai tare, femeia se încordă din răsputeri şi-şi liberă braţul. Atunci Sokolski o apucă strâns cu o mână de mijloc şi cu cealaltă de piept. Lupta începu. De frică să nu i se ofenseze feminitatea şi să n-o facă să sufere, locotenentul nu căuta decât s-o ţină nemişcată şi să-i prindă pumnul în care ţinea poliţele, însă femeia cu trup elastic şi mlădios îi luneca din mâini ca un ţipar, îl izbea cu coatele în piept şi-l zgâria, aşa că degetele lui i se plimbau pe tot trupul, pricinuindu-i fără voie dureri şi ofensându-i pudicitatea.

„E aşa de ciudat! E nemaipomenit!” îşi zicea el năucit, fără să-şi creadă ochilor şi simţind cum îl ameţeşte parfumul de iasomie.

Se mutau din loc în loc în tăcere, respirând adânc şi lovindu-se de mobile. Pe Suzana lupta o pasiona. Aprinsă la faţă, îşi închise ochii şi, uitând la un moment dat pe ce lume se află, îşi lipi aşa de strâns obrazul de obrazul locotenentului, încât pe buzele lui rămase un gust dulceag. În sfârşit îi prinse pumnul… Dar desfăcându-i-l şi negăsind nimic, îi dădu drumul. Cu obrajii roşii, cu părul răvăşit şi răsuflând din greu, se uitară unul la altul. Expresia rea şi felină de pe faţa Suzanei se schimbă cu încetul într-un zâmbet îngeresc. Izbucni în hohote de râs şi, răsucindu-se într-un călcâi, se îndreptă spre odaia unde aştepta masa cu aperitive. Locotenentul o urmă, încet. Suzana se aşeză la măsuţă şi, roşie încă şi respirând adânc, bău o jumătate de păhăruţ de porto.

— Ascultă, rupse tăcerea locotenentul. Sper că glumeşti…

— Ba nu glumesc deloc, îi răspunse ea, luând în gură o bucăţică de pâine.

— Hm!… Cum trebuie să înţeleg asta?

— Cum pofteşti. Stai jos şi mănâncă!

— Dar… nu e cinstit ce faci!

— Se prea poate. De altfel, nu te osteni să-mi ţii o predică. Eu am părerea mea personală asupra lucrurilor.

— Nu-mi dai îndărăt poliţele?

— Nici nu mă gândesc! Dacă ai fi un om sărac şi nenorocit care n-are ce mânca, atunci s-ar schimba vorba. Însă dumitale îţi arde de însurătoare!

— Bine, dar banii nu sunt ai mei, sunt ai vărului meu!

— Şi ce nevoie are vărul dumitale de bani? Să-i facă toalete nevesti-sii?… Mie mi-e perfect egal dacă *votre belle-soeur*[92] are sau nu toalete!

Locotenentul uitase că se află într-o casă străină, la o femeie necunoscută şi nu-şi mai bătea capul să fie politicos. Se plimba încruntat prin odaie trăgându-şi nervos tunica. Şi cum evreica se compromisese în ochii lui prin purtarea ei necinstită, se simţea mai îndrăzneţ acum şi mai la largul lui.

— Asta-i curată bătaie de joc! bombănea el. Ascultă, să ştii că nu plec de aici până nu-mi dai poliţele!

— Da? Cu atât mai bine! râse Suzana. Dacă vrei, n-ai decât să rămâi. Abia n-o să-mi fie urât…

Înfierbântat de luptă, locotenentul se uita la faţa zâmbitoare şi neruşinată, la gura ei care mesteca, la pieptul care respira adânc şi se simţea tot mai plin de curaj, tot mai îndrăzneţ. În loc să se gândească la poliţe, se pomeni fără voie amintindu-şi cu lăcomie de cele ce îi povestise vărul său despre aventurile

romantice ale evreicei şi despre felul ei de viaţă cu totul liber. Şi aceste gânduri nu făcură decât să-i biciuiască şi mai mult îndrăzneala. Se aşeză pe neaşteptate lângă evreică şi, uitând cu totul de poliţe, începu să mănânce…

— Ce vrei, votcă sau vin? îl întrebă Suzana râzând. Prin urmare, te-ai hotărât să rămâi şi să-ţi aştepţi poliţele? Bietul de tine, câte zile şi câte nopţi ai să-ţi pierzi aici, aşteptându-le!… Şi oare logodnica dumitale n-o să se supere?…

II

Trecuseră cinci ore. În halat şi în papuci, Alexei Ivanovici Kriukov, vărul locotenentului, umbla prin conac din odaie în odaie, uitându-se din când în când, cu nerăbdare, pe ferestre. Era un om înalt şi bine făcut, cu barbă mare şi neagră, cu o faţă bărbătească şi, aşa cum foarte bine spusese evreica, frumos – cu toate că ajunsese la vârsta când bărbaţii încep să se îngraşe, să chelească şi să fie ursuzi. Ca fel de a fi şi ca inteligenţă, făcea parte dintre oamenii aceia în care e atât de bogată intelectualitatea noastră: inimos şi blând, bine-crescut, nu prea neştiutor în ce priveşte ştiinţele, artele şi religia, având ideile cele mai cavalereşti despre onoare, dar superficial şi leneş. Îi plăcea să mănânce şi să bea bine, juca admirabil vint, avea gust şi se pricepea la femei şi la cai. Încolo, era rigid şi greoi ca o focă şi, ca să se trezească din starea lui de lâncezeală, trebuia să se întâmple ceva extraordinar, ceva care să-i zguduie întreaga fiinţă. Abia atunci uita de toate şi se dovedea a fi cât se poate de energic: ameninţa cu duelul, scria ministrului reclamaţii pe câte şapte coli, alerga ca un bezmetic prin judeţ, nu se sfia să arunce în public vorbe grele ca „ticălosul", intenta procese şi aşa mai departe.

— Ce să fie cu Saşa de nu s-a arătat până acum? o întrebă el pe nevastă-sa, uitându-se pe ferestre. Doar trebuie să ne aşezăm la dejun!

După ce îl aşteptară pe locotenent până la ora şase, Kriukovii se aşezară la dejun. Seara, când se făcu ora de cină, Alexei Ivanovici începu să tragă cu urechea la paşii care se auzeau şi la zgomotul uşilor.

— Ciudat! zicea el, ridicând din umeri. Desigur că mirele nostru s-a încurcat la arendaş.

După ce se termină şi cina, Kriukov se pregăti să se culce, încredinţat că, într-adevăr, locotenentul îşi prelungise vizita la arendaş, unde, după o beţie zdravănă, rămăsese şi peste noapte.

Alexandr Grigorievici se întoarse abia a doua zi dimineaţă. Părea grozav de ruşinat şi de răvăşit.

— Trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi… îi şopti el, în taină, vărului său.

Intrară amândoi în birou. Locotenentul încuie uşa şi, înainte de a începe vorba, se plimbă mult timp în lungul şi în latul odăii.

— Mi s-a întâmplat, frate, ceva aşa de extraordinar, începu el, încât nici nu ştiu cum să-ţi spun… Nu, n-ai să mă crezi…

Şi roşu ca racul, fără să se uite la vărul său, îi povesti, bâlbâindu-se păţania cu poliţele. Cu picioarele depărtate şi cu capul lăsat în piept, Kriukov îl asculta, încruntându-se.

— Glumeşti? îl întrebă el.

— Cum dracu' să glumesc? Crezi că-mi mai arde de glumă?

— Nu înţeleg! mormăi Kriukov, făcându-se stacojiu şi dând furios din mâini. Asta e de-a dreptul imoral din partea ta! Muierea face sub ochii tăi o ticăloşie, o crimă ca asta – şi tu te mai îndeşi s-o săruţi!

— Nici eu nu înţeleg cum de s-au putut întâmpla toate astea! urmă locotenentul mai mult în şoaptă, clipind des. Pe cuvântul meu de onoare că nu înţeleg! E pentru întâia oară în viaţă că dau peste un asemenea monstru! Nu te câştigă nici prin frumuseţe, nici prin deşteptăciune, ci prin… cum să-ţi spun? Prin neruşinare, prin cinism…

— Prin neruşinare, prin cinism… Moral, n-am ce zice! Dacă ai avut chef numaidecât de neruşinare şi de cinism, n-aveai decât să iei o scroafă din noroi şi s-o mănânci de vie! Cel puţin ar fi costat mai ieftin. Dar aşa… două mii trei sute de ruble!

— Frumos mai vorbeşti! se indignă locotenentul. O să-ţi dau îndărăt cele două mii trei sute de ruble, n-avea grijă!

— Ştiu eu că ai să mi le dai, dar parcă de bani e vorba? Dă-i dracului de bani! Pe mine mă revoltă slăbiciunea ta, laşitatea ta spurcată… faptul că eşti o cârpă! Şi te-ai mai şi logodit! Ai o logodnică!

— Lasă, nici nu-mi mai aduce aminte… se înroşi locotenentul. Mi-e scârbă şi mie acum. Îmi vine să intru în pământ… Mi-e aşa de necaz că trebuie să-i cer acum mătuşii mele cele cinci mii de ruble…

Kriukov mai bombăni şi se mai indignă încă multă vreme, apoi liniştindu-se, se aşeză pe canapea şi începu să-l ia pe vărul lui peste picior.

— Şi mai eşti şi locotenent! zicea el cu o dispreţuitoare ironie. Şi mai eşti şi logodit!

Deodată sări în sus ca muşcat de şarpe, bătu din picior şi începu să alerge prin birou.

— Nu, nu las eu lucrurile aşa! strigă, ameninţând cu pumnul. Poliţele or să se întoarcă în mâna mea! În mâna mea! Lasă că-i arăt eu! Nu-i îngăduit să baţi o femeie, dar eu am s-o pocesc… o s-o fac terci! Eu nu-s locotenent! Pe mine n-o să mă impresioneze dumneaei cu neruşinarea şi cu cinismul! Nu, lua-o-ar dracu'! Mişka! strigă el. Du-te repede şi spune să mi se pregătească imediat bihunca de curse!

Kriukov se îmbrăcă în grabă şi, fără să ia în seamă sfaturile locotenentului, îngrijorat acum, se aşeză pe bihuncă, făcu un gest hotărât cu mâna şi o luă în trap întins spre Suzana Moiseevna. Locotenentul se uită lung pe fereastră la norul de praf care alerga în urma bihuncii, apoi se întinse, căscă şi o luă spre odaia lui. După un sfert de oră, dormea dus.

Aproape de şase, l-au trezit şi l-au chemat la dejun.

— Drăguţ din partea lui Alexei! îl întâmpină nevasta vărului său în sufragerie. Ne face să-l aşteptăm!

— Cum, nu s-a întors încă? întrebă locotenentul căscând. Hm… nu mai încape vorbă că s-a abătut pe la arendaş…

Dar Alexei Ivanovici nu se întoarse nici la masa de seară. Atunci, nevasta lui şi Sokolski se gândiră că s-o fi încurcat la vreun joc de cărţi la arendaş şi că, fără îndoială, o fi rămas să doarmă acolo. Se întâmplase, însă, cu totul altceva decât ceea ce presupuneau ei.

Kriukov se întoarse abia a doua zi dimineaţă şi, fără să dea bună ziua nimănui, se strecură în tăcere în biroul lui.

— Ei, ce-ai făcut? îl întrebă în şoaptă locotenentul uitându-se la el cu ochi mari.

Kriukov dădu din mână, apoi pufni în râs.

— Ce s-a întâmplat? De ce râzi? stărui celălalt.

Kriukov se trânti pe divan, îşi ascunse faţa în pernă şi umerii începură să i se zguduie de hohote nestăpânite. După câteva clipe se ridică în picioare şi, uitându-se cu ochii plini de lacrimi la locotenentul care-l privea nedumerit, zise:

— Închide puţin uşa… Ce să-ţi spun, straşnică muiere!

— Ţi-a dat poliţele îndărăt?

Kriukov dădu iarăşi din mână şi izbucni din nou în hohote de râs.

— Măi, ce mai muiere! urmă el. Îţi mulţumesc, drăguţă, pentru cunoştinţă! Un drac în fuste! Ajung eu acolo şi intru, ştii, ca Jupiter, de mi-era frică mie de mine singur… Îmi luasem un aer încruntat şi posomorât, ba chiar îmi strângeam şi pumnii ca să par mai teribil… „Doamnă, zic, cu mine să ştii că nu-i de glumit!” Şi dă-i înainte! Am ameninţat-o şi cu judecata, şi cu guvernatorul… La început a plâns, mi-a spus că a vrut să glumească, doar aşa, ba chiar m-a dus la un dulăpaş, să-mi dea banii. Pe urmă a început să-mi demonstreze că viitorul Europei e în mâinile ruşilor şi ale francezilor, a batjocorit femeile… Ca şi ţie, mi s-au lungit şi mie urechile, măgarul de mine… Mi-a ridicat în slavă frumuseţea, m-a bătut peste braţ, lângă umăr, să vadă cât îs de puternic şi… după cum vezi, abia acum am scăpat de la ea… Ha-ha!… Ştii, e entuziasmată de tine!

— Bun băiat! începu să râdă locotenentul. Om respectabil, însurat… Ce, poate că ţi-e ruşine? Poate că ţi-e scârbă?… Dar să lăsăm gluma. Văd că judeţul vostru are şi el o ţarină Tamara[93]…

— Ce judeţ? La dracu’! Dar în toată Rusia nu găseşti un cameleon ca ăsta! De când sunt pe lume, încă n-am văzut aşa ceva! Şi, oricum, doar sunt cunoscător în materie… Cred că

am trăit în viaţa mea şi cu vrăjitoare, dar aşa ceva încă n-am pomenit. Ai avut dreptate, te câştigă prin neruşinare şi prin cinism. Ceea ce te atrage la ea sunt trecerile neaşteptate de la o stare la alta, jocul de culori, avântul acela diabolic… Brrr! Cât despre poliţe. S-au dus! Poţi să le pui cruce. Suntem amândoi nişte ticăloşi, aşa că se cuvine să împărţim paguba pe din două. Nu-mi mai datorezi 2300 de ruble, ci numai jumătate. Însă, nicio vorbă! Nevestei îi spunem că am fost la arendaş.

Kriukov şi locotenentul îşi înfundară faţa în perne şi începură să râdă în hohote. Îşi ridicau capul, se uitau unul la altul, şi iarăşi cădeau cu nasul în pernă.

— Halal logodnic! îl provoca Kriukov. Halal locotenent!

— Halal bărbat însurat! îi răspundea Sokolski. Halal om respectabil şi tată de familie!

La masă vorbeau cu înţeles, îşi făceau cu ochiul şi, spre mirarea celorlalţi, pufneau mereu în râs în şervete. După dejun, aflându-se în aceeaşi excelentă dispoziţie, se travestiră în turci şi, alungându-se unul pe altul cu puşca în mână, le arătară copiilor cum e războiul. Seara discutară mult şi cu aprindere. Locotenentul încerca să-i demonstreze lui Kriukov că e josnic şi nedemn să iei nevastă cu zestre, chiar în cazul când e vorba de dragoste pătimaşă din partea amândurora. Kriukov, în schimb, bătea cu pumnul în masă şi striga că asta e curată prostie, că bărbatul care nu ţine ca nevasta lui să aibă avere e un egoist şi un tiran. Strigau amândoi, se înfuriau, nu se înţelegeau unul pe altul ce vor să spună, golind în vremea asta pahar după pahar. Până la urmă îşi ridicară poalele halatelor şi plecă fiecare în odaia lui. Adormiră cum puseră capul pe pernă şi dormiră adânc.

Viaţa îşi urmă drumul ei ca şi înainte, monotonă, leneşă şi lipsită de griji. Umbrele se aşterneau pe pământ, tunetul se rostogolea în nori, din când în când vântul vuia a jale, ca şi cum ar fi vrut să arate că şi natura e în stare să plângă. Cu toate acestea, nimic nu tulbura pacea obişnuită a acestor oameni. De Suzana Moiseevna şi de poliţe bărbaţii nu mai pomeneau nimic. Parcă le era ruşine să vorbească în gura mare despre întâmplarea aceea. În schimb se gândeau la ea, se gândeau cu încântare, ca la o farsă ciudată pe care viaţa le-o jucase întâmplător şi de care îşi vor aduce aminte, cu plăcere, la bătrâneţe…

Într-o dimineaţă, după şase sau şapte zile de la întâlnirea cu evreica, Kriukov stătea în birou şi scria o scrisoare de felicitare mătuşii sale. Prin faţa mesei de scris se plimba în tăcere Alexandr Grigorievici. Locotenentul dormise rău, se trezise prost dispus şi era plictisit. Se plimba şi se gândea la concediul lui pe sfârşite, la logodnica lui care-l aştepta şi se întreba cum

de nu se plictisesc oamenii să-şi trăiască toată viaţa la ţară… Oprindu-se în dreptul ferestrei, se uită mult timp la copaci, fumă trei ţigări una după alta apoi, dintr-odată, se întoarse către vărul său.

— Alioşa, am o rugăminte la tine, zise el. Împrumută-mi astăzi calul tău de călărie…

Kriukov îi aruncă o privire iscoditoare şi, încruntându-se, îşi căută înainte de scris.

— Mi-l dai? insistă locotenentul.

Kriukov se uită din nou la el, apoi trase încet un sertar de la birou şi, luând de acolo un pachet gros, i-l întinse.

— Uite, ai aici cinci mii de ruble… zise el. Cu toate că nu sunt ale mele, n-are importanţă: ia-le sănătos. Te sfătuiesc să trimiţi imediat la poştă după cai şi să pleci. Crede-mă!

La rândul lui, locotenentul se uită întrebător la Kriukov – şi deodată începu să râdă.

— Dar ştii, Alioşa, că ai ghicit? mărturisi el, înroşindu-se. La ea mă gândeam să mă duc… Aseară, îndată ce mi-a adus spălătoreasa tunica asta blestemată, cu care am fost atunci la ea, îndată ce m-a învăluit parfumul acela de iasomie… am şi simţit că mă trage aţa într-acolo!

— Trebuie să pleci de aici.

— Ai dreptate. De altfel, mi s-a terminat şi concediul. Aşa-i, plec chiar astăzi! Pe cinstea mea. Oricum, tot trebuia să plec odată… O şterg, şi pace!

În aceeaşi zi, înainte de prânz, poştalionul trăgea la scară. Locotenentul îşi luă rămas-bun de la Kriukov şi, însoţit de bunele lui urări, plecă.

Trecu o săptămână. Era o zi mohorâtă, totuşi fierbinte şi înăbuşitoare. De dimineaţă, Kriukov rătăcea fără niciun rost prin odăi, se uita pe ferestre sau frunzărea albumele de care de mult se plictisise. Când îşi întâlnea nevasta sau copiii, începea să bombănească, furios. I se părea că în ziua aceea copiii erau mai obraznici ca de obicei, că nevasta lui nu supraveghează destul servitorii, că cheltuielile pe care le făcea nu corespundeau veniturilor. Toate acestea dovedeau că „boierul” nu era în apele lui.

După masă, nemulţumit de supă şi de friptură, Kriukov porunci să i se înhame calul la bihunca de curse. Ieşi din curte la pas, făcu aşa cam un sfert de verstă, apoi se opri.

„Ce-ar fi să… să mă reped până la drăcoaica ceea?” îşi zise el, uitându-se la cerul posomorât.

Şi Kriukov începu chiar să râdă, ca şi cum şi-ar fi pus această întrebare pentru întâia oară în ziua aceea. Plictiseala îl părăsi dintr-odată şi ochii lui leneşi sclipiră de bucurie. Dădu bici calului…

Tot drumul îşi închipui cum o să se mire evreica de vizita lui, cum o să stea cu ea de vorbă, cum o să râdă şi cum o să se întoarcă apoi acasă împrospătat…

„O dată pe lună ai şi tu nevoie să te răcoreşti cu ceva… cu ceva care să iasă din comun, îşi zicea el. Cu ceva care să producă în organismul îmbâcsit o zguduire puternică, o… o reacţie… Fie un chef zdravăn, fie… Suzana. Fără asta nu mai merge!”

Când intra Kriukov în curtea fabricii de votcă, se întuneca. Pe ferestrele deschise ale casei se auzeau râsete, iar cineva cânta, cu glas puternic şi adânc:

Ca fulgerul de sclipitoare, ca flacăra de arzătoare…

„Ehei, uite că are oaspeţi!” îşi zise Kriukov.

Şi nu se bucură deloc că Suzana avea oaspeţi. „Ce-ar fi să mă întorc?” îşi zicea în timp ce punea mâna pe mânerul soneriei. Totuşi trase, apoi urcă treptele scării cunoscute. Din sală, îşi aruncă ochii în salon. Erau acolo vreo cinci bărbaţi, toţi moşieri şi funcţionari, cunoscuţi de-ai lui. Unul dintre ei, înalt şi slab, stătea la pian, ciocănea cu degetele lungi pe clape şi cânta. Ceilalţi îl ascultau şi zâmbeau, rânjind de plăcere. Kriukov se uită în oglindă şi era gata să treacă în salon, când deodată intră în sală, sprintenă şi veselă, însăşi Suzana Moiseevna, îmbrăcată cu aceeaşi rochie neagră… Văzându-l pe Kriukov, încremeni o clipă, apoi ţipă uşor şi faţa i se lumină de bucurie.

— Dumneata erai? zise ea luându-l de mână. Ce surpriză!

— Aha, iată-te! zâmbi Kriukov, prinzând-o de după mijloc. Ei, ce zici? Soarta Europei e în mâinile ruşilor şi ale francezilor, nu-i aşa?

— Îmi pare aşa de bine! râse evreica, dându-i uşor mâna la o parte. Intră, te rog. Sunt numai cunoscuţi… Eu mă duc să spun să-ţi servească ceaiul… Parcă Alexei îţi zice, nu?… Haide, du-te, vin şi eu îndată…

Flutură din mână şi ieşi din sală alergând, lăsând în urma ei acelaşi parfum dulceag şi ameţitor de iasomie. Kriukov înălţă capul şi intră în salon. Era prieten cu toţi cei de faţă, dar el abia îi salută, iar ei abia îi răspunseră, ca şi cum locul unde se întâlniseră ar fi fost ruşinos, sau ca şi cum se înţeleseseră fără cuvinte să nu se recunoască.

Din salon, Kriukov trecu într-o sală de recepţie şi de acolo în alta. Mergând aşa, întâlni încă trei sau patru oaspeţi, tot prieteni, dar care aveau şi ei aerul că abia îl recunoşteau. Erau beţi cu toţii şi grozav de veseli. Alexei Ivanovici se uită la ei pieziş, nedumerit: cum era cu putinţă ca nişte oameni

respectabili, cu familii, oameni trecuţi prin cumpene şi nevoi, să se înjosească de dragul unei plăceri atât de ieftine şi de meschine! Kriukov ridică din umeri, zâmbi şi trecu înainte.

„Sunt anumite locuri, îşi zicea el, unde, dacă eşti treaz, te-apucă greaţa, iar dacă eşti beat ţi se veseleşte sufletul. Eu unul, la operetă şi la *café-chantant* nu m-am dus niciodată treaz. Vinul îl face pe om mai bun şi-l împacă oarecum cu păcatul…”

Deodată se opri ca trăsnit, prinzându-se cu amândouă mâinile de canaturile uşii. În cabinetul Suzanei, la birou, stătea locotenentul Alexandr Grigorievici. Vorbea încet cu un evreu gras, chiar peste măsură de gras şi, când îl văzu, se înroşi şi îşi coborî ochii asupra unui album.

În Kriukov se trezi deodată sentimentul onestităţii şi tot sângele i se urcă la cap. Uluit de surprindere, de ruşine şi de mânie, se strecură în tăcere pe lângă birou. Sokolski îşi aplecă şi mai adânc capul în piept. Pe faţa lui trecu o expresie de ruşine chinuitoare…

— Aha, tu erai, Alioşa? îngăimă el silindu-se să-şi ridice ochii şi să zâmbească. M-am abătut pe aici să-mi iau rămas-bun şi, după cum vezi… Mâine însă plec negreşit!

„Ce pot să-i răspund? se întrebă Alexei Ivanovici. Cum pot să-l judec pe el, când şi eu sunt aici?…”

Şi fără să-i răspundă un cuvânt, mormăind doar ceva nedesluşit, ieşi încet din odaie.

Să nu crezi că e înger, n-o lua de pe pământ…

cânta în salon basul. Puţin după aceea bihunca de curse a lui Kriukov alerga, hurducându-se, pe drumul plin de praf.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3832, 29 octombrie. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea: An. Cehov, „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888, precum şi în ediţiile ulterioare ale aceleiaşi culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

„Mocirlă” a intrat în culegerea „Povestiri” şi în culegerea de opere – cu unele modificări fără importanţă.

La 13 decembrie 1886, Cehov a trimis povestirea, decupată din ziar, prietenei sale M. V. Kiseleva (Cehov îşi petrecuse verile anilor 1885, 1886 şi 1887 la Babkino, conacul Kiselevilor). La sfârşitul lui 1886, M. V. Kiseleva i-a răspuns lui Cehov o scrisoare lungă:

«…Foiletonul pe care mi l-ai trimis nu mi-a plăcut deloc, dar absolut deloc, deşi sunt convinsă că foarte, foarte puţină lume va fi de părerea mea. Povestirea e bine scrisă. Bărbaţii care vor citi-o vor regreta că soarta nu le-a scos şi lor în cale o Suzană ca aceea, care să ştie să le ațâțe poftele animalice; femeile o vor invidia în taină, iar cea mai mare parte din public o va citi cu interes şi va spune: „Bine mai scrie Cehov ăsta, halal să-i fie!” Poate că eşti mulţumit şi de cele 115 ruble, pe care le-ai câştigat, şi de părerile de mai sus – însă mie personal mi-e necaz că un scriitor de calitatea dumitale, adică atât de înzestrat de Dumnezeu, îmi arată numai „o grămadă de bălegar”. Lumea e plină de mocirle, de ticăloşi şi de ticăloase, şi ştim câtă scârbă ne stârnesc toate acestea. În schimb câtă recunoştinţă avem faţă de scriitorul care, după ce ne poartă prin duhoarea mormanelor de bălegar, scoate deodată la iveală din ele un bob de mărgăritar! Dumneata nu eşti miop şi poţi foarte bine să găseşti acest bob de mărgăritar. Atunci, de ce ne arăţi numai grămada de bălegar? Dă-mi mărgăritarul, pentru ca mintea mea să nu mai păstreze imaginea mocirlei înconjurătoare! De la dumneata am dreptul să cer acest lucru. Cât despre cei care nu sunt în stare să apere demnitatea omului şi să-l deosebească de animalele cu patru picioare – eu una n-o să-i citesc… Poate că ar fi fost mai bine

să tac, dar simt o mare nevoie să te cert şi pe dumneata, şi pe acei redactori mizerabili care îţi strică talentul cu atâta dezinvoltură. Să fi fost eu redactor, îţi ciopârţeam foiletonul – şi asta spre binele dumitale, deoarece… orice ai spune, foiletonul nu face nici două parale. Lasă-i pe cei săraci cu duhul şi năpăstuiţi de soartă să scrie asemenea opere (vorbesc de conţinut), pe scribi de talia lui Okreit, Aloe şi *tutti quanti*[94] incapabilii."

Critica aceasta l-a îndemnat pe Cehov să-şi exprime, în scrisoarea de răspuns din 14 ianuarie 1887, punctul lui de vedere principial asupra sarcinilor creaţiei literare şi asupra îndrumării literaturii moderne.

„Mai înainte de toate – scria el – şi mie, ca şi dumitale, nu-mi place genul de literatură despre care discutăm. Ca cititor şi ca cetăţean, mă feresc bucuros de ea. Însă, dacă o să-mi ceri o părere sinceră şi cinstită în această privinţă, o să-ţi răspund că problema dreptului ei la existenţă este deschisă şi n-a fost încă soluţionată de nimeni… De aceea i se zice beletristicii beletristică, pentru că arată viaţa aşa cum este în realitate. Scopul ei este adevărul netăgăduit şi cinstit. A-i reduce însărcinările, supunând-o unei ocupaţii ca aceea de a pescui perle, este tot atât de nefast pentru literatură cum ar fi dacă l-ai obliga pe Levitan să deseneze un copac, poruncindu-i să nu ne arate nici coaja lui murdară, nici frunzişul îngălbenit… Pentru chimişti, nimic nu e murdar pe pământ. Scriitorul trebuie să fie tot atât de obiectiv ca şi chimistul: să renunţe la subiectivismul lui de toate zilele şi să înţeleagă că grămezile de bălegar au un rol de seamă în peisaje şi că viciile fac şi ele parte din viaţă ca şi virtuţile."

Ssst!…

Ivan Egorovici Krasnuhin[95], ziarist de mâna a doua, se întoarce acasă noaptea târziu, încruntat, grav şi foarte preocupat. Are o mutră, de parcă s-ar aştepta să i se facă o percheziţie sau s-ar gândi să se sinucidă. După ce se plimbă câţiva paşi prin odaie, se opreşte, îşi zburleşte părul cu mâna şi începe să vorbească, cu tonul lui Laerte când se pregătea să-şi răzbune sora:

— Sunt distrus, mi-e sufletul sfârşit, mi-e inima grea, şi totuşi trebuie să mă aşez şi să scriu! Şi asta se mai cheamă viaţă? De ce n-a descris încă nimeni discordanţa chinuitoare din sufletul scriitorului, atunci când e nevoit să înveselească mulţimile, deşi e trist, sau să verse lacrimi, deşi e vesel? Vreau, nu vreau, trebuie să fiu vesel, nepăsător, spiritual! Da' ia închipuiţi-vă că am şi eu un necaz, sau că sunt bolnav, sau să presupunem că-mi moare copilul, sau îmi naşte nevasta?…

Şi toate acestea le spune ridicând pumnul şi dându-şi ochii peste cap… După aceea se duce în dormitor şi o trezeşte pe nevastă-sa.

— Nadia, îi zice, eu mă apuc de scris… Vezi să nu mă deranjeze nimeni. E imposibil să scriu când urlă copiii sau când sforăie bucătăresele… Şi vezi să am ceai şi… un biftec, dacă se poate… Tu ştii că fără ceai eu nu pot să scriu… Numai ceaiul îmi dă putere de muncă…

După ce se întoarce în odaia lui, Krasnuhin începe să se dezbrace. Îşi scoate încet surtucul, vesta şi cizmele, apoi, cu o expresie de nevinovăţie ofensată, se aşază la masa de scris.

Acolo, nimic nu e întâmplător sau banal. Totul, până la cel mai neînsemnat bibelou, poartă pecetea unei alegeri bine chibzuite şi a unei aspre rânduieli: busturile în miniatură şi fotografiile marilor scriitori, vraful de ciorne, volumul lui Bielinski cu o pagină îndoită la colţ, un occipital care-i serveşte de scrumieră, ziarul împăturit la întâmplare parcă, dar aşa fel încât să se vadă pasajul subliniat cu creion albastru, ca

şi însemnarea de pe margine, scrisă cu litere mari: „Ce mârşăvie!” Tot acolo sunt şi vreo zece creioane bine ascuţite şi tocuri cu peniţe noi, pregătite din timp, se vede, pentru ca nicio întâmplare dinafară – cum ar fi de pildă o peniţă stricată – să nu întrerupă măcar o clipă avântul liber, creator…

Krasnuhin se lasă pe spătarul scaunului şi, închizându-şi ochii, se cufundă în meditarea temei… O aude pe nevastă-sa lipăind cu papucii şi făcând surcele pentru samovar. Parcă nu s-ar fi trezit bine din somn, deoarece mereu scapă din mână când capacul samovarului, când cuţitul. Curând se aude vâjâitul samovarului şi sfârâitul fripturii în tigaie. Femeia nu mai termină de făcut surcele şi de trântit capacele, portiţele şi roţile de la plită. Deodată Krasnuhin tresare, deschide ochii speriat şi începe să adulmece aerul.

— Doamne, Dumnezeule, dar mă bate mangalul la cap! geme el încreţindu-şi faţa a suferinţă. Mă bate mangalul! Femeia asta nesuferită şi-a pus în gând să mă intoxice! Spuneţi-mi, pentru Dumnezeu, pot eu să scriu în aceste condiţii?…

Şi aleargă la bucătărie, unde izbucneşte în lamentări dramatice. Când, ceva mai târziu, călcând încet în vârful picioarelor, nevastă-sa îi aduce un pahar cu ceai, îl găseşte ca şi înainte, în fotoliu, cu ochii închişi, cufundat în tema lui. Nu se clinteşte din loc. Îşi ciocăneşte uşurel fruntea cu două degete şi se face că nici nu observă prezenţa femeii… Pe faţa lui, ca şi adineauri, stăruie aceeaşi expresie de nevinovăţie ofensată.

Înainte de a scrie titlul, Krasnuhin cochetează cu el însuşi, face graţii şi se strâmbă ca o fată tânără care a primit în dar un evantai scump: îşi apasă tâmplele, se ghemuieşte, strângându-şi picioarele sub fotoliu de parcă l-ar durea, apoi îşi închide ochii pe jumătate, galeş, ca motanul de pe canapea… În sfârşit, întinde mâna spre călimară, dar nu fără oarecare şovăială şi, cu un aer de parcă şi-ar semna sentinţa de moarte, scrie titlul…

— Mamă, dă-mi apă! aude de dincolo glasul băiatului.

— Ssst! face mama. Tata scrie! Ssst…

Tata scrie repede-repede, fără ştersături şi fără opriri, abia reuşind să întoarcă foile. Busturile şi portretele scriitorilor celebri se uită neclintite la peniţa lui, care aleargă grăbită, şi parcă îşi spun: „Ehei, frate, dar ştii că ai căpătat o îndemânare!…”

— Ssst! scârţâie peniţa.

— Ssst! fac şi scriitorii, tresărind odată cu masa de scris lovită cu genunchiul.

Deodată, Krasnuhin se îndreaptă din mijloc, pune condeiul jos şi trage cu urechea… Se aude o şoaptă domoală şi

monotonă… Foma Nikolaevici, chiriaşul din odaia vecină, îşi face rugăciunea.

— Ascultă! strigă Krasnuhin. Eşti bun să te închini mai încet? Mă împiedici de la scris!

— Iertaţi-mă, îi răspunde Foma Nikolaevici, cu umilinţă.

— Ssst!

După ce-şi aşterne slova pe cinci pagini, Krasnuhin se întinde şi se uită la ceas.

— Doamne, dar e ora trei! geme el. Toată lumea doarme, numai eu… numai eu trebuie să muncesc!

Distrus, obosit, cu capul aplecat pe un umăr, se duce în dormitor, îşi trezeşte nevasta şi-i spune, cu glas sfârşit:

— Nadia, mai fă-mi un ceai! Mă… mă simt cam slăbit!

Krasnuhin scrie până la ora patru, şi ar scrie bucuros şi până la şase dacă nu i s-ar fi epuizat tema. Cochetăria şi graţiile pe care le face faţă de sine însuşi şi faţă de obiectele neînsufleţite, departe de orice ochi iscoditori şi indiscreţi, despotismul şi tirania pe care le exercită asupra micului furnicar aruncat de soartă sub oblăduirea lui – acestea sunt sarea şi mierea vieţii sale. Şi trebuie să ştiţi că despotul de aici, de acasă, nu seamănă deloc cu omuleţul mărunt, umilit, tăcut şi incapabil pe care ne-am deprins să-l întâlnim prin redacţii!

— Sunt aşa de obosit, încât nu cred că o să pot dormi… zice el culcându-se în pat. Munca noastră, această blestemată şi ingrată muncă silnică, nu oboseşte atât trupul, cât sufletul… Ar trebui să iau un pic de bromură de potasiu… Of, numai Dumnezeu ştie că dacă n-ar fi familia, de mult aş fi lăsat dracului meseria asta… Să scrii la comandă! E groaznic…

Krasnuhin doarme până la ora douăsprezece sau chiar până la unu, somn adânc şi sănătos… O, şi cum ar mai dormi încă, ce visuri ar visa şi ce avânt şi-ar lua dacă ar ajunge un scriitor vestit, un redactor cunoscut, sau măcar un editor de seamă!

— Tata a scris toată noaptea! şopteşte nevasta lui, făcând o mutră speriată. Ssst!

Nimeni nu îndrăzneşte să vorbească, să umble, să bocănească. Somnul lui e sfânta-sfintelor, a cărei profanare vinovatul ar plăti-o scump…

— Ssst! se aude prin casă. Ssst!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 46, 15 noiembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887, şi în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

În vederea includerii în culegerea de opere, schiţa a suferit modificări stilistice.

Visuri

Doi vătăşei – unul voinic, cu barba neagră şi cu picioarele scurte, atât de scurte încât, dacă te uiţi la el de la spate, ai impresia că începe mult mai jos decât la ceilalţi oameni, şi altul lung, slab şi drept ca o prăjină, cu o bărbuţă rară, de un roşu închis – escortează spre capitala judeţului un vagabond care şi-a uitat obârşia. Cel dintâi merge legănat, se uită când la dreapta, când la stânga, mestecă între dinţi când un pai şi când marginea mânecii, se bate cu palma peste şolduri şi mormăie nu ştiu ce pe nas. Într-un cuvânt, are înfăţişarea unui om nepăsător şi lipsit de seriozitate. Celălalt în schimb, cu toată faţa suptă şi umerii înguşti, arată a fi om aşezat, grav şi cumpănit. Iar prin alcătuirea şi prin înfăţişarea lui, aduce cu popii de credinţă veche sau cu ostaşii zugrăviţi pe icoanele de demult, cărora, „spre mai multă înţelepciune, Dumnezeu le-a mai adăugat o bucăţică de frunte” – adică e chel, ceea ce sporeşte încă asemănarea de care am vorbit. Pe cel dintâi îl cheamă Andrei Ptaha[96], pe cel de al doilea Nikandr Sapojnikov[97].

Individul pe care îl escortează nu se potriveşte câtuşi de puţin cu imaginea pe care ne-o facem de obicei despre vagabonzi. E firav, puţintel la trup, slăbănog şi bolnăvicios. Trăsăturile feţei lui sunt mici, şterse şi cu totul nelămurite, sprâncenele rare, privirea supusă şi blândă, iar mustăţile abia îi mijesc, cu toate că omul pare trecut de treizeci de ani. Păşeşte cu sfială, încovoiat, cu mâinile vârâte adânc în mâneci. Gulerul ros al paltonului de postav – un palton care nu pare a fi de ţăran – e ridicat până la marginea şepcii, aşa că numai năsucul lui roşu îndrăzneşte să privească lumina zilei. Vorbeşte cu un glas subţire şi dulceag, tuşind mereu ca să şi-l dreagă. E greu, foarte greu să crezi că ar fi un vagabond care-şi ascunde numele. Mai curând ai zice că e vreun fecior de popă căzut în mizerie şi uitat de Dumnezeu, sau vreun pisar dat afară din slujbă pentru beţie, sau băiatul ori nepotul vreunui negustor

care a vrut să-şi încerce slabele puteri pe tărâmul actoricesc şi acum se află în drum spre casă, ca să joace ultimul act din parabola fiului rătăcitor… Sau poate, judecând după răbdarea stupidă cu care se luptă cu noroiul toamnei, e un fanatic, un frate călugăr din cei ce cutreieră mănăstirile ruseşti în căutarea acelei „vieţi paşnice şi neprihănite”, pe care n-o poate afla nicăieri…

Drumeţii merg de mult, dar li se pare că stau pe loc, că nu pot să se desprindă de acelaşi petic de pământ. Într-adevăr, în faţa lor sunt cam vreo cinci stânjeni de drum acoperit cu noroi negru, în spatele lor cam tot pe-atâta, iar mai departe, oriunde îţi întorci privirea, nu vezi decât un zid de ceaţă albă. Merg de atâta timp, însă drumul e acelaşi, zidul de ceaţă e la aceeaşi depărtare, iar peticul de pământ e neschimbat. Doar din când în când se arată pentru o clipă un bolovan alb şi colţuros, un şanţ, un braţ de fân căzut din cine ştie ce căruţă, licăreşte pentru câteva clipe o băltoacă mare şi tulbure, sau se iveşte pe neaşteptate o umbră cu contururi nelămurite. Dar cu cât se apropie drumeţii de ea, cu atât se face mai mică şi mai întunecată, iar când ajung aproape de tot – le iese înainte un stâlp care indică verstele, aplecat pe o rână şi cu cifrele şterse, sau un mesteacăn tinerel şi plăpând, ud şi golaş ca un cerşetor din marginea drumului. Cele câteva frunze îngălbenite ale mesteacănului şoptesc ceva încetişor, una dintre ele se desprinde şi cade, alene, la pământ… Apoi iarăşi ceaţa, noroiul şi iarba cafenie de pe tăpşane… De firele de iarbă atârnă lacrimi grele şi amărâte. Nu sunt lacrimile de bucurie liniştită, cu care plânge pământul atunci când întâmpină sau petrece soarele strălucitor de vară şi cu care potoleşte, în zori, setea prepeliţelor, a cristeilor şi a sitarilor subţiri şi cu ciocuri lungi! Picioarele drumeţilor se înfundă în noroiul gros şi lipicios. Fiecare pas cere sforţări…

Andrei Ptaha e oarecum tulburat. Se uită cu ochi iscoditori la vagabond, încercând să înţeleagă cum e cu putinţă ca un om ca toţi oamenii şi în toate minţile să nu ştie cum îl cheamă!

— Mă rog, eşti pravoslavnic? îl întreabă el.

— Pravoslavnic, îi răspunde blajin vagabondul.

— Hm!… vasăzică, eşti botezat?

— Păi, cum altfel? Doar nu sunt turc. Mă duc la biserică, mă spovedesc, nu mănânc de frupt când nu se cuvine… Ţin *lerigia* după tipic…

— Atunci, cum îţi spune?

— Spune-mi cum vrei, flăcăule!

Ptaha ridică din umeri şi, grozav de nedumerit, se plesneşte cu palmele peste şolduri. Celălalt vătăjel, Nikandr Sapojnikov, tace grav. El nu e atât de naiv ca Ptaha şi cunoaşte foarte bine,

pesemne, pricinile care-l fac pe pravoslavnicul acela să-şi ascundă numele. Faţa lui expresivă e aspră şi lipsită de prietenie. Merge puţin mai la o parte, nu se coboară până într-atât încât să se amestece în vorbăria goală a tovarăşilor lui de drum şi pare că vrea cu tot dinadinsul să dovedească tuturor, până şi ceţii, că el e om aşezat şi cu judecată.

— Dumnezeu să te mai înţeleagă cine eşti! nu-l slăbeşte Ptaha pe vagabond. Să zic că eşti ţăran – nu arăţi a fi ţăran; să zic că eşti boier – nici a boier nu semeni. Mai degrabă pari a fi ceva între ăştia doi, la mijloc… Mai deunăzi, când îmi spălam ciururile la iaz, am prins o salamandră. Uite numai atâtica era, cât degetul! Şi învârstată şi cu coadă… La început am crezut că-i un peşte, dar când mă uit mai bine – plesni-i-ar ochii de spurcăciune – văd că are lăbuţe. C-o fi fost peşte, c-o fi fost salamandră – numai dracu' ştie ce dihanie o fi fost… Aşa şi cu tine.. Ce neam de om ăi fi fiind?

— Îs mujic de felul meu, oftează vagabondul. Maică-mea se trăgea din iobagi. E drept că nu semăn a mujic, pentru că aşa mi-a fost soarta, om bun ce eşti… Maică-mea a fost dădacă într-o casă boierească şi a avut parte de tot felul de bucurii. Şi se înţelege că, fiind carne din carnea ei şi sânge din sângele ei, mi-am trăit şi eu viaţa pe lângă curtea aceea boierească. Maică-mea mă alinta, mă răsfăţa şi ţinea morţiş să scoată din mine, mujic prost, un om mai de seamă. Dormeam în pat, mâncam în fiecare zi mâncare adevărată şi purtam pantaloni şi cizmuliţe scurte, întocmai ca cuconaşii de la curte. Mâncam şi eu ce mânca şi mama. Iar când se întâmpla să-i dea boierii de câte-o rochie, apoi pe mine mă îmbrăca întâi… Bine am mai trăit, n-am ce zice! Ce de-a mai cofeturi şi ce de-a mai turtă dulce mâncam! Dacă le-aş avea acum şi le-aş vinde, aş putea să-mi cumpăr un cal bun! M-a învăţat biata maică-mea şi carte, m-a crescut de mititel în frica lui Dumnezeu şi m-a deprins să mă port cuviincios, aşa că nici astăzi n-ai să auzi din gura mea vreo vorbă necioplită, de mujic… Şi să mai ştii, flăcăule, că eu votcă nu beau, de îmbrăcat mă îmbrac curăţel şi mă pot „întreţine" cu cinste chiar într-o societate aleasă… Dacă maică-mea mai trăieşte, sărăcuţa, să-i dea Dumnezeu sănătate, iar dacă a murit, odihneşte-i, Doamne, sufletul în împărăţia ta, acolo unde drepţii se odihnesc!

Vagabondul îşi descoperă capul cu păr rar şi aspru, îşi ridică ochii spre cer, îşi face cruce de două ori.

— Aşaz-o, Doamne, la loc de odihnă, la loc cu verdeaţă! urmează el cu un glas tărăgănat mai mult de femeie bătrână decât de bărbat. Învredniceşte-o, Doamne, de mila ta pe roaba ta Xenia! Să nu fi fost maică-mea, eram şi astăzi în rând cu mujicii cei proşti şi fără pricepere! Pe când acum, flăcăule,

orice m-ai întreba, eu pe toate le ştiu: şi scrisul cel lumesc, şi pe cel bisericesc, şi rugăciuni de tot felul. Cunosc şi catehismul. Iar viaţa mi-o duc aşa cum scrie la sfânta scriptură… Nu obijduiesc pe nimeni, trupul mi-l păstrez curat şi neprihănit, ţin posturile şi mă aşez la masă când se cuvine. Unii oameni nu găsesc bucurie decât în votcă şi-n vorbe de clacă. Pe când eu, dacă am vreme, mă aşez într-un colţ şi citesc câte-o cărticică. Citesc şi plâng, plâng întruna…

— Şi de ce plângi?

— Pentru că tot ce scrie în cărţi e de jale… Se întâmplă uneori să dai numai cinci copeici pentru o cărticică de astea, dar de plâns, apoi plângi şi oftezi până nu mai poţi.

— Tată-tău mai trăieşte? îl întreabă Ptaha.

— Nu ştiu, flăcăule. Că eu nu l-am cunoscut pe tata. De ce să nu spun drept? Cred că sunt copil din flori. Maică-mea şi-a trăit viaţa numai pe lângă boieri, n-a vrut să ia un mujic prost…

— Şi s-a încurcat cu vreun boier! râde Ptaha.

— Drept e că n-a rămas fată mare. Era femeie credincioasă şi cu frica lui Dumnezeu, dar fecioria nu şi-a păstrat-o. E păcat, fără îndoială, mare păcat, ce să mai vorbim! În schimb, poate că în venele mele curge sânge de boier… Poate că-s mujic numai cu numele, dar de drept sunt boier.

Toate acestea, „boierul” le spune cu glas domol şi dulceag de tenor, încreţindu-şi fruntea îngustă şi trăgând aerul, cu un fel de scârţâit, pe nasul lui mic, roşu şi îngheţat. Ptaha îl ascultă, se uită la el mirat, numai cu coada ochiului, şi ridică iarăşi din umeri.

După ce mai merg aşa vreo şase verste, vătăşeii şi vagabondul se aşază pe un tăpşan, să se odihnească.

— Câinele, că-i câine, şi tot ştie cum îl cheamă, bombăneşte Ptaha. Iaca, numele meu e Andriuşka, al lui e Nikandr, şi fiecare om îşi are numele lui sfânt, pe care nu poate cu niciun chip să-l uite! Cu niciun chip…

— Cine are nevoie să ştie cum mă cheamă pe mine, şi pentru ce anume?… oftează vagabondul, sprijinindu-şi obrazul în pumn. Ce folos aş avea eu din asta? Înţeleg dacă mi s-ar îngădui să mă duc unde vreau… Dar aşa, ar fi şi mai rău decât acuma… Eu, fraţi pravoslavnici, cunosc legea. Iaca, în clipa de faţă nu sunt decât un vagabond care nu ştie nici cum îl cheamă, nici de unde se trage. În cazul cel mai rău, ar putea să mă condamne la deportare în Siberia de răsărit şi, pe deasupra, să-mi mai dea şi vreo treizeci, sau poate chiar patruzeci de vergi… Dar dacă le-aş spune numele meu adevărat, atunci m-ar trimite din nou la muncă silnică. Ştiu eu ce ştiu!

— Cum, adică? Ai fost osândit la muncă silnică?

— Am fost, prietene dragă… Patru ani am umblat tuns chilug şi am purtat lanţuri…

— Pentru care vină?

— Pentru că am ucis, om bun ce eşti! Pe când eram băietan de vreo optsprezece ani, maică-mea a turnat din greşeală în paharul boierului şoricioaică în loc de bicarbonat. Ştii, în cămară erau tot felul de cutiuţe, aşa că nu i-a fost greu să se încurce…

Vagabondul oftează, clatină din cap, apoi urmează:

— Maică-mea era femeie cu credinţă în Dumnezeu, însă cine poate să ştie?… Că sufletul omului e ca un codru nestrăbătut. Poate că a făcut-o din nebăgare de seamă, dar poate că n-a putut să mai îndure năduful că boierul îşi luase pe lângă el altă slujnică… Poate că i-a turnat şoricioaica înadins… asta numai Dumnezeu o ştie! Eram tânăr pe-atunci şi nu le înţelegeam chiar pe toate… Mi-aduc aminte că boierul îşi luase, ce-i drept, altă ţiitoare şi că maică-mea era tare amărâtă din pricina asta. Dacă nu mă înşel, judecata a ţinut doi ani… Mama a fost osândită la douăzeci de ani muncă silnică, iar eu, minor fiind, numai la şapte.

— Dar pe tine, pentru ce te-a osândit?

— Ca părtaş. Că eu i-am dus boierului paharul. Aşa era rânduiala: maică-mea îi pregătea bicarbonatul şi eu i-l duceam. Numai să ştiţi, fraţilor, că toate astea eu vi le spun creştineşte, ca în faţa lui Dumnezeu. Însă voi să nu suflaţi nimănui nicio vorbă…

— Ei, asta-i! Pe noi nu ne întreabă nimeni, îi răspunde Ptaha. Cum s-ar zice, ai fugit de la ocnă?

— Am fugit, prietene dragă. Am fugit atunci vreo paisprezece oameni… Să le dea Dumnezeu sănătate că m-au luat şi pe mine! Acuma, judecă şi tu, flăcăule: ce nevoie am eu să le spun cum mă cheamă? Dacă le spun, au să mă trimită înapoi la ocnă! Şi, te întreb, semăn eu a ocnaş? Sunt om şubred şi bolnăvicios, ţin mult la curăţenie şi când e vorba de mâncare, şi când e vorba de dormit. Când mă rog lui Dumnezeu, îmi place să aprind ori candela, ori o lumânare şi în jurul meu să fie linişte. Iar când fac mătănii, să nu văd pe podea nici gunoaie, nici scuipături! Pentru maică-mea, eu fac câte patruzeci de mătănii dimineaţa şi câte patruzeci seara…

Vagabondul îşi scoate şapca şi-şi face semnul crucii.

— N-au decât să mă deporteze în Siberia de răsărit, zice el. De asta nu mi-e frică mie!

— Cum adică? E mai bine acolo?

— Ei, e cu totul altceva! La ocnă stai ca racul în paner: înghesuială, îmbulzeală, îngrămădeală, de nu poţi nici să-ţi tragi sufletul! Un adevărat iad! Să te păzească Maica Precista

de asemenea pacoste! Eşti tâlhar, de cinste tâlhărească ai parte. Mai rău ca un câine! Nimic nu ţi-e ca lumea: nici mâncarea, nici somonul. Ba nici să te rogi lui Dumnezeu n-ai chip! Pe când în deportare, se schimbă vorba. Dacă mă deportează, îndată ce ajung acolo mă înscriu în obştea satului, în rând cu băştinaşii. După lege, stăpânirea e datoare să-mi dea un lot de pământ… da, aşa-i! Se zice că pe-acolo pământul e mai ieftin ca zăpada: poţi să iei cât îţi pofteşte inima! Şi, cum spuneam, or să-mi dea şi pământ de arătură, şi de grădină, şi de casă… Şi am să încep şi eu, ca oamenii, să ar, să semăn… am să-mi înjgheb o gospodărie… am să cresc vite, oi, câini, am să-mi fac şi prisacă… Trebuie să-mi caut şi un motan siberian, să nu-mi roadă avutul şoarecii şi guzganii. Am să-mi ridic casă de bârne, fraţilor, şi am să-mi cumpăr icoane… Iar dacă o vrea Dumnezeu, poate că am să mă însor şi să am copii…

Vagabondul aiurează înainte fără să se uite la vătăşei, ci undeva, într-o parte. Oricât de nesăbuite sunt visurile lui, le mărturiseşte atât de sincer şi din adâncul inimii, încât ar fi greu să nu-l crezi. Gura mică i se strâmbă într-un zâmbet, iar faţa, şi ochii, şi năsucul lui capătă o expresie încremenită, prostită parcă, la gândul dulce al acelei fericiri îndepărtate. Vătăşeii îl ascultă şi-l privesc cu gravitate şi nu fără simpatie. Îl cred şi ei.

— Nu mi-e frică mie de Siberia, vorbeşte înainte vagabondul. Că doar Siberia e tot Rusia şi are acelaşi Dumnezeu şi acelaşi ţar. Şi în Siberia se vorbeşte tot creştineşte, cum vorbim noi acum. Acolo e mai multă bogăţie şi oamenii duc o viaţă cu mult mai îndestulată. Da, toate-s mai bune acolo… Să luăm, de pildă, râurile. Cele din Siberia sunt mult mai bogate decât cele de pe-aici! Este în ele atâta peşte, atâta sălbăticiune de asta, cu nemiluita! Iar pentru mine, fraţilor, cea mai mare bucurie e să prind peşte! Poţi să nu-mi dai nici pâine, numai să mă laşi să stau cu undiţa. Pe cinstea mea! Mă pricep să pescuiesc şi cu undiţa, şi cu leasa, ştiu să pun şi vârşe… iar când se porneşte gheaţa, apoi pescuiesc cu năvodul… Nu prea am eu puterea să trag năvodul, aşa că dau cinci copeici vreunui mujic, de mă ajută… Şi, Doamne, dacă ai şti ce bucurii îţi aduce pescuitul! Când se întâmplă să-ţi cadă vreun mihalţ, sau vreun clean, ţi se pare că ai văzut pe frate-tău! Şi să vezi că fiecare peşte îşi are socoteala lui: pe unul îl prinzi cu momeală vie, pe altul cu râme, pe altul cu broaşte sau cu greieri. Dar toate astea trebuie să le ştii! Iaca, de pildă mihalţul. Mihalţul nu-i un peşte chiar aşa de gingaş, se mulţumeşte şi cu ghigorţ. Ştiucii îi place porcuşorul, iar şalăului, fluturii. Nu-i mai mare bucurie decât să prinzi clenii la vaduri! Te bagi în apă fără pantaloni şi dai drumul la vreo zece stânjeni din sfoara undiţei – dar fără plumb, aşa fel ca

momeala, un fluture sau un gândac, să plutească pe deasupra. Şi laşi s-o ducă apa la vale. Iar cleanul atâta aşteaptă şi numai ce vezi că începe să smucească! Ei, dar trebuie să fii cu băgare de seamă să n-o şteargă afurisitul cu momeală cu tot! Aşa că îndată ce l-ai simţit că apucă de cârlig, nu mai sta la gânduri şi trage undiţa afară. Ehei, cât peşte am prins eu în viaţa mea! Ceva de speriat! Pe vremea când umblam noi fugari, ceilalţi rămâneau să se culce în pădure, numai mie nu-mi ardea de dormit, că mă trăgea aţa spre râu… Iar râurile de pe-acolo erau largi şi repezi şi cu nişte maluri prăpăstioase, de te apuca spaima! De-a lungul malurilor se înşirau păduri dese. Copacii erau aşa de înalţi, că numai cât te uitai la vârful lor şi te prindea ameţeala! După preţurile de pe-aici, fiecare pin ar face măcar zece ruble…

Sub năvala visurilor lui învălmăşite, a imaginilor încântătoare din trecut şi a unor dulci presimţiri de fericire viitoare, bietul om nu mai scoate un cuvânt: îşi mişcă doar buzele, ca şi cum ar vorbi în şoaptă cu el însuşi. Zâmbetul fericit şi prostesc nu i se mai stinge de pe faţă. Vătăşeii tac şi ei. Cu capetele aplecate în pământ, rămân adânciţi în gânduri… Şi cât de dulce e să te gândeşti aşa – în liniştea toamnei, când ceaţa rece şi mohorâtă ţi se aşterne peste suflet şi-ţi stă în faţa ochilor ca un zid de închisoare, dovedindu-ţi cât de mărginită e voinţa omenească – cât de dulce e să te gândeşti la râurile largi şi repezi cu maluri prăpăstioase şi întinse, la pădurile nepătrunse, la stepele fără sfârşit… Închipuirea îţi arată, domol şi liniştit, cum în faptul dimineţii, când purpuriul zorilor nu s-a stins încă pe cer, un om numai cât o pată îşi face drum pe malul povârnit şi pustiu. Pinii seculari, înalţi cât nişte catarge, care se îngrămădesc în terase pe amândouă malurile torentului, se uită cu asprime la omul acela slobod şi parcă mârâie, încruntaţi. Rădăcini, bolovani uriaşi şi tufişuri spinoase îi aţin calea, dar trupul pribeagului e puternic şi sufletul lui plin de curaj: nu-i e frică nici de pini, nici de bolovani, nici de singurătate, nici de ecoul care se rostogoleşte repetându-i fiecare pas…

În mintea vătăşeilor se înfiripează imaginile unei vieţi slobode, a unei vieţi de care n-au avut parte niciodată… Şi numai Dumnezeu ştie dacă imaginile acestea sunt rodul unor poveşti auzite cine ştie când, sau sunt moştenite odată cu trupul şi cu sângele de la înaintaşii lor slobozi!

Cel dintâi care rupe tăcerea e Nikandr Sapojnikov, care n-a scos nicio vorbă până acum. Fie că pizmuieşte fericirea iluzorie a vagabondului, fie că simte în adâncul sufletului că aceste visuri de fericire nu se potrivesc cu ceaţa cenuşie şi cu noroiul negru – el îi aruncă o privire aspră şi-i spune:

— Aşa o fi… Toate-s bune, frate, numai că nu ţi-e dat ţie să ajungi până la locurile acelea de libertate! Nu se poate. Ai să mai mergi vreo trei sute de verste şi pe urmă ai să dai ortul popii. Nu vezi ce prăpădit eşti? N-ai făcut decât şase verste şi iaca, abia mai sufli!

Vagabondul se întoarce încet spre Nikandr şi zâmbetul de fericire i se şterge de pe obraz. Se uită speriat şi resemnat la faţa gravă a vătăjelului, apoi, aducându-şi parcă aminte de ceva, îşi pleacă fruntea în pământ. Tăcerea se lasă din nou… Toţi trei rămân pe gânduri. Vătăşeii se trudesc să cuprindă cu gândul ceea ce numai Dumnezeu ar putea să-şi închipuie, şi anume spaţiul acela înfricoşător care-i desparte de ţinutul libertăţii. În vremea asta, în mintea vagabondului năvălesc imagini limpezi, mult mai înfricoşătoare decât spaţiul: îşi aminteşte de nesfârşita procedură judecătorească, apoi îi trec pe dinainte, rând pe rând, închisorile de tranzit şi cele de muncă silnică, bărcile pentru transportul ocnaşilor, popasurile chinuitoare din drum, iernile groaznice, bolile, moartea tovarăşilor…

Vagabondul clipeşte resemnat, îşi şterge cu mâneca fruntea pe care i-au apărut broboane mici de sudoare şi suflă greu, ca şi cum ar fi ieşit chiar atunci dintr-o baie peste măsură de fierbinte. Îşi şterge fruntea şi cu cealaltă mânecă, apoi se uită speriat în jurul lui.

— Are el dreptate că n-ai să ajungi, întăreşte şi Ptaha. Cât poţi tu să mai mergi? Nu vezi că eşti numai piele şi oase? Eh, ai să mori, măi frate!

— Se înţelege că are să moară! Cum ar putea el să mai ţină la drum? zice Nikandr. Eu gândesc că au să-l bage la *şpital* îndată ce ajungem… Să ştii!

Omul care şi-a uitat numele cercetează cu spaimă feţele aspre şi nepăsătoare ale siniştrilor lui însoţitori şi, fără să-şi mai scoată şapca de pe cap, îşi face repede cruce, deschizând ochii mari… Tremură, scutură din cap – şi deodată tot trupul lui e cuprins de spasme, ca o omidă pe care ai călcat-o cu piciorul…

— Ei, haide, e vremea s-o luăm din loc, zice Nikandr, ridicându-se. Ne-am odihnit destul!

Peste câteva clipe drumeţii pleacă înainte pe drumul plin de noroi. Vagabondul s-a încovoiat şi mai mult şi şi-a vârât şi mai adânc mâinile în mâneci. Ptaha tace.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea”, 1886, nr. 3849, 15 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A intrat în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, şi în ediţiile următoare ale aceleiaşi culegeri. Societatea pentru ştiinţă de carte din Moscova a publicat povestirea fără modificări într-o broşură separată. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii povestirii în culegerea de opere, Cehov a schimbat un singur amănunt: în textul inițial, vagabondul fusese osândit la doisprezece ani de muncă silnică, nu la șapte, ca în versiunea definitivă. Povestirea s-a bucurat de o înaltă prețuire din partea lui D. Grigorovici (vezi nota privitoare la bucata „Agafia").

Oameni de treabă

Trăia odată la Moscova un oarecare Vladimir Semionîci Leadovski. Absolvise facultatea de drept şi era controlor la calea ferată. Însă, dacă l-ai fi întrebat cu ce se ocupă, fii sigur că o pereche de ochi mari şi strălucitori te-ar fi privit deschis şi senin prin *pince-nez*-ul de aur şi un glas de bariton, domol, peltic şi catifelat, ţi-ar fi răspuns:

— Cu literatura!

După ce absolvise facultatea, Vladimir Semionîci publicase într-un ziar o notiţă teatrală. De la notiţă trecuse la rubrica bibliografică, iar după un an scria, în acelaşi ziar, foiletonul critic săptămânal. Dar un început ca acesta nu trebuie să ne facă să credem că Leadovski era un diletant, că scrisul lui avea un caracter ocazional şi trecător. De câte ori îi vedeam făptura uscăţivă şi îngrijită, fruntea mare şi pletele lungi, de câte ori îi ascultam peroraţiile, aveam impresia că talentul lui scriitoricesc – independent de cum scria şi de ce scria – era la el ceva organic, ceva ca bătăile inimii, şi că fără îndoială acest talent, ca şi întreaga lui activitate, se găseau în creierul lui sub forma unei excrescenţe încă de pe vremea când era în pântecele mamei sale. Chiar şi în mersul, chiar şi în gesturile lui şi în felul cum îşi scutura scrumul ţigării, îi ghiceai toată activitatea de la „a” la „z”, cu toată vâlva pe care o stârnea, în toată plictiseala şi în toată onestitatea ei. De asemenea recunoşteai în el scriitorul şi atunci când, cu faţa animată, depunea o coroană pe sicriul vreunei celebrităţi, sau când, cu o expresie gravă şi solemnă, aduna semnături pe vreo adresă oarecare. Patima lui de a căuta să-şi facă cunoştinţe printre scriitorii celebri, darul lui de a descoperi talente chiar şi acolo unde nu erau, entuziasmul lui nezdruncinat, pulsul o sută douăzeci pe minut, necunoaşterea vieţii, agitaţia, într-adevăr femeiască, cu care solicita la concerte şi la seratele literare ajutoare pentru tineretul studios, slăbiciunea lui pentru

tineret – toate acestea i-ar fi creat reputaţia de „scriitor” chiar şi dacă n-ar fi scris foiletoanele cu pricina.

Vladimir Semionîci era scriitorul căruia i se potriveau de minune cuvintele pe care el însuşi obişnuia să le spună: „Noi suntem puţini!” sau: „Ce viaţă poate fi aceea fără luptă? Înainte!” – deşi nu se luptase niciodată cu nimeni şi nu mersese niciodată înainte. De asemenea, nu te plictiseai cu el nici când începea să discute despre idealuri. În fiecare an, de ziua sfintei Tatiana, patronul universităţii se îmbăta turtă, cânta laolaltă cu ceilalţi „gaudeamus” deşi cam pe-alături de ton şi, în timp ce cânta, faţa lui strălucitoare de fericire şi de sudoare părea că spune: „Uitaţi-vă, sunt beat, chefuiesc!” Dar şi aşa îi stătea bine.

Vladimir Semionîci era adânc încredinţat că avea tot dreptul să scrie şi că activitatea lui era îndreptăţită. Nu-l chinuia nicio umbră de îndoială şi părea a fi cât se poate de încântat de sine însuşi. Un singur lucru îl mâhnea: că ziarul la care colabora avea abonaţi puţini şi o reputaţie îndoielnică. Totuşi era încredinţat că mai curând sau mai târziu o să ajungă să se oploşească pe lângă o revistă mai voluminoasă, unde talentul lui o să se poată dezvolta în voie şi unde o să arate el ce poate! Şi în faţa unor nădejdi atât de luminoase, uşoara lui mâhnire se risipea.

Ducându-mă mereu în casa acestui om simpatic, am cunoscut-o şi pe sora lui, Vera Semionovna, care era doctoriţă. Chiar de la început înfăţişarea acestei femei m-a surprins: avea un aer din cale-afară de bolnăvicios şi de istovit. Era tânără, bine făcută, cu trăsături regulate, deşi cam din topor – însă, alături de fratele ei, vioi, elegant şi plin de vervă, părea stângace, fără vlagă, fără urmă de cochetărie şi ursuză. Gesturile ei, felul ei de a zâmbi şi de a vorbi aveau ceva de om chinuit, ceva rece şi apatic, care o împiedica să placă. Oamenii o socoteau mândră şi cam mărginită.

Mie însă îmi face impresia că Vera Semionovna se odihnea.

— Dragul meu, îmi spunea adesea fratele ei, oftând şi dându-şi părul peste cap cu un gest elegant – gest de scriitor. Să nu judeci niciodată omul după aparenţă! Uită-te la cartea asta: e mult de când am citit-o, acum e ferfeniţă, ba chiar a început să mucegăiască şi stă zvârlită în praf, ca un lucru de care nu mai ai nevoie. Dar încearcă numai s-o deschizi, că îndată te face să păleşti şi să verşi lacrimi! Sora-mea e ca această carte: deschide-o, aruncă o privire în sufletul ei – şi o să te apuce groaza! În trei luni Vera a îndurat atâtea câte n-ar încăpea într-o viaţă de om!

Vladimir Semionîci se uită repede împrejur, apoi mă apucă de mânecă şi urmă, în şoaptă:

— Trebuie să ştii că, după ce a terminat facultatea, sora mea s-a măritat din dragoste cu un arhitect. O adevărată dramă! Abia la o lună după ce s-au luat, bărbatul ei a murit de tifos exantematic. Şi asta încă n-ar fi nimic. Dar se molipsise şi ea de la el, şi când, după ce s-a făcut bine, a aflat că Ivan al ei murise, a înghiţit o doză zdravănă de morfină. Fără intervenţia energică a prietenelor, Vera noastră de mult ar fi în rai! Şi acum spune şi dumneata, nu e o adevărată dramă? Şi te mai întreb: nu găseşti că sora mea e ca o ingenuă care şi-a jucat până la sfârşit toate cele cinci acte ale vieţii? Publicul e liber să mai stea şi să asculte şi vodevilul – însă ingenua trebuie să se ducă acasă şi să se odihnească!

După trei luni de chinuri, Vera Semionovna se mutase la fratele ei. Profesiunea de medic nu era pe măsura puterilor sale, nu-i plăcea şi o obosea. De altfel, nici nu făcea deloc impresia că s-ar pricepe în meserie şi n-am auzit-o niciodată vorbind ceva în legătura cu medicina.

Se şi lăsă de medicină, târându-şi tinereţea searbădă în lene şi tăcere, ca o întemniţată, mereu cu capul plecat şi cu braţele căzute. Singurul lucru în faţa căruia nu rămânea nepăsătoare şi care îi lumina, cât de cât, amurgul vieţii, era prezenţa fratelui ei, pe care-l iubea. Îl iubea şi pe el, iubea şi arta lui, avea un adânc respect pentru foiletoanele pe care le scria. Iar dacă o întreba vreun cunoscut ce face Vladimir Semionîci, ea îi răspundea în şoaptă, de parcă se temea să nu trezească sau să tulbure pe cineva: „Scrie!…” De obicei, când fratele ei scria, Vera Semionovna se aşeza lângă el şi nu-şi mai lua ochii de la mâna care ţinea condeiul. În clipele acelea, părea un animal bolnav care se încălzeşte la soare…

Într-o seară de iarnă, Vladimir Semionîci stătea în birou, în faţa mesei, şi scria pentru ziar un foileton critic. Vera Semionovna se aşezase lângă el şi, ca de obicei, se uita la mâna lui. Criticul scria repede, fără să şteargă nimic şi fără să se întrerupă. Se auzea scârţâitul peniţei. Pe masă, lângă mâna care scria, era o revistă deschisă, groasă şi cu filele proaspăt tăiate.

Revista publica o nuvelă din viaţa de la ţară, semnată cu două iniţiale. Vladimir Semionîci era încântat. Găsea că autorul avea un stil extraordinar, că în descrierea naturii aducea cu Turgheniev, că era sincer şi cunoştea la perfecţie viaţa mujicilor. Nici criticul nostru nu cunoştea această viaţă decât din cărţi şi din auzite, dar un sentiment lăuntric, ca şi propria lui convingere, îl îndemnau să ia de bun tot ce era scris în nuvelă. Şi Vladimir Semionîci îi prevestea autorului un viitor strălucit, îl asigura că aşteaptă cu mare nerăbdare sfârşitul nuvelei şi aşa mai departe.

— Straşnică nuvelă! zise el lăsându-se pe speteaza scaunului şi închizând ochii de plăcere. Ideea e cât se poate de simpatică!

Vera Semionovna se uită la el, căscă cu zgomot şi deodată îi puse o întrebare cu totul neaşteptată. Avea obicei, seara, să caşte nervos şi să-i pună întrebări neaşteptate, fără nicio legătură cu ce vorbiseră până atunci.

— Volodea, îl întrebă, ce înseamnă „neîmpotrivirea la rău”?

— Neîmpotrivirea la rău?… repetă Vladimir Semionîci deschizând ochii mari.

— Da. Cum o înţelegi tu?

— Vezi, drăguţă, închipuieşte-ţi că te atacă hoţii sau bandiţii şi vor să te jefuiască. Iar tu, în loc să…

— Nu aşa! Dă-mi o definiţie logică…

— O definiţie logică? Hm!… Cum să-ţi spun? se încurcă Vladimir Semionîci. Neîmpotrivirea la rău înseamnă atitudinea pasivă faţă de tot ce, în sfera moralităţii, se numeşte *rău*...

După aceea Vladimir Semionîci se aplecă asupra mesei şi începu să citească altă nuvelă. În această nuvelă, semnată de o scriitoare, era vorba de situaţia ilegală nenorocită a unei femei din lumea bună, nevoită să stea sub acelaşi acoperământ cu amantul ei şi cu copilul nelegitim. Lui Vladimir Semionîci îi plăcea şi tema nuvelei, pe care o găsea interesantă, şi subiectul, şi felul cum era scrisă. Rezumând pe scurt subiectul, Vladimir Semionîci alegea pasajele cele mai reuşite, la care mai adăuga câte ceva de la el: „Cât de conforme sunt toate cu realitatea, câtă viaţă şi câtă frumuseţe peste tot! Autorul nu e numai un artist în ce priveşte forma, dar şi un psiholog care ştie să pătrundă în sufletul personajelor sale. Să luăm de pildă descrierea sugestivă a stării sufleteşti a eroinei când se întâlneşte cu bărbatul ei…” şi aşa mai departe.

— Volodea! îi întrerupse Vera Semionovna avântul critic. Mă urmăreşte de ieri un gând ciudat. Mereu mă gândesc: ce s-ar alege de noi, dacă viaţa omenească ar fi clădită pe principiul neîmpotrivirii la rău?

— Fără îndoială că nu s-ar alege decât praf şi pulbere! Neîmpotrivirea la rău ar lăsa frâu slobod instinctelor criminale, din care pricină n-ar rămâne pe pământ nimic, fără să mai vorbim de civilizaţie!

— Şi ce ar rămâne atunci?

— Ar rămâne başbuzucii şi casele de toleranţă! Cred că în foiletonul următor o să ating această problemă. Îţi mulţumesc că mi-ai atras atenţia.

Săptămâna următoare, prietenul meu îşi ţinu promisiunea. Era prin anul optzeci, tocmai când, atât în societatea cât şi în presa noastră, se dezbăteau probleme în legătură cu

neîmpotrivirea la rău, cu dreptul fiecăruia de a judeca, de a osândi şi de a se războ, când câte unii din mediul nostru începeau să se lipsească de servitori, plecau la ţară să se apuce de arat, nu mâncau carne şi renunţau la dragostea trupească.

După ce citi foiletonul fratelui său, Vera Semionovna rămase puţin pe gânduri, apoi ridică uşor din umeri.

— E foarte drăguţ! zise ea. Totuşi sunt încă multe lucruri pe care nu le înţeleg. De pildă, în „Soboreanî”[98] a lui Leskov este un grădinar, un om tare ciudat, care cultivă zarzavat pentru toată lumea: şi pentru cei care cumpără, şi pentru săraci, şi pentru cei care fură. Mă rog, crezi că e logic ce face el?

După faţa ei şi după tonul cu care-i vorbise, Vladimir Semionîci înţelese că surorii lui nu-i plăcuse foiletonul. Şi, poate pentru întâia oară în viaţă, simţi tresărind în el amorul propriu de autor. Îi răspunse, nu fără enervare:

— Furtul e un fenomen imoral. A semăna pentru hoţi înseamnă a le recunoaşte dreptul la existenţă. Ce ai spune dacă, tipărind un ziar şi planificându-i rubricile, nu aş avea în vedere numai intenţiile cinstite, ci şi, de pildă, şantajul? Pentru că, după logica acestui grădinar, ar trebui să rezerv o rubrică şi şantajiştilor, adică celor cu intenţii ticăloase! Nu-i aşa?

Vera Semionovna nu-i răspunse. Se ridică de la masă, îşi târî alene picioarele spre divan şi se întinse.

— Nu ştiu, nu pot să-ţi răspund nimic… zise ea pe gânduri. Cred că ai dreptate, însă mie mi se pare – asta o simt – că în lupta noastră cu răul este ceva nesincer, ca şi cum nu ne-am spune totul, ca şi cum încă ne-am mai ascunde ceva… Ştie Dumnezeu, dar poate că metodele pe care le folosim când încercăm să ne împotrivim răului sunt legate de anumite prejudecăţi, care s-au înrădăcinat atât de adânc în noi, încât nu mai suntem în stare să ne scuturăm de ele şi de aceea nici nu putem să le judecăm la adevărata lor valoare…

— Adică, cum vine asta?

— Nu ştiu cum să-ţi explic… Poate că omul se înşală când crede că are dreptul şi datoria să lupte împotriva răului, după cum se înşală, de pildă, când crede că inima are forma unui as de cupă… În lupta noastră cu răul poate că nu avem dreptul să procedăm prin forţă, ci dimpotrivă, prin mijloace opuse forţei. Aşa, dacă tu ţii să nu-ţi fure cineva tabloul acesta, nu-l mai păstra sub cheie, ci dăruieşte-l!…

— Genial, într-adevăr genial! Prin urmare, dacă mi-aş pune în minte să mă însor cu o fată bogată, de negustor – atunci, ca să mă împiedece de a comite această ticăloşie, fata negustorului trebuie să se grăbească să mă ceară ea în căsătorie!

Fratele şi sora au stat şi au discutat până la miezul nopţii fără să ajungă la niciun rezultat. Dacă un străin ar fi tras cu urechea la discuţia lor, nu cred că ar fi înţeles nici ce voia unul, nici ce voia celălalt.

De obicei, serile stăteau acasă. N-aveau legături de prietenie cu alte familii şi, de altfel, nici nu simţeau nevoia. La teatru se duceau numai când se jucau piese noi – aşa obişnuiau scriitorii – iar la concerte nu se duceau pentru că nu le plăcea muzica…

— Poţi să crezi ce vrei, îi mărturisi Vera Semionovna a doua zi, însă pentru mine problema e pe jumătate rezolvată. Sunt profund încredinţată că nu am niciun motiv să mă împotrivesc răului, atunci când e îndreptat asupra mea personal. Vrea cineva să mă ucidă? N-are decât! Ucigaşul n-o să fie mai bun numai pentru simplul fapt că eu mă apăr! Nu-mi rămâne acum decât să rezolv cea de a doua parte a problemei: ce atitudine trebuie să iau faţă de răul îndreptat asupra aproapelui meu?

— Până una-alta, vezi să nu iei câmpii, Vera! îi răspunse Vladimir Semionîci izbucnind în râs. După cât văd, neîmpotrivirea la rău a ajuns la tine un fel de obsesie!

Ar fi vrut să ia în glumă toate aceste discuţii plictisitoare. Dar, fără să ştie de ce, nu-i ardea de glumă, iar zâmbetul de pe faţa lui era strâmb şi acru. Cât despre Vera Semionovna, ea nu se mai aşeza lângă el şi nu-i mai urmărea mâna, cu adânc respect, când scria. Iar el simţea, seară după seară, că la spatele lui, pe divan, stătea întins cineva care nu era de aceeaşi părere cu el… Spinarea îi încremenea şi-i înţepenea parcă, fiori de gheaţă îi străpungeau sufletul: amorul propriu de scriitor nu uită, nu iartă şi nu ştie ce e îndurarea. Iar sora lui fusese prima şi singura fiinţă care scosese la iveală şi zgândărise acel sentiment neliniştit care se poate asemui cu o ladă mare plină cu porţelanuri: le despachetezi uşor, dar nu mai poţi să le aşezi la loc exact aşa cum au fost…

Trecură aşa săptămâni şi luni. Sora lui tot nu renunţa la ideile ei şi nici nu se mai aşeza lângă masa lui de scris. Odată, într-o seară de primăvară, Vladimir Semionîci stătea în birou şi-şi scria foiletonul. Tocmai analiza o nuvelă în care se povestea cum o învăţătoare de la ţară respinsese cererea în căsătorie a unui bărbat bogat şi de condiţie, care o iubea şi pe care îl iubea, numai şi numai pentru că măritişul ar fi silit-o să-şi întrerupă activitatea pedagogică. Vera Semionovna stătea culcată pe divan, adâncită în gândurile ei.

— Doamne, ce plictiseală! zise ea întinzându-se. Cât de lânced şi de fără niciun rost se scurge viaţa! Eu nu ştiu ce să mă fac, iar tu îţi pierzi cei mai frumoşi ani numai Dumnezeu ştie cu ce! Stai şi scotoceşti, ca un alchimist, prin tot soiul de

vechituri de care nimeni nu mai are nevoie… O, Doamne, Dumnezeule!

Vladimir Semionîci scăpă condeiul din mână şi-şi întoarse încet ochii spre ea.

— Îmi vine să urlu de urât numai când mă uit la tine! urmă Vera Semionovna. Wagner din „Faust” scotea viermi din pământ. Dar cel puţin el căuta o comoară! Pe când tu, chiar viermi şi cauţi…

— Cam vag…

— Da, Volodea, zilele din urmă m-am gândit mult, mi-am frământat mintea şi am ajuns la convingerea că eşti un obscurantist şi un tipicar incurabil! Gândeşte-te şi tu, ce poate să-ţi mai aducă munca ta conştiincioasă şi cinstită? Spune, ce? De când s-a scos tot ce se putea scoate din maldărul de vechituri în care te încăpăţânezi să scotoceşti! Oricât ai bate apa în piuă, oricât ai suci-o şi ai învârti-o, mai mult decât au spus chimiştii tot n-ai să spui!…

— Aha, aşa!… făcu Vladimir Semionîci, ridicându-se de pe scaun. E adevărat, toate sunt vechituri, deoarece ideile sunt veşnice. Dar ce e nou, după părerea ta?

— Odată ce te-ai apucat să munceşti în domeniul ideilor, e treaba ta să născoceşti ceva nou! N-am să te învăţ eu.

— Auzi: eu şi alchimist! se mira şi se indigna în acelaşi timp criticul, făcând ochii mici, a batjocură. Arta, progresul, astea-s alchimie?…

— Vezi tu, Volodea, am impresia că dacă voi, gânditorii, v-aţi închina viaţa rezolvării marilor probleme, atunci şi toate aceste chestiuni mărunte cu care îţi frământi mintea acum s-ar rezolva de la sine, odată cu ele. Când te urci într-un balon să vezi oraşul, fără să vrei vezi şi câmpiile, şi satele, şi râurile… Când se extrage stearina, se obţine ca produs accesoriu, şi glicerina… Am impresia că gândirea contemporană s-a împotmolit şi s-a oprit în loc: nu mai e decât o prejudecată fără vlagă şi fără îndrăzneală, care se teme de orice zbor avântat, uriaş – aşa cum ne temem noi să ne urcăm pe un munte înalt. Gândirea contemporană e conservatoare.

Asemenea discuţii nu se putea să nu lase urme. Raporturile dintre frate şi soră se înveninau pe zi ce trecea. Vladimir Semionîci nu mai era în stare să lucreze în prezenţa Verei şi îşi ieşea din fire când o simţea stând culcată şi uitându-se la spinarea lui. Iar Vera Semionovna ori se crispa ca de o suferinţă, ori se întindea pe divan atunci când el, nădăjduind să reînvie trecutul, încerca să-i împărtăşească entuziasmul lui. Nu era seară să nu i se plângă de plictiseală şi să nu deschidă vorba despre libertatea gândirii şi despre tipicari. Târâtă de noile sale idei, căuta să-i demonstreze fratelui ei că munca în

care se cufunda nu era decât o prejudecată, o încercare iluzorie a unor minţi conservatoare de a face să dureze ceea ce îşi trăise traiul şi acum trebuia să dispară. Nu mai sfârşea cu comparaţiile. Vladimir Semionîci era tratat când de alchimist, când de rascolnic[99] convins, care mai curând moare decât să se lase înduplecat…

Încetul cu încetul, începu să se simtă o schimbare şi în felul ei de viaţă. Era în stare să stea întinsă pe divan zile întregi şi seară după seară, fără să facă nimic, fără să citească, adâncită în gândurile ei. În vremea asta îşi lua un aer îngheţat şi rigid, aşa cum nu întâlneşti decât la oamenii unilaterali şi foarte credincioşi. În acelaşi timp renunţă la serviciile servitorilor: îşi deretica singură prin odaie şi tot singură îşi curăţa cizmuliţele şi-şi scutura hainele. Fratele ei nu se mai putea uita fără ciudă, ba chiar fără ură, la faţa ei îngheţată, când o vedea apucându-se de câte o treabă grosolană. În munca aceea, pe care o făcea totdeauna cu nu ştiu ce solemnitate, Vladimir Semionîci vedea ceva silnic, ceva nefiresc – ceva în care era şi ipocrizie, dar şi oarecare cochetărie. Şi ştiind că n-o s-o mai poată înduplecа prin puterea convingerii, o sâcâia şi o provoca, întocmai ca un şcolar.

— Susţii teoria neîmpotrivirii la rău, dar te împotriveşti faptului că am servitori! încerca el s-o ironizeze. Dacă a avea servitori e un rău, atunci de ce te împotriveşti? Asta e lipsă de consecvenţă!

Vladimir Semionîci suferea, se indigna şi de multe ori îi era chiar ruşine, mai ales când sora lui începea s-o ia razna de faţă cu străinii.

— E îngrozitor, dragul meu!… îmi spunea el în taină, cu un gest de deznădejde. După cum vezi, ingenua noastră a rămas totuşi să joace şi în vodevil! S-a scrântit de-a binelea! O las în apele ei, să gândească ce o pofti. Dar de ce îmi vorbeşte, de ce mă tulbură? De ce nu se întreabă dacă sunt în stare s-o ascult? Şi cum mă simt eu când îndrăzneşte, în faţa mea, să facă sacrilegiul de a-şi sprijini rătăcirea pe învăţătura lui Hristos? Mă înăbuş, mă trec toate năduşelile când începe să-şi predice învăţătura încercând să răstălmăcească Evanghelia în folosul ei, dar trecând sub tăcere, înadins, capitolul cu izgonirea zarafilor din templu! Iată ce înseamnă, dragul meu, să ai o instrucţie unilaterală, să fii, cu alte cuvinte, mărginit! Iată ce înseamnă să urmezi facultatea de medicină, care nu e în stare să-ţi dea o cultură generală!

Într-o zi, întorcându-se de la serviciu, Vladimir Semionîci o găsi pe Vera Semionovna plângând. Stătea pe divan cu capul în piept, îşi frângea mâinile şi lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrajilor. Inima bună a criticului se strânse de milă şi se porni

să plângă şi el. Simţi nevoia s-o mângâie, să-i ceară iertare, s-o ierte şi să înceapă iarăşi viaţa lor de altădată… Se lăsă în genunchi şi-i sărută obrajii, mâinile, umerii… Ea zâmbi, cu un zâmbet ciudat şi amar, iar el, nemaiputând de bucurie, sări în picioare, înşfăcă o revistă de pe masă şi începu, cu aprindere:

— Ura! O să trăim din nou ca altădată, Verocika! Ajută-ne, Doamne, şi binecuvântează-ne! Să vezi ce bucată am pregătit pentru tine! Hai s-o citim amândoi, să ne ţină loc de şampanie pentru împăcarea noastră! E o bucată excelentă, grozavă!

— O, nu, asta nu… se sperie Vera Semionovna, împingând la o parte revista. Am şi citit-o. Nu mai e nevoie, nu!

— Dar când ai citit-o?

— Acum un an… sau doi… Am citit-o demult şi o cunosc, o cunosc!

— Hm!… Eşti o fanatică! făcu fratele ei cu răceală, aruncând revista pe masă.

— Ba tu eşti fanatic, nu eu! Tu!

Şi Vera Semionovna izbucni din nou în lacrimi. Vladimir Semionîci stătea în faţa ei, se uita cum i se zguduiau umerii de plâns şi se gândea. Dar nu se gândea la chinurile singurătăţii prin care trece orice om care începe să gândească într-un fel nou, în felul său propriu, nici la suferinţele inerente prefacerilor sufleteşti adânci, ci la arta lui ofensată, la amorul lui propriu rănit.

Din ziua aceea începu să se poarte cu ea cu un fel de nepăsare ironică. O îngăduia pe lângă el, aşa cum îngădui bătrânele care ţi se oploşesc în casă. Iar Vera Semionovna încetă de a mai discuta cu el şi, la toate ironiile, sâcâielile şi încercările lui de a o îndupleca, răspundea cu o tăcere îngăduitoare, care îl scotea şi mai mult din fire.

Într-o dimineaţă de vară, Vera Semionovna intră la fratele ei, îmbrăcată de drum şi cu o geantă petrecută pe după umăr, şi-l sărută cu nepăsare pe frunte.

— Dar încotro? se miră Vladimir Semionîci.

— Plec în gubernia N., unde se fac vaccinări împotriva variolei.

Fratele ei ieşi s-o petreacă până în stradă.

— Ia te uită ce i-a trăsnit prin minte, zăpăcitei!… bombănea el. N-ai nevoie de bani?

— Nu, mulţumesc. Rămâi cu bine.

Îi strânse mâna şi plecă.

— De ce nu iei o birjă? îi strigă din urmă Vladimir Semionîci.

Doctoriţa nu-i răspunse. El se uită după ea, se uită la mantila ei de ploaie uzată, la trupul ei care se legăna alene – apoi oftă silnic, fără să simtă niciun pic de milă. Sora lui nu mai era

acum pentru el decât o străină. De altfel nici el nu era pentru ea decât un străin. În orice caz, Vera Semionovna nu întoarse capul nici măcar o singură dată.

Îndată ce se înapoie în odaia lui, Vladimir Semionîci se aşeză la masă şi începu să-şi scrie foiletonul.

De atunci n-am mai văzut-o niciodată pe Vera Semionovna. Pe unde o fi acum, nu ştiu. Iar Vladimir Semionîci a continuat să-şi scrie foiletoanele, să depună coroane, să cânte „gaudeamus" şi să facă intervenţii pentru „casa de ajutor reciproc a colaboratorilor de la publicaţiile periodice din Moscova".

Într-o zi se îmbolnăvi de congestie pulmonară. Zăcu vreo trei luni, întâi acasă, apoi la spitalul Goliţîn. De pe urma bolii, se alese cu o fistulă la un genunchi. Se spunea că ar trebui să plece în Crimeea şi se organizase chiar o colectă în folosul lui. Dar el n-a mai plecat în Crimeea. A murit. L-am înmormântat în cimitirul Vagankovskoie, pe partea stângă, unde sunt înmormântaţi artiştii şi scriitorii.

Odată ne aflam câţiva scriitori la restaurantul Tatarski. Le-am spus că fusesem de curând la cimitirul Vagankovskoie şi că vizitasem mormântul lui Vladimir Semionîci. Mormântul era părăginit, movilița de țărână se făcuse una cu pământul, iar crucea se prăvălise… Avea nevoie de îngrijire, iar pentru asta ar fi trebuit să adunăm câteva ruble…

Dar cei de faţă m-au ascultat cu nepăsare, nu mi-au răspuns niciun cuvânt şi n-am putut aduna nici măcar o copeică. Nimeni nu se mai gândea la Vladimir Semionîci. Îl uitaseră cu desăvârşire.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3856, 22 noiembrie, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă". Titlul: *Sora.* Semnată: An. Cehov. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1901, vol. VI. Publicăm textul din 1901.

La includerea în culegerea de opere, povestirea a fost mult redusă. Așa, i s-au scos pasaje întregi din discuțiile cu privire la „neîmpotrivirea la rău", s-au scos unele amănunte în caracterizarea personajelor și s-au făcut numeroase modificări stilistice.

Un „eveniment”

Dimineaţa, prin horbota de gheaţă care acoperă geamurile, se strecoară în odaia copiilor lumina sclipitoare a soarelui. Vanea, un băieţel de vreo şase ani, tuns, cu nasul cât un bumb, şi Nina, surioara lui, o fetiţă de patru anişori, cârlionţată, dolofană şi mult prea mică pentru vârsta ei, se trezesc şi se uită urât unul la altul printre zăbrelele pătucurilor.

— U-u-u, neruşinaţilor, face dădaca. Oamenii cumsecade de mult şi-au băut ceaiul, şi voi nici n-aţi făcut încă ochi!…

Razele soarelui se zbenguie vesele pe covor, pe pereţi şi pe fusta dădacei, de parcă îi îmbie la joc, dar copiii nici nu se uită la ele. S-au sculat îmbufnaţi. Nina face bot, îşi ia o mutră acră şi începe, prelung:

— Cea-ai! Dădacă, vreau cea-ai!

Vanea îşi încreţeşte fruntea şi se gândeşte de ce să se lege ca să urle şi el. A şi început să clipească des, ba şi-a deschis şi gura, dar chiar în clipa aceea se aude din salon glasul mamei:

— Să nu uitaţi să daţi lapte pisicii, că are pui!

Lui Vanea şi Ninei li se lungesc feţele… Se uită nedumeriţi unul la altul, apoi chiuie amândoi deodată, sar din pătucuri şi, umplând casa cu ţipete asurzitoare, aleargă la bucătărie desculţi şi numai în cămăşuţe.

— A fătat pisica! urlă ei. A fătat pisica!

Sub banca din bucătărie e o lădiţă, nu prea mare, cu care aduce Stepan cocsul când se face focul în cămin.

Din lădiţa aceea îşi întinde capul o pisică. Mutrişoara ei cenuşie arată că e peste măsură de obosită, iar ochii verzi, cu pupile negre şi înguste, se uită languros şi dulce… Chipul ei parcă spune că, spre a fi pe deplin fericită, ar trebui să fie acolo şi „el”, tatăl copiilor, căruia i s-a dăruit toată… Ar vrea să miaune, şi chiar deschide gura, dar din gâtlejul ei nu iese decât un fel de sâsâit… Deodată, se aud pisoii scâncind.

Copiii se lasă pe călcâie în faţa lădiţei şi, nemişcaţi, cu răsuflarea tăiată, se uită la pisică… Sunt miraţi, sunt uluiţi şi

nici nu aud cum îi ceartă dădaca lor, care s-a luat după ei. În ochi le străluceşte cea mai curată bucurie.

În educaţia şi în viaţa copiilor, animalele domestice joacă un rol neînsemnat dar, fără îndoială, binefăcător. Care dintre noi nu-şi aminteşte de dulăii voinici şi generoşi, de căţeluşele leneşe de salon, de păsărelele care mureau captive în colivii, de curcanii înguşti la minte dar îngâmfaţi, de pisicile bătrâne şi blânde, care ne iertau când, ca să facem haz, le călcam pe coadă până nu mai puteau de durere? Ba uneori am impresia că răbdarea, devotamentul, îngăduinţa atotiertătoare şi sinceritatea, însuşiri proprii animalelor noastre domestice, influenţează mintea copilului mult mai puternic şi mai cu folos decât morala plictisitoare a vreunui Karl Karlovici oarecare, uscăţiv şi palid, sau decât explicaţiile nebuloase ale vreunei guvernante care încearcă să le demonstreze copiilor că apa e compusă din hidrogen şi oxigen.

— Uite cât sunt de mititei! se miră Nina, făcând ochii mari şi izbucnind într-un hohot lung şi vesel de râs. Parcă-s nişte şoricuţi!

— Unu, doi, trei… îi numără Vanea. Trei pisicuţi: unul pentru mine, altul pentru tine şi celălalt pentru altcineva.

— Murrrm… murrrm… toarce lehuza, încântată de atâta atenţie. Murrrm…

După ce se satură să se tot uite la ei, copiii scot pisoii de sub pisică şi încep să se joace cu ei, apoi, nemulţumiţi numai cu atât, îi iau în poalele cămăşuţelor şi fug în casă strigând:

— Mamă, a fătat pisica!

Mama e în salon cu un domn necunoscut. Văzându-şi copiii nespălaţi, dezbrăcaţi şi cu poalele cămăşilor ridicate, se ruşinează şi-i fulgeră cu ochii.

— Lăsaţi jos cămăşuţele, neruşinaţilor! strigă ea. Şi ştergeţi-o de aici, că de nu, vă pedepsesc!

Dar copiii nu se uită nici la ameninţările mamei, nici la prezenţa străinului. Aşază pisoii pe covor şi fac o larmă de te asurzesc. Pisica se învârte în jurul lor şi miaună, de parcă se roagă. Când, ceva mai târziu, dădaca îi duce în odaia lor şi-i îmbracă, îi pune să-şi facă rugăciunea şi să-şi bea ceaiul, copiii scapără de neastâmpăr să termine cât mai repede cu toate aceste ocupaţii prozaice, ca să alerge din nou la bucătărie.

Obligaţiile şi jocurile obişnuite trec pe ultimul plan.

Prin simplul fapt că au venit pe lume, pisoii pun totul în umbră: ei sunt acum noutatea vie, evenimentul zilei! Dacă li s-ar propune, lui Vanea sau Ninei, câte un pud de bomboane sau câte o mie de piese de argint de câte zece copeici pentru fiecare pisoi, ei ar refuza schimbul fără să stea o clipă la îndoială. Cu toate protestele indignate ale dădacei şi ale

bucătăresei, copiii rămân până la prânz în bucătărie, lângă lădiţă, făcându-şi de lucru cu pisoii. Feţele lor sunt grave, serioase şi arată o adâncă îngrijorare. Pe ei nu-i preocupă numai prezentul, ci şi viitorul pisoilor. Până la urmă hotărăsc că un pisoi trebuie să rămână în casă, cu pisica cea bătrână, ca s-o consoleze, altul să meargă cu ei la ţară, iar al treilea să stea în beci, unde sunt grozav de mulţi guzgani.

— Bine, dar de ce nu vor să se uite la noi? întreabă nedumerită Nina. Stau cu ochii închişi, ca cerşetorii cei orbi…

Aceeaşi nedumerire îl tulbură şi pe Vanea. Încearcă să deschidă ochii unui pisoi, pufăie şi fosăie multă vreme, dar în zadar: operaţia nu reuşeşte. Nu mai puţin îi nelinişteşte şi faptul că pisoii refuză cu încăpăţânare carnea şi laptele cu care îi îmbie. Tot ce li se pune sub botişoare mănâncă mama lor cea cenuşie.

— Hai să le facem căsuţe, propune Vanea. Să aibă fiecare căsuţa lui, iar pisica să le facă vizită, pe rând…

Trei cutii de carton pentru pălării sunt aşezate în trei colţuri ale bucătăriei. Copiii instalează în ele pisoii. Dar această despărţire de familie se dovedeşte a fi prea timpurie: păstrând mereu acelaşi aer alintat şi iubitor, pisica trece de la o cutie la alta şi-şi aduce puii în culcuşul lor cel vechi.

— Pisica li-e mamă, observă Vanea. Dar cine-o fi tatăl lor?

— Aşa-i, cine o fi tatăl lor? repetă Nina.

— Fiindcă trebuie să aibă şi tată, altfel nu se poate!

Vanea şi Nina stau şi chibzuiesc multă vreme cine să fie tatăl pisoilor. În cele din urmă bănuielile cad asupra unui cal mare, cu părul roşu închis şi cu coada smulsă, care zace aruncat sub scară, în cămară, trăindu-şi ultimele zile laolaltă cu tot soiul de alte jucării stricate. Copiii îl scot târâş de acolo şi-l aşază lângă lădiţă.

— Bagă de seamă! îl ameninţă ei. Stai colea şi vezi de pisoi, să se poarte frumos…

Toate acestea le fac şi le spun cât se poate de serios, cu un aer de îngrijorare. Şi afară de lădiţa cu pisoi, Vanea şi Nina nu mai vor să ştie de nimic. Fericirea lor e fără margini. Totuşi trec şi prin clipe grele, dureroase chiar.

Cu puţin înaintea prânzului, Vanea stă în biroul tatei şi contemplă visător masa de lucru. Lângă lampă, pe foile de hârtie velină, se bâţâie un pisoi. Vanea îi urmăreşte fiecare mişcare, vârându-i în botişor când un creion, când un chibrit… Deodată, în faţa mesei răsare, ca din pământ, tata.

— Ce înseamnă asta? îi aude Vanea glasul mânios.

— Ăsta… ăsta… e un pisoi, tată…

— Lasă că-ţi arăt eu ţie pisoi! Ia te uită ce-ai făcut, netrebnicule! Mi-ai murdărit toată hârtia!

Spre marea nedumerire a băiatului, tata nu împărtăşeşte dragostea lui pentru pisoi. Şi, în loc să fie încântat şi să se bucure, îl apucă de-o ureche strigând:

— Stepan, ia scârba asta de aici!

La masă, alt scandal! În timp ce se serveşte felul al doilea, se aude deodată un fel de scâncet. Toţi încep să caute care-i pricina, până descopăr, ascuns sub şortul Ninei, un pisoi.

— Pleacă de la masă, Ninka! se înfurie tata. Iar cât despre pisoi, să-i aruncaţi imediat în groapa cu lături! Să nu mai văd scârbele astea prin casă!…

Vanea şi Nina sunt îngroziţi. Dacă îneacă pisoii în groapa cu lături, pe lângă cruzimea faptului, pisica şi căluţul de lemn rămân fără copii, lădiţa rămâne goală şi se spulberă toate planurile lor de viitor, ale acelui viitor fericit, când un pisoi va sta pe lângă bătrâna lui mamă, s-o consoleze, altul va merge cu ei la vila de la ţară, iar al treilea va prinde guzgani în beci… Copiii încep să plângă şi să-l roage pe tata să cruţe pisoii. În sfârşit tata se învoieşte, dar cu o condiţie: Vanea şi Nina să nu mai calce prin bucătărie şi să nu mai pună mâna pe pisoi…

După prânz, Vanea şi Nina rătăcesc fără chef dintr-o odaie în alta. Faptul că n-au voie să se ducă la bucătărie i-a întristat grozav. Nu vor să-şi mănânce dulciurile, fac mofturi şi-i răspund urât mamei. Seara, când vine la ei unchiul Petruşa, îl iau la o parte şi i se plâng de tata, care a vrut să arunce pisoii în groapa cu lături.

— Unchiu’ Petruşa, îl roagă ei, spune-i mamei să aducă lădiţa cu pisoii în odaie la noi! Spune-i, te rog!…

— Bine, bine! face unchiul, dând din mâini ca să scape de ei. Am să-i spun!

De obicei, unchiul Petruşa nu vine singur. Odată cu el îşi face apariţia şi Nero, un danez mare şi negru, cu urechile clăpăuge şi cu coada vârtoasă ca un băţ. Nero e totdeauna tăcut, morocănos şi plin de sentimentul propriei lui demnităţi. Nu le dă lor, copiilor, nici cea mai mică atenţie, iar când trece pe lângă ei, îi pocneşte cu coada ca pe nişte simple scaune! Copiii îl urăsc din adâncul sufletului, dar considerente de ordin practic îi fac, de data aceasta, să-şi înfrângă ura.

– Ştii ceva, Nina? zice Vanea deschizând ochii mari. Hai să-l facem pe Nero tatăl pisoilor, în locul calului! Calul e de lemn, iar Nero e viu…

Toată seara copiii aşteaptă momentul când tata o să se aşeze să joace vint şi or să-l poată strecura pe Nero, pe nebăgate de seamă, în bucătărie… În sfârşit, iată că tata se aşază la masa de joc, iar mama, învârtindu-se în jurul samovarului, nu se uită la ei… A sosit clipa fericită…

— Haide! şopteşte Vanea către surioara lui.

Dar tocmai atunci intră Stepan şi anunţă, râzând:

— Doamnă, Nero a mâncat pisoii!

Nina şi Vanea se îngălbenesc şi se uită cu spaimă la Stepan.

— Zău!… râde înainte lacheul. S-a dus la lădiţă şi gata, i-a mâncat!

Copiilor li se pare că toţi ai casei trebuie să se alarmeze şi să se năpustească asupra criminalului. Dar oamenii cei mari rămân liniştiţi la locurile lor şi nu fac altceva decât să se minuneze de pofta de mâncare a uriaşului. Tata şi mama râd… Nero se plimbă în jurul mesei, dă din coadă şi se linge pe bot, satisfăcut… Numai pisica e neliniştită: trece din odaie în odaie, cu coada în vânt, se uită bănuitoare la oameni şi miaună jalnic.

— Copii, sunt nouă trecute! E timpul să vă duceţi la culcare! zice mama.

Vanea şi Nina se culcă în paturile lor. Şi multă vreme plâng, gândindu-se la pisica cea amărâtă şi la Nero cel crud şi neruşinat, pe care nimeni nu l-a pedepsit.

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 323, 24 noiembrie, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. A fost publicată apoi, fără nicio modificare, în culegerea „În amurg”, Sankt-Petersburg, 1887, și în ediţiile ei ulterioare în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889, și în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

Oratorul

Într-o dimineaţă frumoasă avea loc înmormântarea lui Kirill Ivanovici Vavilonov{100}, asesor de colegiu{101}, decedat din pricina celor două boli atât de răspândite în ţară la noi: nevasta rea şi alcoolismul. Când cortegiul funebru plecă de la biserică spre cimitir unul dintre colegii răposatului, un oarecare Poplavski{102}, se urcă într-o birjă şi plecă în goana mare la prietenul său, Grigori Petrovici Zapoikin{103}, un bărbat încă tânăr şi totuşi destul de cunoscut. Zapoikin, după cum poate că ştiu mulţi dintre cititori, avea talentul rar de a improviza cuvântări la nunţi, la aniversări şi la înmormântări. Era în stare să vorbească oricând: şi când se scula din somn, pe stomacul gol, şi când era mort beat, şi când îl scuturau frigurile. Discursurile lui curgeau uşor şi fără poticneli, aşa cum curge apa de ploaie pe burlan, dar în acelaşi timp erau şi bogate: în vocabularul lui de orator găseai mai multe vorbe duioase decât gândaci de bucătărie într-un tractir! Vorbea totdeauna cu căldură, şi atât de mult, încât uneori, mai cu seamă la nunţile de pe la negustori era nevoie să se recurgă la ajutorul poliţiei ca să-l facă să se oprească!

Poplavski îl găsi acasă.

— La tine am venit, frăţioare! începu el. Îmbracă-te repede şi hai cu mine. A murit unul dintr-ai noştri şi-l petrecem chiar acum în drumul lui spre lumea cealaltă. Şi, vezi bine, trebuie să-i spunem câteva baliverne, aşa, de adio… În tine ne-am pus toată nădejdea! Dacă ar fi murit vreunul mai mărunţel, nu te-am fi necăjit, dar e vorba de un secretar… de un stâlp de cancelarie, cum se zice. Şi, oricum, parcă nu face să-l îngropăm aşa, fără discurs, pe un moţat ca el!

— Aha, secretarul! căscă somnoros Zapoikin. Beţivanul acela, nu?

— Da, beţivanul. Or să ne dea şi blinele, şi gustări… or să-ţi plătească şi birja… Haide, sufleţelule! Trage-i şi tu un discurs,

colea, cât mai ciceronian, că n-o să-ţi pară rău!

Zapoikin primi bucuros. Îşi zburli părul, îşi luă un aer melancolic şi ieşi în stradă cu Poplavski.

— L-am cunoscut pe secretarul vostru, zise el, urcându-se în birjă. Era o puşlama şi o bestie, Dumnezeu să-l ierte, cum nu sunt mulţi!

— Nu-i frumos să vorbeşti aşa despre răposaţi, Grişa.

— Adevărat, ai dreptate: *aut mortuis, nihil bene*[104]! Totuşi, mare pehlivan era!

Prietenii ajunseră din urmă cortegiul funebru şi se amestecară în mulţime. Răposatul era purtat încet, aşa că până la cimitir cei doi prieteni avură tot timpul să intre în vreo trei tractire şi să dea pe gât câte un păhăruţ pentru odihna sufletului celui trecut în veşnicie.

La cimitir s-a oficiat prohodul. Soacra, nevasta şi cumnata răposatului au plâns mult, după datină. Văduva chiar a strigat, în timp ce coborau sicriul în mormânt: „Lăsaţi-mă la el!” Dar nu şi-a urmat soţul în groapă, amintindu-şi, fără îndoială, de pensie. După ce aşteptă să se facă linişte, Zapoikin făcu un pas înainte, îi învălui pe toţi cei de faţă într-o privire şi începu:

— Să dăm crezare ochilor şi urechilor? N-o fi oare un vis rău sicriul acesta, feţele acestea plânse, bocetele şi suspinele? Dar, vai, nu e vis şi văzul nu ne înşală! Acela pe care până mai ieri-alaltăieri îl vedeam atât de plin de viaţă, atât de tinereşte proaspăt şi nevinovat, acela care până mai ieri-alaltăieri, sub ochii noştri, îşi căra mierea ca o albină neobosită în stupul obştesc, pentru binele statului, acela care… o, da, chiar el, s-a prefăcut acum în pulbere, în miraj imaterial… Moartea neînduplecată şi-a lăsat asupră-i mâna ei rigidă, tocmai atunci când, cu toată vârsta lui înaintată era în plinătatea puterilor şi a nădejdilor celor mai strălucitoare… Da, e o pierdere ireparabilă! Cine o să-l poată înlocui? Avem mulţi slujbaşi de valoare, însă Prokofi Osipîci era unic! Devotat până în adâncul sufletului datoriei lui cinstite, el nu-şi cruţa puterile, nu dormea nopţile, era dezinteresat şi incoruptibil… O, cât îi dispreţuia el pe cei care încercau să-l corupă în detrimentul intereselor obşteşti, pe cei care, prin tot soiul de bunuri pământeşti ispititoare, încercau a-l înduplecă să-şi uite datoria! Cine nu ştie că Prokofi Osipîci îşi împărţea modestul lui salar colegilor mai săraci, şi aţi auzit singuri, mai adineauri, bocetele văduvelor şi ale orfanilor care trăiau din binefacerile lui! Devotat datoriei şi faptelor bune, el n-a ştiut în viaţă ce e bucuria. Ba, mai mult, a renunţat până şi la fericirea unui cămin! Doar ştiţi cu toţii că a rămas holtei până la sfârşitul zilelor sale! Dar ca prieten, cine o să ni-l poată înlocui? Parcă-i văd faţa rasă şi plină de duioşie îndreptată spre noi cu

zâmbetul acela blajin, parcă-i aud glasul blând, potolit şi prietenos… Fie-ţi ţărâna uşoară, Prokofi Osipîci! Odihneşte în pace, nobil şi cinstit muncitor!

Zapoikin vorbea înainte, însă ascultătorii începuseră să şuşotească. Discursul lui le plăcuse tuturor, storsese chiar şi câteva lacrimi. Totuşi, pe ici pe colo, li se păruse ciudat. În primul rând, nimeni nu înţelegea de ce oratorul îi spunea răposatului Prokofi Osipovici, când îl chema Kirill Ivanovici. În al doilea rând, ştiau cu toţii că răposatul se războise toată viaţa cu nevasta lui legitimă – prin urmare nu putea să fie holtei. Iar în al treilea rând, Kirill Ivanovici avea o barbă deasă şi roşcată pe care n-o răsese în viaţa lui, aşa că nimeni nu înţelegea de ce spusese oratorul că se purta bărbierit… Ascultătorii se uitau unul la altul, nedumeriţi şi ridicau din umeri.

— Prokofi Osipîci! striga oratorul inspirat, uitându-se în groapa deschisă. Chipul tău nu era frumos, ba era chiar urât, erai ursuz şi aspru din fire, dar ştiam cu toţii că sub învelişul acela înşelător bătea o inimă cinstită de prieten!

Curând, ascultătorii începură să observe şi la orator un lucru ciudat: îşi aţintise privirea într-un anumit punct, frământându-se pe loc cu nelinişte, şi începuse să ridice şi el din umeri. Deodată tăcu, deschise gura uluit şi se întoarse către Poplavski:

— Ascultă, dar… trăieşte! îi şopti, privindu-l îngrozit.

— Cine trăieşte?

— Prokofi Osipîci, cine altul? Uite-l colo, lângă monumentul cela!

— Apoi, nici n-a murit! A murit Kirill Ivanîci!

— Bine, dar chiar tu mi-ai spus că a murit secretarul vostru!

— Aşa şi este, Kirill Ivanîci era secretarul nostru. Numai că tu, zăpăcit cum eşti, ai încurcat lucrurile. E drept că şi Prokofi Osipîci a fost secretar la noi, dar sunt doi ani de când a trecut ca şef de birou la secţia a doua.

— Dracu’ să vă mai înţeleagă!

— De ce te-ai oprit? Dă-i înainte, că ne facem de râs!

Zapoikin se întoarse spre mormânt şi, cu aceeaşi elocvenţă, îşi urmă cuvântarea întreruptă. Într-adevăr, lângă un monument stătea Prokofi Osipîci, un funcţionar bătrân şi cu faţa rasă, uitându-se încruntat şi furios la orator.

— Ce ţi-a venit? râdeau funcţionarii, în timp ce se întorceau cu Zapoikin de la înmormântare. Ai îngropat omul de viu!…

— Nu-i frumos, tinere! bombăni Prokofi Osipîci. Discursul dumitale poate că s-ar potrivi unui mort, dar pentru un om încă în viaţă e curată bătaie de joc! Gândeşte-te numai la toate câte le-ai spus! „Dezinteresat, incoruptibil, nu primeşte mită…”

Asemenea lucruri nu se pot spune decât în batjocură despre un om care trăieşte! Şi pe urmă, domnule, nimeni nu te-a rugat să înşiri verzi şi uscate despre figura mea. Nu-s frumos, sunt urât şi-s aşa cum sunt! Dar ce nevoie aveai dumneata să-mi expui mutra în văzul tuturor?… Ei nu, să ştii că m-am supărat!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 48, 29 noiembrie, cu subtitlul: *(Povestire)*. Semnată: A. Cehonte. A fost cuprinsă în culegerea „În amintirea lui V. G. Bielinski", Moscova, 1889. La Institutul de literatură (Casa Puşkin), de pe lângă Academia de ştiinţe a U.R.S.S., secţia manuscrise se păstrează manuscrisul original al povestirii, trimis de A. P. Cehov lui P. A. Efremov, redactorul acestei culegeri. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

O operă de artă

Ţinând sub braţ un pachet învelit în „Buletinul Bursei” numărul 223, Saşa Smirnov, unicul fiu al unei mame văduve, intră, făcând o mutră acră, în cabinetul doctorului Koşelkov[105].

— Aha, tânărul nostru cel simpatic! îl întâmpină doctorul. Ei, cum ne mai simţim? Ce mai e nou?

Saşa începu să clipească des, îşi duse mâna la inimă şi zise, cu emoţie în glas:

— Maică-mea vă trimite multe plecăciuni şi mi-a dat în grijă să vă mulţumesc, Ivan Nikolaevici… Sunt singurul fiu al maică-mii şi dumneavoastră mi-aţi salvat viaţa… m-aţi vindecat de o boală grea şi… şi nu ştim amândoi cum să vă mulţumim!

— Lasă astea, tinere! îl întrerupse doctorul, topindu-se de plăcere. N-am făcut decât ceea ce ar fi făcut oricare altul în locul meu.

— Sunt singurul fiu al maică-mii… Suntem săraci şi, bineînţeles, nu putem să vă răsplătim pentru munca dumneavoastră şi… ne simţim aşa de ruşinaţi, domnule doctor, cu toate că, de altfel atât maică-mea cât şi eu… singurul fiu al maică-mii, vă rugăm stăruitor să primiţi, în semn de recunoştinţă… obiectul acesta, care… E un lucru de preţ, un bronz vechi… o operă de artă rară.

— Dar nu trebuia! Şi doctorul îşi încreţi fruntea. Pentru ce?

— Nu, vă rog să nu ne refuzaţi, bâiguia înainte Saşa, desfăcând pachetul. Dacă ne refuzaţi, ne supăraţi şi pe mine, şi pe maică-mea… E un obiect foarte frumos… un bronz vechi… Ne-a rămas de la răposatul meu tată şi l-am păstrat ca pe o amintire scumpă… Tatăl meu cumpăra bronzuri vechi şi le vindea apoi pe la amatori… Acum, maică-mea şi cu mine ne ocupăm cu asta…

Saşa despachetă obiectul şi-l aşeză, solemn, pe masă. Era un candelabru, nu prea mare, un brom vechi lucrat artistic. Înfăţişa un grup: două femei, în costumul Evei, stând pe un

piedestal într-o poziţie pentru descrierea căreia nu am nici destul curaj şi nici temperamentul necesar. Figurinele zâmbeau cu cochetărie şi, în general, îţi făceau impresia că dacă n-ar fi fost nevoite să susţină fiecare câte unul din braţele candelabrului, ar fi sărit de pe piedestal şi s-ar fi dedat la o orgie atât de înspăimântătoare, că ţi-ar fi ruşine să te şi gândeşti, cititorule!

După ce se uită la dar, doctorul se scărpină încet după ureche, icni şi-şi şterse nasul, nehotărât.

— Da, într-adevăr, e o piesă, admirabilă, mormăi el. Însă, cum să-ţi spun… e prea din cale afară de indecentă… Asta nu mai e nud, ci dracu' ştie ce…

— Cum, adică?

— Nici şarpele care duce în ispită n-ar fi născocit ceva mai scârbos! A aşeza pe birou o fantasmagorie ca asta ar însemna să-mi spurc toată casa!

— O, dar ce ciudat priviţi dumneavoastră arta, domnule doctor! se supără Saşa. Uitaţi-vă, e un obiect de artă! Are în el atâta frumuseţe şi atâta graţie, încât fără să vrei ţi se umple sufletul de evlavie şi ţi se umezesc ochii! În faţa unei asemenea perfecţiuni, faci abstracţie de tot ce e pământesc… Uitaţi-vă numai câtă mişcare, cât aer, ce expresie!

— Toate astea le înţeleg foarte bine, dragul meu, îl întrerupse doctorul. Dar eu am familie, în birou la mine intră şi copiii mei, mai vin şi cucoane…

— Fără îndoială că dacă privim lucrurile din punctul de vedere al vulgului, zise Saşa, obiectul acesta de înaltă măiestrie artistică se prezintă în altă lumină… Dar, domnule doctor, ridicaţi-vă deasupra vulgului, mai ales că refuzul dumneavoastră ne-ar îndurera adânc, şi pe mine şi pe maică-mea. Sunt singurul fiu al maică-mii… mi-aţi salvat viaţa… Vă oferim obiectul la care ţinem noi mai mult. Însă numai de un lucru îmi pare rău: că n-aveţi şi perechea acestui candelabru…

— Îţi mulţumesc drăguţă şi vă rămân foarte recunoscător… Spune-i mamei dumitale multe plecăciuni din partea mea… însă, gândiţi-vă şi dumneavoastră, aici intră şi copiii mei, vin şi cucoane… În sfârşit, lasă-l să rămână! Oricum, tot n-o să vă pot face să înţelegeţi…!

— Nici n-aveţi ce… se bucură Saşa. Aşezaţi candelabrul colea, lângă vaza asta… Dar ce păcat că n-aveţi şi perechea lui! Mare păcat… Şi acum, rămâneţi cu bine, domnule doctor.

După plecarea tânărului, doctorul se uită mult timp la candelabru, scărpinându-se după ureche şi chibzuind.

„Piesa e admirabilă, fără discuţie, se gândea el, şi ar fi păcat s-o arunc… Pe de altă parte, e cu neputinţă s-o păstrez…

Hm!… Ia te uită ce dilemă! Cui aş putea să i-o dau, cui aş putea să i-o fac cadou?”…

După o lungă chibzuinţă, îşi aduse aminte de bunul său prieten, avocatul Uhov[106], căruia îi rămăsese îndatorat pentru că-i pledase un proces.

— Minunat! decretă doctorul. Ca prieten, îi vine greu să primească bani de la mine, aşa că e cât se poate de nimerit să-i fac un dar. Ia să-i duc lui drăcia asta! Unde mai pui că e şi holtei, şi cam uşuratic…

Şi fără să stea mult la gânduri, doctorul se îmbrăcă, împachetă candelabrul şi se duse la avocatul Uhov.

Îl găsi acasă.

— Salutare, prietene! îi zise el. Am venit la tine… Am venit, frăţioare, să-ţi mulţumesc pentru osteneala pe care ţi-ai dat-o… Bani, ştiu că nu vrei să primeşti. Primeşte atunci măcar fleacul ăsta… ia uite colea, frăţioare… uite ce flecuşteţ minunat!

Când văzu „flecuşteţul”, avocatul se simţi cuprins de un entuziasm de nedescris.

— Într-adevăr, straşnică piesă! şi izbucni în hohote de râs. Măi drăcia dracului, cui i-a venit în minte să născocească asemenea bazaconie? E admirabilă, e încântătoare. Unde ai găsit bijuteria asta?…

După ce i se mai potoli entuziasmul, avocatul se uită speriat spre uşă şi zise:

— Numai că, ştii una, frăţioare? Ia-ţi cadoul înapoi. Nu pot să-l primesc…

— De ce? se sperie doctorul.

— Pentru că, vezi… la mine vine câteodată şi mama, vin clienţi… şi pe urmă, chiar şi de servitori mi-ar fi ruşine!

— Nu, nu, nu!… Nu se poate să mă refuzi! şi doctorul se apără cu mâinile. Asta ar fi curată porcărie din partea ta! E o piesă unică… uite ce mişcare… ce expresie… Nici nu vreau să aud! M-aş supăra grozav!

— Măcar să fi fost, cât de cât, îmbrăcate… sau să le fi pus măcar câte o frunză de viţă…

Dar doctorul se apără şi mai tare cu mâinile, ieşi grăbit de la Uhov şi, încântat că reuşise să scape de candelabru, se urcă într-o birjă şi se întoarse acasă…

După plecarea lui, avocatul cercetă candelabrul, îl pipăi cu degetele peste tot şi, ca şi doctorul, îşi frământă mult timp mintea întrebându-se ce să facă cu el.

„Obiectul e straşnic, îşi zicea, şi-ar fi păcat să-l arunc. Iar ca să-l ţin la mine, e prea indecent. Cel mai bun lucru ar fi să-l dăruiesc şi eu cuiva… Uite, am să i-l ofer chiar în seara asta comicului Şaşkin. Îi plac canaliei, asemenea drăcovenii. Şi unde mai pui că spectacolul de astăzi se dă în beneficiul lui…”

Zis şi făcut. În aceeaşi seară, împachetat cu grijă, candelabrul i-a fost oferit comicului Şaşkin. Toată seara cabina artistului a fost luată cu asalt de bărbaţii veniţi să-i admire darul. Toată seara cabina a răsunat de strigăte de entuziasm şi de râsete care semănau a nechezat de cai. Dacă se apropia de uşă vreo actriţă şi întreba: „Pot să intru?” imediat se auzea glasul răguşit al comicului:

— Nu, nu, măicuţă! Sunt dezbrăcat!

După ce se termină spectacolul, comicul ridică din umeri, îşi înălţă braţele şi strigă:

— Ce să mă fac cu porcăria asta? Că eu stau într-o casă particulară. La mine vin actriţe… Şi, de! Asta nu e o fotografie, s-o poţi ascunde în sertar!

— Eu aş zice s-o vindeţi, domnule, îl sfătui coaforul, în timp ce îl ajuta să se dezbrace. Aproape de aici, în mahala, stă o bătrână care se ocupă cu asta, cumpără bronzuri vechi… Luaţi un birjar şi întrebaţi de Smirnova… toată lumea o cunoaşte.

Comicul îi ascultă sfatul… Două zile mai târziu, doctorul Koşelkov stătea în cabinetul lui şi, cu un deget la frunte, se gândea la acizii fierei. Deodată uşa se deschise şi Saşa Smirnov dădu buzna în odaie. Zâmbea, şi toată făptura lui strălucea de bucurie… Ţinea în braţ un pachet învelit într-un ziar.

— Domnule doctor, începu el gâfâind. Închipuiţi-vă ce fericire! Spre norocul dumneavoastră, am reuşit să găsim perechea candelabrului!… Maică-mea e aşa de încântată… Ştiţi, sunt singurul fiu al maică-mii… iar dumneavoastră mi-aţi salvat viaţa…

Şi tremurând de recunoştinţă, Saşa aşează candelabrul în faţa lui Koşelkov. Doctorul deschise gura, încercă să zică ceva, dar nu zise nimic: îi pierise glasul.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, 1886, nr. 50, 13 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerile „Vorbe nevinovate”, Moscova, 1887 şi în „Povestiri felurite”, ediția a 2-a, Sankt-Petersburg, 1891. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1900, vol. II. Publicăm textul din 1900.

În vederea includerii în culegerea de opere, textul schiței a suferit mici modificări.

După ce a primit povestirea, N. Leikin i-a scris lui Cehov, la 1 decembrie 1886: «Ultima dumitale schiță e cât se poate de amuzantă. Cenzorul i-a dat drumul, tăind doar cuvintele „de rai” – balaurul n-are nimic de-a face cu raiul – şi „a scârnăvit-o”. Da, de bucăți de felul acesta au nevoie revistele noastre umoristice!»

Vanka

În noaptea de ajunul Crăciunului, Vanka Jukov, un băiat de nouă ani, care fusese dat, cu trei luni în urmă, să-şi facă ucenicia la cizmarul Aleahin, nu se mai culcă. După ce stăpânii şi calfele plecară la utrenie, Vanka scoase din dulapul cizmarului o sticluţă cu cerneală şi un condei cu peniţa ruginită, îşi aşeză apoi în faţă o foaie de hârtie mototolită şi începu să scrie. Dar, înainte de a încondeia prima literă, băiatul îşi aruncă de câteva ori privirea speriată spre uşă şi spre ferestre, după aceea se uită cu coada ochiului la icoana înnegrită, la dreapta şi la stânga căreia se înşirau rafturile cu calapoade, şi oftă adânc. Îşi aşezase hârtia pe bancă, iar el se lăsase în genunchi în faţa ei.

„Dragă bunicule Konstantin Makarîci! scria Vanka. Uite, îţi scriu o scrisoare. Te felicit pentru sărbătorile Crăciunului şi doresc să-ţi dea domnul Dumnezeu tot ce doreşti. Că eu nu mai am nici tătucă, nici mămucă, numai pe tine te mai am."

Vanka îşi întoarse privirea spre fereastra întunecată, în sticla căreia licărea răsfrângerea lumânării, şi-l văzu desluşit în minte pe bunicul Konstantin Makarîci, paznic de noapte la boierii Jivarev: un bătrânel de vreo şaizeci şi cinci de ani, mărunţel, slăbănog, dar neaşteptat de vioi şi de sprinten, cu faţa veşnic zâmbitoare şi cu ochi ca de om beat. Ziua doarme în bucătăria argaţilor sau se ţine de glume cu bucătăresele, iar noaptea, înfofolit în cojocul lui larg, se învârte în jurul conacului şi bate în bocănitoare. În urma lui, cu capetele în pământ, merg bătrâna Kaştanka[{107}] şi căţelul Viun[{108}] botezat aşa din pricina părului negru şi a trupului lung, ca de nevăstuică. Viun e un câine cum nu se poate mai respectuos şi mai prietenos. Se uită deopotrivă de duios şi la ai casei şi la străini. Totuşi nu se bucură de încrederea nimănui: sub aparenţa respectului şi a duioşiei, în el se ascunde cea mai făţarnică perfidie. Nimeni nu se pricepe mai bine decât Viun să se apropie furiş pe la spate şi să te înhaţe de picior când nici cu

gândul nu gândeşti, să se strecoare în gheţărie, sau să fure câte o găină de pe la mujici. De câte ori n-a rămas el cotonogit de picioarele dindărăt, iar de două ori erau cât pe ce să-l şi spânzure! Şi nu trece săptămână fără să mănânce câte o bătaie soră cu moartea, dar totdeauna îşi vine în fire.

Fără îndoială că acum bunicul stă la poartă, se uită clipind la ferestrele de un roşu aprins ale bisericuţei din sat şi, tropăind din pâslari, glumeşte cu argăţimea de la conac. Bocănitoarea îi atârnă de curea. Moşneagul dă din mâini, îşi îndeasă capul între umeri de frig şi, chicotind bătrâneşte, ciupeşte când pe servitoare, când pe bucătăreasă.

— Ce-ar fi să tragem pe nas câte oleacă de tabac? zice el întinzând femeilor tabachera.

Femeile trag tabac şi strănută. Bunicul nu mai poate de bucurie, izbucneşte în hohote de râs şi strigă:

— Hei, destul, că vi se lipeşte tabachera de nas!

După aceea le-o vâră sub bot şi câinilor. Kaştanka strănută, îşi scutură botul şi, supărată, se trage la o parte. Viun însă, din respect, nu strănută ci numai dă din coadă. Vremea e minunată, văzduhul liniştit, străveziu şi proaspăt. E noapte fără lună, totuşi se vede satul întreg, cu acoperişurile albe şi cu şuviţele de fum ce se înalţă din hogeaguri. Se văd şi copacii argintaţi de promoroacă şi nămeţii. Tot cerul e numai stele. Şi stelele clipesc, vesele, iar calea laptelui e aşa de strălucitoare, de parcă ar fi spălat-o cineva anume şi ar fi frecat-o cu zăpadă, pentru sărbători…

Vanka oftă, îşi muie peniţa în cerneală şi scrise mai departe:

„Să ştii bunicule că pe mine, aseară, m-au aruncat afară. Stăpânul m-a luat de păr, m-a scos în ogradă şi m-a bătut cu spandârul[109] fiindcă m-a furat somnul când legănam copilul în copaie. Iar mai zilele trecute stăpâna mi-a poruncit să curăţ o scrumbie şi eu am început s-o curăţ de la coadă. Şi atunci dumneaei a luat scrumbia şi a început să mă plesnească peste obraz cu capul scrumbiei. Calfele îşi bat joc de mine, mă trimit la cârciumă să le cumpăr votcă şi mă pun să fur castraveţi de la stăpân, iar stăpânul mă bate cu ce-i vine la îndemână. Cât despre mâncare, nu-mi dau mai nimic: dimineaţa pâine goală, la prânz coleaşă şi seara iar pâine goală. De ceai sau de ciorbă nici pomeneală, cu aşa ceva se îndoapă numai stăpânii. De dormit, dorm în tindă, iar când plânge copilul apoi nu mai dorm deloc, că trebuie să-l legăn… Dragă bunicuţule, fă-ţi pomană de la Dumnezeu şi ia-mă de aici! Du-mă acasă, în sat, că nu mai pot îndura… Mă ploconesc înaintea ta până la pământ şi am să mă rog lui Dumnezeu cât oi trăi, numai ia-mă de aici, că de nu, să ştii că eu mă prăpădesc…”

Vanka simţi cum îi tremură buzele. Îşi şterse ochii cu pumnul murdar şi izbucni în plâns.

„Am să toc tabac pentru tine – scrise el mai departe – şi am să mă închin lui Dumnezeu. Dacă oi greşi, să mă pedepseşti fără milă. Iar dacă te-i necăji că am rămas fără slujbă, atunci am să mă rog de administrator să mă primească să-i văcsuiesc cizmele, sau am să mă bag ajutor de văcar, în locul lui Fedka. Dragă bunicuţule, nu mai pot, nu mai pot, mă chinuiesc de moarte! Am vrut s-o şterg de aici şi s-o iau pe jos până în sat. Dar n-am cizme şi m-am temut de frig… Iar pentru binele ăsta, când oi creşte eu mare, am să te hrănesc şi n-am să las pe nimeni să te obijduiască. Iar când ai să mori, am să mă rog pentru odihna sufletului tău întocmai ca pentru mămuca mea Pelagheia.

„Iar Moscova să ştii că e un oraş mare. Toate casele îs case boiereşti şi sunt şi cai mulţi. Oi însă nu sunt, iar câinii de pe aici nu-s răi. Băieţii nu umblă cu steaua şi nici în strană nu-i lasă să cânte. Într-o zi am văzut în fereastra unei dughene nişte cârlige de undiţă. Se vindeau cu sfoară cu tot şi erau pentru toate soiurile de peşti şi foarte trainice. Am văzut unul care ar fi ţinut chiar şi un somn de un pud! Şi am mai văzut dughene cu fel de fel de puşti, cam ca acelea ale boierilor noştri. Eu gândesc că trebuie să coste măcar o sută de ruble una… Iar la măcelării găseşti şi cocoşi sălbatici, şi găinuşe, şi iepuri, numai că vânzătorii nu spun unde i-au împuşcat.

„Dragă bunicuţule, când au să facă boierii pom de Crăciun cu daruri, ia şi pentru mine o nucă poleită şi pune-o bine în cufăraşul cel verde. Cere-i-o domnişoarei Olga Ignatievna, spune-i că e pentru Vanka.”

Vanka se înfioră, oftă şi-şi aţinti din nou privirea asupra ferestrei. Îşi aduse aminte că bunicul era cel care se ducea în fiecare an la pădure, să aducă bradul pentru boieri, şi că-l lua şi pe el. Ce vremuri bune erau pe-atunci! Bunicul icnea, icnea şi gerul şi, auzindu-i, icnea şi Vanka. Înainte de a se apuca să taie bradul, bunicul îşi fuma luleaua, trăgea tacticos tabac pe nas şi făcea glume pe seama lui Vaniuşka, pentru că tremura de frig… Brazii tineri şi încărcaţi cu promoroacă stăteau nemişcaţi, aşteptând parcă să vadă pe care dintre ei o să cadă năpasta. Deodată, un iepure trecea în goană, ca o săgeată, peste nămeţi… Bunicul nu se putea stăpâni să nu strige:

— Ţine-l, ţine-l… ţine-l! Aha, diavole cu coada scurtă!

După ce tăia bradul, bunicul îl ducea la curte şi cei de acolo începeau să-l împodobească… Dar nimeni nu-şi bătea capul mai mult cu asta decât domnişoara Olga Ignatievna, la care Vanka ţinea ca la ochii din cap. Pe vremea când trăia mama lui, Pelagheia, care era fată în casă la boieri, Olga Ignatievna îi

dădea lui Vanka acadele, ba, neavând ce face, îl învăţa să citească, să scrie, să numere până la o sută şi chiar să joace cadril! Dar după ce a murit Pelagheia, orfanul Vanka a fost trimis la bunicul lui, în bucătăria argaţilor, iar de acolo la Moscova, la cizmarul Aleahin…

„Vino, bunicule dragă – urmă Vanka – te rog în numele Domnului nostru Hristos, vino şi ia-mă de aici. Îndură-te de mine, că-s un orfan fără noroc şi toţi mă bat şi mi-e aşa de foame şi de dor, că nici nu pot să-ţi spun şi plâng întruna. Iar mai zilele trecute stăpânul m-a pocnit aşa de tare cu calapodul peste cap, de am căzut jos şi abia am putut să-mi vin în fire. Vai şi amar de viaţa mea, că-i mai rea decât a unui câine!… Şi-i mai trimit plecăciuni şi Glenei, şi lui Egorka cel strâmb, şi vizitiului, numai armonica mea să nu i-o dai nimănui. Rămân nepotul tău Ivan Jukov şi să vii, dragă bunicule!”

Vanka împături foaia în patru şi o vârî în plicul pe care-l cumpărase în ajun, cu o copeică… După ce se gândi puţin, muie peniţa în cerneală şi scrise adresa:

Bunicului, în sat la noi.

Apoi se mai scărpină în cap, se mai gândi şi adăugă: „Lui Konstantin Makarîci.” În sfârşit, fericit că apucase a-şi scrie scrisoarea în linişte, Vanka îşi înhăţă căciula şi, fără să-şi mai ia şi cojocelul pe umeri, numai în cămaşă, ieşi repede în stradă…

Vânzătorii de la măcelărie, pe care îi întrebase în ajun, îi spuseseră că scrisorile se vâră în cutiile poştale, de unde le iau şi le duc în toată ţara troicile poştei, mânate de surugii beţi, în clinchet de zurgălăi. Vanka o ţinu tot într-o fugă până la cea mai apropiată cutie poştală, vârând în deschizătură nepreţuita scrisoare…

Peste o oră, legănat de dulci speranţe, Vanka dormea dus… În visul lui vedea un cuptor. Pe cuptor stătea bunicul, cu picioarele goale atârnate şi le citea bucătăreselor scrisoarea lui… Iar pe lângă cuptor, Viun se tot învârtea şi dădea din coadă…

Publicată pentru prima oară în „Peterburgskaia gazeta”, 1886, nr. 354, 25 decembrie. Semnată: A. Cehonte. A intrat în culegerea „Copiii”, Sankt-Petersburg, 1889, şi în ediţiile ei următoare. Cu numeroase abrevieri în text, făcute fără intervenţia autorului, a intrat în culegerea „Spice de aur” alcătuită de Gorbunov-Posadov, Moscova, 1900. A fost apoi publicată în întregime în culegerea „Inimă de copil”, Moscova, 1901; de asemenea şi în nenumărate crestomaţii. Cehov a inclus povestirea în Culegerea de opere din 1901, vol. IV. Publicăm textul din 1901.

În culegerea de opere, povestirea a intrat aproape fără modificări.

La drum

„Un nor mic de aur a-nnoptat
Pe un piept de munte uriaş…”
LERMONTOV[110]

În odaia căreia însuşi stăpânul hanului, cazacul Semion Cistopliui[111], îi zicea „trecătoare”, deoarece slujea numai şi numai călătorilor în trecere, la o masă mare de lemn nevopsit, stătea un bărbat de vreo patruzeci de ani, înalt şi lat în umeri. Dormea cu coatele pe masă şi cu capul sprijinit în pumn. Un căpeţel de lumânare de seu, vârât într-un borcan de pomadă gol, îi lumina barba bălaie, nasul gros şi turtit, obrajii arşi de vânt şi sprâncenele dese şi negre care-i cădeau peste ochii închişi… Şi nasul, şi obrajii, şi sprâncenele – toate trăsăturile luate în parte, erau aspre şi greoaie, potrivite cu mobilierul şi cu soba din „trecătoare”. Luată însă în totul, faţa lui era armonioasă, frumoasă chiar. Că aşa i-e dat obrazului rusesc: cu cât trăsăturile lui sunt mai mari şi mai aspre, cu atât pare mai dulce şi mai blând. Bărbatul purta un surtuc boieresc ponosit, dar tivit cu şiret nou, lat, o vestă de catifea şi pantaloni negri şi largi, vârâţi în cizme mari.

Pe o bancă din cele ce se înşirau de-a lungul peretelui dormea, pe o şubă de vulpe, o fetiţă de vreo opt ani, cu rochiţă cafenie şi cu ciorapi lungi, negri. Fetiţa avea faţa suptă, părul bălai, umerii înguşti şi trupul puţintel şi bicisnic. Dar nasul, care ieşea la iveală ca o cocoaşă mică, era tot atât de gros şi de urât ca şi al bărbatului. Fetiţa dormea adânc, fără să simtă că pieptenele rotund, care-i alunecase din păr, îi intra în obraz.

„Trecătoarea” avea un aer de sărbătoare. Mirosea a podele proaspăt spălate, pe frânghia întinsă de-a curmezişul odăii nu mai atârnau cârpe, ca de obicei, iar într-un colţ, deasupra mesei, pâlpâia o candelă lăsând să cadă o pată de lumină roşie pe icoana sfântului Gheorghe Biruitorul. De o parte şi de alta a icoanei din colţ se înşirau, păstrând cea mai severă şi mai

chibzuită gradaţie în ce priveşte trecerea de la cele sfinte, la cele lumeşti, nenumărate litografii. La lumina îndoielnică a căpeţelului de lumânare şi a candelei roşii, litografiile păreau o singură fâşie neîntreruptă, plină de mâzgălituri negre. Dar când soba de teracotă, încercând să cânte pe acelaşi ton cu vijelia, trăgea aerul mugind, iar lemnele, trezite parcă din somn, izbucneau în vâlvătăi şi pârâiau furioase – atunci pe pereţii de bârne începeau să joace pete rumene, iar peste capul bărbatului adormit ieşeau la iveală când stareţul Serafim, când şahul Nasr-Eddin, când un prunc gras şi cafeniu, care şoptea nu ştiu ce, holbându-şi ochii, la urechea unei fecioare cu faţa neînchipuit de rigidă şi de indiferentă…

Afară vremuia cumplit. O putere turbată şi plină de ură, dar adânc nefericită, se zbuciuma furioasă în jurul hanului, ca o fiară, căutând să năvălească înăuntru. Izbindu-se în uşi, bătând în ferestre şi în acoperiş şi zgâriind pereţii, când ameninţa, când implora, când se potolea pentru câtva timp, ca să se repeadă apoi, cu un urlet triumfător şi viclean, în coşul sobei. Dar atunci lemnele izbucneau în vâlvătăi, iar focul ca un dulău ţinut în lanţ, se arunca plin de mânie în întâmpinarea duşmanului şi lupta începea, cu vaiete, cu ţipete şi mugete furioase. Prin toate aceste zgomote răzbătea parcă şi dorul năprasnic, şi ura zadarnică, şi neputinţa umilită a nu ştiu cui, deprins cândva să biruiască…

Vrăjită de această sălbatică şi nefirească simfonie, „trecătoarea” părea încremenită pentru totdeauna. Dar deodată uşa scârţâi şi în odaie intră băiatul de la han, gătit cu cămaşă nouă de percal. Şchiopătând de un picior şi clipind din ochii somnoroşi, băiatul ciupi cu degetele mucul lumânării, mai îndesă câteva lemne în sobă, apoi ieşi. În aceeaşi clipă, în clopotniţa bisericii, care în Rogaci e doar la vreo trei sute de paşi de han, bătu miezul nopţii. Vântul începu să se joace cu bătăile clopotului, aşa cum se juca şi cu fulgii de zăpadă: alergând după ele, le răsucea în văzduhul necuprins, aşa fel încât unele bătăi se întrerupeau sau se prefăceau într-un singur vuiet prelung şi unduitor, în timp ce altele se pierdeau cu totul în larma vijeliei. O bătaie răsună atât de desluşit în odaie, de parcă clopotul era chiar acolo, lângă ferestre. Fetiţa care dormea pe şuba de vulpe tresări şi ridică uşor capul. Câteva clipe se uită năucită la fereastra neagră, la Nasr-Eddin, peste care trecea chiar atunci lumina purpurie a focului din sobă, apoi îşi mută privirea la bărbatul care dormea.

— Tată! strigă ea.

Dar bărbatul nu se clinti. Înciudată, fetiţa îşi încruntă sprâncenele, se culcă la loc şi se zgribuli, strângându-şi genunchii la gură. Dincolo de uşă, în cârciumă, cineva căscă

prelung şi zgomotos. Nu trecu mult şi arcul uşii de la intrare scârţâi şi, îndată, se auziră glasuri nelămurite. Cel care intrase începu să se scuture de zăpadă şi să tropăie înăbuşit din pâslari.

— Cine-i? întrebă alene o femeie.

— A sosit domnişoara Ilovaiskaia… îi răspunse cineva cu glas adânc.

Arcul uşii scârţâi din nou. Se auzi răbufneala vântului care se năpustise în cârciumă. Cineva, fără îndoială băiatul cel şchiop, se repezi la uşa care dădea în „trecătoare", tuşi respectuos şi apăsă pe clanţă:

— Poftiţi aici, domniţă, domnişoară, începu, cântat, glasul de femeie. Aici e curat, frumoasa mamei…

Uşa se deschise larg şi în prag se arătă un mujic bărbos, cu caftan de vizitiu, ducând pe umăr un geamantan mare. Omul era plin de zăpadă din cap până-n picioare. În urma lui intră o femeie măruntă, aproape jumătate cât el, atât de plină şi ea de zăpadă că nu i se mai vedeau nici obrazul, nici mâinile şi aşa de înfofolită şi de îmbrobodită, încât părea un adevărat balot. Dinspre vizitiu şi dinspre balot răzbi o adiere umedă, ca de pivniţă, şi flacăra lumânării se clătină.

— Ce prostie! zise bărbatul, cu necaz. Am fi putut foarte bine să mergem! Nu mai aveam decât douăsprezece verste şi acele mai mult prin pădure, aşa că nu ne-am fi rătăcit…

— De rătăcit poate că nu ne-am fi rătăcit, domnişoară, dar nu mai merg caii! răspunse vizitiul. Aşa a fost voia Celui de Sus. Ce, parcă a făcut-o cineva înadins?

— Dumnezeu ştie unde m-ai adus.. Dar mai încet… Mi se pare că doarme cineva aici. Hai, du-te…

Vizitiul lăsă jos geamantanul. Bucăţi mari de zăpadă căzură de pe umerii lui pe podea, apoi omul smorcăi adânc pe nas şi plecă. Atunci fetiţa văzu ieşind la iveală din mijlocul balotului două mâini mici, care se ridicară în sus şi începură să desfacă, mânioase, o mulţime de şaluri şi de broboade. Întâi căzu pe podea un şal mare, după şal o glugă, iar după glugă o broboadă albă împletită. După ce îşi slobozi capul, călătoarea îşi scoase şuba – şi deodată se făcu pe jumătate mai subţire. Rămăsese într-un palton lung cenuşiu, cu nasturi mari şi cu buzunare umflate. Dintr-un buzunar scoase un pachet, iar din celălalt o legătură de chei mari şi grele, pe care le puse pe masă cu atâta neîndemânare, încât bărbatul care dormea tresări şi deschise ochii. Se uită câtva timp în toate părţile, năucit, de parcă nu-şi dădea seama unde se află, apoi scutură din cap şi se duse să se aşeze într-un ungher… Călătoarea se dezbrăcă şi de palton, subţiindu-se încă pe jumătate, îşi scoase cizmele de catifea şi se aşeză şi ea.

Acum nu mai semăna deloc a balot. Era o fată brună, mărunţică şi slabă, ca de vreo douăzeci de ani, mlădioasă ca un şarpe, cu faţa albă şi prelungă şi cu părul cârlionţat. Avea nasul lung şi ascuţit, bărbia de asemenea lungă şi ascuţită, genele lungi şi gura cu colţuri ascuţite. Din pricina tuturor acestor ascuţişuri, faţa ei avea aerul că înţeapă. Strânsă într-o rochie neagră, cu o mulţime de dantele la gât şi la mâneci, – aşa cum stătea, cu coatele ascuţite şi cu degetele lungi şi trandafirii, aducea cu portretele unor nobile englezoaice din Evul Mediu. Aerul grav şi gânditor al feţei sporea şi mai mult această asemănare…

Fata cea brună cercetă cu privirea odaia, se uită cu coada ochiului la bărbat şi la fetiţă, apoi, ridicând din umeri, se apropie de fereastră. Geamurile negre se cutremurau, zgâlţâite de vântul jilav care bătea dinspre apus. Fulgi mari de zăpadă, sclipindu-şi albul imaculat, se aşezau pe sticlă, dar dispăreau îndată, spulberaţi de vânt. Simfonia sălbatică era tot mai înverşunată…

După o lungă tăcere, fetiţa se răsuci deodată şi zise, apăsând cu ciudă pe fiecare cuvânt:

— Doamne, Doamne, cât îs de nenorocită! Nimeni nu-i mai nenorocit pe lume decât mine!

Bărbatul se ridică şi, cu mersul unui om vinovat, care nu se potrivea deloc cu statura lui uriaşă şi cu barba lui mare, se îndreptă cu paşi mărunţi spre fetiţă.

— Nu dormi, puişorule? o întrebă el ca şi cum şi-ar fi cerut iertare. Ce vrei?

— Nu vreau nimic! Mă doare umărul! Tu nu eşti bun cu mine, tată, şi are să te pedepsească Dumnezeu! Ai să vezi tu cum are să te pedepsească!

— Ştiu că te doare umărul, puişorule, dar ce pot eu să fac? zise omul, cu glasul pe care îl împrumută bărbaţii chercheliţi când îşi cer iertare de la nevestele cicălitoare. Dar să ştii, Saşa, că umărul te doare din pricina drumului. Mâine o să ajungem acolo unde trebuie, ai să te odihneşti şi are să-ţi treacă…

— Mâine, mâine!… În fiecare zi îmi spui tot „mâine” şi iar „mâine”! Ai să vezi că o să mai mergem aşa încă vreo douăzeci de zile!

— Nu, puişorule, pe cuvântul meu de cinste, pe cuvântul meu de tată că mâine ajungem. Eu nu mint niciodată. Doar nu-i vina mea că ne-a ţinut viscolul în loc!

— Nu mai pot să sufăr! Nu mai pot, nu mai pot!

Saşa smuci dintr-un picior şi făcu să răsune odaia de un plâns piţigăiat, nesuferit. Bărbatul dădu din mână a lehamite, şi

se uită, stingherit, spre fata cea brună. Fata ridică din umeri şi se apropie, nehotărâtă, de Saşa.

— Ascultă, drăguţă, începu ea, ce foloseşti dacă plângi? E drept că nu-i plăcut să te doară umărul, dar ce poţi să faci?

— Să vedeţi, domniţă, începu repede bărbatul, ca şi cum voia să se justifice. Sunt două nopţi de când nu dormim. Şi pe deasupra, am mai călătorit şi într-o sanie groaznică. Aşa că fetiţa mea are dreptate să nu se simtă bine şi să tânjească… Unde mai puneţi că am dat şi peste un surugiu beat, că ni s-a furat geamantanul… şi, parcă înadins, a viscolit tot timpul! Totuşi, spuneţi, domniţă, ce rost are să plângă? E drept că şi eu mă simt de parcă-s beat, din pricină că am dormit tot pe scaun… Crede-mă, Saşa… Nu-i destul că mi-e silă de toate, mai trebuie să plângi şi tu!

Bărbatul clătină din cap, mai dădu o dată din mână a lehamite, apoi se aşeză.

— Fără îndoială că nu e bine să plângi, urmă străina. Numai copiii cei mici plâng. Dacă eşti bolnavă, drăguţă, atunci mai bine să te dezbraci şi să te culci… Hai să ne dezbrăcăm!

După ce fetiţa se dezbrăcă şi se potoli, în odaie se făcu iarăşi linişte. Fata cea brună se aşezase lângă fereastră şi cerceta cu nedumerire „trecătoarea", icoana, soba… Se vede că totul i se părea ciudat: şi încăperea aceea, şi fetiţa cu nasul ei cel gros, îmbrăcată într-o cămăşuţă scurtă, băieţească, şi tatăl fetiţei… Omul acela ciudat stătea într-un colţ, se uita descumpănit în toate părţile de parcă era beat şi-şi freca mereu obrajii cu palma. Tăcea, clipea des şi, după aerul lui de vinovăţie, cu greu ţi-ai fi închipuit că o să vorbească curând. Şi totuşi el vorbi întâi. După ce îşi netezi genunchii şi tuşi, zâmbi şi începu:

— Mare comedie, pe cinstea mea!… Mă uit şi nu-mi vine să cred: cine dracu' ne-a aruncat în hanul ăsta păcătos? Ce a vrut să dovedească cu asta? Viaţa face uneori câte un salt mortal, că nu poţi decât să te uiţi în jurul tău şi să clipeşti din ochi nedumerit… Dumneavoastră, domniţă, binevoiţi a merge departe?

— Nu, nu aşa departe, îi răspunse fata cea brună. Vin de la moşia noastră, care e la vreo douăzeci de verste de aici, şi mă duc într-un cătun, tot al nostru, la tata şi la fratele meu. Eu sunt o Ilovaiski şi cătunului tot Ilovaiski îi zice. E la douăsprezece verste de aici… Ce vreme îngrozitoare!

— Nici nu se poate mai oribilă!

Băiatul cel şchiop intră din nou şi vârî în borcanul de pomadă alt căpeţel de lumânare.

— Ce-ar fi, flăcăule, dacă ne-ai pune samovarul? i se adresă bărbatul.

— Dar cine mai bea ceai acum? zâmbi şchiopul. E păcat înainte de liturghie…

— Nu-i nimic, flăcăule. Noi o să ardem în focul gheenei, nu tu…

La ceai, noile cunoştinţe îşi dezlegară limba. Aşa, Ilovaiskaia află că pe tovarăşul ei îl chema Grigori Petrovici Lihariov[112], frate drept cu acel Lihariov care era mareşalul nobilimii într-unul dintre judeţele vecine şi că el însuşi fusese cândva moşier, dar că „scăpătase la timp". La rândul lui, Lihariov află că pe Ilovaiskaia o chema Maria Mihailovna, că tatăl ei avea o moşie foarte întinsă, dar că era nevoită s-o administreze singură, deoarece atât tatăl cât şi fratele ei nu luau viaţa în serios, erau nepăsători din fire şi le plăceau prea mult ogarii…

— Tata şi fratele meu trăiesc singuri cuc la conac, zicea Ilovaiskaia, fluturându-şi degetele (când vorbea, avea obiceiul să-şi fluture degetele pe dinaintea feţei ascuţite, iar după fiecare frază să-şi lingă uşor buzele cu limba ascuţită). Iar tata şi fratele meu, fiind bărbaţi, sunt nepăsători şi, mai ales când e vorba de ei, nu-s capabili să mişte un deget! Stau şi mă gândesc: cine o să le pregătească masa de ajunul Crăciunului?… Mama a murit, iar slujnicele, dacă nu sunt eu acolo, nu-s în stare nici să întindă ca lumea o faţă de masă! Vă puteţi închipui în ce situaţie se află! Or să rămână fără masa tradiţională de Ajun! Şi în timpul acesta, eu trebuie să stau toată noaptea aici! Ciudate sunt toate, uneori…

Ilovaiskaia ridică din umeri, bău o înghiţitură de ceai, apoi urmă:

— Sunt sărbători care îşi au parfumul lor… De Paşte, de Sfânta Treime şi de Crăciun, de pildă, pluteşte în văzduh un anumit parfum. Chiar şi celor care nu cred le plac aceste sărbători. Aşa, fratele meu susţine că nu există Dumnezeu, dar de Paşti el e cel care aleargă întâi la slujba Învierii!

Lihariov ridică ochii la Ilovaiskaia şi începu să râdă.

— Da, sunt unii care susţin că nu există Dumnezeu, urmă Ilovaiskaia, râzând şi ea. Dar te întreb, atunci, pentru ce toţi scriitorii şi savanţii celebri şi, în general, toţi oamenii inteligenţi încep, spre sfârşitul vieţii lor, să creadă?

— Domniţă, cine n-a crezut în tinereţe n-o să creadă nici la bătrâneţe, de-ar fi el şi de-o sută de ori scriitor!

Judecând după felul cum tuşea, Lihariov trebuie să fi avut o voce adâncă, de bas. Dar, de frică să nu ridice glasul, sau poate dintr-un exces de timiditate, vorbea aproape piţigăiat. După ce tăcu un timp, oftă, apoi urmă:

— După părerea mea, credinţa este o însuşire a spiritului. Ca şi talentul: te naşti sau nu te naşti cu ea. În măsura în care

pot să judec, după mine, după oamenii pe care i-am cunoscut în viaţa mea şi după tot ce se petrece în jurul nostru, această însuşire ne aparţine în cel mai înalt grad, nouă, ruşilor. Viaţa rusească nu e decât un şir nesfârşit de credinţe şi de patimi. Cât priveşte necredinţa, sau negarea credinţei, – dacă doriţi să ştiţi, la noi nu e, deocamdată, nici pomeneală de aşa ceva. Dacă rusul nu crede în Dumnezeu, înseamnă că crede în altceva…

Lihariov primi din mâinile Mariei Mihailovna o ceaşcă cu ceai, o bău pe jumătate dintr-o singură sorbitură, apoi urmă:

— Bunăoară, eu… Natura a pus în mine o uriaşă putere de credinţă. Cel puţin jumătate din viaţa mea, – Doamne iartă-mă că o spun în noaptea asta! – m-am socotit ateu şi nihilist. Cu toate acestea, n-a fost o singură clipă în care să nu cred! De obicei, talentele se descopăr încă din fragedă pruncie. Aşa şi cu această capacitate a mea: a ieşit la iveală încă de pe vremea când umblam în patru labe pe sub masă. Mama ţinea să ne vadă pe noi, copiii, că mâncăm mult. De câte ori îmi punea supă în farfurie, îmi spunea: „Mănâncă! Supa e lucrul cel mai important în viaţă!” Şi eu credeam şi mă îndopam cu supă de câte zece ori pe zi, ca un rechin, până mi se făcea rău, până leşinam! Când dădaca ne spunea poveşti, eu credeam cu tot dinadinsul şi în duhurile rele, şi în spiriduşi, şi în toate celelalte drăcovenii! De câte ori n-am furat de la tata sublimat şi l-am presărat pe bucăţele de turtă dulce, pe care le-am pus apoi pe cerdac ca să le mănânce duhurile rele şi să crape! Iar după ce am învăţat să citesc şi am început să înţeleg ce citeam – atunci să mă fi văzut! Emigram în America, mă făceam haiduc, ceream să mă trimită la mănăstire sau tocmeam băieţi ca să mă chinuiască pentru credinţa mea în Hristos! Şi trebuie să ştiţi că această credinţă a mea era totdeauna activă şi niciodată pasivă. Dacă emigram în America, nu plecam niciodată singur: mai converteam pe câte un dobitoc ca şi mine şi eram fericit când simţeam că îngheţ de frig dincolo de barieră, sau mai târziu, când mâncam bătaie acasă! Dacă mă făceam haiduc, apoi fără îndoială că mă întorceam bătut măr! Ce să vă spun, am avut o copilărie grozav de zbuciumată! Iar când am intrat la liceu, unde m-au îndopat cu fel de fel de adevăruri – de pildă că pământul se învârte în jurul soarelui sau că lumina nu-i albă, ci compusă din şapte culori – m-a apucat ameţeala! Şi toate s-au învălmăşit în capul meu: şi Navin cel care oprise soarele în loc, şi mama care tăgăduia paratrăsnetul în numele proorocului Ilie, şi tata, care rămânea nepăsător în faţa adevărurilor în care credeam acum… Datorită faptului că-mi luminasem mintea, îmi luasem vânt. Şi ce vânt! Umblam ca un zănatic prin casă şi pe la grajduri propovăduind adevărurile mele, mă înspăimântam în faţa ignoranţei şi clocoteam de mânie

împotriva tuturor celor care ţineau morţiş că lumina e albă… Dar toate acestea erau nimicuri şi copilării. Pasiunile mele adevărate, bărbăteşti ca să zic aşa, au început abia în universitate. Dumneavoastră, domniţă, aţi binevoit a absolvi vreo facultate?

— Am urmat la Institutul Donskoi, din Novocerkassk.

— Aşa că n-aţi terminat nicio facultate? Prin urmare nu ştiţi ce sunt ştiinţele… Toate ştiinţele de pe lume au una şi aceeaşi raţiune de a fi, fără de care nu le poţi concepe: năzuinţa spre adevăr! Orice ştiinţă, chiar şi o farmacognozie oarecare, nu are drept scop folosul, sau confortul în viaţă, ci adevărul. E admirabil! Când porneşti să studiezi o ştiinţă, te încântă de la început principiile ei de bază. Trebuie să spun că nimic nu e mai atrăgător şi mai grandios, nimic nu uimeşte şi nu captivează mai adânc sufletul omenesc decât principiile de bază ale unei ştiinţe! Chiar de la primele cinci sau şase prelegeri te simţi plutind pe aripile celor mai vii speranţe şi ţi se pare că ai şi ajuns să stăpâneşti adevărul! Mă dăruisem ştiinţei cu tot sufletul şi cu toată pasiunea, ca unei femei iubite. Eram robul ştiinţelor şi, afară de ele, nu mai voiam să ştiu de nimic. Zi şi noapte, fără să-mi îndrept spinarea, stăteam aplecat asupra textelor, îmi cheltuiam pe cărţi cel din urmă ban şi plângeam când vedeam cum, sub ochii mei, oamenii exploatau ştiinţa în folosul lor personal. Pasiunea mea însă, n-a ţinut mult. Pentru că, vedeţi, orice ştiinţă îşi are principiile ei de bază – un început – dar nu şi o finalitate – un sfârşit, întocmai ca fracţiile periodice… Zoologia a descoperit 35.000 de specii de insecte, chimia numără 60 de corpuri simple. Dacă, cu timpul, acestor cifre li se vor adăuga la coadă încă vreo zece zerouri, zoologia şi chimia vor fi tot atât de departe de sfârşit cum sunt şi astăzi… Iar toată activitatea ştiinţifică modernă tinde tocmai spre această umflare a cifrelor. Şmecheria asta am descoperit-o atunci când am descoperit şi a 35.001-a specie, fără să simt pentru asta nici cea mai mică satisfacţie. Însă n-am avut când să ajung la dezamăgire, deoarece în curând altă credinţă a pus stăpânire pe mine. Am aderat la nihilism, cu proclamaţiile lui, cu „reîmpărţirile negre”[113] şi cu toate celelalte bazaconii. Am plecat în mijlocul poporului, am muncit în fabrici, am uns vagoanele şi am fost chiar şi salahor. Mai târziu, după ce, cutreierând Rusia, am cunoscut viaţa poporului nostru, m-am transformat într-un înflăcărat admirator al acestei vieţi. Am iubit poporul rus până la suferinţă, l-am iubit şi am crezut în Dumnezeul lui, în limba lui, în geniul lui creator… etc… etc… Am fost pe vremuri şi slavofil – o, ce-l mai plictiseam pe Aksakov cu scrisorile mele! – am fost şi ucrainofil, şi arheolog, şi colecţionar de

mostre de artă populară… Mă pasionau ideile, oamenii, evenimentele, peisajele… eram veşnic pasionat de câte ceva! Acum cinci ani eram slujitorul ideii de negare a proprietăţii, iar ultima mea credinţă a fost neîmpotrivirea la rău…

Saşa începu să ofteze cu întreruperi şi să se foiască. Lihariov se ridică şi se apropie de ea.

— Nu vrei un ceai, puişorule? o întrebă el cu gingăşie.

— N-ai decât să bei tu singur! îi răspunse aspru fetiţa.

Lihariov se ruşină şi, călcând ca un vinovat, se întoarse la masă.

— Prin urmare, ai trăit o viaţă plăcută, zise Ilovaiskaia. Ai destule amintiri.

— Mda… toate acestea pot să pară plăcute când stai de vorbă, la o ceaşcă cu ceai, cu o tovarăşă drăguţă… Dar întrebaţi-mă cu ce preţ am plătit această plăcere? Cât m-au costat aceste variaţii ale vieţii mele?… Pentru că eu, domniţă, nu credeam ca un doctor în filozofie neamţ, zierlich-manierlich[114], nu trăiam în neant – ci fiecare credinţă a mea mă încovoia până la pământ, îmi sfâşia trupul în bucăţi! Judecaţi şi dumneavoastră: am fost şi eu bogat ca fraţii mei, iar acum sunt un cerşetor. În beţia pasiunilor mi-am tocat toată averea mea şi pe a soţiei mele, şi o groază de bani străini… Am patruzeci şi doi de ani, bătrâneţea bate la uşă, iar eu sunt fără adăpost ca un câine care s-a rătăcit, noaptea, de căruţă… În toată viaţa mea n-am ştiut niciodată ce e liniştea. Sufletul meu s-a chinuit fără odihnă, am suferit până şi în nădejdile mele… Munca grea şi fără socoteală mi-a secătuit puterile, am îndurat toate lipsurile cu putinţă, am stat şi la puşcărie de vreo cinci ori, am cutreierat guberniile Arhanghelsk şi Tabolsk… numai cât îmi aduc aminte şi mă doare! Trăiam, dar în beţia pasiunilor nu-mi dădeam seama de procesul însuşi al vieţii. Mă credeţi, eu nu-mi aduc aminte de nicio primăvară, n-am băgat de seamă că nevasta m-a iubit, că mi-au venit pe lume copiii. Ce să vă mai spun? Am fost o adevărată pacoste pentru toţi cei care m-au iubit… Iată, sunt cincisprezece ani de când mama poartă doliu după mine, iar fraţii mei cei mândri, care au avut de suferit din pricina mea, care au roşit, s-au umilit şi au cheltuit bani, au sfârşit până la urmă prin a mă urî ca pe un blestem…

Lihariov se ridică în picioare, apoi se aşeză din nou.

— Dacă aş fi numai nenorocit, încă aş mulţumi lui Dumnezeu, urmă el, fără să se uite la Ilovaiskaia. Dar propria mea nenorocire trece pe ultimul plan când mă gândesc de câte ori am fost absurd şi departe de adevăr, de câte ori am fost nedrept, crud şi chiar criminal în pasiunile mele! De câte ori n-am urât şi n-am dispreţuit din toată inima pe cei pe care ar fi trebuit să-i iubesc, şi dimpotrivă… Am înşelat de mii de ori:

astăzi credeam şi cădeam cu faţa în ţărână, pentru ca a doua zi să fug ca un laş de prietenii şi de dumnezeii mei de ieri şi să aud cum mi se strigă din urmă: „Ticălosule!” Ştie numai Dumnezeu de câte ori am plâns şi mi-am sfâşiat perna de sub cap de ruşine din pricina pasiunilor mele! În viaţa mea n-am făcut rău nimănui cu intenţie şi nici n-am minţit vreodată cu intenţie – şi totuşi cugetul meu nu e curat! Nici măcar cu atât nu mă pot lăuda, domniţă, că n-am pe suflet viaţa cuiva, deoarece însăşi nevastă-mea a murit, sub ochii mei, ucisă de veşnica mea nelinişte… da, însăşi nevasta mea! După cum ştiţi, în societatea noastră oamenii adoptă astăzi, în ce priveşte femeile, două atitudini: unii le măsoară craniul, încercând să demonstreze că femeia e inferioară bărbatului şi căutând să-i găsească lipsuri ca să-şi bată joc de ea, să facă pe originalii chiar în propriii ei ochi şi, în felul acesta, să-şi îndreptăţească pornirile animalice – în timp ce alţii nu ştiu ce să mai imagineze ca să ridice femeia pe aceeaşi treaptă cu ei – cu alte cuvinte s-o facă să tocească şi să cunoască pe dinafară toate cele 35.000 de specii de insecte, să spună şi să scrie aceleaşi inepţii pe care le spun şi le scriu şi ei…

Lihariov se întunecă la faţă.

— Iar eu vă declar că femeia a fost şi va fi totdeauna roaba bărbatului, urmă el, coborându-şi glasul şi bătând cu pumnul în masă. Femeia nu e decât o pastă delicată şi moale din care bărbatul a făcut totdeauna ce a vrut. Doamne, Dumnezeule, când mă gândesc că de dragul unei pasiuni ieftine pentru un bărbat, femeia ia calea mănăstirii, îşi părăseşte familia şi-şi sfârşeşte zilele pe locuri depărtate… Printre ideile pentru care se jertfeşte, niciuna nu e feminină… Într-un cuvânt, o roabă credincioasă şi devotată! Eu unul n-am măsurat cranii, iar ceea ce vă spun e rezultatul unor dureroase şi grele experienţe. Femeile cele mai orgolioase şi mai independente mă urmau fără să stea o clipă la gânduri, fără să şovăie şi făceau tot ce voiam eu, – bineînţeles dacă izbuteam să le transmit şi lor entuziasmul meu… Aşa, am convertit la nihilism o călugăriţă, care, după cum am aflat mai târziu, a tras cu revolverul într-un jandarm. Nevasta mea nu m-a părăsit o clipă în rătăcirile mele şi, ca o giruetă, îşi schimba credinţa îndată ce-mi schimbam eu pasiunea…

Lihariov sări în picioare şi începu să se plimbe prin odaie.

— Nobilă şi înălţătoare robie! strigă el ridicându-şi braţele în sus. Şi tocmai în această robie stă înţelesul înalt al vieţii unei femei! Din înspăimântătorul haos de gânduri îngrămădite în mintea mea de-a lungul relaţiilor mele cu femeile, mi-au rămas, ca într-un filtru, nu ideile, nu vorbele înţelepte sau

filozofia lor, ci această ciudată supunere în faţa sorţii, această neasemuită milă şi bunătate care iartă orice…

Lihariov îşi strânse pumnii, îşi aţinti privirea într-un singur punct şi, cu o încordare pătimaşă, ca şi cum ar fi mestecat fiecare cuvânt în parte, strecură printre dinţii încleştaţi:

— O, această… această generoasă putere de a suferi, această credinţă până la mormânt, această poezie a inimii… Înţelesul vieţii stă tocmai în această mucenicie resemnată, în lacrimile care înduioşează până şi pietrele, în iubirea nemărginită, şi atotiertătoare care pune lumină şi căldură în haosul vieţii…

Ilovaiskaia se ridică încet, făcu un pas spre Lihariov şi-şi aţinti ochii în ochii lui. Din lacrimile care-i tremurau în vârful genelor, din glasul lui pătimaş şi vibrant, din flacăra care i se aprinsese în obraji, ea înţelese limpede că femeile nu erau pentru el o simplă şi întâmplătoare temă de discuţie, ci obiectul unei noi pasiuni sau, cum zicea el, al unei noi credinţe. Ilovaiskaia vedea pentru întâia oară în viaţă un bărbat într-adevăr pasionat, pătruns de o înflăcărată credinţă. Gesticulând, cu privirea scânteietoare, Lihariov îi părea ca un om care şi-a ieşit din minţi, ca un om care delirează – dar în văpaia ochilor lui, în vorba lui şi în mişcările trupului uriaş era atâta frumuseţe încât, fără să-şi dea seama, rămase încremenită în faţa lui, ca fermecată.

— S-o luăm de pildă, pe mama, urmă el, întinzându-şi mâinile spre fată şi luându-şi un aer rugător. I-am otrăvit zilele, am făcut de râs, după vorba ei, tot neamul Lihariovilor şi i-am pricinuit atâta suferinţă, cât n-ar fi putut să-i pricinuiască nici cel mai crud duşman. Şi totuşi ce credeţi? Fraţii mei îi dau câte ceva, să aibă de prescuri şi de acatiste. Iar mama, înfrânându-şi credinţa în Dumnezeu, adună ban cu ban şi-i trimite într-ascuns lui Grigori al ei, rătăcitul… Acest singur amănunt înalţă şi înnobilează sufletul mult mai mult decât toate teoriile, decât toate vorbele înţelepte, decât toate cele 35.000 de specii! Şi pot să vă dau încă o mie de exemple. Dar să vă luăm chiar pe dumneavoastră! Afară viscoleşte, e noapte – şi totuşi aţi pornit la drum ca să vă vedeţi fratele şi tatăl şi să-i încălziţi de sărbători cu gingăşia dumneavoastră, deşi poate că ei nici nu se gândesc la asta, poate că v-au şi uitat… Dar aşteptaţi numai să vă îndrăgostiţi de un bărbat – şi pun capul că l-aţi urma chiar şi până la Polul Nord! L-aţi urma, nu-i aşa?

— Da, dacă… dacă m-aş îndrăgosti.

— Ei, vedeţi? se bucură Lihariov şi chiar bătu din picior. Pe cinstea mea, nici nu vă puteţi închipui cât sunt de fericit că v-am cunoscut! Se vede că tot am eu parte de noroc, de întâlnesc mereu oameni minunaţi… Aproape nu e zi în care să nu cunosc pe câte unul – şi tot din acei pentru care mi-aş da şi

sufletul! În lumea asta sunt mult mai mulţi oameni buni decât răi. Iată-ne, de pildă, pe noi. Am stat cu atâta plăcere de vorbă şi ne-am deschis sufletele, de parcă ne-am cunoaşte de o sută de ani… Aşa se întâmplă uneori. Te închizi în tine câte zece ani la şir, nu scoţi o vorbă, te fereşti şi de nevastă şi de prieteni – dar întâlneşti în tren un elev de şcoală militară şi deodată ţi se deschid toate tainiţele sufletului! Pe dumneavoastră am onoarea să vă văd pentru întâia oară şi, vedeţi, m-am spovedit aşa cum nu m-am spovedit în viaţa mea… Care o fi pricina?…

Frecându-şi mâinile şi zâmbind cu veselie, Lihariov se plimbă de câteva ori de-a lungul odăii, apoi începu din nou să vorbească despre femei. În clipa aceea se auziră clopotele de liturghie.

— Doamne! izbucni în plâns Saşa. Nu mă lasă să dorm cu vorbăria lui!

— Aha! îşi aduse aminte Lihariov. Iartă-mă, puişorule. Dormi, dormi… Afară de ea mai am încă doi băieţi, urmă apoi în şoaptă. Dar băieţii, domniţă, stau la unchiul lor, pe când fetiţa nu poate o zi fără mine. Se chinuieşte, se vaietă şi totuşi trage la tatăl ei ca musca la miere!… Dar m-am cam lungit cu vorba şi cred că n-ar strica să vă odihniţi şi dumneavoastră. Îmi daţi voie să vă pregătesc eu tot ce trebuie?

Şi, fără să mai aştepte răspunsul ei, Lihariov îi scutură şuba udă, i-o întinse pe laviţă cu blana în sus, adună broboadele şi şalurile împrăştiate şi-i aşeză drept căpătâi paltonul făcut sul. Toate acestea le făcea în tăcere, cu un aer de veneraţie supusă de parcă umbla cu cioburile unor vase sfinte, nu cu nişte biete cârpe femeieşti! Şi toată făptura lui avea ceva sfios, de om vinovat, ca şi cum îi era ruşine în faţa acelei fiinţe plăpânde, de puterea şi de statura lui de uriaş…

După ce Ilovaiskaia se culcă, Lihariov stinse lumânarea şi se aşeză pe un scăunaş, lângă sobă.

— Aşa-i, domniţă, urmă el în şoaptă, aprinzându-şi o ţigară groasă şi suflând fumul pe gura sobei. Natura a sădit în omul rus o extraordinară putere de credinţă, o minte neastâmpărată şi un deosebit dar de a gândi. Însă, din pricina nepăsării, a lenei şi a nesocotinţei lui visătoare, din toate acestea nu se alege decât scrumul… Aşa-i, domniţă…

Ilovaiskaia îşi aţinti privirea mirată în umbra odăii, unde nu se vedea decât pata roşie de pe icoană şi pâlpâirea flăcărilor din sobă pe faţa lui Lihariov. Întunericul, dangătul clopotelor, urletele viscolului, băiatul cel şchiop, Saşa care se văieta mereu, nefericitul Lihariov şi vorbele lui – toate se învălmăşiră, se amestecară într-o singură impresie covârşitoare, şi lumea lăsată de Dumnezeu i se păru deodată

fantastică, vrăjită şi plină de minuni. Tot ce auzise până atunci îi răsuna încă în urechi, iar viaţa omenească îi părea o poveste neasemuită, plină de poezie şi fără de sfârşit…

Impresia aceea covârşitoare sporea, sporea mereu, cuprinzându-i până şi conştiinţa şi prefăcându-se într-un somn dulce. Dormea – şi totuşi vedea şi candela, şi nasul gros pe care jucau pâlpâiri roşii…

Deodată, auzi un plânset.

— Tătucă dragă, se ruga duios un glas de copil. Hai să ne întoarcem la unchiul! Acolo e pom de Crăciun, acolo sunt şi Stiopa, şi Kolea…

— Dar ce pot să fac eu, puişorule? căuta să-l potolească, în şoaptă, un glas de bărbat. Înţelege-mă! Înţelege-mă, te rog!

Şi la plânsul copilului se adăugă şi plânsul bărbatului. Strigătul acela de durere, acolo, în mijlocul vacarmului stârnit de viscol, ajunse la urechea fetei ca o melodie atât de dulce şi de adânc omenească, încât nu mai putu să se împotrivească desfătării şi începu să plângă şi ea. Simţi apoi cum o umbră mare şi neagră i se apropie încet de culcuş, îi ridică şalul căzut pe podea şi-i înveli picioarele…

Ilovaiskaia se trezi într-un urlet neînţeles. Sări în picioare şi se uită nedumerită în jurul ei. Prin ferestrele pe jumătate astupate cu zăpadă se uitau zorile sinilii. În odaie stăruia o umbră cenuşie, prin care se desluşeau şi soba, şi fetiţa adormită, şi Nasr-Eddin. Candela şi focul se stinseseră. Pe uşa larg deschisă se vedea odaia cea mare a hanului, cu tejgheaua şi cu mesele ei. Un bărbat cu mutră stupidă de ţigan şi cu ochii speriaţi stătea în mijlocul încăperii, într-o băltoacă de zăpadă topită, ţinând în mână o stea mare şi roşie într-un vârf de băţ. Era înconjurat de o ceată de băieţi, nemişcaţi ca nişte stane de piatră şi plini de zăpadă din cap până-n picioare. Lumina stelei străbătea prin hârtia roşie, rumenindu-le feţele ude. Ceata urla fără nicio noimă, aşa că din urletele ei Ilovaiskaia nu desluşi decât o strofă:

Hei, băiete băieţaş,
Ascute cel cuţitaş,
Fiul mult îndurerat.
Jidovul, să-l omorâm!…

Lângă tejghea stătea Lihariov. Se uita înduioşat la cântăreţi şi bătea tactul cu piciorul. Când o văzu pe Ilovaiskaia, îi zâmbi cu toată faţa şi se apropie de ea. Zâmbi şi ea.

— Sărbători fericite! îi ură el. După cât văd, aţi dormit bine.

Ilovaiskaia îl privea tăcută, zâmbindu-i înainte.

După discuţia din timpul nopţii, Lihariov nu i se mai părea acum înalt şi lat în umeri, ci scund – aşa cum ni se pare mic vaporul uriaş despre care ni s-a spus că a străbătut oceanele…

— O, dar e timpul să plec, zise ea. Trebuie să mă îmbrac. Şi dumneata, încotro te duci acum?

— Eu? La gara Klinuşki[115], de acolo la Serghievo, iar de la Serghievo mai am de făcut patruzeci de verste cu sania până la minele de cărbuni ale unui ţicnit oarecare, generalul Şaşkovski. Fraţii mei mi-au găsit acolo un loc de administrator… O să scot cărbuni.

— Stai, că eu cunosc minele despre care vorbeşti! Şaşkovski e unchiul meu. Numai că… ce cauţi dumneata acolo? îl întrebă Ilovaiskaia, măsurându-l cu o privire mirată.

— Mă duc să conduc minele în calitate de administrator.

— Nu înţeleg! făcu Ilovaiskaia ridicând din umeri. Ce să cauţi dumneata la minele de cărbuni? Acolo nu e decât stepă goală şi pustie şi o plictiseală atât de cumplită, încât n-o să poţi sta nici o zi măcar! Cărbunele e infect, nu-l cumpără nimeni, iar unchiul meu e un maniac şi un tiran, şi mai e şi falit pe deasupra… N-o să-ţi plătească nici salariul!

— N-are importanţă, îi răspunse Lihariov cu nepăsare. Mă mulţumesc cu minele…

Ilovaiskaia ridică încă o dată din umeri şi începu să se plimbe prin odaie, tulburată.

— Nu înţeleg, nu înţeleg! zicea ea fluturându-şi degetele pe dinaintea obrazului. Lucrul acesta e cu neputinţă şi… şi e lipsit de orice raţiune! Înţelege odată că asta e mai… mai rău decât o deportare! Acolo e un adevărat mormânt! Doamne, strigă apoi cu aprindere şi, apropiindu-se de Lihariov, începu să-şi fluture degetele pe dinaintea feţei lui zâmbitoare. Buza de sus îi tremura, iar chipul ascuţit îi pălise. Imaginează-ţi stepa goală, singurătatea… Acolo n-ai cu cine schimba o vorbă, iar dumneata… dumneata eşti pasionat pentru femei! Minele şi femeile…

Dintr-odată, Ilovaiskaia se ruşină de înflăcărarea ei şi, întorcându-se cu spatele la Lihariov, se trase spre fereastră.

— Nu, nu trebuie să te duci acolo! încheie, trecându-şi repede degetul peste geamul îngheţat.

Simţea, nu numai cu sufletul, dar parcă şi cu spatele, că îndărătul ei era un om pierdut, uitat de Dumnezeu şi de oameni, un om înspăimântător de nefericit. Iar el, ca şi cum nu şi-ar fi dat seama de nenorocirea în care se afla, ca şi cum n-ar fi fost el acela care plânsese noaptea trecută, se uita în ochii ei şi-i zâmbea cu blândeţe. Mai bine ar plânge şi acum!… Tulburată, fata se plimbă de câteva ori prin odaie, apoi se opri într-un colţ şi rămase pe gânduri. Lihariov mai spuse ceva, dar

ea nu-l auzi. Întorcându-se cu spatele spre el, scoase din pungă o hârtie de douăzeci şi cinci de ruble, o răsuci mult timp între degete, apoi aruncă o privire piezişă către Lihariov, se înroşi şi vârî hârtia în buzunar.

Dincolo de uşă se auzi glasul vizitiului. În tăcere, cu faţa aspră şi îngândurată, Ilovaiskaia începu să se îmbrace. Lihariov o ajuta şi, în timp ce o înfăşura în broboade, vorbea mereu, glumind. Însă fiecare cuvânt al lui cădea ca plumbul în inima fetei. O, nu e deloc vesel să asculţi cum glumeşte un om adânc nefericit, sau unul care-i pe marginea mormântului.

După ce Ilovaiskaia se transformă cu totul dintr-o fiinţă vie într-un balot inform, îşi mai plimbă o dată, pentru cea din urmă oară, privirea prin „trecătoare", rămase puţin fără să spună o vorbă, apoi plecă, încet. Lihariov ieşi în urma ei, s-o petreacă…

Afară, iarna continua să-şi reverse furia, Dumnezeu ştie de dragul cui. Nori întregi de fulgi mari şi umezi se învârteau nelinişţiţi pe deasupra pământului, fără să-şi găsească locul. Caii, sania, copacii, boul legat de un stâlp – toate erau albe, toate păreau moi şi înfoiate.

— Şi acum, să vă dea Dumnezeu numai bine, îngână Lihariov, ajutând-o pe Ilovaiskaia să se aşeze în sanie. Iertaţi-mă dacă v-am supărat cumva…

Ilovaiskaia nu-i răspunse. Când sania se urni din loc ocolind un troian uriaş, întoarse capul spre Lihariov şi se uită la el ca şi cum ar fi vrut să-i spună ceva. Lihariov se repezi după sanie, dar fata nu-i spuse niciun cuvânt. Îi aruncă doar o privire printre genele lungi de care îi atârnau fulgi mici de zăpadă…

Nu ştiu dacă sufletul lui simţitor fusese în stare să pătrundă înţelesul acelei priviri, sau poate că-l înşelase închipuirea. Ceea ce e sigur e că avu dintr-odată impresia că dacă ar mai fi adăugat doar câteva cuvinte bine alese şi bine simţite, fata aceea i-ar fi iertat şi înfrângerile, şi bătrâneţea, şi soarta lui amară, urmându-l fără să şovăie, fără să stea la gânduri. Rămase mult timp ca încremenit, cu ochii pe urmele lăsate de sanie… Fulgii de zăpadă se aşezau grăbiţi pe părul, pe barba şi pe umerii lui… Curând urma tălpicelor dispăru, iar el, acoperit de sus şi până jos de ninsoare, părea acum o stâncă albă. Şi totuşi ochii lui tot mai căutau ceva în norii de zăpadă.

Publicată pentru prima oară în ziarul „Novoe vremea", 1886, nr. 3889, 25 decembrie. Semnată: An. Cehov. A intrat, fără modificări, în culegerea „În amurg", Sankt-Petersburg, 1887, ca şi în ediţiile ei ulterioare. A fost inclusă în Culegerea de opere din anul 1901, vol. III. Publicăm textul din 1901.

În vederea includerii în culegerea de opere, autorul a eliminat câteva fraze.

În timp ce lucra la povestire, Cehov îi scria lui A. Suvorin, editorul ziarului „Novoe vremea" (21 decembrie 1886): „Povestirea pentru Crăciun am început-o acum două săptămâni şi nu pot cu niciun chip s-o termin. O putere necurată m-a împins pesemne, să-mi aleg o

temă în care să nu mă mai pot descurca. În aceste două săptămâni, m-am familiarizat atât de mult şi cu tema, şi cu subiectul, încât nu mai pot să-mi dau seama ce e bun şi ce e rău în povestirea mea. Adevărată nenorocire! Totuşi nădăjduiesc s-o termin mâine şi să v-o trimit. Veţi primi-o în ziua de 24, pe la ora trei după amiază. Dacă o veţi răsfoi, veţi înţelege cu câtă greutate am scris-o. Iertaţi-mă că am întârziat şi nu m-am ţinut de făgăduială." La 24 decembrie, Cehov îi scria literatului N. Leikin: «În clipa de faţă, arăt ca un om îndobitocit şi chinuit. Timp de trei săptămâni, m-am căznit să storc din mine o povestire de Crăciun pentru „Novoe vremea". De cinci ori am început-o, tot de atâtea ori am tăiat-o sau am rupt-o, drăcuind, scuipând şi înjurând, pentru ca, în cele din urmă, să întârzii şi să-i trimit lui Suvorin o peltea de proastă calitate care, sunt sigur, n-o să aibă succes. Atât m-am chinuit, încât chiar un onorar de o mie de ruble ar fi puţin.» La 14 ianuarie 1887, Cehov îi scria prietenei sale, scriitoarei M. Kiseleva: «Ai citit, cred, povestirea mea „La drum"… Ei, ce zici de curajul meu? Scriu despre lucruri „înalte" şi nu mi-e frică. La Piter, a făcut furori. Nu demult, am tratat problema „neîmpotrivirii la rău" [povestirea „Oameni de treabă"] şi de asemenea am uimit publicul.» În scrisoarea de răspuns (fără dată), M. Kiseleva îi scria lui Cehov că în înţepătoarea domnişoară Ilovaiskaia – toată lumea a recunoscut portretul ei. „Asta zic şi eu povestire! – scria dânsa. – E scrisă admirabil, cu suflet, cu căldură!" Despre succesul bucăţii, Alexandr Pavlovici Cehov, fratele autorului, îi spunea: «Ultimul tău foileton „La drum" a făcut furori la Piter.» La 30 decembrie 1888, D. Grigorovici îi scria lui Cehov: «Povestirile dumitale „Nenorocirea", „Verocika", „Acasă" şi „La drum" îmi dovedesc ceea ce ştiam de multă vreme şi anume că orizontul dumitale cuprinde perfect de bine tema iubirii în manifestările ei cele mai subtile şi mai tainice." V. G. Korolenko, în scrisoarea lui din 24 septembrie 1888 către K. Sarahanov, şi-a exprimat părerea că în persoana lui Lihariov „Cehov a zugrăvit cât se poate de veridic vechiul tip al lui Rudin, dar într-o înfăţişare nouă, într-o piele nouă, ca să zic aşa." („Scrisori alese", vol. III, GIZ-[116], 1936, pag. 41).

În biblioteca lui Cehov se păstrează un exemplar din „Fantezii pentru orchestră" ale compozitorului S. Rahmaninov cu următoarea dedicaţie: «…autorului povestirii „La drum", al cărei subiect, cu acelaşi epigraf, a servit de temă acestei opere muzicale. S. Rahmaninov, 9 noiembrie, 1898».

Ea era

— Povestiţi-ne ceva, Piotr Ivanovici! îl rugau domnişoarele.

Colonelul îşi răsuci mustaţa căruntă, îşi drese glasul şi începu:

— Asta s-a întâmplat prin 1843, în timp ce regimentul nostru se afla cantonat în apropiere de Censtohovo. Şi trebuie să vă spun, domniţele mele, că în anul acela era o iarnă cumplită şi că nu trecea o zi fără să îngheţe nasul santinelelor şi fără ca viscolul să nu înzăpezească drumurile. Gerul năprasnic, un ger de crăpau pietrele, începu spre sfârşitul lui octombrie şi ţinu fără întrerupere până în aprilie. Şi să mai ştiţi că pe vremea aceea eu nu arătam ca un moşneag, ca o lulea afumată, cum arăt acum: închipuiţi-vă un tânăr voinic şi cu bujori în obraji… – ce să vă spun, o frumuseţe de bărbat! Umblam totdeauna gătit ca un păun, aruncam banii în dreapta şi-n stânga şi aveam o pereche de mustăţi răsucite, cum nu mai avea niciun praporcic în toată lumea asta! Era de ajuns să fac cu ochiul, să-mi zăngănesc pintenii şi să-mi răsucesc mustaţa, pentru ca cea mai mândră dintre frumoase să se prefacă în cel mai blând mieluşel! Eram hămesit de femei ca păianjenul de muşte. Şi dacă m-aş apuca acum să număr toate polonezele şi toate jidăncuţele care se agăţau de gâtul meu pe vremea aceea, vă asigur, domniţele mele, că nu mi-ar ajunge toate numerele câte sunt în aritmetică… Adăugaţi la toate acestea că pe atunci eram adjutant de regiment, că dansam ca nimeni altul mazurca şi că mă însurasem cu o femeie fermecătoare, Dumnezeu s-o ierte. Şi eram un ştrengar şi un zurbagiu, cum nu vă puteţi închipui! Dacă se întâmpla vreun scandal amoros în judeţ, dacă smulgea cineva perciunii vreunui jidov sau zdrobea mutra vreunui nobil polonez, apoi se ştia că asta era isprava praporcicului Vîvertov! În calitatea mea de adjutant, eram nevoit de multe ori să cutreier judeţul. Când plecam să cumpăr ovăz sau fân, când să vând caii reformaţi panilor poleaci şi jidovilor. Dar de cele mai multe ori, domniţele mele, sub

pretextul treburilor, alergam în galopul calului la vreo întâlnire cu cine ştie ce poloneză, sau la vreun moşier bogat, la joc de cărţi… În noaptea de ajunul Crăciunului, ţin minte ca acum, am plecat din Censtohovo spre satul Şeviolki, unde fusesem trimis în interes de serviciu. Şi era o vreme, ce să vă spun, îngrozitoare… Gerul se făcuse aşa de aspru, că până şi caii icneau, iar vizitiul meu şi cu mine ne transformaserăm în ţurţuri de gheaţă. Şi asta numai în vreo jumătate de ceas, nu mai mult… Dar cu gerul tot te mai poţi împăca, tot mai merge. Însă închipuiţi-vă că abia ajunseserăm la jumătatea drumului, când s-a pornit deodată să viscolească! Giulgiul alb a început a se învârti şi a se răsuci, ca dracul înainte de liturghie! Iar vântul s-a pornit să urle, de parcă-i furase cineva nevasta. Drumul nu se mai vedea… În mai puţin de zece minute, şi vizitiul, şi eu, şi caii, eram acoperiţi cu zăpadă.

— Înălţimea Voastră, am rătăcit drumul! îmi spune atunci vizitiul.

— Ptiu, drace! Unde ţi-au fost ochii, dobitocule! Hai, mână drept înainte, poate că dăm de vreo casă de oameni!

Şi aşa, mergem ce mergem, ne învârtim ce ne învârtim, şi pe la miezul nopţii caii se opresc drept în poarta de la conacul contelui Bojadlowski – ţin minte ca acum – un polonez bogat. Pentru mine, polonezii şi jidovii sunt ca hreanul după masă. Dar trebuie să recunosc că leşii sunt oameni primitori şi că nu există femei mai înfocate ca polonezele…

Ne-au lăsat să intrăm… Contele Bojadlowski stătea pe vremea aceea la Paris, aşa că ne-a primit administratorul lui, un oarecare Kazimir Hapcinski, polonez şi el. Ţin minte că nici nu trecuse un ceas de la sosirea noastră, şi eu mă şi găseam în aripa conacului unde locuia administratorul, îi făceam curte nevesti-sii, beam vin şi jucam cărţi! După ce am câştigat cinci galbeni şi m-am îmbătat tun, am cerut îngăduinţa să mă duc la culcare. Neavând loc la el, administratorul mi-a pus la dispoziţie o odaie în palatul contelui.

— Nu vă temeţi de stafii? m-a întrebat el intrând cu mine într-o încăpere nu prea mare, dar care se învecina cu un salon imens şi pustiu, plin de frig şi de întuneric.

— Adică, cum vine asta? Aveţi stafii pe aici? l-am întrebat eu, ascultând cum ecoul înăbuşit îmi repeta vorbele şi paşii.

— Nu ştiu, a râs polonezul. Dar cred că locul e cum nu se poate mai nimerit pentru stafii şi duhuri necurate.

Trăsesem zdravăn la măsea şi eram beat mort. Totuşi mărturisesc că la auzul acestor vorbe m-au cam trecut răcorile. La naiba, prefer o sută de cerkezi decât o singură stafie! Dar ce era să fac? M-am dezbrăcat şi m-am culcat… Lumânarea abia lumina pereţii, pe care, după cum vă închipuiţi şi

dumneavoastră, atârnau portrete de străbuni, unul mai fioros decât altul, arme străvechi, cornuri de vânătoare şi alte fantasmagorii de felul ăsta… Era o linişte ca de mormânt, numai în salonul de alături foşneau şoarecii şi trosnea mobila din cale-afară de uscată. Iar dincolo de fereastră, era iadul pe pământ… Vântul cânta prohodul nu ştiu cui, copacii se plecau până la pământ gemând şi suspinând, iar o drăcie oarecare, cred că vreun oblon, scârţâia jalnic şi se izbea de tocul ferestrei. La toate acestea, adăugaţi că mi se cam învârtea capul şi, odată cu el, întreg universul… Când închideam ochii, mi se părea că patul meu era purtat prin toată casa aceea pustie, jucând capra cu duhurile necurate. Ca să-mi mai potolesc spaima, am stins lumânarea: se ştie doar că odăile pustii sunt mult mai fioroase pe lumină decât pe întuneric…

Cele trei fete care-l ascultau pe colonel se apropiară şi mai mult de el, aţintindu-şi asupra lui ochii încremeniţi.

— Şi cum vă spun, urmă colonelul, cu toate că nu mai ştiam ce să fac ca să adorm, somnul nu se lipea de mine cu niciun preţ. Ba mi se părea că intră hoţii pe fereastră, ba că aud şoşotind, ba că mă zgâlţâie cineva de umăr… Într-un cuvânt, mi se năzăreau tot soiul de năzdrăvănii, cum i s-ar fi întâmplat oricui într-o asemenea încordare nervoasă. Şi imaginaţi-vă că, în mijlocul tuturor acestor drăcovenii şi în învălmăşeala aceea de zgomote, desluşesc limpede ceva care semăna cu lipăitul unor papuci, întind urechea – şi ce credeţi? Aud cum se apropie cineva de uşa mea, cum tuşeşte şi o deschide…

— Cine-i acolo? am întrebat, sărind din pat.

— Eu sunt… nu te speria! mi-a răspuns un glas de femeie.

M-am repezit la uşă… Au trecut câteva clipe – şi deodată am simţit două mânuţe de femeie, delicate ca puful de raţă sălbatică, lăsându-se pe umerii mei

— Te iubesc… îmi eşti mai scump ca viaţa! şoptea un glas dulce şi melodios.

O respiraţie fierbinte mi-a atins obrazul… Am uitat şi de viscol, şi de duhuri, şi de toate câte sunt pe lume şi am cuprins-o de mijloc… Şi ce mijloc! Un mijlocel ca acela natura nu poate să-l creeze decât o dată la zece ani – şi atunci numai la comandă specială!… Subţire ca tras printr-un inel, fierbinte, efemer ca răsuflarea unui prunc! Nu m-am putut stăpâni şi am strâns-o cu putere în braţe… Buzele ni s-au unit într-un sărut prelung şi… mă jur pe toate femeile din lume că n-am să uit până la moarte sărutul acela!

Colonelul tăcu, bău o jumătate de pahar de apă şi, coborând glasul, urmă:

— Când m-am uitat pe fereastră a doua zi dimineaţă, am văzut că viscolul se înteţise şi mai al dracului… Nici vorbă să

plecăm la drum. Am fost nevoit să rămân toată ziua la administrator, să beau şi să joc cărţi. Iar seara eram iarăşi în casa cea pustie şi, exact la miezul nopţii, strângeam din nou în braţe mijlocelul cunoscut… Da, domnişoarelor, dacă n-ar fi fost dragostea, mă lua naiba de plictiseală! Sau, cine ştie, poate că ajungeam un beţiv incorigibil.

Colonelul oftă, se ridică şi începu să se plimbe în tăcere prin salon.

— Ei… şi pe urmă? îl întrebă una dintre domnişoare, cu răsuflarea tăiată de curiozitate.

— Pe urmă, nimic. A doua zi mi-am căutat de drum.

— Bine… dar cine era femeia aceea? întrebară celelalte domnişoare, cu sfială.

— E uşor de înţeles!

— Ba nu e uşor deloc…

— Era nevastă-mea!

Cele trei domnişoare săriră ca arse.

— Adică… adică cum vine asta? se mirară ele.

— Ei, Doamne, dar ce vi se pare aşa de greu de înţeles, făcu înciudat colonelul, ridicând din umeri. După cât ştiu, v-am povestit destul de limpede. Plecasem la Şeviolki cu nevastă-mea… Fusese găzduită şi ea tot în casa cea pustie, într-o odaie de alături… E uşor de înţeles!

— Hm… făcură domnişoarele descumpănite, lăsându-şi braţele în jos. Aţi început-o frumos, dar aţi sfârşit… nici nu ştim cum să vă spunem… Auzi? Nevasta… Nu, iertaţi-ne, dar aşa ceva nu e nici interesant şi nici măcar inteligent!

— Curios! Prin urmare, aţi fi vrut să nu fi fost soţia mea legitimă, ci o femeie străină? Ei, domnişoarelor, domnişoarelor! Dacă judecaţi aşa de pe acum, ce-o să mai ziceţi când o să fiţi măritate?…

Domnişoarele se ruşinară şi tăcură. Apoi, bosumflate, încruntate şi dezamăgite, începură să caşte… La cină nu luară nimic în gură. Stăteau, făceau cocoloşi de pâine şi tăceau.

— Nu, asta-i culmea neruşinării! nu se mai putu stăpâni una dintre ele. De ce ne-aţi mai spus povestea, dacă ştiaţi că se sfârşeşte aşa?… Nu, n-are niciun haz… Ba chiar e stupidă!

— Aţi început aşa de frumos… şi deodată v-aţi dat în petic!… adăugă altă domnişoară. Asta e curată bătaie de joc!

— Ei, haide, haide!… am glumit… zise colonelul. Nu vă supăraţi, domnişoarelor, am glumit. Nu era nevastă-mea, era nevasta administratorului…

— Aşa?!

Şi dintr-odată domnişoarele se înseninară şi ochişorii începură să le sclipească… Se apropiară de colonel şi, turnându-i mereu vin în pahar, îl ameţiră cu întrebările.

Plictiseala dispăru şi curând dispăru şi mâncarea de pe masă, deoarece domnişoarele începură să mănânce cu cea mai mare poftă.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", 1886, nr. 52, 27 decembrie, cu subtitlul: *(Poveste de Crăciun)*. Semnată: A. Cehonte. A intrat, fără subtitlu, în culegerea „Vorbe nevinovate", Moscova, 1887. A fost inclusă în Culegerea de opere din 1899, vol. I. Publicăm textul din 1899.

O. A. Bealii

{1} Gazeta Petersburgului. (N. trad.)

{2} Timpul nostru. (N. trad.)

{3} Pentru a ilustra unul din importantele procedee artistice de tipizare folosite de autor, care adeseori dă numelor proprii un anumit tâlc, vom indica în note cuvintele din limba rusă de la care derivă precum şi traducerea lor în limba română. De pildă: *Peplov* derivă de la *pepel* – în limba română *scrum.* (N. red. rom.)

{4} *Şciuplîi* – plăpând, subţirel. (N. red. rom.)

{5} Cioburi. (N. trad.)

{6} Semion Semioníci aduce oarecum ca pronunţare cu *semdeseat sem,* şaptezeci şi şapte în limba rusă. (N. trad.)

{7} Praf insecticid. Cuvânt din limba germană. (N. red. rom.)

{8} Aşa trece 0,05

Gloria lumească, 1,0

Apă distilată 0,1. (N. red. ruse.)

{9} *Zaeţ* – iepure. (N. red. rom.)

{10} „Unchiuleţ". (N. trad.)

{11} „Libelula". (N. trad.)

{12} A înţelege înseamnă a ierta (în limba franceză). (N. trad.)

{13} *Şcipţî* – cleşte. (N. red. rom.)

{14} Roman istoric „Cneazul Serebreanîi" (de argint) de Alexei Konstantinovici Tolstoi, poet şi dramaturg (1817-1875). După subiectul acestui roman s-au făcut numeroase dramatizări populare. (N. red. rom.)

{15} *Gus* – gâscan. (N. red. rom.)

{16} *Citrus* – plante din familia lămâiului. (N. red. rom.)

{17} *Cloc* – smoc, petic. (N. red. rom.)

{18} *Flius* – abces la dinţi. (N. red. rom.)

{19} Joc de cuvinte: în limba rusă, cuvântul *forma* are două înţelesuri diferite, *formă* şi *uniformă.* (N. trad.)

{20} Subofiţer în poliţia rurală ţaristă. (N. red. rom.)

{21} „Greierele" (N. trad.)

{22} *Stucati* – a lovi, a izbi. (N. red. rom.)

{23} *Stremouhov* – cel care aude foarte bine (cu auzul foarte sensibil.) (N. red. rom.)

{24} *Bubenţî* – clopoţei. (N. red. rom.)

{25} *Fliugher* – giruetă. (N. red. rom.)

{26} *Sivîi* – sur, vineţiu ; *obraz* – chip. (N. red. rom.)

{27} *Raduşnîi* – cordial, binevoitor. (N. red. rom.)

{28} *Curnosîi* – cîrn. (N. red. rom.)

{29} *Jar* – jar, jăratec, febră. (N. red. rom.)

{30} *Cliopca* – doagă, ciocan de nituit; *gvozd* – cui. (N. red. rom.)

{31} *Crasnoe* – roşie; *pero* – pană. (N. red. rom.)

{32} *Polzati* – a se târî. (N. red. rom.)

{33} *Canava* – şanţ. (N. red. rom.)

{34} Noutăţile zilei. (N. trad.)

{35} *Pobediti* – a învinge, a triumfa. (N. red. rom.)

{36} *Smâcioc* – arcuş. (N. red. rom.)

{37} *Sobaca* – câine. (N. red. rom.)

{38} Cavaler galant (în limba franceză). (N. trad.)

{39} *Jucica* – cățel de curte (după numele foarte răspîndit care se dă cățeilor gen Grivei). (N. red. rom.)

{40} *Razmahivatsea* – a-şi face vânt, a se bălăbăni întruna. (N. red. rom.)

{41} *Lachei* – lacheu. (N. red. rom.)

{42} *Şcalic* – măsură pentru vin, egală cu a suta parte dintr-o vadră ; un vas cu aceeaşi capacitate plin cu vin sau cu votcă. (N. red. rom.)

{43} *Ciornaia* – neagră; *morda* – mutră. (N. red. rom.)

{44} *Obtesati* – a ciopli (la propriu şi la figurat). (N. red. rom.)

{45} Vin roşu franţuzesc? (în limba latină). (N. trad.)

{46} Cât trebuie!… (în limba latină). (N. trad.)

{47} Simplu, curat (în limba latină). (N. trad.)

{48} Vezi „Evgheni Oneghin" de A. S. Puşkin, în româneşte de George Lesnea, Edit. „Cartea Rusă", 1955, Ed. I (de lux), pag. 178. (N: red. rom.)

{49} *Hilîi* – plăpând. (N. red. rom.)

{50} *Zaeţ* – iepure. (N. red. rom.)

{51} *Coromîslo* – cobiliţă. (N. red. rom.)

{52} *Smercatsea* – a se însera, a amurgi. (N. red. rom.)

{53} *Colpac* – scufie; nătăfleţ (sens figurat). (N. red. rom.)

{54} *Culic* – găinuşă de baltă, berbecuţ, becaţină. (N. red. rom.)

{55} *Leapnuti* – a trânti una boacănă, a face o gafă. (N. red. rom.)

{56} *Nadariti* – a copleşi cu daruri. (N. red. rom.)

{57} Lunca boului. (N. red. rom.)

{58} Aici (în limba franceză). (N. trad.)

{59} *Şalîi* – nebun, ţicnit. (N. red. rom.)

{60} „Revistă pentru toti". (N. trad.)

{61} *Liubiti* – a iubi. (N. red. rom.)

{62} *Cudri* – bucle, cârlionţi. (N. red. rom.)

{63} *Les* – pădure. (N. red. rom.)

{64} *Hrustal* – cristal. (N. red. rom.)

{65} O minte sănătoasă într-un corp sănătos (în limba latină). (N. trad.)

{66} *Cricun* – gălăgios, guraliv. (N. red. rom.)

{67} *Chirca* – târnăcop, cazma. (N. red. rom.)

{68} *Solovei* – privighetoare. (N. red. rom.)

{69} *Pişcă* – gogoaşă, bondoc. (N. red. rom.)

{70} *Ucleica* – oblete. (N. rcd. rom.)

{71} *Costîl* – cârjă. (N. red. rom.)

{72} „Mijlocitorul". (N. trad.)

{73} *Podjarli* – slab, uscăţiv. (N. red. rom.)

{74} June prim (în limba-franceză). (N. trad.)

{75} Domnule (în limba italiană). (N. trad.)

{76} Pe cuvântul meu de onoare (în limba franceză). (N. trad.)

{77} Doamne, Dumnezeule (în limba franceză). (N. trad.)

{78} Un om care te farmecă, te vrăjeşte, cu felul lui de a se purta şi de a vorbi (în limba franceză). (N. trad.)

{79} *Grona* – ciorchine. (N. red. rom.)

{80} *Şabala* – palavragiu, mincinos. (N. red. rom.)

{81} Între noi (în limba franceză). (N. trad.)

{82} *Cuvşin* – ulcior. (N. red. rom.)

{83} Joc de cărţi. (N. red. rom.)

{84} Degtearnîi – de catran. (N. red. rom.)

{85} Figură tipică din galeria de moşieri din „Suflete moarte" ale lui Gogol – întruchipînd pe omul grosolan, egoist, meschin, lacom, prădalnic, cinic. (N. red. rom)

{86} *Dulea* – tină. (N. red. rom.)

{87} *Tip* – tip; *tipicinîi* – tipic. (N. red. rom.)

{88} *Penca* – spumă, caimac. (N. red. rom.)

{89} *Coşca* – pisică. (N. red. rom).

{90} *Socol* – şoim. (N. red. rom.)

{91} *Criuc* – cîrlig, cange, ocol (figurat). (N. red. rom.)

{92} Cumnata dumitale (în limba franceză). (N. trad.)

{93} Ţarină din Gruzia (1184-1213), renumită pentru frumuseţea şi înţelepciunea ei. (N. red. rom).

{94} Toţi (în limba italiană). (N. trad.)

{95} *Crasnuha* – roşeaţă. (N. red. rom.)

{96} *Ptaşca* – păsărică. (N. red. rom.)

{97} *Sapojnic* – cizmar. (N. red. rom.)

{98} *„Soborenii"* (N. red. rom.)

{99} *Rascolnici* – membri ai unei mişcări religioase, apărută în Rusia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mişcare care a dus la formarea mai multor secte şi care reflectă protestul poporului asuprit. (N. red. rom.)

{100} *Vavilon* – babilon. (N. red. rom.)

{101} Grad în ierarhia civilă, corespunzând gradului de căpitan în armată (conform tabelei de ranguri a funcţionarilor de stat în Rusia ţaristă). (N. red. rom.)

{102} *Poplavoc* – pluta de la undiţă. (N. red. rom.)

{103} *Zapoi* – patima beţiei. (N. red. rom.)

{104} Expresie latinească stâlcită; corect: *de mortuis aut bene, aut nihil* – despre morţi, ori vorbeşti de bine, ori deloc. (N. red. rom.)

{105} *Coşeleoc* – pungă. (N. red. rom.)

{106} *Uho* – ureche. (N. red. rom.)

{107} *Caştan* – castan. (N. red. rom.)

{108} *Vîun* – ţipar. (N. red. rom.)

{109} Curea de picior (unealtă de cizmărie). (N. red. rom.)

{110} Din "Poezii" de M. Lermontov, în româneşte de Al. Philippide, Edit. Tineretului, 1954. (N. red. rom.)

{111} *Cisto* – curat, *pliu* – scuipă (de la *plevati* – a scuipa). (N. red. rom.)

{112} *Lihoi* – aducător de rele. (N. red. rom.)

{113} Aluzie la organizaţia narodnică „Ciornîi peredel" („Reîmpărţirea neagră") care s-a constituit în 1879 în urma sciziunii organizaţiei narodnice „Zemlia i Volia" („Pământ şi libertate").

Membrii organizaţiei „Ciornîi peredel" au renunţat la lupta politică, văzând misiunea practică a acestei organizaţii în desfăşurarea unei agitaţii în sânul poporului în favoarea „revoluţiei agrare", adică în favoarea unei noi împărţiri a întregului pământ. (N. red. rom.)

{114} Delicat-manierat (în limba germană) - în sens ironic. (N. red. rom.)

{115} *Clin* – colţ (petec) de pământ. (N. red. rom.)

{116} Editura de stat. (N. trad.)

Cuprins

Anton Pavlovici Cehov
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”
Măiestrie
Ghinion
Copiii
Durere
Noaptea dinaintea judecății
Zarvă
Moartea unui actor
Un parastas
Aniuta
Ivan Matveici
Vidma
O mică glumă
Agafia
Primăvara
Multă hârtie
Coșmar
Grișa
În noaptea sfântă
Cucoanele
Senzații tari
Un bărbat cunoscut
Un om fericit
Consilierul
Un roman cu un contrabas
Spaime
Farmacista
Oameni de prisos
Corista
Institutorul
Un oaspete buclucaș
Soțul
Nenorocirea
Martirii
Un călător din clasa întâi
Talentul
Pensionarii
Un june-prim
Pe întuneric
O întâmplare banală
Limbă lungă

Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele
Oameni suciţi
Răzbunare
La tribunal
Un om ciudat
Mocirlă
Ssst!…
Visuri
Oameni de treabă
Un „eveniment”
Oratorul
O operă de artă
Vanka
La drum
Ea era

Table of Contents

Anton Pavlovici Cehov	1
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”	6
Măiestrie	7
Ghinion	13
Copiii	16
Durere	21
Noaptea dinaintea judecăţii	27
Zarvă	33
Moartea unui actor	40
Un parastas	46
Aniuta	52
Ivan Matveici	57
Vidma	62
O mică glumă	74
Agafia	78
Primăvara	88
Multă hârtie	94
Coşmar	97
Grişa	110
În noaptea sfântă	113
Cucoanele	123
Senzaţii tari	127
Un bărbat cunoscut	132
Un om fericit	136
Consilierul	141
Un roman cu un contrabas	157

Spaime 163
Farmacista 169
Oameni de prisos 174
Corista 180
Institutorul 186
Un oaspete buclucaş 194
Soţul 200
Nenorocirea 205
Martirii 217
Un călător din clasa întâi 222
Talentul 229
Pensionarii 234
Un june-prim 240
Pe întuneric 245
O întâmplare banală 250
Limbă lungă 260
Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele 264
Oameni suciţi 269
Răzbunare 277
La tribunal 281
Un om ciudat 288
Mocirlă 292
Ssst!… 310
Visuri 313
Oameni de treabă 322
Un „eveniment” 332
Oratorul 337
O operă de artă 341
Vanka 345
La drum 349